

นิทานสังวรธรรม

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี

สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

จัดพิมพ์ถวาย

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

นิทานสังฆวรรณ

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ ภาคปลาย

พระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

จัดพิมพ์ถวาย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ ภาคปลาย, - กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

ISBN 978-616-7821-25-2

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๕๖

จำนวนพิมพ์ : ๕,๐๐๐ เล่ม

ออกแบบปก : พระเทพพร คุณวโร

ออกแบบรูปเล่ม : พระปริยญา อภิชาโน

แบบอักษรญาณสังฆวรรณ : อาจารย์วิชัย รักชาติ

ดำเนินการผลิตโดย : สาละพิมพ์การ ๐-๒๔๒๙-๒๔๕๒

พิมพ์ที่ : บริษัท ปัญญณ์ตร์ บุ๊คส์ บายดิ้ง จำกัด

๓๖ หมู่ ๘ ถ.คลองถนน ต.เสาชิงหิน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐

โทร ๐-๒๑๙๐-๔๔๒๘-๙, ๐๘๑-๘๕๔-๐๗๕๙

คำปรารภ

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี

ในโอกาสการจัดทำหนังสือที่ระลึกงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
พุทธศักราช ๒๕๕๖

.....

เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ-
ปริณายก ทรงเจริญพระชันษา ๑๐๐ ปีบริบูรณ์ ในวันที่ ๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖
นี้ นับว่าเป็นศุภมงคลวาระอันหาได้ยากยิ่ง และมีได้เคยปรากฏมีแต่กาลก่อน เป็น
ที่ปิติโสมนัสของพุทธบริษัททั้งปวง รัฐบาลพร้อมด้วยคณะสงฆ์และประชาชนไทยผู้
เป็นศาสนิกชนจึงได้ร่วมกันจัดงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขึ้นระหว่างวันที่ ๑ - ๗ ตุลาคม พุทธศักราช
๒๕๕๖ เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับงานฉลองพระชันษาดังกล่าวไว้ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
ทรงเป็นพระมหาเถระผู้เพียบพร้อมด้วยศีลและธรรม ได้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญศาสนกิจ
น้อยใหญ่เกื้อกูลแก่พุทธศาสนิกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศมาช้านาน ได้ทรง
พระเมตตาโปรดให้สร้างพุทธสถาน อาคารเรียน และสถานสาธารณประโยชน์ขึ้นไว้
เป็นจำนวนมาก เพื่อเผยแผ่พระบรมพุทธศาสนา ส่งเสริมการศึกษา และอำนวยความสะดวก
สุขแก่ชุมชนมุขม ได้ทรงพระนิพนธ์หนังสือหลากหลายเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรม
คำสอนและเรื่องน่ารู้ในพระบรมพุทธศาสนาไว้เป็นจำนวนมาก หนังสือพระนิพนธ์
เหล่านี้เป็นที่ยกย่องกันว่าได้ทรงเรียบเรียงด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงสอดส่องเชี่ยวชาญ

ในอรรถและธรรม ได้ทรงนำพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามาแสดงให้ปรากฏ เป็นประโยชน์แก่มหาชนที่จะได้ศึกษาและใคร่ครวญตรึกตรองปฏิบัติตาม นับว่าพระนิพนธ์เหล่านี้เป็นเพชรน้ำเอกที่ทรงคุณค่ายิ่งแก่การเผยแผ่พระศาสนา

ในวาระงานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นอกจากการจัดงานฉลองสมโภชและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติต่าง ๆ แล้ว คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ เห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือประมวลพระนิพนธ์ชิ้นชุดหนึ่งเรียกว่า “**ญาณสังวรธรรม**” เพื่อเป็นที่ระลึก และเป็นธรรมานุสรณ์เฉลิมพระเกียรติคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไป

รัฐบาลในนามของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ขอเชิญชวนพุทธบริษัททุกฝ่ายพร้อมใจกันอธิษฐานจิตถวายพระกุศลและน้อมเศียรเกล้าถวายพระพรแต่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ขอจงทรงเจริญพระชันษายิ่งยืนนาน ทรงเบิกบานผ่องแผ้วเป็นหลักชัยและประทีปธรรมแก่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งไทยและเทศ ทรงเป็นบุญเขตที่เคารพศรัทธาของมหาชนอยู่ตราบจิรัฎฐิติกาล

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

คำชี้แจง

ญาณสังวรธรรม เล่ม ๑๖-๑๗ คือ พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ
ภาคต้นและภาคปลาย พระนิพนธ์เรื่องนี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงนิพนธ์
แต่เมื่อยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมวราภรณ์ เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๕๐๓ ต่อเนื่องมาจนถึง
พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นเวลา ๑๒ ปี ทรงนิพนธ์ สำหรับลงพิมพ์ในนิตยสารศรีสัปดาห์เป็น
ตอน ๆ เริ่มลงในนิตยสารศรีสัปดาห์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔๘๔ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๐๓
เป็นฉบับแรก และลงต่อเนื่องมาจนถึง ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑๐๒๓ วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔
เป็นฉบับสุดท้าย เมื่อครบปีก็รวมพิมพ์เป็นเล่ม สำหรับแจกในการบำเพ็ญกุศล คล้ายวัน
ประสูติ ๓ ตุลาคม ของทุกปี เริ่มแต่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๕ เป็นต้นมา จนถึง ๓ ตุลาคม
๒๕๑๔ รวม ๕๓๗ เรื่อง เป็นหนังสือ ๑๑ เล่ม พระนิพนธ์เรื่องนี้ ได้มีผู้ขออนุญาต
พิมพ์ซ้ำในโอกาสต่าง ๆ หลายครั้ง โดยพิมพ์บางส่วนบ้าง พิมพ์หมดทั้ง ๑๑ เล่มบ้าง

ในการพิมพ์ครั้งนี้ พิมพ์ตามต้นฉบับที่พิมพ์ครั้งแรก และแบ่งเป็น ๒ เล่ม
เรียกว่า ภาคต้น และ ภาคปลาย เนื่องจากฉบับพิมพ์ครั้งแรก บางเล่มไม่มีการตั้งชื่อ
เรื่องสำหรับแต่ละตอน ขึ้นหัวเรื่องด้วย คำว่า “พระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ”
เหมือนกันหมดทั้งเล่ม แต่ในบางเล่มมีการตั้งชื่อเรื่องสำหรับแต่ละตอนด้วย ฉะนั้น
ในการพิมพ์ครั้งนี้ จึงได้ตั้งชื่อเรื่องสำหรับแต่ละตอนที่ไม่มีชื่อเรื่องมาแต่เดิม ให้เสมอ
กันเหมือนกันทุกเล่ม โดยเลือกคำที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเรื่องนั้น ๆ นั้นเองมาตั้งเป็น
ชื่อเรื่อง เพื่อสะดวกแก่ผู้อ่านที่ต้องการจะอ่านเรื่องนั้น ๆ ตามประสงค์ ส่วนชื่อเรื่อง
ของเดิมก็คงไว้ตามเดิม

ความมุ่งหมายในการทรงนิพนธ์เรื่องนี้ ทรงอธิบายไว้ในคำนำคราวหนึ่งว่า
“เรื่องนี้ทุกฉบับ เมื่ออ่านดูแล้ว จะเห็นได้ว่าแสดงรวมเข้าในคำเดียวคือ “พระพุทธคุณ”
จากทางต่าง ๆ ที่อาจพรรณนาได้อย่างไม่มีทางจบสิ้น แต่เรื่องที่พรรณนาก็จบลงแต่
ละฉบับ อาจบังเอิญซ้ำกันบ้างก็ได้”

ฉะนั้น เรื่องพระพุทธเจ้าของเรานั้นท่านเลิศล้ำ จึงเป็นหนังสือแสดงพระพุทธคุณ
แนวใหม่ที่ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงพระดำริขึ้นและทรงบรรยายเผยแพร่

วัดบวรนิเวศวิหาร

๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

พระพุทธเจ้าของเรา นั่นท่านเลิศล้ำ
ภาคปลาย

สารบัญ

เล่ม ๖ พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐

ความไม่ประมาท	๓
พระอรหันต์	๕
แม่เมตตา	๘
วันปวารณา	๑๐
ธรรมเนียมถวายผ้ากฐิน	๑๒
นกุลบิดา	๑๔
การปฏิบัติศาสนา	๑๗
พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช	๒๐
สุญญตาวិหาร	๒๔
เถรวาท - มหายาน	๒๖
การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ	๒๘
วิธีขอพร	๓๒
โซคลาก	๓๔
ข้างเผือก	๓๖
ความรักอันเป็นเมตตา	๔๒
พระคุณของพระพุทธเจ้า	๔๔
ติหรือชม	๔๖
ความกตัญญู	๔๘
ประโยชน์ปัจจุบัน	๕๐

งานธรรมทูต	๕๒
ธรรมของพ่อค้า	๕๔
ทำดียังไม่ถึงความดี	๕๖
บรรพชาหมู่	๕๘
การนับถือเทวดา	๖๐
ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา	๖๒
ทาน	๖๔
สมาภาชาต	๖๖
วิธีเห็นธรรม - เห็นนิพพาน	๖๘
เครื่องประกอบทุกข์	๗๐
พุทธะ ผู้ตื่น	๗๒
ที่ซึ่งสัตว์ไม่เคยนอนตาย	๗๔
ไม่พึงประมาทปัญญา	๗๖
พึงรักษาสัจจะ	๗๘
ศีลธรรม	๘๐
พิธีไหว้ครู	๘๒
ธรรมาราม	๘๔
บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์	๘๖
การเข้าพรรษา	๘๘
พระพุทธนวราชบพิตร	๙๐
ศรีโสภสพร	๙๒
ควรใช้ธรรมให้ถูกต้อง	๙๕
ศรัทธาที่ถูกต้อง	๙๗
หลักปฏิบัติในอนัตตา	๙๙

เล่ม ๗ พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๑

พระอานนท์	๑๐๓
ชนะคนไม่ดีด้วยความดี	๑๐๗
ไม่เผลอบัญญา	๑๐๙
ปฏิสันถาร	๑๑๑
ความดีมีค่าสูงกว่าบัญญัติ	๑๑๓
ความริษยา	๑๑๕
วิธีครองชีวิต	๑๑๗
การบริโภคเนื้อสัตว์	๑๑๙
พระเจ้าธรรมิกราช	๑๒๔
มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด	๑๒๗
ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม	๑๒๙
คนอกตัญญู	๑๓๑
กรรมอาศัย	๑๓๓
การปฏิบัติจะต้องมีความเข้าใจ	๑๓๕
ธรรมวิชัย	๑๓๗
ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่	๑๓๙
แก้เหตุการณ์ด้วยสติ	๑๔๑
ความดีคนดีทำง่าย	๑๔๓
ความสัมพันธ์ไทย - ลังกา	๑๔๕
รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี	๑๕๑
การศึกษา	๑๕๓
พระพุทธนวราชบพิตร	๑๕๕
วันสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน	๑๖๐

อธิปไตย ๓	๑๖๒
เปอร์เซียหรืออิหร่าน	๑๖๔
สัจจะที่ไม่เป็นประโยชน์และเป็นประโยชน์	๑๗๐
ตาย-เกิด	๑๗๒
อานิสงส์ของการแผ่เมตตา	๑๗๔
การเจิม	๑๗๖
สรีระที่พึงกำจัดภัย	๑๗๘
ตายเกิด ตายสูญ	๑๘๐
พิธีไหว้ครู	๑๘๒
สมันตจักขุ	๑๘๔
การคบมิตร	๑๘๖
เขื่อนวชิราลงกรณ์	๑๘๙
ความจำคือสติ	๑๙๑
พุทธานุภาพ ราชานุภาพ	๑๙๓
เมืองไทย เมืองพระ	๑๙๕
ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย	๑๙๗

เล่ม ๘ พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและสดุดีบวงสรวงถวาย	
สมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช	๒๐๑
ธรรมแลย์อมรรักษาผู้ประพตติธรรม	๒๐๓
กรรมเก่ากรรมใหม่	๒๐๕
ปัญหาเรื่องปีศาจ	๒๐๗
การรู้เห็นพิเศษและการรู้เห็นธรรมดา	๒๐๙

พระศรีอารย์	๒๑๑
ความเชื่อที่ผิดและความเชื่อที่ถูกต้อง	๒๑๓
มิจฉาทิฎฐิในพระพุทธศาสนา	๒๑๕
พระสงฆ์กับพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อธงชัยเฉลิมพลของทหาร	๒๑๗
ประเทศไทยรับท่านองค์ดาไลลามะ	๒๑๙
วันเฉลิมพระชนมพรรษา	๒๒๑
ทัศนะของท่านดาไลลามะ	๒๒๓
ปัญหาทางพระพุทธศาสนาบางข้อกับความสนใจของชาวต่างชาติ	๒๒๕
ธรรมกับการพัฒนาบ้านเมือง	๒๒๗
ทางธรรมและทางกิเลส	๒๒๙
พรและความสุขปีใหม่กับการปฏิบัติ	๒๓๑
จตุรพิธพรและพรในใจ	๒๓๓
ความหลังกับกระแสชีวิตปัจจุบัน	๒๓๕
สมัยอภินิหารและของศักดิ์สิทธิ์	๒๔๐
อุปสรรคของชีวิตกับความพยายาม	๒๔๒
เราได้อะไรในวันมาฆบูชา	๒๔๔
๒๐๐ ปีแห่งพระบรมราชสมภพพระพุทธเลิศหล้าฯ	๒๔๖
เครื่องรางของขลังกับการปฏิบัติตน	๒๔๘
ช้างสำคัญของพระราชา	๒๕๑
พรเกิดจากการทำบุญ	๒๕๔
ความเปลี่ยนแปลงของโลกกับธรรมะ	๒๕๖
อำนาจเป็นใหญ่ในโลก	๒๕๘
ตนเป็นที่พึ่งของตนอย่างไร	๒๖๐
รียันและฟีโลโซฟี	๒๖๒

วันฉัตรมงคล	๒๖๔
ได้อะไรในวันวิสาขบูชา	๒๖๖
ได้อะไรในวันวิสาขัญญุมี่	๒๖๘
อย่าตามอำนาจใจ	๒๗๐
สร้างตน	๒๗๒
มองโลกสองด้าน	๒๗๔
ความกตัญญู	๒๗๖
หลักธรรมที่ใช้ในการทำงานทั่วไป	๒๗๘
พุทธปฏิบัติเกี่ยวกับวาจา	๒๘๐
พรรษกาลพุทธศักราช ๒๕๑๑	๒๘๒
กำลังใจ	๒๘๔
วันอาสาฬหบูชา ๒๕๑๑ และต้นสาละ	๒๘๖
ปัญหาของเทพ	๒๘๘
เฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ	๒๙๐
พระพุทธศาสนาคืออะไร	๒๙๒
ที่เที๋ยวของใจ	๒๙๔
พระพุทธวจนะเกี่ยวกับเวลา	๒๙๖
ดวงประทีปของโลก	๒๙๘
บุญ บาป	๓๐๐

เล่ม ๙ พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓

จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนา	๓๐๕
จิตอาศัยอยู่ที่ไหน ?	๓๐๗
จิตกับมันสมอง	๓๐๙

ลักษณะของจิตกับมันสมอง	๓๑๑
จิตอาศัยกาย-กายอาศัยจิต	๓๑๓
จิตดับเมื่อไร ?	๓๑๕
จิตเกี่ยวข้องกับรูป	๓๑๗
จิตเป็นผู้นำโลก	๓๑๘
จิตใจกับประสาททั้ง ๕	๓๒๑
การบำรุงกายและการบำรุงจิต	๓๒๓
สุขภาพกายและสุขภาพจิต	๓๒๕
ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่	๓๒๗
จิตตภาวนา	๓๒๘
อุปมาของนิรวณ ๕	๓๓๒
เหตุของนิรวณ ๕	๓๓๔
ตัวอย่างของโยนิโสมนสิการ	๓๓๖
โยนิโสมนสิการห้ามความคิดอื่น ๆ	๓๓๘
อินทริยสังวร	๓๔๐
เหตุให้บุรุษสตรีมีวรรณะงาม	๓๔๒
ความระวังรักษาจิต	๓๔๔
อำนาจการอธิษฐานจิต	๓๔๖
ฉลอง ๑๐๐ ปีสวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๔๘
เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระพุทธนวราชบพิตร ณ วัดบวรนิเวศวิหาร	๓๕๐
พระราชพิธีตีม่านพระพิพัฒน์สัตยา	๓๕๒
พระราชพิธีสัจจานกาล	๓๕๕
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	๓๕๗
ต้นหาและกรรม ผู้สร้างให้เกิด	๓๕๘

กรรมลิขิต	๓๖๑
ชีวิตเนื่องด้วยกรรมเก่า	๓๖๓
การอวดตาร	๓๖๕
วันวิสาขบูชา	๓๖๘
เสด็จพระราชดำเนินฯ วัดพระแท่นดงรัง	๓๗๐
พระเจดีย์ ๔ ประเภท	๓๗๒
พระมหากษัตริย์กับพระแท่นดงรัง	๓๗๔
การพูดและการไม่พูด ๒ อย่าง	๓๗๖
สภာธรรม (หลักของสภา)	๓๗๘
การสังวรวาจา	๓๘๐
มนุษย์เหยียบโลกพระจันทร์	๓๘๒
พระพุทธศาสนากับดวงจันทร์	๓๘๔
เวทดาตุลถามปัญหาพระพุทธเจ้า	๓๘๖
พิธีสวดขอฝน	๓๘๘
พระพุทธรูปปางขอฝน	๓๙๐
พระอุปคุตต์ (พระบัวเข็ม)	๓๙๒
ธรรมะของผู้ปกครอง	๓๙๖
ปัญญาเครื่องรักษาตน	๓๙๘

เล่ม ๑๐ พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔

ล้อที่ปราศจากดุม	๔๐๓
ปัญญาและสติประจูดุมกับล้อ	๔๐๕
ชีวิตอันอุดม	๔๐๗
องค์ประกอบของชีวิตอันอุดม	๔๐๙

ชีวิตเกี่ยวข้องกับกรรม	๔๑๑
ภาพชีวิต	๔๑๓
ชีวิตไม่แน่นอน	๔๑๕
ชีวิตต้องการอะไร	๔๑๗
สิ่งที่ชีวิตต้องการ	๔๑๙
การศึกษาชีวิตสองด้าน	๔๒๑
การศึกษากระบวนแห่งจิต	๔๒๓
ตนเป็นที่รักยิ่งของตน	๔๒๕
การแสวงหาตนนั้นประเสริฐ	๔๒๗
ธรรมกับความเป็นใหญ่	๔๒๙
แสวงหาตนคือแสวงหาธรรม	๔๓๑
อบรมปัญญาเพื่อความสิ้นทุกข์	๔๓๓
หลักคิดสอนใจ ๓ ประการ	๔๓๕
สำคัญที่ใจ	๔๓๗
เวรไม่ระงับด้วยเวร	๔๓๙
ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุข	๔๔๑
ทางปิดกั้นมาร ๕	๔๔๓
สาระและอสาระ	๔๔๕
จิตที่อบรมดีย่อมให้ผลดี	๔๔๗
ศรัทธาเป็นเครื่องกั้นใจจากบาป	๔๔๙
คติของผู้ทำบุญและทำบาป	๔๕๑
ธรรมอันเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม	๔๕๓
พูดอย่างทำ-ทำอย่างพูด	๔๕๕
ความไม่ประมาท	๔๕๗

ธรรมเครื่องเจริญยศ	๔๕๙
ธรรมที่เป็นดุจเกาะของใจ	๔๖๑
ผู้ทรงปัญญากับผู้โง่ปัญญา	๔๖๓
ผู้ไม่ประมาทย่อมได้สุขอันไพบูรณ์	๔๖๕
ความไม่ประมาทส่งเสริมปัญญา	๔๖๗
ธรรมรักษาผู้ประพฤติธรรม	๔๖๙
ผู้ประมาทย่อมล้าหลัง	๔๗๑
อัปมาทเกื้อกูลความสำเร็จ	๔๗๓
ผู้ประมาทย่อมไม่เห็นภัย	๔๗๕
นัยแห่งนิพพาน	๔๗๗
การศึกษาอบรมจิต	๔๗๙
การฝึกจิตเป็นการดี	๔๘๑
รักษาคิดเท่ากับรักษาทุกสิ่ง	๔๘๓
ลักษณะของจิต ๑๓ อย่าง	๔๘๕
ใจมั่นปัญญาบริบูรณ์	๔๘๗
ภาวะของจิตสามัญ	๔๘๙

เล่ม ๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕

จิตตนคร นครหลวงของโลก	๔๙๓
ลักษณะจิตตนคร	๔๙๕
ภัยแห่งจิตตนคร	๔๙๗
ผังเมืองแห่งจิตตนคร	๔๙๙
ระบบสื่อสารแห่งจิตตนคร	๕๐๑
ระบบสื่อสารแห่งจิตตนคร (ต่อ)	๕๐๓

ชื่อเจ้าเมืองแห่งจิตตนคร	๕๐๕
ลักษณะเจ้าเมืองแห่งจิตตนครและทวารเมือง	๕๐๗
สมุทัย เพื่อนคู่หูของเจ้าเมืองจิตตนคร	๕๐๘
ลักษณะของสมุทัย	๕๑๑
หัวใจของสมุทัยและลูกมือ	๕๑๓
หัวไม้อีก ๑๖ คนของสมุทัย	๕๑๕
เครื่องปกปิดสัจจะในข่าวสาร ตัณหา ๑๐๘	๕๑๗
กิเลส ๑๕๐๐	๕๑๘
สมุทัยใส่ความหวัง ปิดบังทุกข์ เก็บปัญญา	๕๒๑
ลักษณะเครื่องมือของสมุทัยคืออารมณ์	๕๒๓
จิตตนครเป็นเมืองภาพยนตร์	๕๒๕
ยาเสพติดและสัตว์ ๖ ชนิดในจิตตนคร	๕๒๗
สมุทัยรักษาพืชพันธุ์แห่งมนุษย์และสัตว์	๕๒๘
ธรรมสำหรับผู้ปกครอง	๕๓๑
สมุทัยชาวถิ่นอื่นเกรงคูบารมี	๕๓๓
บรมครูผู้ไม่มีกาล ระยะเวลา ระดับ ขนาด	๕๓๕
คูบารมีแนะนำศีล หิริ โอตตัมปะ	๕๓๗
คำปราศรัยวันขึ้นปีใหม่ในจิตตนคร	๕๓๘
ศีลวินัยเป็นผู้รักษาไตรทวาร หิริกับโอตตัมปะเป็นนครบาล	๕๔๑
ศีลฯ ถูกสมุทัยยึดไตรทวารให้ทุจริต	๕๔๓
ศีลฯ กลับเข้ารับหน้าที่ เพิ่มอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ สันโดษ	๕๔๕
คู่อาสวะ	๕๔๗
บ้านเมืองทั้งปวงถอดแบบจิตตนคร	๕๔๘
ศาสนาในจิตตนคร	๕๕๑

พระมหาสัตว์ผจญมาร	๕๕๓
พระมหาสัตว์ชนะมารและตรีสรู	๕๕๕
สองศาสนาในจิตตนคร	๕๕๗
ผู้นำศาสนาทั้งสองเข้าไปในจิตตนคร	๕๕๘
ความต่างแห่งสองศาสนา	๕๖๑
เสรีภาพในการถือศาสนาของจิตตนคร	๕๖๓
สมุทัย เทพแห่งชั้นปรนิมิตวสวัตตี	๕๖๕

พระพุทธเจ้าของเราชั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๖

พ.ศ. ๒๕๐๙ - ๒๕๑๐

ความไม่ประมาท

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระธรรมบทข้อหนึ่ง แปลความว่า “ความไม่ประมาท เป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย ผู้ประมาทเหมือนผู้ตาย” ดังนี้ และยังได้ตรัสต่อไปว่า “ผู้ฉลาดรู้ข้อนี้โดยความต่างกัน ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ย่อมบันเทิงในความไม่ประมาท ยินดีในทางดำเนินของ พระอริยะทั้งหลาย ผู้ฉลาดเหล่านั้นเฟื่องพินิจอยู่เนื่อง ๆ ก้าวหน้าไปโดยมั่นคงเป็นนิตย์ เป็นผู้ทรงปัญญา ย่อมถูกต้องนิพพานที่เกษมจากเครื่องประกอบไว้ อันยอดเยี่ยม” พระธรรมบทนี้เป็นข้อเตือนใจอย่างดี สมควรที่จะรับมาคิดให้เกิดสติที่จะปลุกใจให้ตื่น ขึ้นแล้วเฟื่องพินิจดูเหตุการณ์ทั้งหลายให้ดี

พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำซึ่งเราทั้งหลายนับถือบูชา บัดนี้ ได้ตั้งมั่นอยู่อย่างสงบมั่นคง เหมือนอย่างบ้านของเรา เมืองของเรา ประเทศชาติ พระมหากษัตริย์ของเรา ดูก็น่าจะวางใจได้ ทำเป็นเล่นไปบ้างก็ได้ รวนกันไปบ้างก็ได้ พักนอนกันเสียตามสบายก่อนก็ได้ ถ้าเป็นดังนี้ ก็น่าจะเป็นความประมาท ซึ่งเป็นทาง แห่งความตาย เพราะเมื่อพินิจดูเหตุการณ์ทั้งหลายให้พันตัวออกไปสักหน่อยแล้ว ก็ จะเห็นความสับสนอลหม่านเกิดขึ้นอยู่โดยรอบ ประเทศถิ่นที่เคยนับถือพระพุทธศาสนา ได้เปลี่ยนแปลงไปในทางต่าง ๆ เหลืออยู่แต่ประเทศไทยเราที่ตั้งอยู่อย่างสงบเป็น สุขสบาย ดูก็เป็นที่น่าพิศวง ทั้งก็น่าเป็นที่เฟื่องเล็งหมายปองของใคร ๆ เมื่อมองดูเห็น เหตุการณ์อย่างนี้แล้ว ก็ารู้สึกขึ้นได้ทันทีว่าถึงเวลาที่จะต้องไม่ประมาท ทำสติที่จะ

พินิจให้รอบคอบ เพื่อที่จะรักษาสมบัติทั้งปวงของตนไว้ การที่จะรักษาไว้ได้นั้นจะต้องมีความเป็นไทแก่ตน ไม่เป็นทาสใคร จะมีความเป็นไทก็จะต้องมีความเป็นอธิปไตย คือ ความเป็นใหญ่ของส่วนรวม ดังที่เรียกว่าอธิปไตยของชาติ ความรวมกันอยู่ได้ของชาติที่มีอธิปไตยนี้ ก็คือ *ความสามัคคี* อันเป็นเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่ง เป็นเหตุให้เกิดเสรีภาพ ความมีเสรีของส่วนรวม สมภาพ ความสามัคคีจึงเป็นหัวใจของชาติที่มีอธิปไตยทั้งหลาย และชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาเช่นชาติไทยเรานี้ ย่อมมีพระรัตนตรัยเป็นที่รวมศรัทธาสามัคคี

ทางปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทของแต่ละบุคคลก็คือศึกษาปฏิบัติพระธรรมตามภูมิชั้น ทำศรัทธาให้ตั้งมั่นในพระรัตนตรัยด้วยตนเอง และช่วยแนะนำให้คนอื่นเกิดศรัทธาตั้งมั่นด้วย ช่วยตนเองให้เชื่อให้ยึดถือในทางที่ถูกต้อง และช่วยคนอื่นให้เป็นดังนี้ด้วย เป็นการช่วยที่ดียิ่ง ทุก ๆ คนสามารถช่วยตนเองได้หนึ่งคนเสมอ ส่วนการช่วยคนอื่นนั้นจะช่วยได้เท่าไรก็สุดแต่โอกาส แต่ก็อาจช่วยได้ไม่น้อยก็มาก เพราะทุก ๆ คนย่อมมีโอกาส เช่น พ่อแม่ย่อมมีโอกาสที่จะอบรมลูก ครูย่อมมีโอกาสที่จะอบรมศิษย์ แต่ถ้าต่างเกี่ยงกันเสีย ก็ทำโอกาสให้เสียไป ก็ตกอยู่ในความประมาท ถ้าไม่ปล่อยให้โอกาสเสียไปแล้ว ทุก ๆ คนจะช่วยตนและคนอื่นได้อีกมาก เฟงพินิจอยู่เนื่อง ๆ ก้าวหน้าไปด้วยความไม่ประมาท

พระอรหันต์

๑

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน ใกล้กรุงสาวัตถี ได้ตรัสแสดงวิธีสอบชำระพระอรหันต์ไว้ มีใจความว่า ถ้ามีภิกษุพยากรณ์พระอรหันต์ (กล่าวว่าเป็นพระอรหันต์) ก็ยังไม่พึงรับไม่พึงค้ำ แต่ให้ตั้งปัญหาถามให้ท่านตอบดังนี้ (๑ ถาม) คำที่พูดกันว่าเห็นรูปได้ยินเสียงได้ทราบกลิ่นรสโผฏฐัพพะได้รู้เรื่องราว ท่านรู้เห็นอย่างไร จึ่งสิ้นอาสวะในสิ่งเหล่านี้ (๑ ตอบ) ไม่ยินดียินร้าย ไม่ติดพัน พันขาด ใจไม่เกี่ยวเกาะ (๒ ถาม) รู้เห็นอย่างไรจึ่งสิ้นอาสวะในขันธห้า (๒ ตอบ) รู้ว่าขันธห้าสิ้นไปเสื่อมไป ไม่น่ายินดีพอใจ จึ่งไม่ปรารถนายึดถือ (๓ ถาม) รู้เห็นอย่างไรจึ่งสิ้นอาสวะในธาตุหก (๓ ตอบ) เข้าถึงธาตุหกโดยเป็นอนัตตา ไม่ยึดถือตาอาศัยธาตุหก จึ่งสิ้นปรารถนายึดถือสิ้นความสำคัญหมาย (ว่าตน) ที่อาศัยธาตุหก (๔ ถาม) รู้เห็นอย่างไรจึ่งสิ้นอาสวะในอายตนะภายในภายนอกทั้งหก (๔ ตอบ) สิ้นความเพลินความอยากเป็นต้น ในอายตนะทั้งนั้น (๕ ถาม) รู้เห็นอย่างไร จึ่งถอนความถือว่าฉันของฉันเสียได้ในกายที่มีวิญญาณนี้ (๖ ถาม) รู้เห็นอย่างไร จึ่งถอนความถือดังนั้นในนิमितทั้งปวงภายนอก หมายถึงในกายคนอื่น (๕, ๖ ตอบ) ได้ฟังธรรมได้ศรัทธาในพระตถาคตเจ้าออกเป็นอนาคาริยะ ปฏิบัติในกองศีลให้บริบูรณ์ ได้รับสุขเกิดจากกรรมไม่มีโทษ สำรวมอินทรีย์ ได้รับสุขเกิดจากใจที่ไม่เป่ยกเปื้อน อยู่ในที่สงบสงัดชำระจิตให้บริสุทธิ์จากนิวรณ์ ได้สุขจากความสงบสงัดจิตจนถึงได้อุเบกขาล้วนอมจิตไปเพื่อญาณที่ให้สิ้นอาสวะจิตพ้นแล้วจากอาสวะ

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนให้ตั้งคำถามสำหรับซักฟอกพร้อมทั้งได้ประทานคำตอบที่ถูกต้องไว้ดังนี้ ท่านที่ถูกถามแล้วตอบได้ถูกต้องตามธรรมที่ท่านได้บรรลุจริง ก็อนุโมทนาว่าท่านเป็นพระอรหันต์ แต่จะรู้ใจหรือรู้ธรรมในใจของท่านได้อย่างไร เพราะท่านที่เรียนมาก หรือได้อ่านพระสูตรนี้เท่านั้น ถ้าถามตรง ๆ ตามแบบนี้ ก็ย่อมตอบได้ หรือบางทีปฏิบัติจนกิเลสหลบลงไปอยู่ใต้กำบังของจิต (อาสวะ) คิดว่าสิ้นกิเลสไปแล้วก็มี ไม่ต้องกล่าวถึงผู้ที่ประสงค์จะรอดตัวหรือหลอกหลวง

พระอาจารย์ผู้อธิบายจึงสอนให้สังเกตปฏิบัติที่ปฏิบัติ สังเกตจับว่ามีกลัวมีอยากหรือไม่ และเล่าเรื่องสาธกไว้ว่า มีท่านรูปหนึ่งถือธุดงค์วัตรเคร่งครัด เป็นที่เข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์ วันหนึ่งลงอาบน้ำ มีผู้ลอบดำน้ำลงไปจับที่เท้า ท่านรูปนั้นตกใจคิดว่าอะไรเข้า ร้องขึ้น จึงจับได้ว่ายังเป็นปุถุชน แต่ปุถุชนที่กล้าก็มี ก็ต้องทดลองด้วยอารมณ์ที่น่ายินดีเช่นท่านรูปหนึ่งได้รับนิมนต์ให้เข้าไปนั่งในเรือนหลวง พระราชาโปรดให้คั้นน้ำพุทราในทีใกล้เคียง ๆ น้ำลายของท่านรูปนั้นไหล ก็ทราบได้ว่ายังมีรสตัณหา (ความอยากในรสอาหาร) จึงยังไม่สิ้นกิเลส ดูน่าสงสารท่านที่ถูกทดสอบ เพราะก็ไม่ได้เล่าในเรื่องว่าท่านได้อวดอ้าง คนเข้าใจเอาเองแต่แล้วก็สงสัย

ในพระสูตรที่เล่านี้สำหรับท่านที่กล่าวพยากรณ์ออกมา ก็ต้องสอบพิจารณา แสดงว่าทรงมุ่งมิให้เชื่ออย่างมง่าย ต้องสอบพิจารณาให้ดีกว่า

๒

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับที่พระเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ หลายครั้ง ที่กรุงราชคฤห์นั้นได้มีคณาจารย์เจ้าลัทธิ ตั้งสำนักสอนลัทธิศาสนาต่าง ๆ อยู่มาก ในครั้งนั้น พระพุทธเจ้านับว่าเป็นพระศาสดาองค์ใหม่ที่เสด็จไปประกาศศาสนาของพระองค์ แต่ก็ได้มีประชาชนมานับถือพระพุทธศาสนาที่ประกาศใหม่เป็นอันมาก พระองค์สามารถชักจูงใจคนแม้ที่เขานับถือกันว่าเป็นผู้วิเศษ ให้หันกลับมา นับถือพระธรรม ดังที่มีเล่าไว้เรื่องหนึ่งว่า

ณ บริเวณแผ่นดินใหญ่ใกล้กรุงราชคฤห์ เมื่อชาวเมืองออกไปทำสรีริกิจ จะได้เห็นชายคนหนึ่งยืนยกขาข้างหนึ่งขึ้นตั้งบนเขาแห่งหน้าอำเภออยู่ จึงพากันเข้าไปถามชายผู้นั้นตอบว่า เราอำเภอเพราะมีลมเป็นภักษาไม่มีอาหารอย่างอื่น และต้องยกขาข้างหนึ่งก็เพราะเรามีตบะแรงร้าย แผ่นดินนี้ถ้าถูกเราเหยียบด้วยเท้าทั้งสองก็จะไหวสะท้านสะเทือน เราจึงต้องยืนอยู่ในท่ายืนยกขาเสียข้างหนึ่งดังนี้เรื่อยไป ไม่นั่งไม่นอน คนโดยมากมักจะเชื่อกันมาตราว่าถ้อยคำก็พากันลือกระฉ่อนไปว่ามีผู้วิเศษอัศจรรย์เกิดขึ้น พากันไปบูชาด้วยสิ่งต่าง ๆ เป็นต้นว่าผ้าและอาหารนานาชนิด แต่ชายผู้วิเศษนั้นก็มารับไว้ เมื่อเขาพากันรบเร้าให้ฉันอาหารของเขาสักหน่อยเพื่อความสุขของเขา ก็เพียงใช้จิ้มด้วยปลายหญ้าคามาคาแต่ที่ลิ้นเท่านั้น เพราะมีลมเป็นภักษาแต่อย่างเดียว

เมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จมากรุงราชคฤห์ ได้ทรงแผ่พระญาณตรวดูสัตว์โลก ชายผู้นั้นเข้ามาในข่ายแห่งพระญาณ พระองค์ได้ทรงเห็นความประพฤติโดยแท้จริง ย้อนไปถึงบุพกรรมของเขาว่า

ในศาสนาของอดีตพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง เขาได้บวชเป็นภิกษุ ได้รับความอุปการะจากกุฎุมพีผู้หนึ่ง ต่อมาได้เห็นกุฎุมพีผู้นั้นถวายนามเคราพถวายนามแต่พระอรหันต์องค์หนึ่งซึ่งเป็นอาคันตุกะเป็นอยู่อย่างยิง มีใจริษยาถึงกับกล่าวผรุสวาทาแก่ท่านว่า ท่านนั้นฉันอาหารเก่า (คุถ) ถอนผมด้วยเสี้ยนตาล เปลือยกาย นอนบนแผ่นดิน เสียดีกว่าจะรับบำรุงด้วยอาหารเป็นต้นจากกุฎุมพีผู้เป็นอุปฐากของตน พระอรหันต์องค์นั้นได้รับลสิกไป กรรมอันนี้ได้ส่งผลให้ภิกษุใจริษยารูปนั้นไปเกิดในอบายภูมิจนถึงมาเกิดเป็นชายผู้วิเศษนั้น ซึ่งในเวลากลางคืน ก็ได้ซ่อนทำกิจทั้งหมดเหมือนอย่างที่ได้ด่าว่าพระอรหันต์ไว้ แต่ก็ยังมีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ พระองค์จึงได้เสด็จไปยังที่อยู่ของชายผู้นั้น ทรงแสดงธรรมชี้ความจริงแห่งความประพฤติของเขา และชี้อดีตกรรมของเขา เขาได้เกิดความสังเวช บังเกิดความละอายในความประพฤติด้วย ถึงคราวที่จะสิ้นกรรม เพราะพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรด พระองค์ได้ประทานผ้าอาบนำฝนให้เขาอุ่น เขานั่งถวายนามวิทเวียบร้อยแล้ว ได้ทรงแสดงธรรมโปรด เขาได้บรรลุพระอรหันต์แล้วทูลขออุปสมบท ก็ได้โปรดให้อุปสมบทเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

แม่เมตตา

พระพุทธศาสนาสอนให้แม่เมตตาจิตคิดปรารถนาให้ผู้อื่นสัตว์อื่นมีความสุขปราศจากทุกข์ดังที่ทราบกันอยู่ ได้ยินว่า บางคนได้คิดแม่เมตตาแต่กลับเกิดความโกรธ เพราะเมื่อคิดไปถึงคนนั้นคนนี้ก็ไปพบกิเลสและความชั่วของเขาเข้า เช่นไปพบว่าเขามีโลภโมหะโทสันอย่างนั้นอย่างนี้ ไปทำไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เกิดความโกรธเกลียดขึ้น และเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ที่จะไปคิดเมตตาต่อกิเลสและความชั่วของเขา ครั้นคิดแม่เมตตาแก่ตนเองตามที่ได้รับแนะนำ ก็ได้เมตตาตนไปในทางเห็นแก่ตน จึงได้ไปแจ้งแก่ผู้ให้คำแนะนำถึงเรื่องการแม่เมตตา ได้ผลเป็นความโกรธและความเห็นแก่ตนขึ้นนี้ ผู้ที่ให้คำแนะนำได้ชี้แจงว่าใช้วิธีคิดไม่ถูกต้องทางของเมตตา แต่ไปถูกต้องทางของความโกรธและความเห็นแก่ตนเข้า

วิธีคิดในทางของเมตตานั่น ให้คิดว่าทุก ๆ ชีวิตเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ เจ็บ ตาย ต้องประสบความทุกข์ต่าง ๆ น่าสงสารอยู่ส่วนหนึ่งแล้วยังลุ่มอำนาจกิเลสและประกอบกรรมที่ผิด ก็ยิ่งน่าสงสารมากขึ้นไปอีก ทุก ๆ คนต้องการสุขใจจงใจเฮลตาไปเดินในทางแห่งทุกข์เพราะกิเลสและความผิดดั่งนั้น คิดให้เห็นในฐานะที่เป็นเพื่อนทุกข์ด้วยกัน หรือกล่าวอย่างสามัญว่าเป็นเพื่อนสุขทุกข์อยู่ในโลกด้วยกัน หรือเป็นผู้ที่พึงสงสาร คิดแม่เมตตาจิตไปโดยเจาะจงหรือโดยทั่วไปไม่เจาะจง ปรารถนาให้อยู่เป็นสุขปราศจากทุกข์ รักษาตนให้สวัสดิจากกิเลสและความชั่ว ให้เป็นอิสระเสรีจากความชั่วและความปรารถนาผิดต่าง ๆ ส่วนที่เมตตาแก่ตนนั้นก็คิดให้ตนมีสุขปราศจากทุกข์

รักษาตนเองให้สวัสดิ์ดีดั่งนั้นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะเมตตาตรงกันข้ามกับความโกรธ เจริญเมตตา ก็เพื่อดับโกรธ เท่ากับเป็นน้ำประพรมจิตใจตนเองให้เย็นสบาย ก็เท่ากับเป็นเมตตาตนเองเหมือนกัน ผู้ที่ได้รับคำแนะนำ จึงไปคิดแผ่เมตตาใหม่แล้วกลับมาบอกผู้ให้คำแนะนำ ว่าได้ผลเป็นเมตตาดีขึ้น ไม่เกิดโทษเหมือนดังครั้งก่อน

นำพิจารณาว่าภาวะทางใจที่เกิดขึ้นทุก ๆ อย่างเกี่ยวแก่วิธีคิดหรือทางที่คิด เป็นสำคัญ คือสุดแต่จะใช้ความคิดไปในทางไหน หรือตั้งคำที่พูดกันว่าสุดแต่จะมองในแง่ไหน ในแง่ดีหรือแง่ร้าย พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น ย่อมมองไปได้หลายแง่ ทางพระพุทธศาสนากล่าวได้ว่าสอนให้มองในแง่ของความจริงไว้ก่อนว่า ความจริงเป็นอย่างไร ผิดถูกชั่วดีมีโทษมีคุณอย่างไรตามที่เป็นอย่างจริง เมื่อพบความจริงแล้วก็ถึงวาระว่าจะใช้ความคิดอย่างไรจึงจะเป็นประโยชน์ขึ้นมา

สมมติว่ามองไปพบว่าผิดไปจริง ก็ต้องคิดในทางให้ผิดเป็นประโยชน์ขึ้น ดังที่โบราณก็ได้ใช้คิดกันมาแล้วว่า “ผิดเป็นครู” ความผิดหรือคนผิดได้เป็นครูแล้วจริง ๆ เช่นเดียวกับความถูกหรือคนถูก มองให้ดี ใช้ความคิดให้ถูกทางแล้วเรื่องตึงเครียดจะกลายเป็นเรื่องชวนขำ เรื่องชวนโกรธจะกลายเป็นเรื่องชวนเมตตาสงสาร

วันปวารณา

วันออกพรรษาปีนี้ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๐๘ หมายถึงวันสุดท้ายของไตรมาสที่พระสงฆ์อธิษฐานอยู่จำพรรษา โดยปกติวันเพ็ญกลางเดือนเช่นนี้ พระสงฆ์ทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ แต่วันเพ็ญออกพรรษานี้ทำปวารณาแก่กันแทนการสวดปาติโมกข์

คำปวารณามีใจความว่า “ขอปวารณา (คือ ขอร้อง หรือ ขอมอบถวายความเต็มใจ) กะสงฆ์ด้วยได้เห็น ได้ยิน หรือ ได้สงสัย โปรดอนุเคราะห์ว่ากล่าว เมื่อเห็นอยู่จักทำคืน” ใจความของปวารณานี้ก็คือบอกอนุญาตให้ตักเตือนกันและกัน จึงเรียกวันนั้นว่า วันปวารณา หรือวันมหาปวารณา เรื่องการตักเตือนกันได้นี้ ถือเป็นเหตุแห่งความเจริญ จนถึงมีกล่าวในบาลีปาติโมกข์ว่า “บริษัทของพระผู้มีพระภาคนั้นเจริญแล้วด้วยอย่างนี้ คือด้วยการว่ากล่าวตักเตือนกันและกันให้ออกจากโทษ” ในคำปวารณา มีความสำคัญว่ายอมที่จะรับฟัง และเมื่อเห็นว่าเตือนถูก ก็จะรับปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์จริง ๆ ผู้ที่ใครเตือนไม่ได้จนถึงไม่มีใครเตือน ก็เพราะขาดคุณสมบัติ คือการรับฟังดังกล่าว กลายเป็นเหมือนผู้ที่ถูกทอดทิ้งให้อยู่คนเดียว ไร้ญาติขาดมิตรแท้ คนจำพวกที่เตือนไม่ได้ต้องถูกปล่อยทิ้งนี้ ใครขึ้นไปเตือนเข้าก็ลำบาก ดังเช่น สัททวิหาริกของพระมหากัสสปะรูปหนึ่ง เมื่อพระเถระตักเตือนให้สำนึกและละผิด กลับมีความโกรธท่านเมื่อท่านเข้าไปบิณฑบาตในละแวกบ้าน ได้เฝ้ากุฏิของท่านทูลเครื่องใช้เสียหายทั้งสิ้น พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสว่า “ถ้าบุคคลเสาะไปไม่พบคนที่ดีกว่าหรือคนเช่นเดียวกับตน ก็ควรอยู่คนเดียวให้มันคง เพราะที่ไม่มีความเป็นสหายในคนพาล”

ส่วนคนจำพวกที่เตือนได้ ก็ควรคบบุคคลเช่นนั้น ดังพระราชระสัจวิหริกของพระสารีบุตร เดิมเป็นพราหมณ์เข้ญใจมาอาศัยพระอยู่ในอาราม ใ้รับอุปการะด้วยอาหารเป็นต้นจากพระ อยากบวชและขอบวช พระก็ยังไม่ประสงค์จะบวชให้ ต่อมาพระพุทเจ้าได้ทรงทราบมีพระกรุณา ได้ตรัสถามว่าใครเคยได้รับการทำบุญอะไรจากพราหมณ์นี้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่าท่านเคยได้รับข้าวทัพพีหนึ่งจากเขา แล้วท่านได้บวชให้เขา พระราชา ครั้นได้บวชสมประสงค์แล้วได้เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย เมื่อพระเถระสอนว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ ก็ตั้งใจเคารพปฏิบัติ ไม่กี่วันก็สำเร็จ เสรีจกิจ

พระพุทเจ้าได้ตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่า เป็นผู้กตัญญูกตเวที สรรเสริญ พระราชา ว่า เป็นผู้อดทน (รับ) โวาท และได้อาจารย์ผู้อดทน (ให้) โวาทเหมาะสมนัก และได้ตรัสว่า “เห็นบุคคลใดทรงปัญญาคอยแสดงโทษพูดปราม ฟังคบบุคคลผู้เป็นบัณฑิตเช่นนั้นเหมือนอย่างผู้บอกขุมทรัพย์ให้ เพราะเมื่อคบบุคคลเช่นนั้นก็มีแต่ความประเสริฐ ไม่มีเสื่อม”

ธรรมเนียมถวายผ้ากฐิน

ธรรมเนียมของพระพุทธเจ้า และพระพุทธสาวก เมื่อพ้นฤดูฝนแล้ว ก็เที่ยวจาริกไปประกาศพระศาสนาในคามนิคมชนบทนั้น ๆ ต่อมาเมื่อมีสังฆาวาสขึ้น เมื่อจะทรงพากิษุสงฆ์เที่ยวจาริกไปก็โปรดให้มีกิษุเหลืออยู่ประจำ นี่น่าจะเป็นต้นธรรมเนียมมีกิษุอยู่ประจำวัดจนถึงทุกวันนี้ เมื่อจาริกไปถึงฤดูฝน ก็หยุดจำพรรษาในที่ใดที่หนึ่งหรือกลับมาจำพรรษาในที่เก่า กำหนดกาลจำพรรษานั้นมี ๓ เดือน นับแต่ต้นฤดูฝนไป (ตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ศก ๒๕๐๘ นี้ ตรงกับวันที่ ๑๔ กรกฎาคม) เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเหลือฤดูฝนอีก ๑ เดือน (ตรงกับตั้งแต่แรม ๑ เดือน ๑๑ ศก ๒๕๐๘ นี้ตรงกับวันที่ ๑๑ ตุลาคม จนถึงกลางเดือน ๑๒ ตรงกับวันที่ ๘ พฤศจิกายน) ๑ เดือนทำยนี้แหละที่ทรงอนุญาตให้เป็นจีวรกาล ภายในจีวรกาลดังกล่าวนี้เอง ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว มีจำนวนรวมกันตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป รับผ้ากฐินที่มีผู้ถวายในที่นั้นได้ ธรรมเนียมถวายผ้ากฐินจึงได้เกิดมีขึ้นสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ทำไมจึงเรียกว่าผ้ากฐิน เพราะเป็นผ้าที่จะตัดเย็บที่กฐิน คือแม่สะดึงสำหรับเย็บนั่นเอง (กฐินเป็นชื่อของแม่สะดึงดังกล่าว แต่ทราบว่าเป็นภาษาสันสกฤต แปลว่ายาก) ทอดกฐิน แปลตามคำว่า ทอดแม่สะดึงลง (เพื่อชิงผ้าเย็บจีวร) หมายถึงถวายผ้าสำหรับพระภิกษุสงฆ์ จักได้นำไปตัดเย็บที่แม่สะดึงนั้น กล่าวสั้นว่าผ้ากฐินคือผ้าสำหรับทำจีวร ฉะนั้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์รับผ้ากฐินและยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง

ตามพระวินัยแล้ว ก็ต้องช่วยกันกรานหรือทอดกฐิน คือทอดหรือกางไม้สะดึงออกช่วยกันตัดเย็บซ่อม หมายความว่าช่วยกันทำให้เสร็จในวันนั้น การถวายผ้ากฐินจึงพลอยเรียกว่าการทอดกฐินไปด้วย

ในบัดนี้ แม้มิได้ใช้กฐินคือไม้สะดึง และมีชาวบ้านไปช่วยพระทำจีวรด้วย แต่ก็คงเรียกว่าผ้ากฐิน แปลว่าผ้าเพื่อไม้สะดึงจีวร คือเพื่อทำจีวร อันเป็นความหมายอย่างเดียวกัน และเมื่อได้ช่วยกันทำจีวรเสร็จ ภิกษุผู้ที่สงฆ์มอบผ้าให้ ได้อธิษฐานเป็นผ้าครองเปลี่ยนผ้าเก่าแล้ว ขอให้สงฆ์นอกนี้อนุโมทนา เมื่อสงฆ์ทั้งปวงอนุโมทนาแล้ว ก็เป็นอันชื่อว่าได้กรานกฐิน คือทอดไม้สะดึงทำจีวรทั่วกันหมด ความจริงก็ได้ช่วยกันทำทั้งหมด เมื่อได้กรานกฐินแล้ว ก็ตรัสให้ขยายเขตจีวรกาล ๑ เดือนนั้นออกไปอีก ๔ เดือน ตลอดฤดูหนาว จึงรวมจีวรกาล ๕ เดือน ในระหว่างจีวรกาลนี้ เมื่อภิกษุยังอยู่ในอาวาสนั้น หรือไปที่อื่น แต่ยังคงคิดว่าจะกลับหรือยังหวังว่าจะทำจีวรอยู่ ก็ยังชื่อว่าได้กางไม้สะดึงรอไว้อยู่เพราะยังจะทำจีวรเปลี่ยนชุดเก่า ต่อเมื่อเลิกไม่คิดกลับ หรือสิ้นหวังทำจีวร ก็ชื่อว่าเก็บไม้สะดึงสำหรับอาวาสนั้นกันที่ในปีนั้น อันเรียกตามโวหารในพระวินัยว่า กฐินุทธาร กฐินเดาะ นี่เป็นเพียงคำเรียกเพื่อความหมายดังกล่าวเท่านั้น

นกุลบิดา

๑

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ป่าแห่งหนึ่ง ใกล้ภัคคชนบท ได้มีคฤหบดีผู้หนึ่งเรียกกันว่านกุลบิดา ซึ่งมีศรัทธาเลื่อมใสอย่างยิ่งในพระรัตนตรัย ได้ไปเฝ้ากราบทูลว่า ตัวท่านนั้นเป็นคนแก่เฒ่าอายุมาก ผ่านวัยไปไกล ร่างกายกระเสาะกระแสะเจ็บป่วยอยู่เนื่อง ๆ ไม่เที่ยงว่าจะได้เห็นพระพุทธเจ้า และภิกษุทั้งหลายเป็นที่เจริญใจไปได้สักเท่าไร จึงขอให้พระพุทธเจ้าโปรดประทานโอวาทอนุสาสน์สอนสั่งซึ่งจะให้เกิดความเกื้อกูลความสุขตลอดกาลนาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรับรองธรรมดาของร่างกายว่าเป็นดังนั้น และตรัสอนุสาสน์ว่า กายนี้เหมือนไข่ ภูกรัดรีงอาตุรเดือดร้อน ใครเล่าตรวจกายนี้อย่างรอบคอบจะพึงรับรองว่าไม่มีโรคอะไร แม้สักครู่หนึ่งได้ เว้นไว้แต่คนเขลา เพราะฉะนั้น ให้ศึกษาปฏิบัติอย่างนี้ว่า เมื่อกายของเราอาตุร จิตจักไม่อาตุรเดือดร้อนกระสับกระส่ายฉะนี้

คฤหบดีได้ฟังพระโอวาทนี้แล้วมีจิตใจขึ้นบานผิวนำผ่องใส กราบทูลลาออกมา แล้วไปหาท่านพระสารีบุตร ขอให้ท่านช่วยอธิบายขยายความพระโอวาทย่อนี้ พระสารีบุตรได้แสดงอธิบายแยกแยะออกไปโดยแจ่มแจ้ง มีใจความโดยย่อว่า คนใจหยาบผู้ที่มีได้สดับธรรม ย่อมอาตุรเดือดร้อนทั้งกายทั้งจิต เพราะยึดถือสิ่งทั้งหลายทั้งทางกายทางใจ ทั้งภายนอกภายในว่าเป็นตนของตน หรือเป็นเราของเรา เมื่อสิ่งทั้งหลายนั้นแปรปรวนไป จึงเกิดความทุกข์กายทุกข์ใจเดือดร้อนไปต่าง ๆ ส่วนคนใจ

ประเสริฐผู้ได้สัจธรรม แม้มีกายต้องอาดูรไปตามคติธรรมตาของความแก่เจ็บตาย และความพลัดพราก แต่ก็มีจิตไม่อาดูรเดือดร้อนกระสับกระส่าย เพราะไม่ยึดถือสิ่งทั้งหลายเหมือนอย่างนั้น เมื่อสิ่งทั้งหลายนั้นแปรปรวนไป ก็ไม่ทุกข์ร้อนกระวนกระวาย จิตปล่อยวางได้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจับใจความแห่งพระพุทโธวาทนี้ ทรงพระราชนิพนธ์เป็นคาถาภาษามครแปลว่า “เราทำตามคติคำสอนของพระพุทโธศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อกายของเราอาดูร จิตจักไม่อาดูร”

พระพุทโธวาทย่อ่นี้มีคติที่พึงศึกษาปฏิบัติตามเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทุกวัย แม้คนหัดผู้เฒ่าจะได้กราบทูลขอพระโอวาท เพื่อตนที่เป็นคนแก่เท่านั้น แต่พระพุทโธเจ้าก็ได้ทรงชี้ความจริงของร่างกาย ว่าเป็นของอาดูรเปราะแตกง่ายเหมือนอย่างไข่ เพราะมีโรคอย่างใดอย่างหนึ่ง ประจำอยู่ทั้งนั้น เมื่อตรวจเข้าแล้วจริง ๆ ก็จักต้องพบโรคไม่อย่างนี้ก็อย่างนั้นสักอย่างหนึ่งจนได้ จึงสมควรที่จะทำจิตให้ไม่อาดูร ด้วยวิธีปฏิบัติทำจิตให้ปล่อยวาง ไม่ยึดถือ สิ่งใดควรทำก็รีบทำให้เรียบร้อยถูกต้อง เพื่อจะไม่ต้องเป็นกังวลใจ

ท่านนกุลบิดาคฤหบดีผู้นี้ต่อมาพระพุทโธเจ้าได้ทรงยกย่องว่า เป็นยอดแห่งอุบาสกผู้มีวิสาสะ (คุ้นเคย) ในพระพุทโธเจ้า และได้ทรงยกย่องคฤหบดีท่านนี้ผู้ภริยาว่าเป็นยอดแห่งอุบาสิกา ผู้มีวิสาสะในพระศาสนาเช่นเดียวกัน

๒

สมัยเมื่อพระพุทโธเจ้าเสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาไปในชนบทต่าง ๆ ตั้งแต่ได้ตรัสรู้แล้ว ครั้งหนึ่งได้เสด็จถึงแคว้นกัคคะ ซึ่งมีเมืองหลวงเรียกออย่างคำไทยว่าเมืองจระเข้ร้อง ได้ประทับพักที่ป่าแห่งหนึ่งใกล้เมืองนั้น มีคฤหบดีสามีภรรยาคนหนึ่งเรียกว่า “นกุลบิดา” (พ่อของนกุล) และ “นกุลมาตา” (แม่ของนกุล) ได้ไปเฝ้าพระพุทโธเจ้าพร้อมกับพวกชาวเมืองจระเข้ร้องทั้งหลาย ทั้งสองคนพอได้เห็นพระศาสดาครั้งแรก ก็ได้เกิดความรักอย่างยิ่งในพระองค์ ถึงกับหมอบที่พระยุคลบาท กราบทูลว่าพระองค์ได้ทรงทิ้งเขาทั้งสองเสด็จไปไหนมาช้านานถึงเท่านี้ พระพุทโธเจ้าได้ทรงแสดง

ธรรม ให้เขาทั้งสองตั้งอยู่ในปฐมผล เมื่อได้ประทับพักอยู่พอสมควรแล้ว ได้ทรงลาเขาทั้งสองกับชาวเมืองนั้นเสด็จจาริกต่อไป

ต่อมาอีกนานปีเมื่อทั้งสองคนนั้นชรามาก พระพุทธเจ้าได้เสด็จผ่านมาถึงนครนั้นอีก ท่านทั้งสองได้ทราบข่าวมีความดีใจยิ่งนัก ได้ไปเฝ้ากราบทูลอาราธนา พระพุทธองค์พร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์ไปเสวยที่นิเวศน์ของตน ได้จัดภัตตาหารอย่างประณีตถวาย ครั้นเสร็จภัตกิจแล้ว ได้เข้าเฝ้าพร้อมกันทั้งสองคน นกุลบิดาได้กราบทูลว่า ตั้งแต่ได้นกุลมารดาเมื่อยังเป็นหนุ่มสาวอยู่ด้วยกันมา ก็ไม่เคยแม้จะคิดนอกใจนกุลมารดาแม้ด้วยใจ ดั่งนั้นจะประพฤดิละเมิดทางกายจากไหนเล่า ทั้งสองปรารถนาจะได้พบกันทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้า ฝ่ายนกุลมารดาก็ได้กราบทูลอย่างเดียวกันว่า ตั้งแต่ได้กับนกุลบิดาเมื่อยังเป็นสาวเป็นหนุ่ม อยู่ด้วยกันมาก็ไม่เคยแม้จะคิดนอกใจนกุลบิดาแม้ด้วยใจ ดั่งนั้นจะประพฤดิละเมิดทางกายจากไหนเล่า ทั้งสองปรารถนาจะได้พบกันทั้งในโลกนี้ทั้งในโลกหน้า ท่านทั้งสองได้กราบทูลพระพุทธเจ้าถึงจิตใจที่แนบแน่น ซื่อตรงต่อกันที่สุดตั้งแต่หนุ่มจนแก่ ทั้งยังได้กราบทูลถึงความปรารถนาที่จะพบกันดั่งนั้นตลอดถึงในชาติหน้า และจิตใจของท่านทั้งสองนั้น ยังได้ร่วมกันรักเคารพสนิทในพระพุทธเจ้า ถึงได้กราบทูลเหมือนตัดพ้อพระองค์ว่า ทำไมจึงได้ทรงหนีหายไปเสียนานเมื่อได้เฝ้าเป็นครั้งแรกเท่านั้น คล้ายกับว่าได้เคยพบ และได้คุ้นเคยกับพระองค์เป็นอย่างดีมาก่อนช้านานแล้ว ท่านแล้วว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอดีตชาติของท่านทั้งสอง ที่ได้เคยอุปการะพระองค์มาในฐานะมารดา บิดา น้ำ อา เป็นต้นมากมาย จึงได้มีความสนิทคุ้นเคยในพระองค์ยิ่งนัก เหตุฉะนี้ จึงได้ทรงยกย่องท่านทั้งสองเป็นเอตทัคคะ คือเป็นที่หนึ่งของอุบาสกอุบาสิกา ผู้มีวิสาสะคุ้นเคยในพระพุทธเจ้า

ท่านทั้งสองนี้ได้รับพระพุทธโอวาทย่อ ที่ตรัสสอนให้ปฏิบัติทำจิตให้ไม่อาดูร จะปฏิบัติจิตดังนี้ได้ก็ด้วยทำตามคำแนะนำของสัปปุรุษ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าผู้ที่ เป็นสัปปุรุษย่อมทำได้ ลักษณะของสัปปุรุษมีดังนี้ ๑. มีความกตัญญูทวดเทวี ๒. ทรงปัญญา ๓. เป็นมิตรที่ดี ๔. มีความรักดีมั่น ๕. เอื้อเพื่อช่วยทำกิจของมิตรผู้มีทุกข์ สรุปลงว่า สัปปุรุษคือคนดี ฉะนั้น ใครที่เป็นคนดีย่อมทำจิตให้ดี ให้ไม่อาดูรได้

การปฏิบัติศาสนา

๑

ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับศาสนาว่า ประสงค์จะได้ศาสนาที่แสดงธรรมเป็นสัจจะ คือจริงแท้หรือไม่ ทุก ๆ คนก็น่าจะตอบตรงกันหมดว่า ต้องการศาสนาที่แสดงสัจธรรม คำถามคำตอบนี้ควรจะถือเป็นหลักมูลฐานข้อแรก แต่ก็น่าจะมีคำถามแย้งว่า นอกจากต้องการจะได้อย่างนั้นแล้ว ยังควรจะขยายความออกไปอีกว่าต้องการจะได้สัจธรรมที่พึงปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ขึ้นมาได้ด้วย และก็น่าจะมีคำถามเพิ่มเติมอย่างนั้นอย่างนี้ต่อไปอีก ฉะนั้น จะยุติเอาเพียงหลักการข้อแรกนั้นก่อน เรื่องอื่นค่อยว่าไปทีหลังตามประเด็นของเรื่องที่เกี่ยวข้องไปถึง เพราะประการแรกคนคงต้องการของแท้ ไม่ต้องการของปลอมของเทียม และเหตุที่ต้องการก็ต้องเพราะเชื่อ หรือเห็นว่าเป็นประโยชน์ จึงได้เกิดการขึ้น การที่จะมีความเห็นหรือเชื่อดังนั้นก็ต้องการจะมีการชักนำให้เห็น หรือเชื่อจากองค์การของศาสนานั้น ๆ และทุกศาสนาก็ย่อมจะแสดงว่าศาสนาของตนเป็นของจริงมีประโยชน์ช่วยคนได้ต่าง ๆ ไม่มีศาสนาไหนที่จะบอกว่าศาสนาของตนเป็นของเทียมของปลอม และไร้ประโยชน์ช่วยอะไรไม่ได้ ก็เมื่อทุกคนต้องการของจริงแท้ดังนี้ โดยไม่ใช่หลอกตัวเอง ก็ควรจะพิจารณาคำสอนของศาสนาในแง่ของความจริงก่อน เช่นเรื่องบุญบาปหรือความดีความชั่ว ว่าบุญจริงเป็นอย่างไร บาปจริงเป็นอย่างไร นอกจากนี้บุญบาปก็ยังมีหยาบละเอียดเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป

ยกตัวอย่างเช่นพระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ทำบาปทั้งปวง สอนให้ทำกุศลให้ถึงพร้อม ท่านสอนว่าประพตติผิตศีล ๕ เป็นบาปเป็นต้น แต่คนเรามีหน้าที่จะต้องทำอยู่ต่าง ๆ กัน บางหน้าที่จะรักษาศีลข้อใดข้อหนึ่งไม่สะดวก บางทีเมื่อปฏิบัติหน้าที่

ด้วยใจที่รู้สึกว่าการทำบาปก็เลยไม่สบายใจ ถึงกับทิ้งหน้าที่ไปเสียก็มี หรืออาจถึงกับทิ้งศาสนาที่สอนว่าเป็นบาปนั้น ไปถือศาสนาที่สอนว่าไม่เป็นบาป ถ้าเป็นดังนี้ก็แปลว่าไม่ต้องการความจริง เพราะถ้าต้องการความจริงก็ควรจะพิจารณาว่า ความจริงเป็นอย่างไร และความจริงเป็นบาป แม้จะเปลี่ยนศาสนาแล้วไปทำเข้าก็ไม่พ้นบาป หากจะมีศาสนาแสดงสิ่งที่เป็นบาปว่า ไม่เป็นบาป ศาสนาเช่นนั้นก็เป็นศาสนาปลอมหรือเทียม ส่วนที่ละทิ้งหน้าที่นั้นอาจทำถูกบัญญัติของศาสนา แต่ก็อาจผิดบัญญัติของบ้านเมือง หรือผิดอย่างอื่น

ฉะนั้น ก็ควรต้องพิจารณาว่าตนยืนอยู่ที่ไหน คือให้รู้จักฐานะภาวะของตนที่เป็นอยู่ และพิจารณาว่าเมื่ออยู่ในฐานะเช่นนั้นจะพึงปฏิบัติศาสนาได้เพียงไร พระพุทธศาสนาแสดงธรรมที่เป็นสัจจธรรม บุญก็ว่าบุญ บาปก็ว่าบาป เมื่อแสดงให้ทราบแล้ว ผู้ฟังได้ศรัทธาปัญญาในธรรมเพียงไร และจะปฏิบัติได้เพียงไรก็แล้วแต่ผู้ฟัง พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบังคับ หรือชักชวนใครให้มาเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้ที่ได้สดับธรรมมาขอเป็นหรือมาแสดงตนเอง คือแสดงความประสงค์ของตนเอง แม้เช่นนั้น ก็มีใ้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงอนุมัติตามประสงค์ทุกอย่าง เช่นการขอบรรพชาอุปสมบท ต้องไม่มีข้อขัดข้องต่าง ๆ ตามที่มีวินัยระบุไว้ จึงจะบวชให้ได้

พระพุทธศาสนาจึงไม่ขัดขวางต่อบ้านเมือง และมีสัจจธรรมอยู่ครบถ้วนสำหรับสนองความประสงค์ประโยชน์ของคนทุกฐานะภาวะ

๒

พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยธรรมสำหรับทุกคนจะเลือกปฏิบัติได้ แต่มิใช่หมายความว่า จะปฏิบัติได้ทุกข้อโดยไม่เลือก เหมือนอย่างร้านค้าที่มีสรรพสินค้า สำหรับคนจะเลือกซื้อได้ทุกอย่างที่ต้องการ แต่มิใช่ว่าจะต้องซื้อทุกอย่างโดยไม่เลือก ใครต้องการสิ่งใดก็ซื้อสิ่งนั้นตามกำลังทรัพย์ของตน ถ้าต้องการสิ่งที่แพงเกินกำลังทรัพย์ ก็ไม่อาจจะซื้อได้เหมือนกัน จึงต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะซื้อได้เพียงไร สรรพธรรมในพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ควรที่ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ก่อนว่าตนต้องการอะไร มีกำลังที่จะพึงปฏิบัติได้เพียงไร คือต้องรู้จักตนเองโดยฐานะภาวะเป็นต้น

เมื่อตนเองเป็นคฤหัสถ์ก็พึงปฏิบัติธรรมสำหรับคฤหัสถ์ จะทำครึ่งคฤหัสถ์ครึ่งบรรพชิต นั้นไม่ชอบ มีมากข้อที่คฤหัสถ์ทำอยู่โดยปกติ พระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่าเป็นบาป แต่เมื่อ บรรพชิตไปทำเข้า ตรัสว่าเป็นบาปทันที

ฉะนั้น เรื่องบาปจึงมีอยู่หลายชั้น เรื่องบุญก็เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างภิกษุมี ศีล ๒๒๗ ข้อ แปลว่ามีบาปอยู่ ๒๒๗ ข้อ สำหรับภิกษุถ้าไปละเมิดศีลเหล่านี้ ส่วนคฤหัสถ์มีศีล ๕ ศีล ๘ ก็แปลว่ามีบาปอยู่ ๕ หรือ ๘ ข้อ ถ้าไปทำผิดศีลเข้า บาปของคฤหัสถ์จึงน้อยกว่าบาปของภิกษุมาก ถ้านำเอาบาปของภิกษุไปปรับคฤหัสถ์ ด้วยแล้ว ก็จะต้องว่าคฤหัสถ์พากันทำบาปอยู่มากมายทุกวัน แต่ก็ไม่มีใครว่าอย่างนั้น ถ้าคฤหัสถ์ไปทำมีศีลอย่างพระเสียอีกจะถูกว่าใช้ไม่ได้ เช่นไม่ประกอบอาชีพเที่ยวขอเขา แม้ด้วยอาการอย่างสมณะก็ตาม ถ้าไปทำเข้าก็จะกลายเป็นบาปสำหรับคฤหัสถ์ไป ส่วนบรรพชิตถ้าไปประกอบอาชีพอย่างคฤหัสถ์เล็กเที่ยวบิณฑบาตก็ใช้ไม่ได้เหมือนกัน เรื่องของบาป มีความหมายอย่างไรถึงเกี่ยวแก่ภาวะที่ดำรงอยู่ของบุคคลด้วย จึงต้องรู้ว่าเดี๋ยวนี้ “เราเป็นอะไร” หรือเหมือนอย่างที่ถูกกันว่าเรายืนอยู่ที่ไหน เราควรจะได้รับ บาปบุญในพระพุทธศาสนามาถึงสักเท่าไหน

จะยกตัวอย่างนิจศีลคือศีล ๕ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับคฤหัสถ์ ในพิธีทำบุญทุกแห่งย่อมมีการขอสงฆ์และศีล ๕ นี้กันโดยทั่วไป ผู้ได้รับศีล ๕ ก็แปล ว่าถือบาปบุญไว้ ๕ ข้อ อยู่ในศีลก็เป็นบุญ ทุกศีลก็เป็นบาปตามที่ได้รับถือไว้ ถ้ารับศีลไว้ ข้อใดข้อหนึ่ง ก็แปลว่าถือบาปบุญไว้ข้อใดข้อหนึ่ง ถ้าไม่รับเลยก็แปลว่าไม่ถือไว้เลย คือ สุดแต่ศรัทธาที่จะรับถือเพียงไรของแต่ละบุคคล จึงต้องมีคำขอสงฆ์และศีล แสดงว่า ต้องการ พระก็ให้ตามที่ต้องการ เหตุที่เป็นดังนี้ ก็คือเหตุดังกล่าวแล้ว สรุปลงว่าสุดแต่ จะต้องการ พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนามีได้นำเอาบาปบุญ ไปยึดยึดให้แก่ใคร ๆ จนเต็มไปหมด หากแต่แสดงไว้พร้อมสรรพตามสัจจะ (ความจริง)

คนทุกคนถ้ารู้ภาวะของตนและรับเอาบาปบุญมาถือตามควรแก่ภาวะ เช่นว่า รับศีล ๕ มาเท่านั้น หรือรับศีลข้อใดข้อหนึ่ง เป็นเวลาสักเท่าไรก็ตาม ก็ถือเพียงนั้น ว่าเป็นบุญหรือบาปของตน นอกนั้นไม่ต้องคำนึงถึงเพราะมิได้รับมาถือ ก็จะไม่เดือดร้อน เพราะไปคิดถึงบาปบุญในเรื่องมากมายที่ตนมิได้รับมาถือไว้

พระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช

๑

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๐๘ นี้ ย่อมทราบกันแล้วว่า ได้มีพระราชกรณีกิจอย่างหนึ่งซึ่งแต่ก่อนไม่เคยทรงปฏิบัติในมหามงคลสมัย เช่นนี้คือ การทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ในคราวที่ได้มีการว่างสมเด็จพระสังฆราชขึ้น แต่ในครั้งนี้ได้ทรงพระราชดำริแยกการทรงสถาปนาให้เป็นพระราชพิธีส่วนหนึ่งต่างหาก ดังที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นพระราชพิธีพิเศษ เพื่อถวายพระเกียรติในตำแหน่งซึ่งมีความสำคัญ และเชิดชูพระพุทธศาสนา ดังที่ได้กระทำขึ้นแล้วเมื่อวันศุกร์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๘

แต่ก่อนนี้พระราชพิธีพิเศษในการสถาปนาตำแหน่งทางพระพุทธศาสนา มีแต่พระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษกสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ซึ่งได้มีมาแล้ว ๓ พระองค์คือ ในรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมาทูลเชษฐราช ในรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ในรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อทรงสถาปนาสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ พระสังฆราช ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ก็นับว่าเป็นพระราชพิธีพิเศษ แต่ก็มีใช้เป็นการสถาปนาสมเด็จพระ

พระสังฆราชขึ้นใหม่ หากเป็นการถวายพระอิสริยยศอย่างอื่นให้เป็นเจ้านายทรงกรม ขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะพระองค์ และพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเศกนั้นก็พึงใช้ได้สำหรับ เจ้านายผู้ใหญ่ซึ่งได้เสด็จออกผนวชยั่งยืนจนถึงสมควรที่จะทรงสถาปนาให้เป็นองค์ ประมุขสงฆ์เท่านั้น

คำว่า *สมเด็จพระมหาสมณะ* กับคำว่า *สมเด็จพระสังฆราช* เป็นพระนามตำแหน่ง องค์สกลมหาสังฆปริณายกด้วยกัน แต่เมื่อเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ตั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ทั้ง ๓ พระองค์นั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ถวายมหาสมณุตตมาภิเศก เมื่อเป็น เจ้านายชั้นรองลงมา ก็คงทรงให้พระนามสมเด็จพระสังฆราช แต่เดิมคำว่า “เจ้า” ข้างท้ายซึ่งมีแล้ว ๒ พระองค์ คือ ในรัชกาลที่ ๖ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวง ชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งทรงเป็นหม่อมเจ้ามาเดิม ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ส่วนสมเด็จพระสังฆราชนอกจากนี้ ย่อมทรงได้รับสถาปนาเป็นอย่างสามัญ เหมือนกับการสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะ องค์อื่น ๆ แม้สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ ก็ทรงได้รับสถาปนา ดังกล่าว ยิ่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงได้รับสถาปนาแปลก กว่านั้น คือ ทรงได้รับสถาปนาทางวิฑูกระเจายเสียง ในขณะที่เสด็จไปทรงเยี่ยมสนทนา อยู่กับพระเถระรูปหนึ่งในวัดหนึ่ง ทรงเป็นพระสังฆราชขึ้นทราบกันในขณะที่วิฑู ประภาศสถาปนาตนเอง พิธีต่าง ๆ ตามมาภายหลัง

ฉะนั้น ในครั้งนี้จึงเป็นการทรงวางแบบขึ้นใหม่ ซึ่งจะพึงถือปฏิบัติต่อไป ทั้งนี้ ด้วยพระบารมีโดยแท้ ขออำนาจพระบารมีจงบันดาล ให้ทรงพระเกษมสำราญ ทรงพระเจริญในพระสิริราชสมบัติตลอดกาลนาน.

๒

ในพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช ท่ามกลางมหาสันนิบาต ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๘ นั้น ครั้งนี้ได้ประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาจบแล้ว สมเด็จพระราชาคณะได้กล่าวสังฆานูโมทนาขึ้นด้วยภาษาบาลี มีคำแปลว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า, บัดนี้ ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ธรรมิกมหาราชชา-
ริราชเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก ประธานาธิบดีสงฆ์ ทั่วไทยรัฐราชอาณาจักรแล้ว, สมเด็จพระ
พระมหाराชาเจ้า ทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงเป็นธรรมราชา ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก,
ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของรัฐบาล และสังฆทัสนะในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันท์มติ
แล้ว, ทรงพิจารณาโดยรอบคอบ แม้ด้วยพระองค์เองแล้ว, ทรงอาศัยพระราชอำนาจ
ให้ประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช เพื่ออุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา, ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์ทั้งปวงอนุโมทนาปสาทการซึ่งการทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช
และพระมหาเถระ ผู้ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้, และขอพระสงฆ์
ทั้งปวง ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน จงมีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน
เป็นเอกฉันท์ อนุเคราะห์ปฏิบัติกรณียะทั้งปวงในพระพุทธศาสนา, ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อนึ่งข้าพเจ้าขอเชิญชวน, พระสงฆ์ทั้งปวงจงรวมกัลยาณจิตอธิษฐานถวายพระพรชัยมงคล
แด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ธรรมิกมหาราชชาริราชเจ้า,
ขอพระองค์จงทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากโรคาพาธอุปัทวันตราย พร้อมทั้งสมเด็จพระ
พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระราชวงศ์ พร้อมทั้งรัฐบาล ข้าราชการ
ข้าราชการบริพารทุกฝ่าย พสกนิกรทุกหมู่เหล่า, ขอพระองค์จงเสด็จสถิตในพระสิริ
ราชสมบัติตลอดกาลนาน, ต่อแต่นี้ ขอพระสงฆ์ได้มีกัลยาณจิต สวดอนุโมทนา
ถวายพระมหาเถระ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ประกาศสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
อริยวงศาคตญาณ พระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกแล้ว ณ บัดนี้ เทอญ.”

จบแล้ว พระเถระทั้งหลายได้สวดอนุโมทนาถวาย สังฆานุโมทนานี้ได้รับรจข้อย ที่เป็นแก่นไขทั้งหมด ให้ความแจ่มกระจ่างของเรื่องทั้งหมด และให้เกิดความรับรองซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย ฝ่ายพระสงฆ์ทั้งปวงย่อมเกิดความสำนึกว่า ได้มีส่วนให้ความรับรองในการสถาปนา ฝ่ายพระมหาเถระผู้ทรงได้รับสถาปนาย่อมเกิดความสำนึกว่า ได้รับความรับรองของพระสงฆ์ทั้งปวง ดังนั้น ความสามัคคีเอกฉันท์ในการปฏิบัติศาสนกรณียะก็ย่อมเกิดขึ้น

หัวใจของสังฆานุโมทนาเห็นได้ชัดว่าอยู่ที่ผลดังกล่าว ซึ่งสำเร็จขึ้นด้วยพระบารมี โดยแท้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า “ผู้ยินดีในความสามัคคีตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่ขาดจากความเกษมจากความขัดข้อง”

ขอถวายพระพรชัยมงคลด้วยคำในสังฆานุโมทนาอีกครั้งหนึ่งในนามมงคลสมัย เฉลิมพระชนมพรรษานี้.

สัญญาตาวิหาร

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่บุพพาราม กรุงสาวัตถี ได้ตรัสแก่พระอานนท์ว่า พระองค์ได้ทรงอยู่เป็นส่วนใหญ่ทั้งเมื่อก่อนทั้งในบัดนี้ ด้วยสัญญาตาวิหาร คือ อยู่ด้วยสัญญาตา ที่แปลว่า ความว่าง และได้ตรัสอธิบายสัญญาตาในทางปฏิบัติเป็นชั้นไว้ดังนี้

๑. ไม่ทำใจกำหนดเป็นบ้านเป็นหมู่คน แต่ทำใจกำหนดเป็นป่าแต่อย่างเดียว จนจิตแล่นไปจับตั้งสนิทในความกำหนดเป็นป่า ก็จะไม่มีความยุ่งที่เกิดจากเหตุที่เป็นบ้านเป็นหมู่คน ยังมีก็แต่ป่าเพราะกำหนดว่าเป็นป่าแต่อย่างเดียว เหมือนอย่างปราสาทของนางวิสาขา (คือที่ประทับในบุพพาราม) นี้ ว่างจากสัตว์พาหนะต่าง ๆ จากทองเงิน จากความประชุมแห่งหญิงชาย ยังไม่ว่างอยู่แต่ภิกษุสงฆ์อย่างเดียว

๒. ไม่ทำใจกำหนดเป็นป่า แต่ทำใจกำหนดเป็นแผ่นดินราบเรียบเตียนโล่งไปอย่างเดียว ก็จะไม่มีความมีแต่แผ่นดินอย่างเดียว

๓. ไม่กำหนดใจเป็นแผ่นดิน แต่ทำใจกำหนดเป็นอากาศ คือ ช่องว่างไปทั้งหมดอย่างเดียว ก็จะไม่มีความมีแต่อากาศอย่างเดียว

๔. ไม่ทำใจกำหนดอากาศ แต่ทำใจกำหนดวิญญาณ คือ ความรู้ของจิตอย่างเดียว ก็จะไม่มีความมีแต่วิญญาณทั่วไปอย่างเดียว

๕. ไม่ทำใจกำหนดวิญญาณ แต่ทำใจกำหนดว่าไม่มีอะไรเลย ก็จะไม่มีความมีแต่ตัวความกำหนดว่าไม่มีอะไรเลยนั้น

๖. ไม่ทำใจกำหนดว่าไม่มีอะไรเลย แต่ทำใจกำหนดตัวความกำหนดเองว่าเป็นความกำหนดที่ไม่ใช่ ไม่เป็นก็ไม่ใช่ แต่อย่างเดียว ก็จะไม่มีความกำหนดที่ว่าไม่มีอะไรเลย มีแต่ความกำหนดตัวความกำหนดเองนั้นเท่านั้น

๗. ไม่ทำใจกำหนดความกำหนดเองนั้น แต่ทำใจให้เป็นเจตสมานธิ (ความตั้งมั่นเป็นสมานธิแห่งใจ) ที่ไม่มีนิमितแต่อย่างเดียว ก็จะไม่มีความกำหนดดังกล่าวนั้นมีแต่กายนี้ซึ่งมีอายตนะมีชีวิต

๘. เมื่อไม่ทำใจกำหนดทุก ๆ อย่างเลื่อนขึ้นมาโดยลำดับได้จนถึงสมานธิแห่งใจที่ไม่มีนิमितดังกล่าว ก็รู้ว่ถึงสมานธินี้ก็ยังเป็นสิ่งปรุงแต่ง และสิ่งปรุงแต่งจะเป็นอะไรก็ตาม ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงมีดับเป็นธรรมดา เมื่อมีความรู้ขึ้นจิตก็หลุดพ้นจากอัสวกิเลสทั้งหมด จึงไม่มีอัสวกิเลสทุกอย่าง ยังมีแต่ชีวิตนี้ที่ยังจะต้องอยู่อย่างเดียว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสัญญาเอาไว้ ๘ ชั้นดังนี้ และได้ตรัสในทางปฏิบัติทำใจกำหนดที่เรียกว่าสัญญา ที่แปลว่าความกำหนด หรือ ความกำหนดหมาย ก็จะได้ความว่างจากสิ่งที่ไม่กำหนด แต่ก็ต้องได้ความไม่ว่างในสิ่งที่ไม่กำหนด เพราะเมื่อใจกำหนดอยู่ในสิ่งใดก็ย่อมไม่ว่างจากสิ่งนั้น โดยตรงก็คือไม่ว่างจากตัวความกำหนดนั่นเอง แต่ก็จำเป็นต้องจับไว้อันหนึ่งเมื่อจะปล่อยอันหนึ่ง จนถึงชั้นที่ ๗ แล้ว ซึ่งไม่มีอะไรต้องจับไว้เพื่อแลกเปลี่ยนกันต่อไปแล้ว จึงปล่อยได้โดยไม่ต้องจับอะไรไว้ต่อไป ดูก็คล้ายขึ้นบันได ปล่อยชั้นล่างเหยียบชั้นบนขึ้นไปโดยลำดับจนถึงชั้นสูงสุด ก็ปล่อยได้ทั้งบันไดขึ้นเรือนไป

ฉะนั้น สัญญาดานี้ก็เป็นธรรมปฏิบัติตามลำดับธรรมดานี้เอง ตรัสว่าวิธีเข้าถึงสัญญาดานี้เท่านั้นเป็นของจริงแท้ ไม่วิปลาส และข้อทำายเป็นสัญญาที่ยอดเยี่ยมเลิศล้ำ

เถรวาท - มหายาน

พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงธรรมแม้จะล่วงมากกว่าสองพันปีกึ่งแล้ว ก็ยังเป็นสรณะของโลกได้ แต่ในบัดนี้พระศาสนาของพระองค์ได้แยกออกเป็น ๒ สายใหญ่ คือสายที่รักษาพระธรรมวินัยไว้ตามเดิมเรียกว่า *เถรวาท* ตั้งในเมืองไทย ลังกา พม่า และสายที่แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปแล้ว เรียกว่า *อจารียวาท* หรือ *มหายาน* ตั้งในเมืองจีน ทิเบต ญวน ญี่ปุ่น บางที่ธรรมชื่อเดียวกัน แต่อธิบายต่างกัน

ทางเถรวาทซึ่งเป็นสายเดิมนั้นต้องปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ให้บริบูรณ์ด้วยกัน วิธีปฏิบัติก็ต้องการปฏิบัติโดยลำดับ (อนุปปพปฏิบัติ) การปฏิบัติที่เรียกว่า “ทางตรง” และ “ไม่เน้นซ้ำ” ก็คือปฏิบัติให้ตรงทางดังกล่าว และเลื่อนขั้นขึ้นไปโดยไม่ถูกชักให้หยุดให้วนให้ถอย มีกำลังส่งขึ้นไปได้เร็ว ธรรมทุกข้อทุกหมวดย่อมมีอธิบายในแนวทางเดียวกันนี้หมด เช่น “*สุญญตา ความว่าง*” ก็มีอธิบายเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา คือศีลก็ว่างจากบาปทุจริตตามที่เว้นได้ สมาธิก็ว่างจากนิรรมในใจ ปัญญาก็ว่างจากความหลงไม่รู้ แม้จะอธิบายด้วยถ้อยคำอย่างอื่นก็ย่อมรวมเข้าในทางนี้ และในขั้นว่างที่สุด คือว่างจากความปรุงแต่งทั้งปวงนั้น ก็จะต้องปรุงแต่งมาก่อน หมายถึงต้องปรุงแต่งความดีแต่ละขั้นดังกล่าวขึ้นไปจนสุดดี อันหมายถึงว่าสุดชั่วด้วยแล้ว เปรียบเหมือนขึ้นไปสุดขั้นบันได จึงหยุดปรุงแต่งได้ ก็เป็นอันว่างถึงที่สุด ก่อนแต่นั้นก็ยังไม่ว่างหมดว่างอย่างหนึ่ง ด้วยการทำให้มีเต็มไว้อย่างหนึ่ง สิ่งที่ทำให้มีเต็มไว้นี้ก็ได้แก่ความดีดังที่เรียกว่า *บารมี* เพื่อขับไล่อาสวกิเลสในจิตใจให้สิ้นไป ก็ได้แก่ศีลสมาธิปัญญาที่ปฏิบัติ

สั่งสมไว้เสมอนั้นแหละ อาศัยมีความพากเพียรพยายาม ไม่ใช่นอนรอให้บารมีแก่กล้า ขึ้นจนสำเร็จไปเอง จึงได้มีแสดงความเพียรในหมวดธรรมที่เป็นหลักทั้งหมดใน อริยสัจ ๔ เอง จะถึงความดับทุกข์ได้ก็ต้องปฏิบัติในมรรค

เมื่อดูอย่างผิวเผินก็ดูเหมือนเป็นหนทางยาวกว่าจะถึงที่สุดทุกข์ ทำให้คนที่อยากจะได้จะถึงเร็ว ๆ ต้องการจะพบทางที่สั้นกว่าหรือสั้นที่สุด ซึ่งบางทีก็อาจพบอธิบายจากฝ่ายมหายาน ดังเช่นที่เคยพบอธิบายจากหนังสือของผู้ที่เคยไปศึกษาลัทธิเซนในญี่ปุ่น ความตอนหนึ่งว่า เมื่อหัดนั่งลมหายใจออกหนึ่งถึงสิบหลายหน เมื่อใจคิดออกไปก็ส่งเข้ามานั่งลมหายใจ แล้วครูก็ให้วิธีปฏิบัติที่เรียกว่าโกน (Koan) ชั้นแรก ซึ่งเกือบเป็นมุจิ (Muji) ไปทีเดียว มุ ก็คือความไม่มีอะไร (Nothingness) ต้องไม่คิดถึงคำสอนของบูรณาจารย์อะไรทั้งนั้น ต้องตัดความคิดทุกอย่างของตนเอง เพลงลงไปทีคำนี้คำเดียวว่า มุ (ไม่มีอะไร) ไม่คิดว่ามุเป็นสุญญตา (ความว่าง) เต็ดขาด ไม่มีสิ่งตรงกันข้าม ไม่คิดว่ามุเป็นความปฏิเสธตรงกันข้ามกับความรับรอง เพราะเมื่อคิดก็ผิดทั้งนั้น ฉะนั้น ไม่ทำความคิดถึงมุเลยก็จะเผชิญกับมุเอง อธิบายอย่างนี้มีอยู่มากทางฝ่ายมหายาน.

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๑

ผู้นับถือพระพุทธศาสนาโดยมากที่นับถือไปตามมารดาบิดา มักมิได้มีการแสดงตนเป็นพิเศษ การนับถือเป็นไปเอง แต่การแสดงตน แม้ของผู้ที่นับถืออยู่แล้ว ก็พึงมีในบางครั้งตามเหตุที่เกิดขึ้น ดังที่ได้มีตัวอย่างมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ได้มีเล่าไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า

พระโพธิราชกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าอุเทน แห่งกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ซึ่งพระราชบิดาทรงส่งไปครองแคว้นภคคะทำนองเมืองลูกหลวง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับที่แคว้นนั้น ได้เชิญเสด็จพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ไปเสวยที่โกกนทปราสาทที่สร้างขึ้นใหม่ เมื่อเสร็จภคตกิจแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรม จบแล้ว พระราชกุมารได้กราบทูลว่าพระแม่เจ้าของพระองค์ได้ทรงเล่าว่า เมื่อพระแม่เจ้าทรงครรภ์ พระองค์ได้ทรงเปล่งพระวาจาเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้า ณ โขสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพีว่า กุมารหรือกุมาริกาผู้อยู่ในครรภ์นี้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ขอให้ทรงจำไว้ว่าเขาเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาตั้งแต่นี้ไป ต่อมาพระพี่เลี้ยงได้อุ้มพระองค์ ซึ่งได้ประสูติแล้วไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลเหมือนอย่างนั้น มาบัดนี้ พระองค์ทรงเปล่งพระวาจาเหมือนอย่างนั้นด้วยพระองค์เอง นับว่าได้ทรงถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แสดงพระองค์เป็นอุบาสกรวม ๓ ครั้ง

ในประเทศไทยเรานี้แต่ก่อนมาเคยนิยมให้บุตรของตนบรรพชาเป็นสามเณร เวลานี้ยังนิยมอยู่ในบางภาคของไทยเรา เช่น ภาคพายัพที่ปรากฏว่ายังนิยมบวชนเณร

กันมากกว่าบวชพระ แต่ส่วนมากนิยมดั่งนี้เปลี่ยนไปเป็นการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ (ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า) ธรรมเนียมนี้สำหรับผู้ที่ไม่ชอบบวชทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ก็ได้มีมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล แต่ในชั้นหลังนี้ได้นำมาใช้เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงส่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะทรงเป็นพระราชกุมารไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ จึงโปรดให้แสดงพระองค์เป็นอุบาสก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงถวายแบบและทรงเป็นประธานสงฆ์ในพระราชพิธีครั้งนั้น แต่ยังไม่ได้ทรงเรียบเรียงไว้เป็นแบบแผน ต่อมา ในคราวที่ทรงพระกรุณาโปรดจะส่งพระองค์เจ้ากับหม่อมเจ้าหลายพระองค์ ไปศึกษา ณ ต่างประเทศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าจึงได้ทรงเรียบเรียงขึ้นไว้เป็นแบบแผนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๒ และเปลี่ยนคำว่าอุบาสกเป็นพุทธมามกะ หรือพุทธมามิกา (บัดนี้มีฉบับพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ที่มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย เรียกว่า “ระเบียบ แลคำปฎิญาพุทธประวัติ แล หัวข้อแห่งพระพุทธศาสนา สำหรับพุทธมามกะ”) ธรรมเนียมนี้ได้มีการทำตามกันขยายออกไปจนถึงนักเรียน เพราะเป็นวิธีให้เด็กได้ความรู้สึกในพระศาสนาที่ตนนับถือ

ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ จะทรงส่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ และโปรดจะให้ทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะก่อนที่จะเสด็จไปนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยโปรดอภิบาลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอให้เสด็จไปทรงศึกษาด้วยพระอุตสาหะวิริยภาพโดยเกษมสวัสดิ์ประสิทธิเทอญ.

๒

“ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น แม้ปริณิพพานนานมาแล้ว และพระธรรมพระสงฆ์เป็นสรณะ (ที่พึ่งที่นับถือ) ขอพระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า ผู้นับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน (คือผู้ นับถือพระพุทธเจ้า)” ข้อความนี้เป็นคำแสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือพุทธมามิกาในภาษาไทย แต่ในพิธีนิยมว่าเป็นภาษาบาลีไม่ต้องว่า

คำแปล ส่วนความสำเร็จประโยชน์อยู่ที่ผู้แสดงตน รู้ความและมีความตั้งใจตั้งคำที่เปล่งแสดงนั้น ซึ่งมีข้อสำคัญคือ ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ กับประกาศตนเป็นพุทธมามกะต่อหน้าพระสงฆ์

ข้อสำคัญดังกล่าวควรทำความเข้าใจให้ดี เพราะเป็นสัจจปฏิญาณอย่างหนึ่งที่คุณพึงปฏิบัติต่อไป พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งสามนี้เป็นหลักเป็นประธานเป็นที่เคารพสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีความรู้ความบริสุทธิ์อย่างสูงสุด และทรงมีกรุณาแสดงพระธรรมสั่งสอนที่ปรากฏเป็นพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน พระธรรมเป็นทางแห่งความดีความบริสุทธิ์ และความสุขทุกอย่าง พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้ปฏิบัติดีตามพระธรรม ดำรงไว้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน หรือตลอดเวลาที่ยังมีพระสงฆ์ ทั้งสามนี้เรียกว่า พระรัตนตรัย แปลว่ารัตนะ (แก้ว) ทั้งสามเป็นสรณะคือที่พึ่งที่นับถืออย่างสูงสุด หมายความว่า เป็นที่พึ่งที่นับถือของจิตใจ

คนเราเมื่อมีที่พึ่งของจิตใจดี จะไปไหน จะอยู่ที่ไหน ก็มีความอบอุ่นใจสบายใจ ไม่ต้องหวาดกลัวว่าเหว ฉะนั้น ตื่นนอนตอนเช้าและหรือก่อนนอนตอนกลางคืน จึงมีนิยามสวดมนต์บทพระพุทธานุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แม้โดยย่อสำรวมใจระลึกถึงพระรัตนตรัย และอธิษฐานใจที่จะปฏิบัติอยู่ในทางพระธรรมของพระพุทธเจ้า อันสมควรแก่ตน พระรัตนตรัยอยู่ในทางพระธรรม และความสำรวมใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แม้วันละครั้งสองครั้งดังกล่าว จะเป็นเหตุเตือนใจอย่างสำคัญให้ปฏิบัติอยู่ในทางพระธรรม ไม่เช่นนั้นก็อาจจะลืมนั่นไปเสีย

ส่วนการประกาศตนเป็นพุทธมามกะนั้น พุทธมามกะแปลว่า “ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน” เป็นการแสดงตนให้ปรากฏเปิดเผยว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ด้วยการกล่าวเป็นคำปฏิญาณออกมาต่อหน้าพระสงฆ์ ขอให้พระสงฆ์รับจำเอาไว้ด้วย โดยที่แท้ก็เพื่อให้ตนรับจำตนเองไว้นั่นเองว่า ได้เป็นพุทธมามกะแล้ว และเพื่อให้มันคงก็ให้พระสงฆ์รับจำไว้ด้วยอีกชั้นหนึ่ง เป็นวิธีทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกที่แน่นแฟ้นขึ้น เพราะได้ประกาศตนออกไปแล้วแน่นอน เท่ากับเป็นการกระทำสัจจปฏิญาณอย่าง

หนึ่งในทางศาสนา ผู้ที่ได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะแล้ว ย่อมมีพระพุทธเจ้าเป็นพระของตน ในฐานะเป็นอุดมสสรณะ (ที่พึ่งสูงสุด) เหมือนอย่างได้มีพระบิดาในทางศาสนาแล้ว สิ่งอื่นหากจะเคารพนับถือ เพราะมีความเจริญด้วยคุณความดีก็เคารพนับถือในฐานะมีคุณได้ แต่ก็มีใช้ในฐานเป็นบิดาของตน

ผู้ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นพระของตนอยู่ประจำใจ เท่ากับมีพระที่ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดประจำตน โดยไม่ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่นประทับอยู่ภายนอกก็ได้ เป็นพุทธมามกะหากได้ทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามข้อสำคัญดังกล่าว ก็จะสำเร็จประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง

วิธีขอพร

ในคราวขึ้นปีใหม่ ประชาชนพากันมีงานรื่นเริง มีการทำบุญใส่บาตร และส่งความสุขแก่กัน ข้อหลังนี้จะได้อะไรมาจกไหนก็ตาม แต่ก็เป็นการแสดงความปรารถนาดี อย่างน้อยก็ทำให้เกิดมิตรจิตขึ้นระหว่างกัน ความสุขเป็นพรข้อหนึ่งที่ทุก ๆ คนต้องการ พรที่คนรู้จักต้องการกันมากก็คือพรสี่ เรียกว่าจตุรพิธพร ได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ เพราะมีในบทอนุโมทนาที่พระสวดให้ในการบำเพ็ญกุศลทุกคราว คือ บทสัพพีที่ลงท้ายว่า อายุ วัฒน โณ สุขัง พลัง

เมื่อพูดถึงพรก็มักเข้าใจว่าต้องมีผู้ให้ จะด้วยการขอหรือไม่ขอก็ตาม จึงมีนิยมไปขอพรจากพระหรือจากผู้ใหญ่ แม้การส่งความสุขปีใหม่ก็เป็นการให้พรแก่กันนั่นเอง ในศาสนาพราหมณ์มีการขอพรต่อพระเป็นเจ้า เช่นจากพระอิศวร ในศาสนาอื่นก็มีการขอพรเช่นที่เรียกว่าอ้อนวอนต่อเทวะชั้นสูงของศาสนานั้น ๆ

ส่วนในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าไม่มีผู้มาทูลขอพรพระพุทธเจ้า พระองค์ตรัสว่าได้ทรงล่วงพรทั้งหลายเสียแล้ว ต่อเมื่อผู้ขอได้ทูลว่า สุดแต่จะทรงเห็นว่าสมควรจะประทานหรือไม่ พระองค์จึงได้ประทานพร คือข้อที่เขาขอในข้อที่สมควรไม่มีโทษ เช่น พระเจ้าสุทโธทนะทูลขอให้ทรงห้ามสงฆ์บวชกุลบุตร ที่มารดาบิดามีได้อนุญาต พระองค์ได้ประทานพรข้อนี้ พรที่ขอและให้กันโดยตรงในพระพุทธศาสนา จึงอยู่ในลักษณะดังกล่าว เพราะพระพุทธศาสนาแสดงว่ากรรม คือการงานที่ทำเป็นเหตุแห่งผลทั้งหลาย สรุปลงว่าทำกรรมดี ได้ผลดี ทำกรรมชั่วได้ผลชั่ว พรทั้งหลายเป็นผลดี

จึงเกิดจากกรรมเป็นเหตุ เมื่อต้องการผลดีคือพรทั้งหลาย ก็ต้องประกอบกรรมที่ดีด้วยตนเอง ไม่เป็นฐานะที่จะได้พรโดยไม่ประกอบกรรมที่ดีหรือทำกรรมที่ชั่ว

ฉะนั้น คำสอนในพระพุทธศาสนา จึงเน้นที่เหตุเป็นข้อสำคัญ ดังเช่นมงคลสูตรแสดงมงคลส่วนเหตุคือเป็นข้อปฏิบัติ หรือเป็นกรรมที่ดีทั้งนั้น เช่นว่า “การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต การบูชาผู้ควรบูชา นี่เป็นมงคลสูงสุด” กรรมดีที่เป็นมงคลดังนี้เป็นตัวพรโดยตรงในพระพุทธศาสนา เมื่อปฏิบัติในเหตุดีแล้ว ผลดีก็เกิดขึ้นจากเหตุดีโดยไม่ต้องปรารถนา หากไม่ประกอบในเหตุดี ถึงจะปรารถนาผลที่ดีสักเท่าไร หรือถึงจะมีใครเสกเป่าให้สักเท่าไรก็ไม่สำเร็จ

ในวาระขึ้นปีใหม่นี้ หากระลึกถึงคติแห่งพร หรือมงคลทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าว และหันมาขอพรอย่างนี้กันให้มากขึ้น สถานการณ์ต่าง ๆ ก็จะได้ดีขึ้นแน่นอน พรอย่างนี้ไม่ต้องไปขอจากใคร แต่ขอจากตนเอง คือขอให้ตนเองเว้นความประพฤติต่าง ๆ ที่ชั่วร้าย ขอให้ตนเองสร้างคุณความดี ขอให้ตนเองระงับใจจากความโลภ โกรธหลง พรดังนี้ตนเองเท่านั้นที่จะให้ได้ ใครอื่นจะขอหรือแนะนำตักเตือนสักเท่าไร ถ้าตนเองไม่ทำแล้วก็ไม่สำเร็จประโยชน์ ทางโลกหรือทางอาณาจักร จึงต้องใช้อาชญา ปรามหรือปราบกัน ถ้าเตือนตนเองได้อยู่ ก็ไม่ต้องมีใครมาช่วยปราบ พระพุทธเจ้า จึงตรัสว่า “จงเตือนตนด้วยตนเอง จงพิจารณาตนด้วยตนเอง ท่านมีสติคุ้มครองตนได้แล้ว เป็นผู้เห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย จักอยู่เป็นสุข” นี่คือวิธีขอพรตนเองของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ ขอให้พรนี้จึงสำเร็จแก่ทุก ๆ ท่าน.

โซคลาภ

พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้มีโชค ดังที่มีคำถวายพระนามว่า “ภควา” ที่เราเรียกกันว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า” คนจึงมักขอโซคลาภจากพระองค์ ในบัดนี้ ก็เช่นไปขอจากพระพุทธปฏิมา ที่นับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ หรือขอจากสาวกของพระองค์

คนเคยไปแหลมมลายูแล้วว่าค่าวันหนึ่งได้ไปที่วัดแห่งหนึ่ง มีพระพุทธปฏิมาอยู่มาก ได้เห็นคนไปส่องไฟตามพระพุทธรูปกันหลายคน ถามเจ้าอาวาสวัดนั้นท่านตอบว่า เขาพากันไปส่องหารอยที่จะเป็นลายเลขบอกลากันอย่างนี้เสมอ เขาไม่ประสงค์ธรรมคำสั่งสอน คิดดูแล้วก็น่าสลดใจ ถ้าความเข้าใจในศาสนาเป็นเช่นนั้นโดยมากก็จะทำให้ความนับถือปฏิบัติแปรรูปไปอย่างชาวเป็นดำ

เพราะโชคในพระพุทธศาสนานั้นก็คือธรรมนี้เอง พระพุทธเจ้าทรงมีโชค ก็คือทรงมีธรรมในพระองค์บริบูรณ์บริสุทธ์ นับตั้งแต่ได้ทรงบำเพ็ญความดีนานัปการอันเรียกว่าพระบารมีมาแล้วเต็มเปี่ยม ได้ทรงประสบธรรมที่เป็นบรมสัจจะ (จริงอย่างยิ่ง) ทรงสิ้นกิเลสทั้งหมดบรรลุถึงความบริสุทธ์อย่างยิ่ง เรียกว่าได้ทรงประสบอุดมโชคแล้ว ได้ทรงแจกโชคคือธรรมนี้แก่โลก แต่คนโดยมากมิได้เห็นธรรมว่าเป็นโซคลาภ มิได้ขบใจธรรม หากไปขบในวัตถุต่าง ๆ เช่นที่เรียกว่าวัตถุสาม (สิ่งที่น่าใคร่พอใจ) ทั้งนี้ท่านว่าเพราะจิตใจของคนเรา เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไว้ถึง ๖ ชนิด คือ งู จระเข้ นก ไก่ หมาจิ้งจอก วานร เหล่านี้วิ่งพล่านไปหาที่อาศัยของมัน เทียบได้กับความวุ่นวายของคนทางอายุตนะทั้ง ๖ ดังนี้ งูวิ่งไปหาจอมปลวก เทียบกับตาสอดสายหารูป จระเข้วิ่ง

ไปหาน้ำ เทียบกับหุสอดสายหาเสียง นกบินโผไปสู่อากาศ เทียบกับจุมูกสุดหากลิ้น ไก่บินไปเข้าบ้าน เทียบกับลิ้นเลือกหารส หมาจิ้งจอกวิ่งไปป่าช้า เทียบกับกายกระเสือกกระสนหาโณฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้อง) วานรวิ่งขึ้นต้นไม้ เทียบกับใจขัดสายหาเรื่องคิดต่าง ๆ จิตใจของคนจึงเป็นสวนสัตว์ที่ใหญ่โต ต้องเฝ้าแต่หาที่อยู่อาศัย หาอาหารมาเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ไม่เว้นว่าง และสิ่งที่ต้องการที่สุดก็คืออาหารสัตว์ทั้งปวงนั่นเอง สิ่งที่เข้าใจว่าโชคลาภ หรือแม้จะเรียกว่าลาภยศสรรเสริญสุขอะไร ก็เป็นแค่อาหารสัตว์เท่านั้น จึงไม่เห็นค่าแห่งธรรมที่แท้จริง คือธรรมในพระพุทธศาสนา ดังที่มีแสดงว่า ในพระธรรมวินัยนี้มีรัตนะมากมาย เช่นรัตนะคือสติปัญญา ๔ รัตนะคือโพชฌงค์ ๗ รัตนะคือมรรคมีองค์ ๘ เป็นต้น แต่จะอย่างไรก็ได้ เมื่อวานรได้แก้ว ไก่ได้พลอย ไฉนจะเห็นค่าของแก้วของพลอย เช่นไก่ก็ต้องว่าสู้ข้าวเปลือกเม็ดหนึ่งไม่ได้ สัตว์ในใจคนเหล่านี้เป็นอุปมาธรรม หมายถึงกิเลสในใจนี้เอง เมื่อจิตใจยังหนอยู่ด้วยความโลภ โกรธ หลง ก็ย่อมจะวุ่นวายหาอาหารกับทั้งที่อยู่ที่อยู่อาศัย ให้แก่กิเลสเหล่านี้

โชคลาภก็คือการได้อาหารกิเลสมาปรนปรีอกิเลสให้มาก ๆ นั่นเอง ส่วนผู้ที่ได้ระดับคำสอนของพระพุทธเจ้า และปฏิบัติขัดเกลาจิตใจตนเองอยู่ ย่อมจะกลับเห็นว่าธรรมเป็นรัตนะที่เลิศล้ำ

พระพุทธศาสนาเป็นบ่อรัตนะมหาศาล การได้พบธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นโชคลาภอันประเสริฐ แต่ถ้ายังเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไว้เต็มจิตใจก็ยากที่จะแลเห็น แม้จะอยู่ใกล้ที่สุด

ช้างเผือก

๑

เมื่อพระนางสิริมหามายาจะทรงพระครรภ์พระโพธิสัตว์ ได้มีกล่าวในหนังสือปฐมสมโพธิกถาว่า พระนางเจ้าได้ทรงพระสุบินนิมิตว่า ได้ประทับอยู่ในวิมานทองบนหิริญบรรพตในป่าหิมพานต์ ได้มีเศวตหัตถ์ช้างหนึ่ง เทียวอยู่บนสุวรรณบรรพตที่อยู่ใกล้กัน ขณะที่พระนางเจ้าทรงผทมฝันพระเศียรไปทางทิศตะวันออก เศวตกฤษณนั้นได้เดินลงมาจากกาญจนบรรพต ขึ้นรัฐบรรพตทางทิศเหนือ ชูวงอันจับดอกบัวขาว ร้องแผดเสียงโกญจนาทเข้ามาภายในกนกวิมาน ทำประทัภษณพระนางเจ้าสามารถแล้วเหมือนเข้าไปในอุทรประเทศเบื้องขวาแห่งพระนางเจ้า ก็พอดีบรรทมตื่นขึ้นในขณะนั้น

เศวตกฤษณหรือที่เรียกว่าช้างเผือก ได้เป็นมงคลนิมิต ที่นับถือกันมาแต่โบราณกาล เมื่อฝันเห็นช้างเผือกก็เป็นมงคลนิมิต ว่าจะได้รับลาภที่ประเสริฐหรือมีค่ามาก ดังเช่นพระสุบินนิมิต ของพระพุทธมารดาที่เล่ามาข้างต้น เป็นมงคลนิมิตว่าพระนางเจ้าจะได้พระโอรส ที่จะทรงเป็นเอกอัครมหาบุรุษในโลก คือ พระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำของเราทั้งหลาย

ในประเทศไทยเรา เมื่อมีช้างเผือกเกิดขึ้นในประเทศ ก็ถือว่าเป็นมงคลนิมิต ใครได้พบก็จะบอกกล่าวขึ้นมาโดยลำดับจนถึงกราบบังคมทูลพระกรุณา เมื่อผู้ชำนาญได้ตรวจสอบปรากฏแน่ชัดว่า สมบูรณ์ด้วยศุภมงคลตามตำราพระคชลักษณ์แล้ว ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้น เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ประเทศชาติ

ในครั้งนี้ได้มีช้างสำคัญเกิดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ สมบูรณ์ด้วยสุกคชลักษณะ ตามตำรา เป็นของนายแก้ว บัญญาคง ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง กระทรวงมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัด พร้อมด้วยเจ้าของร่วมด้วยชาวนครเชียงใหม่ จึงได้ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายเพื่อเป็นราชพาหนะคู่พระบารมี เป็นศรีแก่ประเทศชาติ และเป็นมิ่งขวัญแก่อาณาประชาราษฎร์ ได้ร่มเย็นเป็นสุขสมบูรณ์ตามราชประเพณี ทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่มีช้างสำคัญเกิดขึ้นในราชอาณาจักร โบราณประเพณีนิยมว่า เป็นสิริมงคลอันอุดมแก่ประเทศชาติ กอปรด้วยช้างสำคัญนี้เกิดในนครเชียงใหม่ ซึ่งได้ทรงสร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ไว้เป็นที่ประทับ เสมอด้วยมีพระราชฐานประจำพระนครนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการเสด็จฯ ไปทรงรับ และให้ตั้งพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางที่นครเชียงใหม่ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวเชียงใหม่ เป็นศรีแก่ประเทศชาติ มีรายการย่อว่า วันจันทร์ที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๐๙ เสด็จฯ ไปทรงรับช้างสำคัญที่โรงพยาบาล อำเภอสันกำแพง ต่อไปเป็นพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวาง ตั้งแต่วันเสาร์ที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๐๙ ถึงวันจันทร์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๐๙ มงคลพิธีเพื่อต้อนรับสิ่งที่เป็นมงคล เป็นที่นิยมทำกันมาแต่โบราณ

เรื่องช้างได้มีกล่าวถึงในพระประวัติพระพุทธเจ้าหลายตอน ทั้งได้มีกล่าวเปรียบเทียบกับยธรรมหรือผู้ปฏิบัติธรรมหลายบท ดังเช่นพระธรรมบทหนึ่ง กล่าวถึงชนิดขององค์พระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ แปลว่า “เราทันทานถ้อยคำลวงเกินเหมือนช้างศึก ทนทานศร ที่ยิงไปจากแล่งในสงคราม”

๒

สมัยเมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จหลีกไปประทับอยู่ที่ป่าปาลีไลยก์แต่พระองค์เดียว มีช้างที่เรียกชื่อกันว่าปาลีไลยก์ปฏิบัติพระองค์อยู่ ช้างปาลีไลยก์เป็นจำฝูง แต่ได้หลีกออกจากฝูงมาอยู่แต่โดยลำพังในป่านั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสกะพระอานนท์ ซึ่งได้เดินทางไปเฝ้ามีความว่า “ถ้าไม่ได้สหายผู้อยู่ดี มีปัญญาฉลาดที่จะเที่ยวไปด้วยกัน ก็ควรเที่ยวไปคนเดียว เหมือนช้างมาตั้งคະอยู่โดดเดี่ยวในป่า” เรื่องของช้างได้มีเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า

ส่วนที่เกี่ยวข้องคนไทยนั้นได้มีมาแต่โบราณกาล ทั้งในเวลาปกติทั้งในเวลาสงคราม นอกจากนี้ ช้างที่ได้คชลักษณะเป็นช้างสำคัญหรือพระยาช้าง พระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงรับขึ้นระวางเป็นพระราชพาหนะ ดังเช่นที่ได้ทรงรับและทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางที่จังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนมกราคม ๒๕๐๙ นี้ มีรายการโดยย่อว่า

วันเสาร์ที่ ๒๒ ช้างสำคัญเดินทางมาถึงซานเมืองเชียงใหม่ ป้ายจาริกนามช้างที่วิหารวัดพระสิงห์

วันอาทิตย์ที่ ๒๓ เช้า ช้างสำคัญยาดราลดโขลนทวาร ที่เชิงสะพานเนาวรัฐ ไปโรงเรียนยุพราช เวลาบ่ายแห่จากที่นั่นไปยังพิธีมณฑลที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เสด็จฯ ประทับพลับพลามหาวิทยาลัยนั้น ทอดพระเนตรกระบวนแห่ช้างสำคัญเข้าสู่โรงพระราชพิธี แล้วเสด็จฯ ประทับยังโรงพระราชพิธี พระสงฆ์ ๒๐ รูปมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วราชบัณฑิตบุชชาจุฬาลงกรณ์ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระเทวารกรรม พรหมณ์อ่านฉันทดุษฎีกล่อมช้าง แล้วขับไม้ประกอบซอสามสายกล่อมช้าง

วันจันทร์ที่ ๒๔ เช้า ช้างสำคัญอาบน้ำที่มณฑปข้างโรงช้างต้น แล้วช้างสำคัญตักบาตรพระสงฆ์ ๓๐ รูปที่หน้าโรงช้างต้น เวลาเพลเลี้ยงพระ ๒๐ รูปผู้เจริญพระพุทธมนต์เมื่อวันก่อน ที่โรงช้างต้นซึ่งเป็นโรงพระราชพิธี ป้ายเสด็จฯ ยังพิธีมณฑล ทรงศีล ครั้นได้เวลาพระฤกษ์ ๑๔.๒๒ - ๑๔.๔๔ น. ไห้รลวงลั่นฆ้องชัย เสด็จฯ ขึ้นเกยช้างเบญจพาด ทรงหลังน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระเต้าเทวปิฐู และพระมหาสังข์พระราชทานแก่ช้างสำคัญ พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญชัยมังคลคาถา เสด็จฯ ลงจากเกย ทรงเจิมที่กระพองช้างสำคัญ แล้วพระราชทานอ้อยแดง ๓ ท่อน ซึ่งจาริกนามช้างสำคัญ แล้วโปรดฯ ให้พระราชครูวามเทพมุนี หลังน้ำเทพมนตร์และเจิมตามประเพณี แล้วพระราชทานเครื่องต้นคชาภรณ์ ให้พระราชวังเมือง และจมนีสริวัจรัตนเชฎฐิไปแต่งช้างสำคัญ ตามยศพระยาช้างต้น พร้อมด้วยเสมาทองมีสายไปคล้องคอ ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมแผ่นป้ายสุพรรณบัฏนามพระยาช้างต้น สำหรับไปติดที่เสาหน้าโรง พนักงานตั้งต้นไม้ทองเงิน ๔ มุมแทนเบญจพาด พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก แล้วอ่านฉันทดุษฎี ขับไม้ประกอบซอสามสาย

กลุ่มช่าง เวียนเทียนสมโภชพระยาช้างต้น เป็นการเสด็จพระราชพิธีสมโภช ขึ้นระวางพระยาช้างต้น ซึ่งได้มุ่งความเป็นสิริมงคลแก่ประเทศชาติเป็นที่ตั้ง

แม้ในพระราชพิธีของบ้านเมือง ก็ยังประกอบด้วยพระรัตนตรัย ได้มีพระพุทธ-ปฏิบัติภายหลังช้างประดิษฐาน ณ โต๊ะหมู่พระที่นั่งพุดตาลพระคชาธารเป็นประธานในมณฑลพิธี

๓

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวันใกล้กรุงสรวดี โกศลรัฐ ช่างพระที่นั่งเชือกหนึ่งของพระเจ้าโกศล เมื่อหุ้มนมกำลังมาก ได้ลงไปในสระใหญ่แห่งหนึ่งแล้ว ก็ติดหล่มอยู่ขึ้นไม่ได้ นายหัตถาจารย์รับพระราชกระแสให้ไปจัดการให้ขึ้น จึงได้ไปให้แต่งสถานที่นั้นอย่างสนามรบ แล้วให้ตีกลองรบขึ้น ช่างนั้นได้รับฝึกหัดมาให้เป็นช่างศึกออกสงครามมาตั้งแต่หุ้มนม ครั้นได้ยินเสียงกลองรบก็มีจิตใจมูมนะ เกิดกำลังถอนเท้าจากหล่มขึ้นฝั่งไปได้

พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสเป็นพระธรรมบทหนึ่งความว่า “จงยินดีในความไม่ประมาท รักษาจิตของตน ถอนตนขึ้นจากหล่ม (อุปสรรคเช่นกิเลสและความชั่ว) เหมือนอย่างช่างตกหล่มถอนตนขึ้นได้จากหล่มฉะนั้น” ช่างหลวงนี้ชื่อว่า “ปาเวรกหัตถ์”

ส่วนช่างหลวงที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมโภชขึ้นระวางเมื่อวันที่ ๒๓ - ๒๔ มกราคม ๒๕๐๙ ที่เชียงใหม่ มีนามที่พระราชทานตามจารึกในอ้อยแดงว่า “พระเศวตวรรัตนกรี (เศวต เผือก, วร ประเสริฐ, รัตนะ แก้ว, กรี ช้าง = พระราชพาหะช้างแก้วเผือกอันประเสริฐ) นพีสิริพิงคณัทย (นพีสี จากคำในชินกาลมาลีว่า นพพิสินคร แปลว่า เชียงใหม่, สิริ, พิงคณัทย, แม่น้ำปิง = เกิดขึ้นที่เชียงใหม่ มีสิริ (มีประวัติการสร้างเกี่ยวแก่ถ้ำ) แถวถิ่นแม่น้ำปิง รวมกันหมายถึงเมืองเชียงใหม่ ดังที่มีนามเมืองว่า “เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์”) เอกาทศมงคลสุลักษณ (มีลักษณะดี เป็นมงคล ๑๑ อย่าง ได้แก่ ตา เพดาน อัณฑโกศ เล็บ ขน ขุมขน คางใน (เส้นร่องเนื้อ อย่างเส้นลายมือตามศีรษะและกายทั่วไป) ไรเล็บ ช่องแมงกู่ (บริเวณที่เหนือ

หูทั้งสอง) สันบงา (เนื้อตรงที่งอก) และสีกายตามตำราชลัษณ์) ศุภันขเนตราทิ-
โควรรณ (มีเล็บและตาเป็นต้นงามกับมีสีกายดั่งโค) พิษณุพันธุ์อัครคชาธาร (เป็นข้าง
ทรงที่เลิศพันธุ์พิษณุ) อัญญกุลสารตามพหัสติน (อันเป็นตระกูลข้างอัฐคช (ข้าง ๘
จำพวก) อยู่ในจำพวกที่ชื่อว่า 'ตามพหัสติน' (ข้างมีสีกายทองแดง) ประมิมทรมหาราช
พาหนะ (เป็นพระราชพาหนะของสมเด็จพระประมิมทรมหาราช) สยามประชาสวัสดิคุณ
(อวยคุณสวัสดิแก่ประชาชนชาวสยาม) เดชอดุลยเลิศฟ้า (อำนาจเดชยอดเยี่ยมไม่มี
เปรียบ)

ผู้รู้ชลัษณ์ได้บรรยายว่ามักเข้าใจกันว่าข้างเผือกจะต้องมีสีขาว แต่ทาง
ราชการถือตามตำราพระคชลัษณ์ศาสตร์ว่า ข้างเผือกนั้นมีหลายสีเช่น ขาว เหลือง
เขียว แดง ดำ แต่ต้องมีลักษณะที่สำคัญ ๑๑ ประการดังกล่าวข้างต้น และพระเศวต
ใหม่นี้มีสีกายทองแดงหม่น เหมือนพระเศวตอุดมวารณ์ ในรัชกาลที่ ๕ ตามตำราว่า
“ตามพหัสติน” เป็นหนึ่งในตระกูลพิษณุพงศ์ซึ่งมีข้างอยู่ ๘ จำพวก

ในหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ เล่าถึงเชียงใหม่สมัยนั้น พระพุทธศาสนาสาย
เถรวาทนี้กำลังแผ่รุ่งเรือง พระเจ้านันทพิสินนครทรงได้ข้างเผือก เมื่อวันจันทร์ แรม ๒ ค่ำ
เดือน ๓ จ.ศ. ๘๘๐

ครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้สมโภชขึ้นระวางในวันที่ ๒๔ นั้น
ก็ตรงกับวันจันทร์ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ นับว่าเป็นมงคลนิมิตแห่งความเจริญแห่งประเทศ
ชาติและพระพุทธศาสนา และก็ควรระลึกถึงพระธรรมเศวตของพระพุทธเจ้า คือ
พระธรรมบทข้างต้น อันเทียบด้วยข้างเป็นหลักปฏิบัติ.

๔

อันคนที่ทำงานที่เป็นคุณให้เกิดประโยชน์ ย่อมจะต้องประสบด้วยคำตากถาง
หรือการขัดขวางน้อยหรือมาก ผู้มีใจอ่อนแอก็จะเกิดความย่อท้อไม่оекที่จะทำดี
ต่อไป แต่ผู้ที่มีกำลังใจย่อมจะไม่ท้อถอย ยิ่งถูกค่อนแคะก็ยิ่งจะเกิดพลังใจมากขึ้น
คำค่อนแคะกลายเป็นพาหนะที่มีเดชะแห่งการทำความดี แม้พระพุทธเจ้าก็ยังทรงถูก
คนที่ริษยามุ่งร้ายจ้างคนให้ตามด่าว่าในบางครั้ง แต่พระองค์กลับตรัสว่า “ความทนทาน

ถ้อยคำที่คนทุศีลแม้มากพูดว่า เป็นภาระของพระองค์ เหมือนอย่างความอดทนศรที่ยิงมาจากทิศทั้งสี่ เป็นภาระของช่างศึกผู้เข้าสงคราม” และได้ตรัสเป็นพระธรรมบทสั่งสอนว่า “คนทั้งหลายย่อมนำพาหนะที่ฝึกแล้วสู่ที่ประชุม พระราชาย่อมทรงพาหนะที่ฝึกแล้ว บรรดามนุษย์ทั้งหลายคนผู้ฝึกแล้วซึ่งอดกลั้นคำล่วงเกินได้เป็นผู้ประเสริฐสุด ม้าอัสตราหรือม้าสินธพอาชาไนย หรือช้างสำคัญมากที่ฝึกแล้วเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่คนผู้ฝึกตนแล้วยังประเสริฐกว่านั้น”

ช้างเป็นพาหนะสำคัญที่เกี่ยวข้องแก่คนมาช้านาน แม้ในพระธรรมบทก็ยังมีอุปมาด้วยช้างหลายแห่งดังเช่นที่ยกมานี้ ในรัชกาลปัจจุบัน ได้มีพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางช้างสำคัญเชือกแรกเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ที่กรุงเทพฯ มาจากจังหวัดกระบี่ ได้ลักษณะในช้างอัฐคชตระกูลพรหมพงศ์ตามตำราคชลักษณะ ซึ่งว่ามีอยู่ ๔ ตระกูล คือ พรหมพงศ์ พิษณุพงศ์ อิศวรพงศ์ อัคนิพงศ์ ตระกูลละ ๘ จำพวก จึงเรียกรวมกันว่า “อัฐคช” ได้พระราชทานนามช้างสำคัญเชือกที่ ๑ นั้นว่า “พระเศวต-อดุลยเดชพาหน (พระราชพาหนะเผือกส่งเสริมพระบรมเดชาานุภาพไม่มีเทียบ) ภูมิพล-นวมนาถบารมี (ระดับพระบารมีสมเด็จพระภูมิพลผู้ทรงเป็นพระนาถะที่พึงแห่งประชาชนรัชกาลที่ ๙) ทุติยเศวตกรีกมุทพรโรณภาส (เป็นช้างเผือกที่สองจำพวกอัฐคชที่มีนามว่ากุมุหมีมิวพรรณดุจสีดอกโกมุทคือบัวสายแดง) บรมกมลასนวิสุทรวงศ (เป็นวงศ์อันวิสุทธิ์แห่งพระองค์ผู้มีดอกบัวเป็นอาสนะคือพรหมผู้อย่างยิ่ง) สรรพมงคล-ลักษณคเชนทรชาติ (เป็นชาติช้างสำคัญซึ่งมีลักษณะเป็นมงคลทั้งปวง) สยามราชภูร-สวัสดีประสิทธิ (สำเร็จความสวัสดิแก่ประชาชาวสยามรัฐแดนไทย) รัตนกฤษณนิมิต-บุญญาริการ (เป็นช้างแก้วเป็นนิมิตแห่งบุญญาริการ) ประมินทรบพิตรสารศักดิ์เลิศฟ้า (สมเด็จพระประมินทรผู้บพิตรภัทรมหाराชเจ้าซึ่งทรงได้คชสารส่งศักดิ์ประเสริฐสูงยิ่งนัก” ช้างสำคัญเมื่อเกิดขึ้นก็ถือว่าเป็นมงคลของบ้านเมืองจนถึงมีพระราชพิธีสมโภชขึ้นระวางตามพระราชประเพณี นับว่าเป็นเรื่องทางบ้านเมือง

ส่วนทางพระพุทธศาสนา มุ่งให้บุคคลฝึกตนโดยตรง คือ ฝึกใจของตนให้เข้มแข็งที่จะอดทนต่อถ้อยคำล่วงเกินต่าง ๆ ได้ เพื่อที่จะได้ทำความดีที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ให้สำเร็จ คนผู้ฝึกตน ฝึกใจดีแล้วย่อมมีขันติอดทนการกระทบกระทั่งต่าง ๆ เอาชนะคือบรรลุความสำเร็จได้ด้วยขันติซึ่งนับว่าเป็นพาหนะทางใจที่มีเดชะอย่างยิ่ง

ความรักอันเป็นเมตตา

เล่ากันมาว่า มีเด็กคนหนึ่งจะไปเที่ยวป่า มารดาห้ามก็ไม่ฟัง ชื่นจะไป มารดาไม่อาจจะห้ามไว้ได้ จึงดำตามหลังไปว่า ให้กระป๋องดูไล่เจ้า เมื่อเด็กนั้นเข้าไปก็พบกระป๋องดูเข้าจริง ๆ เด็กได้ตั้งใจทำสัจจะว่า “มารดาของข้าพเจ้ากล่าวขอดด้วยปาก ข้อนั้นจงอย่ามี มารดาของข้าพเจ้าคิดขอดด้วยใจ ข้อนั้นจงมีเกิด” กระป๋องนี้ได้ยีนนิ่งเหมือนถูกผูกไว้ในที่นั่นเอง

เรื่องนี้แสดงจิตใจของมารดาหรือของมารดาบิดาว่าได้มีเมตตาหรือความรักใคร่ในบุตรธิดาอยู่อย่างลึกซึ้ง แม้บุตรธิดาจะขัดใจท่านถึงกับทำให้ท่านดำ่ว่าด้วยถ้อยคำที่ฟังดูร้ายน่านกลัว แต่ท่านก็ได้มุ่งให้บุตรธิดาต้องได้รับเหตุร้ายอย่างถ้อยคำนั้นเลย

ความรักอันเป็นเมตตาที่ท่านมีต่อบุตรธิดากว้างใหญ่ลึกซึ้งที่สุดที่จะหาได้ในผู้อื่น ท่านเป็นผู้แสดงโลกนี้ เป็นผู้ให้ชีวิตเลือดเนื้อและอุปการะอย่างยิ่งแก่บุตรธิดา ส่วนบุตรธิดาซึ่งเป็นผู้รับการให้ของท่าน ตั้งแต่ถือกำเนิดเกิดมาก็อาจจะเคยตัวเลย ไม่ได้คิด รู้สึกในท่านเหมือนอย่างเป็นลูกหนี้ คอยทวงจะเอาหนี้เอานี้จากท่านอยู่ทุกวัน ตลอดไป ทั้งต้องการจะเอาให้มากให้ยิ่งไปกว่าใครอื่น ถ้าได้น้อยก็โกรธได้มากก็รู้สึกคล้ายกับทวงหนี้มาได้มากเท่านั้น ไม่ได้สำนึกในพระคุณที่ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น บุตรธิดาที่รับการตามใจมามาก ก็มักเห็นไปว่าท่านมีหน้าที่คอยตามใจจะเอาอะไรก็ต้องให้ได้ดังใจ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นเครื่องปิดบังไม่ให้มองเห็นความรักอันลึกซึ้งของท่าน มีหน้าซำ คนบางพวกยังเห็นท่านเหมือนเป็นศัตรู เพราะลำเอียงไปในทางเกลียดหรือไม่ชอบตน

บางลัทธิยังสอนให้บุตรธิดาตั้งตนเป็นศัตรูคอยจับผิดมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดก่อเกิดตนมา บุตรธิดาผู้เยาว์ความคิดก็กลายเป็นศัตรู คอยสอดแนมความผิดของมารดาบิดาไปเสีย การอบรมในทางที่ผิดอาจทำให้มีความเห็นผิดเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ยังไม่มีเครื่องสะกิดใจให้สำนึก แต่โดยปกติสามัญ เวลาแห่งความสำนึกได้ย่อมมีอยู่แก่ทุก ๆ คน ยังสำนึกไม่ได้เมื่อเป็นเด็ก ก็อาจสำนึกได้เมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นมีบุตรธิดาขึ้นเองแล้ว ทั้งคนทั้งสัตว์ ด้รัจฉานเมื่อมีลูกย่อมเกิดความรักในลูกของตนขึ้น หากระลึกถึงมารดาบิดาของตนขึ้นสักแวบหนึ่ง จะสำนึกขึ้นได้เองว่าท่านมีความรักในตนเหมือนที่ตนมีความรักในลูก และเหตุอื่นที่จะทำให้สำนึกก็มีอยู่เป็นอันมากทุกขณะที่ออกไปพ้นมารดาบิดา จะได้พบความเฉยเมย ความรังเกียจ ความเอารัดเอาเปรียบ ความมุ่งร้ายเป็นต้นจากคนนั้น คนนี้มากหรือน้อย เหตุเหล่านี้จักไม่ได้พบจากมารดาบิดา ความสะอิดใจจากเหตุต่าง ๆ ที่ประสบจะทำให้เกิดสำนึกขึ้นในพระคุณของท่าน เมื่อได้เห็นพระคุณของท่านขึ้นแล้ว แทนที่จะรู้สึกว่าคุณเป็นลูกหนึ่งที่จะต้องให้สิ่งนั้นสิ่งนี้แก่ตน กลับจะรู้สึกว่าคุณซึ่งเป็นบุตรธิดาเป็นลูกหนึ่งท่านต่างหาก

บุตรธิดาผู้มีความสำนึกได้ดังนี้จะเลิกคิดทวงหนี้มารดาบิดา จะคิดใช้หนี้ให้แก่ท่าน คือ ตอบแทนคุณท่าน ความสำนึกนี้รู้ดังนี้แล คือ *ความกตัญญูกตเวที*

พระคุณของพระพุทธเจ้า

เมื่อก่อน ๒๕ พุทธศตวรรษมาแล้ว ได้มีมหาบุรุษท่านหนึ่งนั่งบำเพ็ญความเพียรอยู่ในป่า จนร่างกายผ่ายผอมอย่างที่เรียกว่าหนังหุ้มกระดูก ด้วยประสงค์ที่จะพบโมกขธรรม (ธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้น) ท่านผู้นี้มีประวัติว่าเป็นโอรสกษัตริย์ แวดล้อมไปด้วยความสุขทุกอย่าง แต่ท่านก็ได้สละออกไปถือบวชและปฏิบัติอย่างสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อประสพธรรม ในที่สุดก็ได้ประสพธรรมแล้วได้ประกาศธรรมแก่โลกปรากฏมาจนถึงทุกวันนี้ คือ พระพุทธศาสนา

เมื่อได้กล่าวมาถึงเพียงนี้ ทุก ๆ คนก็คงทราบแล้วว่ามหาบุรุษท่านนั้นคือพระพุทธเจ้า พระคุณของพระองค์ได้แผ่เข้าไปในจิตใจของคนแต่ละคน ทำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส นับถือพระพุทธศาสนา ในบัดนี้ก็ยังมีหลายร้อยล้าน ผู้นับถือซึ่งได้ออกถือบวชตามที่เรียกว่าพระภิกษุสงฆ์ ได้ศึกษาปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ต่อมา ฝ่ายคฤหัสถ์ได้ฟังและปฏิบัติธรรมตามที่คฤหัสถ์จะพึงทำได้ และได้ช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระให้ได้รับสัพพายะเกี่ยวกับที่อยู่ และอาหารเป็นต้น ผู้มีศรัทธาที่มีกำลังก็ได้สร้างวัดสำหรับเป็นสังฆิกาวาส สร้างกุฏิ โบสถ์ วิหารเป็นต้น น้อยหรือมาก ใหญ่หรือเล็กตามกำลัง ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ผู้มีกำลังที่บริจาคบำรุงพระพุทธศาสนามากในครั้งพุทธกาล เช่นอนาถปิณฑิกเศรษฐี นางวิสาขามหาอุบาสิกา ต่อมาก็มีอีกมากท่านในยุคสมัยนั้น ๆ

ในประเทศไทยนี้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในการสร้างวัด พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการตลอดจนถึงประชาราษฎร์เป็นผู้ตาม ดังที่มีวัดหลวงวัดราษฎร์อยู่มากมาย เมื่อการสร้างวัดมากเพียงพอแล้ว พระมหากษัตริย์ได้ทรงนำในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัด และในการสร้างความเจริญแก่บ้านเมืองกับความสุขแก่ประชาชนอย่างอื่น ศรัทธาในพระพุทธเจ้าของคนในบัดนี้จะกล่าวน่าจะน้อยกว่าในครั้งก่อนเท่าก็ยากที่จะว่า เพราะก็ปรากฏว่าได้มีผู้บริจาคทรัพย์เป็นก้อนเป็นกำมากมายให้แก่วัดแก่โรงพยาบาลด้วยใจศรัทธา

ยกตัวอย่างเช่นนายกวี เหวียนระวี ซึ่งได้ถึงแก่กรรมแล้ว เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ เวลา ๙.๕๐ น. ที่โรงพยาบาลศิริราช รับพระราชทานน้ำอาบศพที่ศาลากวินฤมิต วัดเทพศิรินทราวาสและตั้งศพบำเพ็ญกุศล ณ ที่นั้นจนกว่าจะได้รับพระราชทานเพลิงศพในโอกาสต่อไป ถ้าใครได้ผ่านไปที่วัดเทพศิรินทร์นั้นก็จะเห็นศาลากวินฤมิต และโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่กำลังก่อสร้างอยู่ ถ้าได้ผ่านไปที่วัดช่องลมนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ก็จะได้เห็นอุโบสถหลังใหญ่ นอกจากนี้จะได้เห็นตึกที่โรงพยาบาลสงฆ์ จะได้เห็นพระเจดีย์สี่ทองอร่ามที่วัดบวรนิเวศวิหาร จะได้เห็นศาลาใหญ่ที่วัดสี่ชั้นธาราม อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ทั้งยังได้บริจาคไว้ส่วนหนึ่งแล้วเพื่อปิดแผ่นหินอ่อนที่ผนังพระอุโบสถหลัง บริจาคตั้งเป็นบุญนิธิไว้ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ได้บริจาคเพื่อการกุศลต่าง ๆ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ก็อีกมาก สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากการบริจาคของนายกวี เหวียนระวี ผู้ใจบุญ

แสดงว่าพระคุณของพระพุทธเจ้านั้นไม่มีจิตจาง ยังปลุกศรัทธาปสาทะของคนทุกกาลสมัย กล่าวได้ว่าเป็นพระคุณที่เป็นอมตะโดยแท้

ติหรือชม

คำภษิต โดยมากเป็นข้อสอนใจทางใดทางหนึ่ง หาใช่ฟังใช้ได้ทุกทางไม่ เช่น คำว่า “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง” เป็นคำสอนให้นิ่ง แต่ควรหรือที่จะนิ่งไปเสียทุกอย่าง ปัญหาเช่นนี้ได้มีมาแล้วในสมัยพระพุทธเจ้า ดังเรื่องหนึ่งว่า

ครั้งหนึ่ง พระพุทธองค์เสด็จไปทรงสนทนากับปริพาชกผู้หนึ่งชื่อว่า โปตลियะ ได้ตรัสเริ่มเรื่องสนทนาขึ้นว่า มีบุคคลอยู่ ๔ จำพวกในโลก คือ

๑. บางพวกพูดดีแต่ใจผู้ที่ควรดีแต่ใจจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรดีแต่ใจ แต่ไม่พูดสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรสรรเสริญ

๒. บางพวกพูดสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรพูดสรรเสริญ แต่ไม่พูดดีแต่ใจผู้ที่ควรดีแต่ใจจริง ๆ ตามกาลเวลาที่ควรดีแต่ใจ

๓. บางพวกไม่พูดดีแต่ใจผู้ที่ควรดีแต่ใจ ไม่พูดสรรเสริญผู้ที่ควรพูดสรรเสริญ ตามกาลเวลาที่ควรพูดดีแต่ใจหรือสรรเสริญจริง ๆ

๔. บางพวกพูดดีแต่ใจผู้ที่ควรดีแต่ใจ พูดสรรเสริญผู้ที่ควรพูดสรรเสริญ ตามกาลเวลาที่ควรพูดดีแต่ใจหรือสรรเสริญจริง ๆ

ได้ตรัสถามว่า บุคคล ๔ จำพวกนี้ จำพวกไหนดีกว่ากัน โปตลियปริพาชกกราบทูลตอบว่า จำพวกที่ ๓ คือจำพวกที่นิ่งเสียไม่พูดทั้งดีแต่ใจทั้งสรรเสริญดีกว่า

เพราะอุเบกขาเฉยเสีย พระพุทธองค์ตรัสว่าจำพวกที่ ๔ คือ จำพวกที่พูดจริงตามกาล เวลาที่ควรพูดจริง ๆ ทั้งดีเทียบทั้งสรรเสริญดีกว่า เพราะกาลัญญุตาคือ ความรู้จัก กาลในที่นั้น ๆ

เรื่องนี้แสดงว่าพระพุทธศาสนาสอนเรื่องการพูดดีหรือชมคนอื่นไว้อย่างไร สรุปความว่า ถ้าเป็นเรื่องจริงเมื่อถึงเวลาที่ควรดี ก็ต้องดี เมื่อถึงเวลาที่ควรชม ก็ต้องชม แต่ถ้าเป็นเรื่องไม่จริง ก็ไม่ควรพูดแท้ และแม้เป็นเรื่องจริง หากไม่ถึงเวลาที่ควรดี หรือชม ก็อย่าไปดีหรือชม หนึ่งเสียดีกว่า ฉะนั้น ความมีกาลัญญุตาคือ ความรู้จักรู้จัก หลักสำคัญ คือเวลาที่ควรนิ่งก็นิ่ง เวลาที่ควรพูดก็พูด หรือเวลาที่ควรอุเบกขาก็วาง อุเบกขา เวลาที่ไม่ควรอุเบกขาก็พูดออกไป สุดแต่ว่าเวลาไหนจะควรดีหรือชม

คำตอบของพระพุทธเจ้าในปัญหาที่ทรงตั้งขึ้นเองจึงยุติด้วยเหตุผลอย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์ คำสรรเสริญพระธรรมของพระพุทธเจ้าว่า “พร้อมด้วยอรรถ (เนื้อความ) พร้อมด้วยพยัญชนะ (ถ้อยคำ) บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง” ย่อมมีความหมายสากลได้ด้วยเรื่องที่เล่ามาข้างต้นนั้น แม้ไปตลียปริพาชกก็ได้กราบทูลรับรองว่าสมควรถูกต้อง ที่บุคคลจำพวกที่ ๔ ดีกว่าอีก ๓ จำพวกข้างต้น เพราะกาลัญญุตาคือ ความรู้จักรู้จัก เป็นของดี และได้กราบทูลสรรเสริญว่า ภาชิตของพระพุทธองค์ไพเราะจับใจ เหมือนอย่างหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปกปิด เหมือนอย่างบอกทางแก่คนหลง หรือชูดวงประทีป ในที่มืด เพื่อว่าคนมืดจักได้เห็นรูปทั้งหลาย ไปตลียปริพาชกได้กลับมีศรัทธาปสาทะ ในพระพุทธเจ้า เปล่งวาจาถึงพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ และได้แสดงตนเป็นอุบาสกถึงสรณะนี้ตลอดชีวิต

ความได้รสพระธรรมอย่างไพเราะจับใจนี้เอง เป็นเหตุนำคนให้เปลี่ยนมานับถือ พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงบัดนี้.

ความกตัญญู

ความกตัญญูคือความรู้อุปการะที่บุคคลอื่นได้ทำหรือความรู้คุณของผู้มีคุณ ความกตเวทิตือความประกาศอุปการะที่บุคคลอื่นได้ทำ หรือความทำตอบแทนคุณของผู้มีคุณ ความกตัญญูและความกตเวทิตั้งสองนี้เป็นธรรมคู่กัน บางทีก็พูดว่า ความกตัญญูคำเดียว แต่ในทางปฏิบัติก็หมายถึงความกตเวทิตัวด้วย เพราะความทำตอบแทนเป็นความกตเวทิตี ซึ่งเป็นเครื่องบอกถึงผู้ทำว่าเป็นคนมีความกตัญญู ถ้าไม่มีความทำตอบแทนก็ไม่มีใครรู้ว่ามีความกตัญญู ทั้งก็เป็นทีกล่าวว่ามีกตัญญูเสียอีก ในที่นี้ จึงจะยกขึ้นพูดเพียงคำเดียวคือ *ความกตัญญู*

พระพุทธเจ้าได้สอนให้คนมีความกตัญญู ดังที่ตรัสไว้ในมงคลสูตรข้อหนึ่งว่า *ความกตัญญูเป็นมงคลอันสูงสุด* ถ้าจะมีปัญหาว่าพึงมีความกตัญญูต่อใคร ก็ตอบได้ว่าต่อผู้ที่ได้ให้อุปการะ ผู้ใดที่ได้ให้อุปการะหรือได้ช่วยอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นผู้ใหญ่กว่า หรือเด็กกว่าก็ตาม พึงมีความกตัญญูต่อผู้นั้น เมื่อพูดว่าผู้ทำอุปการะให้หรือผู้มีคุณ ก็มักเข้าใจถึงผู้ใหญ่ทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้น ซึ่งเป็นความเข้าใจในทางจำกัดบุคคล แต่ความจริงคำนี้หมายถึงคุณสมบัตินี้ ข้อนี้สุดแต่จะมีอยู่ในใคร บางทีเป็นคนต่ำต้อยที่สุด จนที่สุด แต่ได้ช่วย ก็ชื่อว่าผู้ทำอุปการะหรือผู้มีคุณ เพราะแม้จะต่ำต้อยในภายนอก แต่มีจิตใจสูง ผู้มีคุณดังนี้เรียกว่า *บุพพการี* ที่เป็นบุคคลสำคัญนั้น ได้แก่ มารดาบิดาเป็นบุพพการีของบุตรธิดา ครูอาจารย์เป็นบุพพการีของศิษย์ พระมหากษัตริย์เป็นบุพพการีของพสกนิกร พระพุทธเจ้าเป็นบุพพการีของโลก จะกล่าวเฉพาะมารดาบิดาก่อน

ผู้ที่ไม่คุ้นในศาสนาคงเห็นแปลกในการเรียกบุคคลคู่นี้สลับกันจากที่เคยเรียกมา ในทางอื่น คือ เคยเรียกว่าบิดามารดา แต่กลับมาพบว่ามารดาบิดา จึงควรทราบอธิบาย ก่อนว่า คำนี้มีคำแปลและความหมายในทางเลี้ยงดูบำรุงรักษาทะนุถนอม ในกิจเหล่านี้ มารดาย่อมออกหน้ากว่าบิดา คือใกล้ชิดสนิทสนมมากกว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ ด้วยว่า “มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน” จึงได้เรียกมารดาก่อนบิดา แต่ก็ต้องคู่กันไป

ส่วนอีกคำหนึ่งว่า “ชนกชนนี” เรียกชนก (ชายผู้ให้กำเนิด) ก่อนชนนี (หญิงผู้ให้กำเนิด) เพราะในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด ชายย่อมเป็นสำคัญกว่า แต่ก็ต้องคู่ กันไป เช่นเดียวกัน

เป็นอันว่าท่านทั้งสองมีความสำคัญด้วยกัน จะเรียกใครก่อนก็สุดแต่ความหมาย ของคำที่เรียกเท่านั้น แม้จะมียิ่งหรือหย่อนกว่ากันในลักษณะของบางอย่าง แต่เมื่อรวม เข้าแล้ว ก็เสมอกันเท่ากัน โดยฐานเป็นพระพรหมของบุตรธิดาเท่ากันเป็นต้น ดังที่ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “คำว่าพรหม บุพพเทพ บุพพอาจารย์ อาหุไนย (ผู้ควรมาบูชา) เป็นชื่อของมารดาบิดา เพราะเหตุว่า มารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย”

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มารดาบิดาเป็นผู้ให้กำเนิด และถนอมเลี้ยงบุตรธิดาด้วยจิตใจเปี่ยม ด้วยเมตตากรุณาเป็นต้น จึงเป็นผู้มีพระคุณเป็นล้นพ้น.

ประโยชน์ปัจจุบัน

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ที่นิคมชื่อว่า กักรบัตตะ ในโกปิยรัฐ ได้มีกุลบุตรผู้หนึ่งแห่งโกปิยะชื่อว่าทิมชาณู ไปเฝ้าพระองค์ ถวายอภิวัต นังลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วได้กราบทูลว่า “ข้าพเจ้าเป็นคฤหัสถ์ผู้ยังบริโภคมถา หลับนอนเบียดอยู่กับบุตร ใช้จันทน์หอมจากแคว้นกาสิ ทัดทรงระเบียบดอกไม้ ลูบได้ ชัดสีกายด้วยของหอมและเครื่องลูบไล้ต่าง ๆ ยินดีรับทองเงิน ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้โปรดแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นฝ่ายคฤหัสถ์ที่จะพึงปฏิบัติเพื่อ ความเกื้อกูล เพื่อความสุขในปัจจุบัน และเพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขในภายหน้า ด้วยเถิด พระเจ้าข้า”

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนดังต่อไปนี้ “ดูก่อนพัยคัมภีชชะ (ตรัสเรียกเขาโดย โคตร หรือชื่อสกุล) ธรรมเหล่านี้ ๔ ประการ เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขใน ปัจจุบันคือ

๑. *อุฏฐานสัมปทา* (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นขยัน) ได้แก่กุลบุตรสำเร็จ การเลี้ยงชีวิตด้วยการทำงานอย่างใด จะเป็นการทำนา การค้าขาย การรักษาโค การอาวุธ การรับราชการ หรือ การศิลปะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ก็มีความขยันไม่เกียจคร้าน ในการทำงานอย่างนั้นประกอบด้วยปัญญาสอบสวนใคร่ครวญ อันเป็นอุบายวิธีที่จะให้ถึง ความเจริญในการทำงานนั้น สามารถเพื่อทำเพื่อจัดให้ดี นี้เรียกว่า *อุฏฐานสัมปทา*

๒. *อารักขสัมปทา* (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา) ได้แก่ โภคทรัพย์ทั้งหลาย ที่กุลบุตรได้มาด้วยความเพียร ลูกขึ้นใช้กำลังแขนประกอบ หลังเหงือโทรมเป็นอาชีพ ที่ชอบธรรม ได้มาโดยธรรมแล้ว ก็จัดการรักษาคุ้มครองให้ทั่วถึง โดยที่จะไม่ต้องถูก ยึดถูกลัก ที่จะไม่เป็นอันตรายด้วยไฟด้วยน้ำ หรือที่จะไม่เสียไปแก่ผู้ที่ไม่เป็นที่รัก นี้เรียกว่า อารักขสัมปทา

๓. *กัลยาณมิตตตา* (ความมีมิตรดีงาม) ได้แก่ กุลบุตรอยู่ในบ้านหรือนิคมใด และในบ้านหรือนิคมนั้นมีคฤหบดี บุตรคฤหบดี หรือมีบุคคลผู้มีความประพฤติดี เป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ซึ่งถึงพร้อมด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ก็คบหาพูดจา สันทนากับบุคคลเช่นนั้น และศึกษาปฏิบัติตามอย่าง เพื่อให้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ เช่นนั้นบ้าง นี้เรียกว่า กัลยาณมิตตตา

๔. *สมชีวิตา* (ความเลี้ยงชีวิตตามสมควร) ได้แก่ กุลบุตรรู้ทางได้ทางเสียแห่ง โภคทรัพย์ทั้งหลาย ใช้เลี้ยงชีวิตตามสมควรไม่ให้พุ่มพวย ไม่ให้เบียดกรอ โดยทราบ ว่า “ด้วยวิธีอย่างนี้รายได้ของเราจักเกินรายจ่าย รายจ่ายของเราจักไม่เกินรายได้” เหมือนอย่างคนซึ่งของ หรือศิษย์ของคนซึ่งของ ยกซึ่งขึ้นซึ่งของก็รู้ได้ว่า ค่าข่างนี้หรือ ว่าสูงข่างนี้ ถ้ากุลบุตรมีรายได้น้อยแต่ใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตพุ่มเพื่อย เขาก็จะว่ากินอย่างกิน ผลมะเดื่อ (คือเขย่าผลมะเดื่อหล่นลงมากแต่เก็บกินจริง ๆ เพียงเล็กน้อย ตรงกับ สำนวนไทยว่าต่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ) และถ้ากุลบุตรมีรายได้มากแต่ใช้เลี้ยงชีวิตอย่าง เบียดกรอ เขาก็ว่าจักตายอย่างอนาถ แต่เพราะกุลบุตรรู้ทางได้ทางเสียใช้จ่ายเลี้ยงชีวิต ตามสมควรดังกล่าว นี้เรียกว่าสมชีวิตา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนประโยชน์ปัจจุบันไว้ดังนี้.

งานธรรมทูต

เมื่อครั้งต้นพุทธกาล เมื่อได้มีพระสาวกสำเร็จเป็นพระอรหันต์ขึ้น ๖๐ องค์แล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงประชุม ตรัสส่งส่งไปประกาศพระศาสนาในทิศต่าง ๆ ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตพ้นแล้วจากบ่วงทั้งหมด ทั้งของทิพย์ทั้งของมนุษย์ แม้ท่านทั้งหลายก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งหมด ทั้งของทิพย์ทั้งของมนุษย์ ท่านทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อเกื้อกูลเพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทพและมนุษย์ทั้งหลาย แต่อย่าได้ไปทางเดียวกันสององค์ จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ (ความ) พร้อมทั้งพยัญชนะ (คำ) บริบูรณ์บริสุทธีสิ้นเชิง สัตว์ทั้งหลายผู้มีมโนเข้าตาน้อยโดยปกติมีอยู่ จะเสื่อมเพราะมิได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรมทั่วถึงได้”

งานธรรมทูตของพระสงฆ์ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่บัดนั้น พระพุทธเจ้าเองได้ทรงเริ่มการประกาศพระศาสนาตั้งแต่ได้ตรัสรู้ และได้ประทับเสวยวิมุตติสุขระยะหนึ่งแล้ว ในระหว่างพรรษาแรกก็ทรงได้พระอรหันตสาวกมีจำนวนดังกล่าว จึงทรงส่งไปประกาศพระศาสนาโดยแยกกันไปทิศทางละองค์ ส่วนพระองค์เองก็ได้เสด็จจาริกไปไม่หยุดหย่อน เว้นแต่ฤดูฝนที่ทรงหยุดอยู่จำพรรษา กำหนดเสด็จจาริกของพระองค์ทุก ๆ ปีนั้น ท่านกล่าวว่าเมื่อจะเสด็จมณฑลใหญ่ ก็ได้เริ่มเสด็จออกจาริกตั้งแต่วันค้ำหนึ่งถัดจากวันออกพรรษา ใช้เวลา ๙ เดือน เมื่อจะเสด็จมณฑลปานกลาง ก็ได้เริ่มเสด็จออกจาริกตั้งแต่วันค้ำหนึ่งถัดจากวันเพ็ญเดือนกัตติกา (เดือน ๑๒) ใช้เวลา ๘ เดือน เมื่อจะ

เสด็จมณฑลเล็กก็ได้เริ่มเสด็จออกจาริกตั้งแต่วันค้ำหนึ่ง ถัดจากวันเพ็ญเดือนมิดสิระ (เดือนอ้าย) ใช้เวลา ๗ เดือน บางคราวเสด็จรีบด่วน เพื่อรีบไปโปรดผู้ที่สมควรจะรู้ธรรม แต่โดยปกติเสด็จโดยไม่รีบด่วน วันหนึ่งเสด็จร้อยเส้นก็มี สองร้อยเส้นก็มี สามร้อยเส้นก็มี สี่ร้อยเส้นก็มี ได้เสด็จด้วยพระบาทเปล่าโดยตลอด

พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้เสด็จไปหาประชาชนในถิ่นที่ต่าง ๆ เพื่อประทานธรรมและให้ธรรมแก่ประชาชนอยู่ตลอดเวลาส่วนใหญ่ กล่าวได้ว่าได้ทรงปฏิบัติกิจแห่งพุทธธรรมอย่างเต็มที่

ทุดย่อมหมายถึงผู้ที่ไปปฏิบัติหน้าที่ของทุดจากประเทศหนึ่งยังอีกประเทศหนึ่ง เมื่อปฏิบัติอยู่ในประเทศเดียวกัน ไฉนจึงเรียกว่าทุดเล่า ปัญหานี้เฉลยได้ว่า ธรรมทุดเทียบได้ว่าเป็นทุดของธรรมประเทศ ซึ่งไปปฏิบัติหน้าที่ยังโลกประเทศ จึงเท่ากับต่างประเทศเหมือนกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสธรรม ที่เป็นองค์คุณของทุดไว้ ๘ ประการคือ ๑. ฟัง หมายถึงคอยสดับตรับฟังและฟังเป็น ๒. ทุดให้ฟัง หมายถึงทุดดีทุดเป็น สามารถทำคนให้เชื่อฟัง ๓. เรียนหรือศึกษาไม่หยุด ๔. ทรงจำดี ๕. รู้เร็วไว ๖. ให้คนอื่นรู้ได้เร็วไว ๗. ฉลาดรู้สิ่งที่มีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ๘. ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท และได้ตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรเถระว่า สมควรเป็นทุดเพราะประกอบด้วยธรรมทั้ง ๘ ข้อนี้

อาศัยองค์คุณเหล่านี้ของพระสงฆ์สาวกทั้งปวง พระพุทธศาสนาจึงได้ตั้งมั่น และแพร่หลายตลอดมา.

ธรรมของพ่อค้า

ผู้ที่มิได้ศึกษาพระพุทธศาสนาหรือผู้ที่มุ่งไม่ดีอาจกล่าวหาว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงสั่งสอน ให้เกิดความเจริญในทางโลก ทรงสั่งสอนมุ่งให้พ้นโลกเท่านั้น แต่ผู้ที่ศึกษาย่อมพบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนเพื่อความสุขความเจริญในทางโลกไว้มิใช่น้อย ทรงสั่งสอนไว้โดยตรงก็มี โดยเป็นข้ออุปมากับทางศีลธรรมก็มี แต่ในข้ออุปมานั้นเอง ก็เป็นคำสอนอยู่ในตัว เช่นในที่แห่งหนึ่งได้ตรัสสอนการปฏิบัติธรรมเทียบกับการปฏิบัติของพ่อค้าในตลาดการค้ามีความว่า

พ่อค้าในตลาดการค้าผู้ประกอบด้วยของลักษณะ ๓ ประการ ไม่ควรที่จะได้ โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ ไม่ควรที่จะทำให้โภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เจริญ คือ ๑. ไม่ประกอบ การงานโดยรอบคอบเองในเวลาเช้า ๒. ไม่ประกอบการทำงานโดยรอบคอบเองใน เวลากลางวัน ๓. ไม่ประกอบการทำงานโดยรอบคอบเองในเวลาเย็นค้า

ภิกษุ (หรือผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไป) ก็เหมือนกันฉนั้น เมื่อประกอบด้วยธรรม ๓ ข้อ ก็ไม่ควรที่จะบรรลุคุณธรรมที่ยังมิได้บรรลุ ไม่ควรที่จะทำคุณธรรมที่บรรลุแล้ว ให้เจริญ คือ ๑. ไม่ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิในเวลาเช้า ๒. ไม่ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิในเวลากลางวัน ๓. ไม่ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิในเวลาเย็นค้าให้เป็นไปโดย หนักแน่นทั้งสามเวลา แต่โดยตรงกันข้าม

พ่อค้าในตลาดการค้าผู้ประกอบด้วยของลักษณะ ๓ ประการ ย่อมควรที่จะ ได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ ควรที่จะทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้เจริญคือ ๑. เพียรตั้งใจประกอบ

การทำงาน โดยรอบคอบเอง ในเวลาเช้า ๒. เพียรตั้งใจประกอบการทำงาน โดยรอบคอบ
เองในเวลากลางวัน ๓. เพียรตั้งใจประกอบการทำงานโดยรอบคอบเองในเวลาเย็นค่ำ

ภิกษุ (หรือผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไป) ก็ฉันทันนั้น เมื่อประกอบด้วยธรรม ๓ ข้อ
ย่อมควรที่จะบรรลुकุศลธรรมที่ยังมิได้บรรลุ หรือควรที่จะทำกุศลธรรมที่บรรลุแล้ว
ให้เจริญคือ ๑. ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิในเวลาเช้า ๒. ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิ
ในเวลากลางวัน ๓. ตั้งความเพียรกำหนดสมาธิในเวลาเย็นค่ำ ให้เป็นไปโดยหนักแน่น
ทั้งสามเวลา

อีกแห่งหนึ่งได้ตรัสว่า พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ลักษณะ ๓ ข้อ ย่อมถึงความ
ยิ่งใหญ่ไพศาลย์ในโภคทรัพย์ทั้งหลาย คือ ๑. มีจักษุ ได้แก่รู้วิธีซื้อวิธีขายสินค้า รู้ทุน
รู้กำไร ๒. ฉลาดดำเนินธุรกิจ คือฉลาดที่จะซื้อจะขายสินค้า ๓. พรั่งพร้อมด้วยผู้
อุดหนุน ได้แก่มีคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่งมีทรัพย์มากมาย มีความนิยมเชื่อถือ
ไว้วางใจ มอบหมายให้ส่งของประจำแก่ครอบครัว หรือแก่ตนเอง คือมีลูกค้ำขาใหญ่ ๆ
มาอุดหนุนมาก หรือว่าได้ลูกค้ำขาใหญ่ ๆ มาก

ภิกษุ (หรือผู้ปฏิบัติธรรมทั่วไป) ก็ฉันทันนั้น เมื่อประกอบด้วยธรรม ๓ ข้อ
ย่อมถึงความยิ่งใหญ่ไพศาลย์ในกุศลธรรมทั้งหลายคือ ๑. มีจักษุ ได้แก่รู้สัจจะทั้งสิ้นตาม
เป็นจริง ๒. ฉลาดปฏิบัติธรรมา ได้แก่เริ่มความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม อบรมกุศล
ธรรม พยายามพากเพียรก้าวหน้าไปอย่างมั่นคง ไม่ทอดทิ้งในกุศลธรรม ๓. ถึงพร้อม
ด้วยผู้เป็นที่อาศัย ได้แก่มีท่านผู้รอบรู้ทรงธรรมทรงวินัย และเข้าไปหาท่านได้ถาม
อรรถธรรมท่าน ได้ความกระจ่างแจ้งชัดเจนในข้อที่คลุมเครือลุ่มลึก ตลอดถึงบรรเทา
ความสงสัยในข้อที่สงสัยทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมสอนไว้บริบูรณ์ทั้งคตฺติโลกคตฺติธรรม ดังนี้.

ทำดียังไม่ถึงความดี

ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระอารามหลวงเวฬุวันใกล้กรุงราชคฤห์ พระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ได้ไปพักอยู่ที่ชอกถ้ำ กโปตะ ในคืนวันมีพระจันทร์สว่างคืนวันหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรซึ่งได้ปลงผมใหม่ ได้นั่งเข้าสมาธิอยู่ในที่แจ้ง ขณะนั้นได้มียักษ์สองสหายผ่านมาทางนั้น ได้เห็นท่านเข้า ยักษ์ตนหนึ่งได้พูดกับสหายยักษ์ว่า อยากจะทูปศิระชะของสมณะผู้นี้เสียจริง ๆ ยักษ์ สหายห้ามว่า อย่า อย่าทำร้ายสมณะ สมณะผู้นี้สำคัญมาก มีอิทธานุภาพมาก ยักษ์ ใจร้ายนั้นก็คงกล่าวยืนยันว่าจะทูปศิระชะให้ได้ ยักษ์สหายได้ทัดทานอยู่ถึงสามครั้ง ยักษ์ ใจร้ายก็ไม่ฟังได้ทูปศิระชะของท่านทันที แแรงทูปนั้นท่านว่า อาจยังข้างเจ็ดแปดศอกกำ ให้จมลงไปได้ หรืออาจทำลายยอดภูเขาใหญ่ได้ ฝ่ายยักษ์ใจร้ายนั้นเมื่อทูปแล้วก็รู้สึก ร้อนรุ่มขึ้นมาในตนทันที บ่นว่าร้อน ๆ พลันตกลงไปในนรกใหญ่ในคืนนั้นเอง

ฝ่ายพระโมคคัลลานะได้เห็นเหตุการณ์นั้นด้วยทิพยจักขุจึงได้ไปเยี่ยมพระสารี- บุตรถึงที่อยู่ ถามท่านว่าท่านถูกยักษ์ตีอาการเป็นอย่างไร ท่านตอบว่าเจ็บที่ศิระชะ นิดหน่อย พระโมคคัลลานะกล่าวว่า อัครรรยไม่เคยมีที่ถูกทูปอย่างแรงขนาดทูปข้าง แปดศอกกำให้จมลงไปหรือขนาดทำลายยอดภูเขาใหญ่ แต่ก็รู้สึกเพียงนิดหน่อยเท่านั้น พระสารีบุตรได้กล่าวว่า พระโมคคัลลานะมีอิทธานุภาพมาก นำอัครรรยที่มามองเห็นยักษ์ ได้ทั้งที่ท่านเองยังไม่เห็นแม้ศึปีศาจซึ่งผงตนไหนดจนถึงบัดนี้

พระพุทธเจ้าได้ทรงสดับด้วยทิพยโสตอันบริสุทธิ์ล่องของมนุษย์ ได้ทรงเปล่งอุทานขึ้น มีความว่า “จิตของผู้ใดดำรงมั่นเหมือนภูเขาหิน ไม่หวั่นไหว ไม่ยินดีในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดี ไม่โกรธในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความโกรธ จิตของผู้ใดอบรมได้แล้วอย่างนี้ ความทุกข์จักถึงผู้นั้นจากที่ไหนได้”

เรื่องนี้ให้ข้อคิดว่าแม้คนดีคนบริสุทธิ์ที่สุด ยังถูกทำร้ายจากคนใจร้าย หรือที่เรียกว่าคนใจยักษ์ใจมาร พระสารีบุตรท่านปลงผมใหม่ คนใจร้ายเห็นเข้าก็เกิดอยากตีเล่น เพราะเห็นเป็นโล้นเกลี้ยงน่าตูดุสั๊กที่ ส่วนคนใจดีเห็นเข้าก็จะเกิดความติดตรงกันข้ามว่า ดูผ่องใสบริสุทธิ์สะอาดน่าเลื่อมใส เรื่องของโลกมีอยู่ดังนี้ ฉะนั้น คนที่ทำดีมีโช่น้อยจึงถูกมองไปในทางไม่ดี ไม่ใช่เพียงเท่านั้นถูกห้ามปรามขัดขวางก็มีมาก เพราะมีคนริษยาหวงกันในความดี เกรงว่าจะดีข้ามหน้าไป จึงมีคนที่ทำดีมีน้อยเป็นทุกข์เพราะความทำดีของตน ไม่กล้าที่จะทำดีก็มี

แต่คนทำดีที่ยังเป็นทุกข์ดังกล่าว ก็เพราะยังทำไม่ถึงความดีแห่งจิตใจของตนเอง จิตใจจึงยังมีความยินดียินร้ายไปตามอารมณ์ที่มากกระทบจากคนทั้งหลาย หากได้เล็งเห็นว่าเรื่องของคนทั้งหลายนั้นเป็นเรื่องของโลก ถ้าตนเองมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว (ตามพระพุทธอุทานนั้น) ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะเรื่องของคนอื่น

การปฏิบัติทำจิตใจของตนให้มั่นคงดังนี้ เป็นการสร้างความดีให้แก่จิตใจเป็น ตัวความดีที่เป็นแก่นแท้ของความดีทั้งหลาย ซึ่งจะป้องกันความทุกข์กระทบกระเทือนใจได้ทุกอย่าง

บรรพชาหมู่

เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๙ นี้ ได้มีพิธีบรรพชาหมู่เด็กชายจำนวน ๒๓ คน เป็นสามเณร ที่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เพื่ออบรมกำหนดเวลาประมาณ ๑ เดือน ด้วยความดำริจัดขึ้นของยุวพุทธิกสมาคม ประรารภเหตุว่าในระหว่างโรงเรียนหยุดฤดูร้อน ซึ่งมีระยะเวลานาน ถ้าเด็กได้เข้ามาบวชอบรมด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าคุณสักกระยะหนึ่งก็น่าจะได้ประโยชน์ดีกว่าจะหยุดอยู่เฉย ๆ และจะเป็นวิธีป้องกันเด็กที่มีจิตใจอ่อนไหวง่ายจากการถูกชักจูงให้เที่ยวเตร่หรือให้ไปทำสิ่งที่เป็นโทษ ทั้งจะเป็นวิธีแก้เด็กที่ประพฤติเสียมาบ้างแล้วให้กลับตัวได้

นายกยุวพุทธิกได้มาแจ้งความดำริและขอฝากให้ทางวัดรับให้บรรพชาให้อยู่ และให้การอบรม ทางวัดได้เห็นว่าความดำรินี้สมควรรับสนับสนุน เพราะวัดและพระสงฆ์สมควรช่วยอบรมศีลธรรมจริยาแก่เด็ก กิจเช่นนี้ย่อมเป็นงานของพระสงฆ์อยู่โดยสภาพแล้ว แม้เป็นเด็กที่มีประวัติไม่เรียบร้อยอยู่บ้าง แต่เมื่อมีความเต็มใจที่จะบวชรับการอบรมก็ควรรับ ถ้าจะเลือกรับแต่คนดีเท่านั้นก็ดูไม่แปลก เพราะคนที่ดีอยู่แล้วถึงไม่เข้ามาบวชอบรม เขาก็ดีอยู่แล้ว เว้นไว้แต่ประสงค์จะอบรมให้ดียิ่งขึ้น ส่วนคนที่ยังดีน้อยไปหรือคนที่ดียังไม่พอ หรือคนที่ยังไม่ดีนั้นแหละ เป็นผู้ที่ต้องการช่วยมากกว่า และถ้าช่วยได้ก็มีโชช่วยเฉพาะตัวคนนั้นหรือเด็กผู้นั้นเท่านั้น ยังเป็นการช่วยมารดาบิดาของเขาญาติของเขา ผู้ปกครองของเขาให้พ้นจากความทุกข์เดือดร้อนเพราะความประพฤติของบุตรหลานของตนอีกด้วย

อนึ่ง ชาวบ้านได้ใส่บาตรเลี้ยงพระ เมื่อเขาขอให้ช่วยอบรมลูกหลานของเขาบ้าง ก็สมควรช่วยเป็นการปฏิการข้าวใส่บาตรของเขา ชาวบ้านบำรุงพระสงฆ์ด้วยอามิสทาน พระสงฆ์พึงตอบแทนด้วยธรรมทาน ก็คือการให้การอบรมด้วยธรรม จึงได้ตกลงรับ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทางยุวพุทธิกะจึงได้วางระเบียบประกาศแนะนำ ก็ได้มีผู้ปกครอง นำเด็กไปสมัครบวช แลได้มีผู้บริจาคให้อุปการะกันมากมาย กับทั้งกองกำกับการ สวัสดิภาพเด็กแลเยาวชนของตำรวจ ได้มาขอฝากเด็กจากสถานนี้เข้าบวชพร้อมด้วย จำนวน ๗ - ๘ คน รวมทั้งหมด ๒๑ คน ในเวลาทำพิธีบวช เจ้าหน้าที่ชาวเยอรมัน ในโครงการช่วยเหลือชลประทานพองหนีบ ได้มาขอถ่ายภาพยนตร์เพื่อนำไปเผยแพร่ ในเยอรมันตะวันตกด้วย

เด็กที่บวชเณรเหล่านี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ผู้ที่ไม่มีปัญหา หมายถึงไม่มีประวัติที่เสียหาย มีศรัทธาที่จะบวชอบรม และผู้ที่มีปัญหา หมายถึง มีประวัติที่เสียหายมาแล้ว (แต่ก็ไม่ร้ายแรงนัก) กำลังแก้ไขในทางใดทางหนึ่ง พระอุปัชฌาย์ได้ให้อวาทสอนนาคเด็กที่จะบวชเณรเหล่านี้ตอนหนึ่งว่า พระพุทธเจ้า สอนได้ดัดได้แต่คนที่เป็นเวไนย ที่แปลว่า “ผู้ที่ควรแนะนำ” ก็คือคนที่รับการอบรม ทุก ๆ คนที่มาขอบวชจะเป็นคนดีมากขึ้นน้อยมาแล้ว หรือแม้เป็นคนไม่ดีมาแล้วอย่างไร ไม่เป็นข้อสำคัญ เมื่อทุก ๆ คนบวชแล้วตั้งใจรับการอบรมให้ดีนี้แหละเป็นข้อสำคัญ ด้วยเหตุนี้คนที่ดีอยู่แล้วก็จะดียิ่งขึ้น คนที่ดียังน้อยอยู่ก็จะดีมากขึ้น และคนที่เคยไม่ดี มาแล้วก็จะกลับตัวได้ จะไม่ไปเป็นเช่นนี้อีก ผ่ากาสาวพัสตร์เป็นสิ่งบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้ครองแล้วก็ให้รักษาความบริสุทธิ์กายวาจาใจไว้ให้จงดี

พระพุทธเจ้าแม่เสด็จปรินิพพานนานมาแล้ว แต่ก็ยังเสด็จอยู่เป็นสรณะที่พึ่ง อันเกษม เป็นอมตะแม่ของเด็กวัยรุ่นทุกวันนี้.

การนับถือเทวดา

ได้มีผู้ถามว่า คนไทยนับถือพระพุทธศาสนา และก็นับถือเทวดา เช่นพระภูมิ เป็นต้นด้วย จึงนับถืออะไรกันแน่ ปัญหานี้บางคนได้ให้คำตอบว่า คนที่นับถือทั้งสองอย่างก็นับถือทั้งสองอย่างนั้นแหละ แต่นับถือต่างกัน นับถือพระพุทธศาสนา ก็นับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ คือที่พึ่งอันสูงสุดแห่งจิตใจ แต่นับถือเทวดาต่าง ๆ อย่างนับถือทหารตำรวจหรือนับถือผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจที่จะให้ความคุ้มครองหรือให้ยศให้ลาภที่ต้องการต่าง ๆ คือนับถืออย่างนับถือคน ๆ นี้แหละ ไม่ได้นับถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์สิ้นกิเลส

มีผู้ถามว่าเทวดามีจริงหรือไม่ เช่นพระภูมิที่ตั้งศาลกันอยู่ในบ้านโดยมาก ได้มีผู้ตอบว่า ปัญหานี้ตอบได้เพียงว่า มีอยู่ในความนับถือของผู้นับถือ เพราะไม่อาจจะชี้ให้เห็นตัวตนกันได้ คนที่ไม่ตั้งศาลพระภูมิในบ้านก็มีมาก บางคนตั้งศาลพระภูมิเหมือนกัน แต่ตั้งรูปปั้นของตนเองที่ได้รับเป็นของขวัญไว้ในศาล อ้างว่าตนเป็นเจ้าของบ้านเจ้าของที่ดิน จึงเป็นพระภูมิเอง เรื่องนี้จึงอยู่ที่ใครจะนับถือหรือไม่นับถืออย่างไร

ได้มีผู้ถามต่อไปว่า นับถือเทวดาจะขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ มีผู้ตอบว่า สุดแต่การที่นับถือ ถ้านับถืออย่างนับถือคนที่ เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ก็ไม่รู้จะอ้างว่าผิดข้อไหน ถ้านับถือเป็นสรณะ ก็ผิดแน่ จะขาดจากไตรสรณะทีเดียว หรือไม่ถึงเช่นนั้น นับถือแล้วไปฆ่าสัตว์บูชา เป็นต้น ก็ผิดศีลผิดทางพระพุทธศาสนา

ถ้าจะถามให้กระชับเข้ามาอีกว่า นับถือเทวดาผิดหลักกรรมหรือไม่ก็ตอบได้ว่า จะผิดหรือถูกหลักกรรมนั้นเกี่ยวแก่ศรัทธาและการปฏิบัติ คือถ้าความเชื่อเป็นไปในกรรม เป็นความเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน ก็เป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ในส่วนการปฏิบัตินั้น ถ้าต้องการผลที่ดี ก็ทำกรรมดี ไม่ต้องการผลที่ชั่วก็เว้นกรรมชั่ว ก็เป็นการปฏิบัติถูก ฉะนั้น ถ้าการนับถือเทวดาเป็นเหตุให้ความเชื่อและการปฏิบัติไขว่ไขวไปจากนี้ ก็เป็นการนับถือที่ผิด

ถ้าจะถามว่า ก็ในบัดนี้ ความเชื่อและการปฏิบัติไขว่ไขวไปมากมิใช่หรือจะแก้ได้อย่างไร ก็จะต้องตอบว่าคงยังไม่มีใครทำสถิติไว้ว่ามากเท่าไร ทางแก้นั้นก็ต้องแก้ศรัทธานั้นแหละให้ถูกต้อง เพราะศรัทธาเป็นต้นทางของการปฏิบัติ ทางที่จะแก้ศรัทธาก็คือปัญญาที่ถูกต้อง

ปัญหาสำคัญที่สุดเวลานี้ จึงอยู่ที่ว่าคนเราต้องการปัญญากันหรือไม่ และได้ใช้ปัญญากันอยู่เพียงไร อาหารของปัญญาก็คือเหตุผล คนเราในบัดนี้มีการศึกษาดี มีความรู้ความฉลาดมากกว่าแต่ก่อน แต่ในบางอย่างดใช้เหตุผลเสียเฉย ๆ เช่นในเรื่องเกี่ยวแก่ผู้วิเศษหรือสิ่งวิเศษอัศจรรย์ที่เป็นข่าวแตกตื่นกันอยู่บ่อย ๆ ยอมเชื่อเสียราบคาบแล้วในสิ่งที่ไม่มีความรู้หรือเชื่อเสียแล้วว่าจะมีผลเช่นนั้นเช่นนั้น และสรุปเหตุว่าเป็นความวิเศษอัศจรรย์ที่ไม่รู้อะไร เทวดาก็มักจะเกิดขึ้นตรงนี้ คือเมื่อไม่รู้อะไรก็ว่าเทวดา จึงเป็นเรื่องของอวิชชา (ความไม่รู้จริง) โมหะ (ความหลง) คนที่ฉลาดมาเป็นเสียดังนี้ไม่น้อย คืองดใช้ปัญญาเสียเฉย ๆ และมีใช้คนเดียวสองคน คนเป็นกลุ่ม ๆ มากมายงดใช้ปัญญาพร้อม ๆ กัน ในคราวเช่นนั้น ใครจะไปใช้ปัญญาวิจารณ์อย่างไร ชัดขวางเข้าสักคน ก็หาได้ไม่ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนว่า “*ปญญ์นปฺปมชฺเชยฺย ไม่พึงประมาทปัญญา.*”

ลักษณะพิเศษของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษที่จะกล่าวในครั้งนี่ คือต้องการให้วิจัยหรือวิจารณ์ ว่าดังนี้มีได้ว่าเอาเอง มีข้ออ้างคือบทรกรรมในโพชนงค์ว่า “ธรรมวิจยะ” วิจัยธรรม และมีเป็นบทสอนว่า “พึงเลือกเฟ้นธรรมโดยแยบคายหรือให้ถึงต้นเหตุ” คนที่ศึกษาและมีวิจยะธรรมดีมักจะมีใจธรรมถูกต้อง ผู้ที่ไม่เข้าใจนั้นเพราะขาดการศึกษาและวิจัย บางทีก็ยิ่งชอบแสดงความเห็นอย่างผิด ๆ ถูก ๆ หรือผิดไปทีเดียว บางคนสนใจศึกษาไต่ถาม ดังที่ได้มีคำถามและคำตอบบางเรื่องดังต่อไปนี้

ถามว่า พระพุทธศาสนาสอนเกี่ยวกับเรื่องความเจริญทางวัตถุหรือไม่ ?

ตอบว่า ก่อนอื่นควรเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่เศรษฐศาสตร์หรือศาสตร์อะไรต่าง ๆ แต่เป็นศาสนาคือคำสั่งสอนที่มุ่งให้ประพฤติปฏิบัติ ในขั้นแรก พระพุทธเจ้าทรงสอนมุ่งไปทางโลกุตตระคือพ้นโลกเพราะทรงสอนแก่นักพรตผู้มุ่งเช่นนั้น ต่อมาทรงสอนธรรมสำหรับผู้ประสงค้อยู่ในโลกด้วยคือ “คิทธิธรรม ธรรมสำหรับคฤหัสถ์” ซึ่งมีอยู่ไม่น้อย ทรงสอนธรรมสำหรับนักปกครองก็มี ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่อง *ทิวฐัมมิกัตถะ* “ประโยชน์ปัจจุบัน” และเรื่อง *สัมปรายิกัตถะ* “ประโยชน์ภายหน้า” คือสิ่งที่ต้องการในปัจจุบันเฉพาะหน้า เช่นทรัพย์เครื่องอุปโภคบริโภคเป็นต้น จะเกิดขึ้นจากความหมั่นขยันเป็นข้อต้น นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่ต้องการในภายหน้าอีก ซึ่งจะเกิดขึ้นจากศรัทธาที่ถูกต้องเป็นข้อแรก

ตามที่อ้างนี้จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้หาทรัพย์ ให้ใช้ทรัพย์สำหรับตนก่อน แล้วจึงสอนให้ทำทานการบริจาคต่าง ๆ ซึ่งนับเข้าในประโยชน์ภายนอก เพราะถ้าไม่ทำให้มีทรัพย์ของตนขึ้นแล้วจะมีทรัพย์ที่ไหนไปทำทาน และก่อนที่จะสอนให้ทำทานก็สอนให้ใช้เลี้ยงชีวิต

ถามว่าได้เคยเข้ามาเมืองไทยเมื่อหลายปีที่แล้วมา ครั้นเข้ามาครั้งนี้เห็นเปลี่ยนแปลงไปมากทางวัตถุ การดำเนินชีวิตของคนก็เปลี่ยนไป หลายอย่างที่น่ากลัวเป็นอันตราย พระพุทธศาสนามีคำสอนที่จะยับยั้งบ้างหรือไม่ ?

ตอบว่า ประเทศกำลังพัฒนา พระพุทธศาสนาไม่ขัดขวางการพัฒนาประเทศ แต่ก็ได้สอนในทางที่ยับยั้งทางที่เป็นอันตรายอยู่ทั่วไป คำสอนเรื่องศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาในหมวดประโยชน์ภายนอกเป็นข้อธรรมที่สอนกันแพร่หลาย แต่มีคนไม่น้อยที่ไม่เข้าใจและกล่าวหาว่า พระพุทธศาสนานั้นเหมาะสำหรับคนที่ตายไปแล้ว เพราะให้มุ่งเอาผลในภพหน้าชาติหน้าก็มี ความจริงเป็นหลักธรรมสำหรับที่จะยับยั้งจากการที่จะก้าวไปในทางที่ผิด ดังเช่นศรัทธาความเชื่อของคนนั้น ถ้าเชื่อผิดก็เท่ากับก้าวไปในทางผิดครึ่งทางแล้ว ถ้าเชื่อถูกก็เท่ากับก้าวไปในทางถูกครึ่งหนึ่งแล้วเช่นเดียวกัน ฉะนั้น จึงได้สอนย้ำเรื่องให้เชื่อกรรม หมายถึงความดีความชั่วว่ามีผลที่ผู้ทำจะต้องเป็นผู้รับ เมื่อเชื่อดังนี้แล้วก็จะไม่ก้าวไปในทางชั่วหรือในทางอันตรายแน่

คนเรามุ่งก้าวหน้า คือมุ่งความเจริญไปข้างหน้า หรือหวังอนาคตที่เจริญ หลักธรรมเกี่ยวแก่ประโยชน์ภายนอกก็คือ เป็นหลักธรรมสำหรับสร้างความเจริญมั่นคงของชีวิตอนาคตนั่นเอง ซึ่งอาจจะเป็นชั่วโม่งหน้า เดือนหน้า ปีหน้าก็ได้ ฉะนั้น คำสอนของพระพุทธเจ้าเรื่องความเจริญทางวัตถุ จึงเป็นคำสอนที่สมบูรณ์ครบทั้งปัจจุบัน uture

ทาน

ในพระราชพิธีฉัตรมงคลศก ๒๕๐๙ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามที่แจ้งในหมายกำหนดการ แสดงว่าวันที่ตรงกับวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้เวียนมาบรรจบอีกรอบปีหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติศาสนา และอาณาประชาราษฎร์ยิ่งขึ้นโดยลำดับมา ดังที่ยิ่งปรากฏแก่บุคคลทั่วไป เพราะได้ทรงดำรงพระองค์อยู่ในหลักทศพิธราชธรรมตามพระพุทธโฆษาจารย์อย่างมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ฉะนั้น จะได้กล่าวถึงทศพิธราชธรรม (ธรรมของพระราชา ๑๐ อย่าง)

ข้อที่ ๑ คือทาน ก่อนอื่นพึงทราบว่าเป็นเรื่องทานมิใช่เป็นเรื่องของพระราชาเท่านั้น พระพุทธเจ้าได้สอนเรื่องทานนี้แก่คนทุก ๆ คนผู้ที่มีทรัพย์สิ่งของจะพึงบริจาคแก่ผู้สมควรบริจาคให้ องค์สมบัติของทานนั้นตรัสไว้ว่ามี ๓ อย่างคือ เจตนาสมบัติ ถึงพร้อมด้วยเจตนาหมายความว่าเจตนาดีในกาลทั้ง ๓ คือ ก่อนให้ กำลังให้ และให้แล้ว วัตถุสมบัติ ถึงพร้อมด้วยวัตถุ คือมีวัตถุที่สมควรจะให้ อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ปฏิภาหสมบัติ ถึงพร้อมด้วยผู้รับ คือ มีผู้รับที่สมควร

เจตนาสมบัติข้อแรก ถ้าคิดดูสักหน่อยก็จะเห็นว่าความสำคัญเป็นประการแรก เพราะถ้าไม่มีเจตนาจะให้เกิดขึ้น การให้ก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือมีเจตนาจะให้เหมือนกัน แต่มิใช่ให้ในทางเป็นบุญ ให้ในทางเป็นสินบนเป็นต้น ก็ไม่เรียกว่าเป็นเจตนาสมบัติ

เมื่อมีเจตนาที่จะสละบริจาคว่าเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์บูชาแก่ผู้ที่มีความสมควรเช่นนั้น
จึงจะเป็นเจตนาสมบัติ

วัตถุสมบัติ ก็มีความสำคัญเป็นอันดับต่อมา เพราะจะต้องมีวัตถุอันสมควร
หมายถึงวัตถุที่เป็นของตนอันเกิดจากการแสวงหาได้มาในทางที่ชอบ ทั้งเป็นสิ่งที่
เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เช่นถ้าผู้รับขาดแคลนอาหารก็ให้อาหาร ผู้รับขาดแคลนยา ก็ให้
ยาเป็นต้น สมบัติข้อนี้จึงได้แก่ผู้ที่มีทรัพย์สิ่งของ ถ้าไร้ทรัพย์ก็ไม่อาจจะทำทานได้
ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้แสวงหาทรัพย์ก่อน ดังที่มีในหลักธรรมว่าด้วยประโยชน์
ปัจจุบัน และเมื่อแสวงหาได้ทรัพย์มาแล้ว ยังทรงสอนให้แบ่งทรัพย์ออกเป็นส่วน ๆ
เช่นได้ตรัสสอนไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า “พึงแบ่งโภคะออกเป็น ๔ ส่วน คือบริโภคใช้สอย
ส่วนหนึ่ง ประกอบการงานสองส่วน เก็บไว้ส่วนหนึ่งสำหรับคราวอันตราย”

ส่วนปฏิคาหกสมบัติข้อทำยาก็มีความสำคัญ เพราะจะต้องได้ผู้ที่สมควรจะรับ
มิใช่ว่าจะควรให้โดยไม่เลือก ได้มีสุภาษิตกล่าวว่า “ทานที่เลือกให้พระสุคตทรงสรรเสริญ”

สรุป ทานที่ประกอบด้วยองค์สมบัติทั้ง ๓ นี้ เป็นทานที่ถูกต้องในพระพุทธ-
ศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อาณา
ประชาราษฎร์ในทางต่าง ๆ โดยอเนกประการ ขออำนาจทานาภิพศธรรมจงอภิบาลให้
ทรงพระเจริญยิ่งเทอญ.

สภากาชาด

วันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๐๙ เป็นวันกาชาดโลก ซึ่งสันนิบาตสภากาชาดได้ชักชวนสภากาชาดของทุกประเทศให้ทำการฉลอง ด้วยวิธีที่จะให้คนทั้งปวงได้ยินได้เห็นได้ทราบกิตติคุณของกาชาด และช่วยกันอุดหนุน วันฉลองนี้กำหนดถือเอาวันเกิดของผู้เป็นต้นคิดเสนอให้ตั้งกาชาดขึ้นเมื่อร้อยปีเศษมาแล้ว

ท่านผู้นี้เป็นชาวสวิสชื่อ อังรีดุนังต์ ได้ไปเห็นการรบใหญ่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในประเทศอิตาลี ได้เห็นคนล้มตายบาดเจ็บถูกทอดทิ้งให้ทนทุกข์ทรมาน ไม่ได้รับการพยาบาลรักษาที่เพียงพอ จึงได้เขียนข้อเสนอขึ้นให้ที่ประชุมระหว่างประเทศพิจารณาเรื่องนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ เป็นเหตุให้มีการประชุมระหว่างประเทศครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ ตกลงตั้งองค์การกลางสำหรับพยาบาลคนที่ต้องบาดเจ็บในการสงคราม เป็นการเริ่มสภากาชาดขึ้น ต่อมากิจการกาชาดได้ขยายออกไปทำการบรรเทาทุกข์อันเกิดจากโรคภัยและภัยต่าง ๆ และได้มีสภากาชาดขึ้นในประเทศต่าง ๆ มากขึ้นจนมีเกือบทุกประเทศในโลก จึงได้มีกรรมการกาชาดระหว่างประเทศ และต่อมาได้ขยายกิจการออกไปทำการกันเพิ่มขึ้นอีก คือ แนะนำการสุขาภิบาลอนามัย ซึ่งเป็นการป้องกันโรคที่อาจป้องกันได้ เพราะแต่เดิมกิจการทั้งปวงเป็นไปในทางแก้ จึงได้มีสันนิบาตกาชาดขึ้น และเพื่อให้มีการประสานกันระหว่างกรรมการกาชาดระหว่างประเทศกับสันนิบาตสภากาชาด จึงได้มีสภากาชาดขึ้น เป็นอันว่ากิจการของกาชาดได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง โดยทำหน้าที่แก้คือบรรเทาทุกข์อันเกี่ยวแก่การพยาบาล และ

อันเกี่ยวแก่การสุขภาพอนามัย และเพื่อการนี้ ก็มีกองวิทยาศาสตร์ทำยาแก้พิษงู เป็นต้น มีอนุสภากาชาด ฝึกเด็กให้มีจิตใจสูง มีอาสาสมัครกาชาดและได้ปฏิบัติกิจการบรรเทาทุกข์บำรุงสุขทั้งในเวลาสงครามทั้งในเวลาสงบ ในเวลาสงคราม สภากาชาดก็ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแก่ทหารและประชาชนของทุกฝ่าย ในเวลาสงบก็ปฏิบัติหน้าที่แก่ทุกประเทศ เพราะกาชาดเป็นสภากาการกุศลที่เป็นมิตร ไม่เป็นศัตรูแก่บุคคลทุกชาติทุกศาสนาทุกฝ่าย ดังที่ได้มีข้อคิดของกาชาดว่า “No Frontier to Red Cross ไม่มีพรมแดนแก่กาชาด”

คำว่า กาชาด ย่อมาจากคำว่า ‘กาภทชาต’ แปลว่าดินกาแดง ใช้เป็นเครื่องหมายของสภากาการกุศลนี้ คือ มีเครื่องหมายดินกาแดงบนพื้นขาว สภากาชาดเกือบทั่วโลกรับรองใช้เครื่องหมายนี้ ซึ่งใช้กลับสีกันกับธงชาติของสวิส คือธงชาติสวิสใช้เครื่องหมายกาขาวบนพื้นสีแดง ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติว่าชาวสวิสได้เป็นผู้คิดเสนอเรื่องนี้ขึ้น

ในประเทศไทยเราปัจจุบัน สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งองค์สมณายิกา สภากาชาดไทย ได้ทรงดำเนินกิจการสภากาชาดอย่างแข็งแรงทั้งในด้านสร้างเสริมกำลังของสภากาชาด ทั้งในด้านบรรเทาทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน

สภากาการกุศลนี้เป็นตัวอย่างแห่งหมู่ชนผู้ปฏิบัติตามพระโอวาทของพระพุทธเจ้า ผู้เลิศล้ำว่า “สนฺติมคฺคเมว พุรุหฺย จงฺพุนทางแห่งสันติ.”

วิธีเห็นธรรม – เห็นนิพพาน

ครั้งหนึ่ง ได้มีเทพดาองค์หนึ่งได้ไปยื่นใฝ่พระพุทธเจ้า กราบทูลภาษิต ๔ ข้อ ของตนขึ้นว่า “ความรักเสมอด้วยบุตรไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยโคไม่มี แสงสว่างเสมอด้วย อาทิตยไม่มี สรรพทั้งหลายมีสมุทรเป็นอน่างยิ่ง” พระพุทธเจ้าได้ตรัสภาษิตขึ้นว่า “ความรักเสมอด้วยตนไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยข้าวไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี สรรพทั้งหลายมีฝนเป็นอน่างยิ่ง”

เทวดาภาษิตและพุทธภาษิตทั้งสองนี้ เมื่อได้อ่านเทียบกันแล้ว จะเห็นได้ว่า พระพุทธภาษิตมีเหตุผลที่ฟังเห็นว่าเป็นจริงโดยเหตุผล ความรักบุตรมีขึ้นก็เพราะเนื่อง กับตน คือเป็นบุตรของตน ถ้าไม่ใช่บุตรของตนก็คงไม่รัก ความรักตนจึงมีอยู่เหนือ กว่าความรักบุตร แลเพราะความรักตนนั่นเอง จึงทำให้มีความรักบุตรแลรักสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นของตน ส่วนข้อที่สอง โคอาจจะขาดได้ แต่ข้าวขาดไม่ได้ ต้องบริโภคอยู่ทุกวัน ข้าวจึงเป็นโคคะหลักแลเป็นโคคะโดยตรง จึงตรัสว่าเป็นทรัพย์อน่างยิ่ง แสงสว่างของ อาทิตย ไม่อาจส่องเข้าไปดูให้เห็นเหตุผลเหมือนปัญญา ซึ่งอาจเห็นเหตุผลโดยประจักษ์ แสงปัญญาจึงเป็นอน่างยิ่ง ข้อทำยฝนตกลงมาหล่อเลี้ยงแผ่นดิน พืช แลหมู่สัตว์ ตลอดจนแม่น้ำแลทะเลทั้งปวง จึงเป็นอน่างยิ่ง ทั้งสี่ข้อนี้แสดงถึงความจริงของบุคคล และของภูมิโลกในลักษณะ ๔ อย่าง

แม้พระพุทธภาษิตข้ออื่นก็ล้วนแสดงความจริงในลักษณะต่าง ๆ แต่มีจุดมุ่งหมาย ตรงกันอยู่อย่างหนึ่งคือวิมุตติ ความหลุดพ้น (จากความทุกข์) ความจริงดังกล่าวที่

แสดงโดยพระพุทธภษิตทั้งปวงคือ “ธรรม” ความหลุดพ้น คือ “นิพพาน” เป็นบรม
 สัจจะ (ความจริงอย่างยิ่ง) ประกอบด้วยธรรมคุณดั่งที่สวดกันว่า สนฺทิจฺจโก อกาลิก
 เป็นต้น จะยกขึ้นเพียงข้อเดียวว่า “สนฺทิจฺจโก เห็นเอง”

ได้มีผู้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “ธรรม นิพพาน” ที่ว่า “เห็นเอง” นั้น
 อย่างไร ได้มีพระพุทธดำรัสตอบโดยความว่าอย่างนี้คือ ผู้ที่ชอบ ชัง หลงไป มีจิตถูก
 รากะ โทสะ โมหะ ครอบงำเสียแล้ว ย่อมเกิดเจตนาความคิดเพื่อเบียดเบียนตนบ้าง
 ผู้อื่นบ้าง ทั้งสองฝ่ายบ้าง ต้องได้รับทุกข์ โทมนัส แม้ทางใจ เมื่อเกิดเจตนาขึ้นดังนั้นก็
 ก็ทำให้ประพฤติดุจจริตทางไตรทวาร คือ กาย วาจา ใจ แลคนเช่นนั้นย่อมไม่รู้ประโยชน์
 ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองตามเป็นจริง แต่ว่าเมื่อละความชอบ ความชัง
 ความหลง เสียได้ ไม่มีเจตนาความคิดที่จะเบียดเบียนตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย
 ไม่ประพฤติดุจจริตทางไตรทวาร รู้ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้งสองตาม
 เป็นจริง ไม่ต้องเป็นทุกข์โทมนัสแม้ด้วยใจ “ธรรม นิพพาน” ที่ว่า “เห็นเอง” คือเห็น
 อย่างนี้

ตามที่ตรัสอธิบายนี้ เห็นธรรม เห็นนิพพาน ก็คือ เห็นภาวะหรือสภาพแห่ง
 จิตใจของตนเอง ทั้งในทางไม่ดีทั้งในทางดี จิตใจเป็นอย่างไร ก็ให้รู้อย่างนั้น ตามเป็นจริง
 ดังนี้เรียกว่า เห็นธรรม

ถ้ามีคำถามว่าจะได้ประโยชน์อย่างไร ก็ตอบได้ว่าได้ความดับทางใจคือ จิตใจ
 ที่ร้อนรุ่มด้วยความโลภ โกรธ หลงนั้น เพราะพุ่งออกไปข้างนอก หากได้นำใจกลับเข้า
 มาดูใจเองแล้ว สิ่งที่ร้อนจะสงบเอง แลให้สังเกตจับตัวความสงบนั้นให้ได้ จับไว้ให้อยู่
 เห็นความสงบดังนี้ คือเห็นนิพพาน

วิธีเห็นธรรม เห็นนิพพาน ตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายไว้ จึงเป็นวิธี
 ธรรมดาที่คนธรรมดาทั่ว ๆ ไปปฏิบัติได้ ตั้งแต่ชั้นธรรมดาดำ ๆ ตลอดถึงขั้นสูงสุด.

เครื่องประกอบทุกข์

ในชาติก่อนทองได้เล่าไว้ว่า มีชวานาคนหนึ่งออกไปไถนาเก่าในวันหนึ่ง ครั้นไถไปก็ไปสะดุดติดสิ่งหนึ่ง ที่แรกคิดว่าคงดินแข็งหรือก้อนหิน เมื่อตรวจดูก็ได้พบว่า เป็นก้อนทองแท่งใหญ่ถนัดยาวถึง ๔ ศอก จึงหมกดินซ่อนไว้ที่เก่าก่อน ตกเวลาค่ำ พลอดคน ได้คุ้ยดินที่กลบไว้พยายามยกเพื่อจะนำไปบ้าน แต่ก็ยกไม่ขึ้น จึงได้ตรองหาวิธี ในที่สุดได้คิดว่า จะแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือเพื่อใช้เลี้ยงปากท้องส่วนหนึ่ง เพื่อเก็บสำรองไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อใช้ลงทุนประกอบกิจการงานส่วนหนึ่ง เพื่อทำบุญส่วนหนึ่ง จึงได้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ทองแท่งใหญ่นั้นก็หายหนักกลายเป็นเบา ชวานาก็นำไปบ้านได้โดยง่าย

นิทานเรื่องนี้มีข้อคิดเป็นคติแฝงอยู่ว่า อันภาระฐะที่หนักนั้น ถ้าได้รู้จักแบ่งปันจัดสรรหน้าที่กันทำให้ถูกต้องแล้วก็จะกลายเป็นของเบา ทำงานที่จะให้ประโยชน์สุขมากนั้นทุก ๆ คนอาจทำได้ด้วยกำลังแขนของตน และโชคใหญ่ที่เปรียบเหมือนก้อนทองก็มีอยู่ แต่ก็จะต้องเริ่มทำความเพียรคุ้ยเขี่ยแสวงหาจากแผ่นดินอันนี้เอง เมื่อได้ทรัพย์เกิดจากแผ่นดินนี้แล้ว ก็จะต้องรู้จักแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ไม่เช่นนั้นได้มาก็เหมือนไม่ได้ เช่นได้มาเล่นการพนันหมดไป ก้อนทองอันหมายถึงทรัพย์นั้น ทุกคนจึงอาจแสวงหาให้พบที่แผ่นดินภายในอุ้งแขนนี้ คำไทยก็มีว่า “ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ”

อีกอย่างหนึ่ง ภาระในจิตใจ แม้จะเป็นเรื่องที่ดีน่าประโยชน์ที่เปรียบเทียบเหมือน ก้อนทองเหมือนกัน ถ้าใจแบกไว้ไม่รู้จักแบ่งแจกแจงจัดหน้าที่ปฏิบัติให้เบา ก็จะเป็น เครื่องหนักใจ คนเราเป็นทุกข์จนถึงเป็นโรคประสาทเพราะความหนักใจดังนี้ มีมิใช่น้อย คือมีแต่สุขุมเรื่องเข้ามา ไม่รู้จักแบ่งเบาให้แก่ตนเอง

อีกอย่างหนึ่ง ก้อนทองในใจคือทรัพย์ของคนตระหนี่เหนียวแน่น หมายถึงก้อนทองที่ยกไม่ขึ้นเพราะหนักมากเกินกำลัง ทรัพย์ของคนตระหนี่มากนั้นแม้จะน้อยก็หนักมากหยิบยกไม่ขึ้น ตกว่ามีเหมือนไม่มี ไม่เกิดประโยชน์แก่ตนแก่ผู้อื่น ทำให้เจ้าของกลายเป็นโสมเผ่าทรัพย์ เศรษฐีโสมดังนี้ก็มีอยู่ เพราะไม่อาจแบ่งเก็บแบ่งใช้ให้เป็นประโยชน์ อีกอย่างหนึ่งก้อนทองในจิตใจก็คือความดีที่บุคคลรู้จักแบ่งเบาภิเลสในใจออกไปเสีย ประกอบกระทำขึ้น ไม่บรรทุกโลกโกรธหลงไว้ในใจให้มากนัก คอยแบ่งออกไป ก่อสร้างบุญกุศล คือ ทาน ศีล ภาวนา อบรมจิตใจให้ขึ้นบานผ่องใส และให้มีปัญญาที่บริสุทธิ์

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในชาดกนี้เป็นสุภาษิตว่า “นรชน มีใจขึ้นบาน อบรมกุศลธรรมเพื่อบรรลุลความเกษมจากเครื่องประกอบทุกข์ ด้วยจิตที่ขึ้นบาน ก็พึงบรรลุดังความสิ้นเครื่องประกอบทุกข์ทั้งปวงได้โดยลำดับ” คำสำคัญของพระพุทธภาษิตนี้คำหนึ่งคือ “เครื่องประกอบทุกข์”

นึกดูถึงเรือนหลังหนึ่ง ๆ จะเป็นเรือนขึ้นมาได้ก็ต้องมีเครื่องประกอบต่าง ๆ ที่นายช่างนำมาประกอบเข้า ความทุกข์แต่ละอย่างที่เกิดแก่จิตใจก็เหมือนกัน จะต้อง มีเครื่องประกอบหลายอย่าง ถ้าจะตั้งปัญหาว่าใครเป็นผู้ประกอบเรือนทุกข์ใจ ถ้าตอบทางโลกก็ต้องตอบว่า คนนั้นคนนี้ที่ไม่ชอบกันเป็นต้น แต่ถ้าตอบตามทางธรรมของพระพุทธเจ้าก็ตอบได้ว่า “นายช่างผู้ประกอบเรือนทุกข์ใจก็คือ ตัณหาวัตถุมกั นายช่าง ตัณหา” กล่าวคือ ความดิ้นรนทะยานอยากในจิตใจของตนเอง ที่เกิดขึ้นแล้วก็ยึดถือรวบรวมเอาเข้ามาไว้ นี่แหละที่ต้องรู้จักแบ่งรื้อออกไปเสีย น้อยหรือมาก ด้วยปัญญาในธรรมของพระพุทธเจ้า จึงจะได้ความเบาใจเป็นสุขสงบใจ.

พุทธะ ผู้ตื่น

วันวิสาขะได้ผ่านมาถึงได้ผ่านไปอีกแล้ว คือวันศุกร์ที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๙ นี้ เป็นวันที่ดวงประทีปได้สว่างไสว เสียงฆานาสนสรเสริญคุณพระรัตนตรัยแลเสียงแสดงธรรม ได้กึกก้องทั่วไปในอารามทั้งหลาย เป็นวันที่จิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วโลก จำนวนหลายร้อยล้านคนได้รวมระลึกอยู่ในจุดเดียวกัน คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาเอกของโลก ยากที่จะมีวันใดอื่นเทียมถึงในรอบปีหนึ่ง ผู้ที่ได้ผ่านชีวิตมาถึงวันวิสาขะครั้งนี้ พร้อมกับได้พบตนเองที่ไม่พลาดพลังเสียหาย หรือที่มีความสุข ความเจริญขึ้น ก็ควรมีความยินดี แลควรตั้งใจทำความอดกลั้นต่อชีวิตต่อไป เพื่อที่จะได้พบตนเองเป็นตนเองอยู่ด้วยดีในวันวิสาขะต่อไป ซึ่งอีกไม่นานนักก็จะเวียนมาถึงอีก เหมือนอย่างวันวิสาขะแห่งรอบปีที่แล้วมาถึงรอบปีนี้ เหมือนอย่างผ่านมาแวบเดียวเท่านั้น สุขทุกข์ของชีวิตแม้เป็นความเดือดร้อนแสนสาหัสในรอบวิสาขะที่แล้วก็ได้ปลิวไปหมดแล้ว

ความอธิษฐานใจว่าจะอดกลั้นต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ต่อไปอย่างไม่พ่ายแพ้ แลรักษาให้เป็นสัจจะ ย่อมจะเป็นพลังใจอย่างสำคัญที่จะเอาชนะเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ แลสามารถรักษาตนให้เป็นตน เพื่อที่จะได้พบตนเองอย่างสบายใจในรอบหน้า ใครรักษาอธิษฐานที่ได้ตั้งไว้ให้เป็นสัจจะของชีวิตได้ ก็จะได้พบตนเองอย่างสบายใจในรอบหน้า ๆ ได้อีกแน่นอน เหมือนอย่างที่จะได้พบวันวิสาขะอีกทุก ๆ รอบปี ทำไมจึงพากันฆานาสนสรเสริญพระพุทธเจ้ากันอย่างไม่หยุดหย่อน กว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว เพราะพระองค์

ได้ทรงชูดวงประทีปคือธรรม ให้โลกได้มองเห็นทางดำเนินไปสู่ความสุข ทรงเป็นดวงประทีปดวงใหญ่ของโลกที่ส่องให้เห็นทั้งกลางวันกลางคืน คือเป็นดวงประทีปที่ส่องแสงที่จะมองเห็นได้ด้วยตาใจ คนที่มีตาใจแม้เพียงได้มองเห็นความหมายของ คำว่า “พุทธะ” เพียงส่วนนิดหนึ่งเท่านั้นก็เป็นสุขไปนาน คำว่า “พุทธะ” มีความหมายอย่างหนึ่งว่า “ผู้ตื่น” จากหลับคือความหลง แลทรงช่วยปลุกให้ตื่น

คนเรานั้นมักเป็นอย่างที่เราเรียกว่าฝันทั้งตื่น คือคิดปั้นเป็นเรื่องเป็นราว แล้วก็ เป็นทุกข์เป็นสุขอยู่กับเรื่องที่เราคิดปั้นขึ้นนั้น คือ ความคิดนี้เองเป็นตัวปั้นเรื่องให้เป็นทุกข์ เป็นสุขต่าง ๆ แลเรื่องที่เราคิดก็ไปดึงเอาเรื่องอดีตมาบ้าง ดึงเอาเรื่องอนาคตมาบ้าง ถ้าจะได้ว่าเรื่องปัจจุบันต่างหากก็ต้องถามว่าที่ว่าปัจจุบันนั้นอยู่ที่ไหน มีระยะเท่าไร ก็คงจะได้รับคำตอบว่าป็นี่เดือนนี้วันนี้ชั่วโมงนี้นาทีวินาทีนี้เป็นปัจจุบัน

ดีกว่าปัจจุบันที่ทุกคนมีระยะต่าง ๆ กัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ปัจจุบันที่แน่นอนนั้น อย่างไรก็ตาม ก็จะต้องแบ่งวินาทีออกไปอีก และจะพบปัจจุบันจริง ๆ ที่ไหนก็ยังไม่อาจตอบได้ เมื่อค้นหาปัจจุบันจริง ๆ ลงไปดังนี้ แม้จะไม่ต้องละเอียดนักก็จะเริ่มเข้าใจว่า ได้ไปคว้าเอาอดีตหรืออนาคตมาปั้นคิดสร้างทุกข์สุขให้แก่ตนเองอยู่มากมาย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็หัดที่จะปล่อยอดีตให้เป็นอดีตเสีย ปล่อยอนาคตให้เป็นอนาคตไป ก็จะปล่อยความทุกข์ของใจออกไปได้อีกมาก

พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตื่นขึ้นแล้วจากซากอดีตแลเงาอนาคต ซึ่งไม่มีตัวจริง ทรงประจักษ์ในสัจจะที่กล่าวได้ว่า เป็นปัจจุบันแห่งปัญญา ซึ่งเป็นธรรมที่ดำรงอยู่ไม่มีเปลี่ยนแปลง และได้ทรงส่องแสงแห่งธรรมนี้ให้สว่างเข้าถึงจิตใจของตนอยู่ตราบเท่าถึงทุกวันนี้ และจะยิ่งส่องสว่างต่อไป.

ที่ซึ่งสัตว์ไม่เคยนอนตาย

วันบูชาเนื่องด้วยการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ได้ผ่านมาถึงในวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๐๙ และได้ผ่านไปอีกแล้ว วัดทั่วไปก็ได้ประกอบพิธีบูชาคล้ายกับในวันวิสาขปุณณมี ได้มีการแสดงธรรมพรรณนาถึงเรื่องการถวายพระเพลิง การแจกพระธาตุ และความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัยเป็นพิเศษ วัดที่มีการแสดงธรรมตลอดคืนก็ได้เลือกแสดงธรรมกถาต่าง ๆ ต่อจากเรื่องดังกล่าว ทุกคนผู้ได้ทำการบูชาย่อมได้ความคิดอันเนื่องจากการถวายพระเพลิงต่าง ๆ กัน ดังความคิดอย่างหนึ่งที่จะกล่าวต่อไป คือ

พระพุทธศาสนาแสดงสามัญญสัจจะ (ความจริงที่ทั่วไป) สิ่งที่เป็นสังขาร (สิ่งผสมปรุงแต่ง) ไม่ว่าสังขารของใคร เช่นร่างกายชีวิต ต้องแก่เจ็บตาย ครั้นตายแล้วก็ต้องเผาหรือฝังหรือทิ้งให้เน่าเปื่อยไป แต่ก็ยังมีส่วนที่ไม่ตายอันอยู่เหนือสังขารส่วนที่เป็น “อมตะ” (ไม่ตาย) นี่คือนั่นส่วนที่ต้องไปเกิดอีก อะไรไปเกิดก็สุดแต่จะสมมติเรียกกัน เรียกง่าย ๆ ว่า “สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา” เมื่อตายแล้วก็ต้องไปเกิดอีก มีคติคำสอนถึงสังสารวัฏ (ความวน ท่องเที่ยว) คือ ทุก ๆ คนที่ยังมีกิเลสต้องเวียนเกิดเวียนตายนับชาติไม่ถ้วน ระยะเวลาของสังสารวัฏ ความมากมายของความที่ได้เวียนเกิดมีเทียบไว้หลายอย่าง เช่นเทียบด้วยน้ำตาว่า เมื่อรวมน้ำตาของคนคนเดียว ทุก ๆ ชาติที่เกิดมาแล้วก็มากกว่าน้ำในมหาสมุทร บนพื้นพิภพทั้งสิ้น ไม่มีที่ไหนที่ไม่เคยเป็นที่เผาศพของสัตว์โลก ได้เคยมีผู้คิดพิจารณาตั้งนี้ในการปฏิบัติทางจิตใจมาแล้ว ดังเรื่องสามเณรของท่านพระสารีบุตรที่มีเล่าว่า

สามเณรองค์นี้ชื่อติสสะ วันหนึ่งได้ตามเสด็จพระบรมศาสดาขึ้นไปบนยอดเขา ตรัสถามว่า เมื่อขึ้นบนยอดเขามองไปเห็นอะไร ทูลตอบว่า เห็นมหาสมุทร ตรัสถามว่า เห็นแล้วคิดอย่างไร ทูลตอบว่า คิดว่าร้องไห้ในเวลาที่มิทุกข์ ในทุก ๆ ชาติที่เกิดมารวมน้ำตาเข้าทั้งหมดก็มากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งหมด ได้มีธรรมบทสอนไว้ปรารภความคิดนี้ว่า “น้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ยังน้อย น้ำตาของนรชนผู้ต้องทุกข์มากกว่านั้นไม่น้อยเลย สหายยังประมาทเพราะเหตุไร” ต่อจากนั้น ได้ตรัสถามอีกว่า อยู่ที่ไหน ทูลตอบว่า อยู่ในเงื้อมภูเขานี้ ตรัสถามว่า เมื่ออยู่ในเงื้อมเขานั้นคิดอย่างไร ทูลตอบว่า คิดว่า ไม่มีกำหนดว่าเราตายทอดทิ้งสรีระไว้ในที่นี้มากี่ครั้งก็หน ได้มีธรรมบทสอนปรารภข้อนี้ว่า “ที่ซึ่งสัตว์เหล่านี้ไม่เคยนอนตายบนแผ่นดินหาไม่มี” ตรัสถามสามเณรนั้นต่อไปว่า อยู่ในป่าเปลี่ยวนี้ ได้ยินเสียงเสือเป็นต้นแล้วไม่กลัวหรือ ทูลตอบว่า ได้ยินเสียงสัตว์เหล่านี้ก็กลับเกิดความยินดีในป่า คำทูลตอบของสามเณรแสดงแง่คิดของผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งย่อมต่างจากแง่คิดของผู้อื่น

และได้มีเล่าไว้อีกว่า ได้มีพราหมณ์คนหนึ่งสั่งบุตรไว้ว่าเมื่อตนตายแล้ว ให้นำศพไปเผาในที่ซึ่งไม่เคยได้เผาศพใครเลย แล้วนำบุตรไปชี้ที่ให้แก่บนยอดเขาศิขณภูฏาเดินกลับลงมาพบพระพุทธเจ้า ตรัสถามแล้วได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องหนึ่งสั่งสอนว่า ได้มีผู้หนึ่งประสงค์เช่นพราหมณ์นี้ ได้พบบัณฑิตผู้หนึ่งซึ่งได้อบรมว่า “ที่ซึ่งไม่มีใครเคยตายไม่มีในโลก สัจจะ ธรรม ความไม่เบียดเบียน ความสำรวมใจ ความข่มใจ มีในผู้ใด คนดีย่อมคบผู้นั้น นั่นแหละเป็นที่ไม่ตายในโลก”

ส่วนที่ไม่ตายอันเป็นตัวพระพุทธานุชาโดยตรงก็คือธรรม มีสัจจะเป็นต้นดังกล่าว ใครที่ไม่อยากตายกลัวตายควรเร่งปฏิบัติธรรมที่เป็นอมตะของพระพุทธเจ้า

ไม่ฟังประมาทปัญญา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า *ปญฺญํ นปฺมชฺเชยฺย* ไม่ฟังเปลอปัญญา พระพุทธ-
ภาศิตบพนี้เคยแปลว่า “ไม่ฟังประมาทปัญญา” ตามรูปศัพท์ ต้องอธิบายออกไปอีก
บางทีก็ไม่ใช่ที่เข้าใจให้ฉวยได้ทันที ซ้ำบางทีฉวยไปผิดเสียอีก แต่ตามคำแปลใหม่นี้
แม้ไม่อธิบาย ก็เกิดความเข้าใจได้ทันทีว่าไม่ควรเปลอปัญญา เช่นเดียวกับไม่ควรเปลอสติ
มักจะเคยได้ฟังคำเตือนกันบ่อย ๆ จนคุ้นหูว่าอย่าเปลอสติ หรืออย่าเปลอตัว แต่มัก
จะไม่ได้เตือนกันว่าอย่าเปลอปัญญา

ความจริง ปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเปลอไปเสีย ก็เหมือนไม่มีปัญญา
กลายเป็นโง่หลงจนถึงเสียหาย เพราะถูกเขาหลอกเอาได้เป็นต้น ดังที่เรียกว่า “เสียรู้”
เขา ซึ่งโดยที่แท้ก็คือเสียรู้ของตนเอง หมายความว่าความรู้ของตนเสียไป เรื่องเปลอ
ปัญญาหรือเสียรู้นี้ บางทีคนอื่นเขาเห็นกันหัวเราะกัน แต่ตัวผู้เปลอเองไม่รู้ ถ้าจะถาม
ว่าจะอะไรมากำบัง

มีนิทานชาดกเรื่องหนึ่งเล่าเรื่องคนเปลอปัญญาเป็นอย่างมาก (รุหกชาดก)
ว่า ได้มีบุโรหิตของพระราชองค์หนึ่ง มีภริยาเป็นคนชอบสนุกในการยุใครให้ทำอะไร
ที่เสียหาย พระราชาได้พระราชทานม้าที่ตกแต่งด้วยเครื่องแต่งม้าที่สวยงามแก่บุโรหิต
ของพระองค์ เพื่อให้ใช้เป็นพาหนะมาเฝ้าประจำวัน เมื่อบุโรหิตออกจากบ้านนั่งม้าไป
พระราชนิเวศ ประชาชนก็พากันชมม้าว่ารูปร่างเครื่องประดับงาม พากันชมม้าไป
ตลอดทาง ท่านบุโรหิตออกจากที่เฝ้ากลับมาบ้านเล่าให้ภริยาฟัง พนางก็บ่นว่าคนพวก

นี่แปลกพากันชมแต่ม้าว่างาม ไม่มีใครสนใจชมคนที่นั่งอยู่บนหลังม้าสักคนเดียว แสดงความน้อยใจว่าตนเป็นถึงบุโรหิต อยู่ในฐานะเป็นพระราชครูผู้รู้ศาสตร์ทั้งหลาย ไม่มีใครสนใจที่จะชม ม้าเป็นพาหนะของตนแท้ ๆ มาแย่งเอาความสนใจของคนทั้งหลายไปหมด ฝ่ายภริยาเห็นโอกาสที่จะสนุก ก็ออกความคิดว่าท่านบุโรหิตผู้สามีช่างไม่รู้เหตุแห่งความงามของม้า ก็มานั่งงมก็เพราะเครื่องแต่งม้าที่ประดับเข้า ถ้าอยากจะงามให้เหมือนม้า ก็ลองเอาเครื่องแต่งม้าแต่งเข้าที่ตนเองดูบ้างซิ แล้วเดินทำกระเทียบทำอย่างม้าไปตามถนนจนถึงที่เข้าเฝ้า ประชาชนก็จะพากันดูชมอย่างเกรียวกราว บุโรหิตเป็นคนมีธาตุบ้ำอยู่แล้ว ครั้นได้ฟังความคิดนั้นก็เห็นชอบทันที

วันรุ่งขึ้น ถึงเวลาเข้าเฝ้าก็แต่งเครื่องม้า เดินเหยาะย่างท่าม้าไปตามถนน ประชาชนก็พากันดูร้องไห้กันเกรียวกราวว่า “งามแท้ ๆ ท่านอาจารย์” พระราชาทอดพระเนตรเห็นท่านอาจารย์เป็นไปเสียเช่นนั้น ทรงละอายพระหทัยยิ่งนัก ตรัสว่าตรง ๆ ว่า “จิตชานเสียแล้ว บ้ำเสียแล้ว” เป็นต้น จนบุโรหิตนั้นได้ความคิดขึ้นว่า ได้ทำกรรมที่ไม่สมควรเสียแล้ว ก็เกิดความละอายใจ กลับโกรธภริยาว่าแกล้งแนะนำให้ทำสิ่งที่น่าขายหน้าที่สุด รีบกลับบ้าน ฝ่ายภริยารู้ตัวรีบหนีไปหลบซ่อนอยู่ในพระราชฐาน พระราชาได้ทรงไกล่เกลี่ยให้คืนดีกันว่า “แม่สายธนูที่ขาดยังต่อได้ จงต่อคือคืนดีกันเสียเถิดอย่าลุ่มอนาญแห่งความโกรธเลย” ความโลภในสรรเสริญเป็นเหตุให้เผลอปัญญาได้ถึงเพียงนี้

มองดูทั่ว ๆ ไปแล้ว จะเห็นว่าคนที่เผลอปัญญา เพราะเหตุต่าง ๆ (ซึ่งก็รวมลงในกิเลส ๓ กองนั้นแหละ) แล้วทำอะไรแปลก ๆ ที่น่าขำ น่าหัวเราะ มีอยู่มิใช่น้อย พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนว่า “อย่าได้เผลอปัญญา.”

พึงรักษาสัจจะ

สัจจะ เป็นธรรมสำคัญข้อหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้รักษา ดังบทพระธรรมข้อหนึ่งว่า “*สัจจนุรุทฺเตยฺย พึงรักษาสัจจะไว้*” สัจจะ คือความจริง เมื่อได้พูดรับออกไปอย่างไร ก็รักษาคำพูด เรียกว่า รักษาสัจจะในวาทตามสัญญา เมื่อได้รู้ได้เห็นอย่างไร ก็พูดตามที่รู้เห็น เรียกว่า พูดวาจาสัตย์ ไม่พูดเท็จ ก็เป็นการรักษา สัจจะทางวาจาย่างหนึ่ง แต่เรื่องวาจານี้ตรัสสอนให้พูดแต่ความจริงที่เป็นประโยชน์ แลให้รู้กาลเวลาที่ควรพูด อีกอย่างหนึ่ง ความจริงที่ได้พบ แม้เป็นความจริงในใจที่พบ แน่แท้ว่าไม่ผิด ก็พึงรักษาไว้ให้เป็นความจริงใจที่แน่นอน เช่นเมื่อได้ความจริงใจ ในพระพุทธเจ้าว่าเป็นสภาวะที่พึงอันเลิศล้ำ ก็รักษาความจริงใจนี้ไว้ ผู้ที่ได้รักษาสัจจะไว้จักเป็นผู้ที่สัจจะนี้แหละรักษาให้มีความสวัสดิ์อย่างไม่น่าเชื่อ ดังเรื่องต่อไปนี้ ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม ท่านได้เล่าไว้มีความโดยย่อว่า

ได้มีบุตรคบหาดีผู้หนึ่งได้ภริยาผู้งดงามทั้งรูปสมบัติคุณสมบัติ ทั้งสองครองกัน อยู่เป็นสุขมีจิตใจเลื่อมใสอย่างเดียวกัน วันหนึ่งภริยาบอกแก่สามีว่าประสงค์จะไปเยี่ยม มารดาบิดา สามิจึงพาภริยาขึ้นเกวียนเดินทางไป เมื่อไปถึงกรุงพาราณสีครั้งโบราณซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสิ ก็ขับเกวียนเข้าไปในเมือง ฝ่ายภริยาได้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายประดับตกแต่งแล้วลงมาเดินตามเกวียนไปข้างหลัง ขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินทรงช้างพระที่นั่งเสด็จสวนทางมา ทอดพระเนตรเห็น ก็ทรงมีพระหทัยปฏิพัทธ์ขึ้น ตรัสสั่งให้ราชบุรุษไปสืบว่ามีสามีหรือไม่ ครั้นทรงทราบว่ามีสามีแล้ว สามีกำลังขับเกวียนไป

ข้างหน้า ก็ไม่อาจทรงหักห้ามความปฎิบัติได้ จึงทรงคิดหาอุบายที่จะประหารชายผู้เป็นสามีนั้นเสีย ครั้นทรงคิดได้แล้ว ก็ทรงดำเนินการตามอุบายนั้นทันที ต่อมาอีกครู่หนึ่ง ได้ตรัสขึ้นว่า พระจุฬามณี (มณีประดับพระจุฬา) ของพระองค์หายไปเสียแล้ว พวกคนก็เอะอะกันขึ้นแล สิ่งคนที่กำลังเดินทางทุกคนหยุด ทำการตรวจค้นก็ได้พบพระจุฬามณีอยู่ในเกวียนของชายผู้นั้น พวกราชบุรุษจึงจับเขาโยนตี คร่ำตัวไปหน้าพระที่นั่งกราบทูลว่า จับผู้ร้ายได้มาพร้อมทั้งของกลางแล้ว ได้ตรัสสั่งให้นำไปประหารเสีย เขาถูกเขี่ยด้วยหาวแล้วถูกนำตัวไปยังที่ประหาร ให้นอนหงาย เตรียมที่จะประหารด้วยขวาน ฝ่ายภริยาได้เห็นเหตุร้ายเกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันเช่นนั้น ก็ได้ติดตามสามีไปไม่ยอมทอดทิ้งจนถึงที่ประหาร เมื่อไม่อาจที่จะช่วยอย่างไรได้ ก็ได้ระลึกถึงคุณศีล แลร้องคร่ำครวญว่า “เทวดาไม่มี พวกมันไปไหนเสียหมดแน่ ท้าวโลกบาลไม่มีแน่ ผู้ที่จะห้ามคนใจร้ายหยาบเข้าทารุณไม่มีแน่ละหนอ” ก็ร้อนถึงท้าวสักกเทวราชเสด็จลงมาบันดาลให้ชายผู้สามีหลุดออกมา แลให้บุคคลผู้ใจโหดตลกจากคอข้างลงไปแทน ขณะเดียวกันกับที่เพชฌฆาตลงขวาน

เรื่องนี้มุ่งแสดงเป็นข้อคติสอนให้มั่นใจว่า เมื่อรักษาสัจจะไว้ แม้จะตกอยู่ในอันตรายก็เป็นผู้ที่สัจจะจักรรักษาไว้มิให้เป็นอันตราย แลเมื่อรักษาศีลไว้ได้จริง คุณศีลก็มีจริง เมื่อระลึกถึงก็จักปรากฏคุณที่ช่วยได้จริง.

ศีลธรรม

ได้มีคนหลายคนมีความเห็นว่า เมื่อต้องประกอบอาชีพเพื่อผลต่าง ๆ อยู่ใน หมู่คน จะมัวคำนึงถึงศีลธรรมอยู่ไม่ได้ เพราะคนส่วนมากไม่คำนึงถึง จึงต้องใช้ เล่ห์เหลี่ยมกันต่าง ๆ ในธุรกิจทั้งปวง ถ้าจะรักษาศีลธรรม ก็จะต้องหลีกออกไปจาก หมู่คนให้ห่างไกล ไปอยู่เสียคนเดียว ความเห็นอย่างนี้ น่าจะมีอยู่มากในขณะนี้ น่าพิเคราะห์ว่าถูกหรือผิดอย่างไร นึกดูไปถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นไปอยู่ทั่ว ๆ ไป ก็น่าจะถูกอยู่ไม่น้อย แต่ผลลัพธ์ที่ออกมาปรากฏแน่เหมือนอย่างสองบวกสองเป็นสี่ว่า คนที่ประกอบอาชีพทางทุจริตต้องถึงความวิบัติไปเป็นอันมาก เพราะไปวิ่งเต้นชวนขาย จัดทำทางทุจริต หรือเข้าในข่ายทุจริต ถ้าอยู่เฉย ๆ ไม่ทำอะไร จะไม่วิบัติเลย ถึงจะ ไม่ร่ำรวยก็จะครองตนมีความสุขตามสมควร แต่ต้นเหตุคือความอยากร่ำรวยอย่างแรง นั้นเองทำให้ทำทุจริตจนต้องวิบัติ ส่วนคนที่ทำทุจริตจนร่ำรวยก็มีอยู่ แต่พิเคราะห์ดูว่า เขาทำทุจริตอย่างเดียวหรืออย่างไร คนที่ดำรงตนอยู่ในฐานะปัจจุบันที่ดีอยู่ในหมู่มชนได้ โดยปกตินั้นจะต้องมีการทำดีน้อยหรือมากเป็นที่ปรากฏ แม้จะทำชั่วน้อยหรือมาก ก็ซ่อนทำอยู่ข้างหลัง ปกปิดไว้ไม่ให้ปรากฏ ให้ปรากฏแต่ความดี

อันที่จริงคนโดยมากก็ทำดีบ้างชั่วบ้างปะปนกันไป ดังที่เรียกคนสามัญทั่วไป ว่า คนชนิดขาว ๆ ดำ ๆ เมื่อความดีความชั่วยังถัวเิกกันอยู่ก็พอเป็นไปได้ เมื่อความดี ของเขายังมีมากกว่าเขาก็อยู่ได้ดี ส่วนคนที่ทำชั่วอย่างเดียวหรือทำชั่วมากนั้น จะอยู่ดี ไม่ได้เลย เหมือนอย่างโจรผู้ร้าย อยู่ข้างนอกได้นานเท่าที่ยังหลบเจ้าหน้าที่ได้ ฉะนั้น

ที่ว่าจะถูกอยู่ไม่น้อยในข้อที่ว่า จะมัวค้ำถึงศีลธรรมอยู่ไม่ได้ นั่น จึงกลับเป็นผิดไป
 ไม่น้อยเสียแล้ว ผู้ที่มีความเห็นผิดไปดังนี้ไม่น้อย ที่ได้ประสบความวิบัติไปแล้ว
 มีตัวอย่างที่เห็นกันอยู่ทั่วไป ถึงเช่นนั้นก็ยังไม่ค่อยจะยกเอาขึ้นมาพูด ชอบยกมาพูด
 แต่เรื่องความได้ผลมากอย่างรวดเร็วเท่านั้นว่าดี พิจารณาให้ดูให้ดีจะพบว่าสมุฏฐานสำคัญ
 ที่ทำให้คนมีความเห็นและการกระทำขัดต่อระบอบศีลธรรมเช่นนี้ ก็คือ ตัณหา
 ความอยากอย่างดิ้นรนหรือทะยาน ผู้ที่ “ลุ่มอำนาจตัณหา” หมายถึงตกอยู่ใต้อำนาจ
 ของความอยาก หรือ “เป็นทาสของตัณหา” คือเป็นผู้รับใช้ของความอยาก มีความ
 อยากเป็นนาย ย่อมจะทำอะไรได้ตามที่นายคือความอยากในใจเป็นผู้สั่ง หากหมู่คน
 พากันเป็นทาสของความอยาก ก็จะพากันก่อความทุกข์เดือดร้อนให้แก่กันจนถึงอยู่ด้วย
 กันไม่ได้

ฉะนั้น ที่ว่าถ้ามัวถือศีลธรรมจะอยู่ในหมู่คนไม่ได้ จะต้องหลบไปอยู่คนเดียว นั้น
 จึงผิดไปเสียอีกแล้ว เพราะเมื่อพิจารณาตามเป็นจริงแล้ว จะต้องหลบไปอยู่คนเดียว
 เพราะไม่ถือศีลธรรมต่างหาก คนที่อยู่ด้วยกันได้ก็เพราะถือศีลธรรมต่อกันอยู่ แม้หมู่
 โจรจะปล้นคนอื่นก็ต้องไม่ปล้นกันเอง จึงคุมกันเป็นหมู่อยู่ด้วยกันได้ แปลว่า ต้องมี
 ศีลธรรมต่อกัน

พระพุทธเจ้าได้ทรงประกาศเลิกทาสมานานแล้ว โฉนจึงยังไม่ค่อยจะยอมเลิก
 ให้ตนเองเป็นทาส จึงสมควรจะพากันตื่นขึ้น เลิกเป็นทาสตันทากันเสียสักที.

พิธีไหว้ครู

ในต้นปีการศึกษาของทุกปี โรงเรียนทั้งหลายทำพิธีไหว้ครู ในวันพฤหัสบดี วันใดวันหนึ่ง ไทยเราได้มีธรรมเนียมยกย่องบูชาครูมาตั้งแต่โบราณกาล เมื่อจะเข้าเรียนอะไรในครั้งก่อน ก็มีดอกไม้ธูปเทียนไปหาครู ผากตัวเป็นศิษย์ จะเรียนวิชาบางอย่างมีพิธียกครูตามแบบที่กำหนดไว้ ในบัดนี้พิธียกครูมิใช่สำหรับวิชาศิลปะบางอย่าง และวิชาทางของคลังบางอย่าง จะไปผากเข้าเรียนที่ไหน ก็มักมิได้ใช้ดอกไม้ธูปเทียนไปหาครู ยังมีถือเป็นธรรมเนียมอยู่แต่ในการไปผากบวช บิดามารดาญาติหรือผู้ใหญ่ พากบุตรหลาน หรือผู้อยู่ในอุปการะไปผากบวช ย่อมมีดอกไม้ธูปเทียนให้ผู้ที่จะบวชถือไปถวายเจ้าอาวาสพระหรืออุปัชฌาย์อาจารย์ เรียกว่า ถวายตัวหรือมอบตัว (เป็นนาค)

นอกจากนี้ ในโรงเรียนทั้งหลาย ก็ยังมีธรรมเนียมจัดพิธีไหว้ครูเป็นงานประจำปี พิธีนี้เป็นพิธีแสดงความเคารพครูทุกชั้นทุกฝ่ายทุกสมัย โดยเฉพาะก็ครูผู้ประสาวิชาให้ในปัจจุบัน มีความประสงค์ให้นักเรียนเกิดความสำนึกในคุณของครู แสดงความเคารพบไหว้ครู เพื่อจะได้เกิดเป็นสิริมงคลแก่ตัวนักเรียนเอง จะเกิดเป็นสิริมงคลได้อย่างไร การไหว้ครูเป็นการแสดงความเคารพต่อท่านผู้ควรเคารพ ทำให้มีจิตใจนับถือหนักอยู่ในครู ยกย่องครู เป็นเหตุเกิดความตั้งใจเรียนและเชื่อฟังคำสอนสั่งของครู และทำให้ครูเกิดเมตตากรุณาตั้งใจที่จะสอนสั่งให้ศิษย์เจริญด้วยความรู้ความสามารถ และความประพฤติดีงาม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า อาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาของบุคคล เป็นผู้ที่ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ ด้วยลูกขี้นีนรับ ด้วยเข้าไปยื่นคอยรับใช้ ด้วยเชื่อฟัง ด้วยอุปฐาก ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ ศิษย์ผู้มีความเคารพครุย์อมปฏิบัติต่อครูด้วยสถานทั้ง ๕ เหล่านี้ตามโอกาสที่ควรปฏิบัติข้อไหนเมื่อไร บางคราว ควรลูกขี้นีนรับครูหรือแสดงกิริยาต้อนรับอย่างเคารพตามควรแก่โอกาสนั้น ๆ ไม่ใช่แสดงกิริยาหลบหลู่ หรือที่เรียกว่าเดินกระหนบไหล่ บางคราวก็เข้าไปรับใช้เมื่อครูมีกิจหรือเมื่อครูขอร้องให้ช่วยทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ช่วยรับใช้ท่าน เพราะท่านก็ย่อมจะเลือกใช้ในสิ่งที่สมควรเหมาะสม ทั้งเพื่อเป็นการให้ศึกษาไปด้วยในตัว ดังเช่นกิจที่เป็นงานของโรงเรียน งานของวัด งานของสาธารณประโยชน์ งานต้อนรับบางครั้งบางคราว เมื่อครูสอนสั่งให้เว้นการที่ควรเว้นให้ทำการที่ควรทำใด ๆ ก็เชื่อฟัง ในคราวที่ควรอุปฐากบำรุง ก็ไม่ละเลย ดูแลท่าน แลโดยเฉพาะ ก็ตั้งใจเล่าเรียนศึกษาศิลปวิทยา มี สุ (ฟัง) จิ (คิดให้เข้าใจ) ปุ (ถาม) ลิ (จด) หรือมีอิทธิบาทในการศึกษา

การไหว้ครุย์อมมีความประสงค์ให้นักเรียนเจริญด้วยคุณลักษณะของศิษย์ดังนี้ แลอาจารย์ที่ดีก็ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยสถาน ๕ คือ แนะนำดี ให้เรียนดี บอกศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

การไหว้ครุเป็นสิริมงคล ก็เพราะทำให้ทั้งอาจารย์แลศิษย์ปฏิบัติตนอยู่ในสถานแห่งคุณสมบัติที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้เหล่านี้แล.

ธรรมาราม

ในวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วย สมเด็จพระบรมราชินีนาถ แลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสามพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสยังประเทศอังกฤษ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชีราลงกรณ์ กำลังประทับศึกษาอยู่ในปัจจุบัน ระยะเวลาเสด็จ ฯ ประพาสจากประเทศไทยครั้งนี้ มีกำหนด ๑๐ สัปดาห์ ดังที่ได้ทราบกันอยู่แล้ว ประชาชนชาวไทยได้ถวายพระพรชัยมงคลให้เสด็จ ฯ โดยสวัสดิ์ ทรงพระเกษมสำราญทุกประการ แลหวังที่จะถึงวันเสด็จ ฯ นิวัตโดยเร็ว

ในโอกาสเสด็จ ฯ ประเทศอังกฤษครั้งนี้ กรรมการสร้างวัดไทย ณ กรุงลอนดอน ได้กราบบังคมทูลอันเชิญทรงเปิดวัดนั้น ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานชื่อว่า “วัดพุทธปทีป” ในวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๐๙ ซึ่งเป็นวันอาสาฬหบูชา ในวันที่ ๑ สิงหาคมนี้ คนไทยในอังกฤษทั้งที่เป็นนักเรียนไทยแลข้าราชการไทย ตลอดจนชาวอังกฤษหรือชาวประเทศอื่นผู้สนใจ จักมีโอกาสดูเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพระมหากษัตริย์ไทยองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ณ วัดพุทธปทีป ซึ่งเป็นวัดไทยวัดเดียวที่ตั้งขึ้นใหม่ ณ ประเทศอังกฤษ จะได้เห็นการทรงเปิดวัดที่ได้ทราบว่า จะได้ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมแผ่นป้ายชื่อวัดที่พระราชทาน และจะได้เห็นทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันเข้าพรรษา คล้ายกับพระราชกุศลวันเข้าพรรษาที่ทรงบำเพ็ญ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

กรุงเทพฯ ฯ แลทั้งจะได้เห็นเสด็จ ฯ ประทับทรงธรรมเนื่องในการอาสาพหุชา ฌ
โอกาสนี้คนไทยทั้งปวงในที่นั้นจักได้มีโอกาสอันยากที่จะหาได้อีก คือได้ร่วมการทำ
อาสาพหุชากับพระมหากษัตริย์ของตน

คนไทยผู้จากไปอยู่ต่างประเทศเพื่อเล่าเรียนศึกษาหรือเพื่อปฏิบัติราชการหรือ
เพื่อกิจอื่นก็ตาม ย่อมมีความว่าแห้วเพราะต้องพลัดพรากจากบ้านเมือง จากพระมหา
กษัตริย์ จากศาสนาที่นับถือ แม้จะได้จากไปอยู่ในถิ่นเดียวกันมากเช่นที่อังกฤษ แต่ก็
ยังห่างจากองค์พระมหากษัตริย์ของตน จากวัดของตน ฉะนั้น เมื่อได้มีวัดไทยที่ได้
สร้างขึ้นในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ไทย ทั้งองค์พระมหากษัตริย์ไทย
พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ก็ยังจะได้เสด็จ ฯ ไปทรงเปิดวัด ย่อมจะทำให้หาย
ว่าแห้วเปล่าเปลี่ยว มีความรู้สึกบริบูรณ์เหมือนอย่างอยู่ในเมืองไทยเอง นับว่าเป็นโชค
ดีของคนไทยตลอดถึงคนทั้งปวงในที่นั้นผู้เห็นดีด้วยซึ่งมีโอกาสได้รับพระมหากรุณาเป็น
ล้นพ้นในครั้งนี้ คนไทยทั้งปวงสมควรที่จะมีมุทิตาจิตแลพร้อมกันถวายพระพรชัยมงคล
แลพร้อมกันระลึกถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า น้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ

การสร้างวัดขึ้นนั้นก็เพื่อเป็นที่ประพฤติ แลประกาศพระธรรมของพระพุทธเจ้า
เพื่อให้เกิดวัดขึ้นอีกชนิดหนึ่ง วัดชนิดนี้เรียกว่า 'ธรรมาราม' แปลว่าอารามธรรม
ที่ตั้งของอารามนี้ก็คือจิตใจ ผู้ที่มีจิตใจยืนดีอยู่ในธรรม ชื่อว่าได้สร้างวัดใจขึ้นแล้ว
ไปข้างไหนวัดนี้ก็ไปด้วย

คำว่า อาราม แปลว่าเป็นที่รื่นรมย์ยินดี พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า "บุคคลผู้มี
ธรรมเป็นที่รื่นรมย์ยินดี (ธรรมาราม) ยินดีในธรรม นึกคิดถึงธรรม ระลึกถึงธรรม
ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมที่ดี."

บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ว่า ‘บุตรเป็นที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย’ นี้ก็ดูสักหน่อย หนึ่งก็จะเห็นได้ว่า หมู่มนุษย์นี้จะต้องมีอนุชนเกิดสืบเนื่องกันไป จึงจะตั้งอยู่ได้ แต่ที่จะเจริญขึ้นนั้น อนุชนจะต้องเป็นอภิชาตบุตร คือบุตรที่เกิดมาดียิ่งกว่าคนชั้นมารดาบิดา ถ้าเป็นอนุชาตบุตร ก็เสมอตัว แต่ถ้าเป็นอวชาตบุตร คือบุตรที่เกิดมาต่ำทราวมหมู่มนุษย์ก็จะเสื่อมลง ฉะนั้น มารดาบิดาทั้งหลายจึงปรารถนาจะได้บุตรที่เป็นพวกอภิชาตหรือแม้เป็นอนุชาตแลพยายามอบรมบุตรเพื่อจะให้เป็นอย่างนั้น ความอบรมนี้เป็นข้อสำคัญ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสแสดงข้อที่มารดาบิดาพึงทำแก่บุตรธิดาไว้ว่า ห้ามไม่ให้ความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา มารดาบิดาทั่วไปย่อมเสียสละสิ่งต่าง ๆ มาก เพื่อให้การอบรมเช่นนี้ ทั้งนี้ ก็เพราะบุตรเป็นที่ตั้งของวงศ์ตระกูลซึ่งเป็นมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ถ้าบุตรนั้นเป็นบุตรของผู้ปกครองประเทศชาติ ก็จะต้องอำนวยความสะดวกให้ยิ่งขึ้น เพราะย่อมจะเป็นวัตถุประสงค์ที่ตั้งของประเทศชาติซึ่งเป็นที่ยอมรับของมนุษย์กลุ่มใหญ่สืบต่อไป ที่ตั้งของส่วนย่อยนั้นย่อมสำคัญน้อยกว่าที่ตั้งของส่วนรวมซึ่งเป็นส่วนใหญ่ แม้ในประวัติทางพระพุทธศาสนาเองก็ได้มีแล้วว่า

เมื่อพระสงฆ์ทำสังคายนาครั้งที่ ๒ เมื่อภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี พระมหาเถระผู้มีอนาคตตั้งสัญญา (รู้ส่วนอนาคตได้) ก็ได้มองเห็นอันตรายจะเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาในอนาคต แลได้มองเห็นว่าใครจะเป็นผู้เข้ามาช่วยแก้ไขได้ จึงได้มอบหน้าที่ชักนำและหน้าที่อบรมผู้ที่จะเข้ามาช่วยแก้กันนั้นแก่พระเถระ ๒ รูป ผู้ที่จะดำรง

ชีวิตอยู่ไปถึงยุคที่จะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น ปรากฏว่าท่านมองเห็นล่วงหน้าไปกว่าร้อยปี เพราะต่อมาร้อยปี พระเถระรูปหนึ่งได้ไปชักนำบุตรของพราหมณ์ผู้มีได้นับถือพระพุทธศาสนาคนหนึ่ง จนถึงนำมาบวชเป็นสามเณรได้ก็หมดหน้าที่ของท่าน พระเถระอีกรูปหนึ่งได้รับหน้าที่ต่อไป คืออบรมสามเณรรูปนั้นจนมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก สามเณรรูปนั้นเมื่อมีอายุครบก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุแลได้ปฏิบัติจนสำเร็จกิจ ซึ่งต่อมาได้เป็นประธานพระสงฆ์ ในสังคายนาครั้งที่ ๓ คือ ท่านพระโมคคัลลีย์บุตรติสสเถระ

ในครั้งนั้น ได้เกิดอันตรายขึ้นในพระพุทธศาสนาในขณะที่พระพุทธศาสนา กำลังรุ่งเรือง เพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงอุปถัมภ์และประกาศออกไปเต็มที ทรงทำนุบำรุงพระภิกษุสงฆ์มากมาย ได้มีพวกเดียริทย์ เข้ามาปลอมบวชเป็นอันมาก ถึงกับพระสงฆ์ต้องงดทำอุโบสถถึง ๑๒ ปี จึงได้ท่านพระโมคคัลลีย์บุตรนี้เข้ามาแก้ด้วยพระบรมราชูปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช แลท่านก็ได้มองดูอนาคตต่อไปอีก ก็เห็นว่าเกิดอันตรายแก่พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป (คืออินเดีย) จึงจัดส่งพระสงฆ์หลายสายออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศถิ่นต่าง ๆ มีลังกาแลสุวรรณภูมิเป็นต้น อันตรายแห่งพระพุทธศาสนาได้บังเกิดขึ้นในอินเดียจริง แต่พระพุทธศาสนายังเหลืออยู่ในโลกก็เพราะได้ออกมาตั้งอยู่ในหลายประเทศแล้ว เช่นในประเทศไทยเรา

การเตรียมอบรมสร้างบุคคลไว้สำหรับอนาคตจึงเป็นข้อสำคัญอย่างยิ่ง

ขอถวายพระพรมงคลทั้งปวงแด่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัฒนาภิรมย์ฯ ขอให้ทรงพระเกษมสวัสดิ์ทุกประการ.

การเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาของพระภิกษุสงฆ์มี ๒ คือ วันเข้าพรรษาดัน ๑ วันเข้าพรรษาหลัง ๑ ในศกนี้ วันเข้าพรรษาดัน ตกวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๐๙ วันเข้าพรรษาหลังตกวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๙ โดยปกติ พระภิกษุยอมเข้าจำพรรษาดัน แต่เมื่อมีเหตุขัดข้องที่จะเข้าจำพรรษาดันไม่ได้ ก็ยอมเข้าจำพรรษาหลัง ซึ่งช้าออกไปอีก ๑ เดือน เพราะเป็นธรรมเนียมตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในพระวินัย ให้พระภิกษุหยุดอยู่จำพรรษาในฤดูฝน ๓ เดือน ในปีหนึ่งมี ๓ ฤดู คือ เหมันตะ (ฤดูหนาว) คิมหะ (ฤดูร้อน) วัสสานะ (ฤดูฝน) ฤดูหนึ่งมี ๔ เดือน เฉพาะวัสสานะฤดูนั้น วันเข้าพรรษาดันคือวันตั้งต้นฤดู ไปออกพรรษาเอาสุดเดือนที่ ๑ ของฤดู ยังเหลือเดือนที่สุดแห่งฤดูอีก ๑ เดือน ซึ่งมีพระพุทธานุญาตให้เดือนที่สุดนี้เป็นจิวรกาล (กาลเป็นที่ทำจิวรเปลี่ยนชุดเก่า) การทอดกฐินก็ทอดกันในเดือนที่สุดนี้ เมื่อพูดโดยจันทรคติก็พูดว่า ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ จนถึงกลางเดือน ๑๒ เป็นฤดูทอดกฐินหรือเป็นจิวรกาลดังกล่าว และวันเข้าพรรษาก็ว่าตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ถ้ามีสอง ๘ ก็เดือน ๘ หลังเช่นในศกนี้จนถึงกลางเดือน ๑๑ นี้เป็นเรื่องของวันเข้าพรรษาดัน แต่ถ้าเข้าพรรษาหลังก็เข้าต้นเดือนที่ ๒ ของฤดู ไปออกเอาสุดเดือนที่ ๔ ของฤดูทีเดียว การเข้าพรรษาหลังนี้คงอยู่จำพรรษาในฤดูฝนหรือวัสสานะฤดูนั้นแหละ แต่จำพรรษาไปจนหมดฤดูฝนทีเดียว ออกพรรษาก็พอดีสิ้นฤดูฝน ไม่มีเวลาแห่งฤดูฝนเหลืออยู่ที่จะเป็นจิวรกาลที่ได้ตรัสอนุญาตไว้เป็นพิเศษ และไม่ได้รับกฐิน เพราะเวลาที่จำพรรษาอยู่นั้นเขาทอดกฐินกันแล้ว ออกพรรษาก็พอดีหมดฤดูกฐิน จึงไม่ได้รับอานิสงส์กฐินตามที่ได้ตรัสอนุญาต

ผ่อนผันพระวินัยบางข้อไว้ เพื่อสะดวกในการทำจิวรเปลี่ยนชุดเก่าของตน แต่ถึงเช่นนั้นก็อาจทำจิวรเปลี่ยนชุดเก่าของตนได้

ได้มีท่านผู้ใหญ่วิจารณ์ว่า การเข้าพรรษาน่าจะมีเพียงวันเดียว วันเข้าพรรษา ดันหมายถึงในปีปกติ ส่วนวันเข้าพรรษาหลัง หมายถึงในปีมีอธิกมาสเช่นปีนี้ การเข้าพรรษาได้มีพระพุทธานุญาต ให้อนุวัตตามพระราชาทรงหลาย ท่านได้วิจารณ์ว่าน่าจะหมายถึงว่าเมื่อทางบ้านเมืองเพิ่มอธิกมาส ก็ต้องเลื่อนวันเข้าพรรษาไป เหมือนดังที่เพิ่มแปดสองแปด ก็ไปเข้าแปดหลัง แต่อธิบายในพระวินัย ได้อธิบายเหมือนอย่างที่ว่าเข้าใจกันว่าปีหนึ่งมีวันเข้าพรรษา ๒ วัน ดังกล่าวข้างต้น และข้อสำคัญวันเข้าพรรษาที่สองนั้นยังคงอยู่ในฤดูฝนนั่นเอง ก็เรียกว่าอยู่จำพรรษาได้จริง ส่วนเรื่องทอดกฐินตลอดถึงอานิสงส์กฐินนั้นเกี่ยวกับการทำจิวรดังกล่าว แม้อยู่จำพรรษาหลังก็อาจทำจิวรของตนได้ตามพระวินัย จึงไม่ขัดข้องด้วยเหตุไร และฤดูเข้าจำพรรษานี้ เป็นฤดูที่ได้พักบำเพ็ญสมณธรรมกันอย่างเต็มที่ แม้ในบัดนี้ก็เป็ฤดูบวชเรียนกันเป็นพิเศษ กล่าวได้ว่าเป็นฤดูแห่งการปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยแท้.

พระพุทธนวราชปิตร

วันพฤหัสบดีที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๐๙ เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสามพระองค์ได้เสด็จ ฯ สู่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ ฯ สู่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงบูชาพระพุทธชินสีห์ในโอกาสที่จะเสด็จ ฯ ประพาสจากประเทศไทยสู่กรุงลอนดอน ในวันที่ ๑๕ ทรงประดิษฐานพระพุทธรูป ๓ องค์ ณ ที่บูชาคือพระพุทธรูปหล่อปางมารวิชัย หน้าพระเพลา ๙ นิ้ว ฐานบัวคว่ำบัวหงาย ที่ทรงคิดแบบใหม่เพื่อที่จะพระราชทานแก่ทุกจังหวัด ทรงประดิษฐานที่ม้าหมูกกลางถัดจากพระนรินทรายลงมา พระพุทธรูปปางมารวิชัยผงผสมพิเศษมีพระหัตถ์ทรงหล่อเอง ที่ทรงคิดแบบใหม่เช่นเดียวกันอีก ๒ องค์ ทรงประดิษฐานที่ม้าหมูกอีก ๒ ข้าง ทรงประดิษฐานทางด้านขวาของพระพุทธชินสีห์ก่อน แล้วทรงประดิษฐานทางด้านซ้าย องค์กลางนั้นมีจารึกพระนามว่า “พระพุทธนวราชปิตร” องค์ด้านขวาขององค์กลาง หรือของพระพุทธชินสีห์ มีจารึกที่ฐานว่า “พระพุทธนวราชปิตร พระพุทธศักราช ๒๕๐๘” องค์ด้านซ้ายมีจารึกว่า “พระพุทธนวราชปิตร พระพุทธศักราช ๒๕๐๙” ทรงฝากไว้ในพระอุโบสถ เพื่อที่พระสงฆ์จะได้ทำอธิษฐานจิตในเวลาทำวัตรสวดมนต์และประชุมทำสังฆกรรมทั้งปวงตลอดไตรมาส ได้มีประชาชนและนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ตั้งแถวรับเสด็จ ฯ อยู่ที่หน้าพระอุโบสถ พระสงฆ์วัดบวรนิเวศวิหารมีเจ้าอาวาสเป็นต้นรับเสด็จ ฯ อยู่ภายในพระอุโบสถ เมื่อทรงบูชาพระรัตนตรัย ทรงประดิษฐานพระทั้ง

๓ องค์นั้น และได้ทรงมีพระราชกระแสตามพระราชอัธยาศัยแล้ว พระสงฆ์ถวายอดิเรก ทรงกราบพระรัตนตรัย เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ขณะที่ทรงกราบนั้น พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ถวายพระพรชัยมงคลประทับทรงฟังจนจบแล้วจึงเสด็จ ฯ กลับ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงสนพระราชหฤทัยในพุทธประวัติมากรวม ได้พระราชทานพระราชดำริให้ช่างกรมศิลปากรปั้นแบบพระพุทธรูปปฏิมาปางประทานพร หน้าพระเพลาก้านี้ว้และห้านี้ว้ เป็นปางมารวิชัยเป็นพิเศษส่วนพระองค์ ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรด ฯ ให้หล่อด้วยโลหะ เพื่อที่จะพระราชทานในโอกาสต่อไปดังกล่าว ทั้งได้ทรงหล่อทำพระผงผสมพิเศษด้วยพระองค์เอง ด้วยพระราชศรัทธา และด้วยพระมหากรุณาที่จะพระราชทาน สำหรับเป็นบูชาวัตถุเครื่องยึดเหนี่ยวใจให้ระลึกถึงพระธรรมแล้วจะได้ตั้งมั่นอยู่ในทางที่ดีชอบ พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระมารวิชัย “ผู้ชนะมาร”

ความระลึกถึงพระพุทธคุณข้อนี้ ย่อมเป็นเครื่องเตือนใจให้ไม่ประมาทต่อเหตุการณ์แวดล้อมทั้งหลาย ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เป็นเหตุให้สามารถป้องกันหรือแก้ไขผู้มุ่งร้าย หรือเหตุการณ์ร้ายได้ เรียกว่าเอาชนะได้โดยทางที่ชอบ พระพุทธเจ้าได้ทรงชนะมาร คือ กิเลสและความชั่วร้ายทั้งหลายเองด้วย ทรงสอนให้ชนะมารดังกล่าวด้วย จึงทรงเป็นผู้เลิศล้ำโดยแท้.

ศรีโสฬสพร

ครั้งหนึ่ง ได้มีภิกษุหมู่หนึ่งหนีภัยชนิดหนึ่งมาเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ได้
ประทานอาวุธให้นำไปสู่ภัยนั้น พวกภิกษุได้อาวุธนั้นไปใช้สู่ภัยที่เคยแพ้มา ก็ได้ชัยชนะ
ภัยร้ายกาจที่พวกภิกษุพากันพ่ายแพ้หนีมานั้น คือเมื่อออกไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่า
ได้เห็นผีมาหลอกแสดงอาการต่าง ๆ ที่น่าสะพรึงกลัว ต้องพากันล่าถอยไปหาที่พึ่ง คือ
พระพุทธเจ้า อาวุธที่พระองค์ได้ประทานให้ไปต่อสู้กันดูใหม่นี้ก็คือธรรม ๑๖ ข้อ
ได้แก่

๑. สกุกิ อองอาจ
๒. อุชฺฐี ชื่อตรง
๓. สุหุชฺฐี ชื่อสัตย์
๔. สุวโจ วาง่าย (ในธรรม)
๕. มุฑฺฑ อ่อนโยน
๖. อนติมานี ไม่ดูหมิ่นใคร
๗. สนตฺตฺสสโก สันโดษ อิ่ม พอ
๘. สุภโร เลี้ยงง่าย
๙. อปฺปกิจฺจโจ มีกิจกังวลน้อย

๑๐. สลลหุกวุตติ มีความประพุดิเบา (ไม่หนักใจใคร)
๑๑. สนฺตินฺทริโย มีอินทริย์สงบ
๑๒. นิบโก มีปัญญารักษาดน
๑๓. อปคฺพโก ไม่คะนอง
๑๔. กุเลสฺ อนนฺคิทุโร ไม่ติดในสกุล
๑๕. น จ ชุทฺถํ สมาจเร กิณฺจิ เยน วิญญู ปเร อุพฺวเทยฺย ไม่ประพุดิอะไร
ที่เป็นเหตุให้ท่านผู้รู้ดีเตียนแม้เพียงเล็กน้อย
๑๖. สุชินโน วา เขมิโน โหนตุ (แผ่เมตตา) ขอให้สรรพสัตว์มีความสุขเกษม

อาวุธคือธรรม ๑๖ ข้อนี้ มีในต้นกรณียเมตตสูตรที่สวดเป็นพระปริตร (เครื่องป้องกัน) ในงานมงคลทั้งหลาย มีคนจำสวดได้กันมาก นับถือว่าเป็นเครื่องระงับภัยดังกล่าวข้างต้น แต่ถ้าเข้าใจว่าเพียงแต่ท่องจำไปสวดได้ก็ใช้ได้แล้ว ก็ยังเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูก จะเป็นพวกลัทธิมนตร์ยานไปเสียเต็มที คือ เพียงแต่ท่องเป็นมนตร์สำหรับปิดเป่าเท่านั้น

พระพุทธเจ้าประทานอาวุธนี้ เพื่อให้นำไปปฏิบัติอบรมจิตใจให้มีความมองอาภูกล้าหาญเป็นต้น คือ เป็นอาวุธใจที่จะต้องผูกสอดไว้ในใจ เช่นเดียวกับอาวุธทางกายซึ่งผูกสอดหรือถือไว้ จะมีขึ้นในใจได้ก็ต้องปฏิบัติอบรม

อีกอย่างหนึ่ง ถ้าเข้าใจว่าใช้ได้สำหรับพระเพื่อกันผีหลอก ตามที่เล่าในเรื่องธรรมบทเท่านั้น ก็เป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกอีกเหมือนกัน เพราะธรรมอาวุธหมวดนี้เป็นอาวุธของใจ ใครมีใจก็ใช้ได้ทั้งนั้น สำหรับป้องกันแก้ไขภัยอันตรายทางใจได้ทุกอย่าง

สำหรับชีวิตของคฤหัสถ์แม้ส่วนใหญ่ของการงานจะเป็นไปทางกายหรือเพื่อทะนุบำรุงกาย แต่ก็มีปัญหาทางจิตใจเกี่ยวข้องอยู่ด้วยไม่น้อย และจะต้องเผชิญอุปสรรคภัยอันตรายต่าง ๆ มากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งกระทบกระเทือนถึงจิตใจ ถ้าจิตใจมีธรรมเหล่านี้ก็จะเข้มแข็งมั่นคง สามารถนำชีวิตและการงานให้ดำเนินไปได้โดยเกษมสวัสดิ์

มีความสุข อายุขีวิตและอายุของการงานที่ผ่านไปโดยลำดับขวบปี แม้จะผ่านไปทางภายนอกที่ดูเหมือน่ากลัวตามธรรมดาของวิถีโลก แต่ก็ไม่น่ากลัวเพราะทางภายในที่เป็นทางหลักนั้นราบรื่นปลอดภัยไปรุ่ง ทางภายนอกที่่ากลัว จึงเป็นเหมือนอย่างสิ่งหลอกเท่านั้น เมื่อมีสิริหรือศรีคือมีขวัณอยู่กัตัวแล้วก็จะไม่เป็นภัยอะไรขึ้นได้

ธรรมาวุธ ๑๖ นี้เป็นศรีของใจ ที่เป็นเครื่องนำชีวิตและการงานให้ผ่านพ้นภัยอันตราย บรรลุถึงความสวัสดิพัฒนะสถาวร จึงเป็น*ศรีโสฬสพร* ในศุภมงคลเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ ขอถวายพระพรมงคล และขออำนาจศรีโสฬสพรให้ 'ศรีสัปดาหฺ' ในโอกาสที่มีอายุย่างเข้าปีที่ ๑๖.

ควรใช้ธรรมให้ถูกต้อง

วิธีสอนทางพระพุทธศาสนาในคตินิยมโลก หรือโลกเจือธรรมนั้น มีวิธีหนึ่งที่เหมาะ คือเล่าชาดก เพราะปัญหาบางอย่าง จะตอบไปอย่างไรก็ไม่สะดวก เช่นปัญหาว่า ถ้ารักษาศีล มีข้าศึกยกมา จะทำอย่างไร จะมีเสียบ้านเสียเมืองเขาหรือ จึงต้องเล่านิทานชาดกให้ฟัง ดังเรื่องหนึ่งว่า

มีสองรัฐอาณาเขตติดต่อกัน คือรัฐกาสิซึ่งมีเมืองหลวงชื่อพาราณสี กับรัฐโกศลซึ่งมีเมืองหลวงชื่อสวัตถิ พระราชาแห่งรัฐกาสิมีพระนามว่า “มหาสีลวะ” จะเรียกต่อไปว่าพระเจ้ากรุงพาราณสี ทรงเป็นพระธรรมราชา ทรงรักษาศีล ตั้งโรงงานสังเคราะห์ประชากรผู้ขัดสน ทรงปกครองประชาชนเหมือนอย่างบิดาปกครองบุตร ยังให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่วไป ทั้งทรงบำรุงทแกล้วทหารพร้อม

ครั้งหนึ่ง ได้ทรงเนรเทศอำมาตย์ทุจริตผู้หนึ่งออกไปจากรัฐ อำมาตย์ผู้นั้นได้ไปอาศัยรับราชการอยู่กับพระเจ้ากรุงสวัตถิ ได้ทูลยุยงให้ทรงยกทัพไปตีกรุงพาราณสี อ้างเหตุว่าพระเจ้ากรุงพาราณสีทรงตั้งมั่นอยู่ในศีล ไม่ทรงทำการรบต่อผู้ใด ทีแรกพระเจ้ากรุงสวัตถิไม่ทรงเชื่อ จึงทูลขอให้ส่งคนไปลองปล้นชายแดน แล้วล่องเข้าไปถึงถนนในเมือง คนเหล่านั้นถูกจับไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสี ก็ได้ประทานเงินทองกลับมาทุกครั้ง เพราะได้กราบทูลแก้ว่าต้องปล้นเพราะขัดสนจนยาก พระเจ้ากรุงสวัตถิทรงเห็นว่าคงรักษาศีลแน่จึงทรงยกกองทัพไป พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงสั่งไม่ให้สู้กองทัพข้าศึกก็ผ่านเข้าไปจนถึงพระราชวัง ก็ทรงสั่งให้เปิดประตูไว้ ประทับอยู่เฉย ๆ

บนพระราชอาสน์แวดล้อมอยู่ด้วยทแกล้วทหารผู้สงบอยู่ตามที่ทรงสั่งโดยเคร่งครัด พระราชาข้าศึก จึงสั่งให้จับพระเจ้ากรุงพาราณสี กับราชบริพารทั้งหมดไป ให้ขุดหลุมฝังในป่าช้าหมาจิ้งจอกดู ให้ฝังขึ้นเพียงแค่พระเศียรและศีรษะ เพื่อให้ฝูงหมาจิ้งจอกกัดกินในเวลากลางคืน ตามวิธีประหารคนแบบหนึ่งในเวลานั้น ฝูงหมาจิ้งจอกได้ออกมาในเวลาตามเคย คนทั้งหมดก็ได้ร้องขึ้น ฝูงหมาจิ้งจอกก็ถอย และก็เข้ามาอีก แล้วถอยไปอีกหลายครั้ง ด้วยเสียงร้องพร้อม ๆ กันของคนจำนวนมาก เมื่อชินเสียงเข้า ตัวหนึ่งได้ตรงเข้าไปกัดพระเจ้ากรุงพาราณสีที่พระศอก ก็ได้ทรงใช้พระหนู (คาง) กัดศีรษะหมาไว้โดยแรงและแน่น เพราะทรงพระกำลังมาก หมาดิ้นคู้ยดินจนพระหัตถ์ทั้งสองพ้นออกจากหลุมได้ ก็ทรงปล่อยหมาจิ้งจอกวิ่งหนีไป ทรงขึ้นจากหลุมได้แล้ว ก็ช่วยพวกราชบริพารให้ออกจากหลุมได้ทั้งหมด แล้วยกเข้าไปจับพระเจ้ากรุงสาวัดดี ซึ่งกำลังผทมหลับอยู่ในห้องผทมของพระองค์ (ในเรื่องว่ามียักษ์มาช่วยด้วย) พระเจ้ากรุงสาวัดดีทรงยอมแพ้ ขอประทานชีวิต พระองค์ก็ประทานให้ ทั้งสองพระองค์ก็กลับเป็นมิตรกัน พระเจ้ากรุงพาราณสี เมื่อทรงได้เมืองคืนแล้วก็ได้ตรัสโศลกว่า “บุรุษผู้เป็นบัณฑิตพึงทำความหวังอย่างแรงกล้า ไม่พึงอ่อนแอย่อท้อ เราเห็นตัวเราเองเป็นตัวอย่าง ได้รับความสำเร็จดังที่ปรารถนา” ท่านว่า พระพุทธเจ้าทรงเล่าเรื่องนี้สอนพระที่ถึงความเพียร

ชาดกนี้เห็นคิดว่าควรใช้ธรรมให้ถูกเรื่องเช่นเรื่องนี้ ความเพียรไม่ใช่นั่งดูอยู่เฉย ๆ ซึ่งจะต้องเสียที หากใช้ความเพียรรักษาตนไว้ได้โดยใช้สติวิธีที่ดีที่สุด.

ศรัทธาที่ถูกต้อง

ศรัทธาในพระพุทธเจ้า มุ่งถึงศรัทธาอันเกิดจากความรู้อันเกิดจากความรู้ในธรรมของพระองค์ ที่เกิดจาก “วิมมังสา ความสอบสวนพิจารณา” ทางพระพุทธศาสนาต้องการให้คน มีวิมมังสาตั้งต้นแต่ในองค์พระศาสดาเอง โดยปกติ วิมมังสาของคนทั่วไป มักมีในอรรถ คือ ความหมายถึงสอบสวนพิจารณาความบ้าง มีในสิ่งประกอบทั้งหลาย (สังขาร) บ้าง มีในองค์ศาสดาหรือในครูบาอาจารย์บ้าง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ให้สอบสวนพระองค์ ตั้งต้นแต่ความประพฤติทางกาย ความประพฤติทางวาจา อาชีพ ความยั่งยืนของ ความประพฤติ ตลอดถึงธรรมในพระองค์ จึงกล่าวได้เต็มที่ว่า พระองค์มิได้ตรัสสอน ให้มีศรัทธาในพระองค์เลย แต่กลับสอนให้มีวิมมังสาในพระองค์ให้ดีกว่า ก่อน แล้วจึงค่อยมา ฟังธรรมเพราะจะได้เกิดความตั้งใจที่จะรับธรรม ลักษณะที่ทรงแสดงธรรมนั้น คือ

๑. ยิ่ง ๆ ขึ้น หมายถึงสูงขึ้นไปโดยลำดับทีละชั้น ตั้งต้นแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้น สูงสุด เช่นประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์ภายหน้า ประโยชน์อย่างยิ่ง

๒. สุขุม ๆ คือละเอียด ๆ มากขึ้น คือ ทรงแสดงโดยละเอียดขึ้น ๆ

๓. เทียบฝ่ายดำและฝ่ายขาวให้เห็นความแตกต่างกันชัดทั้งเหตุแลผล

ฉะนั้น ผู้ฟังด้วยความตั้งใจ เมื่อได้ฟังธรรมที่เหมาะสมกับตน คือ ที่ถูกระดับของ พื้นเพ อันเหมือนอย่างมีบันไดมาทอดให้ขึ้น ตรงพื้นที่ตนได้ยืนอยู่พอดี ก็จะเดินขึ้น บันไดไปได้ทันทีทีละขั้น พร้อมกับได้เห็นของจริงที่น่าดูน่าชมเป็นอันมาก ยิ่งสูงขึ้น ก็ยิ่งได้เห็นชัดยิ่งขึ้น จึงได้ความรู้สึกขึ้นเองว่า “พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตรัสรู้จริงหนอ

พระธรรมได้ตรัสบอกไว้ดีจริงหนอ พระสงฆ์ได้ปฏิบัติดีจริงหนอ" ความรู้สึกที่เกิดขึ้น
ดังนั้นจะเรียกว่าศรัทธาหรือปัญญาก็ได้ทั้งสองอย่าง ถ้าเรียกว่า ศรัทธา ก็เป็นศรัทธา
ที่เป็นตัวปัญญาด้วย เป็นสิ่งที่ถูกต้องมั่นคง ไม่มีใครมาหลอกให้เป็นอื่นไปได้ แม้จะ
ปลอมแปลงเป็นองค์พระมา

ดังมีเรื่องเล่าว่า อุบาสกผู้หนึ่งชื่อสุระ พังธรรมของพระศาสดา ได้บรรลุถึง
กระแสธรรม ที่เรียกว่า โสดาบัน คือได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วกลับไปบ้าน ขณะนั้น
มารผู้ใจบาบได้นิรมิตรูปเป็นองค์พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่ประตูบ้านของเขา ให้คนเข้าไป
บอกเขาว่าพระศาสดาเสด็จมา เขาคิดว่าเขาก็ฟังมาจากสำนักพระองค์เดี๋ยวนี้เอง จัก
ทรงมีเรื่องอะไร จึงออกไปหน้าบ้าน ถวายบังคมด้วยสำคัญว่า พระศาสดา ฝ่ายมาร
แปลงได้กล่าวว่ ตามที่เราสอนว่ารูปเป็นต้นไม่เที่ยงนั้น ผิดไปเสียแล้วเพราะพูดไปโดย
มิได้พิจารณา จึงรีบมาบอกแก่ให้ถือเอาใหม่ว่ารูปเป็นต้นนั้นเป็นของเที่ยง สุระอุบาสก
คิดว่า มิใช่ฐานะที่พระพุทธเจ้าจะตรัสคำอะไรโดยมิใคร่ครวญ มิได้ประจักษ์ ผู้นี้ต้อง
เป็นมารมาเพื่อจะตัดความเลื่อมใสของตนแน่แท้ จึงถามมารทั้งที่อยู่ในรูปแห่งพระว่า
เป็นมารหรือ แลมาทำไม ฝ่ายมารไม่อาจจะลงต่อไป จึงบอกว่า เป็นมาร มาเพื่อจะ
ทำศรัทธาของเขาให้คลอนแคลน เขาตอบว่า แม้สักร้อยมารพันมารก็ทำไม่ได้ แล้วคิด
นี้ขบมารก็หายวับไปในขณะนั้น

เรื่องนี้ให้คิดว่า ศรัทธาที่ถูกต้องนั้น เกิดจากศึกษาให้รู้เข้าใจธรรมโดยถูกต้อง
เมื่อมีใครมาอ้างว่า พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นอย่างนี้ จะได้วินิจฉัยได้เองว่าจริงหรือไม่
เป็นสัทธรรมปลอมหรือสัทธรรมจริง เทียบเหมือนว่าเป็นพระจริง หรือเป็นพระปลอม
ซึ่งมารแปลงมา.

หลักปฏิบัติในอนัตตา

ในคำสอนเรื่องอนัตตา มีผู้ยังไม่อาจเข้าใจได้อยู่มีไม่น้อย เพราะรู้สึกว่าตัวเรามีอยู่ จะให้เห็นว่าไม่ใช่เรานั้นเห็นยังไม่ได้ คิดเท่าไรก็คงเห็นว่าตัวเรายู่นั้นเอง คำสอนเรื่องนี้สำคัญในพระพุทธศาสนา จนถึงได้มีคำกล่าวที่ว่า คำสอนเรื่องอนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) มิในลัทธิศาสนาเก่ากว่าทั้งหลายมาแล้ว แต่คำสอนเรื่อง อนัตตา มีเป็นพิเศษ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้วได้นำมาสอนเท่านั้น ฉะนั้น ก็น่าจะทำความเข้าใจว่าท่านสอนให้พิจารณาในเรื่อง อนัตตา นี้ว่าอย่างไร

ก่อนอื่นพึงเข้าใจถ้อยคำแลความหมายของคำก่อน อนัตตา แปลว่ามีใช้ *อัตตา* คำว่า *อัตตา* หมายถึงตน คือตัวเรา จึงแปล อนัตตา ให้ชัดยิ่งขึ้นอีกว่ามีใช้ตน หรือมีใช้ตัวเราตลอดถึงมีใช้ของเรา ปัญหาจึงมีต่อไปว่าอะไรเป็น อนัตตา มีใช้ตัวเรา คือตัวเรามีใช้ตัวเรา หรืออะไรมีใช้ตัวเรา

ทางพิจารณาเรื่องนี้มีใช้ท่านสอนให้พิจารณาว่าตัวเรามีใช้ตัวเรา แต่ท่านสอนให้พิจารณาสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีเกิดดับเป็นธรรมดา ยกตัวอย่างเช่น เงินและอำนาจ เป็นสิ่งที่มีเกิดดับ แต่ก็ยังเป็นสิ่งภายนอก สู้สิ่งภายในไม่ได้ สิ่งนี้คือ “ชีวิต” เป็นสิ่งที่ต้องเกิดดับ แลสิ่งที่เป็นสื่อนำชีวิตให้สัมพันธ์กับโลก คือ อายตนะภายใน หรือสื่อสัมพันธ์ภายใน กับ อายตนะภายนอก หรือ สื่อสัมพันธ์ภายนอก ระบุเป็นคู่ที่สัมพันธ์กัน คือ ตา-รูป หู-เสียง จมูก-กลิ่น ลิ้น-รส กาย-สิ่งที่กายถูกต้อง มนะ(ใจ)-เรื่องที่ใจคิด สิ่งเหล่านี้เป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างจิตใจของบุคคลกับโลก ตอนนี้อง

ตัวเราได้ออกเดินแสดงไปตามสื่อสัมพันธ์เหล่านี้ หัวเราะบ้าง ร้องไห้บ้าง ทำดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ทุก ๆ สิ่งดังกล่าวต้องเกิดดับทั้งนั้น ท่านสอนให้พิจารณาสิ่งเหล่านี้เอง ตามที่เป็นจริง คือเกิด-ดับ เมื่อเห็นเกิด-ดับ ของสิ่งที่เกิด-ดับ ก็จะเห็นอนัตตา เพราะจะเห็นว่า ถ้าสิ่งเหล่านั้นเป็นอัตตา ตัวเราแล้ว ตัวเราก็จะต้องเกิด-ดับ ตัวเราก็เคยออกไปเดินเป็นสุข เป็นทุกข์วนวายอยู่กับสิ่งทั้งหลายดังกล่าว ก็จะถอนตัวออกไปเอง เหมือนอย่างถอนตัวออกจากกระท่อมที่ถูกไฟไหม้ นี่ก็คือ “ความปล่อยวาง” อนัตตา จึงมีอยู่ในทุก ๆ สิ่งที่คุณปล่อยวางโดยปกติ เช่นจะให้อะไรแก่ใคร ถ้ายังมีอัตตาอยู่ในสิ่งที่ให้ คือยังยึดถืออยู่ว่าตัวเรา-ของเรา ก็ย่อมจะเกิดมัจฉริยะ (ตระหนี่) ให้ใครไม่ได้ ต่อเมื่อสละใจออกไปได้ จึงให้ได้ เมื่อสละให้ไปแล้ว ก็สิ้นอัตตา ตัวเรา-ของเรา ในสิ่งนั้น

หลักปฏิบัติในอนัตตาอย่างสามัญ ย่อมมีอยู่ในกรณีทั่วไปเช่นนี้ แต่ที่เป็นหลักปฏิบัติทางปัญญานั้น คือ ตัวเรา-ของเรามากเข้ายุ่งเกี่ยวเดือดร้อนอยู่ในสิ่งใด ก็พิจารณาให้ประจักษ์ความจริงของสิ่งนั้นว่า เกิด-ดับ เห็นความเกิด-ดับขึ้นเมื่อใด ตัวเรา-ของเรา ในสิ่งนั้นก็หมดไป

ฉะนั้น ทางปฏิบัติในเรื่องอนัตตา จึงมิใช่สอนให้ตั้งต้นกับปฏิเสธตัวเองว่าไม่มี ซึ่งไม่อาจปฏิบัติได้ ตัวเราจะมีหรือไม่ ? ตัวเราหรือใครเป็นผู้ปฏิบัติหรือพิจารณาให้เห็นอนัตตา ? ใครเป็นผู้เห็น ? สิ่งเหล่านั้นมิใช่ตัวเรา-ของเรา แต่ตัวเราก็มียุ่ยนั่นเอง เป็นแต่มิใช่สิ่งเหล่านั้นเท่านั้นมิใช่หรือ ? ปัญหาเหล่านี้ไม่ต้องคำนึงถึง ไม่จำเป็นต้องสร้างข้อที่ไม่ควรเป็นปัญหาเหล่านี้ เพราะเป็นความจริงที่จะเห็นได้จากการปฏิบัติไปโดยลำดับ.

พระพุทธเจ้าของเราที่นั่งท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๗

พ.ศ. ๒๕๑๐ - ๒๕๑๑

พระอานนท์

๑

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศล หมู่สตรีชาววังผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประรภกันว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นสักครั้ง ก็แสนยาก ความที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์มีร่างกายบริบูรณ์ก็เช่นเดียวกัน พวกตนแม้ได้ ความพร้อมเช่นนี้ ก็ยังไม่ได้จะไปฟังธรรมแลทำการบูชาทำทานที่พระวิหาร ต้องอยู่เหมือนอย่างถูกเก็บไว้ในตู้ จึงพากันไปเฝ้าพระราชินี ขอให้ทรงขอภิกษุผู้สมควร รูปหนึ่งเข้ามาสอนธรรมในพระราชฐาน พระราชินีทรงอนุญาต จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะที่ประทับอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่งในอุทยาน

ขณะนั้นอุบาสกผู้ได้อานาคามีผลคนหนึ่งกำลังเฝ้าอยู่ พระพุทธเจ้าได้ตรัส สรรเสริญอุบาสกนั้นแก่พระราชินีว่าเป็นพหูสูต (สดับฟังรู้พระธรรมมาก) วันต่อมา พระราชินีรับสั่งให้หาอุบาสกผู้นั้นเข้าเฝ้า ทรงขอให้เขาเข้ามาสอนธรรมแก่พวกสตรี ชาววัง แต่เขาได้ทูลปฏิเสธว่า คฤหัสถ์ไม่ควรจะเข้ามาสอนธรรมในพระราชฐาน ควรเป็นสมณะ พระราชินีทรงเห็นจริงด้วย จึงตรัสถามพวกสตรีชาววังว่า ประสงค์จะ ได้พระภิกษุรูปไหนเข้ามาสอน พวกสตรีชาววังทั้งปวงได้ปรึกษากันแล้ว กราบทูลขอ ให้ทรงขอพระอานนท์เข้ามา

พระราชินีได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลขอพระอานนท์เข้าไปสอนธรรม ในพระราชสำนัก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งพระอานนท์ให้เข้าไปสอน พระอานนท์จึงได้ เข้าไปสอนตั้งแต่นั้น

วันหนึ่งเมื่อได้เข้าไป ได้สังเกตเห็นพวกสตรีนั้นไม่ขึ้นบานรับสนธธรรมเหมือนวันก่อน ๆ จึงสอบถามได้ความว่า ได้เกิดเรื่องใหญ่ขึ้นในพระราชฐาน คือ พระจุฬามณี (แก้วมณีประดับพระจุฬา) ของพระราชธิดาหาย มีการสอบค้นกันทั่วไปหมด ก็ยังไม่พบจับใครว่าลักไปยังไม่ได้ การสอบค้นก็ยังทำต่อไปอย่างเข้มงวดถึงถ้วนแลขยายออกไปตรวจค้นมหาชนในภายนอกพระราชฐานด้วย พวกตนจึงเดือดร้อน คนทั้งปวงก็พากันเดือดร้อน พระเถระกล่าวให้เบาใจว่า อย่าคิด แล้วยังไปเฝ้าพระราชธิดา ทูลถามถึงเหตุที่ทำให้เดือดร้อนกันทั่วไป พระราชธิดาเล่าเรื่องโดยตลอด

พระเถระได้ทูลอุบายคือวิธีทำเพื่อให้ได้แก้วมณีคืน โดยที่ไม่ต้องจับกุมทำใครให้เดือดร้อนทั้งหมด พระราชาทรงอนุมัติตรัสสั่งให้แจกก้อนฟางหรือก้อนดินแก่หมู่คนที่อยู่ในข่ายสงสัยทั้งหมด แล้วสั่งให้ทุกคนโยนลงไปในที่แห่งหนึ่งในเวลาเข้ามิดเป็นเวลา ๓ วัน เพื่อว่าที่ผู้ขโมยเอาไป จักได้สอดแก้วมณีนั้นเข้าไปในก้อนฟางหรือก้อนดินที่ได้รับแจก ได้มีเจ้าพนักงานตรวจทั้งสามวัน ก็ยังไม่พบแก้วมณี พระเถระจึงทูลแนะนำให้ทรงสั่งกันม่านในที่แห่งหนึ่ง ให้ตั้งตุ่มน้ำไว้ตรงกลางภายในม่านแล้ว ให้พวกชาววังทั้งปวงทั้งหญิงและชายห่มผ้าเฉียงบ่า เข้าไปล้างเท้าล้างมือในม่าน ฝ่ายคนที่ขโมยแก้วมณีเห็นว่า จะซ่อนไว้ก็ไม่มีประโยชน์ แลโอกาสนี้สมควรจะซ่อนนำไปคือโดยลอบใส่ลงในตุ่มน้ำภายในม่าน ก็จะไม่มีการจับตนได้ จึงปฏิบัติดังนั้น ครั้นทุก ๆ คนได้เข้าไปหมดแล้ว เจ้าพนักงานก็ตรวจดูในตุ่มน้ำ ก็ได้พบแก้วมณีอยู่ในตุ่ม พระราชาทรงได้พระจุฬามณีคืน และทุก ๆ คนพร้อมทั้งขโมยก็พ้นความเดือดร้อน เสียงสรรเสริญพระเถระได้ปรากฏทั่วไป

๒๗

ครั้งหนึ่ง ได้มีการกล่าวสรรเสริญพระอานนทกันขึ้นว่า ท่านเป็นผู้มีอุปายโกศล (ฉลาดในอุบาย คือวิธีเข้าถึงความสำเร็จในทางดี) เกี่ยวกับเรื่องพระจุฬามณีของพระเจ้าปเสนทิโกศลหายไปและกลับได้คืนมาด้วยวิธีที่ท่านแนะนำ เป็นเหตุให้แสดงเรื่องชาดกนี้ขึ้น ความย่อว่า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระราชาแห่งแคว้นหนึ่งพร้อมทั้งพระเทวีและฝ่ายใน เป็นอันมาก ได้เสด็จไปทรงสรองสนานที่มณฑลโบกษรณิในอุทยานหลวง พระเทวีได้ถอด สร้อยไข่มุกเครื่องประดับวางไว้ มอบให้นางทาสีเฝ้า นางทาสีนั่งเฝ้าอยู่เฉย ๆ เลยวงง หลับไป นางวานรมองเห็นเครื่องประดับเกิดชอบใจ สังเกตเห็นคนเฝ้าหลับ จึงลอบลง มาหยิบเอาขึ้นต้นไม้ไปซ่อนไว้ในโพรงไม้แห่งหนึ่ง ฝ่ายนางทาสีตื่นขึ้นไม่เห็นเครื่อง ประดับก็ตกใจจึงร้องขึ้นว่า ขโมยลักสร้อยมุกไปแล้ว พวกตำรวจหลวงพากันวิ่งมาถาม ทราบแล้ว ก็วิ่งออกจากอุทยานหลวงเพื่อจะจับขโมย ขณะนั้น มีชายบ้านนอกคนหนึ่ง เดินผ่านมาถึงที่นั้น เห็นพวกตำรวจวิ่งตรงมาก็ตกใจเลยวิ่งหนี จึงถูกจับมาสอบถามว่า ลักสร้อยมุกไปไว้ที่ไหน ชายบ้านนอกคิดว่าจะปฏิเสธก็คงถูกทรมานจนตายเปล่า จึงรับชั้ดไปว่าได้นำไปให้เศรษฐี เจ้าหน้าที่จึงไปนำตัวเศรษฐีมาซัก เศรษฐีเกิดกลัวขึ้น อย่างเดียวกันก็รับว่าได้รับไว้จากชายคนนี้ แล้วได้ให้ไปแก่ปุโรหิต เจ้าหน้าที่จึงไปนำ ตัวปุโรหิตมาซักอีกเช่นเดียวกัน ปุโรหิตก็ชั้ดไปว่าได้ให้แก่ภรรยาคนหนึ่ง เจ้าหน้าที่ จึงไปนำตัวมาซัก ก็ชั้ดไปว่าได้ให้แก่นางวรรณทาสี (นางทาสของความงาม ตำราศัพท์ ว่าโสเภณี) เจ้าหน้าที่จึงนำนางวรรณทาสีนั้นมา นางได้ปฏิเสธ ตกว่ามีผู้ที่ถูกนำตัวมา ซักรวมกันถึง ๕ คน รับชั้ดกันเป็นทอด ๆ ไป ๔ คน ปฏิเสธ ๑ คน สอบกันไปจน คำก็ยังไม่เสร็จ พระราชาจึงทรงมอบเรื่องให้มอทยพิจารณาต่อไปในวันรุ่งขึ้น

ฝ่ายมอทยผู้ใหญ่เป็นบัณฑิตสงสัยว่า จะมีการจับผิดตัวเพราะของหายในเขต ที่คนภายนอกเข้าไม่ได้ ชายบ้านนอกนั้นจะเข้าไปขโมยได้อย่างไร จึงแต่งคนไปแอบฟัง ผู้ต้องหาทั้ง ๕ สนทนากัน คนทั้ง ๕ ถูกกักให้อยู่ในที่เดียวกัน ชายบ้านนอกถูกเศรษฐี ถามว่าทำไมจึงชั้ดถึงตน ก็ตอบตามความจริง เศรษฐีก็ตอบแก่ปุโรหิตตามเป็นจริง คนอื่นก็เช่นเดียวกัน คนที่ไปลอบฟังก็กลับมาเล่าแก่มอทยผู้เป็นบัณฑิต ท่านบัณฑิต ก็คิดว่าจะต้องมีผู้หนึ่งนำไป ถ้าไม่ใช่พวกข้างในด้วยกันก็ต้องเป็นวานรที่มีอยู่เป็นอันมาก จะลองพิสูจน์พวกวานรดูก่อน จึงให้ทำเครื่องประดับสร้อยมุกด้วยลูกปัดเป็นอันมาก ให้นำไปวางไว้ในอุทยานหลวง พวกวานรก็พากันลงมาหยิบไปประดับกันสนุกสนาน ฝ่ายนางวานรที่เป็นต้นเรื่อง ก็หยิบสร้อยมุกที่ซ่อนไว้ออกมาประดับเล่นบ้าง คนของ ท่านบัณฑิตผู้คอยสังเกตอยู่ ได้เห็นจึงพากันล้อมสกัด ทำให้นางวานรนั้นต้องทิ้ง

สร้อยมุกของพระเทวีลงมา จึงเก็บไปมอบท่านบัณฑิต ท่านบัณฑิตได้นำถวายพระราชากราบทูลให้ทรงทราบ พระราชาทรงทราบเรื่องตลอดแล้ว ได้ตรัสสรรเสริญท่านบัณฑิต และได้ตรัสเป็นภาษิตว่า

“ในคราวคับขัน ต้องการคนกล้า ในเวลาปรึกษา ต้องการคนไม่พูดพล่อย
ในคราวมีข่าวร้าย ต้องการคนเป็นที่รัก ในคราวเกิดอรรถคดี ต้องการบัณฑิต”

ภาษิตนี้เป็นจำพวกโลกนิติ ทางคติโลก ท่านว่า พระพุทธเจ้าทรงเล่าชาดกว่า บุคคลในชาดกเป็นผู้กล่าว ไม่ได้ตรัสเองโดยตรง จึงเป็นวิธีที่ทรงสอนทางโลกนิติอย่างหนึ่ง

ชนะคนไม่ดีด้วยความดี

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนไว้ว่า “พึงชนะคนไม่ดีด้วยความดี” ผู้ที่ได้ฟังคำสอนนี้จะพึงรีบไปปฏิบัติอย่างไรควรทำความเข้าใจ ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจว่าท่านไม่ได้สอนให้แพ้คนไม่ดีด้วยความดี แต่สอนให้ชนะ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะชนะด้วยความดีเช่นไร ตอบอย่างกว้าง ๆ ก็คือ ความดีที่จะทำให้สำเร็จการชนะ ตอบดังนี้ก็ยังมีปัญหาข้อใหญ่ว่า มุ่งให้สำเร็จการชนะเป็นใหญ่ใช่ไหม ถ้าความชั่วนำไปสู่ความชนะ ก็ควรจะใช้ความชั่วได้ จึงต้องชี้แจงเพิ่มเติมว่า อาจชนะได้จริงในทางโลก แต่ทางธรรมถือว่าไม่ชนะ เพราะจะต้องผูกเวรกันต่อไป ทางธรรมจึงมุ่งให้เอาชนะด้วยความดี และความดีที่จะทำให้สำเร็จการชนะนั้น ก็ต้องใช้ปัญญาค้นหา คือวิธีชนะที่ไม่ต้องเบียดเบียนใคร เป็นความดีชั้นตรี ถ้าเป็นการชนะชนิดที่เกือกลูเขาก็ด้วย โดยเฉพาะทำให้เขาซึ่งเป็นคนไม่ดีได้เลิกละความไม่ดีของเขา หรือกลับเป็นคนดีก็นับว่าเป็นความดีชั้นโท

ท่านว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องนักเลงเอาชนะความโกงของนักเลงด้วยกันไว้เรื่องหนึ่ง (ลิตตชาดก) ความว่า ในกาลล่วงมานานไกล ได้มีนักเลงสกาคนหนึ่งเป็นบุตรของตระกูลที่มั่งมี เล่นสกากันกับนักเลงสกาอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนเล่นอย่างชนิดโกง คือ ถ้าเดินแต้มสูงกว่า ก็เล่นต่อไป ถ้าเพลี่ยงพล้ำพ่ายแพ้ ก็ลอบอมลูกสกาเข้าไปในปาก บอกว่าลูกสกาหายแล้วก็บอกเลิกเล่น ฝ่ายนักเลงสกาผู้เล่นตรง ๆ ได้เฉยไว้แต่ก็คิดหาวิธีแก้ กลับไปบ้านแล้วได้นำลูกสกาที่จะเล่นกันในคราวหน้าไปย้อมด้วยยาพิษ ตากให้แห้งเรียบร้อยแล้ว จึงนัดเล่นสกากันอีก คราวนี้ฝ่ายนักเลง

คนนั้นได้เป็นฝ่ายแพ้เรื่อยก็ได้อมลูกสกาเข้าไปอีก เพื่อที่จะอ้างว่าลูกสกาหายแล้วจะได้เลิก นักเลงผู้เป็นเจ้าของลูกสกาก็ร้องขึ้นว่า “กลืนเข้าไป จะได้รู้กันคราวนี้ละ” และได้กล่าวว่า “ลูกสกาทาบยาพิษแรงร้าย กลืนเข้าไปยังไม่รู้ กลืนเข้าไป ๆ ซี จักชกดินเดี่ยวนี้แหละ” นักเลงเจโกคนนั้นได้ล้มลงด้วยกำลังยาพิษชกดินอยู่ไปมาในขณะนั้น นักเลงผู้อาบยาพิษลูกสกาเห็นดังนั้นก็เกิดสงสาร คิดว่าควรไว้ชีวิตก่อน จึงประกอบยากรอกเข้าไปให้อาเจียนคายยาพิษออกมาทั้งหมด แก้ไขให้กลับเป็นปกติแล้ว ก็สอนไม่ให้ประพฤติดังนั้นอีก

เรื่องนี้แสดงถึงวิธีเอาชนะคนโกงอย่างหนึ่ง จะเรียกว่าเอาชนะคนไม่ดีด้วยความดีหรือไม่ก็สุดแต่จะวิจารณ์ แต่การที่จะวิจารณ์นั้นควรจะต้องดูภาวะของบุคคลแล้วกำหนดสิ่งที่เรียกว่าความดีให้พอเหมาะแก่ภาวะของเขา ถ้าเป็นนักเลงก็เอาชนะกันอย่างแบบนักเลงเช่นเรื่องนี้ ไม่ทำกันถึงล้มตายก็ดีแล้ว ความดีจึงอยู่ที่ไม่ทำกันถึงล้มตาย และน่าจะทำให้นักเลงโกงนั้นเข็ดไปจนตายหรือเข็ดไปนาน แต่ถ้าเป็นบุคคลประเภทอื่นก็ย่อมใช้ความดีเอาชนะตามควรแก่เรื่องและบุคคลเป็นต้น

ท่านเล่าชาดกเรื่องนี้สอนหม่อมกษัตริย์ ผู้ไม่พิจารณาบริโภคาหาร ว่าเป็นเหมือนอย่างกลืนสิ่งที่เคลือบยาพิษเข้าไป แต่เรื่องนี้ยังมีคติสอนทางวิธีเอาชนะกันด้วยความดีทางคติโลกได้อีกด้วย ส่วนความดีชั้นเอกก็คือความดีที่ชนะความชั่วของตนเอง

ไม่เปลอปัญญา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “ไม่พึงประมาทปัญญา” คือ ไม่ควรเปลอปัญญา เพราะกลวงของคนในโลกมีอยู่เป็นอันมาก เช่นบางคนมีความโลภมุงจะได้อะไรสิ่งหนึ่ง แต่ทำเป็นเหมือนไม่อยากได้ แสร้งห้ามเสียยังไม่ยอมรับการให้ในครั้งแรกบ้าง แต่แล้วก็ต้องยอมรับเพราะอ้างว่า เพื่อประโยชน์แก่ผู้ให้นั่นเอง บางคนแสดงวิเศษต่าง ๆ บางทีก็แสดงโดยอ้อมว่าคนที่ทำอย่างนั้น ๆ เป็นคนวิเศษ ซึ่งก็ตรงกับที่ตนเองทำอยู่ บางคนแสร้งทำเป็นเรียบร้อยเคร่งครัดต่อหน้าคน หรือแสร้งประพฤติปฏิบัติอย่างที่ดีคิดว่าเขาจะนับถือ รวมความว่ากลวงของคนนั้นมีมากวิธี ถ้าเปลอปัญญาไปเสียเมื่อใด ก็ต้องหลงเข้าใจผิดไปเมื่อนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าชาดกเรื่องดาบสลงโลกไว้เรื่องหนึ่ง มีความว่า

มีดาบสรูปหนึ่งชื่อ “อุททาลกะ” เป็นหัวหน้าดาบสหมู่ใหญ่ ตั้งอาศรมบำเพ็ญพรตอยู่ในป่า มีประวัติย่อว่า เดิมบุโรหิตของพระราชากรุงนั้นออกมาลอบได้บุตรกับนางวรรณทาสี จึงสั่งไว้ตั้งแต่นางตั้งครรภ์ว่า ถ้าได้บุตรชายให้ส่งตัวไป และได้มอบแหวนให้วงหนึ่ง เพื่อให้นางมอบแก่บุตรไปแสดงเป็นหลักฐานในเมื่อถึงเวลาดังกล่าว ครั้นนางได้บุตรและเลี้ยงไว้เติบโตขึ้นแล้ว บุตรได้ถามถึงบิดา นางก็แจ้งให้ทราบ และได้มอบแหวนให้สำหรับจะได้นำไปแสดงแก่บิดา แต่บุตรนั้นหาได้ตรงไปหาบิดาไม่ได้เดินทางไปแสวงหาสำนักเรียนวิชา ก็ได้ไปพบสำนักดาบสแห่งหนึ่ง ได้เรียนวิชาสำเร็จโดยเร็ว ไม่มีใครสู้ได้ พวกดาบสทั้งปวงจึงยกให้เป็นหัวหน้า เมื่อได้เป็นหัวหน้าขึ้นแล้ว

ก็ถามพวกดาบสว่า ทำไมจึงไม่เข้าไปในบ้านเมืองบ้าง อยู่อย่างแร้นแค้นในป่าทำไม พวกดาบสบริวารก็บอกว่าไม่กล้าเข้าไป เพราะเกรงว่าเมื่อเข้าไปแล้วจะถูกพวกมนุษย์ในเมืองพากันมาเบียดเบียน ด้วยการได้ถามปัญหาต่าง ๆ ก็จะตอบเขาไม่ได้ ดาบสหัวหน้าจึงบอกว่า การได้ตอบปัญหาเป็นภาระของตนเอง เมื่อทั้งหมดได้ตกลงยินยอม ก็พากันเดินทางเข้าเมืองหลวง ไปถึงไหน ก็มีหมู่คนนำอาหารมาถวายมากมาย ดาบสหัวหน้าได้ได้ตอบปัญหาที่ถูกถามได้อย่างฉลาด ชาวกระษัตริย์ก็ยิ่งพากันมาในที่ทุกแห่งที่เดินทางไปจนถึงเมืองหลวง พระราชาได้ทรงทราบข่าวว่ามีดาบสผู้วิเศษและฉลาดแก้ปัญหาต่าง ๆ เข้ามาก็กำหนดเสด็จไปหา ดาบสผู้หัวหน้าได้ทราบข่าวก็เตรียมแสดงกลลวงรับเสด็จ แบ่งบริวารออกเป็นหลายหมู่ แต่ละหมู่ให้แสดงความประพฤติตบะต่าง ๆ กัน ส่วนหัวหน้านั่งอยู่กับพวกดาบสที่คัดเลือกเอาแต่ที่ฉลาด ๆ กลุ่มหนึ่งรอรับเสด็จอยู่ พระราชาเสด็จไปถึงได้ทอดพระเนตรเห็นตบะวิธีเหล่านั้น ก็ทรงเลื่อมใส ว่าดาบสพวกนี้จะบอกทางสวรรค์ได้แน่ ฝ่ายบุโรहितได้ตามไปด้วยได้พูดได้ถาม ดาบสก็ได้กล่าวได้ตอบ แต่นักปราชญ์เทียมหรือจะสู้นักปราชญ์จริง ดาบสซึ่งเป็นลูกนั้นจึงต้องยอมจำนนต่อบุโรहितผู้เป็นพ่อ และได้้นำแหวนออกแสดง ท่านบุโรहितจึงได้กราบทูลพระราชา ขอทรงสั่งให้สีกจากดาบสทั้งหมด แล้วให้เป็นทหารถือโล่ และอาวุธสำหรับรักษาบ้านเมืองต่อไป

พระพุทธเจ้าทรงเล่าชาดกนี้ ก็เพื่อเตือนบุคคลให้ไม่เผลอปัญญาในโลก

ปฏิสันถาร

วิถีกลบเกลื่อนของคนนั้นมีมากมาย อันที่จริงคนเราทุกคนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ เพราะมีปัญญาที่จะสร้างตนเองให้เจริญ ดังที่เรียกว่าวัฒนธรรมหรืออารยะ ก็ต้องมีการปกปิดสิ่งที่ควรปกปิด เปิดเผยสิ่งที่ควรเปิดเผย

คำว่าปฏิสันถาร แปลว่าการต้อนรับ อาจมีน้อยคนที่จะสนใจคิดว่า ตามศัพท์แปลว่าอะไร คำนี้แปลตามศัพท์จริงว่าการปกปิด มีมูลธาตุเดียวกับคำว่าสันถัตที่แปลว่าเครื่องปูลาด เช่น พรหม เจียม เสื้อ สาด อาสนะ เพื่อปกปิดพื้นที่ไม่สะอาดไม่งดงาม ให้เรียบร้อยงดงาม และเพื่อใช้ให้สำเร็จประโยชน์การนั่งนอนเป็นต้น ปฏิสันถารก็เช่นเดียวกัน เพื่อปกปิดสิ่งที่บกพร่องต่าง ๆ ด้วยการทำสิ่งต่าง ๆ ในการต้อนรับให้เรียบร้อยงดงาม ดังจะเห็นได้ว่าในเวลาที่มีแขกมา บางคราวเจ้าของบ้านกำลังมีอาการไม่สู้ดี ก็ต้องทำหน้าที่ต้อนรับ และโดยปกติ ก็จะต้องจัดเตรียมการต้อนรับ เช่นมีห้องรับแขกโดยปกติ หรือมีการเตรียมเป็นพิเศษ ล้วนแต่ต้องปกปิดสิ่งที่ไม่เรียบร้อยงดงาม จัดทำให้เรียบร้อยงดงามตามควรแก่แขกผู้จะมา การปกปิดดังนี้เรียกว่าปกปิดสิ่งที่ควรปกปิด

แต่การปกปิดอีกอย่างหนึ่ง คือการปกปิดความชั่วด้วยวิถีกลบเกลื่อนร่องรอย บางทีทำมากไปด้วยหมายจะให้ผู้อื่นไม่เห็นรอยเสียเลย แต่กลับทำให้คนฉลาดเกิดเฉลียวใจจับความจริงได้ก็มี ดังเรื่องในกุหกชาดก ซึ่งท่านว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าไว้ด้วยทรงปรารภกุหกภิกษุรูปหนึ่ง มีความย่อว่า

มีกุกุมพี (คนมีทรัพย์) ผู้หนึ่งได้สร้างบรรณศาลา (โรงมุงบังด้วยใบไม้) ให้ดาบสรูปหนึ่งอยู่ แล้วทะนุบำรุงด้วยภัตตาหารเป็นประจำ ต่อมาได้นำทองคำพันแท่ง ไปฝังดินไว้ในเขตบรรณศาลาฝากดาบสไว้ เพราะกลัวโจรภัย และเพราะเชื่อว่าดาบสเป็นผู้มีศีล ฝ่ายดาบสนั้นเกิดโลกเจตนาขึ้นว่า ทองคำมากพอที่จะใช้เลี้ยงชีวิตไปได้ จึงลอบขุดเอาทองคำนั้นไปซ่อนไว้ในที่แห่งหนึ่งไกลออกไป ต่อมาอีกสองสามวัน จึงไปลากุกุมพีอ้างว่า ธรรมดาบรพชิต จะอยู่ในที่แห่งหนึ่งนานเกินไปไม่สมควร เพราะย่อมจะเกิดความคุ่นเคยเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์มากขึ้น ก็การเกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์เป็นมลทินของบรรพชิต ฉะนั้น จึงจำต้องขอลาไปอยู่ในที่วิเวกอื่นต่อไป กุกุมพีอ้อนวอนเท่าไรก็ไม่ยอมอยู่ กุกุมพีจึงเดินไปส่งถึงประตูบ้านแล้วก็กลับ ดาบสไปได้สักหน่อยหนึ่ง ก็กลับมาอีก บอกว่า เมื่อออกเดินทางไปแล้ว รู้สึกว่ามีหญ้าเส้นหนึ่งติดเชิงผมไป จึงนำมาส่งคืน เพราะบรรพชิตไม่ควรจะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ แม้หญ้าเส้นหนึ่ง กุกุมพีฟังแล้วก็ยิ่งเลื่อมใสว่า ท่านเคร่งครัดดีเหลือเกิน ข้องใจจึงเกี่ยวแม้หญ้าเส้นเดียว จึงบอกดาบสให้ทิ้งเสียแล้วนิมนต์ให้ไป

ขณะนั้น มีพ่อค้าคนหนึ่ง มาจากต่างเมือง พักอยู่กับกุกุมพี ได้เห็นพฤติการณ์นั้น ก็เกิดเฉลียวใจขึ้นมาว่า น่าจะมีเรื่องซ่อนเร้นอะไรอยู่ จึงพูดแสดงความสงสัยขึ้น ฝ่ายกุกุมพี ก็พลอยเกิดเฉลียวใจถึงทองคำที่ฝังฝากดาบสไว้ จึงชวนกันรีบไปดู ก็ไม่พบสักแท่งเดียว ทองคำทั้งหมดอันตรธานไปแล้ว จึงชวนกันรีบตามจนทันดาบสนั้น ได้ถามไม่รับ ก็ช่วยลงศอกลงเข้าจนดาบสทนเจ็บไม่ไหว ต้องรับสารภาพแล้วนำไปยังที่ซ่อนคืนทองคำทั้งหมดให้

พ่อค้าผู้ฉลาดก็กล่าวขึ้นว่า “พูดเกลี้ยกล่อมเคร่งครัดนักหนา หญ้าเส้นเดียว ก็ข้องใจ แต่เมื่อนำทองคำไปร้อยแท่งหาข้องใจไม่”

ความดีมีค่าสูงกว่าบุญกุศล

อันความดีนั้น ย่อมเป็นอาภรณ์ เป็นอิสริยยศ (ยศคือความเป็นใหญ่) ของคนดี เพราะคนดีย่อมเห็นความดีนี้แหละเป็นยศอันยิ่งใหญ่ และย่อมพอใจระดับความดีเป็นอาภรณ์ จึงกล่าวได้ว่าความดีเป็นอิสริยยศของคนดีดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้ที่มุ่งทำดีเพื่อความดี ซึ่งมีใจสูง เพราะมีปัญญามองเห็นความดีว่า มีคุณค่าสูงกว่า “บุญกุศล” ในโลก คือมองซึ่งเข้าไปถึงความจริงว่า ความดีนั้นเกิดจากกรรม (งาน) ที่ดีดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ความว่า “คนเป็นคนดีเพราะกรรม เป็นคนถ้อยก็เพราะกรรม” ฉะนั้น เมื่อละกรรมที่ชั่วผิด ทำกรรมที่ดีชอบแล้ว ก็ได้เป็นคนดีแล้ว แต่คนที่ทำกรรมชั่วผิด แม้จะได้รับบุญกุศล (แต่งตั้ง) ว่าดีอย่างไร ก็หาชื่อว่าเป็นคนดีไม่ ผู้ที่รู้และคำนับคนแรกก็คือตนนั่นเอง วันไว้แต่จะมีตาใจบอดไปเสียแล้ว ด้วยความหลงตนไปอย่างยั้งนั้นแหละจึงจะไม่รู้

อาภรณ์ทั้งหลายภายนอกจึงไม่เป็นสิ่งสำคัญ (ไม่เป็นสิ่งมีอำนาจเป็นใหญ่ครอบงำใจของคนดีดังกล่าวได้ และไม่เป็นสิ่งที่ถูกใจเลย) ผู้ประสงค์ความดีที่จะเข้าถึงความดีได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องเป็นอิสระจากความต้องการใน “บุญกุศล” ภายนอก ด้วยมองให้ซึ่งเข้ามาถึงสาระที่เป็นความจริงตามเหตุผล เรื่องนามสัทธิต่อไปนี้เป็นตัวอย่างที่ดีชี้ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างบุญกุศลกับความจริง

อาจารย์ทิศาปาโมกข์สำนักหนึ่งมีศิษย์หนุ่มคนหนึ่งชื่อว่า นายบาป ใคร ๆ พวกกันเรียกชื่อเขาว่าบาป ๆ อยู่บ่อย ๆ เขาก็เกิดรำคาญว่าชื่อไม่เป็นมงคลนาม จึงไป

หาอาจารย์ขอให้ตั้งชื่อให้ใหม่ ท่านอาจารย์จึงสั่งให้เที่ยวไปฟังชื่อของใคร ๆ มาให้มาก ๆ กลับมาแล้วจึงจะเปลี่ยนชื่อให้ นายบาบก็ออกเดินทางสอบถามชื่อของคนทั้งหลาย เมื่อไปถึงหมู่บ้านหนึ่งเห็นพวกคนนำศพไปเผา ก็ถามว่าผู้ตายชื่อว่าอะไร เขาก็ตอบว่าชื่อนาย “ชิวะ” จึงถามเขาว่าชื่อชิวะ โฉนจริงตายแล้ว (เพราะชิวะแปลว่าเป็น) เขาก็ตอบว่าโง่ไปได้ ชื่อเป็นนามบัญญัติเท่านั้น นายบาบได้ฟังดังนั้น ก็เริ่มเกิดความรู้สึกวางเฉยในเรื่องชื่อ ได้เดินทางต่อไปถึงเมืองหนึ่ง เห็นพวกเจ้าของทรัพย์กำลังทรมานทาสคนหนึ่งผู้ไม่มีทรัพย์ส่งหนี้ ถามเขาว่าทาสนี้ชื่อว่าอะไร เขาตอบว่าชื่อนาง “เงินแสน” จึงพูดขึ้นว่าชื่อเงินแสนทำไมจึงไม่มีเงิน ต้องเป็นลูกจ้าง เป็นทาส เขาตอบว่าโง่จริง นั่นสักว่านามบัญญัติเท่านั้น ก็ยังเกิดความรู้สึกวางเฉยในเรื่องชื่อขึ้นอีก เดินทางสืบเสาะหาชื่อต่อไป ก็ได้พบชายคนหนึ่งหลงทางมา ถามเขาว่าชื่ออะไร เขาตอบว่าชื่อ “ชาญวิถิ” ก็พูดขึ้นว่าชื่อชาญวิถิแล้วทำไมจึงหลงทาง เขาตอบว่า จะชื่อว่าอะไรถ้าไม่รู้ทางก็หลงได้ทั้งนั้น ชื่อเป็นนามบัญญัติเท่านั้น นี่ถ้าไม่โง่มากก็ชั่วโทษะ

นายบาบถูกเข้า ๓ ชื่อดังนี้ ก็สิ้นความกระหายที่จะเปลี่ยนชื่อ กลับไปหาอาจารย์เล่าความตลอดแล้ว กล่าวว่า ชื่อว่าชิวะ (เป็น) ก็ยังตาย ชื่อว่าเงินแสนก็ยังคงจน ชื่อว่าชาญวิถิ ก็ยังหลงทาง สิทธิ (ความสำเร็จ) มิได้มีด้วยชื่อ แต่มีด้วยกรรม ชื่อเป็นเพียงนามบัญญัติเท่านั้น จึงได้เลิกคิดที่จะเปลี่ยนชื่อเสียแล้ว

เรื่องนี้ยกนามบัญญัติเป็นตัวอย่างว่า บัญญัตินั้นมิใช่เป็นความจริง ถ้ามีหลงในบัญญัติเสียก็จะไม่พบความจริง จะเป็นคนดีจริงก็ไม่ได้ คนดีจริงทั้งปวงจึงเป็นผู้มองเห็นทะลุบัญญัติถึงความจริงที่เป็นสาระโดยแท้

ความริษยา

พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนเรื่องกรรม เพื่อให้ทุกคนได้ระลึกว่า กรรมอันใดที่ตนได้ทำแล้วก็ต้องรับผลของกรรมอันนั้น ทั้งดีทั้งชั่ว เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะได้ละแต่กรรมชั่วทำแต่กรรมดี เพื่อที่จะได้รับผลที่ดีสืบต่อไป กรรมบางอย่างมีชาติภพบังไว้ ทำให้ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยพระญาณ และทรงแสดงให้ปรากฏ จึงได้ทราบกันว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ดังเช่นเรื่องพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อพระโลสกะ ท่านชดสนเป็นอย่างยิ่ง ไม่ได้แม้แต่อาหารที่จะฉันให้เต็มท้องอยู่เป็นอาจิณ เวลาเขาทำบุญเลี้ยงพระกันครั้งใหญ่ ๆ จะได้ก็แค่พอเต็มท้อง แต่โดยปกติแล้วไม่ค่อยจะได้อะไรฉัน เมื่อท่านอาพาธใกล้จะนิพพาน พระอุปัชฌายะของท่าน คือพระสารีบุตร เกิดความกรุณา จึงไปบิณฑบาตเพื่อจะนำไปให้ แต่ก็ไม่มีใครใส่บาตร วันนั้นก็เป็นอย่างนั้นไม่ได้ฉัน จนถึงวันที่ท่านจะนิพพาน พระสารีบุตรได้ส่งอาหารไปถวาย คฤหัสถ์ผู้รับคำสั่งนำอาหารออกไป แล้วก็ลืมนำสั่งพระสารีบุตรไปเยี่ยมถามว่าฉันแล้วหรือ ท่านตอบว่ายัง พระสารีบุตรเห็นว่ายังเป็นเวลาที่ฉันยังได้ จึงถือบาตรไปพระราชวัง พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงใส่บาตรพระเถระด้วยของหวานสวยงาม เพราะพันเวลาอาหารปกติที่เคยจัดถวายพระ พระเถระนำไปให้ท่านจึงได้ฉันเป็นครั้งสุดท้ายแล้วก็นิพพาน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสบุพกรรมของท่านว่า ท่านได้ทำกรรมไว้สองอย่างขนานกัน คือ ทำสมณธรรมมาเป็นอย่างดี กับ ริษยา คือเมื่อท่านเป็นภิกษุในครั้งหนึ่ง

ได้พากเพียรปฏิบัติอย่างยิ่ง มีผู้มีทรัพย์คนหนึ่งอุปัฏฐากประจำ ต่อมาเมื่อพระอรหันต์องค์หนึ่งเดินทางมาพักด้วย อุปัฏฐากประจำเห็นกิริยาสำรวมของท่านเกิดความเลื่อมใส จึงถวายอาหารบิณฑบาตและฟังธรรม แล้วติดตามไปฟังธรรมที่วัดอีก แล้วนิมนต์ทั้งสองรูปไปรับบิณฑบาตที่บ้านของเขาในวันรุ่งขึ้น ภิกษุเจ้าถิ่นเกิดความริษยาท่าน วันรุ่งขึ้นรีบตื่นแต่เช้าใช้หลังเล็บเคาะระฆังเคาะประตู เป็นกิริยาว่าให้สัญญาณและเรียกแล้ว รีบเข้าไปบ้าน ตอบคำถามของอุปัฏฐากว่า ท่านรูปนั้นยังไม่ตื่น เรียกแล้วก็ยังไม่ตื่น เขาฟังแล้วก็แคลงใจแต่ก็ถวายอาหารตามเคย ฝ่ายพระอรหันต์รูปนั้นได้ทราบด้วยญาณ จึงหลีกไป ภิกษุนั้นกลับมาไม่เห็นท่าน พลันได้สำนึกเกิดความสลดใจในกรรมของตนเอง เพราะกรรมที่ทำด้วยความริษยานี้ จึงต้องยากจนแร้นแค้น แม้ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์เองแล้ว ก็ยังแร้นแค้น แต่เพราะกรรมคือได้บำเพ็ญสมณธรรมมาเป็นอย่างดี จึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

เรื่องนี้เป็นคติสอนใจว่า ความริษยามีโทษมาก ถ้าริษยาท่านผู้ทรงคุณสูงก็ยังมีโทษมหันต์ ดังเช่นเรื่องพระเถระนี้ ซึ่งมีเล่าประวัติเบื้องต้นว่า พอถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา ตระกูลที่มาก็เกิดก็เริ่มยากจน เกิดมาแล้วก็ยังขัดสน ต้องเป็นคนขอทาน จนได้พบพระสารีบุตร ท่านมีเมตตาอุปกะระให้บวชเณรแล้วให้บวชพระ แต่ก็ได้สำเร็จผลที่สุด เพราะได้บำเพ็ญสมณธรรมมาสมบูรณ์ กรรมที่ทำไว้ต่าง ๆ กันย่อมให้ผลต่าง ๆ กัน และกรรมทุกอย่างย่อมเกิดจากจิตใจนี้เอง

ฉะนั้น รักษาจิตใจให้ดีไว้ไม่มุ่งร้ายริษยาใคร ย่อมเป็นความสวัสดิและเป็นที่กำไรมะมอ

วิธีครองชีวิต

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนวิธีครองชีวิตของคนไว้ ด้วยการที่ทรงเล่าชาดกไว้
มากเรื่อง บางเรื่องแสดงว่าผู้ที่มีความสมบูรณ์อย่างหนึ่ง ชาดกอย่างหนึ่ง เมื่ออาศัยกัน
ก็อาจช่วยกันได้ เช่นเรื่องต่อไปนี้ คนหนึ่งฉลาดสามารถแต่ขาดรูปสมบัติ อีกคนหนึ่ง
โง่แต่มีรูปสมบัติ ทั้งสองคนนี้ อาศัยกันโดยคนฉลาดเชิดคนโง่เป็นหุ่นให้ออกหน้า
คนโง่ก็ได้ดีมีสุข คนฉลาดก็อาศัยคนโง่มีสุขไปด้วยกัน เรื่องย่อมีว่า

มีชายผู้หนึ่งมีปัญหาเรียนสำเร็จศิลปศาสตร์หลายอย่าง เก่งเป็นพิเศษในวิชา
ยิณฺฑู จึงได้ชื่อว่า 'ธนูคหบดี' แต่เป็นคนอาภัพด้วยรูปสมบัติ เพราะมีร่างต่ำเตี้ย
แถมหลังค่อมไปหน่อยหนึ่ง คิดจะไปรับราชการหาความดีในราชสำนักแห่งรัฐหนึ่ง
แต่ก็เกรงพระราชจักรทรงรังเกียจรูปร่างว่าอัปลักษณ์ไร้วิชา จึงเที่ยวไปหาใครสักคน
หนึ่งซึ่งมีรูปสมบัติดี ก็ได้ไปพบชายคนหนึ่งเป็นคนทอหูก มีรูปสมบัติพึงผายงามสง่า
แต่ไม่มีวิชาอะไรอื่นนอกจากการทอหูกด้วยกำลังกาย จึงกล่าวชักชวนชายทอหูกนั้น
ให้ไปรับราชการ ให้แสดงชื่อว่าธนูคหบดีดี สำเร็จวิชายิณฺฑูและวิชาอื่น ๆ อีกมาก
และตนจักเป็นผู้ทำงานให้ทุกอย่างอยู่ข้างหลัง ชายคนนั้นก็ยอมตกลงจึงไปสมัคร
รับราชการ ก็ได้รับทรงแต่งตั้งให้เป็นนายทหารธนู ต่อมาได้มีเสื่อร้ายเข้ามากัดประชาชน
ตำบลหนึ่ง ทางกรุงได้รับคำร้องก็ส่งนายทหารธนูออกไป ธนูคหบดีตัวจริงได้สอน
กลวิธีให้ว่า ให้เกณฑ์ชาวบ้านถือธนูให้มาล้อมยิงเสื่อ ธนูคหบดีปลอมพลอยไปกับเขา
แล้วหาทางหลบซ่อนอยู่ในดงหญ้าแห่งหนึ่ง เมื่อชาวบ้านยิงและตีเสื่อตายแล้ว ให้ตัด

แถววัลย์เส้นใหญ่ลากไป พลังพูดว่า ใครตีเสื่อตายเสีย เราจักจับเสื่อทั้งเป็นผูกไปถวาย พระราชา เขาก็ปฏิบัติตามคำสอนสำเร็จ ได้รับความยกย่องและลาภสักการต่าง ๆ เขาได้ปฏิบัติตามคำสอนของบัณฑิตตัวจริงในกิจการทุกอย่าง ก็ยังได้รับยกย่องจนเกิดความเมาในความยกย่องสรรเสริญ ดูหมิ่นบัณฑิตตัวจริง หลงไปว่าตนเป็นบัณฑิต ต่อมาเกิดมีข้าศึกยกมาประชิดแดน เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพยกออกไป หนุคหบัณฑิตตัวจริงได้ออกไปด้วย เมื่อยกออกไป มีทัพก็เริ่มตัวสั้น ครั้นถึงสนามรบ ได้ยินเสียงกลองรบ ก็ยี้งตัวสั้นเต็มอยู่บนหลังช้างศึก จนบัณฑิตตัวจริงที่นั่งอยู่ข้างหลังต้องใช้เชือกผูกไว้เพื่อมิให้ตกจากคอช้าง ครั้นไปถึงที่จะต้องตะลุมบอนกับข้าศึก แม่ทัพก็ตกใจกลัวสุดขีดจนทำราดเลอะหลังช้าง หนุคหบัณฑิตจึงต้องให้ลงจากช้างต้องแสดงตนเป็นแม่ทัพเอง ทำการรบได้ชัยชนะ จับอริราชมาถวายพระราชาของตนได้ ความจริงจึงปรากฏขึ้นว่าบุรุษร่างเตี้ยนั้นเองคือ หนุคหบัณฑิตตัวจริง ซึ่งเป็นยอดทหารธนู ส่วนบุรุษรูปผิ่ผายงามสง่านั้น ไม่มีความรู้ในศิลปศาสตร์อะไร

เรื่องนี้นอกจากแสดงว่าคนโง่กับคนฉลาดนั้นย่อมต้องอาศัยกันในบางเรื่องแล้วยังแสดงว่า คนโง่นั้นเมื่อยังยอมอาศัยปัญญาของคนฉลาดอยู่ ก็ยังพอรักษาตนอยู่ได้ แต่เมื่อโง่เกิดอวดฉลาดขึ้นมาเมื่อใด ก็เกิดวิบัติเมื่อนั้น และเมื่อถึงคราวคับขันซึ่งจะต้องแสดงวิชาเอง คนโง่ก็จะต้องแสดงโง่ออกมาจนได้

ฉะนั้น ถึงอย่างไร ก็สู้หาวิชาใส่ตนให้เป็นคนฉลาดขึ้นเองไม่ได้ ทั้งคนที่มีวิชาถึงจะมีรูปร่างไม่ดีก็จะต้องได้ดีในที่สุด

การบริโภคเนื้อสัตว์

๑

ธรรมของพระพุทธเจ้าได้เป็นที่รับรองกันในหมู่ผู้รู้ โดยทั่วไปว่าเป็นสัจจะ แต่ก็ยังมีข้อที่คนบางส่วนยังมีความเห็นต่างกันอยู่ เรียกว่าเป็นข้อปัญหา ถ้าได้แก้ปัญหานั้นในทางที่ถูกต้อง ก็จะแก้ความเห็นที่ต่างกันนั้นได้ และจะทำให้เห็นเหตุผลในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เช่น ปัญหาที่ว่า “ห้ามฆ่าสัตว์ โฉนจึงไม่ห้ามการกินเนื้อสัตว์” ศิลในพระพุทธศาสนามีอยู่ข้อหนึ่งว่า เว้นจากการฆ่าสัตว์ อธิบายว่า เว้นจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกประเภท ทั้งมนุษย์ทั้งดิรัจฉาน แต่สำหรับการบริโภคเนื้อสัตว์นั้นมีทั้งห้ามและไม่ห้าม คือ ห้ามภิกษุฉันเนื้อสัตว์ ที่ได้เห็นได้ยินหรือได้สงสัยว่า เขาฆ่าเพื่อตน เรียกว่า “อุทิสมังสะ” แปลว่า “เนื้อเจาะจง” แต่ไม่ห้ามเนื้อที่เขาจำหน่ายทั่วไปที่เรียกว่า “ปวัตตมังสะ” แปลว่าเนื้อที่เป็นไปทั่ว และห้ามภิกษุฉันเนื้อ ๑๐ อย่าง คือ เนื้อมนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข ภู สีสหะ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี เสือดาว แม้เนื้อนอกจากนี้ที่ไม่ห้าม ก็ต้องเป็นเนื้อสุก ห้ามเนื้อดิบ (อย่างกะปิ น้ำปลาดิบ ก็เรียกว่าเป็นพวกเนื้อดิบ ผู้รู้นัยเมื่อจะปรุงอาหารถวายพระ จึงทำให้สุกก่อน)

ตามที่กล่าวมานี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าห้ามภิกษุฉันเนื้อบางอย่าง ไม่ห้ามบางอย่าง ปรากฏว่า ได้มีผู้ท้วงติงมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลต่อพระพุทธเจ้าเอง เช่น พระเวททัตตราบพูลชอวัตถุ ๕ ประการ คือ ขอให้พระองค์ตรัสสั่งให้ภิกษุถือข้อวัตร ๕ ประการ ตลอดชีวิต ได้แก่ อยู่ป่า เทียบวิณฑบาต ถือผ้าบังสุกุล อยู่โคนไม้ ไม่ฉัน

ปลาเนื้อ พระองค์ตรัสห้าม และตรัสว่าสุดแต่รูปใดจะปรารถนา จะอยู่ป่า หรืออยู่บ้าน จะถือเที่ยวบิณฑบาตหรือจะรับนิมนต์ จะถือผ้าบังสุกุล หรือจะรับจีวรของคฤหบดี ทรงอนุญาตอยู่โคนไม้ไว้ ๘ เดือน (เว้นฤดูฝน) และปลาเนื้อที่บริสุทธ์โดยส่วน ๓ คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ (ว่าเขาฆ่าเจาะจงตน)

ตามเรื่องนี้แสดงว่า พระพุทธเจ้าทรงปล่อยให้แต่ละบุคคลจะปรารถนาอย่างไร หมายความว่าสำหรับเนื้อที่พ้นจากที่ทรงห้ามไว้แล้ว ก็ไม่ทรงอนุญาตไม่ทรงห้ามใคร สุดแต่ใครจะปรารถนาจะฉันทหรือไม่ฉันท

อีกเรื่องหนึ่ง นายแพทย์หลวงชื่อว่าชิวโกโกมารภักได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ตนได้ยินเขาพูดว่า คนฆ่าสัตว์เจาะจงถวายพระองค์ พระองค์ทรงทราบก็เสวยเนื้อที่เขาทำเจาะจง เท่ากับทรงร่วมปาดนาติบาตด้วย เขาพูดดังนี้ถูกต้องหรือไม่ พระองค์ตรัสตอบรวมความว่า ไม่ถูกต้อง เพราะพระองค์ทรงห้ามอุทิสมังสะดังกล่าวว่าเป็นเนื้อที่ไม่พึงบริโภค และภิกษุในพระธรรมวินัยของพระองค์ ย่อมมีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณาเป็นต้นแผ่ไปในสัตว์ทั้งปวง ในทิศทั้งปวงอย่างกว้างขวางไม่มีขอบเขต เมื่อเข้าไปบิณฑบาตก็ไม่ได้คิดว่า เขาจะถวายอาหารที่ประณีตเช่นนี้และก็พิจารณาฉันท ไม่ติตรส ไม่ข้องแหวะ เมื่อเป็นเช่นนี้ จะกล่าวได้หรือว่า ภิกษุนั้นมีเจตนาจะฆ่าจะเบียดเบียนใคร นายแพทย์ชิวโกได้ฟังแล้วก็เข้าใจเหตุผล กราบทูลสรรเสริญพระองค์ว่า ตนได้เห็นพระพรหมแล้ว คือ พระพุทธเจ้าผู้ทรงเมตตาพรหมวิหารธรรมสมบูรณ์ เพราะทรงละกิเลสที่เป็นเหตุให้เบียดเบียนชีวิตสัตว์ได้เด็ดขาดแล้ว

การบริโภคเนื้อสัตว์ที่ไม่ต้องห้ามด้วยจิตใจที่บริสุทธ์ดังกล่าวนี้ จึงไม่เป็นบาป เป็นโทษแม้แต่น้อย

เรื่องบริโภคเนื้อสัตว์สำหรับภิกษุ พระพุทธเจ้าทรงห้ามเนื้อที่ไม่บริสุทธ์โดยส่วน ๓ ที่เรียกว่า ‘อุทิสมังสะ’ คือที่เขาฆ่าเจาะจง ทั้งยังได้ตรัสในชิวโกสูตรว่า ผู้ที่

ฆ่าสัตว์เจาะจงถวายเนื้อแก่พระนั้น ย่อมประสพสิ่งที่มีโทษเป็นบุญ (คือบาป) มากถึง ๕ สถาน คือ ๑. เป็นบาปเมื่อสั่งให้เขานำสัตว์มา ๒. เป็นบาปเมื่อสัตว์เดือดร้อนทรมาณ ขณะที่เขาผูกมัดนำมา ๓. เป็นบาปขณะที่สั่งให้ลงมือ ๔. เป็นบาปเมื่อสัตว์ต้องเสวยความทุกข์ขณะที่ถูกฆ่า ๕. เป็นบาปเมื่อนำเนื้อที่ไม่สมควรนั้นถวายพระ

ตามที่กล่าวนี้พึงเห็นได้ว่า ทางพระพุทธศาสนามีได้สนับสนุนปาณาติบาตเลย ทั้งเมื่อภิกษุผู้ฉันเนื้อที่สมควร ซึ่งมีได้ทรงห้ามไว้ด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปในสรรพสัตว์ถ้วนหน้า ก็ยิ่งกล่าวได้ว่ามิได้สนับสนุนเลยแม้ด้วยใจ ถ้ายังมีปัญหาว่าจะห้ามเสียเลยมิได้หรือ พึงตอบได้ว่า เมื่อไม่ผิดแล้ว ก็มีโทษเรื่องควรห้ามควรปล่อยไว้ให้เป็นไปตามสมัครใจ ดังเรื่องผ้าบังสุกุลกับผ้าที่คฤหบดีถวาย ก็สุดแต่ใครจะถือจะรับหรือไม่ และทั้งสองฝ่ายก็ไม่ควรที่จะยกตนข่มท่าน เพราะเหตุที่ถือหรือไม่ถือ นั้น ว่าเฉพาะภิกษุย่อมมีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น เพราะพระมิได้ประกอบอาชีพด้วยตนเอง ต้องอาศัยศฤกษณ์เป็นผู้ถวาย ถ้าเลือกอาหารก็จะกลายเป็นผู้เลี้ยงยาก มิใช่เลี้ยงง่ายตามที่ตรัสสอนไว้ โดยปกติ เขาทำอาหารบริโภครองเขา เขาก็แบ่งอาหารนั้นถวายพระส่วนหนึ่ง ดังนี้เขาก็ไม่ลำบากยุ่งยาก พระก็ไม่อดอดใจว่า เขาจะต้องมาเป็นกังวลด้วยเรื่องอาหารของพระมากไป ทั้งเมื่อเขาทำเพื่อบริโภคของเขาเองโดยปกติ ดังนั้น เนื้อก็ไม่นับอุทิสมังสะสำหรับพระ เพราะเขาทำสำหรับเขาเองต่างหาก ถ้าเขาเป็นคนถือศีลด้วย ก็ยิ่งไม่เป็น แต่ถ้าเขาเป็นพวกมังสวิรัต คือเว้นเนื้อสัตว์ เขาปรุงอาหารผักถวายพระดังที่เขาบริโภค พระก็ย่อมฉันอาหารผักได้ เพราะเหตุผลเช่นเดียวกัน คือมีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น

รวมความว่า ฉันทอาหารที่มีเนื้อสัตว์ที่สมควรก็ได้ ฉันทอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์ก็ได้ สุดแต่ผู้ถวายจะจัดถวาย พระไม่เข้าไปยุ่งว่า จะต้องฉันอย่างนั้นไม่ฉันอย่างนี้ นอกจากที่ไม่สมควรเท่านั้น เมื่อแยกประเด็นออกไปได้ดังนี้

เรื่องอาหารจะเป็นชนิดไหนจึงอยู่ที่ผู้ถวาย หน้าที่ของพระคือทำตนให้เป็นผู้เลี้ยงง่าย คนบางหมู่บางประเทศถือมังสวิรัต หากพระไปอยู่ในหมู่นั้นก็เป็นมังสวิรัตไปด้วยในตัว ถ้าจะไปประสงค์เนื้อสัตว์แม้ที่สมควรก็ไม่ถูกเหมือนกัน และแม้อยู่ในหมู่คนที่ไม่ถือมังสวิรัต ถ้าพระประสงค์จะถือมังสวิรัตเป็นส่วนตนก็ย่อมทำได้ ด้วยวิธีที่เมื่อ

รับบิณฑบาตเขามาแล้ว ก็เลือกแต่ที่ไม่มีเนื้อสัตว์ หากภายหลังเขารู้ว่าเขาชวนชวายจัดให้เอง ก็เป็นเรื่องความเอื้อเฟื้อของเขา มิใช่พระทำตนให้เลี้ยงยากแต่อย่างไร

เรื่องเกี่ยวกับชีวิตสัตว์นี้ยังมีอีกมาก เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่นกระเป่าหนัง รองเท้าหนัง เป็นต้น ถ้าถือว่าการบริโภคเนื้อเป็นอนุโลมหรือส่งเสริมปาณาติบาตแล้ว ก็น่าจะต้องเว้นการใช้สิ่งเหล่านี้ทั้งหมด และแม้จะเดินไปข้างไหน ต้องเหยียบสัตว์เล็กน้อยสักเท่าไร ที่หายใจเอาสัตว์ที่เป็นจุลินทรีย์เข้าไปครั้งละเท่าไร ก็น่าคิด คิดมากจะกลายเป็นเห็นว่า เสียศีลข้อที่หนึ่งนี่จนต้องหยุดเดินหยุดหายใจ ก็จะพิกลไป

ทางพระพุทธศาสนามีได้ประสงค์ให้ปฏิบัติอย่างพิกล ไร้เหตุผลอันถูกต้องดั่งนั้นเลย

๓

พระบัญญัติศีลในพระพุทธศาสนานั้น เว้นการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ต่างจากบางศาสนาที่ให้ฆ่าได้บางประเภท ห้ามบางประเภท จึงมีปัญหาขึ้นหลายข้อ เช่นว่า จะไม่กระทบกระเทือนถึงเศรษฐกิจด้านการประมงและการเลี้ยงสัตว์หรือ อันที่จริงปัญหานี้ไม่น่าวิตก เพราะไม่น่าวิตกว่า คนจะพากันทำตามศีลข้อที่หนึ่งนี้เสียมากหรือทั้งหมด ควรวิตกในข้อนี้มากกว่าว่าคนส่วนมาก ไม่ถือศีลหรือไม่ถือศีลข้อนี้ เช่นเดียวกับศีลข้ออื่น เช่นข้อสอง เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่น่าวิตกว่า คนจะพากันถือศีลข้อสองนี้เสียหมด ควรวิตกมากกว่าว่าคนไม่ถือศีลข้อสองนี้ ฉะนั้น เรื่องทุจริตต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมาก

ถ้าตอบดั่งนี้ก็น่าจะมีปัญหาตามมาว่า ถ้าเช่นนั้นจะบัญญัติศีลข้อนี้ไว้ทำไม เพราะบัญญัติไว้แล้วก็ไม่มีประโยชน์ เพราะคนไม่ปฏิบัติกัน ก็อาจตอบได้ว่าบัญญัติไว้สำหรับผู้ประสงค์จะปฏิบัติ เพราะผู้ที่เห็นประโยชน์และประสงค์จะปฏิบัติก็มีอยู่ ควรเข้าใจว่าศีลในพระพุทธศาสนานั้นต่างจากกฎหมายแผ่นดิน เพราะกฎหมายแผ่นดินเป็นข้อบังคับ ซึ่งมีการลงโทษผู้ละเมิดเป็นอาญาแผ่นดิน ส่วนศีลนั้นข้อเว้น

ตามความสมัครใจตามศรัทธาของแต่ละคน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมา พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงขอร้องหรือบังคับใครให้ถือศีล ผู้ที่มีศรัทธาสมัครใจถือเอง จะถือศีลชั้นไหนก็ได้ตามความสมัครใจ นอกจากไม่ทรงขอร้องหรือบังคับแล้ว ยังทรงห้ามไม่ให้บางคนบางพวก เช่นห้ามไม่ให้บวชข้าราชการที่ทางราชการมิได้อนุญาต ไม่ให้บวชบุตรที่มารดาบิดามิได้อนุญาต เท่ากับห้ามมิให้บุคคลดังกล่าวถือศีลของภิกษุหนึ่งเอง และธรรมเนียมในครั้งพุทธกาลนั้น ไม่ได้ใช้วิธีให้ศีลกันทีละข้อ เป็นพิธีการเหมือนอย่างในทุกวันนี้

เรื่องศีลเป็นเรื่องอันดับสอง ส่วนเรื่องอันดับหนึ่งนั้นคือสัทธาปสาทะ หรือที่เรียกว่าความเชื่อความเลื่อมใส ผู้ที่ได้ระดับธรรมของพระพุทธเจ้าได้ความเชื่อความเลื่อมใสแล้ว ก็แสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ถ้ายิ่งกว่านั้นก็ขอบวชเป็นภิกษุ ภิกษุณี หรือ เป็นสามเณร สามเณรี เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องมีศีลของอุบาสกอุบาสิกาเป็นต้นขึ้นเองโดยฐานะ

ในบัดนี้ มีการขอและให้ศีลกันเป็นพิธีการ ถึงดังนี้ เมื่อจะบวชเป็นภิกษุก็ไม่ต้องรับศีล ๒๒๗ กัณฑ์ละข้อ ถ้าจะต้องรับศีลของภิกษุนี้กันทีละข้อแล้ว คงจะพิพากพิพวนมิใช่น้อย การที่มีธรรมเนียมให้ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ กัณฑ์ละข้อ นี้เป็นธรรมเนียมที่ดีเพื่อให้เป็นการยืนยันชัดแจ้ง แต่ก็ยังรักษาคติเดิมคือต้องมีการขอศีลก่อน แสดงว่ามีศรัทธาที่จะรับศีล นอกจากนี้ยังแสดงว่ามีความสะดวกที่จะรับศีลด้วย แม้เมื่อรับศีลแล้ว จะเลิกเมื่อไรก็ได้ สุดแต่ศรัทธาและความสะดวกของแต่ละบุคคล เมื่อเป็นเช่นนี้ ศีลจึงไม่ขัดขวางกับใคร ไม่ขัดขวางกับทางบ้านเมือง ใครไม่ศรัทธาไม่สะดวกก็ไม่ขอไม่รับศีล พระก็ไม่ว่าอะไร ใครมีศรัทธาและพร้อมที่จะถือศีลก็ถือไป จะถือกี่ข้อเร็วหรือช้า นานเท่าไรก็สุดแต่ใจสมัคร

พระพุทธศาสนาจึงไม่กระทบกระเทือนกิจการอะไรของทางบ้านเมือง และไม่กระเทือนใจของบุคคลใด ๆ เลย

พระเจ้าธรรมิกราช

๑

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ‘พระราชาเป็นหัวหน้าของหมู่มนุษย์’ และได้ตรัสแสดง ราชธรรมไว้ครบถ้วน เพื่อทรงใช้เป็นอสังการประดับพระองค์ในการปกครองประชา ราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุข ศิลเป็นราชธรรมข้อหนึ่ง ที่พระองค์ได้ตรัสไว้เป็นพุทธานุศาสน์ สำหรับพระราชาและผู้ปกครองทั้งหลาย หมายถึงความงดเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติ การที่ควรประพฤติ การอันใดที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชน ย่อมเว้นการ อันนั้น ส่วนการอันใดก่อให้เกิดความสุขความเจริญ ย่อมประพฤติการอันนั้น และ ตามคติที่นับถือกันมาแต่โบราณ

พระเจ้าธรรมิกราชทั้งปวง ย่อมทรงตั้งอยู่ในศีล ๕ โดยปกติ เมื่อมายุ์ราช เสวกทั้งหลายประพฤติตาม บ้านเมืองก็สงบเรียบร้อย ประชาชนมีความสุข ดังอานิสงส์ (ผลที่ดี) ของศีลที่ว่า ‘ศีลเป็นเหตุให้ถึงสุคติ (คติที่ดี) ศีลเป็นเหตุให้เกิดโภคสมบัติ ศีลเป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์เข็ญ’ พระเจ้าธรรมิกราชย่อมทรงรักษาหลักศีลธรรม (ทางพระศาสนา) และหลักนิติธรรม (บทกฎหมาย ทางบ้านเมือง) ไว้เป็นคู่กัน คนประพฤติล่วงหลักศีลธรรมที่ดีเช่นศีล ๕ ย่อมได้รับโทษตาม ‘อาญากรรม’ คนประพฤติล่วงนิติธรรมคือกฎหมาย ย่อมได้รับโทษตามคติของกฎหมาย อันเรียกว่า ‘อาญาแผ่นดิน’ พระเจ้าธรรมิกราชทรงได้พระนามว่า ‘ธรรมิกะ’ เพราะทรงปฏิบัติ รักษาธรรมทั้งสองนั้น คือศีลธรรมตามหลักพระศาสนาที่นับถือ และนิติธรรม กฎหมาย

ซึ่งประการหลังนี้ เรียกว่า ‘ยุดิธรรม’ เช่นเมื่อศาลชนะเด็ดขาดตัดสินว่าผิด หรือไม่ผิด ก็ ‘ยุดิ’ กันเพียงเท่านั้น (แต่อาจไม่เป็นไปตามความเป็นจริงก็ได้) เมื่อคนยัง ย่ำเกรงอาญากรรม กลัวเกรงอาญาแผ่นดินอยู่ก็สงบเรียบร้อย แต่เมื่อคนไม่เกรงกลัว อาญาทั้งสอง ความไม่สงบวุ่นวายก็จะเกิดขึ้นตั้งแต่ส่วนน้อยจนถึงมากและมากที่สุด ที่เรียกว่า ‘กสิยุค’ หรือ ‘ยุคมิคสัญญี’ พระเจ้าธรรมิกราชย่อมทรงนำหมู่มาตย์และ ประชาชนให้มีความเกรงอาญากรรมและอาญาแผ่นดิน มีความเคารพปฏิบัติในหลัก คติธรรมที่ดีของพระศาสนา และในหลักนิติธรรมตามบทกฎหมาย เป็นเหตุให้เกิด ความสงบสุขสถาพร นี่เป็นศีล ซึ่งเป็นศีลบารมีของพระเจ้าธรรมิกราช มีคุณานุภาพ แผ่ไปให้เกิดความสุขสมบูรณ์ทั่วไป

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ นี้ ขออำนาจ คุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระบารมี มีศีลบารมีเป็นต้น โปรดอภิบาลรักษาพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระภัทรมหาราช พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา ให้ทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากสรรพภัยพิบัติ ทรงพระเจริญ ด้วยสรรพพรชัยมงคล เสด็จสถิตสถาพรเป็นที่พึงรมเย็นแห่งพระราชวงศ์ คณะรัฐบาล และข้าราชการ พร้อมทั้งอาณาประชาราษฎร์ สมณะชีพราหมณาจารย์ทั่วรัฐสีมา อาณาเขตตลอดจักรกาลเทอญ ฯ

๒

พระราชามหากษัตริย์ผู้ทรงตั้งอยู่ในธรรม ย่อมทรงเป็นที่พึงของประชาราษฎร์ ทั้งปวงโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้พระพุทธรูปเจ้าก็ทรงเสวนา เสด็จไปประทับอยู่ใน แวนแคว้นของพระราชผู้ตั้งอยู่ในธรรม ดังเช่นเรื่องที่เกิดขึ้นสมัยเมื่อพระพุทธรูปเจ้าประทับ อยู่ ณ พระเชตะวัน ไกลกรุงสวตตีแห่งแคว้นโกศล

มีชวานา ๓ คนไปไถนาอยู่ที่ปากดงแห่งหนึ่ง ขณะนั้นได้มีพวกโจรออกมาจาก ดงเข้าไปปล้นคนในบ้านแล้วหนีเข้าดงไป พวกมนุษย์พากันติดตามไปพบชวานา ๓ คนกำลังไถนาอยู่ คิดว่าเป็นโจรพวกนั้นแกล้งแสดงตนเป็นชวานา จึงจับไปเฝ้าพระเจ้า

โกศล กราบทูลโจษว่าเป็นโจร ขณะที่กำลังไต่สวนอยู่นั้น มีหญิงผู้หนึ่งมาเดินร้อง คร่ำครวญอยู่รอบพระราชนิเวศน์ ขอพระราชทานผ้านุ่งห่ม พระราชาได้ทรงสดับก็ทรง พระกรุณาโปรดให้นำผ้าออกไปพระราชทาน ฝ่ายหญิงนั้นก็กล่าวว่ามิได้ขอพระราชทาน ผ้านุ่งห่มเช่นนี้ แต่ขอพระราชทานผ้านุ่งคือสามี เจ้าพนักงานจึงเข้าไปกราบทูล ได้โปรดให้นำหญิงนั้นเข้าเฝ้ารับสั่งถามว่า ส่งผ้านุ่งห่มออกไปให้ตามที่ร้องขอ กลับว่าสามี อย่างไรก็ตาม หญิงนั้นกราบทูลว่า สามีชื่อว่าผ้านุ่งห่มของสตรี เพราะเมื่อสามีเป็น อันตรายไป สตรีผู้ภริยาแม่จะนุ่งผ้าสาฎกราคาตั้ง ๑๐๐๐ ตำลึง ก็ชื่อว่าตัวเปล่า ดังคำเก่าที่ว่า “แม่น้ำที่ไร่น้ำก็เปล่า รัฐที่ไม่มีพระราชาก็เปล่า สตรีผู้เป็นหม้ายแม่จะมีพี่น้องตั้ง ๑๐ ก็เปล่า” พระราชาได้ทรงสดับก็โปรด จึงตรัสถามว่า คนทั้ง ๓ ที่ถูก จับกุมตัวมานี้เป็นอะไรของเจ้า หญิงนั้นกราบทูลว่า คนหนึ่งเป็นสามี คนหนึ่งเป็นน้อง คนหนึ่งเป็นบุตร พระราชาทรงพอพระฤทัย จึงทรงอนุญาตให้ขอได้คนหนึ่งจะต้องการ คนไหน หญิงนั้นกราบทูลว่า เมื่อชีวิตดำรงอยู่ก็ขอพระราชทานสามี และขอพระราชทาน บุตรด้วย เพราะสามีเป็นเหมือนเพื่อนคู่ชีวิตในการเดินทาง บุตรเป็นเหมือนเสียบึง ในพอกในห่อ แต่ทั้งสองนี้ยังห่างยากกว่าพี่น้อง เพราะพี่น้องร่วมอุทรนั้นเมื่อสิ้นมารดา บิดาเสียแล้วก็หาอีกไม่ได้ จึงขอพระราชทานน้องอีกคนหนึ่งด้วย พระราชาทรงยินดีใน คำกราบทูล จึงโปรดให้ปล่อยทั้ง ๓ คน

ข่าวเรื่องชานา ๓ คนพ้นจากทุกข์เพราะอาศัยหญิงคนหนึ่งนี้ได้สื่อกันไป จนถึงหมู่ภิกษุ พวกภิกษุก็ได้ปรารภกันในธรรมสภา และได้กราบทูลพระพุทธเจ้า แม้พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถึงหญิงนั้น ซึ่งได้เคยช่วยแก้ไขชายทั้ง ๓ ให้พ้นทุกข์มาตั้งแต่ อดีตกาลนานไกล ดังกล่าวในอุจฉัตตชาดก

เรื่องนี้แสดงความตั้งอยู่ในธรรมของพระราชามหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นที่พึ่งของ ประชาชนผู้ประสบทุกข์เดือดร้อน สนพระหทัยในคำร้องทุกข์ โปรดสดับเหตุผล ประกอบด้วยคตินิยม และแสดงถึงความฉลาดกล้ำหาญของหญิง ปัญหาที่ผูกมัดชาย ๓ คนจนไม่อาจจะเปลื้องตนเองได้ แต่อาศัยปัญญาและความกล้าหาญแน่วแน่ของหญิง คนเดียวช่วยแก้ไขให้พ้นภัยได้ทุกคน ใคร ๆ จึงไม่ควรประมาทปัญญาและความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวของหญิง

มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด

ครั้งหนึ่ง ท่านพระอานนที่ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์
กึ่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสว่า มิตรที่ดีเป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด และได้ตรัสเอามรรคมี-
องค์ ๘ เป็นมิตร

พระพุทธดำรัสชี้แจงว่ามิตรเป็นเรื่องสำคัญของบุคคล และยอดของมิตร
ก็คือธรรมที่พึงอบรมให้มีอยู่ในจิตใจ เพราะธรรมย่อมเป็นมิตรประจำตน ไม่มีพรา-
กออกไปจากตนได้ กับยอมช่วยตนอยู่เสมอ แต่เมื่อว่าถึงบุคคลด้วยกัน มิตรที่ดีเป็นผู้ที่
พึงปรารถนา ทั้งในเวลาปกติ ทั้งในเวลาคับขัน

ลักษณะของมิตรที่ดีประการหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ก็คือปัญญา มิตรผู้มีปัญญา
ย่อมจะสามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้องให้เกิดประโยชน์ปราศจากโทษ ส่วนมิตรที่ขาด
ปัญญาแม้จะปรารถนาดีก็เหมือนมุ้งร้าย ดังมีเรื่องเล่าในชาดกว่า

มีชายศรัทธาล้านเลื่อมดังลาดทองแดงคนหนึ่ง เป็นช่างไม้นั่งถากไม้อยู่ มียุง
ตัวหนึ่งบินไปจับก้นที่ศรัทธาล้านเลื่อมนั้น ชายผู้นั้นร้องเรียกบุตรชายที่อยู่ใกล้กันให้
ช่วยตียุง บุตรชายจึงฉวยขวานจามยุงลงไปในนศรัทธะบิดาถึงแก่ความตาย พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสว่า “คนมิใช่มิตรที่มีปัญญา ยังประเสริฐกว่า ส่วนมิตรที่ไร้ปัญญาไม่ประเสริฐ
เลย” เป็นข้อเตือนว่าการที่จะให้ใครช่วยเหลือทำอะไรต้องเลือกคนที่มีปัญญา ที่รู้จัก
ผิดถูกควรไม่ควร มิใช่ว่าถ้าเขามุ่งดีปรารถนาดีแล้ว เป็นมอบภาระงานให้ทำเรื่อยไป

เพราะถ้าเป็นคนขาดปัญญา แม้จะทำด้วยความตั้งใจช่วยจริง แต่ก็อาจทำการที่เป็นโทษ แม้อย่างอุกฤษฏ์ดังเรื่องนี้

เรื่องของการทำอะไรขาดปัญญายังมีอีกมาก มักเป็นการทำที่ปราศจากประโยชน์ ชนิดที่ลงทุนลงแรงมาก แต่ได้ประโยชน์น้อย หรือไม่ได้เลย หรือกลับเป็นโทษ ดังภาษิตโบราณว่า 'ขี่ช้างจับตักแตน' 'ต่าน้ำพริกละลายแม่น้ำ'

แม้ในชาดกก็มีเล่าเรื่องยกกองทัพไปรบกับยุงว่า มีคนโง่กลุ่มหนึ่งไปทำงานในป่าที่มียุงชุม พวกกันโกรธยุง จึงชักชวนกันถือธนูอาวุธยกกันไปรบยุง เมื่อตลุมบอน ยิงฟันหมู่ยุงก็ถูกกันเองบาดเจ็บ พวกกันกลับมานอนเจ็บไปตาม ๆ กัน

อีกเรื่องหนึ่ง คล้ายกับเรื่องต้นว่าทาสีของอนาถบิณฑิกเศรษฐี กำลังซ่อมข้าว มารดามานอนอยู่ในโรงซ่อมข้าวนั้น หมู่แมลงวันพากันมาไต่ตอม จึงเรียกธิดาให้ไล่แมลงวัน ทาสีนั้นจึงฉวยสากตำข้าวพาดแมลงวันลงไปที่ตัวของมารดาถึงแก่ความตาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภเรื่องนี้ว่า "คนมิใช่มิตรที่ทรงปัญญายิ่งดีกว่า คนที่คิดอนุเคราะห์อย่างโง่ ๆ ไม่ดีเลย" บางทีทำไปแล้วเป็นอันมากไปเสียตายสิ่งเล็กน้อยเลยเสียประโยชน์ อย่างเรื่องจะรดน้ำต้นไม้แต่เสียตายน้ำว่า

มีคนเฝ้าสวนแห่งหนึ่งให้เด็กขุดรากต้นไม้เล็ก ๆ ให้โผล่ขึ้นมา แล้วรดน้ำพอบวมราก ต้นไม้ก็เลยเฉาตาย อีกแห่งหนึ่ง ใช้วานรให้รดน้ำ พวกวานรก็คู้ยดินให้รากต้นไม้โผล่ขึ้นรดพอบวมราก ต้นไม้ก็เฉาตายอีกเหมือนกัน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภเรื่องเช่นนี้ว่า "ความประพฤติประโยชน์ด้วยไม่ฉลาดรู้จักประโยชน์ หานำความสุขมาไม่ คนโง่ยอมทำลายประโยชน์เสีย เหมือนอย่างวานรเฝ้าสวน" เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องสาธกให้เห็นโทษของการใช้คนที่ขาดปัญญาแม้จะเป็นมิตร กลับตรงกันข้าม ควรปรารภณามิตรที่มีปัญญา และฟังคำแนะนำของมิตรเช่นนี้

ธรรมย่อรักษาผู้ประพฤดิธรรม

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่พึ่งช่วยชี้ทางพันทุกข์ให้แก่คนทุก ๆ คน และทางที่ทรงชี้ให้ นั้น บางคนก็เห็นว่าอยู่ไกลเสียเหลือเกิน บางคนก็อาจจะว่าใกล้นิดเดียวเพราะอยู่ที่ใจดวงเดียวเท่านั้น ถ้าจะอ้างเอาใจอย่างนี้ก็เห็นจะไม่ไกลจริง แต่ฝ่ายที่เห็นว่าไกลก็อาจจะยืนยันว่าไกลเพราะทำใจอย่างที่ตรัสสอนไว้ไม่ได้ เรื่องทั้งหมดจึงมาลงเอยอยู่ที่การทำใจ

อันที่จริง ใจนี้ก็เป็นของแปลยาก บางคราวที่ชอบก็ชอบเสียเหลือเกิน บางคราวที่ชังก็ชังเสียมากมาย หรือเหลือที่จะเบื่อหน่าย พระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนไว้ความว่า “ผู้ที่ประพฤดิคือทำไปตามอำนาจจิตย่อเมื่อดูร้อน” และได้ตรัสสอนวิธีทำใจไว้ อันจะพึงพบได้จากพระธรรมคำสั่งสอนทุกบท มีอยู่บทหนึ่งคือสอนให้นั่งดูใจเอง เมื่อชอบก็ดูความชอบในใจ เมื่อชังก็ดูความชังในใจ เมื่อเบื่อก็ดูความเบื่อในใจ คือใช้ใจนี้แหละดูใจ ใจจะตั้งไปอย่างไรก็ปล่อยให้ตั้งไป ไม่ต้องห้าม แต่นั่งดู ใจ روانไปหนักเข้าก็จะสงบไปเอง เพราะความนิ่งดูอยู่ได้นั้นเป็นตัวสติ เป็นเหมือนเชือกที่ผูกม้าพยศ คือใจไว้กับหลัก ผลของการใช้สติตั้งนี้จะเกิดขึ้น คือ ความสุขของใจจะเกิดขึ้นอย่างไม่คาดหวัง และถ้าผู้ปฏิบัติมีบุญอันได้ทำแล้ว คือ ได้ทำความดีต่าง ๆ ได้เคยอบรมจิตใจมาแล้ว ผลดีต่าง ๆ จะเกิดขึ้นในเวลาใกล้ ๆ อย่างปาฏิหาริย์ พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้แล้วว่า “ธรรมย่อรักษาผู้ประพฤดิธรรม” และว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวบุญ คำว่าบุญเป็นชื่อของความสุข” ปัญหาจึงมีเหลืออยู่ว่า จะทนนั่งดูใจอยู่ได้

หรือไม่ ซึ่งก็ตอบได้ว่าคนมีบุญนั้นย่อมทนนิ่งดูอยู่ได้แน่ เพราะไม่ได้ไปดูที่ไหน ดูที่ใจของตนเอง ทนอยู่สักหน่อยเดียว พอได้ความสงบสุขใจขึ้นแล้ว ก็ไม่ต้องทนอีกต่อไป ต้องเป็นทุกข์ทนอยู่ในระยะแรกเท่านั้น

คนมีบุญนั้น บุญย่อมคอยจ้องจะเข้าช่วยอยู่แล้ว เพียงแต่เปิดโอกาสให้เข้าช่วย คือ เปิดใจรับนั่นเอง การเปิดใจรับก็คือ เปิดอารมณ์ที่หุ้มห่อออกเสียแม้ชั่วขณะหนึ่ง ด้วยสติที่กำหนดทำใจดังกล่าวตามวิธีของพระพุทธเจ้า เมื่อบุญได้โอกาสพรั่งพรูเข้ามา ถึงใจ หรือไหลขึ้นมาได้แล้ว จิตใจจะกลับมีความสุขอย่างยิ่ง

อารมณ์ทั้งหลายที่เคยเห็นว่าดีหรือร้ายก็จะกลับเป็นเรื่องธรรมดาโลก หรือโลกธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ย่อมเกิดแก่บุคคลทั้งที่เป็นปุถุชนทั้งที่เป็นพระอริยะ แต่ปุถุชนย่อมไม่พิจารณาเห็นว่าเป็นของไม่เที่ยงเป็นของแปรปรวน จิตใจจึงถูกอารมณ์ท่วมทับครอบงำให้เป็นทุกข์ ส่วนพระอริยะย่อมพิจารณาเห็นตามเป็นจริง จิตใจจึงเป็นอิสระจากอารมณ์ ไม่เป็นทุกข์เพราะอารมณ์และปฏิบัติกิจการที่เป็นประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายได้อย่างใจเฉย ไม่สะดุ้งสะเทือน โลกธรรมอันหมายถึงเรื่องราวที่ก่อให้เกิดสุขเกิดทุกข์ที่ซบใจหรือไม่ซบใจ บางคราวก็มีมาเหมือนน้ำท่วมที่เรียกว่าอุทกภัย

อันที่จริง ทั้งความสุขทั้งความทุกข์เป็นอุทกภัยเหมือนกัน ถ้ามีสิ่งที่เป็นเกาะเป็นที่พึ่งของใจดีแล้วก็ไม่เดือดร้อน การทำใจก็คือทำให้เป็นเกาะเป็นที่พึ่งของใจนี้เอง คนมีบุญก็คือคนที่มีเกาะของใจดีที่ได้สร้างสมมาแล้วและกำลังสร้างสมอยู่

คนอกตัณญา

การเล่าเรื่องนิทานสาธกธรรมเป็นวิธีสอนของพระพุทธเจ้าอย่างหนึ่ง ท่านได้รวบรวมนิทานต่าง ๆ ที่อ้างว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าไว้ เรียกว่า “ชาดก” คือเรื่องอดีตชาติต่าง ๆ หมายถึงผู้ที่มีชาติกำเนิดเกิดมาแล้วในอดีต มีชื่อมีเรื่องราวของความประพฤติและได้รับผลต่าง ๆ กัน เพื่อสอนให้คนได้มองเห็นตัวอย่างหรือชาติต่าง ๆ นั้น อาจหมายถึงคนชาติดำ คนชาติขาว เป็นต้นก็ได้ คือไม่ได้หมายถึงผิวกายไม่ได้หมายถึงคนชื่อนั้นชื่อนี้ แต่หมายถึงระดับแห่งจิตใจและความประพฤติที่ดำหรือขาวแต่เล่าเป็นเรื่องขื่น ดังเรื่องช่างเผือกใจประเสริฐกับพรานป่าใจร้าย มีความย่อว่า

พรานป่าคนหนึ่งเข้าไปในป่าลึกเพื่อหาสิ่งที่จะนำไปขายเลี้ยงชีพ หลงทางเดินวนเวียนลึกเข้าไปในป่า ไม่พบทางออก มีความกลัวตาย ร้องคร่ำครวญไปคนเดียว ในป่าลึกนั้นมีช่างพลายเผือกอยู่เชือกหนึ่ง ได้ยินเสียงร้องคร่ำครวญของพรานป่า หลงทาง มีใจกรุณา จึงแสดงตนเดินไปหา พรานป่าเห็นช่างก็ตกใจออกวิ่งหนี ช่างก็หยุดไม่วิ่งไล่ พรานเหลียวมาดูเห็นช่างหยุดนิ่ง ก็หยุดวิ่ง ช่างก็เดินเข้าไปหา พรานป่าก็วิ่งหนีอีก ช่างก็หยุด พอพรานป่าหยุดช่างก็เดินเข้าไป ทำอยู่ดังนี้หลายครั้งจนพรานป่าเกิดความกล้าคิดว่าช่างไม่ทำอันตราย จึงหยุดไม่วิ่งหนี ช่างเดินเข้าไปถึงแล้วก็แสดงความเป็นมิตร นำไปยังที่อยู่ จัดหาผลไม้ต่าง ๆ มาเลี้ยง แล้วก็ให้ขึ้นหลังนำไปส่งจนถึงทางสัญจรของคน จึงให้ลงจากหลังแล้วก็กลับเข้าป่าไป

ฝ่ายพรานป่าเป็นคนใจร้าย เมื่อนั่งอยู่บนหลังช้างก็สังเกตเห็นจิ้งจอกดำมาโดยตลอด เมื่อออกมาถึงหมู่บ้านแล้ว เห็นร้านช่างทำางาแห่งหนึ่งจึงเข้าไปถามว่าต้องการงาช้างเป็นบ้างหรือไม่ ช่างทำางาก็ตอบว่าต้องการมากกว่างาช้างตาย จะให้ราคาดีกว่า พรานป่าใจร้ายจึงเตรียมเลื่อยกลับเข้าป่าไปจนถึงที่อยู่ของช่างผู้ที่ได้ช่วยชีวิตตนไว้ นั่นเมื่อพบช่างแล้วก็ของาส่วนปลายทั้ง ๒ ช้าง ช่างผู้การุญก็อนุญาตให้เลื่อยตัดได้ พรานก็เลื่อยส่วนปลายของงาทั้งสองข้างขาดแล้ว ช่างได้หยิบงาทั้งสองชิ้นด้วยวงเวียนให้พรานป่าก็รับนำออกมาขาย

ต่อมา เมื่อมูลทรัพย์ที่ขายได้หมดแล้ว ก็ฉวยเลื่อยเข้าป่าไปหาช่างผู้มีพระคุณนั้นอีก คราวนี้ขอส่วนกลางของงาทั้งสองข้าง ช่างก็อนุญาตให้ พรานป่าเลื่อยเอาไปขายเป็นครั้งที่ ๒ พอหมดทรัพย์ก็ถือเลื่อยกลับเข้าไปหาช่างอีก ของาส่วนโคนที่ยังเหลืออยู่ทั้งสองข้างเป็นครั้งที่ ๓ ช่างผู้มีใจประเสริฐก็อนุญาตให้ พรานก็ปีนขึ้นไปบนตะพองเปิดเนื้อที่ปิดโคนงาขึ้นแล้วใช้เท้าเหยียบย่นเลื่อยที่โคนงาขาดออกทั้ง ๒ ช้าง โดยไม่มีใจระลึกลงถึงพระคุณของช่างผู้ที่ได้ช่วยตนให้พ้นความตายในป่าลึก ทั้งได้ให้งามาแล้วเพื่อยังชีวิตถึง ๒ ครั้งแล้ว ทั้งไม่มีใจสงสารช่างผู้ถูกเลื่อยงามีความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส ช่างผู้มีใจประเสริฐนั้นเมื่อถูกเลื่อยโคนงาขาดหมดแล้ว ทั้งที่มีความเจ็บปวดอย่างยิ่ง ก็ได้พยายามหยิบงาทั้งสองท่อนที่เป็นสมบัติในกายชิ้นสุดท้ายด้วยวงเวียนให้พรานป่า เขาก็รับไปอย่างแช่มชื่น

ท่านเล่าว่าพอเขาเดินแบกงาสองท่อนนั้นออกไปพ้นสายตาของช่างผู้มีพระคุณ ยิ่งใหญ่แก่ตน แผ่นดินก็แยกออกกลืนร่างของเขาหายลงไปทันที ท่านกล่าวเป็นโคลงสอนไว้ว่า “คนอกตัญญูมองหาช่องอยู่เป็นนิตย์ ถึงจะให้แผ่นดินทั้งสิ้น ก็ไม่ทำให้พอได้”

กรรมอาศัย

เรื่องชาดกในพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะเป็นนิทานสาธกกรรม หรือที่เรียกว่านิทานสุภาสิตอย่างนิทานอีสป บางเรื่องมีสัตว์ดิรัจฉานพูดได้ ซึ่งในบัดนี้ไม่เชื่อกันว่าจะเป็นจริง ทำให้บางคนปฏิเสธเสียทั้งหมด ผู้ที่ปฏิเสธทั้งหมดดั่งนี้ก็เลยไม่ได้ของดีในนิทานชาดก นึกเทียบอย่างคนที่เก็บได้เพชรที่ยังไม่ได้เจียรระไนก้อนหนึ่ง มองดูเห็นเป็นก้อนหินธรรมดาไม่สุกใส จึงโยนทิ้งเสีย เช่นนี้จะเป็นคนโง่หรือฉลาด สมควร จะเจียรระไนใช้ไม่ดีกว่าหรือ นิทานสุภาสิตทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าเป็นเพชร มีค่ามาก คนฉลาดย่อมรู้จักนำไปเจียรระไน คือเลือกสรรเอาเนื้อหาสุภาสิตใช้เป็นอารมณ์ประดับตน และเรื่องสัตว์พูดได้หากจะคิดว่าสัตว์ก็มีความรู้ทางจิตใจเหมือนกัน แม้ในบัดนี้คนเราก็กังขาความเข้าใจกับสัตว์ได้บางประการ สัตว์เลี้ยงพูดไม่ได้แต่เข้าใจความประสงค์ของคนทางภาษาที่คนพูดด้วยหรือทางสายตามากหรือน้อย สัตว์บางชนิด น่าคิดว่ามีภาษาของตนอยู่เหมือนกัน สังเกตที่คล้ายพูดกันถึงกันเฝิงกันในบางครั้ง แต่ข้อนี้ไม่ใช่สาระสำคัญของนิทานชาดก สาระสำคัญอยู่ที่เป็นเรื่องสาธกกรรมดั่งกล่าวแล้ว ดั่งเรื่องนกเกาะทายเป็นเรื่องสาธก เรื่อง 'กรรมอาศัย' คือตนไม่ได้ทำกรรมนั่นเอง คนอื่นทำแต่เขาอาศัยตนทำ ดั่งนี้ ตนจะพลอยเป็นบาปเป็นบุญไปด้วยหรือไม่ ว่าถึงทางบาป ก็เช่นเรื่องการบริโภคเนื้อสัตว์ คนถือศีลเว้นฆ่าสัตว์ยังบริโภคเนื้อสัตว์ จะพลอยต้องกรรมอาศัย คือพลอยเป็นบาปไปกับผู้ฆ่าสัตว์ด้วยหรือไม่ ชาดกนี้เป็นเครื่องเฉลยปัญหาในเรื่องหนึ่ง

เรื่องมีว่า นายพรานนกคนหนึ่งจับนกกระทาเสียงดีได้ตัวหนึ่ง จึงนำมาหัดให้เป็นนกต่อ ชังกรงไว้ นำไปวางให้ชนต่อนกในป่า ฝ่ายนกกระทาอื่น ๆ ได้ยินเสียงชนก็พากันมาหา นายพรานก็จับไปฆ่าขาย นกต่อคิดว่าพวกญาติอาศัยเสียงของตนพากันมาตายเป็นอันมาก จะเป็นบาปแก่ตน จึงหยุดชน นายพรานก็ใช้ไม้ตีศีรษะให้ชน นกทนเจ็บปวดไม่ไหวก็ต้องชน พวกนกกระทาก็พากันมาให้ นายพรานจับต่อไป นกต่อคิดสงสัยอยู่ไม่วายว่าต้องบาปด้วยหรือไม่

กระทั่งถึงวันหนึ่ง นายพรานหิ้วกรงนกต่อไปถึงอาศรมของฤๅษีตนหนึ่งในป่า จึงแวะเข้าไปขอน้ำฤๅษีดื่ม วางกรงนกไว้ข้างหน้าฤๅษี ครั้นดื่มแล้วออกไปนอนพักที่ร่มไม้ข้างนอกหลับไป นกกระทาในกรงเห็นเป็นโอกาสจึงถามฤๅษีขึ้นว่า ตนเองมีชีวิตเป็นสุขดี มีอาหารสมบูรณ์แต่อยู่ในอันตราย คือพรานใช้เป็นนกต่อ ทำให้คนอื่น ๆ พากันมาตาย เมื่อเป็นเช่นนี้ จะมีคติเป็นฉันทใด จะเป็นบาปหรือไม่ ฤๅษีตอบว่า ถ้าใจไม่คิดไป ไม่ได้ชวนชวายเป็นบาปกรรม ก็ไม่แปดเปื้อนด้วยบาป นกถามว่า แต่พวกนกเป็นอันมากพากันมาด้วยคิดว่าญาติของเราอยู่ที่นี้ จึงต้องพากันตาย ฉะนั้น จะต้อง ‘กรรมอาศัย’ หรือไม่ มีใจสงสัยไม่หายอยู่ในข้อนี้ ฤๅษีตอบว่า ไม่ต้อง ‘กรรมอาศัย’ ถ้าใจไม่คิดร้าย บาปหาเป็นคนที่มิไฉนไม่ชวนชวายเป็นบาปไม่ นกกระทาได้ฟังเฉลยของฤๅษีก็สิ้นสงสัย นายพรานตื่นขึ้นก็ยกกรงนกกลับไป

เรื่องนี้เฉลยปัญหาเรื่อง ‘กรรมอาศัย’ ที่น่าพิจารณา

การปฏิบัติจะต้องมีความเข้าใจ

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตทุกอย่าง แต่จะต้องมีความเข้าใจความมุ่งหมายและรู้จักใช้ปฏิบัติให้เหมาะ ดังเช่นมีปัญหาว่า คนสองคนป่วยเป็นโรคคล้ายคลึงกัน คนหนึ่งไปหาหมอรักษาที่โรงพยาบาล อีกคนหนึ่งทำบุญตักบาตรพระด้วยคิดว่าเป็นวิธีรักษาให้หายโรค สองคนนี้คนไหนทำถูก หรือทำถูกทั้งสองคน ในการจะตอบปัญหานี้ควรเข้าใจเรื่องการทำบุญว่า ทำบุญทำไม การทำบุญมีหลายอย่าง กล่าวเฉพาะตักบาตรพระเป็นทานอย่างหนึ่ง มีความมุ่งหมายเพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดจากความโลภความตระหนี่ เพื่อสงเคราะห์บูชาผู้ประพฤติดี การสละให้แก่ใคร ๆ อื่นก็มีความประสงค์เช่นเดียวกัน คือเพื่อชำระใจของผู้ให้เอง และเพื่อสงเคราะห์ผู้รับให้ได้รับไปบริโภคหรือไปใช้ให้มีความสุข ฉะนั้น เมื่อจิตใจของผู้ให้บริสุทธิ์สะอาดและผู้รับมีความสุขก็เป็นอันได้รับผลตามที่มุ่งหมายของการทำทาน

ปัญหาที่ว่าคนป่วยขึ้นจะทำอย่างไร ก็ตอบได้ทันทีว่า ควรไปหาหมอรักษา เพราะเป็นเรื่องของทางกาย ส่วนเรื่องทางใจต้องอาศัยธรรมเช่นทานเป็นต้นเพื่อทำจิตใจให้ดี เมื่อจิตใจดีก็ย่อมจะช่วยรักษากายให้ดีขึ้นได้เหมือนกัน ดังคนที่มีอำนาจทางจิตใจแรงใช้อำนาจจิตรักษาโรคบางอย่างได้ จึงควรทำบุญต่าง ๆ ด้วย การตอบปัญหานี้ให้ถูกอย่างสมบูรณ์จึงควรเป็นว่า คนป่วยทั้งสองคนนั้นควรทำทั้งสองอย่าง คือไปหาหมอรักษา และทำบุญเพื่อทำจิตใจให้บริสุทธิ์ให้ดี เป็นอันได้รักษาทั้งทางกายทั้งทางจิตใจ ถ้าทำแต่ทางใดทางหนึ่งก็ยังไม่พอ

การทำบุญนั้นพึงเข้าใจว่ามีใช้การทำทานเช่นตักบาตรพระอย่างเดียว แต่การรักษาศีลก็เป็นการทำบุญ การอบรมใจให้มีสมาธิให้มีปัญญา รู้ถึงคติธรรมตาของชีวิต ก็เป็นการทำบุญ สองอย่างหลังนี้เป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดยิ่งขึ้นไปกว่าทาน โดยลำดับ และพึงเข้าใจว่าการทำทานนั้นท่านสอนให้รู้จักเลือกให้ มีใช้สอนให้ทำจนสิ้นเนื้อประดาตัวหรือจนลำบาก

ได้มีปัญหาในเรื่องนี้อยู่เหมือนกันว่า บางคนทำทานจนกระทั่งยากจนไป ทำไมบุญข้อนี้จึงไม่ช่วยให้มีงีมั่งมีขึ้นมา ถ้าเข้าใจธรรมในเรื่องนี้สักหน่อยแล้วก็จะไม่เกิดปัญหา คือ จับประเด็นของปัญหาว่า ความมั่งมีพระพุทธเจ้าสอนให้ทำอย่างไรจึงจะมี พระองค์สอนให้มีความหมั่นแสวงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ที่หามาได้ ใช้จ่ายพอสมควร ไม่ให้เบียดกรอ ไม่ให้ฟุ่มเฟือยและคบคนดีเป็นมิตรสหาย เพื่อจะได้ชักชวนกันให้ใช้ทรัพย์ไปในทางที่ดีมีประโยชน์ ไม่ใช่ในทางอบายมุขต่าง ๆ

นอกจากนี้ พระองค์ยังได้ทรงสอนวิธีใช้ทรัพย์เช่นเลี้ยงตนเองและมารดา บิดา บุตร ธิดา ภริยา สามีเป็นต้นให้เป็นสุขตามควรแก่ฐานะ เหล่านี้นับว่าเป็นประโยชน์ ปัจจุบัน และทรงสอนให้ถือเอาประโยชน์ภายนอกคือทำความเชื่อให้ถูกต้องตามคลองธรรม ให้มีศีล มีการสละบริจาด และข้อสำคัญให้มีปัญญาที่ชอบ ความประพฤติตนอยู่ในประโยชน์ข้อหลังนี้ ย่อมทำให้ประโยชน์ข้อแรกยั่งยืนมั่นคงและเจริญยิ่งขึ้นด้วย

ฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจพระพุทธศาสนาย่อมจะปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม จะไม่จนทั้งทรัพย์ภายนอกทั้งทรัพย์ภายใน ดังที่มีตัวอย่างอยู่ไม่น้อย ไม่ต้องพูดถึงทางธรรม แม้ทางโลกโดยตรงเช่นการค้า ถ้าดำเนินไปอย่างไม่เข้าใจไม่ฉลาด ก็ขาดทุนเสียหายได้

ธรรมวิจย

การวิจยเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปรับปรุงต่าง ๆ เพราะจะต้องวิจยให้ทราบข้อที่บกพร่องพร้อมทั้งเหตุต่าง ๆ เสียก่อน พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้เป็นกลาง ๆ ที่จะพึงใช้ได้ทั่วไปคือ “ธรรมวิจย” แปลว่าการวิจยธรรม มีความหมายว่า เลือกเฟ้นธรรมว่า ข้อนี้ดีไม่มีโทษผู้รู้สรรเสริญ ข้อนี้ไม่ดีมีโทษผู้รู้ติเตียน ส่วนดีและไม่ดีทั้งสองประการนี้คือธรรมในที่นี้ ซึ่งมีอยู่ในจิตใจ และในกรรมคือการทำงานของทุก ๆ คน การวิจยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าก็คือการวิจยส่วนดีส่วนชั่วทางจิตใจและกรรมของคน โดยเฉพาะก็ของตนเอง เพื่ออะไร ก็เพื่อจะได้ละส่วนที่ชั่วทำส่วนที่ดีให้มีขึ้น อันส่วนดีส่วนชั่วนั้น ย่อมมีอยู่ในบุคคลทุกวัยทุกรุ่น ไม่เลือกว่าเด็กผู้ใหญ่ โดยมากผู้ใหญ่มักจะวิจยเด็ก บางทีเด็กก็วิจยผู้ใหญ่ แต่ไม่เป็นทางการงาน เพราะเด็กยังไม่มีหน้าที่การงาน จึงได้แต่แอบวิจยกันโดยมาก

วันเด็กในศกนี้ตกวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๑๐ น่าจะวิจยในทางยกย่องเด็กสักทางหนึ่ง คือ “ความเป็นผู้ใหญ่ในเด็ก” คำว่า “ความเป็นผู้ใหญ่” ดูเหมือนจะเข้าใจกันทั่วไปแล้วว่า ไม่ได้หมายถึงสูงอายุเป็นต้นเท่านั้น แต่หมายถึงคุณวุฒิหรือคุณธรรมอันเหมาะสมด้วย ฉะนั้น ความเป็นผู้ใหญ่ในเด็ก จึงหมายถึงว่าในตัวเด็กนั้นมีความเป็นผู้ใหญ่บางอย่าง ที่บางทีผู้ใหญ่เองน่าจะมียุ่่น้อยก็ได้ ส่วนที่เห็นได้ง่ายสักหน่อยอันน่าจะยกขึ้นวิจยเป็นประการแรก ก็คือ ความบริสุทธิ์ที่ชื่อตรงหมายถึงความแสดงออกอย่างตรง ๆ จากจิตใจที่ชื่อบริสุทธิ์ ภาวะเช่นนี้ถ้ามีแก่คนโตแล้ว ก็

ว่าเป็นคนมีจิตใจสูง เป็นคุณธรรมที่สำคัญของผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่สมควรมีจิตใจเช่นนี้ แต่สำหรับเด็กยังไม่ถือกันว่าเป็นคุณธรรม เพราะเกิดจากความยังไม่เดียงสา เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมีความเดียงสามากขึ้น ความบริสุทธิ์ซื่อตรงอย่างเด็คนั้นก็น้อยลง จิตเริ่มรับอารมณ์ยั่วเข้าให้เกิดกิเลสต่าง ๆ รู้จักอยากได้ รู้จักผูกโกรธ รู้จักพูดเท็จ แก่ตัวเป็นต้น เมื่อจิตแปรปรวนไป ความซื่อตรงก็แปรปรวนไป เป็นความพลิกแพลงน้อยหรือมาก ยิ่งโตขึ้นดังที่เรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ขึ้นด้วยอายุเป็นต้น บางทีความเป็นผู้ใหญ่ที่เคยมีมากเมื่อเป็นเด็ก คือความบริสุทธิ์ซื่อตรงนั้นก็ยิ่งน้อยเข้า ทั้งนี้เว้นไว้แต่จะได้มีการปฏิบัติในทางธรรมวิสัยของพระพุทธเจ้าด้วยตนเองและที่ตนเองอยู่เสมอเท่านั้น เมื่อลองวิจยดูในทางนี้ก็อาจจะได้พบความเป็นเด็กในผู้ใหญ่ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยเช่นเดียวกัน ลักษณะของความเป็นเด็กที่น่ายักขี้ก่าวในข้อวิจยนี้ก็คือความไม่เดียงสา ใครก็ตามเมื่อมีความหลงมาก ก็ถือว่ามีความไม่เดียงสามาก จึงกลายเป็นเด็กไปได้เพราะความหลงนี้เอง

ความเป็นผู้ใหญ่ในเด็กน่าวิจยเพื่อให้เด็กคงมีความเป็นผู้ใหญ่เยี่ยงนั้น (แม้ไม่ใช่อย่างนั้น) โดยให้มีเดียงสา หรือปัญญาในการใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิต และเพื่อเป็นอนุสสติสำหรับผู้ใหญ่ได้ด้วย เพื่อว่าความเป็นเด็กในผู้ใหญ่จะได้ไม่น้อยลงเสียบ้าง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “ท่านทั้งหลายเป็นผู้อันความมีดีมีดหุ้มห่ออยู่แล้ว ไฉนจึงไม่แสวงหาดวงประทีปกันเล่า”

ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่

ทางพระพุทธศาสนา ปัญหาเรื่องตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ เป็นเรื่องประกอบเท่านั้น เพราะมุ่งสอนให้คนละความไม่ดีทำความดีในชาตินี้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ในปัจจุบัน แต่ส่วนมากก็อดสงสัยมิได้ในเรื่องตายเรื่องเกิด และกล่าวได้ว่าส่วนมากเชื่อว่าตายแล้วเกิดอีก หรือว่าตายไม่สูญ วิญญาณยังไปท่องเที่ยวหรือไปเป็นอะไรอย่างหนึ่งหรือไปเกิด อีกพวกหนึ่ง ซึ่งน่าจะน้อยกว่าเห็นว่าตายสูญ ไม่มีอะไรไปเกิด

ลองวิจัยดูว่าความเชื่อความเห็นของทั้งสองฝ่ายนี้ ฝ่ายไหนจะถูก ที่แรกต้องถามก่อนว่า เป็นความเชื่อความเห็นอย่างนั้น หรือเป็นปัญญาซึ่งเป็นความรู้จริง ก็คงจะได้คำตอบว่าเป็นความเชื่อความเห็นเสียโดยมาก คือ เป็นเรื่องที่ไม่รู้ด้วยตนเอง แต่ก็มีคนเชื่อว่าตายเกิด อีกฝ่ายหนึ่งไม่เชื่อ เพราะเวลาคนตายก็ไม่เห็นมีอะไรไปเกิด สิ้นลมแล้วทุก ๆ อย่างก็ทอดทิ้งอยู่ในโลกนี้ จึงไม่เชื่อว่าตายเกิดหรือเห็นว่าตายสูญทีเดียว ด้วยความไม่รู้นั่นแหละ ตกว่าความเชื่อไม่เชื่อหรือความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความไม่รู้ แล้วก็ลงความเห็นเอาเองอย่างคาดคะเนหรือเดาเหมือนอย่างเข้าไปในห้องมืดสนิทมองไม่เห็นอะไรเลย คนหนึ่งเชื่อว่าห้องนั้นมีคนซ่อนอยู่ อีกคนหนึ่งไม่เชื่อว่ามี ทั้งสองคนมีระดับเท่ากันคือมองไม่เห็นเหมือนกัน ใช้ความคาดคะเนหรือเดาเอาเช่นเดียวกัน

สรุปความในตอนนี่ว่า เรื่องตายเกิดหรือไม่เกิด ใครจะเชื่อหรือไม่อย่างไร ไม่สำคัญ ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าความจริงเป็นอย่างไร ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่เกิด ปัญหาจึง

มีว่าใครจะเป็นผู้บอกได้ จะรู้จริงได้อย่างไร ตอบได้ว่าผู้บอกมีอยู่แล้วคือพระพุทธเจ้า ท่านตอบไว้ในหลักอริยสัจสี่ ถอดความมาสั้น ๆ ว่า มีตัณหา (ความอยาก) ก็มีชาติ (ความเกิด) สิ้นตัณหาก็ก็นิชาติ ถอดคำออกมาให้เข้าใจเรื่องนี้ว่า ยังมีตัณหาตายแล้ว เกิดอีก สิ้นตัณหาแล้วไม่เกิด ท่านบอกไว้ดังนี้ แต่จะรู้จริงด้วยตนเองได้นั้น มีผู้แนะนำว่าต้องทำสมาธิจนได้ด้วยตาชั้นใน มองเห็นความจริงได้ด้วยตนเอง จึงจะสิ้นสงสัย ถ้ายังไม่ได้ดวงตาชั้นใน อย่างดีก็ต้องอาศัยศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าไปก่อน

ในครั้งพุทธกาล มีแม่ทัพใหญ่ผู้หนึ่งชื่อท่านสีหะไปเผ่ากราบทูลถามว่า จะทรงอาชญาปฏิบัติแสดงผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบันได้หรือไม่ พระพุทธเจ้าตรัสว่าได้ คือ ๑. เป็นที่รักของชนมาก ๒. เป็นที่คบหาของคนดี ๓. มีเสียงพูดถึงในทางดีงาม ๔. กล้าเข้าห่มุคนชั้นต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลทานที่มองเห็นได้ในปัจจุบัน และ ๕. ตายไปสุคติ (ไปดี) โลกสวรรค์ ข้อหลังนี้เป็นผลภายหลัง ท่านแม่ทัพสีหะกราบทูลว่า ๔ ข้อต้นไม่ต้องถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้าเพราะรู้ได้ด้วยตนเอง ส่วนข้อหลังไม่รู้ แต่ก็ถึงความเชื่อต่อพระพุทธเจ้าในข้อนั้น ท่านแม่ทัพเป็นทหารกราบทูลตรง ๆ รู้ว่าไม่รู้ แต่ก็มีความเชื่อต่อพระพุทธองค์มั่นคง

ฉะนั้น ถึงไม่รู้แต่มีผู้รู้เป็นผู้นำทางและมีความเชื่อฟังผู้รู้ ก็ยอมเดินถูกทางแน่

แก้เหตุการณ์ด้วยสติ

อันเหตุการณ์ที่บังเกิดขึ้นแก่ชีวิต มีอยู่เป็นอันมากที่บังเกิดขึ้นโดยไม่รู้ไม่คิด มาก่อน แต่เมื่อเป็นเหตุการณ์ที่จะต้องเกิดก็เกิดขึ้นจนได้ ถ้าหากใครมองดูเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างของเล่น ๆ ไม่จริงจัง ก็ไม่เกิดทุกข์เดือดร้อน หรือจะเกิดบ้าง ก็เกิดอย่างเล่น ๆ ถ้าจะหนีเหตุการณ์เสียบ้าง ก็เหมือนอย่างหนีไปเที่ยวเล่นหรือไปพักผ่อนเสียครั้งคราวหนึ่ง

คนเรานั้นเมื่อเห็นว่าที่ใดมีทุกข์ ก็จะต้องหนีไปให้พ้นจากคนหรือเหตุการณ์ที่ก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น ฉะนั้น ถ้าแต่ละคนได้ระลึกถึงข้อนี้ก็ควรจะไม่ประพฤติ หรือกระทำการก่อทุกข์ให้แก่กัน ทั้งนี้ด้วยมีความสำนึกตนและประพฤตินให้อยู่ในขอบเขตที่สมควร เรื่องว่าอะไรสมควรอะไรไม่สมควรนั้น ถ้าคนเรามีสติรู้จักตนตามเป็นจริง ไม่หลงตนไม่ลำเอียงแล้ว ก็จะได้รู้ได้โดยไมยาก บางทีหลอกคนอื่นได้แต่หลอกตนเองหาได้ไม่ เช่นคนที่รู้ยู่ว่าตนเองเป็นอย่างไร แต่เที่ยวพูดโอ้อวดคนอื่นว่าวิเศษต่าง ๆ บางทีหลอกตนเองให้หลงได้สนิทแต่หลอกคนอื่นไม่ได้ เช่นคนที่หาได้มีความวิเศษอันใดไม่ แต่เข้าใจตนเองว่าวิเศษแล้วแสดงตนเช่นนั้น ส่วนคนอื่นเขารู้ว่าเป็นอย่างไร จึงหัวเราะเอา หากได้มองดูความเป็นไปต่าง ๆ กันของคน ในทางที่น่าหัวเราะ ดังนี้ ก็น่าจะมีทุกข์น้อยลง

การมองดูคนอื่นนั้นผู้มองดูตนเองไม่ได้ เพราะตนเองต้องรับผิดชอบต่อตนเองโดยตรง ส่วนคนอื่นเขาก็ต้องรับผิดชอบต่อตัวเอง เรื่องความรับผิดชอบนี้ บางทีก็

ไปไม่ออกว่าทำอะไรไว้ จึงต้องรับผิดชอบเช่นนี้ เช่นต้องรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แก่ชีวิตต่าง ๆ ในฐานะเช่นนี้ ผู้เป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมใช้ศรัทธาความเชื่อในกรรมและผลของกรรม ทำกรรมที่ผิดไว้ก็ต้องรับผิดชอบต่าง ๆ ทำกรรมที่ชอบไว้ก็ต้องรับผิดชอบต่าง ๆ จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งหาได้ไม่ เมื่อยอมรับการกรรมเสียได้ดังนี้จะมีใจกล้าหาญ เป็นอะไรเป็นกัน ไม่กลัวต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ และเมื่อเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น จะแก้อย่างไร ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมแก้ด้วยสติและปัญญา เพื่อให้เป็นผู้ชนะด้วยความดี

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “พึงชนะคนตระหนี่หรือความตระหนี่ด้วยการให้” นี่เป็นวิธีเอาชนะวิธีหนึ่ง ใครเป็นคนมีความตระหนี่และความโลภ ก็คือตัวเราเอง หรือคนอื่นก็ได้ ถ้าเป็นตัวเราเองก็ต้องเอาชนะด้วยการให้ พยายามให้ตัวเราเองเป็นผู้ให้ ถ้าเป็นคนอื่นก็อาจเอาชนะเขาด้วยการให้ได้เหมือนกัน เช่นให้สิ่งที่เขาต้องการ เขาก็พอใจแล้ว ให้สิ่งที่เราต้องการ บางทีก็ซื้อเขาได้ด้วย การให้ทรัพย์ ผู้ที่มีจิตใจสูงบางคน สละให้ยิ่งกว่าเขาขอ เป็นทานอย่างสูง ที่ทำให้เป็นที่พิศวงแก่คนอื่น ๆ ว่าทำไมจึงให้ได้ คนยอมปฏิบัติตามระดับของจิตใจ ไม่สามารถจะทำให้ต่ำกว่าระดับของตนได้ แต่คนดีนั้นพระยอมรักษา ดังภาษิตว่า “ธรรมแลยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

ศิษย์ของพระพุทธเจ้าย่อมมีศรัทธาอยู่อย่างมั่นคงดังนี้ และยอมปฏิบัติตนเป็นผู้หลีกเลี่ยงอยู่เสมอ โดยเฉพาะเป็นผู้หลีกเลี่ยงอกทางใจ จึงไม่เป็นทุกข์

ความดีคนดีทำง่าย

อันเรื่องของชีวิต บางคราวก็ดูเป็นของเปิดเผยง่าย ๆ บางคราวก็ดูลึกลับ เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต บางอย่างก็เกิดตามที่ต้องการให้เกิด บางอย่างก็เกิดขึ้นโดยคนมิได้เจตนาให้เกิด แต่ผลทุก ๆ อย่างย่อมมีเหตุ ถ้าได้รู้เหตุก็เป็นของเปิดเผย ส่วนที่วาลึกลับก็เพราะไม่รู้เหตุ จู่ ๆ ก็เกิดผลขึ้นเสียแล้ว เช่นไม่ได้คิดว่าพรุ่งนี้จะไปข้างไหน ครั้นถึงวันพรุ่งนี้เช้า ก็ต้องไปด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบัดเดี๋ยวนั้น ว่าถึงคนทั่วไปแล้วเรื่องของพรุ่งนี้เป็นเรื่องลึกลับ เพราะต่างก็ไม่ว่างรู้พรุ่งนี้ของตนเองจริง ๆ ถึงวันนี้เองก็รู้อยู่เฉพาะปัจจุบันคือเดี๋ยวนี้นี้ แต่อนาคตหาได้ไม่ว่าต่อไปแม้ในวันนี้จะเกิดอะไรขึ้นบ้าง

คนเรามีความคิดหวังกันไป ซึ่งจะคิดอย่างไรก็คิดได้ และก็อาจจะทำให้ได้ผลตามที่ตั้งใจ แม้คนที่คิดทุจริตทำทุจริต ก็อาจได้ผลจากการทำทุจริต คนที่ประทุษร้ายมิตรหรือคนดีคนบริสุทธิ์ ก็อาจได้รับผลจากการทำนั้น เช่นได้ทรัพย์สินเงินทอง วันนี้จนแต่พรุ่งนี้มั่งมีขึ้น ขวนให้เคลิบเคลิ้มไปไม่น้อย และคนเป็นอันมากก็ดูเหมือนจะเคลิ้มไปในผลที่ล่อใจเช่นนั้นง่าย จนถึงบางทีคนที่เคยตรงก็กลับคด เคยเป็นมิตรก็กลับเป็นศัตรู เพราะมุ่งแต่จะได้เป็นประมาท เพราะความกลัวต่อวันพรุ่งนี้หรือโลกต่อวันพรุ่งนี้ บางทีก็เพื่อตน หรือเพื่อผู้อื่นที่ตนรักใคร่ วันพรุ่งนี้อาจจะรวยขึ้นจริง แต่วันพรุ่งนี้มีไหมมีเพียงวันเดียว ผู้ที่คิดให้ยาวออกไปอีกหลาย ๆ พรุ่งนี้ จึงน่าจะสะดุดใจ และถ้าใช้ความคิดให้มากสักหน่อยเช่นว่า น่าละอายไหมที่ไปช่วงชิงของของผู้อื่น ยิ่งถ้าผู้อื่นนั้น

เป็นคนดีคนบริสุทธิ์ก็ยิ่งน่าละอายใจ เพราะคนดีอย่างที่เรียกว่าใจพระนั้น ย่อมถือว่า “แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร” จึงเป็นผู้ยอมให้แก่ผู้ที่ต้องการแม้จะต้องเสียจนหมดสิ้น ก็ยังดีกว่าจะเป็นทุกข์ใจมาก เพราะเหตุที่จะต้องแก่งแย่ง จะคิดเอาเปรียบนั้นไม่ต้องพูดถึง เพียงคิดให้พอเสมอกันก็ไม่ประสงค์จะได้เสียแล้ว

คนดีที่มีใจเช่นนี้ไม่มีประทุษร้ายจิตต่อใครเลยแม้แต่น้อย ใครต้องการจะเอาเปรียบเมื่อใด ก็ได้เปรียบเมื่อนั้น แต่ข้อที่สำคัญหากไปกระทบคนดีมีใจพระนั้น มิใช่จะได้เปรียบอย่างง่ายดายอย่างเดียว ยังได้กรรมที่หนักด้วยคือได้บาปหนักหนา คิดเอาเปรียบคนที่คิดเอาเปรียบด้วยกันยังบาปน้อยกว่าเพราะมีใจเป็นอกุศลเสมอกัน ข้อที่ว่า เป็นบาปหนักหนานั้นคือกตระตับแห่งจิตใจของตนเองลงไปให้ต่ำทราวม ไม่จำเป็นต้องไปพูดถึงนรกหรือผลอะไรที่คอยจะค้ำอยู่ ระดับของคนแม้เพียงคนสามัญย่อมมียุติธรรมตามควร ไม่ต้องการเสียเปรียบ ไม่ต้องการเอาเปรียบใคร ไม่รังแกข่มเหงผู้อื่น ไม่ต้องพูดถึงมิตรหรือผู้มีคุณมีอุปการะแก่ตน ซึ่งจะต้องมีความซื่อตรงต่อมิตร มีความกตัญญูต่อผู้มีคุณโดยแท้ คนบาปหนักก็คือคนที่มีระดับแห่งจิตใจต่ำลงไปกว่านี้

พระพุทธเจ้าทรงปรารภคนที่มีระดับจิตใจต่าง ๆ กันนี้ จึงตรัสว่า “ความดีอันคนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำยาก ส่วนความชั่วอันคนชั่วทำง่าย แต่คนดีทำยาก”

ความสัมพันธ์ไทย - ลังกา

๑

ไทยและลังกาได้มีสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาต่อกันมาตลอดเวลาช้านาน แต่ก่อนปรากฏว่าไทยเรานิยมของลังกา ดังจะเห็นได้ เช่น พระแก้วมรกตของเราก็มามากจากลังกา พระพุทธรูปหินก็มาจากลังกา คือสิ่งที่สำคัญก็จะมีประวัติเขียนไว้ว่า ดั่งนั้น ดูจะคล้ายความนิยมของนอกในปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนไปเป็นเมืองฝรั่ง และแม้พระเจ้าแผ่นดินไทยจะทรงผนวช ก็โปรดให้นิมนต์พระเถระมาจากลังกา เช่น เมื่อพระมหาธรรมราชาลิไท กรุงสุโขทัย ทรงผนวช เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๔ มีกล่าวไว้ในตำนานว่า โปรดให้อารามพระมหาสวามีสังฆราชมาแต่ลังกาทวีป เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กรุงศรีอยุธยา ทรงผนวช เมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๘ ก็โปรดให้นิมนต์คณะสงฆ์เข้ามาจากลังกาทวีป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงผนวช พระสงฆ์ทั้งสองนิกายในปัจจุบัน ก็มีสายสมณวงศ์มาจากลังกาอยู่แล้วเหมือนกัน โดยเฉพาะคณะธรรมยุตซึ่งสืบสมณวงศ์มาจากพระสงฆ์นิกายเดิมก่อน แล้วข้าสายพระสงฆ์รามัญนิกายสีมากัลยาณี ซึ่งต้นเดิมก็ไปบวชที่แม่น้ำกัลยาณีจากพระสงฆ์สายมหาวีหารในลังกา แม้ชาวลังกาก็คงนิยมของไทยเหมือนกัน พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาจึงมีมากทั่วไป

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ไทยเราส่งสมณทูตไปลังกาหลายครั้ง ในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้ส่งสมณทูตไปครั้งหนึ่ง ในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้ส่งไป ๒ ครั้ง ในรัชกาลที่ ๔ โปรดให้ส่งไปครั้งหนึ่ง สมณทูตผู้ออกไปได้ยืมหนังสือพระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่เนื่องด้วยพระไตรปิฎก เข้ามาคัดลอกด้วยในรัชกาลต่อมา ได้มีพระไทยออกไปลังกาเป็นครั้งคราว เฉพาะในครั้งนี้ รัฐบาลไทยได้นิมนต์พระมหานายกะของลังกา มาเยือนพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนชาวไทย ในฐานะเป็นอาคันตุกะของสมเด็จพระสังฆราชพระมหานายกะพร้อมด้วยพระอนุจร ๓ รูป ไวยาวัจกร ๓ คน ได้เดินทางเข้ามาเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๙ และได้กลับเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๐๙ พระมหานายกะองค์นี้เป็นหัวหน้าแห่งพระสงฆ์สยามวงศ์ มีสมณศักดิ์เต็มว่า “พระมหาเถระอมุณฺฑิมมะ ราชคุรุ ศรีวิปัสสี”

ในลังกา ไม่มีการสถาปนาพระสังฆราชเป็นที่รวม แต่มีการแต่งตั้งพระมหานายกะเป็นหัวหน้าของนิกายทั้ง ๓ นิกายละ ๑ องค์ จึงมีพระมหานายกะ ๓ องค์ พระมหานายกะของสยามวงศ์เป็นผู้ใหญ่กว่า จึงได้รับยกย่องเป็นอันดับหนึ่ง ต่อมารัฐบาลลังกาได้ติดต่อมาทางรัฐบาลไทย ทูลอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชแห่งคณะสงฆ์ไทยเสด็จไปเยือนลังกา ซึ่งได้กำหนดเสด็จจากกรุงเทพฯ ฯ ในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ พร้อมด้วยพระอนุจรอีก ๔ รูป และอธิบดีกรมการศาสนา กับไวยาวัจกร ๑ คน เสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ฯ ในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ อุปทูตผู้รักษาการแทนเอกอัครราชทูตลังกาแถลงว่า ประชาชนแห่งประเทศทั้งสองกำลังฟื้นฟูสัมพันธไมตรีทางศาสนาต่อกัน และกันภายหลังที่ได้มีมาหลายศตวรรษ

๒

พระพุทธศาสนาได้แผ่ออกจากชมพูทวีป (อินเดียปัจจุบัน) ไปตั้งอยู่ในเกาะลังกา ภายหลังสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ให้ทำขึ้นที่เมืองปาฏลีบุตร เมื่อพุทธศักราช ๒๓๖ เมื่อเสร็จสังคายนาครั้งนั้นแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชกับพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระประธานสงฆ์ ได้ส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในนานาประเทศ ได้ทรงส่งพระสงฆ์มีพระมหินทเถระ ผู้เป็นพระราชโอรสเป็นหัวหน้าไปประกาศ

พระศาสนาในลังกาทวีป ส่งพระสงฆ์มีพระโสดาและพระอุตตระเป็นหัวหน้า ไปประกาศ พระศาสนาในสุวรรณภูมิ (ว่าแหลมอินโดจีน หรือ บางท่านเรียกแหลมทอง จึงเห็น พ้องกันมากว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือบริเวณนครปฐมในสมัยโบราณ) สำหรับที่สุวรรณภูมิ หรือ ที่นครปฐม ได้มีโบราณวัตถุที่ค้นพบเป็นหลักฐานว่า เป็นดินแดน พระพุทธศาสนามาช้านาน แต่ไม่มีหลักฐานทางคัมภีร์พระไตรปิฎก

ส่วนที่ลังกาได้มีประวัติพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยพระมหินทเถระ ออกมา และได้มีคัมภีร์พระไตรปิฎกกับอรรถกถาฎีกาทั้งหลาย เพราะในสมัยสังคายนา ครั้งที่ ๕ พระสงฆ์ได้ปรารถนาถึงความทรงจำของคนเสื่อมลง จึงจารึกพระไตรปิฎกทั้งหมด ลงเป็นตัวอักษร เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ (แต่เรื่อง พ.ศ. นี้ก็ยังเถียงกันอยู่ อาจจะช้า กว่านั้น) ไทยเราและประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งหลาย ก็ได้คัมภีร์พระไตรปิฎก จากลังกาเพียงแห่งเดียว เพราะที่ชมพูทวีปเองก่อนแต่นั้นไม่ได้จารึกเป็นตัวอักษร (บางท่านว่าจะได้มีจารึกบ้างแต่ไม่ทั้งหมด แต่ก็ไม่มีหลักฐานว่าได้พบที่ไหน นอกจาก ในศิลาจารึกบางคาถาเช่น คาถา *เย ธมฺมา* หรือ พระสงฆ์ครั้งนั้นจะได้นำไปรวมไว้ใน คราวจารึกทั้งหมดนั้นก็ได้อีก) ทั้งไทยเรายังได้รับสายอุปสมบทจากพระสงฆ์ลังกาสาย พระมหินทเถระ หรือมหาวิหาร ตามที่ปรากฏในตำนานต่าง ๆ จากสมัยสุโขทัย มาหลายครั้ง

ส่วนลังกาแม้จะไม่ได้รับพระคัมภีร์ไปจากไทย แต่ก็ยังได้รับสายอุปสมบท จากไทยไปตั้งหลักฐานอยู่จนทุกวันนี้ เพราะเมื่อลังกาสิ้นสมณวงศ์ เหตุด้วยเสียเมือง แก่พวกมิถิลาทมิฬ พระเจ้ากิตติสิริราชสีหะ กรุงลังกาส่งทูตมาทูลขอพระสงฆ์ไทย ไปบรพชาอุปสมบทชาวสีหล พระเจ้าบรมโกศ กรุงศรีอยุธยา ทรงส่งพระสงฆ์ไทย มีพระอุบาลีและพระอริยมุนี เป็นหัวหน้าออกไปตั้งสมณวงศ์ในลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๖ สมณวงศ์ในลังกาจึงได้กลับมีขึ้น พระสงฆ์ลังกาผู้บวชสืบมาจากท่านพระอุบาลี เรียกว่า นิกายสยามวงศ์หรืออุบาลีวงศ์

ในบัดนี้ ในลังกาได้มีพระสงฆ์ ๓ นิกาย คือ สยามวงศ์ ซึ่งมีจำนวนมากและ อมรปุรณิกาย ซึ่งมีจำนวนน้อยลงมา กับรามัญนิกายซึ่งมีจำนวนน้อยที่สุด สองนิกาย หลังมีในต่อมาภายหลัง ซึ่งไปบวชมาจากพม่า มอญ ไทย และลังกา ต่างได้ติดต่อ อาศัยกันทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณกาลมาจนบัดนี้

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ เป็นวันที่สว่างไสวอีกวันหนึ่งทั้งทางกายและทางใจ เพราะเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทำพิธีมาฆบูชาในวัดทั้งปวงทั่วพระราชอาณาจักร วันนี้จึงเป็นที่รวมจิตใจของคนทั้งปวง ให้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่งในสมัยพุทธกาล คือ พระพุทธเจ้าได้แสดงพระโอวาทครั้งสำคัญในมหาสังนิบาต ประกอบด้วยพระภิกษุเป็นพระอรหันต์ล้วนจำนวน ๑๒๕๐ องค์ ทรงวางหลักพระพุทธศาสนาสำหรับที่พระสงฆ์สาวก จักได้นำไปประกาศสั่งสอนสืบไป แม้กาลเวลาจะล่วงมามากกว่าสองพันปีขึ้นไปแล้ว แต่ความนับถือของคนที่มีในองค์พระพุทธเจ้า ก็ยังคงสถิตอยู่อย่างมั่นคงและยังแผ่ขยายออกไป อาจกล่าวได้โดยไม่ผิดว่า คนส่วนใหญ่มีจิตใจที่รู้สึกเหมือนอย่างพระองค์ยังเสด็จสถิตอยู่ มีความรู้สึกซาบซึ้งเหมือนดังได้เห็นพระพุทธองค์เสด็จมาโปรดทุกราวที่ได้มีความรู้ซาบซึ้งในพระธรรมคำสั่งสอนที่ได้ฟังได้ปฏิบัติ

ใครที่ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานสูญไปนานแล้ว ไม่มีอะไรสำหรับเป็นหลักยึดเหนี่ยวใจ จึงเป็นการว่าไม่ถูก เพราะยังไม่ได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาแม้แต่น้อย หากได้เห็นธรรมแม้แต่นิดหนึ่งแล้ว จะรู้สึกได้ด้วยตนเองว่า พระองค์มิได้นิพพานสูญไปเลย ยังเสด็จมาให้เห็นทุกราวที่เห็นธรรม และจะเข้าใจในความเห็นนั้นโดยถูกต้อง ความเชื่อของคนแต่โบราณที่เขียนไว้เป็นตำนานเก่านั้น มักคล้ายคลึงกันในประเทศทั้งหลายภายนอกชมพูทวีป ในข้อที่ว่าพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดถึงประเทศถิ่นนั้น ๆ

ในประเทศไทยสยามนี้ก็ว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาโปรดในที่หลายแห่ง พระพุทธบาทที่สระบุรีก็เคยเชื่อกันมาว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรงกตรอยพระบาทไว้เอง พระแท่นศิลาอาสน์ที่อุตรดิตถ์ก็เคยเชื่อกันว่า พระองค์ได้เคยเสด็จมาประทับนั่งทั้งได้เคยทรงคล้องบาตรไว้ที่กึ่งต้นพุทราในบริเวณนั้น ต้นพุทรานั้นได้อยู่มากจนถึงเมื่อเร็ว ๆ นี้

ในลังกาเอง ก็ได้มีความเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปโปรดที่เกาะนั้นถึงสามครั้ง ดังที่เขียนไว้ในหนังสือมหาวงศ์เป็นต้นว่า เสด็จเยี่ยมลังกาในเดือนที่ ๕

ภายหลังที่ได้ตรัสรู้ และในปีที่ ๕ กับปีที่ ๘ จากปีที่ได้ตรัสรู้โดยลำดับ ได้กล่าวถึงสถานที่ได้เสด็จเยี่ยมไว้กว่า ๑๐ แห่ง เป็นที่เชื่อถือกันอย่างมั่นคงโดยมากจนถึงปัจจุบัน ส่วนในเมืองไทยสมัยปัจจุบันไม่ได้เชื่อถือเหมือนอย่างเมื่อเก่าก่อน แต่ก็ได้ถือว่าเสียหาย เพราะเป็นเรื่องของตำนานเก่า ๆ ซึ่งย่อมมีเรื่องคล้ายนิยายปรัมปราคล้าย ๆ กัน ถ้าฟังพินิจให้ดีจะจับประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นเนื้อในของเรื่องเหล่านั้นได้ไม่มากนักน้อย โดยเฉพาะเรื่องพระพุทธเจ้าเคยเสด็จมา ย่อมมีความหมายที่ลึกซึ้ง แสดงถึงความแผ่เข้ามาของพระพุทธศาสนา และแสดงถึงจิตใจหมั่นผู้รับพระพุทธศาสนาว่า ได้มีความเหมาะที่จะรับอยู่ก่อนนานแล้ว พอถึงโอกาสก็รับได้ทันที

๔

เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเสด็จเยี่ยมประเทศศรีลังกาครั้งนี้ ได้เสด็จไปยังอนุราชปุระ ซึ่งเป็นราชธานีเก่าแก่ จุดแรกที่พระสงฆ์และประชาชนจัดรับเสด็จในเมืองนั้น คือ ที่พระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งพระสังฆมิตตาเถรี พระราชธิดาพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงนำมาปลูกไว้ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๓๐๐ ปีเศษ หรือในพุทธศตวรรษที่ ๔ เป็นต้นไม้ที่นับว่ามีอายุยืนนานที่สุด ทางลังกาได้มีความนับถือพระศรีมหาโพธิ์นี้มาก ตั้งแต่ต้นมาดังที่มีเล่าไว้ในพงศาวดารลังกา หรือในตำนานสังคายนาครั้งที่ ๓ ต่อที่ ๔ ในบัดนี้ก็เป็นที่น่าถือมากเช่นเดียวกัน ได้มีประโคนพระศรีมหาโพธิ์นี้ทุกเวลา ๖ โมงเช้าและ ๖ โมงเย็นทุกวัน เมื่อเสร็จพิธีต้อนรับที่บริเวณหน้าวัดนั้นและที่วิหารแล้ว ท่านเจ้าอาวาสวัดนั้นได้นำเสด็จไปที่ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงวางดอกไม้ จตุรปูเทียนบูชาพระรัตนตรัยแล้ว ทรงนำสวดมนต์จบแล้วทรงนำเดินประทักษิณ พระศรีมหาโพธิ์นี้มีฐานที่ก่ออิฐโดยรอบเป็น ๒ ชั้น ถมดินเต็ม ชั้นล่างเป็นทักษิณ (คือที่สำหรับเดินประทักษิณ) ไม่กว้างนัก ชั้นบนมีลานสำหรับขึ้นไปบูชาได้ไม่มากนัก

พระศรีมหาโพธิ์ต้นเดิมเวลานี้มี ๒ กิ่งที่โผล่ขึ้นจากลานชั้นบนนั้น สังเกตเห็นได้จากเปลือกและลักษณะของกิ่งเป็นต้นว่า เป็นต้นไม้เก่าแก่ ที่โคนกิ่งทั้ง ๒ มีการตบแต่งต้อนรับด้วยการพับผ้า มีสร้อยเส้นโต ๆ คาดมากเส้น ต้องมีไม้ค้ำที่โคน

ทั้งสองกิ่ง ดูคล้าย ๆ ผู้เฒ่าที่ต้องใช้ไม้เท้าค้ำยัน และมีอีกต้นหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน ว่าเป็นหน่อของต้นเดิมที่เกิดขึ้นภายหลัง เวลานี้ทางลังกาได้เตรียมบูรณะฐานพระศรีมหาโพธิ์ลูกแก้วของกำแพงแก้วบนฐานทักษิณเตรียมหล่อด้วยทองเหลือง ส่งมาสีบราคาในการที่จะซูปทองในประเทศไทย ด้วยประสงค์ให้คงทนไม่ลอกตลอดเวลานานนับร้อยปี รวมลูกแก้วทั้งหมดว่าหลายร้อยลูก (ว่าตกร้อยลูก) ในเมืองไทยได้พันธุ์โพธิ์ลังกา มาปลูกที่วัดหลายวัด

ได้ทราบว่า ที่ลังกานับถือต้นโพธิ์มากกว่าพระเจดีย์ ต่างจากในเมืองไทย แต่อันที่จริง ก็คือ นับถือเคารพในพระพุทธเจ้า ต้นโพธิ์นั้นมีชื่อเฉพาะว่า “อัสนัตถะ” หรือพีพัลทรี (Pipal tree) แต่เพราะพระพุทธเจ้าทรงได้พระโพธิญาณ (ความตรัสรู้) ณ ภายใต้อันไม้นี้ จึงเรียกชื่อต้นไม้ที่ว่าต้นโพธิ์ และนับถือต้นเดิมที่พุทธคยาอินเดียเป็นที่หนึ่ง นับถือต้นที่พระสังฆมิตตาเถรี นำไปปลูกที่เมืองอนูรாதปุระนั้นเป็นที่สอง นับถือต้นที่ได้กิ่งหรือพันธุ์ไปจากต้นทั้งสองนั้น หรือแม้ต้นไม้ชนิดเดียวกันนี้ ดังที่นิยมปลูกให้มีในวัดทั้งหลายโดยมาก

บัดนี้ คำว่า โพธิ์ เป็นชื่อของต้นไม้ประเภทนี้ น่าจะคำนึงถึงต้นโพธิ์อีกอย่างหนึ่งคือ “โพธิ์” ในศรัทธาของคน อันเรียกว่า “ตถาคตโพธิสัทธา” แปลว่า “ความเชื่อในความตรัสรู้ของพระตถาคต” หมายถึงความเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การที่ยังทำอะไรกันผิดจากพระธรรมของพระพุทธเจ้า แม้ในชั้นสามัญ ก็เพราะขาดการปลูกหรือการนับถือต้นโพธิ์นี้เอง

ฉะนั้น หากได้ฟื้นฟูการปลูกการนับถือต้นโพธิ์ในศรัทธาในจิตใจกันขึ้น ก็จะทำให้เกิดความสุขความเจริญได้มากกว่านี้อีกมากนัก

รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี

คนเรานั้นนอกจากจะมีปัญญาแล้ว ยังต้องมีความคิดอีกด้วย จึงจะเอาตัวรอดได้จากอันตรายต่าง ๆ ในโลก วิสัยของบัณฑิตคือคนที่ฉลาดนั้น ย่อมไม่ยอมแพ้หรืออับจนต่อเหตุการณ์ทั้งหลายที่รัดรีงเข้ามา ย่อมใช้ความคิดคลี่คลายเอาตัวรอดปลอดภัยให้จงได้ และเป็นธรรมดาอยู่เองที่คนฉลาดกว่า ย่อมจะเอาชนะคนที่ฉลาดน้อยกว่าได้ ความฉลาดนั้นย่อมเกิดจากการใช้ความคิดประกอบด้วยปัญญานี้เอง คนที่คิดฉลาดอย่างต่ำ ๆ ย่อมจะคิดเอาเปรียบคนอื่น คิดข่มเหงคะนองร้ายต่อคนอื่น แต่คนที่มีความคิดอย่างถูกต้อง อันเป็นความฉลาดที่แท้ ย่อมจะไม่เอาเปรียบหรือคิดข่มเหงเบียดเบียนใคร แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ยอมให้ใครข่มเหงได้สำเร็จ คือว่าไม่คิดเบียดเบียนใครด้วย ไม่ยอมให้ใครเบียดเบียนได้ด้วย จึงเป็นคนที่เรียกว่าฉลาดเต็มที ส่วนคนที่ยอมให้เขาข่มเหงเบียดเบียนนั้นน่าจะเรียกว่าฉลาดครึ่งเดียวหรืออาจไม่ฉลาดก็ได้ มีเรื่องเล่าในชาดกหนึ่งว่า

ครั้งหนึ่ง นายพรานนกได้จับนกกระจาปเป็นอันมากไปขาย เมื่อจับนกกระจาปได้แล้วก็นำไปขังกรงเลี้ยงไว้สำหรับให้คนมาซื้อไปปรุงเป็นอาหาร แต่มีนกกระจาปตัวหนึ่งเป็นนกฉลาดมีความคิดว่า ถ้าเราไม่กินอาหารก็จะผ่ายผอม คนก็จะไม่ซื้อ ก็จะรอดชีวิตได้ด้วยวิธีนี้ จึงไม่กินอาหาร ก็ผ่ายผอมลงจนเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก คนมาเห็นก็ไม่ซื้อ นกตัวอื่นหมดไปแล้วเหลือนกที่ผอมโซอยู่เพียงตัวเดียว นายพรานได้จับออกมาจากกรง ให้จับบนฝ่ามือยื่นออกไปมองตรวจดูในที่แจ้งว่านกเป็นอะไร ขณะนั้น

นกผอมนั้นสังเกตเห็นว่า พรานผล่อไม่ระวัง จึงรวมกำลังกางปีกบินหนีขึ้นไปโดยเร็ว ผู่นกกระจาบในป่าพวกเดียวกันเห็นเข้าก็ทักถามว่า หายไปไหนมาเป็นเวลาหลายวัน นกนั้นก็เล่าให้ฟังว่าถูกจับไป พวกเพื่อนนกถามว่าพ้นมาได้อย่างไร ก็เล่าให้ฟังว่าคิดหาอุบายพ้นมาได้ด้วยวิธีไม่รับอาหาร แล้วก็กล่าวเป็นโคลงสอนใจว่า 'ผู้ที่ไม่คิดยอมไม่ได้ผลวิเศษ จงดูผลของความคิด ข้าพเจ้ารอดพ้นได้จากการถูกฆ่าถูกขังมาแล้ว (ด้วยความคิด)'

ฉะนั้น เรื่องการใช้ความคิด จึงเป็นคุณสมบัติของคนฉลาดทุกคน เพราะจะทำให้เกิดความเฉลียว ให้เกิดความเห็นช่องทางที่จะดำเนิน แต่อุปสรรคอย่างหนึ่งก็คือ ความเชื่อมั่นในตนเองเกินไป ไม่ยอมคิดหรือไม่ยอมฟังความคิดของใคร เมื่อเกิดความเห็นของตนขึ้นมาอย่างไร ก็มักจะยืนยันไปอย่างนั้น อาการเช่นนี้เรียกว่า เป็นกิเลสของนักปราชญ์อย่างหนึ่ง จึงได้เกิดมีภาษิตขึ้นว่า 'สี่ตีนยังรู้พลาด นักปราชญ์ยังรู้พลั้ง' อันที่จริงภาษิตนี้ดูเหมือนกล่าวไว้ เพื่อจะปลอบใจคนที่ทำอะไรผิดพลาด แต่ก็บอกเหตุเป็นการพองนักปราชญ์ไว้ด้วยว่า นักปราชญ์ยังมีเวลาที่เียงได้ เพราะจะมีความรู้เลิศล้ำสักเท่าไร หากขาดการใช้ความคิดเมื่อใด ก็อาจเป็น 'ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด' เมื่อนั้น คำที่ว่า 'รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี' จึงยังเป็นคำที่ใช้ได้ดีสำหรับผู้ที่มีความคิดทุกคน

การศึกษา

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญของเด็กทุกคน จึงเป็นภาระของผู้ปกครองตลอดถึงรัฐบาล จะต้องจัดให้การศึกษาแก่เด็ก เวลาที่ ความรู้สึกตื่นตัวในการศึกษาได้มีอยู่โดยทั่วไปยิ่งกว่าสมัยก่อนแล้ว เด็กโดยมากเกิดความใคร่ในการศึกษาขึ้นด้วยตนเอง จนถึงอยากเรียนเกินกำลังสมองเกินกำลังอุปถัมภ์ไปก็มีไม่น้อย แต่การศึกษาที่จัดให้กันนั้น เป็นไปในด้านการเรียนความรู้ต่าง ๆ สำหรับที่จะให้เกิดความฉลาดและความสามารถ ประกอบอาชีพสืบต่อไปภายหน้า และมีการให้การศึกษาอีกทางหนึ่งเกี่ยวแก่ ความประพฤติชอบ ที่เรียกว่าศีลธรรม หรือจริยศึกษา

วิธีจัดในการให้จริยศึกษาก็มีหลักสูตรการสอนในโรงเรียนอยู่บ้าง บางครั้งก็มี แข็งแรง ด้วยท่านผู้จัดเห็นว่าสำคัญ จึงจัดหนังสือให้เรียนกันเป็นเรื่องเป็นราว บางครั้ง ก็ดูเนือย ๆ ด้วยท่านผู้จัดเห็นว่า เรื่องจริยธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนกันเหมือนอย่างโดย อัตโนมัตินั้นอยู่ทุกขณะแล้ว ไม่ใช่จะต้องเรียนกันเป็นหลักสูตรในห้องเรียนเท่านั้น แต่ทุก ๆ ฝ่ายต่างก็เห็นความสำคัญของจริยธรรม ดังที่ได้มีการฟื้นฟูกันในทางต่าง ๆ ผู้ที่เป็น หัวคิดหัวแรงในการฟื้นฟูนี้ มักจะเป็นองค์การทางศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นองค์การจริยธรรม โดยตรง นักศึกษาก็จับกลุ่มฟื้นฟูจริยธรรมตลอดถึงชนบประเพณี นักเรียนก็สนใจ เข้าเรียนกันในวันอาทิตย์ ดังที่เรียกว่า โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นต้น ผู้ปกครองก็ให้การสนับสนุน แสดงว่าความสนใจในจริยธรรมหรือเรียกตรง ๆ ว่า

ในพระพุทธศาสนา ซึ่งดูเขาไปในบางครั้ง ได้กลับสดชื่นขึ้น หากดูอย่างผิวเผิน ถ้าได้เห็นพระพุทธศาสนาในคนแก่ ๆ โดยมากก็รู้สึกเหมือนอย่างว่าพระศาสนาแก่ไปเสียแล้ว แต่เมื่อได้เห็นในเด็ก ก็ดูเหมือนอย่างว่า พระพุทธศาสนาสดชื่นกระชุ่มกระชวยขึ้น

อันที่จริงพระพุทธศาสนาไม่เป็นเด็กไม่เป็นคนแก่ แต่เป็นสัจจะที่เหมาะสมแก่คนทั้งปวงอยู่ทุกกาลสมัย ในบางครั้ง คนเฉลอิมไปก็ปล่อยไว้แก่คนแก่ ๆ ซึ่งได้เห็นโลกมามากแล้ว ครั้นมองเห็นความเสื่อมโทรมวุ่นวายต่าง ๆ เนื่องด้วยเด็กบ้างผู้ใหญ่บ้างประพุดตีไม่ดี ผู้ใหญ่ก็โทษเด็ก ฝ่ายเด็กก็โทษผู้ใหญ่กันพอสมควรแล้ว ก็กลับคิดถึงพระพุทธศาสนา ช่วยกันฟื้นฟูขึ้นมา ซึ่งความจริงนั้น หาได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาไม่ เพราะของท่านดีอยู่แล้ว ฟื้นฟูตนเองต่างหากให้มีความดีตามที่ควรจะมี ในการฟื้นฟูจะให้ดีกันนี้ น่าจะคำนึงถึงระบอบอันหนึ่งแห่งการศึกษาของพระพุทธเจ้า คือ ระบอบมีครูประจำ ได้แก่อยู่และเติบโตขึ้นในครอบครัวที่มีหัวหน้าครอบครัวเช่นมารดาบิดาแนะนำอบรม และได้อยู่ในสำนักอาจารย์ ระบอบการศึกษาเช่นนี้เป็นสิ่งจำเป็น ไม่ใช่เฉพาะคนเท่านั้น แม้สัตว์ดิรัจฉานก็จำต้องมี ไม่เช่นนั้นก็เอาตัวไม่รอด

ดังเช่นที่ท่านเล่าถึงไก่ไว้ว่า สำนักเรียนแห่งหนึ่ง พวกศิษย์เลี้ยงไก่ตัวหนึ่งไว้สำหรับขบอกเวลา ครั้นไก่นั้นตาย จึงไปหาไก่จากป่าเข้ามาเลี้ยงไว้อีก แต่ไก่ตัวหลังนี้ขันไม่เป็นเวลาเพราะโตขึ้นมาในป่าช้า ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่หรือครูไก่ พวกเด็กเลยพากันจับบิตคอเสีย ท่านอาจารย์สำนักนั้น จึงกล่าวเป็นคำสอนใจไว้ว่า “ผู้ที่มีได้โตขึ้นในสำนักมารดาบิดา มีได้อยู่ในสำนักอาจารย์ ก็เหมือนไก่นี้ซึ่งไม่รู้จักกาลมิใช่กาล”

พระพุทธรูปราชูปถัมภ์

๑

ในวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๐ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชน โดยเฉพาะอำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดร ฯ เพราะเมื่อคราวเสด็จ ฯ เยี่ยมประชาชนในเขต ที่ถูกน้ำท่วมคราวที่แล้ว ได้เสด็จ ฯ เยี่ยมในเขตต่าง ๆ จะถึงอำเภอเพ็ญก็พอดีจะ พลบค่ำ จึงไม่มีเวลาที่จะเสด็จ ฯ เยี่ยมในครั้งนั้น ประชาชนชาวอำเภอเพ็ญก็พากัน พลาดหวังที่จะได้เฝ้า ฯ จึงได้มีพระมหากรุณาเสด็จ ฯ เยี่ยมในครั้งนี้ และในโอกาสนี้ ได้เสด็จ ฯ จังหวัดหนองคาย พระราชทาน 'พระพุทธรูปราชูปถัมภ์' สำหรับ จังหวัดหนองคาย รุ่งขึ้นวันที่ ๒๔ ได้พระราชทาน 'พระพุทธรูปราชูปถัมภ์' สำหรับ จังหวัดอุดร

พระพุทธรูปราชูปถัมภ์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๒๓ ซม. สูง ๔๐ ซม. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้สร้างขึ้น เพื่อประดิษฐานไว้ ณ จังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด ทว่าพระราชอาณาเขต เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ และได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์ ข้าราชการกองหัตถศิลป์ปะ กรมศิลปากร เข้ามาปั้นหุ่นพระพุทธรูปปฏิมานี้ในพระราชฐาน ณ พระตำหนักจิตรลดาร โหฐานและ ได้ทรงตรวจพระพุทธรูปลักษณะของพระปฏิมานั้น จนเป็นที่พอพระราช หฤทัยแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายช่างเททองหล่อพระพุทธรูปนั้นขึ้น

เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๙ และได้โปรดเกล้า ฯ ให้ขนานพระนามพระพุทธรูปนั้นว่า 'พระพุทธรนวราชบพิตร' ที่ฐานบัวหงายของพระพุทธรนวราชบพิตรนั้น ได้ทรงบรรจุพระพุทธรูปพิมพ์ไว้หนึ่งองค์ พระพุทธรูปพิมพ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างขึ้นด้วยพระหัตถ์ ประกอบด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งในพระองค์และจากจังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด พระพุทธรนวราชบพิตร นอกจากจะเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดแห่งพุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังเป็นนิมิตหมายแห่งความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างองค์พระมหากษัตริราชกับบรรดาพสกนิกรของพระองค์ในทุกจังหวัด ท้าวพระราชอาณาจักร และพระพิมพ์ซึ่งได้บรรจุไว้ที่ฐานบัวหงายนั้น ก็ประกอบด้วยวัตถุศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อันศาสนิกชนท้าวพระราชอาณาจักรได้ปฏิบัติบูชาสืบเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน

พระพุทธรนวราชบพิตร จึงเป็นพระพุทธรูปที่สำคัญยิ่งองค์หนึ่งในรัชกาลปัจจุบัน และพระนามนี้โดยตรงย่อหมายถึงพระพุทธรุ ผู้เป็นบพิตร คือเป็นเจ้า ซึ่งเราเรียกรวมกันว่า พระพุทธเจ้าผู้เป็นราชา คือเป็นพระธรรมราชาหรือเป็นราชาแห่งธรรม ซึ่งประกอบด้วยนวรหคุณหรือนวรคุณ คือ พระคุณ ๙ ประการ ดังที่เราสวดกันว่า *อิติปิ โส ภควา* เป็นต้น ทั้งเป็นนิมิตหมายแห่งพระมหากษัตริราชทั้ง ๙ รัชกาลหรือโดยเฉพาะรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างพระพุทธรูปอันสำคัญยิ่งนี้ขึ้น

๒

พระพุทธรนวราชบพิตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบรรจุพระพุทธรูปพิมพ์ไว้หนึ่งองค์ ที่ฐานบัวหงาย พระพิมพ์ทรงนี้สร้างขึ้นด้วยพระหัตถ์ ผสมด้วยผงส่วนในพระองค์ และส่วนที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ ท้าวพระราชอาณาจักร ผงส่วนในพระองค์นั้น คือ

๑. ดอกไม้แห้งจากมัลลย์ที่ประชาชนได้ทูลเกล้า ฯ ถวาย ในการเสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธปฏิมากร แก้วมรกต และได้ทรงแขวนไว้ที่องค์พระพุทธร-

ปฏิมากรตลอดเทศกาล จนถึงคราวที่จะเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่ ดอกไม้แห้งนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมไว้

๒. เส้นพระเจ้าซึ่งเจ้าพนักงานได้รวบรวมไว้ หลังจากทรงพระเครื่องใหญ่ทุกครั้ง

๓. ดอกไม้แห้งจากมาลัยที่แขวนพระมหาเศวตฉัตรและด้ามพระขรรค์ชัยศรี ในพระราชพิธีฉัตรมงคล

๔. สีซึ่งขูดจากผ้าใบที่ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์

๕. ชิ้นและสีซึ่งทรงขูดจากเรือใบพระที่นั่งขณะที่ทรงตกแต่งเรือใบพระที่นั่ง ส่วนผงที่มาจากจังหวัดต่าง ๆ กระทรวงมหาดไทยได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เป็นวัตถุที่ได้มาจากปูชนียสถาน หรือพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชาในแต่ละจังหวัด อันได้แก่ดินหรือตะไคร่น้ำแห้งจากปูชนียสถานเปลวทองคำปิดพระพุทธรูป ผงรูปหน้าที่บูชาและน้ำจากบ่อน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งได้เคยนำมาใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ฉะนั้น พระพิมพ์นี้ จึงประกอบด้วยวัตถุจากองค์มหากษัตริย์ออกไปถึงวัตถุและสถาน ซึ่งเป็นที่นับถือกราบไหว้บูชาแห่งพระพุทธศาสนา และแห่งชาติทุกแห่งในประเทศไทย ประมวลเข้าเป็นพระพิมพ์ซึ่งทรงสร้างขึ้นเป็นองค์ด้วยพระหัตถ์ จึงนับว่าเป็นยอดพระพิมพ์ไม่มีผู้ใดจะสร้างได้ เว้นไว้แต่องค์พระมหากษัตริย์เท่านั้น เพราะผงจากวัตถุต่าง ๆ เหล่านั้นยากที่ผู้อื่นจะรวบรวมมาได้ครบถ้วนดังนี้ และแม้จะพยายามรวบรวมมาจนได้ ก็มิได้พิมพ์ขึ้นด้วยพระราชหัตถ์ ข้อหลังนี้ไม่มีใครอื่นจะทำได้เลย

พระพิมพ์ฝีพระหัตถ์นี้ทรงไว้ซึ่งความขลังความศักดิ์สิทธิ์อย่างยอดเยี่ยม เพราะประกอบขึ้นด้วยวัตถุซึ่งเป็นที่นับถือบูชาของประชาชนทั่วประเทศ และสำเร็จขึ้นด้วยองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะ เป็นที่รวมใจของประชาชนทั้งชาติเช่นเดียวกัน จึงเป็นสิ่งที่กระชับใจอย่างยิ่งให้เกิดอนุสติถึงพระรัตนตรัย นำให้ประพาศดีรวมใจให้เกิดความสามัคคี พร้อมกันทำสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยมีพระพุทธรูปปฏิมาของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำเป็นเครื่องเตือนใจ และคุ้มครองรักษาอย่างศักดิ์สิทธิ์

๓

พระพุทธเจ้า ทรงเป็นพระธรรมราชา ประกอบด้วยพระคุณ ๙ ประการ ดังที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ขนานพระนามพระพุทธปฏิมา ที่ทรงสร้างขึ้นว่า 'พระพุทธนวราชบพิตร' นั้น อาจมีบางท่านสงสัยว่า ทำไมจึงไม่ชื่อว่า นวม คือ น่าจะ นวมราช เพราะมุ่งว่า รัชกาลที่ ๙ แต่ถ้าได้คิดว่าเป็นพระนามพระพุทธเจ้า แม้จะใช้คำทางโลก แต่ก็แปลความหมายในทางธรรม เช่น *ธรรมราช* แปลว่า พระราชาแห่งธรรม ซึ่งท่านได้ใช้คำนี้มาแต่เก่าก่อน มีในคัมภีร์ *นว* จึงหมายถึงพระคุณ ๙ ประการ ทั้งหมด จึงเป็นคำแสดงพระพุทธคุณล้วน และก็มีคำที่บังถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสร้าง โดยนัยแห่งศัพท์ว่า *นวราช* ซึ่งก็เป็นการเพียงพอและเหมาะสม เป็นที่ทราบกันได้โดยทั่วไปตลอดถึงในกาลภายหลัง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานพระพุทธปฏิมาที่จังหวัดหนองคาย และจังหวัดอุดรธานี ได้มีพระราชดำรัสแล้ว ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมพระพุทธรูปแล้ว พระราชทานเพื่อประดิษฐานไว้ประจำจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้เข้ารับพระราชทานแทนประชาชนทั้งปวง เวลาตั้งแต่ ทรงพระสุหร่ายทรงเจิม พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาซึ่งขึ้นต้นด้วยพระคาถาพิเศษว่า

ขตติโย เสฏฺโฐ ชเนตสมิ   เย โคตตปปฏิสริโน
 วิชชาจรณสมปนโน   โส เสฏฺโฐ เทวมานุเส

พระคาถานี้มีประวัติ แสดงไว้ในอัมพวิสุทธิสูตรในสูตรในพระไตรปิฎกว่า สันถกุมารพรหมได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้า กล่าวคาถานี้ พระพุทธองค์ได้ทรงอนุโมทนาและตรัสว่าแม้พระองค์ก็ตรัสอย่างนั้น มีคำแปลว่า "กษัตริย์ประเสริฐสุดในหมู่ชนผู้มีสายโคตร พระพุทธะผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (เครื่องดำเนินถึงวิชา) พระองค์นั้นประเสริฐสุดในเทพและมนุษย์"

ทุกคนผู้เกิดมาต้องมีมารดาบิดา จึงชื่อว่าเป็นผู้มีสายโคตร คือสืบสายตระกูลด้วยกันทั้งนั้น แม่ผู้ที่เกิดมาไม่รู้ว่าเป็นลูกของใคร ก็ต้องมีมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดอยู่นั้นเอง หรือแม่ผู้ที่ไม่นับถือมารดาบิดา ก็หาได้เกิดมาได้เองไม่ ก็ต้องเป็นลูกของคนนั้นหลานคนนี้เป็นต้น คือ ต้องมีโคตรหรือตระกูลเป็นที่เกิดมาของตนทั้งนั้น จึงกล่าวได้ว่าทุกคนมีชาติตระกูลหรือมีโคตร กษัตริย์เป็นผู้มีชาติสูง เพราะเป็นตระกูลของผู้รักษาปกครองประเทศชาติ เป็นที่นับถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล

แม้ในปัจจุบัน ความนับถือของประชาชนในองค์พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ย่อมมีเป็นพิเศษ โดยเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขของประเทศชาติ เป็นที่รวมจิตใจของประชาชนทั้งชาติ จึงเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่ชน ส่วนพระพุทธเจ้าผู้ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะคือ บริบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติปฏิบัติ ย่อมเป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทพทั้งหมด

พรหมวาจาที่พระพุทธเจ้าทรงอนุมัติแล้ว จึงเป็นวาจาสัตย์ วาจาสิทธิโดยแท้.

วันสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน

วันสงกรานต์ที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๑๐ ได้มีพระธรรมเทศนา ทางวิทยุกระจายเสียงเป็นพิเศษเพื่อสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน เนื่องด้วยทางคณะสงฆ์ได้จัดวันในเทศกาลสงกรานต์เป็นวันสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อน โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ประกาศขอความร่วมมือจากทุกวัดทั่วพระราชอาณาจักร จัดให้มีพระธรรมเทศนาพิเศษขึ้นกัณฑ์หนึ่งในเทศกาลนี้ แล้วรวบรวมจตุปัจจัยบูชาธรรม ส่งไปสงเคราะห์ผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อนนี้ สำหรับผู้มีจิตศรัทธาปรารถนาจะบริจาคร่วมในการกุศลนี้ ก็อาจส่งตรงไปยังมูลนิธิส่งเสริมกิจการพระศาสนาและมนุษยธรรม (ก.ศ.ม.) วัดมกุฏกษัตริยารามพระนคร เพื่อเจ้าหน้าที่จักได้ดำเนินการตามความประสงค์ต่อไป

ในศาสนประวัติ ได้มีกล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จไปทรงพยาบาลภิกษุผู้เป็นแผลเปื่อยเน่าไปทั้งกายที่เรียกว่าพระพุทฺธิคัคคตะ แปลว่า พระผู้มีกายเน่า ท่านถูกทอดทิ้งให้นอนชมอยู่แต่ผู้เดียว พวกศิษย์พากันหมดหวังที่จะรักษาและพากันรังเกียจ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงหยั่งทราบด้วยพระญาณ ได้เสด็จไปเพื่อจะทรงพยาบาลด้วยพระองค์เอง พวกภิกษุเห็นก็พากันไปช่วย ได้โปรดให้อาบน้ำท่านด้วยน้ำอุ่น เปลี่ยนผ้าเก่าออกซักตากแดดแห้งแล้ว ให้นุ่งห่มด้วยผ้าที่ซักแห้งแล้ว ท่านก็มีจิตใจสบาย พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประทับยืนเบื้องศีรษะของท่าน ประทานพระโอวาทว่า “ไม่นานหนอ กายนี้จักปราศจากวิญญูณ ถูกทิ้งให้นอนทับถมแผ่นดิน เหมือนท่อนไม้ไม่มีประโยชน์” ท่านพึงธรรมบทนี้ได้บรรลุผลที่สุดแล้วก็ปริณิพพาน มีเล่าบุพกรรมของท่านไว้ว่าเมื่อ

ท่านเป็นพรานนก ได้จับนกมาหักกระดูกขากระดูกปีกเป็นอันมาก เพราะกลัวจะบินหนีไป จะฆ่าเสียทั้งหมดทีเดียวก็กลัวว่าจะขายไม่หมดและจะเน่าเสีย จึงส่งผลให้เป็นโรคกายเน่า กระดูกผุแตก แต่ท่านได้ทำความดีมีอุปนิสัยแห่งพระอรหันต์ด้วย

อีกเรื่องหนึ่ง พระกนิษฐภคินีของพระอนุรุทธะ นามว่าโรหิณี ป่วยเป็นโรคผิวหนัง เนื่องด้วยบุญกรรม คือแรงโกรธและริษยาจนถึงโปรยสิ่งที่เป็นพิษคั้นลงที่ร่างกายของสตรีผู้ร่วมสามีในอดีตชาติ เมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าที่ตรัสสอนให้ละโกรธละมานะแล้ว มีจิตใจเข้มแข็ง สิ้นกรรม ก็หายจากโรคนั้น

ตามเรื่องที่เล่ามานี้ แสดงถึงกรรมที่ทำไว้ว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดโรคร้าย เช่นนี้ กรรมอดีตที่ทำไว้แล้วก็เป็นอันทำแล้ว แต่ก็พึงละกรรมชั่วที่ทำไว้ได้ด้วยกุศล

ฉะนั้น หน้าที่ของทุกคนก็คือพึงระมัดระวังกรรมปัจจุบัน ซึ่งทุกคนสามารถจะควบคุมได้ การควบคุมกรรมนี้ หมายถึงควบคุมจิตใจด้วย เพราะจิตใจเป็นต้นเดิมของกรรม ถ้าจิตใจไม่ดีเช่นประกอบด้วยความโกรธพยาบาท ความริษยาก็เป็นเหตุก่อเจตนาทำกรรมที่ชั่วร้าย ถ้าจิตใจดี เช่น ประกอบด้วยเมตตากรุณา ก็เป็นเหตุก่อเจตนาทำกรรมที่ดี ดังเช่นทำการสงเคราะห์ต่าง ๆ จึงสมควรแผ่เมตตากรุณา ช่วยสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ตามสามารถ เมื่อจิตใจดีขึ้น ก็พึงเป็นเหตุป้องกันหรือบรรเทาโรคที่เกิดเพราะบุญกรรมได้

อธิปไตย ๓

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงความเพียรชอบไว้ ๔ ประการ คือ ในทางเสื่อมเสีย ไม่ดีไม่งาม ให้เพียรระวังมิให้เกิดมีขึ้น และให้เพียรละสิ่งเสียที่เกิดขึ้นแล้ว ส่วนในทางเจริญดีงาม ให้เพียรทำให้มีขึ้นและเพียรรักษาสิ่งดีที่มีอยู่แล้วกับเพิ่มพูนให้มากขึ้น คุณก็เป็นหลักที่เข้าใจได้ง่าย ไม่ยากเย็นอะไรและนำมาใช้ได้กับเหตุการณ์ในปัจจุบันได้ เป็นอย่างดี ดังเช่นความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งไม่ดี มีหลายอย่างหลายประการ ที่เกิดจากความไม่ระวัง ไม่รักษาสิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้ว รับสิ่งที่ไม่ดีใหม่ ๆ เข้ามาโดยง่ายตาย จารีตประเพณีหลายอย่างที่บรรพชนได้รักษามา เช่นที่เกี่ยวข้องกับความสังคัมภ์ระหว่าง ชายกับหญิง ตั้งแต่รุ่นเด็กขึ้นมาจนถึงรุ่นผู้ใหญ่ เกี่ยวกับการแต่งกายในกาลเทศะ ต่าง ๆ เกี่ยวแก่มารยาทต่าง ๆ ซึ่งเป็นของดี อันเป็นที่รับรองว่าสมควรเหมาะสม เพราะเป็นวิธีป้องกันความเสื่อมเสีย กับเป็นเครื่องรักษาส่งเสริมความงามต่าง ๆ ไปพร้อมกัน

น่าสังเกตว่าชาติที่รักษาจารีตประเพณี ไม่ยอมรับแบบใหม่ ๆ มาเปลี่ยนแปลง ซึ่งมักจะดูไม่ทันสมัย แต่ก็ไม่ได้ตกไปทางเสื่อมเสียได้ง่าย ส่วนที่เปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย อยู่เรื่อย มักจะเสียง่าย ถ้าจะถามว่าในเรื่องนี้ทางพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร ก็อาจตอบได้ว่า ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตามที่ถูกต้อง ดังที่แสดงถึงอธิปไตย ๓ คือ *โลกาธิปไตย* มีโลกเป็นใหญ่ *อัตตาธิปไตย* มีตนเป็นใหญ่ *ธรรมาธิปไตย* มีธรรมเป็นใหญ่ ฝ่ายที่ทันสมัยอยู่เรื่อย นับเป็นโลกาธิปไตย ฝ่ายที่ยืนยันตามแบบของตน

อยู่เรื่อย นับเป็นอัตตาริบัติ ฝ่ายที่ถือธรรมคือความถูกต้องเหมาะสมเป็นใหญ่ เป็นธรรมาริบัติ ทางพระพุทธศาสนานิยมธรรมาริบัติ ฉะนั้น จึงสุดแต่ความถูกต้องเหมาะสม ถ้าของเดิมดีอยู่แล้ว ก็รักษาของเดิมไว้ ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงไป แต่อะไร เป็นความถูกต้องเหมาะสมที่เรียกว่าเป็นธรรม น่าจะมีความเห็นไม่ตรงกัน จะยุติเรื่องนี้ได้อย่างไร

ดังเช่นในการสนทนาระหว่างคนสองคน คนที่หนึ่งบ่นว่าเขาประกอบอาชีพ อย่างนั้นอย่างนี้จึงร่ำรวยเร็ว ฝ่ายเราไม่ได้ทำอย่างเขา จึงไม่รวย คนที่สองตอบว่าดีแล้ว ที่ไม่ทำ ไม่ต้องไปอบาย คนที่หนึ่งไม่เข้าใจ คนที่สองจึงอธิบายว่า เพราะอาชีพ เหล่านั้นเป็นทางอบายมุข (ทางเสื่อม) ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ ผู้เป็นเจ้าของอาจรรวย แต่ก็ดึงคนเป็นอันมากให้เสื่อมเสีย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ทั้งชายทั้งหญิง คนที่หนึ่งฟังแล้วก็ดูไม่ค่อยเข้าใจ

เรื่องนี้เป็นตัวอย่างว่าความถูกต้องเหมาะสมที่เรียกว่าธรรมนั้น ทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงไว้ชัดเจนไม่มีปัญหา แต่คนไม่ค่อยเข้าใจ หรือไม่สนใจที่จะเข้าใจ เพราะตรงกันข้ามกับต้นหาคือความอยากของคน เห็นว่าที่พูดว่าฟังเทศน์ไม่เข้าใจ เพราะเหตุที่เทศน์เป็นเรื่องตรงกันข้ามกับความอยากของคนดังกล่าว นี่เป็นเหตุใหญ่ เหตุอื่น ๆ เป็นข้อรองทั้งนั้น และเหตุนี้เองเป็นเหตุใหญ่แห่งความเสื่อมโทรมทั้งปวงคือ ฟังเทศน์ไม่รู้เรื่อง

เปอร์เซียหรืออิหร่าน

๑

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ ๒๑๘ ปี พระเจ้าอโศกมหาราชทรงได้ราชสมบัติ ณ กรุงปาตลีบุตร ทรงแผ่พระราชอำนาจทั่วชมพูทวีปแล้ว ทรงได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน เสร็จการทำสังคายนาแล้ว ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่าง ๆ ภายนอกชมพูทวีป

ในตำนานสังคายนา กล่าวว่า ได้ทรงส่งพระมหารักขิตเถระไปประกาศพระศาสนาในโยนกรรัฐ พระเถระพร้อมทั้งคณะสงฆ์ได้ไปยังรัฐนั้น แสดงพระสูตรชื่อว่า “กาฬการามะ” ทำให้ชาวโยนกรเป็นอันมากได้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้มีกุลบุตรชาวโยนกรมากด้วยกันบวชในสำนักของพระเถระ พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานในประเทศโยนกรในครั้งนั้นแล้ว ประเทศโยนกรดังกล่าวในตำนานสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ ได้มีผู้สันนิษฐานว่า คือ เหล่าเมืองที่พวกโยนกรได้มาเป็นใหญ่อยู่ในแดนประเทศเปอร์เซีย หรือ อิหร่าน ในบัดนี้ ตามหนังสือภูมิศาสตร์ปัจจุบัน ประเทศอิหร่านหรือเปอร์เซียอยู่ในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง มีเนื้อที่ประมาณ ๑ ล้าน ๖ แสน ตารางกิโลเมตร มีพลเมืองประมาณ ๒๑ ล้าน ๕ แสนคน เมืองหลวงชื่อ เตหะราน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยือนประเทศนี้เป็นทางราชการตั้งแต่วันที่ ๒๓ เมษายน

ถึง วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๐ จึงกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธมามกะแห่งประเทศที่มีพระพุทธศาสนาตั้งมั่นในปัจจุบันได้เสด็จ ฯ เยือนประเทศ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นถิ่นที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึง โยนกเป็นคำที่ชาวอินเดียเรียกชนชาติกรีกว่าเพี้ยนมาจากคำว่า ยาวนะ หรือโยนะ (หรือ Ionian ต่อมาใช้เป็นคำเรียกชาวลันนาทางภาคพายัพของไทยด้วย) เพราะชนชาติกรีกได้แผ่มาจนถึงอินเดีย

เมื่อก่อนสมัยพระเจ้าอโศก ได้มีพระมหाराชคือ พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ แห่งมาซิโดเนียของกรีกยกทัพมา จนถึงแผ่นดินอินเดียเมื่อ พ.ศ. ๒๑๗ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วพวกแม่ทัพต่างก็ตั้งตนเป็นใหญ่ ถึงสมัยพระเจ้าอโศกทรงครอบครองอินเดียได้ทั้งหมดแต่แถวถิ่นเปอร์เซียหรืออิหร่าน พวกโยนกหรือกรีกก็ยังเป็นใหญ่อยู่ จึงยังเรียกว่ารัฐโยนก (ในมงคลทีปนี้ชื่อว่าด้วยการบำรุงมารดาบิดาก็มีใช้ศัพท์ว่า “ปาสิก” ที่แปลกันว่าเปอร์เซีย)

กาฬการามสูตร มาในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๑ หน้า ๓๑ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกาฬการาม (อารามที่เศรษฐีชื่อกาฬะสร้างถวาย) ใกล้เมืองสาเกต ตรัสถึงพระองค์เองมีใจความว่า สิ่งที่ชาวโลกทั้งหมดเห็นกัน ได้ยินกัน ได้ทราบได้รู้กัน พระองค์ได้ทรงรู้ทรงทราบแล้ว ไม่ทรงข้องติดด้วยตัณหามานะ ทรงเป็นผู้คงที่ในสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด จึงไม่มีใครอื่นที่จะคงที่ยิ่งหรือประณีตกว่าโดยแท้.

๒

พระพุทธศาสนาที่แผ่ออกจากอินเดียสู่นานาชาติในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น ที่แผ่ออกไปในเส้นทางใกล้เคียงกันกับอิหร่านก็มีเช่นสายพระมัทสน์ติกะเถระ ไปยังกัมพูระและคันธาระประเทศ คือ ถิ่นที่เรียกว่าประเทศแคชเมียร์ และอาฟฆานิสถานในบัดนี้ ปรากฏตามหลักฐานว่า พระพุทธศาสนาได้ตั้งมั่นเป็นหลักฐานหรือเป็นศาสนาสำคัญในอาฟฆานิสถานครั้งหนึ่ง และจากนั้นก็แผ่ไปทางตะวันออกของเปอร์เซียหรืออิหร่าน แต่ก็ได้ถูกสกัดไว้มิให้แผ่ต่อไปทางตะวันตกได้ คณะนักบวชแห่งลัทธิศาสนาไซโรัสเตอร์ซึ่งมีอยู่เก่าก่อน คณะนักบวชแห่งลัทธิศาสนานี้ได้ก่อการ

เบียดเบียนพวกถือศาสนาอื่นจากตนอยู่เนื่อง ๆ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาเองที่แผ่เข้าไปตั้งอยู่ได้ เมื่อเวลาล่วงไป ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวความคิดของท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากลัทธิศาสนาโซโรอัสเตอร์และมะนิ ได้มีการปฏิบัติปนกันไปจนกลายเป็นมหายาน ดังเช่นแนวคิดเรื่องสุขาวดี

โซโรอัสเตอร์เป็นชื่อของผู้ตั้งศาสนานี้ มีชีวิตอยู่เมื่อก่อน ค.ศ. ๑๐๐-๖๐๐ ปี ได้สอนเรื่องการสร้างโลกว่าเป็นการกระทำของเทพ ๒ องค์ องค์หนึ่งชื่ออะหุรัมสดา เป็นผู้สร้างโลกในด้านดีให้มีสิ่งที่สวยงามมีความสุขความเจริญ อีกองค์หนึ่งชื่ออะริมัน เป็นผู้สร้างโลกในด้านชั่วร้ายให้มีสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวมีทุกข์เดือดร้อน มีการต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลาระหว่างกำลังของความดีและความชั่ว จนถึงเวลาเมื่อท่านผู้ชื่อว่าเสอาเซียน จะมาเกิดโปรดให้พ้นภัยในอนาคต กำลังฝ่ายดีจึงจะชนะ และกำลังฝ่ายชั่วก็จะหายไปหมดตลอดไป ศาสนาของโซโรอัสเตอร์มีคณะนักบวชที่มั่นคงคล้ายในศาสนาพราหมณ์ บัดนี้ได้มีผู้นับถืออยู่ในอินเดียประมาณสองแสนห้าหมื่นคน ส่วนในเปอร์เซียมีผู้นับถือเหลืออยู่น้อย เพราะได้ถูกพวกอิสลามแผ่เข้ามาเบียดเบียนเช่นเดียวกับพระพุทธศาสนาในอินเดีย

ส่วนศาสนามะนิ นั้น ผู้ตั้งมีชีวิตอยู่ในเปอร์เซียหลังมามาก ในราว ค.ศ. ๑๐๐-๑๕๐ ชื่อว่ามะนิ ซึ่งมาเป็นชื่อแห่งศาสนาของเขา มะนิได้นำคำสอนจากโซโรอัสเตอร์มาปรับปรุงใหม่ ผสมกับคำสอนในศาสนาอื่นเช่น ศาสนาคริสต์ ทั้งเขาได้เคยเดินทางมาอินเดีย เลื่อมใสในหลักคำสอนของศาสนาไซน์ จึงตั้งศาสนาหนักไปในหลักอหิงสาของศาสนาไซน์

ฉะนั้น แม้จะแสดงว่ามีเทพผู้สร้างเป็นสองฝ่ายอย่างโซโรอัสเตอร์ แต่ก็มีวิธีการตรงกันข้าม เพราะโซโรอัสเตอร์มุ่งทางกำจัดเบียดเบียนผู้ที่มีความเชื่อในศาสนาอื่น มะนิมุ่งไปในทางไม่เบียดเบียนอย่างนั้น มะนิได้แผ่ไปเร็วมากจนถึงระหว่าง ค.ศ. ๕๐๐-๖๐๐ ได้แผ่เข้าไปในจีน จากจีนไปทางตะวันออก และถึงฝรั่งเศสทางตะวันตก แต่มะนิเองก็ถูกเบียดเบียนทำลายไปจนหมดสิ้น คือ ถูกอิสลามทำลายในตะวันออกกลาง โซโรอัสเตอร์ทำลายในเปอร์เซีย ลัทธิขงจื้อทำลายในจีน และในสงครามครูเสด มะนิศาสนิกชนในฝรั่งเศสได้ถูกฆ่า กล่าวกันว่าประมาณสองแสนคน (ใน ค.ศ. ๑๒๕๐)

มะนิเองก็ตายโดยการถูกลงโทษทรมาณ จากพระจักรพรรดิผู้เคร่งในศาสนาไซโรัสเตอร์ ด้วยข้อหาว่าเป็นคนนอกศาสนา จึงหาได้เป็น *สุคติ* เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าของเรา ทั้งหลายไม่

๓

อิหร่าน หรือ เปอร์เซีย ถิ่นที่พระมหารักชิตเถระเดินทางจากปาดลีบุตรไป แสดง 'ภาพการามสูตร' ประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้น พระสูตรนี้ท่านว่าพระพุทธเจ้าตรัสขณะเมื่อประทับอยู่ที่ 'ภาพการาม' คือ อารามที่ เศรษฐีชื่อว่ากาฬกะถาย

อารามนี้มีประวัติการสร้างตามพระอาจารย์เล่าไว้ว่า ธิดาของอนาถบิณฑิก- เศรษฐีแห่งกรุงสาวัตถี รัฐโกศล ชื่อว่าจุฬสุภัทธา ได้แต่งงานกับบุตรชายของเศรษฐี กาฬกะในเมืองสาเกต เมื่อจะไปอยู่กับสามี ได้ไปเฝ้ากราบทูลพระพุทธเจ้าขณะเมื่อ ประทับอยู่ที่พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี ได้กราบทูลว่าจะไปอยู่ในตระกูลของคนมีฉันทิภูจฺจิว (หมายความว่ามิได้นับถือพระพุทธศาสนา) ถ้าได้ของทำบุญจะส่งคนมากก็จะ เน้นเข้า จึงขอให้พระพุทธเจ้าโปรดทรงค้ำนึ่งถึง แล้วได้เดินทางไปเมืองสาเกต ฝ่ายกาฬกะ เศรษฐีเป็นผู้นับถือนักบวชซีเปลือยที่เรียกว่าอเจลกะ (ไม่มีผ้า) จึงนิมนต์มาทำบุญ ต้อนรับสะใภ้หลายร้อยรูป ให้ไปเชิญสะใภ้ออกมาไหว้พระอรหันต์ นางจุฬสุภัทธาเป็น อริยสาวิกชนแรก ครั้นได้ฟังคำว่าพระอรหันต์ก็ยินดี รีบออกไป เมื่อเห็นพวกอเจลกะ กลุ่มใหญ่ก็พูดว่า ไม่ใช่พระอรหันต์ สมณะทั้งหลายไม่ใช่รูปนี้ พวกนี้ไม่ใช่สมณะ ไม่มี หิริข้านใน ไม่มีโอตตบปะข้างนอก แล้วรีบหลบกลับเข้าไป พวกอเจลกะพากันโกรธ เศรษฐีว่าทำไมไปหาสะใภ้กาฬกะกรณีอย่างนี้มา เมื่อเสร็จการเลี้ยงกลับไปแล้ว เศรษฐี จึงสอบถามนางจุฬสุภัทธาว่าทำไมจึงทำให้พระอรหันต์อับอายขายหน้า นางได้ได้ว่า พระอรหันต์ไม่ใช่แบบนี้ เศรษฐีจึงถามว่าพระของเจ้าแบบไหนกัน จึงสรรเสริญนักหนา มีศีลอย่างไร มีความประพฤติอย่างไร นางตอบว่า "สมณะ คือ พระของดิฉัน มีอินทรีย์ สงบ คือสังวรตาหูเป็นต้น มีใจสงบดำรงอยู่ในทางแห่งคุณที่สงบ ทอดจักษุสำรวจม พุดด้วยพิจารณา พระของดิฉันออกป่าอยู่เหมือนอย่างช้างที่ตัดเครื่องพันธนาการ

ออกไป เป็นผู้ปลีกอยู่ผู้เดียว ไม่คลุกคลีเพื่อนฝูง พระของดิฉันเป็นเช่นนั้น” เศรษฐี ได้ฟัง อยากจะเห็น จึงสั่งให้นางนิมนต์พระของนางมา นางได้นิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์จากกรุงสาวัตถี มายังเมืองสาเกต ถวายภัตตาหารในเรือนของกาฬกะเศรษฐี กราบทูลขอให้ทรงแสดงธรรม โปรดเศรษฐีและคนทั้งปวงในที่นั้น ซึ่งยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทรงแสดงธรรมอันสมควรแก่อุปนิสัยของคนเหล่านั้น เศรษฐีฟังธรรมแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นอริยสาวกของพระพุทธเจ้า ลั่นทันที ได้ถวายอุทยานของตนเป็นสังฆาราม เรียกชื่อของเศรษฐีเองว่า ‘กาฬการาม’ จึงได้เกิดมิวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นในเมืองสาเกต เศรษฐีได้สะใภ้จึงได้พบพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรม ได้ประสพอริยทรัพย์ ได้พบทางที่ถูกต้อง

นางจุฬาสัทธาเป็นตัวอย่างของสตรีผู้เป็นพุทธสาวิกา แม้จะตกไปในตระกูลมัจฉาทิฎฐิ ก็มีจิตใจเด็ดเดี่ยวเข้มแข็ง ชักนำตระกูลนั้นให้เป็นสัมมาทิฎฐิขึ้นได้ ทั้งนี้ด้วยอาศัยพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระคุณเลิศล้ำแท้จริง

๕

ในกาฬการามสูตรที่พระมหารักขิตเถระแสดงที่ถิ่นประเทศไทยกันที่บัดนี้เป็นประเทศอิหร่านนั้น ได้กล่าวพระพุทธคุณสรุปลงในภูมิ ๕ คือ

๑. สัพพัญญุตภูมิ ได้แก่ภูมิปัญญาของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงรู้อะไรทั้งปวงดังที่ตรัสไว้ความว่า ‘สิ่งใดในโลกพร้อมทั้งเวทตามารพรมที่หมู่สัตว์พร้อมเทพและมนุษย์ สมณพราหมณ์ได้เห็น ได้ฟัง ได้ทราบ ได้รู้ ได้บรรลุ ได้แสวงหา ได้คิดตรอง เราตถาคตรู้แจ้งแล้ว’ จึงกล่าวไว้ตามธรรมว่า ภูมิความรู้ของคนทั่วไป เกิดทางอายตนะ คือ ตา หู เป็นต้น ส่วนพระตถาคตก็รู้ทางอายตนะเช่นนั้นด้วย แต่รู้ตลอดแล้ว รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง

๒. ชีณาสวภูมิ ภูมิของผู้สิ้นอาสวกิเลส ดังที่ตรัสไว้ต่อไปว่า ‘สิ่งนั้นไม่ติดข้องในตถาคต’ แสดงว่าพระองค์ทรงสิ้นกิเลสอันเป็นเหตุให้ติดข้องทั้งหมด ซึ่งต่างจากคนในโลกที่เมื่อรู้เท่าใด ก็ติดข้องเท่านั้น

๓. สัจจกัมมิ ได้แก่ กัมมิแห่งสัจจะคือความจริง ดังที่ตรัสไว้ความว่า ‘สิ่งใดที่โลกพร้อมทั้งเทวดาเป็นต้น ได้รู้ได้เห็นเป็นต้น เราตถาคตจะพึงกล่าวว่า เราอยู่ซึ่งสิ่งนั้น เราอยู่บ้างไม่รู้อยู่บ้าง เรารู้ก็ไม่ใช่ ไม่รู้ก็ไม่ใช่ ดังนี้ คำนั้นก็จะเป็นคำเท็จ เป็นโทษแก่เรา’ แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงประกาศความจริงในพระองค์ว่า ความตรัสรู้ของพระองค์ มิใช่เป็นเพียงความรู้เหมือนอย่างที่เขาโลกรู้กันทางตาหูเป็นต้น ฉะนั้น จะกล่าวว่ารู้หรือไม่รู้หรือไม่ใช่ทั้งรู้ทั้งไม่รู้ อย่างที่เขาโลกพูดกันเข้าใจกัน จึงไม่ถูกไม่ชอบ แต่พระองค์ทรงรู้ปรากฏแจ่มแจ้งประจักษ์แล้วจริงแท้ โดยไม่ต้องพูดอ้างเอา หรือพูดโอ้อวด ซึ่งเป็นกิเลส

๔. สุกญตากัมมิ ได้แก่ กัมมิแห่งความว่าง หรือสุกญญาภาพ ดังที่ตรัสไว้ความว่า “อย่างนี้แล ตถาคตได้เห็น ได้ยิน ได้ทราบ ได้รู้ สิ่งซึ่งเห็น พึงได้ยิน พึงทราบ พึงรู้ ก็ไม่ตรึงใจหมายยึดสิ่งเหล่านั้น ที่เห็นแล้ว ที่ไม่ได้เห็นแล้ว หรือที่พึงเห็น แม้ในสิ่งที่ได้ยินแล้ว หรือไม่ได้ยิน หรือที่พึงได้ยินเป็นต้นก็เช่นเดียวกัน ตถาคตมิได้ตรึงใจยึดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้เลย” นี้เป็นสุกญตากัมมิของพระพุทธเจ้า คือ ทรงว่างค้นหา (ความดีนรณะยานอยาก) มานะ (ความสำคัญตน) ทิฏฐิ (ความเห็นผิด) หมายความว่า ทรงว่างจากกิเลสทั้งปวง จิตใจของพระองค์บริสุทธิ์อย่างยิ่ง

๕. ตาทีกัมมิ ได้แก่ กัมมิของผู้คงที่ ดังที่ตรัสไว้ความว่า “อย่างนี้แล ตถาคตเป็นผู้คงที่เช่นนั้นในธรรมหรือสิ่งทั้งหลายที่เห็นได้ยินได้ทราบ ได้รู้ทางอายตนะทั้งหมด ไม่มีผู้อื่นที่จะคงที่ยิ่งกว่าหรือประณีตกว่าตถาคตผู้คงที่นั้น” หมายความว่าจิตของพระองค์สม่ำเสมอ ไม่พัวพันเพราะประสบอารมณ์ที่โลกปรารถนา ไม่พัวลงเพราะประสบอารมณ์ที่โลกไม่ปรารถนา

รวมความว่า พระพุทธเจ้าทรงประกอบด้วยกัมมิทั้ง ๕ คือ กัมมิพระปัญญา กัมมิบริสุทธิ์สิ้นเครื่องเศร้าหมองทั้งหมด กัมมิสัจจะ กัมมิสุกญญาภาพ กัมมิคงที่ในธรรมทั้งปวง จึงทรงเป็นผู้เลิศล้ำในโลก

สัจจะที่ไม่เป็นประโยชน์และเป็นประโยชน์

วันวิสาขบูชาศกนี้ ตรงกับวันที่ ๒๓ และวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๑๐ วัด
ทั้งปวงทั่วประเทศได้สว่างไสวไปด้วยประทีปโคมไฟ คับคั่งไปด้วยประชาชน ผู้พากัน
ไปทำพิธีบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งได้เสด็จปรินิพพานในวันเพ็ญแห่งเดือนนี้ เมื่อ ๒๕๑๐ ปี
ล่วงมาแล้ว คือในวันเพ็ญวิสาขะเช่นวันวิสาขบูชานี้ และก่อนนั้น ๔๕ ปี พระองค์ได้
ตรัสรู้ธรรม ก่อนปีที่ตรัสรู้นั้นย้อนไปอีก ๓๕ ปี พระองค์ได้ประสูติ ทั้งสองวาระนี้
ตรงกับวันเพ็ญวิสาขะเช่นเดียวกัน ฉะนั้น วันวิสาขบูชาจึงตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้
นิพพาน ของพระพุทธเจ้า เสียงแสดงธรรม แสดงพระพุทธประวัติ พระพุทธคุณ
ได้ดังกึกก้องไปทั่วทุกวัด

จำนวนปีที่ล่วงไปนานนักหนาไม่ได้ทำให้โลกลืมพระพุทธองค์ไปได้เลย เป็นที่
น่าอัศจรรย์ น้อยคนนักจะเป็นบุคคลผู้มตะเหมือนเช่นนี้ ในโลกนี้ได้มีบุคคลสำคัญ
ในอดีตบังเกิดมาแล้วเป็นอันมาก เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ครองโลกก็เคยมี เป็น
พระมหाराชาก็มี เป็นศาสดาเจ้าลัทธิศาสนาต่าง ๆ ก็มี เป็นนักปราชญ์ในทางต่าง ๆ
ก็มี แต่ก็กลายเป็นบุคคลอดีตไปตามกาลเวลา มีใครบ้างเล่าที่ไม่กลายเป็นบุคคลอดีต
แต่พระพุทธเจ้าหาได้กลายเป็นบุคคลอดีตไปไม่ ยังเป็นบุคคลปัจจุบันอย่างที่ปัจจุบัน
อยู่เสมอ แม้ไม่ต้องกล่าวอย่างลึกซึ้งอย่างนักปฏิบัติธรรม พระองค์เป็นบุคคลปัจจุบัน
เพราะพระพุทธศาสนาแสดงธรรมที่เป็นสัจจะอันเป็นประโยชน์แก่โลกอยู่ทุกกาลสมัย
ยิ่งสมัยที่เจริญด้วยปัญญาดังเช่นสมัยวิทยาศาสตร์อย่างทุกวันนี้ พระพุทธศาสนา

ก็ยิ่งเด่น ยิ่งค้นด้วยปัญญา ธรรมก็ยิ่งเด่น และโลกก็ยิ่งต้องการธรรมเป็นเครื่องดับทุกข์ เพราะทุกวันนี้แม้วิทยาศาสตร์เจริญมากถึงขีดสุดยิ่ง ทุกข์ภัยต่าง ๆ ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย

วิทยาศาสตร์ได้พบสัจจะต่าง ๆ มากจริง แต่เป็นสัจจะในทางทำลายล้างเสียมากด้วย เรียกตามโวหารทางศาสนาว่า 'สัจจะที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นธรรม' เมื่อคนเป็นอันมากสำนึกถึงภัยอันเกิดจากสัจจะดังกล่าว จึงพากันแสวงหาที่พึ่งจากสัจจะที่ตรงกันข้าม คือ 'สัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม' ทำให้พากันมองมาที่พระพุทธศาสนา อันแสดงสัจจะเช่นนี้ เมื่อมองก็เห็น เมื่อฟังก็ยิ่งเห็นชัด ดังนี้แหละที่เรียกว่าพระพุทธเจ้าเป็นบุคคลปัจจุบันยังมีชีวิต เป็นที่ต้องการเป็นที่พึ่งอยู่ หรือที่เรียกว่าเป็นอมตะบุคคล และเมื่อกล่าวตามภูมิของนักปฏิบัติ ผู้ที่ได้มีศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนาแล้ว ได้ศึกษาปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมถึงขั้นที่เรียกว่า 'เห็นธรรม' ท่านว่า 'ย่อมเห็นพระพุทธเจ้า' และธรรมเป็น 'อกาลิก' ไม่มีกาลเวลา คือไม่ขึ้นอยู่แก่อดีต อนาคต ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าที่ผู้เห็นธรรมได้เห็น ก็พึงเข้าใจว่าเป็นเช่นเดียวกัน เพราะเป็นพระธรรมกาย ซึ่งดำรงอยู่เป็น อกาลิก

ตาย-เกิด

วันที่ ๓๑ พฤษภาคม และวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๐ ตรงกับวันพืชมงคล ในวันตรงกับวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ซึ่งมีกล่าวไว้ว่าได้ทำภายหลังปรินิพพาน ๗ วัน พระพุทธสรีระซึ่งได้ถวายพระเพลิงไปแล้วในวันเช่นนี้เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว เป็นพระกายสุดท้าย เพราะพระพุทธเจ้าได้ทรงสิ้นชาติภพไม่ถือกำเนิดเกิดอีก ส่วนผู้ที่ยังไม่สิ้นชาติภพ คือยังมีได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ยังคงมีชาติภพคือยังต้องเกิดใหม่ มีกายใหม่กันสืบต่อไป จะเกิดในชาติที่ดีมีสุขหรือจะเกิดในชาติที่ไม่ดีมีทุกข์ ก็สุดแต่กรรมที่คนได้ทำกันไว้

คติทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวย่อมบ่งความว่า ทุก ๆ คนเมื่อยังไม่สิ้นกิเลส จะต้องไปเกิดอีก ความตายมิใช่หมายความว่าความสิ้นศูนย์ ความตายคือความแตกทำลายของสรีรกายในชาติหนึ่ง ๆ

จึงมีปัญหามาเป็นประการแรกว่าใครเป็นผู้ไปเกิดใหม่ ผู้ไปเกิดใหม่นั้นคงเป็นตัวเราหรือว่ากลายเป็นผู้อื่นไปแล้ว ปัญหานี้ตอบตามพระญาณที่ ๑ ของพระพุทธเจ้า (บุพเพนิวาสญาณ) ได้ว่า เรายังเป็นผู้ไปเกิดใหม่ หรือผู้ไปเกิดใหม่ก็ต่อเราเอง มิใช่กลายเป็นผู้อื่นไป ฉะนั้น จึงบำเพ็ญบารมี (เก็บความดีไว้) และสั่งสมอสังขาร (เก็บความชั่วไว้) ติดต่อกันสืบเนื่องกันไปได้ และต้องรับผลกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน ๆ ถ้าเกิดใหม่กลายเป็นผู้อื่นไปเสียแล้ว ก็จะต้องตั้งต้นทุก ๆ อย่างกันใหม่ และไม่ต้องรับผิดชอบต่อกรรมที่ได้ทำไว้ในชาติก่อน

หากมีปัญหาอีกว่า จะมีการแบ่งภาคมาเกิดได้หรือไม่ ดังเช่นท่านผู้ได้บำเพ็ญบุญญาธิการไว้มาก ไปเกิดเป็นเทพอยู่ในภูมิสวรรค์ เมื่อถึงคราวก็แบ่งภาคลงมาเกิดในมนุษย์เป็นคราว ๆ โดยที่องค์จริงยังสถิตอยู่ในสวรรค์ ส่วนองค์ที่สถิตอยู่ในกายมนุษย์ที่เป็นองค์แบ่งภาคลงมา แต่จิตหรือวิญญาณก็คงร่วมกันหรือเนื่องเป็นอันเดียวกัน ดังจะยืมคำมาเรียกว่าเป็นสหกรณ์กัน ปัญหานี้ตอบได้ตามคติทางพระพุทธศาสนาว่า ท่านวางเป็นหลักไว้ว่า เมื่อกายแตกทำลายก็ไปเกิดอีกตามกรรม ฉะนั้น การแบ่งภาคมาเกิดดังกล่าวในปัญหานี้ ควรจะหมายความว่า เทพผู้มีบุญญาธิการมาก มีกำหนดที่จะสถิตอยู่ในภูมิสวรรค์ตลอดเวลาช้านาน แต่ได้รับอัญเชิญ หรือได้รับมอบหมายให้มาเกิดในภูมิมนุษย์เป็นครั้งคราว เพื่อช่วยเหลือหมู่มนุษย์ ป้องกันรักษาพระศาสนา จึงจุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ชั่วเวลาหนึ่ง ๆ มิใช่เพราะสิ้นบุญหรือสิ้นอายุ ภาวะเป็นเทพยังคงมีอยู่ในภูมิสวรรค์ทุกอย่าง

แม้เรื่องพระพุทธเจ้าท่านก็ได้แสดงไว้ว่าก่อนแต่ได้เสด็จมาทรงสมภพในพระชาติสุดท้ายได้ทรงเป็นเทพอยู่ในภูมิสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงได้รับอาราธนาให้เสด็จจุติลงมาเกิดในภูมิมนุษย์ เพื่อจะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า จึงได้เสด็จจุติลงมาตามคำอาราธนา มิใช่เพราะสิ้นบุญหรือสิ้นอายุ แต่เมื่อได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็มีเสด็จปรินิพพาน ไม่ทรงเกิดอีกในชาติภพไหน ๆ ทั้งสิ้น หากทรงรับอาราธนาให้มาเป็นพระราชามหากษัตริย์ เพื่อเป็นที่พึ่งดับทุกข์ของประชาชน ก็มีคติที่จักเสด็จกลับไปสู่ภาวะเป็นเทพต่อไปอีก

เรื่องจิตหรือวิญญาณนี้เป็นเรื่องสุขุมประณีต ยากที่ผู้มีภูมิจิตใจสามัญ จะทราบและตอบได้ถูกต้อง แต่จิตใจของทุก ๆ คนนี้ หากได้พยายามอบรมในทางแห่งสมณะและวิปัสสนาของพระพุทธเจ้า จะรู้ได้เห็นความจริงที่เป็นสัจจะทางจิตใจอีกมากนักร และสหกรณ์จิตหรือวิญญาณก็อาจมีได้ ซึ่งท่านผู้มีบุญญาธิการพึงทราบได้ด้วยองค์ท่านเอง นี่เป็นอานุภาพแห่งธรรมะของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ

อานิสงส์ของการแผ่เมตตา

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงอานิสงส์ของการแผ่เมตตาจิตไว้มาก เช่น เป็นที่รักของคน ของผู้ที่มีใจคนทั้งหลาย คนที่เคยเป็นญาติมิตรสหายซึ่งเป็นที่รักกันมาล้นแล้ว แต่มีเมตตาจิตต่อกัน บางทีก็อาจสืบเนื่องมาจากชาติก่อน เช่นบางคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้พบกันครั้งแรกก็เกิดความรู้สึกคุ้นเคยชอบพอกันขึ้นทันที คล้ายกับเคยได้ชอบพอกันเคยกันมาก่อนแล้ว และในด้านตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโทษของการผูกเวร คือความผูกใจโกรธไว้มาก คนที่ผูกเวรกันไว้ บางทีบางคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เมื่อได้เห็นกันเข้าเป็นครั้งแรก ก็เกิดไม่ชอบกันขึ้นมาทันที เช่นที่เรียกว่า ชาติตาไม่ถูกกัน อาจเป็นเพราะเหตุที่ได้เคยผูกเวรกันมาแต่ชาติก่อนได้เช่นเดียวกัน ทั้งเมตตาจิตทั้งเวรเป็นสิ่งที่อาจอบรมหรือก่อให้เกิดขึ้นได้ และอาจละเสียได้ด้วย คือ เมื่อตั้งใจแผ่เมตตา ปรารภณา ให้ผู้ที่ตนแผ่ใจไปถึงมีความสุข ก็เกิดเมตตาจิตขึ้นได้ โทสะพยาบาทและเวรในใจก็หายไป แต่ถ้าเลิกการทำใจในทางให้เกิดเมตตาเช่นนั้น คิดไปในทางโกรธ เมตตาก็ละลายหายไปได้ เว้นไว้แต่ผู้ที่มีเมตตาจิตอยู่ลึกซึ้งแล้ว ยากที่จะเลิกเสียได้ ส่วนเวรก็เช่นเดียวกัน ก่อขึ้นได้จากการคิดผูก คือผูกให้เจ็บอยู่ว่า เขาต่ำเรา เขาทำร้ายเรา เขาเอาชนะเรา ดังนี้เป็นต้น เมื่อคิดผูกอยู่ดังนี้ เวรก็ไม่สงบ เลิกคิดผูกเวรเสียได้เมื่อใด เวรก็สงบลงเมื่อนั้น จะเลิกผูกได้ก็ด้วยความให้อภัยโทษในความผิดล่วงเกินของกันและกัน ไม่ถือโทษกันไว้ เมื่อให้อภัยกันแล้ว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ปฏิบัติ ๒ อย่าง คือ ให้มีความระมัดระวังที่จะไม่ทำการล่วงเกินกันขึ้นอีก ดังที่ตรัสไว้แปลความว่า “เวรย่อมไม่ก่อขึ้นแก่ผู้ที่ระมัดระวัง” และให้แผ่เมตตาจิตไปในกันและกัน

เรื่องของความรักและความเกลียดที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีเหตุผลในบางคน อาจไม่มีเหตุผลในปัจจุบันจริง เพราะยังไม่เคยได้ทำอะไรแก่กันไว้ แต่ความจริงเป็นสิ่งที่มิมีเหตุผลมาทุกเรื่องทุกราย ซึ่งเจ้าตัวผู้เกี่ยวข้องไม่รู้เอง เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต ที่นึกไปไม่ได้ เคยได้ฟังนิทานเรื่องหนึ่งที่ท่านผู้ใหญ่น่าได้เล่าว่า

ชายหนุ่มสองคนเป็นเพื่อนกัน เดินทางไปด้วยกัน ถึงต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่งมีร่มเงาดี จึงหยุดพักนอนหลับไปด้วยกันทั้งสองคน คนหนึ่งตื่นขึ้นก่อน เห็นเพื่อนอีกคนหนึ่งกำลังหลับอยู่ ก็เกิดความคิดอยากจะฆ่าเสียเป็นกำลัง พยายามระงับใจได้ครั้งหนึ่งแล้ว ก็เกิดความคิดอยากจะฆ่าอย่างรุนแรงขึ้นอีก ก็คิดระงับใจลงอีกด้วยคิดถึงโทษของการฆ่า ต้องนุ้ครั้งใจไว้อย่างแรง หลายครั้งหลายหน จึงระงับใจลงได้ แล้วก็ลงนอนหลับไปอีก ได้ฝันเห็นตาแป๊ะแก่คนหนึ่งมาบอกว่า เจ้าทั้งคู่นี้ได้เคยผลัดกันฆ่ากันและกันเอาศพฝังไว้ใต้ต้นไม้หลายชาติมาแล้ว ไม่เชื่อก็ให้ขุดดินตรงที่เจ้าทั้งสองนอนอยู่นี้ลงไป จะได้พบศพที่ถูกฆ่าแล้วฝังไว้ทับซ้อนกันอยู่หลายชั้น เพื่อนคนนั้นตื่นขึ้นก็ปลุกเพื่อนอีกคนหนึ่ง แล้วก็เล่าอาการแห่งจิตของตนให้ฟัง ตลอดถึงความฝัน แล้วก็ชวนกันขุดดินตรงนั้นก็พบศพฝังทับซ้อนกันอยู่เหมือนดังตาแป๊ะบอกในฝัน จึงเกิดความสังเวชใจ ให้อภัยกันในความผิดเก่าตั้งแต่นั้นมา

การเจิม

พระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาในรัฐต่าง ๆ ในหมู่ชนต่าง ๆ ซึ่งมีลัทธิศาสนาเดิมมีขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ กัน ทรงได้รับความสำเร็จอย่างดียิ่งในการประดิษฐานพระศาสนาลงในที่นั้น ๆ แสดงถึงว่าธรรมในพระพุทธศาสนา มีสาระที่อำนวยความสะดวกเหมาะสมแก่คนทั้งปวงได้จริง ซึ่งแม้จะต่างชาติต่างวรรณะกันอย่างไรก็ตาม ตรงกับพระธรรมคุณว่า “*โอปนยิโก* น้อมเข้ามาในตนได้หรือน้อมตนเข้าไปหาได้”

แต่ประเพณีธรรมเนียมบางอย่างอันเกี่ยวแก่พระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติกันในประเทศหนึ่ง อาจเป็นที่เข้าใจยากสำหรับคนในประเทศอื่น เช่นมีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวในรัฐต่างประเทศหนึ่งว่า พระสงฆ์ไทยไปทำพิธีอัญเชิญพระแก้วเครื่องบินรบที่จะไปทิ้งระเบิดในเวียดนาม เป็นเหตุให้คนอ่านข่าวนี้ในประเทศนั้น ต้องมีจดหมายถามเพื่อนของตนซึ่งอยู่ในประเทศไทย เพราะเหตุที่เพื่อนผู้นั้นเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา และกำลังศึกษาพระธรรมอยู่อย่างจริงจัง และเพื่อนผู้นั้น เมื่อได้สังเกตได้ถามแล้วก็เข้าใจว่า ข่าวในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวนั้นไม่เป็นความจริงดังที่ผู้เขียนไปลงเพื่อให้คนอ่านเข้าใจดังนั้น จะมีพระไปอัญเชิญพระแก้วเครื่องบินที่ไหน หรือไม่เห็นว่าไม่ใช่ข้อสำคัญในที่นี้

ข้อสำคัญนั้นอยู่ที่ว่า พิธีเกี่ยวแก่พระมีอยู่ในกิจการมากมายหลายอย่างสำหรับคนไทย ทั้งฝ่ายทหาร ทั้งฝ่ายพลเรือน ทั้งในกิจการอื่น ๆ เช่นการดำเป็นต้น ทหารจะเดินทางไปปฏิบัติราชการในประเทศเกาหลี ก็มีพิธีสงฆ์ไปสวดชยันโตให้พร มีเครื่อง

บินล่าใหม่มา ก็เคยมีพระสงฆ์รับนิมนต์ไปเจิม พระสงฆ์นั้น เฉพาะพระสงฆ์ไทยไม่ได้เข้าไปพัวพันเกี่ยวข้องกับการเมืองการสงคราม ผู้ที่นิมนต์ก็ไม่ได้คิดว่าจะให้พระสงฆ์ไปเกี่ยวข้องกับการเมืองการสงครามแต่อย่างไร แต่นิมนต์ไปเพื่ออำนาจพรในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชนเหมือนอย่างเชิญมารดาบิดาไปให้พรในฐานะเป็นบุตรธิดา พระสงฆ์ก็ไปด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์มีเมตตาจิตเป็นที่ตั้ง ผู้ที่รับพรก็รับด้วยจิตใจผ่องแผ้วบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับรับพรจากพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และบทสวดของพระสงฆ์ก็เป็นบทพระธรรมแสดงถึงพระพุทธเจ้าผู้ทรงชนะกิเลสมารที่โหดร้ายล้นเกล้า ก็ให้ชนะเช่นนั้น คือชนะกิเลสมาร จึงเป็นชนะที่เป็นมงคล และให้ประพาศกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่ดีที่สุด ประพาศดังนี้เมื่อใด ก็เป็นฤกษ์ดียามดีเมื่อนั้น ในความของบทสวดชยันโต ก็เป็นเช่นนี้ จึงเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย การเจิมก็ด้วยมุ่งให้เกิดความสวัสดิในทางที่ชอบ เมื่อพระสงฆ์เป็นผู้ทำก็ทำด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่ได้มุ่งร้ายไปในฝ่ายไหน สมมติว่าถ้ามีพระไปเจิมเครื่องบินทหารก็ไปเจิมด้วยเมตตาจิตเช่นนั้น ไม่ได้ไปคิดเกี่ยวข้องกับการที่เครื่องบินนั้นจะไปปฏิบัติงานอะไร

พิธีเช่นนี้เป็นที่เข้าใจกันในหมู่คนไทย คนต่างประเทศอาจไม่เข้าใจ และอาจนำไปเขียนในทางที่ทำให้เข้าใจผิด ส่วนผู้ที่มาอยู่รู้จักพระพุทธศาสนา และขนบธรรมเนียมไทยดีขึ้นแล้ว ก็จะสามารถเข้าใจได้

สภาวะที่พึงกำจัดภัย

พระพุทธเจ้าทรงเป็นสภาวะที่หนึ่ง คำว่า 'สภาวะ' มีความหมายว่า 'ที่พึงกำจัดภัย' และมีความหมายถึงความเป็นที่พึงแห่งจิตใจอันนำทางดำเนินแห่งชีวิตไปสู่ความสุข ความเจริญทุกอย่าง กล่าวเฉพาะในความหมายว่าเป็นที่พึงกำจัดภัย คือกำจัด ความกลัว และจะกล่าวเฉพาะความกลัวที่เกิดแก่ผู้ไปพักอยู่ในป่า เพื่อความสงบหรือ เพื่อพักผ่อนทางจิตใจ

อันที่จริงการไปพักอยู่ในที่ไหนก็ย่อมเป็นสถานที่เลือกแล้วว่าเหมาะสม อันหมายความว่ามีความปลอดภัยจากอันตรายภายนอกทั้งหลาย และพระพุทธเจ้า ก็ตรัสสอนให้แผ่เมตตาจิตไปในที่ทั้งปวง และให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า หรือพระธรรม หรือพระสงฆ์เพื่อกำจัดความกลัว พระอาจารย์ท่านหนึ่งได้ให้คำแนะนำในเรื่องนี้มี ใจความว่า ให้ปฏิบัติเป็น ๓ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ ให้พิจารณาว่า ความกลัวนั้นโดยแท้ก็คือกลัวตัวเอง เพราะใจของตนเองคิดปรุงออกไปถึงสิ่งภายนอก ที่ใจเกี่ยวเกาะอยู่แล้วก็กลัวไปในสิ่งที่ใจคิดปรุง ขึ้นนั้น ความกลัวจึงเกิดขึ้นในสิ่งที่ใจคิดขึ้นเอง ฉะนั้น ให้นำจิตกลับเข้ามาจากความ คิดถึงสิ่งภายนอกดังกล่าว มาบริกรรม (ทำใจ) ว่าพุทโธให้ถี่ ๆ เพื่อไม่ให้ช่องแก่จิต เพื่อออกไปคิดปรุงเรื่องข้างนอก เมื่อปฏิบัติดังนี้จิตจะกลับเข้ามาแน่วแน้อยู่กับ พุทโธ ภายในจิต ความกลัวก็จะหายไปทันทีพร้อมกับความหยุดปรุงของจิตในเรื่องภายนอก

ขั้นที่ ๒ ให้พิจารณาว่า สิ่งทีกลับกับตัวเราเองเทียบกันเข้าแล้วเป็นอย่างไร สิ่งทีกลับเช่นสัตว์ร้าย ก็มีร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๔ ตัวเราก็ประกอบด้วยธาตุ ๔ จึ่งต่างก็มีธาตุ ๔ เหมือนกัน แต่ตัวเรามีธรรมะสูงกว่า เพราะได้ปฏิบัติอยู่ในทางศีลสมาธิ ปัญญา เมื่อพิจารณาไปโดยอุบายนี้ จนได้ความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้เหนือกว่า หรือสูงกว่าสิ่งที่กลับนั้นแล้ว ความกลัวก็จะหายไปทันที

ขั้นที่ ๓ ผู้ที่ฝึกหัดปฏิบัติอยู่ดังนี้บ่อย ๆ จะได้สติปัญญาเพิ่มพูนเป็นกำลังจิต มากขึ้นอยู่เสมอ หรือเรียกว่าเป็นบารมีที่พอกพูนเก็บไว้ในจิตทีละน้อย เมื่อความกลัว เกิดขึ้น เพราะจิตคิดปรุงไปเองก็ตาม มีสิ่งที่ฟังกลัวมาปรากฏขึ้นก็ตาม จิตจะกลับเข้ามา ตั้งมั่นอยู่กับตนและจะเกิดพลังทีเหนือกว่า เอาชนะความกลัวหรือสิ่งที่น่ากลัวนั้นได้ทันที คล้ายกับจะกล่าววว่า 'ท่านจะเก่งกว่าข้าพเจ้าไม่ได้' นี้ตรงกับคำว่า 'สกุโก ผู้กล้า' อันเป็นคุณสมบัตินแรกที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในกรณีเมตตสูตร

ตายเกิด ตายสูญ

ปัญหาข้อ ๑ ที่คนชอบตั้งถามกันตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนถึงทุกวันนี้ คือ ตายเกิดหรือตายสูญ พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ความจริงในข้อนี้ จึงสิ้นปัญหาในสิ่งที่รู้แล้ว ดังที่ได้ตรัสไว้ว่า

กมัม เขตต์ กรรมเป็นเหมือนนา

วิญญาณัม พีชัม วิญญาณเหมือนพีชที่หว่านลงในนา

ตณฺหา สีนโห ตัณหาเหมือนยางเหนียวมีอยู่ในพีช อันจะทำให้พีชนั้นปลูกงอกงามขึ้นได้

เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีกรรม วิญญาณ และตัณหาอยู่ ก็ยังจะต้องไปเกิดในภพต่าง ๆ และในการเกิดหมายถึงในการตั้งกรรมของมารดานั้นได้มีกล่าวไว้ว่า เพราะประชุมแห่งองค์ ๓ จึงมีการตั้งกรรม คือมารดา บิดา สันนิบาต หมายความว่า อยู่ด้วยกัน ๑ มารดามีระดู หมายความว่า อยู่ในระดู ๑ คันธิพะวะ ท่านอธิบายว่าสัตว์ผู้เข้าถึงในครรภ์ คือสัตว์ผู้จะเกิดปรากฏขึ้น ๑ เพราะความประชุมแห่งองค์ ๓ เหล่านี้ กรรมจึงตั้งขึ้น มารดาบริหารครรภ์ ๙-๑๐ เดือนก็คลอดบุตร และโดยปกติก็เลี้ยงด้วยโลหิต คือน้ำนมของตน องค์ที่ ๓ น่าจะเป็นปัญหาที่วิชาการแพทย์ในปัจจุบันไม่อาจอธิบายได้เพราะเป็นเรื่องทางวิญญาณจิตใจโดยตรง แต่เรื่องที่ท่านผู้หนึ่งได้กรุณาเล่าให้ฟังต่อไปนี้ น่าจะเป็นตัวอย่างซึ่งอธิบายองค์ที่ ๓ นั้นได้เรื่องหนึ่ง คือท่านแล้วว่า

ได้มีอุบาสิกาคูหนึ่งได้ปฏิบัติทางจิตใจถึงขั้นรู้เห็นอะไรได้ จึงได้ตรวจดูด้วยใจ ก็ได้เห็นพระอาจารย์ท่านหนึ่งเป็นผู้ทรงศีลบริสุทธิ์บรรลุมิธรรมขั้นสูง จึงได้เดินทางไปหาพระอาจารย์ท่านนั้น ซึ่งไม่เคยรู้จักกันมาก่อนแสดงตนเป็นศิษย์ของท่าน ต่อมาอุบาสิกาคูนั้นในขณะที่กำลังนั่งปฏิบัติในวันหนึ่ง ก็ได้เห็นปรากฏว่ามีสายสีขาวเหมือนอย่างสายใยออกไปจากจิตของตนเป็นสายยาวออกไป ก็สงัดจิตตามไปดูว่าสายนั้นจะไปที่ไหนก็ได้เห็นว่าสายนั้นได้ไปเข้าท้องหลานสะเก็มของตน จึงได้ไปถามพระอาจารย์ว่าจะทำอย่างไร พระอาจารย์ได้สอนให้ทำจิตตัดสายนั้นให้ขาด อุบาสิกาคูนั้นได้พยายามปฏิบัติทำจิตตัดสายนั้น แต่ก็ไม่สามารถจะตัดให้ขาดได้ จนล่วงเข้าเดือนที่ ๓ จึงตัดได้ขาดในวันหนึ่ง แล้วก็รีบไปกราบเรียนพระอาจารย์ว่า ตัดสายนั้นได้ขาดแล้ว ปรากฏว่า หลานสะเก็มผู้นั้นตั้งครมได้สามเดือนแล้วแห้งไป

เรื่องนี้เล่าไว้เพื่อเป็นเครื่องพิจารณาว่าจะต้องมีผู้ไปเกิด (ซึ่งอาจจะเตรียมไปเกิดใหม่ตั้งแต่ยังไม่ตายจากชาตินี้) แต่ใครเล่าจะรู้ชาติภพอย่างแท้จริงเลิศล้ำเหมือนพระพุทธเจ้า

พิธีไหว้ครู

ในคราวเปิดโรงเรียนปีการศึกษา ๒๕๑๐ นี้ โรงเรียนต่าง ๆ ได้จัดพิธีไหว้ครู เช่นในวันพฤหัสบดีที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๐ นี้ โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งได้จัดพิธีไหว้ครู นักเรียนทุกคนได้ประชุมพร้อมกันในห้องประชุมใหญ่ หันหน้าไปทางวัตถุและบุคคลที่พึงเคารพ ซึ่งได้มีโต๊ะหมู่พระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประดิษฐานอยู่ตรงกลาง ถัดออกมาคณะครูอาจารย์นั่งอยู่ด้านหนึ่ง พระสงฆ์ ผู้อุปการะโรงเรียนและกรรมการสมาคมศิษย์เก่านั่งอยู่อีกด้านหนึ่ง นักเรียนทั้งหมดได้กล่าวคำไหว้ครูเสร็จแล้ว ผู้แทนนักเรียนแต่ละชั้นได้นำพานดอกไม้ที่ต่างได้ออกความคิด และความพยายามจัดกันอย่างเต็มที่ออกไปวางบูชาครู ซึ่งมีพระรัตนตรัยเป็นประธาน

ต่อจากนั้นได้มีการแจกรางวัลแก่นักเรียนผู้สอบไล่ได้คะแนนเป็นเยี่ยมของชั้นต่าง ๆ และประกาศชมเชยนักเรียนผู้สอบไล่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ได้คะแนนเกียรตินิยม (ติดบอร์ด) ซึ่งเป็นคนแรกของโรงเรียนมัธยมนั้น และมอบโล่ให้ชมเชยแก่นักเรียนผู้ทำประโยชน์แก่โรงเรียนเป็นอันมาก เสร็จแล้ว พระสงฆ์ได้ให้โอวาทนายกและอุปนายกกรรมการสมาคมศิษย์เก่าได้กล่าวคำปราศรัยแก่นักเรียนโดยลำดับ จบแล้วพระสงฆ์ได้ประพรมน้ำมนต์แก่ครู และนักเรียนทั่วกัน เป็นเสร็จพิธี

พิธีไหว้ครูในโรงเรียนต่าง ๆ คงจะมีรายการปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้าง แต่ส่วนสำคัญคงจะมีเหมือนกัน คือกล่าวคำไหว้ครูและแสดงคารวะต่อครู พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า ครูอาจารย์เป็นทิศเบื้องขวาของศิษย์ ศิษย์พึงบำรุงด้วยฐานะ ๕ คือ

๑. ด้วยลูกขึ้นยืนรับ
๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้
๓. ด้วยเชื่อฟัง
๔. ด้วยการปฏิบัติบารุง
๕. ด้วยการรับศิลปะโดยเคารพ

ควรทำความเข้าใจว่าเมื่อนักเรียนปฏิบัติฐานะทั้ง ๕ นี้แก่ครูอยู่เสมอ จึงจะถือว่าเป็นผู้ไหว้ครูอย่างสมบูรณ์

พิธีไหว้ครูย่อมเป็นการเตือนให้นักเรียนเกิดความสำนึกที่จะปฏิบัติเช่นนั้น และครูย่อมจะเกิดความเมตตากรุณา และตั้งใจประสาขาวิทยาให้ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ต่อไปว่า อาจารย์ที่ศิษย์บารุงอย่างนั้น ย่อมอนุเคราะห์ด้วยฐานะ ๕ คือ

๑. แนะนำดี
๒. ให้เรียนดี
๓. บอกศิลปะให้หมด
๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย
๕. ทำความป้องกันในทิศทั้งหลาย

ควรทำความเข้าใจว่าครูผู้รับไหว้จากนักเรียนแล้ว ก็คือรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ของครูที่ดี ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังนี้

สมันตจักขุ

คนทั้งปวงได้เรียกพระพุทธเจ้าด้วยพระนามหนึ่งว่า “สมันตจักขุ” แปลว่า “ผู้มีจักขุโดยรอบ” คนหรือสัตว์ทั่ว ๆ ไปนั้นมีสองตา แม้จะมีตามากอย่างพระอินทร์ในเรื่องเทพนิยาย ก็ว่ามีขนาดพันตา ดังที่เรียกว่าท้าวสหัสสเนตร หรือ ท้าวพันตา แต่พระจักขุของพระพุทธเจ้าไม่มีจำกัดจำนวน เพราะมีโดยรอบไปทั้งหมด

อันที่จริงคำนี้ได้หมายถึงตาเนื้อหรือจักขุของรูปกาย พระองค์คงทรงมีพระเนตรเพียงสองเหมือนอย่างที่เราเห็นในพระพุทธปฏิมาทั่วไป หากหมายถึงตาปัญญา คือ พระญาณที่ยังรู้โดยรอบคอบทั้งหมดไม่มีอะไรที่ไม่รู้ ท่านจึงอธิบายว่า คำว่า “สมันตจักขุ” หมายถึง “สัพพัญญุตญาณ” แปลว่า “ญาณคือความรู้ทั้งหมด” ความรู้ทั้งหมดของพระพุทธเจ้ามีแค่ไหนอย่างไร ย่อมไม่มีใครจะรู้ถึงได้ แต่ก็น่าจะลองคิดทำความเข้าใจกันตามประธานักศึกษาหรือนักปฏิบัติธรรมว่า ในสมัยที่ความประพฤติดีของคนเสื่อมลงไป คนมองเห็นผลที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ต่างไปจากหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้ เช่น พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ส่วนผลที่เกิดขึ้นในสังคม กลับเป็นว่าทำชั่วได้ดี หรือทำดีได้ชั่วไปเสีย สังคมมนุษย์ทรามลงไปเท่าไร ผลที่ดูผิดแผกต่างกล่าวยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

ในสมัยดังกล่าวนี้ อธิบายหลักกรรมของพระพุทธเจ้าที่จะมองเห็นยากมาก เขาพึ่งเทศน์ว่าไปอย่างหนึ่ง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มองเห็นกันเป็นอีกอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ จะควรทำความเข้าใจกันอย่างไร หลักกรรมที่ตรัสไว้ผิดไปแล้วหรือ ถ้าถามเข้า

ตรง ๆ ดังนี้ ผู้ที่นับถือพระศาสนาโดยมากก็น่าจะต้องตอบยืนยันว่า ที่ตรัสไม่ผิด ด้วยความนับถือเคารพอย่างยิ่งในพระพุทธเจ้า และด้วยศรัทธา ถึงคนที่ทำความชั่วเสียหายก็หาใช้ว่าจะขาดศรัทธาและความเคารพเสียเลยไม่ เป็นแต่ศรัทธาไม่ตั้งมั่นมีกำลังอ่อนกว่ากิเลส เช่น ความโลภอยากได้ ข้อที่ยังขาดมากก็คือความใคร่ครวญ หรือ ความทำความเข้าใจให้ดี ด้วยการใช้ความคิดให้เหมาะ ทางคิดตั้งนี้มีมาก เช่น คิดว่า พระพุทธเจ้าทรงมี สมันตจักขุ ทรงเห็นรอบคอบไปทั้งสิ้น คำที่ตรัสออกมาทุกคำจึง เป็นวาจาสิทธิ์ หมายความว่า เป็นจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์ ไม่มีผิดพลาดบกพร่อง ที่ว่า ทรงเห็นรอบคอบนั้น เช่นที่เกี่ยวแก่กาล ก็ทรงรู้ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน ส่วนคนทั่วไปที่พูด ๆ กันอยู่ ก็พูดกันแค่ตาเห็นในปัจจุบัน ไม่ได้รู้อะไรลึกซึ้ง นอกจากนี้ยังมี ความโลภ โกรธ หลง มาปิดตาปัญญาเสียอีกด้วย เครื่องปิดคือกิเลสนี้ร้ายแรงมาก เพราะทำให้ปฏิเสธแม้ในความจริงที่ตาของตนมองเห็น เหมือนอย่างที่เกิดขึ้นกับทุกคนย่อม เคยเห็นผลที่เกิดสนองแก่คนที่ทำความชั่วมาแล้วอยู่ด้วยกัน แต่ก็ยังปฏิเสธ หมายความว่า ยังไม่ยอมรับความจริงด้วยใจจริง เพราะถ้ายอมรับก็จะไม่ทำความชั่วเช่นนั้น ใช้ความคิดไปทางนี้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นสมันตจักขุ ตรัสอะไรไม่มีผิด เพราะทรง รู้รอบคอบหมดจริง ๆ เชื่อแม้เพียงเท่านี้ ถึงจะยังไม่รู้แจ้งอะไรมาก ก็พอให้เกิด ความเคารพยำเกรงในคำที่ตรัสไว้ จะทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจตนเองได้มากนัก

การคบมิตร

๑

การคบมิตร พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เลือกคบคนที่มีมิตรธรรม คือ ธรรมของมิตร เช่นช่วยเปลื้องทุกข์ร้อนกันได้ในคราวมีทุกข์ คนที่มีมิตรธรรมดังกล่าวจะเป็นคนที่เสมอกันโดยชาติตระกูลเป็นต้น หรือสูงกว่าหรือต่ำกว่าก็ตาม ก็ควรคบเป็นมิตรได้ ตัวอย่างแห่งมิตรที่ต่ำต้อยกว่าได้ช่วยมิตรที่สูงส่งกว่า ได้มีอยู่ไม่น้อยดังเรื่องในกุสณापิชาดต่อไปนี้ว่า

มีรุกขเทวดาสององค์ องค์กรหนึ่งต่ำต้อยน้อยบุญ เพราะเกิดอยู่ที่กอดัน้อคา ซึ่งเป็นกอไม้เล็ก อีกองค์กรหนึ่งบุญมากเพราะเกิดอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งเป็นต้นไม้แก่น เป็นที่นับถือว่าเป็นต้นไม้มงคลของบ้านเมือง ต้นไม้มงคลนี้เกิดขึ้นที่ไกลมงคคสิลา ในอุทยานหลวง มีต้นตรง แก่นแข็ง แผ่กิ่งก้านกลมกล่อม รุกขเทวดาผู้เกิดอยู่ที่ต้นไม้แก่นมงคลนั้นได้ผูกมิตรกับองค์ที่เกิดอยู่ที่กอดัน้อ ในครั้งนั้นพระราชายอมประทับอยู่ในปราสาทที่มีเสาเดียว เสาปราสาทของพระองค์ผุ่จนแน่น พระองค์ได้ตรัสสั่งให้ช่างหาเสาไม้แก่นมาทำให้มั่นคง พวกช่างได้เที่ยวค้นหาไม้เพื่อนำมาทำเสา ก็ไม่เห็นในที่อื่น จึงได้เข้าไปค้นหาในอุทยานหลวง ได้เห็นต้นไม้แก่นมงคลนั้นก็ชอบใจ แต่ไม่อาจจะตัด จึงเข้าไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า เห็นแต่ต้นไม้แก่นมงคลในอุทยานหลวงว่าเหมาะที่จะนำมาทำเสาปราสาท แต่ไม่กล้าตัด พระราชาตรัสว่าไปตัดมาทำเสาให้มั่นคง พระองค์จะทรงทำต้นไม้อื่นให้เป็นต้นไม้มงคลแทน พวกช่างจึงไปทำบวงสรวงต้นไม้แก่นมงคล กำหนดว่าจะตัดในวันพรุ่งนี้ ฝ่ายรุกขเทวดาผู้อยู่ที่ต้นไม้แก่นมงคลทราบข่าววิมานของตนจะพินาศในวันพรุ่งนี้ ไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร ทั้งไม่รู้ว่าจะพาบุตรไป

อยู่ที่ไหน ก็เสียใจร้องไห้ พวกเพื่อนรุกขเทวดาพากันมาใต้ถุน ทราบเรื่องแล้ว ก็ไม่รู้จะช่วยแก้ไขได้อย่างไร ก็พากันร้องไห้สงสาร ส่วนรุกขเทวดากอ้อซึ่งนับว่าต่ำต้อย น้อยบุญกว่าใคร ๆ ก็มาเยี่ยมใต้ถุนเช่นเดียวกัน ทราบแล้ว กล่าวว่า อย่าได้คิดวิตกร้อนใจเศร้าโศกไปเลย ตนจักทำไม่ให้เกิด ขอให้คอยดูวันพรุ่งนี้ ครั้นวันรุ่งขึ้น เมื่อพวกเขาจะมาเพื่อจะตัดต้นไม้แก่นมวงคล รุกขเทวดาผู้บุญน้อยแต่มีปัญญานั้นได้แปลงเพศเป็นกิ่งก่า วิ่งผ่านหน้าพวกเขาไปเข้าที่โคนของต้นไม้ ขึ้นไปทางกลางต้น โผล่ออกที่ปลายต้นแล้วนอนสั่นศีรษะ ทำเหมือนต้นไม้ไม่มีพรอง นายช่างใหญ่เห็นกิ่งก่าขึ้นไปดังนั้น ก็ตบต้นไม้ด้วยมือพลางบ่นว่า ต้นไม้ไม่มีพรอง ไม่มีแก่น เมื่อวานไม่ได้ดูให้ดี ตาหนิตต้นไม้ใหญ่ที่มีแก่นดินั้น แล้วก็พากันกลับไปเสาะหาต้นไม้ในที่อื่นต่อไป ต้นไม้แก่นมวงคลซึ่งเป็นวิมานของรุกขเทวดาผู้บุญมากนั้นก็ปลอดภัย เมื่อพวกเขาเพื่อนเทวดาพากันมาเยี่ยมเป็นอันมาก รุกขเทวดาผู้พ้นภัย ก็กล่าวสรรเสริญรุกขเทวดากอ้อในที่ประชุม แล้วได้กล่าวเป็นโคลกภาษิตไว้ว่า “ผู้ที่เสมอกัน หรือดีกว่ากัน หรือต่ำกว่ากัน ก็พึงผูกมิตรธรรมกันได้ มิตรเหล่านั้นพึงทำประโยชน์ได้เป็นเยี่ยม ในคราวคับขันเหมือนรุกขเทวดาแห่งต้นไม้แก่นมวงคลและกอ้อผู้มิตรกันจะนั้น”

ในมหามงคลสมัย ตรงกับวันประสูติพุทธระหม่อมฟ้าชาย ขอถวายพระพรมงคลชัยมงคลให้ทรงพระเจริญ ด้วยจตุรพิธพร และ พระปฏิภาณปัญญา ขอให้ทรงสำเร็จการศึกษาโดยลำดับด้วยดี เทอญ.

๒

คนเป็นอันมากอาจเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ยิ่งใหญ่สุดที่จะเข้าใกล้ชิดสนิทสนมได้ หรือทรงเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างยิ่งสุดที่คนที่ยังมีกิเลสจะเข้าใกล้ได้ ดังนี้เป็นต้น แปลว่าเป็นคนละชั้นกัน ที่จะเข้าใกล้กันไม่ได้ จึงทำให้จิตใจเหินห่างไม่มีเยื่อใยในพระองค์ แต่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงมีความแบ่งแยกเช่นนั้น ทรงเป็นมิตรแท้ของคนทุกคน ดังที่ตรัสไว้มีความว่า “สัตว์โลกทั้งปวงอาศัยเราเป็นกัลยาณมิตร จึงพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย” ตามพระพุทธดำรัสนี้ ทรงแสดงพระองค์เป็นมิตรของสัตว์โลกไม่เลือกหน้า ทุก ๆ คนจึงเข้าใกล้ชิดสนิทสนมได้ เหมือนอย่างมิตรสหายที่ดีทั้งหลาย ข้อขัดข้องใด ๆ

ถ้าจะมี ก็มีได้ที่พระพุทธเจ้า แต่มีที่ตัวบุคคลแต่ละคนเอง คือว่าเราจะคบมิตรที่ดี มิตรแท้หรือไม่ ฉะนั้น จึงตรัสสอนให้ทุก ๆ คน ทำความสำนึกใจอยู่เสมอว่า “เราจักมีมิตรที่ดี สหายที่ดี เพื่อนที่ดี”

พระอานนท์ได้เคยกราบทูลว่า “ความมีมิตรที่ดีเป็นอันดีทำดีกึ่งหนึ่ง” แต่พระองค์ได้ตรัสว่า “ความมีมิตรที่ดีเป็นอันดีทำดีทั้งหมดเพราะผู้ที่มีมิตรดีเป็นอันหวังได้ว่า จักอบรมมรรคมีองค์ ๘ ให้มาก” และได้ตรัสเตือนให้ผู้ที่มีมิตรที่ดีดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาศัยธรรมข้อหนึ่ง คือ ความไม่ประมาทในความดี หมายความว่า มีสติระลึกถึงความดีและทำความดีอยู่เสมอ ไม่ปล่อยตนไปในความชั่วร้ายทั้งปวง เมื่อหัวหน้าไม่ประมาท คนทั้งปวงก็ย่อมไม่ประมาทตามกันไป ดังที่ตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า “เมื่อพระมหाराชไม่ประมาท ราชสำนักก็ไม่ประมาท ชตติยะทั้งหลายก็ไม่ประมาท หมู่พลก็ไม่ประมาท ชาวบ้านชาวเมืองก็ไม่ประมาท เป็นอันคุ้มครองรักษาพระองค์ และราชสำนัก ชตติยะทั้งหลาย หมู่พล ตลอดถึงพสกนิกรทั้งปวง”

พระพุทธดำรัสนี้ ยิ่งอ่านยิ่งคิดก็จะยิ่งเห็นความลึกซึ้งในพระมหากรุณาของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ได้ทรงเป็นมิตรแท้มิตรที่ดีของทุกคน และทุกคนอาจเข้าใกล้ซิดสนิทสนมได้ ทำอย่างไรจึงจะเข้าใกล้ได้ ข้อนี้ไม่ยาก เริ่มตั้งจิตคิดว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นกัลยาณมิตร ทรงเป็นมิตรแท้ของเรา” ตั้งจิตคิดอยู่อย่างนี้เสมอ ๆ จะได้รับความรู้สึกสนิทคุ้นเคย ทำให้อยากไปหามิตรไปเยี่ยมมิตร ทำให้อยากสวดมนต์ไหว้พระให้อยากฟังถ้อยคำของพระองค์ ทำให้ได้ฟังเทศน์ให้อ่านหนังสือธรรมสอนใจต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนที่มีมิตรเป็นที่รัก ก็ย่อมอยากจะไปหาไปสนทนาด้วยอยู่เสมอ และไม่ควรลืมธรรมข้อหนึ่ง คือ ความไม่ประมาท อันหมายถึง ความไม่ขาดสติเป็นเครื่องรักษาใจ รักษาตน เพราะเครื่องล่อใจให้หลงมีมากนัก หากยังมีสติดีอยู่ ก็จะทำให้นึกถึงพระพุทธเจ้า นึกถึงคำสอนของพระองค์ นึกถึงผิดชอบชั่วดีทั้งปวง เมื่อใจวิ่งไปหามิตรแท้ได้เช่นนี้ มิตรแท้ก็ย่อมจะช่วยได้ทันท่วงที ไม่ให้ตกไปในความชั่วหรือในที่ชั่ว แต่ถ้าขาดสติ ก็อาจวิ่งไปหามิตรเทียม คือผู้จะชักนำไปในทางชั่วเสียหายก็จะเลยพากันไปในทางนั้น

เวลานี้ยังไม่สายเกินไปสำหรับคนชั่วที่จะปลุกสติเข้าหามิตรแท้คือ พระพุทธเจ้า ซึ่งจะทำให้กลับตัวได้ทันที และคนที่ดีก็จะดียิ่ง ๆ ขึ้น

เชื่อนวชิราลงกรณ์

เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๑๐ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ได้ทรงวางศิลาฤกษ์เชื่อนวชิราลงกรณ์ ที่อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ในวันนั้น เวลา ๑๔.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ในพลับพลาพิธี เวลา ๑๕.๓๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัยแล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี กราบทูลรายงานเรื่อง การก่อสร้างเชื่อน และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกราบทูลอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงวางศิลาฤกษ์เชื่อน ซึ่งมีชื่อในพระนามโดยพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ ทรงชมเชยเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายทุกคน ผู้มีส่วนในการสร้างเชื่อนแล้ว เสด็จพระราชดำเนินทรงนำสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ โดยรถยนต์พระที่นั่งไปยังศูนย์กลางเชื่อน ภูษามาลาถวายสุหระาและเครื่องทรงเจิม สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นอิฐ ทอง นาก เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์แตร อธิปติกรรมชลประทานถวายปูนก่อ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงโบกปูนก่อ ทรงวางอิฐทอง นาก เงิน ทรงวางแผ่นศิลาฤกษ์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับสู่พลับพลาพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนไทยธรรมสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทรงประเคนไทยธรรมพระสงฆ์อีก ๙ รูป ทรงหลังทักษิณาทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินจากพลับพลาพิธี

ในพิธีนี้ ได้มีองคมนตรี รัฐมนตรี คณะทูต ข้าราชการมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นอันมาก และในระยะทางเสด็จพระราชดำเนินสู่จังหวัดกาญจนบุรี ได้มีประชาชนมาเฝ้าชมพระบารมีเป็นอันมาก โดยเฉพาะที่ท่าม่วง ตรงปากทางที่แยกเข้าเขื่อนได้มีประชาชนมาเฝ้าชมพระบารมีเนืองแน่น ต่างก็อยากจะได้เห็นได้ชมพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ โดยเฉพาะก็อยากจะได้เห็นพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เพราะได้เสด็จจากไปต่างประเทศ เพิ่งจะได้เสด็จกลับชั่วคราว เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๑๐ ด้วยทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นที่จดจ่อใจถึงของประชาชนทั้งชาติ และของสมณชีพราหมณาจารย์ทั้งปวง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้คนทำบุญคือความดีต่าง ๆ คนไทยทั้งปวงได้พากันทำบุญมากบ้างน้อยบ้างตามที่ตรัสสอน ได้ทำบุญร่วมกันมา จนถึงมีบุญพอกันที่ได้มีความสมหวังมาครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอประสูติมาเป็นมิ่งขวัญของชาติ ก็เป็นที่หวังแน่ว่าจะมีบุญพอกันที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ จะทรงพระเจริญเสด็จสถิตสถาพรอยู่กับชาวไทย สมดังความหวังตั้งใจของประชาชนชาวไทยทั้งปวง

ในมหาศุภมงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ขอถวายพระพรมงคลชัย ให้ทรงพระเจริญสุขสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล ผ่องแผ้วความชุ่มชื้นของหมองพระราชหฤทัยทั้งมวล

ความจำคือสติ

เรื่องความจำกับความลืมยากที่จะกล่าวว่าจะอย่างไรหนเกิดยากหรือง่ายกว่ากัน เพราะบางเรื่องต้องการให้จำก็ไม่ค่อยจะยอมจำ ทั้งชอบลืมเสียง่าย ๆ แต่บางเรื่องต้องการให้ลืมเสียโดยเร็วก็ไม่ค่อยจะยอมลืม ทุกคนต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนอยู่ด้วยเรื่องที่ไม่จำและไม่ลืมอยู่ไม่น้อย ฉะนั้น จึงควรศึกษาว่าความจำนั้นจะมีได้ด้วยอะไร เมื่อทราบเหตุที่ทำให้เกิดความจำแล้ว ก็จะทราบเหตุที่ทำให้ความลืมได้ เพราะตรงกันข้าม

ก่อนอื่นพึงทราบว่าความจำนั้นเกิดขึ้นด้วย 'สติ' คือ 'ความระลึกได้ ความจำได้' จะจับความเอาง่าย ๆ ว่าความจำ ก็คือ สติ ดังนี้ได้ ในมิลินทปัญหาพระเจ้ามิลินท์ ตรัสถามพระนาคเสนว่า เกิดขึ้นด้วยอาการเท่าไร พระนาคเสนทูลตอบว่า เกิดขึ้นด้วยอาการ ๑๗ อย่าง คือ

๑. เกิดขึ้นโดยมีความรู้จำเป็นเลิศ เหมือนอย่างพระอานนท์ ซึ่งฟังครั้งเดียว จำได้แม่นยำ (อภิธานสติ)
๒. เกิดขึ้นโดยผูกใจเก็บไว้ ได้แก่คนที่มีกมลต้องผูกใจจำ เหมือนอย่างเก็บทรัพย์เข้าพกห่อรักษาไว้ (กุฎุมพิกาสติ)
๓. เกิดขึ้นโดยความรู้สึกที่โฬาร ได้แก่ผู้ที่ได้ประสบความรู้สึกใหญ่โตอย่างยิ่ง ในคราวได้รับใหญ่โตเป็นพิเศษก็จำจารึกติดใจ (โฬารวิญญานสติ)
๔. เกิดขึ้นโดยความรู้สึกในสิ่งที่เกื้อกูล ได้แก่ได้รับความรู้สึกเป็นสุขในสิ่งใด ก็จะมีความจำในสิ่งนั้นอยู่โดยปกติ (हितวิญญานสติ)

๕. เกิดขึ้นโดยความรู้สึกในสิ่งที่ไม่เกื้อกูล ได้แก่ได้รับความรู้สึกเป็นทุกข์ ก็จำได้ (อหิตวิญญูณสติ)
๖. เกิดขึ้นโดยสิ่งที่คล้ายกัน เช่น เห็นคนที่คล้ายกับเพื่อนผู้ใด ก็นึกถึงเพื่อนผู้นั้นขึ้นได้ (สภาคนิมิตตสติ)
๗. เกิดขึ้นโดยสิ่งผิดเพี้ยนกัน เช่น เห็นสิ่งหนึ่งก็นึกถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ผิดเพี้ยนกันชัดกัน (วิสภาคนิมิตตสติ)
๘. เกิดขึ้นโดยถ้อยคำบอกให้รู้ เช่น คนที่ลืม มีผู้อื่นมาบอกทบทวน จึงนึกขึ้นได้ (กถาวิญญูณสติ)
๙. เกิดขึ้นโดยกำหนดลักษณะ เช่น จำโคกระบือได้ โดยกำหนดลักษณะแห่งอวัยวะ (ลักษณสติ)
๑๐. เกิดขึ้นโดยต้องนึกบ่อย ๆ (สรณสติ)
๑๑. เกิดขึ้นโดยหัวข้อ คือต้องทำหัวข้อไว้สำหรับกำหนดจดจำ (มุทธานสติ)
๑๒. เกิดขึ้นโดยการนับจำนวน หรือคำนวณ (คณนาสติ)
๑๓. เกิดขึ้นโดยทำความทรงจำไว้ เช่น ท่องจำ (ธารณสติ)
๑๔. เกิดขึ้นโดยอบรมสมาธิและปัญญาจนระลึกชาติได้ (ภาวนาสติ)
๑๕. เกิดขึ้นโดยอาศัยตำรา เช่น นึกได้ว่าอยู่ในตำราแต่ต้องเปิดดูจึงรู้ (โปตถก-
นิพนฺธนสติ)
๑๖. เกิดขึ้นโดยวางไว้ใกล้ตาก็ใกล้ใจ (อุปนิกเขปสติ)
๑๗. เกิดขึ้นโดยได้ประสบพบผ่านมาแล้ว (อนุภูตสติ)

ในมงคลสมัยที่ ‘ศรีสัปดาห์’ มีอายุย่างเข้าปีที่ ๑๗ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๐ นี้ ขออำนวยการให้ลืมในข้อที่ควรลืม ให้จำในข้อที่ควรจำ เจริญด้วยสติปัญญา และความสมบูรณ์ มีเมตตาตามหา(ชน)นิยมยิ่ง ๆ ขึ้นตลอดกาลนาน

พุทธานุภาพ ราชานุภาพ

ในโอกาสที่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ ๙ ได้เสด็จกลับมาประเทศไทยชั่วคราว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จเยี่ยมถวายภัตตาหาร สมเด็จพระสังฆราชและสมเด็จพระราชาคณะ ในวัดต่าง ๆ ยังให้เกิดปีติปราโมทย์แก่ประชาชนชาวไทยทั่วไป

ครั้นได้เสด็จวัดเป็นที่สถิตแห่งพระมหาเถระดังกล่าวแล้ว ต่อมา ณ วันศุกร์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๑๐ ได้เสด็จวัดบวรนิเวศวิหาร เวลาเช้า ๑๐.๐๐ น. เจ้าอาวาสพระเถระ ท่านไวยาวัจจกรรับนำเสด็จทรงบูชาและชมปูชนียวัตถุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ พระพุทธรชินสีห์ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ในพระอุโบสถ พระบรมสารีริกธาตุ พระไพรีพินาศ ณ พระเจดีย์ พระศาสดา พระไสยาสน์ ณ วิหารพระศาสดา พระพุทธวชิรญาณ พระพุทธ-ปัญญาอัคคะ พระพุทธมนุสสนาค (ซึ่งเป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้งสองพระองค์) ในวิหารแก้ว กับ พระพุทธรูปพระชนมายุมหการ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ซึ่งพระสรริ้งการแห่งสมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นั้นประดิษฐานอยู่ ณ ฐานพระ

ต่อจากนั้นได้นำเสด็จสู่กุฏิเจ้าอาวาส ทรงถวายภัตตาหาร และโปรดให้ตักอาหารแจกพระอีก ๘ รูป (ทรงถวายเครื่องสักการะเจ้าอาวาสก่อนในพระอุโบสถ)

คณะครูและนักเรียนโรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศ ได้ตั้งแถวรับเสด็จตั้งแต่ประตูเสี้ยว
ทางหน้าพระอุโบสถ เรียงรายมาทั่วบริเวณปูชนียสถาน และจากนั้นมาจนถึงทางเลี้ยว
เข้ากุฏิเจ้าอาวาส อุบาสิกาได้ถวายพวงดอกไม้ ณ เบื้องหน้าปูชนียสถานทุกแห่ง

การเสด็จวัดต่าง ๆ ทุกแห่ง มีพระประสงค์เสด็จแบบล้าลอง (ไปรเวท)
ไม่โปรดให้จัดการต้อนรับ เพื่อจะได้ทรงคุ้นเคยและทรงรู้จักพระพุทธศาสนาในด้าน
ต่าง ๆ ยิ่งขึ้น แต่เมื่อใคร ๆ ได้ทราบ ต่างก็มาต้อนรับกันเองด้วยความเต็มใจ
เพราะต่างก็ถือว่าทรงเป็นทูลกระหม่อมของตน และโดยเฉพาะที่วัดบวรนิเวศวิหาร
ผู้ที่มารับเสด็จก็นับว่าเป็นบุคคลในวัด หรือที่เกี่ยวข้องกับวัดเกือบทั้งหมด เช่น นักเรียน
อุบาสก อุบาสิกา ล้วนเป็นชาววัด เรียกได้ว่าเป็นการถวายการต้อนรับเป็นการภายใน
เมื่อเสร็จภัตตกิจแล้ว เจ้าอาวาสถวายอนุโมทนา ทรงหลังทักษิณาทน เสร็จแล้ว
เจ้าอาวาสถวายพระพุทธชินสีห์จำลอง และหนังสือตำนานวัด มีรับสั่งตามพระอภัยาคัย
แล้ว เสด็จกลับ เจ้าอาวาสส่งเสด็จถึงรถพระที่นั่ง มีนักเรียน อุบาสก อุบาสิกา และ
ประชาชนส่งเสด็จเป็นจำนวนมาก

ความพร้อมทั้งปวง สำเร็จด้วยพุทธานุภาพ และราชานุภาพ ซึ่งได้ปกป้อง
เมืองไทยและคนไทยมาตลอดเวลาช้านาน

เมืองไทย เมืองพระ

เมืองไทยเรานั้น เป็นเมืองพระ ไปที่ไหนก็พบแต่วัดวาอาราม พระภิกษุสามเณร เวลาเข้าก็จะได้เห็นพระออกบิณฑบาต มีคนใส่บาตรกันทั่วไป ทั้งในกรุงและหัวเมือง วันสำคัญของคนไทยแต่ละคนก็มักจะเกี่ยวกับพระ เช่นวันเกิด วันตาย งานต่าง ๆ ก็เหมือนกัน มักจะเกี่ยวกับพระ ทั้งงานมงคลและมีใช่งานมงคล จึงกล่าวได้ว่า ชีวิตของคนไทยแต่ละคนเกี่ยวกับพระ ตั้งแต่เกิดจนตาย ครั้นตายแล้ว กระดูกก็ยังเกี่ยวกับพระอีก เพราะบุตรหลานจะทำบุญอุทิศ ด้วยความกตัญญูทเวที่เรื่อยไป แปลว่า คนไทยมีนิสัยไม่ลืมผู้มีพระคุณ ยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่ลืม ตายไปแล้วก็ไม่ลืม จึงมีนิสัยผูกพันกลมเกลียวกันตั้งแต่ในวงศ์สกุลเล็ก ๆ จนถึงวงศ์สกุลใหญ่ ๆ คือ ชาตินไทยทั้งหมด นี่เป็นอนุภาพแห่งพระธรรมของพระพุทธเจ้าที่สร้างนิสัยจิตใจของคนไทย

คนไทยส่วนใหญ่จึงนับถือพระพุทธเจ้า ความนับถืออยู่ในใจเท่านั้นไม่พอ เพราะตาอยากให้เห็น จึงสร้างพระพุทธรูปมาสำหรับบูชา และสำหรับเป็นเครื่องป้องกันกันทั่วเมือง ตั้งแต่คนไทยรุ่นเกิณฑวดีไปเท่าไรไม่รู้จนถึงรุ่นปัจจุบันดูก็ไม่รู้ไม่รู้พอ (ดังจะพินิจเห็นได้ว่า ได้มีคนสั่งจองพระพุทธรูป ภ.ป.ร. ขนาดต่าง ๆ กันมากมาย จนคณะกรรมการผู้พยายามจะสร้างให้ดีไม่อาจจะทำให้แล้วเสร็จทันใจคนส่วนมากได้ เพราะคนส่วนมากมีใจรักจะได้พระพุทธรูป ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีพระปรมาภิไธยย่อของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่รักของตบจาริกอยู่ที่ผ้าทิพย์ที่ฐานพระด้วยโดยเร็ว ด้วยว่า เมืองไทยเรานั้น นอกจากเป็นเมืองพระแล้ว ยังเป็นเมืองกษัตริย์

คนไทยเรารักกษัตริย์ นับถือเทิดทูนเป็นพระเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าชีวิตของตน ชาดไทยเราจึงไม่ขาดองค์พระมหากษัตริย์ ตั้งแต่เป็นชาติมาก็ว่าได้ ซึ่งอาจจะก่อนได้พบพระพุทธศาสนา แม้เมื่อได้พบแล้วก็ยังนับถือศาสนาอื่นอีกบ้าง ที่มีแนวความคิดแตกต่างกันบ้าง แม้เช่นนั้น ก็ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องผูกพันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก โดยเฉพาะทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงตั้งอยู่ในราชธรรมจริยาตามพระพุทธโอวาท

ฉะนั้น คนไทยเราจึงดำรงอยู่โดยสวัสดิ ด้วยมีหลักพระมหากษัตริย์ พระพุทธศาสนา เป็นรากฐานของความเป็นชาติ มิใช่เป็นรากฐานแต่เพียงผิวเผิน แต่เป็นรากฐานแห่งนิสัยจิตใจที่เดียว จึงแน่นแฟ้นมั่นคงมาก อันจะพึงเห็นได้จากการแสดงออกของประชาชน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้าลูกเธอ เสด็จพระราชดำเนิน และเสด็จไป ณ ที่ใดที่หนึ่ง ในบัดนี้ คนไทยเราได้มีความสุขใจ เพราะได้มีองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นหลักชัยของชาติ และมีสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชกกุธภัณฑ์ ทรงเป็นที่มุ่งหวังด้วยความรักเคารพอย่างยิ่ง

ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย

อันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีอยู่เป็นอันมากที่คนเรารู้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว แม้คนที่เป็นต้นเหตุ หากเป็นผู้ไม่มีเจตนาจะก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้น ก็ไม่รู้มาก่อนเหมือนกันว่าจะเป็นตัวต้นเหตุ ส่วนผู้ที่ตั้งใจก่อเหตุก็ต้องรู้ก่อนโดยแท้ ยกตัวอย่างเช่นผู้ที่ เป็นต้นเหตุให้เกิดเพลิงไหม้ แต่แม้จะมีได้ตั้งใจ ถ้าได้ระมัดระวังให้ดีก็ยากที่จะเกิดไฟไหม้ขึ้นได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนให้ไม่ประมาท คือให้มีสติระมัดระวังอยู่เสมอ ดังที่ตรัสไว้แน่นอนอย่างซึ่งเป็นชี้ตายว่า “ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ส่วนความประมาทเป็นทางตาย”

ดังเช่นเมื่อวันพุธที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๑๐ ในขณะที่กำลังประกอบพิธีใหญ่ คือพิธีอัญเชิญพระบรมศพและประชาชนของกรมทหารอาสาสมัคร เพื่อเดินทางไปปฏิบัติราชการสาธารณรัฐเวียดนาม (ใต้) ณ บริเวณสนามหลวง เริ่มเมื่อเวลา ๑๗.๐๐ น. ยังไม่เสร็จพิธี ก็ได้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่ตลาดยอด บางลำพู ว่าต้นไฟเกิดขึ้นจากน้ำมันหมูที่ผู้หนึ่งเคียวทิ้งไว้ บ้านเรือนแถวนั้นส่วนใหญ่ เป็นบ้านไม้ที่ปลูกอยู่กันอย่างแออัด ภายในวงล้อมของตึกแถวสี่เหลี่ยมใหญ่ ยากที่รถดับเพลิงจะเข้าไปช่วยได้ ไฟจึงไหม้ลุกลามใหญ่โตรวดเร็ว จนถึงตึกแถวที่ล้อมเป็นขอบอยู่รอบนอก ไฟไหม้หลังกร่อนเข้าไปเกือบโดยรอบ รถดับเพลิงที่รอที่อยู่ครั้นได้นำน้ำได้ที่จึงระดมดับ เป็นเหตุให้ไฟไม่อาจไหม้ไปได้หมดทั้งแถว แต่ก็ไหม้ไปมากห้องทุกด้าน เช่นด้านถนนสิบสามห้าง ก็ไหม้ไปหลายห้อง ตึกแถวนี้อยู่ทางด้านวัดบวรนิเวศวิหาร ยาวจากถนนตานีไปจรดถนนพระสุเมรุ

ซึ่งฝั่งตรงกันข้ามที่เยื้องไปทางหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ก็เป็นตึกสำนักงาน โรงพิมพ์ของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย และเป็นทีเก็บหนังสือเรียนของคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร เมื่อไฟลุกลามถึงตึกแถวนี้ที่ห้องใกล้ไปทางถนนพระสุเมรุ ก็ใกล้สำนักงานมหาหมกุฎฯ เข้าไป บางคราวทั้งเปลวทั้งควันกระพือไปทางนั้น แต่การดับไฟในระยษะนั้นซึ่งเกินสามทุ่มไปแล้วก็แข็งขันมีน้ำบริบูรณ์จากคูในวัดบ้าง จากคลองบางลำพูบ้าง จึงรักษาห้องแถวไว้ได้มากห้อง และคลังหนังสือ ก็ปลอดภัย แสงไฟที่ไหม้ใหญ่ครั้งนี้สว่างแจ่มมองเห็นพระเจดีย์ทองวัดบวรนิเวศวิหาร ที่คลุมด้วยระลอกควันกลุ่มใหญ่อยู่เป็นระยษะ ๆ อย่างชัดเจน และมองเห็นประชาชนที่บ้านถูกไฟชนเข้าของอพยพกันเข้ามาในวัดเนืองแน่น พระเณรในวัดก็พากันต้อนรับให้อยู่อาศัยในศาลาเล็กใหญ่และในที่อื่น ๆ บางครอบครัวที่อยู่ใกล้ต้นไฟเกือบไม่ได้อะไรออกมาเลย เพียงแต่เรียกรวบรวมพ่อแม่ลูกหลานให้ครบทุกคน ก็เกือบจะไม่ทันอยู่แล้ว

มีคำเก่าอยู่ว่า “ถูกโจรปล้นไม่มีสมบัติใช้ ถูกไฟไหม้ไม่มีบ้านอาศัย แต่ถูกไฟกินไม่มีที่ดินอยู่” แต่ก็ไม่ขมวดไว้สิ้นเชิง เหมือนอย่างคำสองคำของพระพุทธเจ้าว่า “ความประมาท” และ “กรรม”

พระพุทธเจ้าของเราชั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๘

พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และสดุดีบวงสรวงถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช

อันท่านผู้ที่ได้ทำประโยชน์ยิ่งใหญ่ให้แก่ประเทศชาตินั้น เป็นผู้ซึ่งชาติพึงนับถือบูชา เพราะชาติดำรงอยู่ได้ มีประเทศของตนเป็นเอกราช มีเกียรติเสมอด้วยชาติเอกราชทั้งหลาย ก็เพราะท่านที่ได้ทำประโยชน์ยิ่งใหญ่ นั้น ๆ ได้กอบกู้รักษาไว้ และแม้ท่านเหล่านั้นจะได้กอบกู้ชาติในทางโลก แต่ก็ชื่อว่าได้กอบกู้พระศาสนาซึ่งเนื่องอยู่กับชาติไว้ด้วย ฉะนั้น ก็สมควรที่จะแสดงความกตัญญูตเวทีต่อท่านในโอกาสอันควร

วิธีแสดงความกตัญญูตเวทีย่อมมีหลายอย่าง แต่ก็รวมเข้าว่า คือการแสดงออกไปว่า ได้รู้ถึงพระคุณของท่าน และประกาศให้ปรากฏ เหมือนดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และสดุดีบวงสรวงถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช เมื่อวันที่เสาร์ที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๑๐ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ปรากฏตามหมายรับสั่งว่า เวลา ๑๐.๐๐ น. เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระอุโบสถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวิรัชกรมณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนผ้าไตร พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ทั้งสองพระองค์ทรงจุดธูปเทียน เครื่องนมัสการบูชาพระรัตนตรัย ทรงศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เวลา ๑๐.๔๐ น. ทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะพระพุทธรูปปางสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และพระพุทธร-

รูปปางพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แล้วเสด็จ ฯ ออกจากพระอุโบสถไป
ยังเกยหน้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องบวงสรวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ให้พระราชครูความเทพมุนีศรีวิสุทธิคุณ อ่านประกาศพระบรมราชโองการสดุดีบวงสรวง
จบแล้วเสด็จ ฯ เข้าสู่พระอุโบสถ ทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทาน
ฉันแล้ว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ออกจาก
พระอุโบสถ เสด็จ ฯ กลับ

พระราชจริยาทั้งนี้เป็นศุภนิมิตแห่งความสุขสวัสดิ์ แห่งประเทศชาติบ้านเมือง
และประชาชนทั้งปวง นำจิตใจของปวงชนให้น้อมระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ
ของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช โดยเฉพาะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ผู้ทรงกอบกู้ป้องกันรักษาประเทศชาติไว้ได้
ในอดีต แม้กาลเวลาจะผ่านพันมานาน แต่พระกฤดาภินิหารก็ยังดำรงปกป้องอยู่ เช่น
เดียวกับเอกราชของชาติที่ยั่งยืนยง อันผู้มุ่งร้ายต่อชาติศาสน์กษัตริย์พึงเกรงขาม
ส่วนผู้มุ่งดีมีความจงรักภักดี และประชาชนชาวไทยก็พึงมีขวัญดี ร่วมใจกันรักษา
สถาบันทั้งสามของตน ซึ่งสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราชได้ทรงกอบกู้ไว้ให้ ทั้งทรง
คุ้มครองอยู่ จึงไม่ต้องหวั่นเกรงอะไรทั้งสิ้น ร่วมใจร่วมสามัคคีประกอบกรณียให้เกิด
ประโยชน์สุข ตามทางที่พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้

ธรรมแลยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ความว่า 'ธรรมแลยอมรักษาผู้ประพฤติธรรม' ในบท สวดทำวัตรก็มีคล้ายคลึงกันว่า 'ธรรมทรง (รักษา) ผู้ทรงธรรมนั้นมิให้ตกไปในโลก ที่ที่ราม' ถือเอาความสั้น ๆ ว่า เมื่อประพฤติธรรมหรือทรง (รักษา) ธรรม ธรรม ก็รักษา ฉะนั้น หน้าที่ของทุกคนก็คือประพฤติหรือรักษาธรรมอยู่เสมอ แล้วธรรมจึง จักรักษาคุ้มครอง นำสังเกตเรื่องหลายเรื่อง ในชาติกว่า เทวดามาช่วยคนที่มีความเพียรให้ประสบความสำเร็จในขั้นสุดท้าย เมื่อพากเพียรทำไปเต็มที่แล้ว เทวดา จึงมาช่วย

น่าคิดว่าในคนทุกคนมีแรงพิเศษ ที่เมื่อรวมกำลังกายกำลังใจเข้าอย่าง แน่วแน่แล้ว จะปรากฏ เหมือนอย่างบางคนเมื่อเกิดไฟไหม้ยกของหนักมากเกินที่จะ ยกได้ในเวลาปกติไปได้สบาย และเมื่อหมู่คนรวมกำลังกันเข้าได้ก็ยิ่งเกิดกำลัง มหาศาล ฉะนั้น ถ้าไม่เชื่อเทวดาอย่างที่เชื่อกันก็อธิบายเทวดาได้ว่า คือความพร้อม แห่งกำลังที่ถึงจุดแห่งความสำเร็จ อันเกิดจากความพากเพียรของคนนี้เอง เข้ากันกับ คำของพระพุทธเจ้าที่ถือเอาความว่า เมื่อรักษาธรรม ธรรมก็รักษา ด้วยหลักธรรมนี้ อาจนำไปพูดเป็นภาษิตได้ทุกด้านว่า เมื่อคนมีความเพียรพยายาม เทวดาก็ช่วย เช่น เมื่อเพียรรักษาชาติศาสน์กษัตริย์ เทวดาก็ช่วยรักษา หากพากันทอดทิ้งความเพียร คอยมุ่งแต่จะให้เทวดาช่วยแต่เพียงอย่างเดียว ก็ยากที่จะสำเร็จได้

ยกตัวอย่างในพงศาวดารกรุงเก่า เมื่อกรุงแตก เขียนไว้ว่า ‘อนึ่ง รูปพระนเรศวร เจ้าโอรสในกระที่บพระบาทสนั่นไปทั้งสี่ทิศ’ ควรเข้าใจว่า ไม่ใช่เป็นอาเพศบอกเหตุร้าย แต่เป็นการเตือนอย่างจริงจังเป็นครั้งสุดท้ายให้เข้มแข็งอย่าอ่อนแอ ถ้าแปลเหตุการณ์นั้นให้ถูกทาง ไม่ตระหนกตกใจหรือไม่นิ่งนอนใจ พวกกันช่วยกันป้องกันเมืองอย่างแข็งขันพร้อมเพรียง เทวดาก็จะช่วยโดยแน่นอน จะเชื่อเทวดาโดยตรงหรือโดยอธิบาย ดังกล่าวข้างต้นก็ตาม จะรักษาเมืองไว้ได้โดยแน่แท้ เพราะองค์พระมหากษัตริย์พร้อมทั้งหมู่โยธาหาญ ผู้ทำการป้องกันรักษาพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ สืบต่อกันมาโดยลำดับนั้น ควรนับถือบูชาว่าเป็นเทพเจ้าผู้อารักข์อยู่ของชาติโดยแท้ เมื่อคนในปัจจุบันระลึกถึงความเข้มแข็งของท่าน และพวกกันเข้มแข็งไม่อ่อนแอเหลวไหล รวมกำลังกายกำลังใจรักษาป้องกัน และทะนุบำรุงให้เจริญด้วยความพากเพียรพยายาม ไม่ทอดทิ้งความเพียรในทางที่ถูกต้อง ดังคำ “ประพฤดิธรรม” หรือ “ทรงธรรม” อยู่แล้ว ธรรมก็ย่อมรักษา เทวดาก็ย่อมรักษา โดยเฉพาะเทวดาที่นับถือบูชาของชาติ กล่าวได้ว่าพร้อมที่จะช่วยอยู่แล้ว รออยู่แต่โอกาส และโอกาสดังกล่าวก็คือ ความพากเพียรชอบของแต่ละคน และของทุกคนที่พร้อมเพรียงกัน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้อย่างถูกต้องทุกกาลสมัยว่า *“คนล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร”*

กรรมเก่ากรรมใหม่

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า กรรมมี ๒ อย่าง คือ *บุราณกรรม* ได้แก่กรรมเก่า และ *นวกรรม* ได้แก่กรรมใหม่ และได้ตรัสอธิบายว่า กรรมเก่า ได้แก่อายตนะทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนกรรมใหม่ก็ได้แก่การงานที่ทำ พุด คิด ด้วยมีเจตนา อยู่ในปัจจุบัน ลองคิดว่าทำไมจึงตรัสอายตนะทั้ง ๖ ว่าเป็นกรรมเก่า ก็เพราะทุก ๆ คนได้มาตั้งแต่เกิด คือ เกิดมา ถ้าไม่พิกลพิการ ก็มีตา มีหูเป็นต้น มาด้วยกันทุกคน และเมื่อมีมาแล้ว ก็ต้องเห็น ก็ต้องได้ยิน ต้องได้กลิ่น ต้องได้รส ต้องถูกต้อง และต้องคิด บางคราวไม่อยากจะดูก็ต้องดู ไม่อยากฟังก็ต้องฟัง แม้ไม่อยากคิดก็ต้องคิด คือว่าจะเลือกเอาตามชอบใจไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นใครทั้งนั้น ทั้งนี้เพราะมีตาจนถึงมีใจติดตัวมาแล้ว ทั้ง ๖ นี้ จึงว่าเป็นกรรมเก่า ซึ่งทุก ๆ คนจะต้องเสวยกรรมเก่าของตนคือต้องเป็นสุขเป็นทุกข์ไปต่าง ๆ เพราะตา หู ตลอดถึงเพราะใจของตนเองไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี่ยังต้องยอมรับความเกิด ความเสื่อม อันเกี่ยวกับตาหูของตนอีกด้วย เช่นถ้าสายตาสั้น ก็มองเห็น สั้น ไกล ถ้ายิ่งตาบอดด้วยเลย ก็มองไม่เห็น ต้องทนเป็นคนตาบอดมองไม่เห็นต่อไป เมื่อมีกายก็ต้องยอมรับทุก ๆ สิ่งที่มาถูกต้องกาย บางทีก็เป็นทีสบาย บางทีก็ไม่เป็นทีสบาย ถ้าถูกไฟไหม้หรือถูกอาวุธก็บาดเจ็บ จนถึงตายไปก็ได้ ใคร ๆ คงไม่อยากจะให้มีอะไรมาต้องภายในทำนองนั้น แต่เมื่อมีกายก่อเกิดมาด้วยกันแล้วก็จำต้องรับ คิดดูดังนี้จะเห็นว่าเป็นกรรมเก่าจริง ๆ ซึ่งติดตัวมาตั้งแต่เกิดจนถึงตาย รวมความว่า คือ ตัวของเราเองหรือใจของเราเอง นี้แหละเป็นกรรมเก่า

คนเรามากกลัวกรรมเท่ากัน แต่ไม่รู้ว่าการกรรมเท่าที่กลัวนั้นคืออะไร คิดบั้นเอา
ว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน ซึ่งจะมาให้ทุกข์อย่างแสนสาหัส ความเชื่ออย่างนี้จึงเป็น
เหมือนเชื่อในเทพเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ เป็นแต่เพียงเปลี่ยนจากพูดว่าเทพเจ้ามาว่าเป็นกรรม
ไปเท่านั้น ตกว่าเชื่อในสิ่งที่ไม่รู้ กลัวในสิ่งที่ไม่รู้

ส่วนพระพุทธเจ้าเมื่อทรงแสดงกรรมเท่า ก็ทรงชี้ให้ใคร ๆ เห็นได้ด้วยว่า
กรรมเท่าคืออะไร เพราะอายตนะทั้ง ๖ เหล่านี้มีอยู่ด้วยกันทุก ๆ คนแล้ว หากเชื่อ
พระพุทธเจ้าก็ไม่ต้องไปกลัวกรรมเท่าที่ไหนอีก ถ้าจะกลัวก็ให้กลัว ตา หู ตลอดถึง
ใจของตนเองนี้แหละ ที่จะก่อทุกข์ให้แก่ตนหากขาดสังวร คือ ความระมัดระวัง
พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้สังวรตาหูตลอดถึงใจ คือ ให้มีสติระมัดระวังในเวลา
ที่เห็นอะไร ได้ยินอะไร ตลอดถึงคิดอะไรต่าง ๆ เพื่อมิให้สิ่งที่เห็นที่ได้ยินเป็นต้น
นั้นมาก่อความชั่วขึ้นในใจ หรือว่าผูกพันใจไว้ให้เป็นทุกข์เดือดร้อน ถ้ามีสังวรใจอยู่
ดังนี้ได้ ก็ไม่ต้องกลัวกรรมเท่า

ส่วนกรรมใหม่นั้นเห็นได้ชัดอยู่แล้ว และทุกคนจะทำการใหม่ขึ้นได้ก็ด้วย
กรรมเก่านั้นแหละ ทั้งทางดีทางชั่ว เพราะต้องอาศัยตาหูเป็นต้น ทั้งในฐานะเป็น
เครื่องมือ ทั้งในฐานะเป็นเหตุก่อเจตนา ถ้ามีความสังวรดีอยู่ ก็จะก่อเจตนาที่เป็นบุญ
เป็นกุศลแต่อย่างเดียว

ปัญหาเรื่องปีศาจ

พระพุทธศาสนารับรองเรื่องผีปีศาจไว้อย่างไร น่าจะมีปัญหาอยู่บ้าง เช่นในวินัย มีพระพุทธานุญาตให้สวดปาติโมกข์ย่อได้เพราะผีเข้าภิกษุ เรื่องผีที่เป็นวิญญูณชนิดหนึ่งมาเข้าภิกษุ ไม่มีใครมองเห็น เห็นกันแต่อาการป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อผู้ป่วยแสดงอาการเช่นนั้น ก็เรียกกันว่าผีเข้า ความสำคัญของเรื่องจึงอยู่ที่ว่า เมื่อมีภิกษุป่วยขึ้น มีอาการที่เขาเรียกกันว่าผีเข้า ก็สวดปาติโมกข์ย่อได้ เพื่อจะได้รับการพยาบาลกัน ในวินัยจะเรียกอย่างอื่น คนก็คงไม่เข้าใจ ฉะนั้น จะอ้างเรื่องนี้ว่าผีมี ก็ยังฟังไม่ถนัด

ในเมืองไทยเราเมื่อครั้งก่อน เมื่อเกิดอหิวาตกโรคขึ้นคราวหนึ่ง ตายกันมาก ก็ว่าผีห่าลง โบราณขึ้นไปอีกว่ายักษ์มากิน มาในสมัยปัจจุบันได้พบตัวเชื้อโรคที่ติดต่อกันได้ มีการป้องกันรักษา จัดสุขลักษณะอนามัยดีขึ้น โรคนี้จึงสงบหายไป เมื่อครั้งก่อนยังไม่พบตัวเชื้อโรค แต่ก็เริ่มคิดว่าจะต้องมีตัวเหมือนกัน คือผีห่าหรือยักษ์ซึ่งได้กลายมาเป็นตัวเชื้อโรคในปัจจุบัน รู้ได้ด้วยใช้กล้องพิเศษส่องเห็น ครั้นรู้เห็นแน่แล้วก็เลิกเชื่อกันเรื่องผีห่าหรือยักษ์

ผีจะมีจะสิงคนได้จริงหรือไม่ ไม่ใช่ประเด็นทางพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาไม่มีหน้าที่จะไปรับรองเรื่องผีว่ามีหรือไม่ พระพุทธศาสนามีหน้าที่สอนให้คนละความชั่ว ทำความดีและซื่อสัตย์ใจให้สะอาด มีหน้าที่แสดงสัจจะคือความจริงที่เป็น 'สันทิฎฐิโก' คือเห็นได้เอง ดังเช่นอริยสัจจะ ๔ หากจะแสดงเรื่องผี ก็ไม่ใช่ผีที่เข้าใจว่าเป็นวิญญูณเร่ร่อน แต่เป็นผีคือกิเลสในใจ เช่น ตัณหา (ความดิ้นรนทะยานอยาก)

ฉันทราคะ ความติดใจรัก ผิดกิเลสนี้สิ่งใจใคร ผู้นั้นก็รู้ใจของตนเองได้ แต่บางทีก็เข้าใจผิดไปว่า มีผีอะไรข้างนอกมาสิง

ได้มีศัพท์ธรรมอยู่ศัพท์หนึ่งว่า ‘อุปธิ’ แปลกันว่า ‘กิเลสเป็นเครื่องเข้าไปทรง’ อธิบายอย่างไรจึงจะเข้าใจชัดว่าเป็นกิเลสชนิดไหน เมื่อมานึกถึงเรื่องทรงเจ้าเข้าผี จึงเข้าใจไปถึงศัพท์นั้นว่า คือกิเลสที่เข้าทรงใจหรือสิงใจ เหมือนอย่างทรงเจ้าหรือผีสิงนั่นเอง สังเกตกิริยาของคนทรงเจ้าคนผีสิง ตามที่เชื่อกัน ถ้าถูกทรงหรือสิงเต็มที คนนั้นจะไม่รู้สึกรู้สีกตัวเองเลย เท่ากับวิญญาณนั้นมายืมร่าง หรือใช้ร่างของคนนั้นชั่วคราว ถ้าถูกทรงหรือสิงไม่เต็มที คนนั้นยังรู้สึกตนเองอยู่บ้าง แต่ไม่มีอำนาจเป็นตัวของตัวเอง ต้องแสดงไปตามสิ่งที่เข้าทรงที่สิงนั้น อุปธิคือกิเลสที่เข้าทรงหรือสิงใจคน ก็มีอาการดั่งนั้น ไม่ว่าจะเป็ความรักความชังความหลง หรือจะเรียกว่าตัณหา ฉันทราคะก็ตาม ถ้าสิงเต็มทีอย่างคนที่รักจัดโกรธจัด ก็เหมือนไม่รู้สึกรู้สีกตัวเอง คือขาดสติเสียเลย ใคร ๆ อื่นก็มองเห็นว่าเด่นไปตามลักษณะของผีกิเลสที่มาทรงสิงอยู่นั้น ถ้าสิงไม่เต็มที มีสติอยู่บ้าง ก็แสดงไปตามสิ่งที่สิงไม่เต็มที แต่ก็ยังแสดงอยู่นั้นแหละ ผีภายนอกไม่สำคัญ ทำอะไรไม่ได้ ส่วนผีกิเลสนี้สำคัญมาก หมอที่จะช่วยขับผีนี้ได้ก็คือ พระพุทธเจ้า ผู้เลิศล้ำ และพระธรรม พระสงฆ์เท่านั้น

การรู้เห็นพิเศษและการรู้เห็นธรรมดา

คนบางคนเป็นที่เชื่อถือของคนหลายคนว่า รู้เห็นอะไรได้เป็นพิเศษ เช่นรู้เห็นสถานที่ซึ่งยังไม่เคยไปพูดบอกได้เหมือนอย่างเห็นด้วยตา บอกของที่หายว่าซ่อนอยู่ที่ไหน เพราะบอกได้ถูกต้อง ก็ต้องยอมรับกันว่าได้รู้เห็นจริง และบางคนก็บอกถึงสิ่งที่มีกายไม่ปรากฏอันสถิตอยู่ในที่ต่าง ๆ ที่เรียกกันว่าวิญญาณ หรือผีหรือเทพ แต่เรื่องนี้คงไม่มีใครยืนยันได้ว่าจริงหรือไม่ เพราะไม่มีใครพลอยมองเห็นด้วย ต่างจากสถานที่หรือวัตถุทั้งหลายในโลกนี้เอง ที่พอจะรับรองกันได้ ผู้ที่มีความรู้เห็นพิเศษนี้มีหลายคนที่ได้มาง่าย ๆ เช่นแต่เดิมาก็ไม่เคยนั่งทำสมาธิ เกิดอยากทำสมาธิ นั่งทำหนแรกก็ได้ความรู้พิเศษดังกล่าวขึ้นแล้ว นึกอยากจะรู้จะเห็นอะไรที่ไหน น้อมจิตไป ก็รู้เห็นขึ้นว่าเหมือนเห็นด้วยตาก็มี บางคนมีอาจารย์แนะนำให้ทำจิตใจครั้งเดียวก็ได้ บางคนได้โดยบังเอิญ เช่นร่างกายได้รับความกระทบกระเทือนอย่างหนัก ก็เกิดความรู้พิเศษขึ้นมา

จึงมีปัญหาว่าทำไมผู้ที่ปฏิบัติทางจิตใจมานาน ๆ จึงไม่ค่อยจะได้กัน หรือว่าสอนกัน ปฏิบัติกันไม่ถูกวิธี ปัญหาดังกล่าวนี้นำพิจารณาว่า ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติอย่างไรกันแน่

พระพุทธเจ้าตรัสสอนวิธีปฏิบัติทางจิตใจไว้อย่างหนึ่งว่า ให้รู้จักตากับรูปที่เห็น หูกับเสียงที่ได้ยิน จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสิ่งที่กายถูกต้อง มนะคือใจกับเรื่องที่เกิด ให้รู้จักสัญโญชน์คือเครื่องผูกใจ อาศัยอายุตนะทั้ง ๖ คู่ นั้น ให้รู้จักทางเกิดแห่ง

เครื่องผูกใจเหล่านี้ ให้รู้จักทางละเครื่องผูกใจเหล่านี้ โดยปกตินั้น คนเราใช้อายตนะ ทั้ง ๖ คู่อยู่เป็นประจำตั้งแต่เกิดจนตาย หรือตั้งแต่อายตนะเหล่านี้ยังอ่อนอยู่จนแก่ ชำรุด แม้จะแก่ชำรุดก็ต้องพยายามหาเครื่องช่วยมาใช้ เช่นตาแก่เขามองหนังสือหรือ ดูอะไรไม่เห็นชัดก็ต้องใช้แว่นช่วย เพราะเป็นสิ่งที่ต้องใช้อยู่เสมอ ธรรมชาติได้ให้สิ่งเหล่านี้มาตั้งแต่เกิด

คนเราหาได้รับความสุขเพราะอายตนะเหล่านี้แต่เพียงอย่างเดียวไม่ ยังได้รับความทุกข์อีกเป็นอันมากเพราะอายตนะเหล่านี้ด้วย เพราะได้มีเครื่องผูกใจ หรือความผูกพันใจ เพราะเหตุอายตนะเหล่านี้นั่นเอง เช่นเห็นอะไร เกิดผูกพันใจ เหมือนอย่างเห็นอยู่เสมอในใจ ได้ยินอะไรเกิดผูกพันใจ เหมือนอย่างได้ยินเสียงนั้นอยู่ในใจ เท่ากับมีเชือกผูกตากับรูป หูกับเสียงไว้ด้วยกัน ดังนี้ เป็นต้น ฉะนั้น เรื่องทั้งหลายที่ได้เห็นมาแล้วได้ยินมาแล้วจึงยังไม่แล้ว ยังผูกพันใจให้ยินดียินร้ายให้หลงไปได้ต่าง ๆ ตาหูสามัญยังก่อทุกข์ให้ได้มากเพียงนี้ ถ้ายังมีตาทิพย์ หูทิพย์ จมูกทิพย์ ลิ้นทิพย์ ภายทิพย์ ใจทิพย์ คือรู้เห็นอะไรพิเศษดังกล่าวแล้ว ก็จะเพิ่มเครื่องผูกใจอย่างทิพย์ขึ้นอีก ซึ่งยิ่งแก้ยาก เหมือนอย่างเทวดา ซึ่งนับว่าเป็นพวกกายทิพย์ ก็มีเครื่องผูกใจทิพย์ซึ่งสำเร็จมรรคผลยากกว่าพวกมนุษย์ เพราะมีเครื่องติดอย่างละเอียด

ทางพระพุทธศาสนาสอนให้ละสัญญาชน ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ใครจะมีตาเนื้อหูเนื้อแล้ว เกิดมีตาทิพย์ หูทิพย์ขึ้นอีก ก็จะต้องละสัญญาชนทิพย์ขึ้นอีกอย่างหนึ่งด้วย

พระศรีอารย

ในหนังสือ *ปฐมสมโพธิกถา* พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ปริจเฉทที่ ๒๐ เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งว่า จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า 'พระเมตไตรย' ในอนาคตเบื้องหน้า ในภัทรกัลป์นี้ และได้มีอธิบายต่อไปว่าเมื่อศาสนานี้อันตรธานแล้วจะเกิดสัตถันตรกัลป์ เมื่อสัตถันตรกัลป์ล่วงไปแล้ว มนุษย์จะมีอายุเจริญขึ้นจนถึงอสย แล้วจะกลับลดลงเหลือ ๘,๐๐๐ ปี พระเมตไตรยโพธิสัตว์จึงจะมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้า ตามที่แสดงไว้ในหนังสือนี้ เป็นคติความเชื่อที่เนื่องอยู่ในพระพุทธศาสนาสายหนึ่ง เกี่ยวพันกับเรื่องศาสนันตรธาน ซึ่งได้มีคติความเชื่อว่าพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย จะดำรงอยู่ ๕,๐๐๐ ปี

ตำราแสดงเรื่องนี้ปรากฏว่าแต่ครั้งในลังกา ไทยเราก็พลอยรับมา จนถึงพระธรรมกถึกใช้บอกศักราชหน้าเทศน์ เป็นแบบทั่วไปว่า พระพุทธศาสนายุคกาลจำเดิมแต่ปรินิพพานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นล่วงแล้ว.....พรรษา ยังจะมาข้างหน้าอีก.....พรรษา จึงจะบรรจบครบถ้วน ๕,๐๐๐ พรรษา ทั้งยังมีคติความเชื่อเนื่องอยู่กับเรื่องอายุพระพุทธศาสนานี้อีกหลายอย่าง ในทางเสื่อมลงต่าง ๆ และมักจะยกเรื่องนี้เป็นข้ออ้างว่าจะต้องเสื่อมลงเช่นนั้น

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ทรงผนวชได้ทรงศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนา ทรงพบว่าพระพุทธเจ้ามิได้ทรงตรัสพยากรณ์ไว้อย่างนั้นใน

ที่ไหน มีแต่ที่ตรัสไว้ว่า ‘มีมรรคมืดองค์ ๘ อยู่ตราบใด ก็มีสมณะทั้ง ๔ อยู่ในโลกรตราบนั้น’ ทั้งในพระธรรมคุณเองก็มีว่า ‘อกาลิก ‘ไม่มีกาลเวลา’ จึงได้ทรงเริ่มเลิคนับถือคติความเชื่อเช่นนั้น ทรงฟื้นฟูปรับปรุงแก้ไขความประพฤติและความเห็นต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย

ต่อมาถึงสมัยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงปกครองคณะสงฆ์ ได้ทรงวางแบบบอศักราชของคณะสงฆ์ใหม่ เลิกบอกส่วนที่ยังเหลือในอนาคต คงบอกแต่ส่วนที่ล่วงไปแล้ว ดังที่ใช้อยู่ในทุกวันนี้

ว่าถึงคติความเชื่อเรื่องศาสนอันตรธานเมื่อมีสิ้นศาสนา ก็มีคำเรียกระยะเวลาที่ว่างศาสนาว่า “พุทธันดร” แปลว่าระหว่างแห่งพระพุทธเจ้า จะต้องมียุคระยะเวลาเช่นนี้ คันอยู่ช้านานนับเป็นอสงไขยแล้วจึงมีท่านผู้ได้บำเพ็ญบารมี เพื่อพุทธภูมิเต็มเปี่ยมมา ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าอีกองค์หนึ่ง ดังเช่นที่กล่าวไว้ในหนังสือที่อ้างมาข้างต้น พระพุทธเจ้าในอนาคตกนี้เรียกว่า พระศรีอาริยมตไตรย์ พระเมตไตรย์ พระศรีอาริย์ คำหลังนี้คนไทยชอบเรียกกัน ในลัทธิมหายาน เป็นพระโพธิสัตว์องค์หนึ่ง เป็นที่นับถือในหมู่คนจีนก็มาก จนถึงตั้งเป็นสมาคมพระศรีอาริย์ ปรารถนาไปเกิดในศาสนาพระศรีอาริย์

ในฝ่ายเถรวาทที่คนไทยนับถือก็มีติดเรื่องนี้เข้ามาด้วย เป็นที่นับถือปรารถนา กันอีกเหมือนกันจนถึงมีชาวพระศรีอาริย์ปัจจุบันกัน รวมเข้าก็หลายองค์ แต่พระศรีอาริย์ตามคติดังกล่าวข้างต้น ยังอีกนานนักนับปีไม่ถ้วน จึงจะมาตรัส เวลานี้ เป็นสมัยแห่งพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำของเราทั้งหลาย

ความเชื่อที่ผิดและความเชื่อที่ถูก

อันความเชื่อ ความนับถือ และความแสดงออกต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ย่อมเนื่องกับเหตุแวดล้อมภายนอก ประกอบกับพื้นฐานจิตใจและปัญญาของแต่ละคน เช่นบางคนมีพื้นฐานจิตใจชอบปาฏิหาริย์ เมื่อมีใครมาแสดงสิ่งที่เห็นว่าเป็นปาฏิหาริย์ (แม้จะเป็นสิ่งปลอม) ก็เชื่อในผู้นั้น เมื่อเชื่อเสียแล้ว ต่อไปผู้นั้นจะว่าอย่างไร เช่นว่าเขาเป็นผู้นั้นผู้นี้มาเกิดหรือแบ่งภาคมาเกิด และจะเป็นผู้นั้นผู้นี้ต่อไป ดังนี้เป็นต้น ก็เชื่อไปทีเดียว

บางคนอยากได้ทรัพย์หรือประสงค์ความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อรู้สึก ว่าใครเป็นผู้บันดาลให้ประสบความสำเร็จ ก็นับถือ และมักจะเชื่อตามมา บางคนก็ชอบทางลึกลับ ซึ่งมักจะมีมาก คือ อยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่ไม่อาจรู้อาจเห็น ยิ่งเป็นสิ่งที่รู้เห็นยากก็ยิ่งอยากรู้อยากเห็นมาก เช่นเรื่องวิญญาน เมื่อมีใครแสดงเรื่องนี้ก็เป็น ที่สนใจ ทั้งเมื่อมีใครแสดงวิญญานของบุคคลสำคัญในอดีต ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ บ้าง เป็นพระเถระองค์สำคัญบ้าง ก็ยิ่งสนใจ ทั้งถ้าผู้แสดงวิญญานนั้นแสดงอานุภาพ ในทางใดทางหนึ่ง เช่น ในทางรักษาโรค ในทางให้ลาภผลต่าง ๆ ในทางคุ้มครองเป็นต้น ก็ยิ่งเป็นที่สนใจมาก

บางคนชอบผู้สำเร็จ ซึ่งมักจะมีมากเหมือนกัน เมื่อมีใครมาแสดงว่าเป็น พระอรหันต์ เป็นโลกุตตระก็มักจะสนใจ ถ้าผู้นั้นพูดเก่งมีวิธีชักจูงใจคน ก็ทำให้ผู้ที่มี ชาติก่อนเชื่อตามกันไปเป็นแถวได้เหมือนกัน บางทีผู้นั้นพูดชักจูงใจไปในทางที่ผิดว่า

พระไม่มีประโยชน์ ไม่ควรจะให้ไว้เป็นต้น ก็ยังเชื่อ ไม่ฟังเทศน์ ไม่ไหว้พระ เพราะเชื่อเสียแล้วว่าเขาเป็นโลกุตตระ ทั้งที่หาญไม่ว่าโลกุตตระเป็นอย่างไร เรื่องหลังนี้ได้ยินว่ามีอยู่ในบางแห่ง

ความเชื่อของคนในปัจจุบัน ฟัง ๆ โดยทั่วแล้ว ดูสับสนอยู่มาก จะเป็นเพราะคนเราบัดนี้ขาดหลักที่ยึดเหนี่ยวอันแน่นอนมั่นคงของจิตใจหรืออย่างไร จะลงความเห็นอย่างนั้นก็คงไม่ถูกนัก เพราะส่วนใหญ่ได้มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหลักยึดเหนี่ยวของใจอยู่ด้วยกัน แม้จะมีความเชื่อส่วนตนไปอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องของแต่ละคน ก็ไม่ประพุดติหรือแสดงออกในทางเป็นโทษเป็นภัยแก่ใครหรือแก่ส่วนรวม ส่วนที่แสดงออกดังตัวอย่างหลังย่อมเป็นโทษภัยทั้งแก่ตนเองทั้งแก่ผู้อื่น ควรที่จะต้องละหรือยับยั้ง

ในเรื่องปาฏิหาริย์ เรื่องลึกลับต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน เมื่อห้ามความอยากรู้ อยากรูเห็นไม่ได้ ก็ลองดูในทางสนุกหรือสบายใจ ไม่ให้เกิดความเชื่อและปฏิบัติในทางที่เกิดทุกข์โทษ เช่นบางคนเชื่อคำทำนายว่าจะได้ลาภใหญ่ จึงใช้จ่ายเกินตัว กู้หนี้สิน ต้องเสียทรัพย์เป็นหนี้ ลาภก็ไม่ไ้

ฉะนั้น จึงถึงเวลาที่จะต้องให้ความเชื่อด้วยปัญญา คือ ที่มีเหตุผล ชนิดที่ตาเห็น หูได้ยิน หรือที่เดี๋ยวนีเรียกว่าประสบการณ์ให้มากขึ้น ส่วนชนิดที่พันตาพันหู พันประสบการณ์ แบบปาฏิหาริย์จะต้องลดให้น้อยลง ทำศรัทธาในพระรัตนตรัย ในหลักกรรมของพระพุทธเจ้าให้มั่นคง จะไม่มีความผิดพลาด.

มิจฉาทิฎฐิในพระพุทธศาสนา

ผู้ที่แสดงตนเป็นผู้รู้ผู้วิเศษได้มีอยู่ในที่ต่าง ๆ ไม่น้อย ใครที่มีคนนับถือมาก ก็กลายเป็นคณาจารย์หรือศาสดา ตั้งลัทธิต่าง ๆ จนถึงศาสนาชั้น ในอดีต ได้มีกล่าวถึงลัทธิศาสนาที่สอนให้คนประพฤติปฏิบัติของศาสนาต่าง ๆ หลายทิฎฐิ เช่น

ศาสดาของทิฎฐิหนึ่งแสดงว่า ทั้งคนโง่คนฉลาดตายแล้วสูญ ธาตุดินก็ไปเป็นพวกดิน ธาตุน้ำเป็นต้นก็เข้าเป็นพวกน้ำเป็นต้น จึงไม่มีผลกรรมต่าง ๆ ไม่มีโลกนี้โลกหน้า ไม่มีมารดาบิดา ไม่มีพระ มีเพียงธาตุ ๔ มาประชุมกันขึ้นเท่านั้น เมื่อตายธาตุก็แยกกันไป เสรีจลันกันเพียงเท่านั้น

ศาสดาของทิฎฐิหนึ่งแสดงว่าเมื่อทำอะไรก็ไม่เป็นบุญเป็นบาป แม้จะฆ่าสัตว์มากมาย หรือให้ทานมากยิ่ง ก็ไม่เป็นบาปเป็นบุญ

ศาสดาของทิฎฐิหนึ่งแสดงว่า จะเศร้าหมองหรือจะบริสุทธิ์ก็เป็นไปเอง ไม่มีเหตุปัจจัย ไม่มีใครพยายาม เป็นสุขเป็นทุกข์เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแห่งกำหนด และคติสัมพันธ์ต่าง ๆ

ศาสดาแห่งทิฎฐิหนึ่งแสดงว่าคนสัตว์ทั้งปวงมีกายที่ตั้งอยู่ยั่งยืน คือ ประชุมแห่งธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม สุข ทุกข์ และชิวะ ไม่มีใครฆ่าใคร ไม่มีใครเรียนใครสอน ไม่มีใครรู้ใครบอกให้รู้ แม้ใครจะใช้ศาสตราตัดศีรษะ ก็ไม่มีใครฆ่าใคร เพราะศาสตรานั้นผ่านช่องระหว่างกายดังกล่าวต่างหาก หาใช่เป็นการฆ่าไม่ เพราะไม่มีใครจะฆ่าให้

ตายได้ ทั้งคนโง่คนฉลาดท่องเที่ยวไปด้วยกายนี้แล้วก็ทำทุกซึ่ให้สิ้นสุดลงได้เอง โดยไม่ต้องประพฤตีสีลวัตรหรือตบะพรหมจรรย์อะไร

ทิวฐิของศาสนา ๔ จำพวกเหล่านี้ เป็นมิจฉาทิวฐิในพระพุทธศาสนาอย่าง ร้ายแรง ไม่ควรเชื่อถือเด็ดขาด ยังมีศาสนาอีกหลายประเภท ดังเช่น

ศาสนาประเภทหนึ่งแสดงตนเป็นสัพพัญญู รู้ทั้งหมด ปรากฏความรู้เห็น เนิอง ๆ ทั้ง ๔ อิริยาบถ ทั้งหลับทั้งตื่น แต่บางครั้งวเมื่อเดินทางก็ต้องถามทาง บางคราวต้องประสบอันตรายต่าง ๆ ส่องว่าหาใช้รู้ทั้งหมดไม่

ศาสนาประเภทหนึ่งแสดงอ้างว่าฟังมาว่าอย่างนี้ ๆ ทั้งนี้ก็สุดแต่จะฟังมาอย่างไร บางทีฟังมาถูก บางคราวฟังมาผิด ศาสนาที่อ้างว่าฟังมาดังนี้มีอยู่ในหลายศาสนา

ศาสนาประเภทหนึ่งใช้ตรรกะ คือ ตรรกพิจารณา ซึ่งบางครั้งก็ดี บางคราว ก็ไม่ดี

ศาสนาประเภทหนึ่งเป็นพวกอ่อนหลงไหล พุดฟังชาน ไม่ตายตัวแน่นอน ซึ่งก็ทำให้พวกคนปัญญาอ่อนด้วยกันนับถือได้

ศาสนา ๔ จำพวกหลังนี้ อาจแสดงถูกบ้างก็ได้ ผิดก็ได้ ถึงจะไม่ผิดรุนแรง โดยตรง ก็อาจผิดรุนแรงได้ ตามแต่ศาสนาเหล่านั้นจะรู้จะฟังจะคิดจะหลงไหลไปอย่างไร

รวมความว่า คำสั่งสอนของศาสนาทั้ง ๘ ประเภทนี้ไม่ควรถือปฏิบัติ ไม่ก่อให้เกิดกุศลหรือประโยชน์ ผู้ที่แสดงตนเป็นผู้สอนคนในลักษณะต่าง ๆ ได้มีมาแต่ ดึกดำบรรพ์ดังกล่าว แต่ก็มิใช่จะหมดเพียงเท่านั้น ยังมีในภายหลังมาอีก จนถึง ปัจจุบัน ในต่อไป ก็คงจะมี คนโง่คนฉลาดพุดก็อาจชักจูงใจคนไม่มากก็น้อย

การศึกษาให้รู้พระพุทธศาสนาโดยถูกต้องตามภูมิชั้น เป็นทางป้องกันมิให้ โอนเอียงไปตามเครื่องชักจูงใจดังกล่าวได้เป็นอย่างดี.

พระสงฆ์กับพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณ ต่อธงชัยเฉลิมพลของทหาร

ในพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพลของทหาร ซึ่งมีท่านจอมพล ถนอม กิตติขจร ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นประธาน บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้า เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ นี้ เมื่อหน่วยทหารนำกำลังสามเหล่าทัพเข้า ที่ตามแผนผังแล้ว ประธานในพิธีทำการตรวจพลแล้ว เชิญธงชัยเฉลิมพลเข้าสู่กระโจม พิธี พระสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว เชิญธงชัย เฉลิมพลจากกระโจมพิธีไปประจำบนแท่น ผู้บัญชาการทหารสูงสุดกล่าวนำทหาร ปฏิญาณตนและให้โอวาท คำปฏิญาณของทหารว่า จักยอมตายเพื่ออิสรภาพและ ความสงบแห่งประเทศชาติ จักรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จักอยู่ในศีลธรรมของศาสนา จักเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชาานุภาพ แห่งพระมหากษัตริย์เจ้า จักเชื่อถือผู้บังคับบัญชา และปฏิบัติตามคำสั่งโดยเคร่งครัด ทั้งจักปกครองแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยยุติธรรม จะไม่แพร่งพรายความลับของราชการ ทหารเป็นอันขาด ต่อจากนั้น เชิญธงชัยเฉลิมพลกลับเข้าประจำแถว หน่วยทหาร ตามลำดับรีวขบวน เดินสวนสนามผ่านผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรับพระพรมน้ำ พระพุทธมนต์จากพระสงฆ์ เครื่องบินโปรยข้าวตอกดอกไม้

การกระทำสัตย์ปฏิญาณตนของทหารนี้ได้มีเป็นพิธีประจำปี และได้มีพิธีทาง ศาสนาอันเกี่ยวแก่พระสงฆ์รวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นของไม่แปลกในสายตาของคนไทย

แต่อาจเป็นของแปลกในสายตาของคนต่างประเทศผู้ที่พอจะรู้พระพุทธศาสนาอยู่บ้าง แต่ไม่คุ้นเคยกับธรรมเนียมและทางความเข้าใจของคนไทย คนไทยนับถือพระพุทธศาสนา นับถือพระสงฆ์ ต้องการความสวัสดิและสิริมงคลจากพระสงฆ์

คนไทยทราบดีว่าพระสงฆ์เว้นขาดจากการรบเองและสั่งให้ผู้อื่นรบ จึงไม่มีความประสงค์ให้พระสงฆ์มาเป็นผู้ส่งเสริมแนะนำสั่งสอนในเรื่องนั้น พระสงฆ์เองก็ทราบดีว่ามีได้มาในฐานะเช่นนั้น ซึ่งจะเป็นไปไม่ได้ด้วยตัวเอง เพราะทหารย่อมมีผู้บังคับบัญชาโดยเฉพาะอยู่แล้ว ไม่มีใครอื่นจะไปสั่งสอนแทรกได้ และทหารย่อมมีหน้าที่ที่แต่ละคนทราบดีอยู่แล้ว พระสงฆ์จึงไปในพิธีในฐานะเป็นพระซึ่งเป็นที่นับถือในเบื้องต้น เพื่อความเป็นสิริมงคล

คนไทยโดยมากนั้นมักขาดพระเสียมิได้ ไปตั้งบ้านอยู่ที่ไหนก็ต้องสร้างวัดขึ้นประจำถิ่นฐานของตนเสมอ และนิยมมีพระพุทธรูปมาไว้บูชาในบ้าน ตั้งไว้ในห้องพระหรือในที่อันสมควร ต่างจากคนต่างประเทศบางคนอีกเหมือนกัน ที่ตั้งพระพุทธรูปไว้เป็นเครื่องประดับบ้าน เพราะเขาไม่นับถือเป็นสิ่งพึงเคารพ เมื่อเขาทราบว่าคนไทยนิยมมีพระพุทธรูปไว้ในบ้าน เขาอาจคิดว่าทำเหมือนอย่างเขาก็ได้

อีกอย่างหนึ่ง ทหารย่อมทำสัตย์ปฏิญาณว่าจักอยู่ในศีลธรรมของศาสนา ฉะนั้นทหารย่อมมีศาสนา และเป็นผู้รักศาสนาซึ่งเนื่องอยู่กับชาติอีกด้วย เป็นมิตรที่ตายได้เพื่อมิตรคือชาติไทย คนไทย จึงเป็นผู้ที่พระสงฆ์จะพึงสงเคราะห์ประสาทพรหมงคล ด้วยเมตตาจิตเป็นอย่างยิ่ง.

ประเทศไทยรับท่านองค์ดาไลลามะ

ประเทศไทยเราได้มีโอกาสรับอากันตูกะชั้นประมุขท่านหนึ่งเมื่อไม่กี่วันมานี้ คือ ท่านองค์ดาไลลามะ ซึ่งเป็นองค์ประมุขแห่งชาติและศาสนาทิเบต โดยพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้อัญเชิญในฐานะที่เป็นประมุขศาสนจักรประเทศทิเบต องค์ดาไลลามะ ได้เคยผ่านประเทศไทยครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อไปประเทศญี่ปุ่น แวะลงเพียงที่ท่าอากาศยานดอนเมืองแล้วก็ต่อไปญี่ปุ่น ครั้งนี้ ได้ตรงมาจากอินเดียในฐานะเป็นอากันตูกะผู้มีเกียรติยิ่งของพุทธสมาคม เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ พักที่ตึกอากันตูกาศรม วัดเบญจมบพิตร ได้ไปในที่ต่าง ๆ ตามกำหนดการรับรอง จนถึงกลับซึ่งกำหนดวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ สรุปลแล้ว คือ พบบุคคลเป็นต้นว่า เฝ้าสมเด็จพระสังฆราช พบประธานองคมนตรี พบท่านนายกรัฐมนตรี และได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ นมัสการชมปูชนียวัตถุและสถาบันสถานที่ต่าง ๆ เช่น พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร มหาเถรสมาคม สภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย สถานฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุและวัดพระเชตุพน แลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาอบรมและการปฏิบัติพระพุทธานุศาสนากับบุคคลต่าง ๆ เช่น ได้อาราธนาพระอาจารย์มหาบัว สำนักวัดป่าบ้านตาด อุดรธานี ซึ่งได้มีกิจนิมนต์เข้ามาประจวบเวลากันไปพบสนทนาข้อปฏิบัติทางวิปัสสนาธุระ

ศาสนจักรแห่งทิเบตที่องค์ดาไลลามะเป็นประมุขนี้ คือพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน สายนิกาย ‘สรวาสตีวาท’ แต่น่าจะเรียกว่ามหายานทิเบตมากกว่า เพราะปรากฏตามประวัติว่าได้ปะปนกับลัทธิความเชื่อพื้นเมืองและมีคณาจารย์แก้ไขปรับปรุงหลายครั้ง ตามคำชี้แจงของพระทิเบตรูปหนึ่งซึ่งพอสรุปได้ว่า

มหายานทิเบตแบ่งออกเป็นยานใหญ่ ๒ คือ ปารมิตายาน กับวัชรยาน

ปารมิตายาน คือ การปฏิบัติในโพธิสัตว์บารมี ๕ ข้อ คือ ทาน ศีล ขันติ วิริยะ สมาธิ และปัญญา ทางพุทธศาสนาทิเบตถือว่า ยานนี้เหมาะแก่คนที่มีสติปัญญาน้อย เมื่ออบรมบารมี ๕ ข้อข้างต้นสั่งสมไปเรื่อย ๆ แล้วก็จะมีความรู้เพิ่มขึ้นจนบรรลุพุทธภาวะหรือนิพพานในที่สุดได้

ส่วนวัชรยาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พุทธตันตระ” สำหรับผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลมถึงขนาดระคะโทสะโมหะเบาบางมาก ครูหรืออาจารย์จึงต้องเลือกสอนเฉพาะแก่ศิษย์บางคนผู้ได้ผ่านการควบคุมอบรมมานับสิบปี เพราะถ้าสติปัญญาไม่มากพอหรือมีกิเลสหนาอยู่ จับเรียนลัทธินี้ก็กลายเป็นมิจฉาปฏิญญาได้ง่าย และข้อสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทางมหายานทิเบตนั้นถือว่า ปรชญาหรือปัญญา กับมหากรุณา ต้องคู่กันไป จะขาดข้อใดข้อหนึ่งมิได้ เมื่อบำเพ็ญธรรมทั้งคู่นี้ให้เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ จึงจะบรรลุถึง “มหาสุข” คือ “นิพพาน”

วันเฉลิมพระชนมพรรษา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระสูตรถึงประชาชนในรัฐหนึ่งว่า “หมู่คนพากันขึ้นบ้านบนเทิงอัมบุตรให้พ่อนอยู่ที่อก อยู่เหมือนอย่างไม่ต้องปิดประตูเรือน” เนื่องจาก “ชนบทคือเมืองดำรงอยู่เกษมสุข ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่ถูกเบียดเบียน ทรัพย์หลวงเพิ่มพูนเป็นกองใหญ่โต” เนื่องจาก “ประชาชนตั้งหน้าทำการอาชีพต่าง ๆ ไม่เบียดเบียนบ่อนทำลายประเทศ” เนื่องจาก “พระราชาทรงส่งเสริมเพิ่มพูนพืชพันธุ์ธัญญาหารแก่ชาวนา และพวกเลี้ยงสัตว์ ทรงส่งเสริมเพิ่มพูนทุนทรัพย์แก่พ่อค้าวาณิช ทรงกำหนดบำเหน็จด้วยภัตต คือตั้งเงินเดือนเป็นต้นอุปถัมภ์แก่ข้าราชการ”

เนื้อความของพระสูตรดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าถึงพระราชอาชญาหนึ่งในอดีตกาล มีพระนามว่า พระเจ้ามหาวิชิตราช ทรงปรารถนาจะทำมหาอาชญา ทรงปรึกษาพราหมณ์ปุโรหิต ท่านพราหมณ์ได้ถวายคำแนะนำว่า “ในขณะที่ประเทศมีเสี้ยนหนาม มีสิ่งเบียดเบียนบ่อนทำลาย มีการฆ่าการปล้นกันทั่วไป พระองค์จะทรงทำมหาอาชญาควรไม่ เพราะจะเป็นการทำให้ยังไม่ควรทำ ทั้งจะใช้วิธีปราบปรามด้วยการฆ่า การจับเข้าคุกเป็นต้น ก็จักไม่สิ้นเชื้อ จะมีเหลือบ่อนทำลายอีกต่อไป” ฉะนั้น กิจที่ควรทำก่อน ก็คือ อุดหนุนส่งเสริมประชาชนอาชีพต่าง ๆ เมื่อคนพากันตั้งหน้าทำงานอาชีพได้ทรัพย์คล่องสะดวกกันทั่วไป นอกจากจะไม่ทำตนให้เป็นเสี้ยนหนามแล้ว ยังจักทำท้องพระคลังหลวงให้เต็มด้วยทรัพย์อีกด้วย และก็จะหน้าชื่นใจบานอยู่เป็นสุขบนเทิงรื่นเริง จึงถึงเวลาอันควรทำมหาอาชญาที่ประกอบด้วยองค์คุณอันเหมาะสม

มหาญาณดังกล่าวในพระสูตรนี้ก็คือ ทานครั้งใหญ่ที่ให้แก่คนทั้งปวง โดยไม่เลือกว่าคนมีศีลหรือคนไร้ศีล ตามธรรมเนียมของพระราชวงศ์สำคัญในอดีต พระราชามหากษัตริย์สำคัญ ๆ นั้นมักจะทรงบริจาคใหญ่ ๆ ด้วยความมุ่งหมายประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ สิ่งที่ทรงบริจาค่นั้น บางคราวก็เป็นพระราชทรัพย์ บางคราวก็เป็นความสุขส่วนพระองค์ บางคราวก็เป็นสิ่งอื่น สุดแต่ประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่นั้นจะเกิดขึ้นด้วยสิ่งใด นี่เป็นพระราชธรรมจริยาข้อหนึ่งที่เรียกว่า ‘จาคะ’ แปลว่า ‘การสละ’

จาคะนี้กล่าวได้ว่าเป็นทานอย่างหนึ่ง แต่ถ้ามาในหมวดเดียวกันกับทาน เช่นในราชนคร ๑๐ ข้อที่หนึ่ง คือทาน ข้อที่สองคือ ศีล ข้อที่สามคือ บริจาค หรือ จาคะ ทานกับจาคะก็มีอธิบายต่างกัน คือ ทานหมายถึงการให้พัสดุเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก่ผู้รับโดยทั่ว ๆ ไป ส่วนจาคะ หมายถึง การสละประโยชน์ส่วนน้อยเพื่อประโยชน์ที่ใหญ่กว่า ดังภิกษุในมหาสุตโสมชาดกบทหนึ่งแปลว่า ‘นรชนพึงสละทรัพย์ เพราะเหตุแห่งอวัยวะ เมื่อรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมพึงสละทรัพย์ อวัยวะ และแม้ชีวิตทุกอย่าง’ ความสละเพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง คือ จาคะของพระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรงราชธรรม

ในมหามงคสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๑๐ นี้ ขอถวาย พระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระภัทรมหาราชเจ้า ผู้ทรงราชธรรม เพื่อทรงพระเจริญยิ่ง เทอญ.

ทัศนะของท่านดาไลลามะ

พระพุทธเจ้ายังทรงดำรงอยู่เป็นนิรันดร หรือนิพพานแล้วยังดำรงอยู่แต่พระธรรม ปัญหานี้มีคำอธิบายย่นกันระหว่างนิกายใหญ่ ๒ นิกายแห่งพระพุทธศาสนา คือ มหายาน และหินยานหรือเถรวาท เมื่อท่านดาไลลามะเข้ามาเยือนประเทศไทยครั้งนี้ (๑๑ - ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๐)

ฟังมาว่าท่านได้สนทนาโต้ตอบกับท่านผู้หนึ่ง โดยท่านดาไลลามะขอให้ถาม จึงมีผู้ถามเท่าที่จำได้ดังต่อไปนี้

ไทย (หมายถึงท่านผู้หนึ่ง) ท่านถือว่าพระพุทธเจ้ายังทรงดำรงอยู่

ทิเบต (หมายถึงท่านดาไลลามะ) ส่วนท่านเล่าได้อย่างไร

ท. (ไทย) ถือว่า พระพุทธเจ้าบรินิพพานแล้วพระธรรมยังดำรงอยู่ พระพุทธเจ้า ทรงสั่งไว้ให้นับถือพระธรรมเป็นศาสดาแทนพระองค์

ธ. (ทิเบต) นั่นผิด พระพุทธเจ้ายังทรงดำรงอยู่

ท. ถ้าอย่างนั้นก็นับถืออย่างคติเทวะ (God concept) ซึ่งจะต้องบูชาอันวอน

ธ. นั่นเป็นคติศาสนาอื่น ที่ถือว่าทรงดำรงอยู่ เมื่อระลึกถึงก็ทำให้ใจสบาย เป็นสุขได้ง่ายและได้ทันที จึงเห็นว่าถือว่าทรงดำรงอยู่ดีกว่า คนไทยก็นับถือเช่นนี้เหมือนกันมิใช่หรือ เพราะก็มีพระพุทธรูปไว้บูชาประจำบ้านกันไป และก็ยังนับถือวิญญาณ นับถือเทวดา เช่น นับถือบรรพบุรุษมีศาลพระภูมิประจำบ้าน มีการขอความคุ้มครองรักษา

ท. นั้นเป็นมรดกซึ่งรับนับถือกันต่อ ๆ มา เมื่อตกมาเป็นมรดกแล้วก็ต้องรับไว้จะทิ้งเสียมิได้ วิธีเลือกองค์ดาไลลามะที่ทำกันเช่นนั้นเป็นอย่างไร

ธ. เป็นมรดกเหมือนกัน แล้วที่เลือกมาอย่างนี้เป็นอย่างไร

ท. ก็คืออยู่ เพราะได้ผู้ที่มีลักษณะงดงามเป็นสง่า เฉลียวฉลาดเหมาะสมทุกประการ ท่านผู้ใหญ่ท่านได้ถวายอธิบาย พระคุณสมบัติ ๓ อย่าง ของพระพุทธเจ้า คือ

๑. ทรงเกิดมาเป็นมนุษย์เราทั้งหลาย แต่ทรงบริบูรณ์ด้วยพระรูปสมบัติ กุศลสมบัติ ธนสมบัติเป็นต้น เพราะได้ทรงบำเพ็ญความดีมามาก

๒. ทรงใช้ให้เป็นประโยชน์แก่คนทั้งปวงทุกอย่าง ธรรมที่ทรงสอนทุกข้อ ทุกบทล้วนมีความมุ่งหมาย นักสอนธรรมที่รู้จักหลักข้อนี้ เมื่อสอนข้อใดย่อมจะชี้ให้เห็นว่าเพื่อประโยชน์อะไร เช่นจะสอนว่าคนเราต้องแก่เจ็บตายเป็นธรรมดา จะต้องแจงด่วยว่าให้คิดอย่างนี้เพื่ออะไร เช่นเพื่อให้รีบเพียรทำสิ่งที่ควรทำ ไม่ควรผัดวันประกันพรุ่ง เพราะไม่รู้ว่าจะตายเมื่อไรดังนี้ เป็นต้น

๓. ทรงวางสูตรศีลธรรมสำหรับปฏิบัติไว้บริบูรณ์ ท่านดาไลลามะว่าท่านก็ทราบหลักเหล่านี้ แต่ยังมีได้นำมาเทียบเคียง

อันที่จริง หลักทางมหายานของท่านดาไลลามะ ก็มีแสดงเรื่องกาย ๓ ของพระพุทธเจ้า คือ

๑. ธรรมกาย ได้แก่ตัวพระธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้

๒. สัมโภคกาย ได้แก่กายอันอยู่ในอำนาจเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนมนุษย์ทั้งปวง

๓. นิรมาณกาย ได้แก่กายที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส ตั้งแต่เมื่อได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

ส่วนทางคติเห็นยาน ความดำรงอยู่ของพระพุทธเจ้าย่อมมีอยู่ในพระธรรม หรือความดำรงอยู่ของพระธรรมย่อมมีในพระพุทธเจ้า ดังที่ตรัสไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม” ผู้ที่ได้บำเพ็ญธรรมปฏิบัติจนได้ปัญญา จึงย่อมจะประจักษ์ความจริงข้อนี้.

ปัญหาทางพระพุทธศาสนาบางข้อ กับความสนใจของชาวต่างชาติ

บัดนี้ พระพุทธศาสนาได้เป็นที่สนใจของคน แม้ในต่างประเทศ และได้มี ปัญหาที่ข้องใจของเขา ปัญหาเหล่านั้น หลายข้อที่แม้คนไทยก็น่าสนใจเช่นว่า ความเชื่อ ในเรื่องความสืบชาติ คือ ตายแล้วเกิด ก็จะต้องมีวิญญาณถาวร (Permanent soul) มีใช่หรือ และอะไรไปเกิดถ้ามิใช่วิญญาณถาวร

เรื่องนี้ควรยืนยันได้ว่า ในพระพุทธศาสนามีได้แสดงวิญญาณถาวร แต่แสดง เป็นเหตุผลตามหลักอริยสัจ ๔ หรือตามหลักปฏิจสมุปบาท โดยความที่ถอดมา ง่าย ๆ ว่า เมื่อยังมีอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ก็มีชาติ เมื่อสิ้นกิเลสเหล่านี้แล้วก็ สิ้นชาติ ฉะนั้น จึงไม่มีวิญญาณถาวร ถ้าจะมีวิญญาณถาวรแล้วก็ต้องเกิดใหม่อีกรำไป ไม่มีสุดสิ้น หรือมิฉะนั้นก็ต้องมีชาติถาวรในที่สุด แต่ทางพระพุทธศาสนา ไม่มีชาติ ถาวร หมายความว่าเกิดมาแล้วไม่แก่เจ็บตาย เพราะแสดงว่าเมื่อมีชาติ (เกิด) ก็ต้อง มีแก่เจ็บตาย ในขณะที่ยังมีกิเลสอยู่ สิ่งที่เกิดนั้นคือเราหรือตัวเรา ซึ่งเป็นความ ประชุมแห่งกิเลสดังกล่าว เพราะไม่มีตัวเราที่แท้จริง หรือเรียกว่าสัตว์ แปลว่า ผู้ข้อง คือยังมีตัณหา ตัวเราในทุก ๆ ชาติเป็นคนเดียวกัน ฉะนั้น จึงต้องรับผิดชอบต่อกรรม ที่ตนทำ เช่นทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วในชาตินี้ ตัวเราก็จะต้องรับผลของกรรมที่ทำได้ แม้ในชาติต่อไป มิใช่ว่าจะหนีกรรมที่ทำไว้พ้นเพราะไปเกิดเป็นคนอื่นที่มีไม่ใช่เรา และ สามารถสั่งสมความดีและความชั่วสืบต่อกันไปได้ ความดีที่สั่งสมเก็บไว้เรียกว่า บารมี

ส่วนความชั่วที่สั่งสมเก็บไว้เรียกว่า อาสวะ มีเก็บอยู่ในส่วนลึกแห่งจิตใจ แสดงออกเป็นนิสัยหรือความโน้มเอียง หรือพื้นแห่งจิตใจ บารมีย่อมส่งพื้นแห่งจิตใจให้สูงขึ้น ผู้ที่เกิดมามั่งมี หมั่นศึกษาอบรมให้มีความรู้ หมั่นสร้างความคิดต่าง ๆ ก็อาจไปเกิดเป็นคนมั่งมี เป็นคนฉลาดต่อไป เพราะกรรมที่ทำไว้เป็นไปในทางดี ในทางส่งเสริมปัญญา เช่นการศึกษาเป็นกรรมที่ส่งเสริมปัญญา โดยเฉพาะบารมีเป็นเครื่องชำระขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้นทุกที จนบริสุทธิ์อย่างยิ่ง ที่เรียกว่าบรรลุนิพพาน เป็นพระอรหันต์ หากจะถามว่า พระอรหันต์ตายแล้วไปไหน ตายเกิดหรือตายสูญ มีคำตอบว่า จะว่า ตายเกิดหรือตายสูญ หรือตายแล้วไปไหนไม่ถูกทั้งนั้น ดังที่มีประโยคปฏิเสธไว้ ๔ ทางว่า ไม่ควรกล่าววว่า

๑. เกิด
๒. ไม่เกิด
๓. ทั้งเกิดทั้งไม่เกิด
๔. เกิดก็ห้ามมิได้ ไม่เกิดก็ห้ามมิได้

เพราะการกล่าวเช่นนั้นทุก ๆ ทาง ย่อมเกี่ยวกับชั้น ๕ ที่เป็นส่วนกายทั้งนั้น ส่วนพระอรหันต์พ้นจากชั้น ๕ มิใช่ชั้น ๕ จึงไม่ควรจะใช้คำที่เป็นเรื่องของชั้น ๕ และถ้าพ้นจากเรื่องของชั้น ๕ ก็พ้นโศกหรือถ้อยคำที่จะพูดกัน ดังที่เรียกว่า พ้นสมมุติบัญญัติ หรือพ้นโศกหรือถ้อยคำที่จะพูด จะแสดงได้แต่ในทางปฏิเสธเช่น ๔ ทางที่กล่าวแล้ว หรือในทางปฏิเสธโดยนัยอื่นเช่นว่า “อายตนะ นั้นมีอยู่ เป็นที่ซึ่งมิใช่ดิน น้ำ ไฟ ลม มิใช่โลกนี้ มิใช่โลกหน้า” เป็นต้น ได้มีชาวต่างประเทศมิใช่น้อยสนใจในปัญหารธรรมสูง ๆ เช่นเรื่องข้างบนนี้

ธรรมกับการพัฒนาบ้านเมือง

ได้มีปัญหาว่า บัดนี้ ประเทศชาติกำลังพัฒนาตามความเห็นของบางคนว่า กำลังเปลี่ยนจากกสิกรรมเป็นอุตสาหกรรม ความเชื่อของคนในเรื่องนรกสวรรค์ ชาติหน้า ซึ่งเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งใจคนให้กลัวบาปได้หมดไปในส่วนใหญ่ ฉะนั้น จะมีกำลังอะไรเป็นเครื่องยับยั้งคนได้ในปัจจุบัน และพระพุทธศาสนาสอนเรื่องนรกสวรรค์ เรื่องการเกิดใหม่ไว้อย่างไร เป็นเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้มิใช่หรือ และไม่ขัดกับที่กล่าวว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ คือพิสูจน์ได้หรือ จะมีธรรมอะไรที่จะพึงใช้ปฏิบัติในสมัยที่บ้านเมืองต้องการพัฒนา เช่นในเวลานี้ ปัญหาดังกล่าวนี้อาจตอบรวม ๆ กันไปได้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมสำหรับใช้ปฏิบัติเพื่อผลที่เรียกว่าพัฒนา เช่น หลักปฏิบัติเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน ๔ ข้อ คือ ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ขยันทำงานให้เกิดทรัพย์ ถึงพร้อมด้วยความรักษาทรัพย์ที่หามาได้ คบเพื่อนดี ใช้จ่ายพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

อนึ่ง คนเรามื่อนาคต จำจะต้องมีหลักประกันสำหรับอนาคตอีกด้วย พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ปฏิบัติอยู่ในธรรมอีก ๔ ข้อ คือ ถึงพร้อมด้วยความเชื่อ ในกรรมและผลของกรรม หรือกล่าวรวม ๆ ว่า เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ถึงพร้อมด้วยศีล คือ ความประพฤติงดเว้นจากความชั่วต่าง ๆ ถึงพร้อมด้วยการสละให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ถึงพร้อมด้วยปัญญาความรู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์หลักทั้ง ๔ ข้อหลังนี้เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งหรือยับยั้งใจคนได้ โดยเฉพาะข้อศรัทธา และปัญญา ซึ่งควรจะต้องมีอยู่ให้พอสมควรแก่กัน

เรื่องนรกสวรรค์ชาติหน้านั้น เป็นเรื่องของศรัทธาอย่างหนึ่ง ถ้าจะเลิกเสีย ก็จะต้องมีศรัทธาอย่างอื่นมาแทน เช่นศรัทธาในกรรมและผลของกรรม ซึ่งเป็นศรัทธาโดยตรงในพระพุทธศาสนา คือเชื่อในความดีความชั่ว และเชื่อว่าความชั่วไม่ควรทำ ส่วนความดีควรทำ ถ้ามีศรัทธาได้อย่างนี้จะไม่ต้องเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ก็ได้ ถ้ายังไม่ได้ศรัทธาดังกล่าว เห็นว่าเชื่อว่ามีนรกสวรรค์ไฉนดีกว่า เพราะยังมีเครื่องเหนี่ยวรั้งใจให้ยำเกรงในบาปกรรมอยู่

เรื่องนรกสวรรค์ พระพุทธเจ้าตรัสไว้จริงว่า คนทำทุจริต ตายไปสู่ทุกดินนรก ส่วนคนทำสุจริตตายไปสู่สุคติโลกสวรรค์ เรื่องนี้กล่าวได้ว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์ สำหรับคนสามัญซึ่งมีภูมิจิตและปัญญาไม่ถึง ซึ่งต้องอาศัยศรัทธาเป็นพาหะ (เครื่องนำ) คือเชื่อตามพระพุทธเจ้า

ในครั้งพุทธกาลก็ได้มีเสนาบดีผู้หนึ่งชื่อสีหะ กราบทูลถามผลทาน พระพุทธองค์ตรัสตอบผลปัจจุบัน และผลชาติหน้า สีหะกราบทูลว่า ผลปัจจุบันตนมองเห็น ส่วนผลชาติหน้าไม่เห็นแต่ก็เชื่อตามที่ตรัส

เรื่องที่ควรเชื่อด้วยปัญญาที่พอตรองตามให้เห็นจริงได้ยังมีอยู่อีกเป็นอันมาก เช่นเรื่องความดีความชั่ว และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญาโดยตรงก็มีมากเช่นหลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจจ์ ฉะนั้น หลักศรัทธาและหลักปัญญาทั้งสองนี้ ควรยึดไว้ให้มั่น เรื่องอะไรที่ควรศรัทธา และควรรู้ทางปัญญา เมื่อจะเลิกอย่างหนึ่ง ก็ควรมีอีกอย่างหนึ่งที่ดีกว่าถูกต้องทางพระพุทธศาสนายิ่งกว่ามาทดแทน จึงคงมีศรัทธาและปัญญาอยู่นั่นเอง.

ทางธรรมและทางกิเลส

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จเดินทางไกลไปในแคว้นโกศล มีท่านพระนาคสมาละเป็นผู้ติดตาม เมื่อเสด็จไปถึงทางสองแพร่งแห่งหนึ่งในระหว่างทาง พระนาคสมาละกราบทูลว่า ทางนี้ไปทางนี้ แต่พระพุทธองค์ตรัสให้ไปอีกทางหนึ่งว่า ทางนี้ไปทางนี้ พระนาคสมาละคงกราบทูลยืนยันว่า ทางนี้ต่างหากถูก จนถึงสามครั้ง พระองค์ก็ตรัสคงพระวาจาในอีกทางหนึ่ง พระนาคสมาละจึงวางบาตรจีวรของพระพุทธเจ้าไว้ที่พื้นดิน กราบทูลให้ทรงทราบแล้วแยกเดินไปตามทางที่ตนว่าถูก ครั้นเดินไป พวกโจรซึ่งชุมนุมอยู่ในระหว่างทางได้ตรูกันเข้ามาทูปตีด้วยมือและเท้า ทูปบาตร ฉีกผ้าสังฆาฏิ พระนาคสมาละวิ่งหนีกลับมาทางเก่า พบพระพุทธองค์ทรงนั่งอยู่ จึงลงนั่งกราบทูลเรื่องที่ตนเดินทางไปถูกพวกโจรทูปตีแทบประดาตาย พระพุทธองค์ทรงทราบเนื้อความนั้นแล้ว ทรงเปล่งพระอุทานขึ้น มีความว่า “ผู้บรรลุเวท (ความรู้) เทียวไปด้วยกัน อยู่ด้วยกันปนไปกับคนที่ไม่รู้ แต่ยอมละเว้นคนหรือกรรมที่ชั่วทรามเสียได้ เหมือนนกกระเรียน เว้นน้ำ ต้มแต่น้ำนม ฉะนั้น”

เรื่องนี้ดูไม่น่าจะมีขึ้น คือไม่น่าจะมีพระที่ตื้อดิ่งต่อพระพุทธเจ้า แต่ผลที่ตื้อนั้นก็เกิดขึ้นฉับพลัน ยิ่งดีที่ใจไม่ทูปตีเสียจนล้มตาย เพียงแต่บอบช้ำยาแยะเท่านั้น และต้องกลับมาหาพระพุทธเจ้าอีกวาระหนึ่ง

ความจริง คนที่ตื้อดิ่งต่อพระพุทธเจ้านั้นมิใช่มีแต่ท่านองค์นั้นเท่านั้น คิดดูให้ดีจะเห็นว่ามิใช่เป็นอันมาก เพราะมีคนเป็นอันมากที่ไม่เดินตามทางที่พระพุทธเจ้าได้

ทรงสอน แต่เดินเสียอีกทางหนึ่ง เหมือนอย่างทรงสอนว่าให้เดินทางกลาง แต่ก็ไปเดินทางซ้ายบ้าง ทางขวาบ้าง หรือทรงสอนให้เดินทางขวา ไปเดินทางซ้าย พระองค์ได้ทรงชี้ไว้แล้วว่า นี่เป็นทางผิด คือทางทุจริต ทางอบาย ทางทุจริต ทางนรก ส่วนทางนี้เป็นทางถูกทางสุจริต ทางสุคติ ทางสวรรค์ แต่คนเรายังก็เดินไปในทางที่ทรงห้าม ต้องถูกโจรทุบตี คือต้องรับผลของความชั่วซึ่งเป็นความทุกข์ต่าง ๆ บางทีก็เกิดขึ้นในปัจจุบัน บางทีก็เกิดขึ้นในอนาคตที่ไกลหรือไกล ในที่สุดก็ต้องกลับมาหาพระองค์อยู่นั่นเอง

เรื่องทางสองแพร่งนี่นี่ก็ดู คนเราจะต้องพบในกิจการต่าง ๆ ตลอดถึงในทางดำเนินชีวิตอยู่คนละหลายครั้งหลายหน ถ้าเลือกทางเดินผิด จะต้องประสบความเสียหายเดือดร้อน ถ้าเลือกทางถูกจะประสบผลดีมีความสุขความเจริญ ฉะนั้น จึงต้องมีสติและปัญญาพิจารณาให้รอบคอบ ทั้งด้วยตนเองทั้งด้วยปรึกษาผู้รู้ทั้งหลาย ไม่ด่วนตัดสินใจในขณะที่มีอารมณ์ในใจว่าม หรือไม่ด่วนเชื่อความคิดของตนเองหรือของใคร โดยมีได้ไตร่ตรองให้รอบคอบ กล่าวโดยเฉพา ถ้าเดินตามทางที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ คือ เดินตามทางธรรม มิใช่ตามทางกิเลส เป็นไม่มีผิด.

พรและความสุขปีใหม่กับการปฏิบัติ

อย่างขึ้นวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๑ เป็นวันย่างขึ้นปีใหม่ ได้มีการทำบุญ และการรื่นเริงขึ้นปีใหม่กันตามประเพณีนิยมทั่วไป ทุก ๆ คนต่างหวังความสุขปีใหม่ และต่างอวยพรความสุขปีใหม่ให้แก่กัน ถ้าทุก ๆ คนต่างมีไมตรีจิตให้ความสุขแก่กัน ด้วยใจจริง วันขึ้นปีใหม่ก็จะมี ความหมายขึ้นมาก เพราะจะได้ตั้งต้นชีวิตใหม่กันด้วย ไมตรีจิต อันหมายถึงความสุข

แต่คนเรานั้นโดยมากไม่ยอมให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านพ้นไปเป็นอดีตเหมือน เดือนปี ยังสืบต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้ให้นานยาว ที่เคยซึ่งเคยโกรธเคือง ก็คงสืบต่อ ความขง ความโกรธเคือง ที่เคยวิวาทรบราฆ่าฟันกัน ก็คงสืบต่อการวิวาทรบราฆ่าฟัน กันต่อไป จะหยุดก็เพียงวันสองวันในสมัยขึ้นปีใหม่กันเท่านั้น บางทีขึ้นปีใหม่แล้วกลับ ทำลายกันหนักขึ้นไปเสียอีก

อันที่จริงทุกคนทุกฝ่ายต่างก็ต้องการสุขด้วยกัน แม้จะไม่ค่อยได้ความสุข ในปีเก่า ก็ต้องการความสุขในปีใหม่ แต่ทำไมจึงยังสร้างและสืบต่อเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิด ความทุกข์ ยังไม่หยุดก่อนเสียสักที

พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบเหตุดังกล่าว ดังที่มีกล่าวว่า ครั้งหนึ่งเมื่อแรกตรัสรู้ พระพุทธองค์ประทับที่คางไม้โพธิ์ทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้ทรงเห็นหมู่สัตว์โลก ถูกกิเลสคือราคะ โทสะ โมหะ เฝ้าให้เดือดร้อนกันอยู่มากมาย ข้อนี้เป็นความจริง แต่ทำไมคนเราจึงไม่ค่อยจะยอมรับนับถือความจริง ไม่ค่อยจะปฏิบัติลดกิเลสในตนเอง

ให้น้อยลง เพราะความยอมรับนับถือความจริงและปฏิบัติลดกิเลสดังกล่าวนี้ เป็นทาง
ที่ระงับเหตุการณ์ที่ร้ายต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขดังที่ต้องการ

เรื่องความจริง ไม่ต้องกล่าวถึงความจริงที่ลึกซึ้งอะไร เพียงความจริงของกรรม
คือ การงานของตนเอง ซึ่งทุก ๆ คนรู้ว่าตนทำอะไรไว้บ้าง ผิดหรือถูกอย่างไร
แม้เช่นนี้ ก็มักยังไม่ยอมรับ ไม่ใช่หมายความว่าให้ไปโฆษณาบอกแก่ใคร ๆ แต่
หมายความว่าไม่ยอมรับตนเองว่าผิด และปฏิบัติแก้ไขให้ดีขึ้น ตรงกันข้าม กลับพูดเท็จ
ใส่ความผู้อื่น ยกตนว่าดี กดผู้อื่นลงไป ผู้ที่ทำเช่นนี้ได้ก็ด้วยจิตใจหนายู่ด้วยกิเลส
ดังที่พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็น

ฉะนั้น ทางที่ให้เกิดความสุขได้ จึงมีอยู่ที่ความยอมรับความจริงแห่งกรรม
ของตน แห่งจิตใจของตน เพื่อที่จะได้แก้ไขกรรมของตนให้ดีขึ้น คือ กรรมเก่าที่ไม่ดี
ก็ให้ยอมรับว่าไม่ดี เคยพูดเท็จมาแล้ว ก็ให้ยอมรับว่าพูดเท็จมาแล้ว ยอมรับแก่ตนเอง
เพื่อว่ากรรมเก่าจะได้จบกันไปพร้อมกับปีเก่า จิตใจซึ่งเป็นเบื้องต้นของกรรมก็
เช่นเดียวกัน ที่เคยคลุ้มคลั่งมาด้วยโรครักิเลสหนา ก็ให้ดับไปพร้อมกับความหมดไป
ของปีเก่า

รวมความว่า ส่วนที่ไม่ดีทั้งกรรมทั้งจิตใจที่มีอยู่ในปีเก่า ให้จบกันเสียที่
ในเวลาวันขึ้นวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๑๐ อย่างขึ้นวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๑ ให้เป็น
วันย่างแห่งกรรมที่ดี จิตใจที่ดีดังนี้ วันขึ้นปีใหม่เป็นวันฤกษ์ดีแท้ เพราะพระพุทธเจ้า
ได้ตรัสไว้ความว่า ประพฤติดีเวลาใด เวลานั้นเป็นฤกษ์ดี มงคลดี วันดีแล.

จตุรพิธพรและพรในใจ

พรที่คนปรารถนากันมาก น่าจะเป็นพร ๔ ประการที่เรียกว่า จตุรพิธพร หรือ จตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ หมายถึงความมีอายุยืน ความมีวรรณะคือ ผิวพรรณงดงาม ไม่แก่เร็ว หมายถึงความมีชื่อเสียงดีด้วย สุขะ หมายถึง มีสุขสมบัติต่าง ๆ ด้วย และความมีพละคือกำลังต่าง ๆ เช่นกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา กำลังพวกพ้อง เป็นต้น อันที่จริง การให้พรกันนั้นย่อมเป็นที่ทราบกันดี คือการให้ความมีมิตรจิตมิตรใจต่อกันเท่านั้น มิใช่ใครจะหยิบยื่นพรเหล่านี้ให้แก่กันได้ ด้วยสักแต่ว่าปาก ฉะนั้น การให้พรแก่กันจึงหมายถึงแสดงออกซึ่งความปรารถนาดีต่อกัน เพียงเท่านั้นก็เป็นสิ่งที่เกื้อกูลแก่ความสุขทางจิตใจมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย ทั้งเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้เกิดพร ๔ เหล่านี้ได้จริง

โดยตรงกันข้าม การแสดงออกซึ่งความปรารถนาร้ายต่อกัน ย่อมเป็นเครื่อง บั่นทอนพรต่าง ๆ ตั้งต้นแต่อายุและอายุนั้นไม่ใช่มีความหมายเฉพาะแต่อายุของชีวิต เท่านั้น แต่พึงหมายถึงอายุของกิจการต่าง ๆ ที่คนเราก่อตั้งขึ้นด้วย กิจการที่ก่อตั้งขึ้น และดำรงอยู่ ก็คล้ายกับเป็นบุคคลที่มีชีวิตจิตใจขึ้น แม้เป็นบุคคลสมมุติก็คล้ายกับเป็น บุคคลจริง ๆ เพราะคนจริง ๆ นี้เองเป็นผู้ใส่ชีวิตจิตใจให้แก่กิจการ เมื่อจิตใจคนจริง ๆ เป็นเช่นไร ก็ย่อมปรุงแต่งชีวิตจิตใจเช่นนั้นให้แก่กิจการ จิตใจคนจริง ๆ ดีก็ย่อม ผจงปรุงแต่งชีวิตจิตใจที่ดีให้แก่กิจการ จิตใจคนจริง ๆ ไม่ดี ก็ย่อมปรุงแต่งชีวิตจิตใจ ที่ไม่ดีให้แก่กิจการ แต่กิจการที่ทำด้วยกันมากคนมากหุ้่น บางทีก็ต้องสะดุดหยุดยั้ง

เล็กล้ม เพราะผู้ทำด้วยกันไม่ให้พรกัน บางทีฝ่ายหนึ่งให้พร อีกฝ่ายหนึ่งให้โทษหรือให้โทษด้วยกันทั้งสองฝ่าย จนทำด้วยกันไม่ได้ ก็เท่ากับทำลายชีวิตอายุของกิจการ ความขาดพรในใจต่อกันย่อมเป็นเหตุทำลายอายุได้ดังนี้

ความขาดพรในใจย่อมหมายถึงได้ว่า คือความขาดความปรารถนาดี ขาดความสัตย์ซื่อ ความข่มใจ ความอดทน ความเสียสละ ความเคารพนับถือ ความอ่อนน้อมต่อคนดีคนเจริญ คนนั้นมีทั้งคนดีคนไม่ดี คนคนเดียวก็มีได้ทั้งความดีความไม่ดี คนใดมีความไม่ดีอย่างไร แต่ไม่รู้จัก ตัวเองไม่ยอมรับ ไม่ยอมแก้ความไม่ดีของตน คนนั้นคือผู้ที่ขาดพรในใจ ขาดความปรารถนาดี ขาดความสัตย์ซื่อเป็นต้นดังกล่าว จะเป็นผู้ทำลายอายุของกิจการได้ ฉะนั้น จำเป็นที่ทุกคนผู้ทำงานร่วมกันในกิจการทั้งหลาย จะพึงยอมรับความจริงของตนว่าเป็นอย่างไร และแก้ไขตนเองให้ดีเสียก่อน แล้วจึงค่อยคิดแก้ไขกิจการ ถ้าแก้ตนเองยังไม่ได้ พรต่าง ๆ ก็นับวันแต่จะหมดสิ้น ผู้ร่วมงานที่มีสติสัมปชัญญะ มีกตัญญูกตเวที มีความปรารถนาดีต่อกัน จึงจะไม่ประสบเครื่องบั่นทอนต่าง ๆ เป็นต้นว่าบั่นทอนอายุของกิจการดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งถ้าเป็นกิจการที่ดำรงอยู่เป็นประโยชน์ทั้งทางกายและจิตใจแก่ผู้ทำและแก่คนทั้งปวง ก็เป็นที่น่าเสียดาย.

ความหลังกับกระแสชีวิตปัจจุบัน

๑

คนเราทุกคนต่างมีสิ่งหนึ่งอยู่ด้วยกัน คือ 'ความหลัง' ซึ่งครอบงำชีวิตปัจจุบัน อยู่เป็นอันมาก อันร่างกายของคนเราย่อมมีหน้ามีหลัง แม้วีถีแห่งชีวิตก็ฉนั้นนั้น ย่อมมีความหลังประกอบอยู่กับกระแสชีวิตปัจจุบันดังจะเรียกว่า 'หน้า' คือ เหตุการณ์แห่งชีวิตที่ออกหน้าอยู่เกี่ยวแก่ความคิดเห็น การกระทำ และความได้ ความเสีย ความสุข ความทุกข์ต่าง ๆ ที่ได้รับอยู่ อันรวมเป็นกระแสชีวิตปัจจุบัน อะไรคือความหลัง หากจะให้ตอบเท่าที่ทุก ๆ คนจำได้ ก็คือ การอะไรที่ตนเองได้ทำไปแล้วจริง ทั้งที่เป็นการเฉพาะตน ทั้งที่เป็นการที่เกี่ยวแก่ผู้อื่น ซึ่งได้ทำไปแล้วสลบซับซ้อนเป็นอันมาก เป็นความผิดก็มี หรือเป็นคุณก็มี เป็นโทษก็มี คนเราเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่างก็มีความหลังมากขึ้น หากได้มีสติ ระลึกถึงความหลังของตนเท่าที่ตนรู้และจำได้ตาม เป็นจริงและมีวิจย คือเลือกเฟ้นออกไปว่าการอันใดที่ได้ทำแล้ว เป็นความผิดเป็นโทษ การอันใดเป็นความถูก เป็นคุณ ดังนี้เรียกว่าวิจยตนเอง ทำให้มีความรู้จักตนเอง ถ้าเป็นดังนี้ ความหลังส่วนที่ผิดที่เป็นโทษ ก็จักยุติ สิ้นอำนาจที่จะครอบงำชีวิตปัจจุบันต่อไป ส่วนความหลังที่เป็นความถูกเป็นคุณ ก็จะไม่สืบทอดกระแสชีวิตปัจจุบันต่อไป

ธรรมย่อมเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตตรงจุดดังกล่าวนี้ คือ สติ กับธรรมวิจย (ในหมวดโพชฌงค์ ๗ ประการ ยกมาเพียง ๒ ข้อ) ธรรม ๒ ข้อนี้ จำเป็นแก่กระแสชีวิตของทุก ๆ คน จริง ๆ คนที่หลงดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิด ในทางแห่งความทุกข์

เดือดร้อนต่าง ๆ เพราะขาดสติกับธรรมวิจยารู้จักตนเองแล้ว ดำเนินไปแต่ในทางที่ถูก และคำว่า ‘ธัมมะ’ ในคำว่า ธรรมวิจย ก็หมายถึงความผิด ความถูก หรือ ความดี ความชั่วแห่งความหลังของแต่ละคนนั่นเอง และหมายตลอดถึงกระแสปัจจุบันด้วย คนที่ขาดสติกับธรรมวิจยย่อมนั้นเป็นคนที่ยึดติดตัวเอง ไม่รู้จักตนเอง หรือเป็นคนที่ไม่เข้าใจตนเองที่โลกที่โกรธ ย่อมจะสร้างกรรมที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนต่าง ๆ ครั้นกรรมที่ทำไว้ซับซ้อนกันเป็นความหลังที่แรงมาก ย่อมจะมีอำนาจครอบงำกระแสชีวิตปัจจุบันในทางทุกข์เดือดร้อน ซึ่งทุก ๆ คนจะต้องรับสนองความหลังคือกรรมของตนนั่นเอง แต่ทุก ๆ คนย่อมจะมีความหลังที่ถูกที่ติอยู่ด้วยกันไม่น้อยก็มาก เพราะไม่มีใครที่จะทำอะไรถูกหมดหรือผิดหมดทุกอย่าง โดยปกติก็จะมีผิดบ้างถูกบ้าง ดังที่กล่าวว่ามีมนุษย์สามัญปกตินั้นย่อมทำกรรมที่ดำบ้างขาวบ้าง และแม้จะทำผิดมามาก ก็มีใช้หมายความว่าแก้ไขไม่ได้ หรือเป็นผู้ที่ถูกสาปเสียแล้ว พระพุทธเจ้าไม่ทรงสาปใคร ทรงมีพระกรุณาเพื่อจะช่วยบุคคลทุกคน คนที่ผิดมามากก็ยิ่งจะอยู่ในข่ายแห่งพระมหากรุณา ข้อสำคัญอยู่ที่ตนเองของทุกคน คือ ถ้าตนเองไม่สาปตนเอง ไม่แข่งตนเอง แต่รับธรรมของพระองค์มาใช้ คือ สติ กับธัมมวิจยดังกล่าว ธรรมนี้เอง จักรักษา ดังคำว่า ‘ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม’ คือจะยกผู้ที่มีสติมีธรรมวิจย จากปลักแห่งความผิดความทุกข์ นี้คือ ธรรมานุภาพ ไม่ใช่มารานุภาพ ซึ่งจะตั้งไปอีกทางหนึ่ง.

๒

ในเดือนมกราคม ๒๕๑๑ นี้ มีงานหลายงานตั้งแต่งานส่งปีเก่ารับปีใหม่ งานกาชาด งานวันเด็ก (ที่ ๑๓) งานวันครู (ที่ ๑๖) และยังมีงานเฉพาะเช่น งานฉลองประสูติครบ ๗๐ ปี สมเด็จพระสังฆราช และงานฉลองสมโภชครบ ๑๐๐ ปี แห่งวัดมกุฏกษัตริยาราม มีหลายงานเกี่ยวแก่งานระลึกถึงความหลัง ฉะนั้น จะได้กล่าวถึงเรื่องความหลังอีก อันความหลังนี้ บางอย่างก็พูดเตือนกันให้ลืมเสีย ดังว่า “ลืมความหลังเสียเถิด” บางอย่างพูดเตือนกันให้ระลึกถึง ดังว่า “นึกถึงความหลังบ้าง” เพราะความหลังมีอยู่เสมออย่างจริง คือที่ควรลืมเสียก็มี ที่ควรระลึกถึงก็มี แต่คนทั่วไป

ก็มักจะทำได้ทั้งสองอย่าง เพราะเมื่อจำได้แล้วจะบังคับให้ลืมหาได้ไม่ คนที่บ่นว่าขี้หลงขี้ลืมนั้นไม่จริงเสมอไป เรื่องที่ไม่ลืมก็มีอยู่มาก โดยเฉพาะเรื่องที่ได้ประสบมาแล้ว โดยมากก็ย่อมเกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย เพราะทุก ๆ คนจะต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่น ตั้งแต่เกิดมา จะต้องพ่อแม่ ญาติมิตร ครูอาจารย์ เพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ถ้าแต่งงานก็จะมีคู่ครองร่วมชีวิต จะต้องมีบุตรหลานตั้งนี้เป็นต้น ซึ่งรวมเข้าในทิศ ๖ ของพระพุทธเจ้า ทุก ๆ คนเมื่อผ่านชีวิตมามาก ก็ย่อมมีความหลังเกี่ยวแก่คนอื่นมาก ทั้งในทางก่อโทษทุกข์ ทั้งในทางก่อเกื้อประโยชน์สุขแก่กัน

เรื่องของชีวิตย่อมมีความหลังดังกล่าวอยู่ด้วยกันทุกชีวิต บางคนที่ผิดหวังในชีวิตหลังต้องเสวยทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกาย และจิตใจอยู่ในปัจจุบัน ก็มีอยู่มากน้อยที่เรียกกันว่าพ่ายแพ้ชีวิต บางคนผิดหวังในคนหนึ่ง เลยผูกโกรธไปถึงคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นเพศเดียวกัน หรือที่มีลักษณะอะไรอย่างเดียวกัน และทำการทำลายแก้แค้นไม่เลือกหน้า บางคนรู้จักบุญคุณของผู้ที่เกื้อกูลตนมา บางคนก็ไม่รู้บุญคุณใคร บางทีลบหลู่คุณของท่านผู้มีคุณ หรือทำลายท่านผู้มีคุณแก่ตน ดังนี้ก็มีมาก

ตามที่กล่าวมานี้ดูเหมือนไม่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา แต่ความจริงเกี่ยวทีเดียว เพราะพระองค์ได้ทรงสอนไว้แล้วว่า ควรปฏิบัติเกี่ยวกับความหลังดังกล่าวอย่างไร ซึ่งใช้ได้แก่ทุกชีวิตทุกกาลสมัย คือ ทรงสอนมิให้ผูกโกรธในคนอื่นเกี่ยวกับความหลังที่ล่วงเกินผิดพลาดแก่กัน เพราะการผูกโกรธนั้นคือการก่อเวร ได้แก่ก่อความเป็นไพรีหรือศัตรูกัน อันความเป็นศัตรูกันนั้น ย่อมเกิดจากบุคคลสองคนหรือสองฝ่าย ดังจะกล่าวว่าบุคคลที่หนึ่งซึ่งเป็นผู้ก่อกรรมที่เบียดเบียนขึ้นก่อน และบุคคลที่สองซึ่งก่อกรรมเช่นเดียวกันเป็นการแก้แค้น บุคคลสองคนหรือสองฝ่ายนี้ ต่างก็ทำตอบแก่กันยี่ดียวไปจนกว่าจะหายโกรธและเลิกผูกโกรธกัน เวรย่อมก่อขึ้นตั้งแต่เริ่มผูกโกรธกัน จนถึงเลิกผูกโกรธเวรจึงสงบ

พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้งในทางป้องกันทั้งในทางแก้ ในทางป้องกัน คือ ทรงสอนให้เว้นการทำที่ก่อโทษทุกข์แก่กัน ให้ทำแต่สิ่งที่ดีเกื้อกูลกัน ดังเช่นทรงสอนให้ตั้งอยู่ในศีลซึ่งล้วนเป็นข้อป้องกันเวรทั้งนั้น และทรงสอนให้แผ่เมตตา ความปรารถนาความสุขแก่กัน เพราะเมื่อจิตใจมีเมตตาต่อกันแล้ว ก็จะไม่เบียดเบียนกันไม่ได้ ทำร้ายกันไม่ลง

จะทำแต่ความเกื้อกูลกัน และถ้าได้ทำล่วงเกินกันแล้ว ก็ต้องแก้ตัวด้วยความรู้สำนึกผิด ขอให้อดโทษแก่กัน และตั้งใจที่จะไม่ทำเช่นนั้นอีก เมื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนดังนี้ ก็จะไม่วุ่นวาย และเวลาที่วุ่นวายแล้วก็จะสงบ ความหลังของชีวิตในด้านเวรก็จะผ่านพ้นไป แม้จะไม่ลืมก็ไม่มีพิษมีโทษอีกต่อไป.

๓

ความดำรงชีวิตอยู่ในโลกของทุก ๆ คน ย่อมเนื่องด้วยความหลังของผู้อื่นที่เกื้อกูลอยู่มีใช้น้อย เช่น มารดา บิดา และผู้ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลทั้งหลาย ไม่มีใครจะอยู่ได้โดยปราศจากความหลังของผู้อื่น ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนดังกล่าว บางคราวอาจต้องตกยาก ไร้ญาติขาดมิตรที่จะเกื้อกูล แต่ก็อาจมีผู้มีเมตตาเก็บมาชุบชูอุปถัมภ์ แต่บางคราวก็บริบูรณ์ ซึ่งก็เพราะมีผู้ช่วยอุปถัมภ์อยู่บริบูรณ์นั่นเอง

ตกว่าทุก ๆ คนไม่อาจจะอยู่คนเดียวได้ จำต้องพึ่งพาอาศัยกันและกันโดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้างในทางต่าง ๆ จึงกล่าวได้ว่าชีวิตปัจจุบันของทุกคนตั้งอยู่บนความหลังของคนอื่นผู้มีเมตตาเกื้อกูล ทุก ๆ คนย่อมรู้อยู่แก่ใจตนเองว่า ใครเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนบ้าง และวิสัยของคนดี ย่อมรู้จักคุณอยู่ที่มีคุณแก่ตน และย่อมตอบแทนด้วยคุณ คือเกื้อกูลตอบตามโอกาสที่ควรทำ แต่เพราะคนมีโลกโกรธหลงที่เกิดขึ้นลำพังตนเองบ้าง ถูกชักจูงไปบ้าง จึงได้กลายเป็นผู้ลบหลู่คุณของผู้มีคุณ เพียงไม่รับรู้ ไม่นับถือ หรืออย่างแรง ก็ทำลายผู้มีคุณแก่ตน เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนนุ้ยขึ้นทุกฝ่าย อะไรจะช่วยให้ นอกจากธรรมของพระพุทธเจ้า ถ้าหมู่ชนปราศจากธรรม ก็จะมีแต่คนที่เห็นแก่ตนหรือที่มุ่งที่จะเอาเปรียบกันเบียดเบียนกัน หรือว่าฝ่ายหนึ่งให้ความอุปการะ อีกฝ่ายหนึ่งไม่รู้จักคุณ หรือฝ่ายที่ควรให้อุปการะแต่ไม่ให้เป็นเพราะความมีใจคับแคบ เป็นต้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสเตือนเพื่อให้เกิดความสำนึกว่า คนสองจำพวกออกจะหาได้ยาก คือ คนที่ทำอุปการะก่อน กับคนที่รู้จักคุณและตอบแทนคุณ ดังที่เรียกว่าคนมีความกตัญญูกตเวทีย จะหาได้ยากอย่างไร

ทุก ๆ คนเมื่อตรวจดูที่ตนเองก็ย่อมจะรู้ว่าบัดนี้ตนเองควรจะอุปการะใคร และ
ได้ทำตามสมควรแล้วหรือยัง คือได้สร้างความหลังที่เป็นคุณให้แก่ใคร แม้ในปัจจุบัน
ได้ก่อสร้างคุณให้แก่ใคร หรือว่าก่อสร้างแต่โทษเป็นส่วนมาก อีกอย่างหนึ่ง ได้รับรู้คุณ
และตอบแทนด้วยคุณแก่ผู้มีคุณมาแล้วเพียงไร หรือว่ากำลังครุ่นคิดและทำในทางก่อ
โทษทุกข์หรือทำลาย เหมือนดังคำว่า “กลางคืนเป็นคว้นกลางวันเป็นไฟ” คือกลางคืน
ครุ่นคิดวางแผน กลางวันวางเพลิง ตรวจดูใจตนเองแล้ว ย่อมจะรู้ได้ และย่อมจะเกิด
สติสำนึกได้ว่าสมควรอย่างไร สตินี้เองจะนำธรรมมา คือความเมตตาสงสาร ที่จะ
เป็นเหตุให้เว้นการทำที่เป็นการทำลาย และความกตัญญูทเวที่ ธรรมของพระพุทธเจ้า
ดังกล่าวนี้เท่านั้น ที่จะช่วยกุ๊ใจคนได้จากคว้นและไฟที่แรงร้าย ซึ่งรมใจให้ร้อนอยู่ใน
เวลากลางคืน และเผาให้ไหม้ในเวลากลางวัน เมื่อกุ๊ใจให้พ้นขึ้นมาได้ด้วยธรรมแล้วจึง
จะพบความเย็น ความหลังที่เกื้อกูลกันอันเป็นที่ตั้งอาศัยที่แท้จริงของชีวิตปัจจุบันก็จะ
ปรากฏขึ้น และผู้มีพระคุณจะปรากฏเด่นชัด คงกระพันชาตรีอยู่ ด้วยธรรมานุภาพ
ของพระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำ.

สมัยอภินิหารและของศักดิ์สิทธิ์

สมัยนี้ เป็นสมัยตื่นตื่นเกี่ยวแก่อภินิหารของพระอาจารย์ต่าง ๆ และของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันอีกมิใช่น้อย แสดงถึงจิตใจของคนเป็นอันมากที่ต้องการลาภผลก็มี ต้องการเครื่องคุ้มครองป้องกันก็มี ที่ต้องการไปสังเกตดูก็มี โดยมากพอเอาความต้องการไปด้วยคือต้องการจะได้ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นทรัพย์สินเงินทองความสำเร็จแห่งกิจการที่ทำ ซึ่งเป็นประโยชน์ทางโลกของตน น้อยนักที่จะต้องการธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระอาจารย์บางท่านเป็นผู้ปฏิบัติ มีภูมิทางจิตใจสูงเมื่อทราบกันว่าท่านพักอยู่ในที่ใดคนเป็นอันมากก็พากันไปหา ด้วยพวกเขาความต้องการดังกล่าว ขอให้ท่านทำพิธีเหมือนดังประสิทธิ์ประสาทให้ ซึ่งบางท่านขัดไม่ได้ก็ทำให้บางท่านก็ไม่ยอมทำ ส่วนพวกที่ไปหาด้วยต้องการธรรมจริง ๆ ก็มี แต่ก็น่าจะมีจำนวนน้อยกว่า อันที่จริงก็เรียกว่าพวกเขาความต้องการไปด้วยเหมือนกัน แต่เป็นความต้องการธรรม ซึ่งนับว่าถูกทางพระพุทธศาสนา

พระอาจารย์ที่แสดงอภินิหารมักเป็นที่สนใจของคนเป็นอันมาก ยิ่งกว่าพระอาจารย์ที่ไม่แสดงอภินิหาร ส่วนเรื่องภูมิธรรมทางปฏิบัติมักจะถอยลงมาเป็นอันดับรอง อีกจำพวกหนึ่งมิได้พวกเขาความต้องการอะไรไป แต่เป็นพวกชอบอภินิหารหรือชอบผู้สำเร็จ จึงพากันไปแวดล้อมเป็นบริวาร บางทีก็ไม่ว่าสำเร็จจะอย่างไร

เรื่องความนิยมในอภินิหารหรือผู้สำเร็จนี้มีใช่เป็นของใหม่ เป็นของมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ แม้บัดนี้การศึกษาของคนเราเจริญขึ้นมากแล้ว ก็ยังแก้ความนิยมในเรื่อง

นี้ไม่ได้ คนที่มีการศึกษาดีมาแล้วก็ยังเชื่อกันอยู่มาก น่าคิดว่าการศึกษากัสนดานหลายอย่างของคนไม่ได้ เช่น สันดานแห่งความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลึกลับ ประกอบด้วย ตัณหา (ความอยาก) เป็นต้น ประเด็นสำคัญของข้อนี้อยู่ที่กิเลสตัณหาในจิตใจของคน การศึกษาแม้ระดับสูงทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เพื่อแก้ตัณหา บางทีกลับเพิ่มตัณหา ความหลงของหมู่คนจึงดูเหมือนจะเพิ่มขึ้น สิ่งที่ยั่ววนจิตใจให้หลงก็มีมากขึ้น การแสวงหาของคนจึงเป็นไปในทางเพื่อปรนปรีอหรือกิเลสตัณหาของตนเองเป็นส่วนใหญ่ การแสวงหาพระอาจารย์ต่าง ๆ จึงเพื่อปรนปรีอ ดังนั้น ที่เพื่อธรรมเป็นเครื่องลดหรือ ละกิเลสตัณหาจะมีน้อย ทั้งอาจารย์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่ว ๆ ไป เสียอ่อนวอนศิษย์หรือ คนทั้งหลายมิได้ต้องทำอะไรทางศักดิ์สิทธิ์ให้ บางทีก็มุ่งลภผลชื่อเสียง เพราะยังมี กิเลสตัณหาอยู่เหมือนกัน บางทีคนก็ไปคอยนั่งจับกิริยาบอกบุญใบ้ให้ลามกของท่านที่ เชื่อว่าบอกบุญใบ้หลังนักหนา

ถ้าเป็นไปดังนี้มากขึ้น ก็น่าเป็นห่วงว่าพระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร ทางโลก หรือทางกาย กำลังมีภัยต่าง ๆ เกิดแทรกซึมบ่อนทำลาย ต้องป้องกันปราบปรามกัน อยู่มาก ในทางจิตใจ ก็มีภัยคือกิเลสตัณหาแทรกซึมเข้ามามาก บางทีมาในรูป ของศาสนา ทำให้คนที่ไม่รู้เข้าใจผิดว่า นี่แหละคือศาสนา นี่แหละคือหน้าที่ของพระ ทางที่จะปราบและป้องกัน คือความสนใจศึกษาปฏิบัติคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปลุกศรัทธาในทางที่มีเหตุผลตามหลักกรรม และหลักอริยสัจจ์ของพระพุทธเจ้า

อุปสรรคของชีวิตกับความพยายาม

เมื่อนั่งรถตามถนนสายต่าง ๆ ถึงตอนที่มีสัญญาณไฟเขียวแดง จะพบว่าถูกไฟแดงที่ต้องหยุดรถมากกว่าไฟเขียวซึ่งเล่นรถไปได้ นานีกว่าการดำเนินทางชีวิตของทุกคน มักจะต้องพบอุปสรรคที่ทำให้การงานต้องชะงัก หากเทียบกับทางโปร่ง น่าจะต้องพบความติดขัดมากกว่าที่จะปลอดโปร่งไปได้ทีเดียว บางครั้งอาจต้องประสบเหตุที่น่าตกใจว่าจะล้มเหลว หรือเสียหายมาก คล้ายอุบัติเหตุของรถที่วิ่งไปในถนน คนที่อ่อนแอเย่อหยอมแพ้อุปสรรคง่าย ๆ ส่วนคนที่เข้มแข็งยอมไม่ยอมแพ้ เมื่อพบอุปสรรคก็แก้ไขไป รักษาการงานหรือสิ่งที่มุ่งจะทำได้ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่น ถืออุปสรรคเหมือนอย่างสัญญาณไฟแดงที่จะต้องพบเป็นระยะ ถ้ากลัวจะต้องพบสัญญาณไฟแดงตามถนนซึ่งต้องหยุดรถก็จะไปข้างไหนไม่ได้ แม้ในการดำเนินทางชีวิตก็ฉนั้นนั้น ถ้ากลัวจะต้องพบอุปสรรค ก็ทำอะอะไรไม่ได้ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้แปลความว่า ‘คนเพียงพยายามรำไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์ที่ต้องการ’ ความไม่สำเร็จและความพิบัติต่าง ๆ อาจมีได้เหมือนกัน เมื่อได้ใช้ความพยายามเต็มที่แล้ว ไม่ได้ประสบความสำเร็จ ก็ไม่ควรเสียใจ ควรคิดปลงใจลงว่าเป็นคราวที่จะพบความไม่สำเร็จในเรื่องนี้ ทั้งไม่ควรจนปัญญาที่จะคิดแก้หรือทำการอย่างอื่นต่อไป เพราะการงานที่จะพึงทำให้เกิดผลนั้นมีอยู่เป็นอันมาก ดังคำว่า “ทรัพย์นี้มีไกล ใครปัญญาไว หาได้ไม่นาน” วิสัยคนมีปัญญาไม่อับจนถึงกับไปคิดแย่งทรัพย์ของใคร คนที่เที่ยวลักขโมยแย่งชิงหรือทำทุจริตเพื่อได้ทรัพย์ล้วนเป็นคนอับจนปัญญา ที่จะหาในทางสุจริตทั้งนั้น ส่วนความพิบัติต่าง ๆ นั้น เมื่อไม่ประมาท ยังต้องพบก็แปลว่าถึงคราวหรือที่เรียกว่าเป็นกรรม เช่นถูกไฟไหม้หรือ

ถูกเสียหายต่าง ๆ เรื่องของกรรมที่หมายถึงกรรมเก่า เป็นแรงดันที่สำคัญอย่างหนึ่ง กรรมเก่าที่ทำไว้ไม่ดีย่อมเป็นแรงดันให้พบผลที่ไม่ดี กรรมเก่าที่ทำไว้ดีเป็นแรงดันให้พบผลที่ดี แต่ยังมีแรงดันอีกอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมหรือต้านทาน คือกรรมใหม่ที่ทำในปัจจุบัน ถ้ากรรมปัจจุบันไม่ดีเป็นแรงดันโต้แรงดันของกรรมดีเก่า ส่งเสริมแรงดันของกรรมเก่าที่ไม่ดีด้วยกัน ถ้ากรรมปัจจุบันดีก็เป็นแรงดันโต้แรงดันของกรรมเก่าที่ไม่ดี ส่งเสริมแรงดันของกรรมเก่าที่ดีด้วยกัน ความที่จะโต้กันหรือส่งเสริมกันได้เพียงไรนั้น ขึ้นอยู่กับระดับของกำลังที่แรงหรืออ่อนกว่ากันเพียงไร

คติทางพระพุทธศาสนาแสดงว่า 'บาปกรรมที่บุคคลใดทำไว้แล้ว บุคคลนั้นย่อมละได้ด้วยกุศล' ฉะนั้น ผู้ที่มีศรัทธาในกรรมหรือในบุญบาป จึงทำกรรมที่ดีอยู่เสมอ และมีจิตใจเด็ดเดี่ยวกล้าหาญ เพราะได้เห็นแล้วว่าบุญช่วยได้จริงและช่วยได้ทันเวลา ผลที่เกิดขึ้นระยะเวลาต่าง ๆ กันเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงเรื่องบุญบาปซึ่งจะเห็นกันได้ในชีวิตนี้

เราได้อะไรในวันมาฆบูชา

วันอังคารที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ เป็นวันที่วัดทั้งหลายทั่วประเทศตามไฟสว่างไสว ต้อนรับประชาชนผู้นำดอกไม้เทียนธูปไปบูชาพระและฟังธรรม ซึ่งบางวัดพระภิกษุได้ผลัดเปลี่ยนกันแสดงธรรมตลอดคืนเพราะเป็นวันมาฆบูชา คือวันบูชาในวันเพ็ญเดือนมาฆะ เป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาเมื่อต้นพุทธกาล อันเรียกว่าจาตุรงคสันนิบาตแห่งพระสงฆ์สาวกหมู่ใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงทำอุโบสถที่บิสิสพุทธี ทรงแสดงพระโอวาทครั้งสำคัญในสันนิบาตนั้น ซึ่งหลักที่เป็นยอดพระพุทธศาสนา และหลักรวมข้อปฏิบัติพระพุทธศาสนาทั้งหมดเข้าเป็น ๓ ข้อ คือ ไม่ทำบาป ทำกุศล และชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ มาฆบูชาของทุกปีย่อมเป็นการเตือนใจให้ระลึกถึงพระสงฆ์หมู่ใหญ่นั้นและพระโอวาทนี้ เมื่อระลึกถึงก็เป็นเหตุให้จิตใจ่องใสเป็นสุขไม่น้อยก็มาก ถ้าความระลึกถึงพระพุทธโอวาทมีมากขึ้นในทุก ๆ วัน ก็จะทำให้ผู้ที่ระลึกถึง ลดบาป เพิ่มบุญ หนุนใจให้่องแผ้วมากขึ้นได้ทุกวัน นำเสียดายที่เหตุการณ์ยุ่งยากต่าง ๆ ในโลกทุกวันนี้บอกว่า คนส่วนใหญ่มิได้ระลึกถึงพระพุทธโอวาทเป็นหลักของจิตใจ จึงก่อกรรมทำเข็ญแก่กันเองอย่างน่าอเนจอนาถ ดังที่ได้เกิดขึ้นในบางประเทศ ในประเทศเราเองก็ได้เกิดขึ้นในบางแห่ง แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นปกติสุข

ฉะนั้น ในวันมาฆบูชา ประชาชนจึงไปทำพิธีบูชาถือศีลฟังธรรมกันได้มากมายอย่างเวลาปกติที่ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ถ้าบ้านเมืองวุ่นวายไม่เป็นปกติสุข ประชาชนก็คงไม่สามารถจะทำกุศลกันได้ อันเป็นปกติสุขของบ้านเมือง ย่อมหมายถึงความดำรงอยู่ของ

ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อันเป็นของประชาชนชาวไทยทุกคน และเป็นของ
ที่ทุกคนพึงรักษาไว้เสมอด้วยชีวิต เมื่อคนไทยรักษาไตรรงค์นี้ ไตรรงค์นี้ก็จะรักษาคน
ไทยเองให้ดำรงอยู่เป็นสุขสถาพร

ว่าเฉพาะรักษาศาสนาก็คือรักษาศรัทธาและปัญญาของตนเองให้ถูกทาง
ท่านกล่าวไว้ว่าศรัทธามีอยู่ ๔ คือ ศรัทธาในพระพุทธเจ้าว่าพระองค์เป็นพระศาสดา
ส่วนตนเป็นสาวกคือศิษย์ พระองค์ทรงรู้ส่วนตนไม่รู้ ศรัทธาในศาสนาคือคำสอน
ว่าพึงปฏิบัติให้จงงามได้ มีโอชะคือรสที่ชิมซาบให้เกิดสุข ศรัทธาในการปฏิบัติด้วย
ความเพียรจนถึงถวายชีวิต ศรัทธาที่พึงหวังโลกุตตรผลได้ นำพิจารณาศรัทธาของ
ตนเองว่าเป็นอย่างไร คงไม่มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาคนไหนปฏิเสธว่าไม่มีศรัทธา
ในพระพุทธเจ้า แต่ศรัทธาในศาสนาคือคำสอนของพระองค์ และในการปฏิบัติมีอยู่
เพียงไร ข้อทำไม่ต้องพูดถึงเพราะเมื่อมีข้อต้น ๆ ดีแล้วก็ถึงข้อทำเข้าเอง คำสอน
ของพระพุทธเจ้าได้มีอยู่ชัดเจนแล้วเช่นเรื่องกรรมเรื่องอริยสัจจ์ แต่ว่าได้งอกงามขึ้นมา
ในใจมีโอชะถึงใจเพียงไร ถ้าศรัทธาเรื่องอื่นเต็มไปแล้ว ก็จะได้โอชะในศาสนาโดยตรง
การปฏิบัติก็จะนอกทางไป การรักษาศาสนาข้อสำคัญจึงอยู่ที่แต่ละคนรักษาศรัทธา
ของตนนี้แหละ ให้ถูกทางตามหลักของศรัทธาทั้ง ๔ ข้อนั้น.

๒๐๐ ปีแห่งพระบรมราชสมภพพระพุทธเลิศล้ำ

พระพุทธเลิศล้ำนภลัย คงเป็นที่เข้าใจกันว่า คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๒ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และคงเป็นที่ทราบกันดีด้วยว่า เป็นพระนามแห่งพระพุทธรูป ฉลองพระองค์แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนั้นก่อน คือถวายเป็นพระนามพระพุทธรูปก่อนแล้ว จึงอัญเชิญนามพระพุทธรูปนั้นมาเป็นพระปรมาภิไธยแห่งรัชกาลนั้นด้วย แสดงถึงความสัมพันธ์กันอย่างแนบสนิทแห่งพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนากับชาติไทย และในวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ นี้ เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกร พระพุทธเลิศล้ำนภลัย มีพระบรมราชสมภพครบรอบ ๒๐๐ ปี ประจวบกับเป็นระยะที่ดำเนินการบูรณะพระปรารักษ์วัดอรุณราชวราราม และจะยกพระมหามงกุฎยอดพระปรารักษ์ได้แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งการพระราชพิธี ฉลองวันพระบรมราชสมภพครบ ๒๐๐ ปี และประดิษฐานพระมหามงกุฎยอดพระปรารักษ์วัดอรุณราชวราราม มีกำหนดการตามหมายโดยย่อว่า วันเสาร์ที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ วัดอรุณราชวราราม เวลา ๙.๓๐ น. เสด็จฯ เข้าสู่พลับพลาพิธี ทรงสดับคำกราบบังคมทูลรายงานการบูรณะพระปรารักษ์แล้ว ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมพระมหามงกุฎ ทรงถือสายสูตรเจริญพระมหามงกุฎขึ้นประดิษฐานบนยอดพระปรารักษ์ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานลั่นฆ้องประโคมสังข์แตรดุริยางค์ แล้วเสด็จฯ ตามพระวิหารคดเข้าสู่พระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธนฤมิตร พระพุทธรูป ฉลองพระองค์

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จฯ เข้าพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียน นมัสการพระรัตนตรัย และเครื่องราชสักการะถวายบังคมพระบรมราชสรีรังคาร พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงศีลแล้วทรงสดับพระสงฆ์ ๒๐๐ รูป มีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานเจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วทรงประเคนและ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชวงศ์ประเคนภัตตาหารพระสงฆ์ในพระอุโบสถ ๑๐ รูป ส่วนพระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันในพระวิหารคด โปรดเกล้าฯ ให้ราชสกุลใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยประเคน เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสร็จแล้ว ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร โปรดเกล้าฯ ให้ราชสกุลทอดอีก ๑๙๐ ไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์ ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก เสด็จฯ กลับและระหว่างเวลา ๙ น. ถึง ๑๖ น. พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ประชาชนเข้านมัสการพระพุทธ มหามณีรัตนปฏิมากร และถวายบังคมพระบรมรูปในปราสาทพระเทพบิดร กับให้ จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นจังหวัดที่ทรงพระราชสมภพ จัดงานฉลองตามสมควร ท่านผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นผู้ที่คนไม่ลืม ดังที่เรียกกันว่า ‘อมตะ’ อย่าแต่ว่า ๒๐๐ ปีเลย แม้สองพันห้าร้อยปีเศษ คนก็ไม่ลืม คือ พระพุทธเจ้าผู้เลิศล้ำแห่งดินฟ้าและน้ำทั้งหมด ดังที่ได้ถวายพระนามว่า “พระพุทธเลิศหล้านภาลัย”

เครื่องรางของขลังกับการปฏิบัติตน

๑

ในคราวที่โลกคือกลุ่มมนุษย์เรานี่เอง กำลังเสี่ยงต่อสงครามใหญ่อยู่ในปัจจุบัน ความแทรกซึมบ่อนทำลายมีมากขึ้นและกระชั้นชิดเข้ามา ประชาชนก็พากันแสวงหาที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางใจมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนย่อมไม่เห็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวอื่นยิ่งกว่าพระรัตนตรัย ส่วนที่เป็นบุคคลอันมีเพียงหนึ่ง คือ พระพุทธเจ้าซึ่งได้พากันสร้างพระพุทธรูปปฏิมาใหญ่เล็กสำหรับเคารพบูชากันมากมายทั่วไปแต่โบราณกาล ในปัจจุบันยังมีการสร้างกันมาก โดยเฉพาะ พระพุทธรูปปฏิมาขนาดเล็กนำติดตัวไปได้ อันกลายเป็นของขลังสำหรับป้องกันอันตรายหรือเพื่อเจริญลาภผลที่ต้องการ ดังที่เรียกว่าอยู่ยง แคล้วคลาด เมตตามหานิยม นอกจากนี้ พระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคคลเหมือนกันแต่มีจำนวนมาก มิใช่หนึ่งเหมือนพระพุทธเจ้า ก็ได้รับความนิยมสร้างรูปกันมากขึ้น โดยเฉพาะรูปพระภิกษุซึ่งเป็นที่เคารพนับถือ แต่ก่อนนี้ นิยมสร้างเพียงรูปเหมือนขนาดใหญ่หนึ่งองค์สององค์เพื่อประจำไว้ในวัด และที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับท่านเท่านั้น บัดนี้มีนิยมสร้างองค์เล็ก ๆ เป็นของขลังสำหรับติดตัว

ความคับขันของโลกทั้งในที่ไกลและใกล้ยิ่งมากขึ้น ความแสวงหาพระเป็นเครื่องป้องกันตัวก็มากขึ้น เป็นโอกาสให้มีการสร้างพระกันมากขึ้นในที่ทั่วไป บางทีก็มีการช่วยโฆษณาความดีพิเศษอย่างครึกโครมนำให้คนสนใจพากันไปเช่าซื้อมากขึ้น เพราะผู้สร้างก็ย่อมมุ่งผลที่ได้ เพื่อการก่อสร้างถาวรวัตถุหรือทำสาธารณประโยชน์บางอย่าง ที่มุ่งผลเป็นอาชีพส่วนตัวก็มี ประชาชนเมื่อได้ฟังข่าวอภินิหารมิใช่ว่าจะเชื่อทีเดียว แต่สนใจที่จะมีไว้ประจำตัว ถึงอย่างไรก็ทำให้สบาย เป็นที่มั่นใจ

คนที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ยังไม่เป็นโสดาบัน ย่อมยังมีความเชื่อถือของขลังอยู่ เช่นนี้ไม่อาจห้ามได้ เพราะศรัทธายังไม่ตั้งไปในพระรัตนตรัยและในกรรมโดยตรง ยังไปโดยอ้อมซึ่งมักวกเข้าหาตนเองอยู่เสมอ แม้เช่นนี้ก็ควรจะต้องใช้ความคิดตาม เหตุผล และปฏิบัติตนตามทางที่ถูกต้องผลที่ประสงค์

เรื่องของใจที่อยากจะมิของขลังไว้ประจำตัว เพื่อให้ใจสบายก็ไม่ห้าม แต่การ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เข้มแข็งโดยสุจริตและด้วยความไม่ประมาท ก็ต้องมี ถ้าของขลัง เป็นเครื่องส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่สำเร็จดียิ่งขึ้น ยิ่งเป็นประโยชน์มาก หน้าที่ของแต่ละ คนนั้น ที่เป็นส่วนบุคคล คือ การงานของตนที่พึงทำประจำวัน เช่น การศึกษา การอาชีพ ผู้มีพระประจำตัวควรที่จะประกอบอาชีพที่ชอบ ทำงานโดยสุจริต เพราะพระเป็นสิ่ง บริสุทธิ คุ่มครองคนสุจริตมากกว่าจะคุมครองคนทุจริต และยังมีหน้าที่อันเป็น ส่วนรวม คือ รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของตน ผู้มีพระประจำตัว ซึ่งมี ชื่อตรงจงรักภักดีมั่นคงในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปฏิบัติรักษาไว้ด้วยชีวิตโดย ความพร้อมเพรียงกัน พระย่อมคุ้มครองแน่นอน

ฉะนั้น เมื่อมีของขลังก็ต้องขลังให้มีเหตุผล ให้สำเร็จประโยชน์ ในการธำรง รักษาไตรรงค์ดังกล่าวไว้ให้คงอยู่ แคล้วคลาดและให้มีเมตตามหานิยม เพื่อความผาสุก สมบูรณ์ของส่วนรวมคือชาติไทยทั้งหมด

๒

ความเชื่อในเครื่องรางของขลัง ที่ทำขึ้นอาศัยคุณพระรัตนตรัยเป็นหัวใจ เพื่อทำใจให้เข้มแข็ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ธำรงรักษาไตรรงค์ คือ ชาติ ศาสนา พระมหา กษัตริย์ ย่อมเป็นประโยชน์ และที่พึงระวังมิให้เชื่อเกินขอบเขตที่ควร มิให้ความเชื่อใน วัตถุเหล่านี้ทำให้งมงายจนเป็นผู้ถูกหลอกให้ตายเปล่า จำต้องใช้เหตุผลเพื่อปฏิบัติ กิจการทั้งหลายตามหลักวิทยาการและด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ทั้งหลายให้เหมาะสม อีกด้วย เหมือนอย่างจะขุดดินก็ต้องใช้เครื่องขุด และใช้ด้วยความไม่ประมาท มิใช่ว่า จะขุดถูกมือทำบ้างก็ได้ เพราะมีของทำให้เหนียวอยู่แล้ว

เรื่องความระเริงหลงในเครื่องรางได้มีตัวอย่างอยู่มากที่เป็นโทษ แม้ในพงศาวดาร เช่นเรื่องเมื่อกรุงเก่าจะแตก คนกลุ่มหนึ่งลงเรือออกไปเพื่อรบป้องกันเมือง หัวหน้าเชื่อกันเองว่าอยู่ยงจึงรำออกไปเป็นเป้าของข้าศึก ก็ถูกอาวุธตกน้ำ นอกจากนี้ ยังควรทราบอีกด้วยว่า ความเชื่ออันตรงต่อหลักพระพุทธศาสนานั้น คือความเชื่อในกรรมและผลของกรรมเพื่อที่จะได้ละกรรมที่ชั่วที่ผิด ทำกรรมที่ดีที่ชอบ หากจะมีเครื่องรางของขลังอันใด ที่ทำให้ละกรรมชั่วทำกรรมดีได้ ก็จะเป็นยอดของเครื่องรางของขลังทั้งหมด ประวัติความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธรูปในชั้นแรกว่าสร้างขึ้นสำหรับสักการบูชาเพื่อระลึกถึงพระพุทธคุณเป็นพุทธานุสสติ และสร้างองค์เล็ก ๆ เพื่อนำติดตนไปได้ คุณก็มีความมุ่งหมายสำหรับเป็นเครื่องคุ้มกันใจดังกล่าว ฉะนั้น ถ้าระลึกถึงหลักการที่แท้จริง และน้อมใจมานึกเพื่อที่จะสังวรระวังทางกรรมให้มากขึ้น จะยิ่งได้ประโยชน์มาก เช่น เมื่อมีพระผูกติดอยู่กับตัว จะทำอะไรก็พิจารณาก่อนว่าถูกหรือผิดดีหรือชั่ว ถ้ารู้ว่านี่ผิดไม่ดี ก็นึกว่า จะทำกรรมเช่นนี้ พระพุทธเจ้าไม่โปรดไม่ควรทำ ถ้ารู้ว่านี่ดีถูกต้อง ก็นึกว่าทำกรรมเช่นนี้ พระพุทธเจ้าโปรด ท่านสอนให้ทำและเตือนใจให้ทำ ดังนี้เรียกว่าเป็นพุทธานุสสติ เมื่อมีพระอยู่กับตน ก็ควรที่จะเจริญพุทธานุสสติดังนี้ไว้เสมอ จะทำให้หนังเหนียวอยู่ยงหรือแคล้วคลาดขึ้นอีกลักษณะหนึ่ง คืออยู่ยงแคล้วคลาดจากความชั่วความผิดทั้งปวง

พระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้น นำคนเข้าหาเหตุผล เช่น กรรมและผลของกรรม ทุกข์และเหตุแห่งทุกข์เป็นต้น สอนให้คนใช้ปัญญามากกว่าที่จะใช้ความเชื่อตายไป พระพุทธเจ้าได้ทรงแก้ความเชื่อถือมากอย่างเข้าหาเหตุผลที่ถูกต้อง เช่น ผู้ที่จะชื่อว่ารักษาดน คือ ผู้ที่ประพฤติธรรม เว้นประพฤติธรรมเสีย จะมีเครื่องแวดล้อมป้องกันอย่างไรก็หาชื่อว่ารักษาดนไม่ ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์ ดวงดาวทั้งหลายจะทำอะไรได้ และฟังถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะที่พึ่ง ในฐานะที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ชูดวงประทีปส่องให้เห็นทางดำเนิน พระธรรมเป็นทางดำเนิน พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้เดินนำไปในเบื้องหน้า ส่วนการดำเนินไปในทางที่พระพุทธเจ้าส่องให้เห็นนั้นเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องเดินเอง ที่ตรงจุดนี้เองถึงคำสอนที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งของตน”

ฉะนั้น แม้ยังมีสันดานชอบเชื่อไปตามข่าวลือหรือขลัง ก็ต้องพยายามทำใจเข้าหาเหตุผลตามหลักของพระพุทธเจ้า ไม่ตื่นเตลิดไปโดยปราศจากเหตุผลทางปัญญา จึงจะสมที่เป็นพุทธศาสนิกชน.

ช้างสำคัญของพระราช

๑

ช้างเป็นสัตว์ที่มีร่างกายใหญ่ มีกำลังมาก มีความฉลาด แต่คนเรามีความฉลาดกว่า สามารถจับช้างมาฝึกให้เป็นพาหนะและใช้ให้ทำงานได้ ในสมัยโบราณ ใช้ช้างในการสงคราม จัดเป็นกองทัพอย่างหนึ่ง เรียกว่ากองทัพช้างในเมืองไทยสมัยเก่าก่อนจนถึงเมืองไทยสมัยสุโขทัยและอยุธยา พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ทรงพระราชทานพาหนะช้างออกสงคราม ป้องกันประเทศชาติและพระพุทธศาสนา เช่นสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ทรงทำสงครามยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาแห่งกรุงหงสาวดี

พระพุทธเจ้าขณะที่มีหมู่พาลชนกล่าววาจาจ้วงจาบ ได้ทรงประกาศพระองค์เปรียบด้วยช้างสำคัญทวนทวนศรที่ตกจากแล่งในสงคราม และได้ทรงแสดงช้างแก้วในรัตนะ ๗ ของพระเจ้าจักรพรรดิ อันหมายถึงช้างที่มีลักษณะพิเศษมีอานุภาพมาก ได้มีตำราแสดงลักษณะช้างสำคัญ มีลักษณะพิเศษกว่าช้างสามัญมาตั้งแต่สมัยโบราณ เรียกว่าพระคชลักษณะ ซึ่งพิเศษโดยพงศ์เป็น ๔ คือพรหมพงศ์ พิษณุพงศ์ อิศวรพงศ์ อัคนิพงศ์ พิเศษโดยตระกูล เป็น ๑๐ คือ ฉัททันต์ เหมหัตถี คันธหัตถี ตัมพ (หรือตามพ) หัตถี คังเคยนาเคนทร์ อุโบสถ มังคลหัตถี ปิงคหัตถี ปันธรนาเคนทร์ กาทวกหัตถี

ข้างสำคัญประกอบด้วยพระคชลักษณะพิเศษ ย่อมควรเป็นพระราชพาหนะแห่งสมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้า จึงได้มีกฎมาแต่เก่าก่อน เมื่อมีข้างสำคัญเกิดขึ้นในบ้านหรือในป่าก็ตาม ผู้ที่ได้มาหรือได้ทราบต้องแจ้งความขึ้นมาโดยลำดับเพื่อกราบบังคมทูลพระกรุณา เจ้าพนักงานผู้รู้พระคชลักษณะจักได้ออกไปตรวจสอบ ครั้นเป็นการแน่ชัดว่า เป็นข้างสำคัญมีลักษณะพิเศษต้องตำราพระคชลักษณะจริงแล้ว จักได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานพระราชพิธี รับ สมโภช และขึ้นระวางข้างสำคัญตามพระราชประเพณีสืบต่อไป

แม้ในปัจจุบันนี้ก็คงถือปฏิบัติเช่นเดียวกัน เพราะข้างสำคัญเป็นสิ่งที่ได้ยาก ย่อมเกิดขึ้นสู่พระบารมีสำหรับพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีพระบุญญาธิการเท่านั้น แสดงว่าทรงมีพระบารมีคุ้มครองประเทศชาติ พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งสมณชีพรรมาจารย์และอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงให้เกษมสวัสดิ์ เป็นที่อนุโมทนาและเพิ่มกำลังใจรวมกันแห่งประชาชนทั้งชาติ ข้อนี้แหละเรียกได้ว่า คือความเป็นสวัสดิมงคลแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม

บัดนี้ข้างสำคัญได้เกิดสู่พระบารมีแล้วอีกหนึ่ง คือเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๐ นายเจ๊ะเฮง หาระตี กล่าวว่าจะมีโขลงข้างป่ามาติดตามทำร้าย จึงรับนำพึ่งสะอาดกลับบ้าน พลายน้อยได้วิ่งตาม ชั่วทราบถึงท่านผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ได้รับมาเลี้ยงไว้ก่อน ปรากฏว่าเป็นข้างสำคัญ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีทั้งปวงตามพระราชประเพณี.

๒

พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนพระราहुลโดยความว่า ข้างสำคัญของพระราชา มีงอนเกิดจากตระกูลสูง เข้าสงคราม ทำการรบด้วยทำหน้าที่สอง ด้วยทำหน้าที่สอง ด้วยศิระชะ หู งา หาง รักษาขวง ก็เชื่อว่ายังไม่สละชีวิตเพื่อพระราชา แต่เมื่อทำการรบด้วยอวัยวะทั้งหมดตลอดถึงด้วยงวง จึงจะชื่อว่าสละชีวิตเพื่อพระราชาได้ ไม่มีอะไรที่ข้างสำคัญของพระราชาจะทำไม่ได้ฉันใด บุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่มีความ

ละอายในการกล่าวเท็จทั้งรู้ ก็ไม่มีบาปกรรมอะไรที่ผู้นั้นจะทำได้ฉนั้นนั้น เพราะฉะนั้น จึงควรศึกษาว่า เราจะไม่กล่าวเท็จแม้เพราะเหตุจะหัวเราะเล่น ช้างสำคัญของพระราชาสละชีวิตเพื่อพระองค์ได้ในสงครามดังนี้ แม้พระพุทธรูปเจ้าก็ได้ทรงยกมาเป็นอุปมาในพระโอวาท แม้จะเป็นข้อเปรียบเทียบในทางหนึ่ง แต่ก็อาจเปรียบในอีกทางหนึ่งได้ว่า ผู้ที่มีความละอายไม่พูดเท็จทั้งรู้ ย่อมจะละอายในการที่จะทำบาปกรรมอื่น ๆ ทุกอย่าง และช้างที่เกิดในตระกูลสำคัญ ได้เป็นที่นับถือว่าเป็นช้างสำคัญมาแต่เก่าก่อนพุทธกาล

ในบัดนี้ เมื่อได้พบช้างสำคัญขึ้นที่จังหวัดยะลา ซึ่งแยกออกจากโขลงช้างป่า มาสู่พระบารมีเองอย่างน่าอัศจรรย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินออกไปทรงรับการน้อมเกล้าฯ ถวายช้างสำคัญที่จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๑๑ รุ่งขึ้นวันที่ ๑๐ มีพระราชพิธีขึ้นระวางสมโภช เวลาหลังเที่ยง ช้างสำคัญยาดราลดโหลนทวาร ไปเข้ากระบวนที่สนามเด็กเล่น ยาดรากระบวนไปตามถนนสายต่าง ๆ สู่สถานที่ตั้งมณฑลพระราชพิธีเสด็จ ประทับพลับพลาหน้าโรงพระราชพิธี โปรดเกล้าฯ ให้กระบวนแห่ช้างสำคัญยาดราผ่านหน้าพระที่นั่ง และนำช้างสำคัญเข้ายืนแท่นในโรงพระราชพิธี เสด็จสู่โรงพระราชพิธี พระสงฆ์ ๒๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรและสัตตปริตร จบแล้วประกอบพิธีทางพราหมณ์ต่อไป วันที่ ๑๑ มีนาคม ได้เวลาพระฤกษ์เวลา + ๑๔.๒๓-๑๔.๔๗ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระเต้าเทวบิฐู และพระมหาสังฆพระราชทานแก่ช้างสำคัญ ทรงเจิมที่กระพองช้างสำคัญแล้ว พระราชทานอ้อยแดงซึ่งจารึกนามที่พระราชทานขึ้นระวางเป็นพระยาช้างต้นว่า “พระเศวตสุรคชาธาร (พระเศวตคชาธารคือช้างทรงที่แกลวกกล้า) บรมนฤบาลสวามีภักดี (ภักดีต่อพระเจ้าผู้ปกครองนรชนผู้ยิ่งใหญ่) ศุภลักษณะเนตราทิคุณ (มีตาเป็นต้น เป็นคุณลักษณะงาม) ทศกุลวิศิษฎ์พราหมพงศ์ (เป็นพรหมพงศ์และอยู่ในตระกูลประเสริฐสืบ) อุดลยวงศ์ตามพหัตถิ (คือตระกูลตามพหัตถิซึ่งเป็นวงศ์ไม่มีเสมอ) ประชาชนสวัสดิวิบุลยศักดิ์ (มีศักดิ์อันก่อให้เกิดความสวัสดิ์ไปบุลย์แก่ประชาชน) อัครสยามนาถสุรพาหน (เป็นพระราชพาหนะที่แกลวกกล้าแห่งพระนาถผู้เป็นยอดแห่งสยาม) มงคลสารเลิศฟ้า (เป็นสารคือช้างมงคลเลิศฟ้า)

พรเกิดจากการทำบุญ

ชีวิตของทุก ๆ คนที่ผ่านพ้นไปในรอบปีหนึ่ง ๆ นับว่าเป็นลาภอย่างยิ่ง เมื่อถึงวันเกิด บรรดาผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา จึงถือเป็นปรารถนาเหตุทำบุญน้อย หรือมาก เพื่อฉลองอายุที่ผ่านมาและเพื่อความเจริญอายุพร้อมทั้งวรรณะ สุขะ พละ ยิ่งขึ้น ความเจริญอายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นพรที่ทุก ๆ คนปรารถนา แต่พรเหล่านี้หาได้เกิดขึ้นด้วยลำพังความปรารถนาเท่านั้นไม่ ย่อมเกิดขึ้นจากการทำบุญ ฉะนั้น คนไทยเราส่วนมากจึงยินดีในการทำบุญ และยินดีได้รับพรอนุโมทนาจาก พระสงฆ์หรือผู้ใหญ่ ยินดีรับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ ในที่สุดแห่งการทำบุญ ถือว่าเป็นสิริมงคล

พิจารณาดูถึงพฤติกรรมในเรื่องนี้โดยตลอดแล้ว จะเห็นว่าพึงเป็นสิริมงคลจริง เพราะสาระสำคัญของเรื่องนี้ อยู่ที่ว่าได้ทำบุญแล้ว คำอวยพรต่าง ๆ จึงตามมาทีหลัง สนับสนุนกันให้จิตใจมีความสุขขึ้นในปัจจุบันทันที ความสุขอันบริสุทธิ์นี้แหละคือบุญ ดังมีพุทธภาษิตตรัสไว้แปลความว่า ‘ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่าบุญนี้เป็น ชื่อแห่งความสุข’ หมายถึงความสุขที่บริสุทธิ์ คือความสุขอันเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์ ซึ่งก็เรียกว่าบุญเช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า ‘ผู้ที่ได้ทำบุญไว้ บันเทิง เบิกบานเพราะเห็นความบริสุทธิ์แห่งกรรมของตน ผู้ที่ได้ทำบาปไว้อัปเศร้า เพราะเห็น ความเศร้าหมองแห่งกรรมของตน’

อันกรรมที่บริสุทธิ์เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ เพราะสงบความโลภโกรธหลงประกอบด้วยธรรมมีเมตตากรุณาเป็นต้น จะเห็นได้จากจิตใจของผู้ที่ทำการบริจาคในการบุญต่าง ๆ ของผู้ที่รักษาศีลและอบรมจิตใจกับปัญญา ใคร ๆ ที่เคยทำทาน รักษาศีล และอบรมจิตกับปัญญาดังกล่าว ย่อมจะทราบได้ว่ามีความสุขอย่างไร ตรงกันข้ามกับจิตใจที่เร่าร้อนด้วยกิเลสต่าง ๆ และแม้จะได้อะไรมาด้วยกิเลสมีความสุขตื่นเต้น ลองคิดดูให้ดีแล้วจะเห็นว่าเป็นความสุขจอมปลอม เพราะเป็นความสุขของคนทีหลงไปแล้ว เหมือนความสุขของคนที่ถูกเขาหลอกลวงนำไปทำร้ายด้วยหลอกให้ตายใจและดีใจด้วยเครื่องล่ออย่างใดอย่างหนึ่ง คนที่ตายใจเสียเพราะเหตุนี้ คือคนที่ประมาทไปแล้ว ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ‘คนประมาทแล้วเหมือนคนตาย’ ไม่อาจจะเห็นสักจะคือความจริงตามธรรมของพระพุทธเจ้า อาจคัดค้านคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้ อย่างที่คิดว่าตนฉลาด ไม่มีอะไรจะช่วยบุคคลประเภทนี้ได้ นอกจากการทำบุญ เพราะการทำบุญทุกครั้งไปย่อมเป็นการพอกชำระจิตให้บริสุทธิ์สะอาดขึ้นทุกที เหมือนอย่างการอาบน้ำชำระร่างกาย ซึ่งทำให้ร่างกายสะอาดสบาย เมื่อจิตใจมีความสะอาดบริสุทธิ์ขึ้นตามสมควรแล้ว จะมองเห็นได้เองว่าความสุขที่บริสุทธิ์แท้จริงนั้นเกิดจากกรรมที่บริสุทธิ์เท่านั้น จะได้ปัญญาซาบซึ่งถึงคุณพระทั้งสามว่า

‘ความเกิดขึ้นของพระพุทธรูปทั้งหลายให้เกิดสุขจริง การแสดงพระสัทธรรมให้เกิดสุขจริง ความพร้อมเพรียงของสงฆ์ คือหมู่ให้เกิดสุขจริง ความเพียรของหมู่ที่พร้อมเพรียงกันให้เกิดสุขจริง’

ผู้ที่มีจิตใจ ธรรมดาและความสุขที่บริสุทธิ์ดังนี้ ชื่อว่าผู้มีบุญอันได้ทำแล้วในปัจจุบัน เป็นผู้ที่มีความมั่นคงในตนเองอย่างที่ใคร ๆ หรืออะไรจะทำลายมิได้ และจะเจริญพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ยิ่ง ๆ ด้วยเดชบุญ

ความเปลี่ยนแปลงของโลกกับธรรมะ

ความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ส่วนตัวและส่วนรวม ตลอดถึงที่เรียกว่าเหตุการณ์ของโลกได้เกิดขึ้น บางทีก็รวดเร็วอย่างนึกไม่ถึงกับทำให้คนทั้งปวงพากันตะลึงงันก็มี เหตุการณ์ในวันนี้เป็นอย่างนี้ แต่วันพรุ่งนี้เล่ายากที่จะคาดว่าจะเป็นอย่างไร วันนี้ยังอยู่ดี ๆ พรุ่งนี้มีข่าวออกมาว่า สิ้นชีพเสียแล้วก็มี เมื่อก่อนนี้ระเบิดกันตุมตามอยู่ วันนี้ประกาศออกไปว่าหุตุระเบิดส่วนใหญ่ก็มี วันพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรอีกก็ยากที่จะทราบ ความเปลี่ยนแปลงของโลกดังนี้ ผู้ที่ศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมไม่เห็นเป็นของแปลก ถ้าโลกจักหยุดเปลี่ยนแปลงนั้นแหละจึงจะแปลก ซึ่งไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เพราะขึ้นชื่อว่าโลกแล้วต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ที่เรียกว่าความเปลี่ยนแปลงนั้น คือเหตุการณ์อย่างหนึ่งดับไป เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นแทน ฉะนั้น ความเปลี่ยนแปลงก็คือความดับ-เกิด หรือ ความเกิดดับของสิ่งทั้งหลาย นี่เป็นวิบากคือเป็นผล ถ้าเป็นผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ก็มีคำเรียกว่าปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ซึ่งจะยกไว้ไม่พูดถึงในที่นี้ จะพูดถึงแต่ที่เกี่ยวกับบุคคลคือที่บุคคลก่อขึ้นเอง

อันเหตุการณ์ที่คนก่อให้เกิดขึ้นนั้น นับว่าเป็นกรรมของคนหมายความว่า การที่คนทำขึ้น ไม่ใช่หมายความว่ากรรมเก่าอะไรที่ไม่รู้ กรรมคือการที่ทำที่รู้ ๆ อยู่แหละ เมื่อก่อขึ้นด้วยกิเลสก็เป็นเหตุทำลายล้าง แต่เมื่อก่อขึ้นด้วยธรรม ก็เป็นเหตุเกื้อกูลให้เกิดความสุข เหตุการณ์ส่วนใหญ่ของโลกนั้นมีขึ้นด้วยกิเลส หรือกรรมของคนไม่มากนัก แต่มีผลถึงคนทั้งปวงมากมาย

ถ้าจะถามว่า กิเลสซึ่งนับว่าอธรรม กับธรรมนั้นก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างกัน ตรงกันข้าม ใคร ๆ ก็น่าจะมองเห็น แต่ใจจริงยังใช้กิเลสกันอยู่ พระพุทธศาสนา หรือ ศาสนาอื่น ๆ จะช่วยให้คนใช้ธรรมกันให้มากกว่านี้มีได้หรือ ถ้ามีคำถามมาดังนี้ก็น่า จะมีคำถามย้อนไปบ้างว่า เมื่อเป็นสิ่งที่น่ามองเห็นกันง่ายดั่งนั้น ทำไมใคร ๆ จึงไม่สนใจที่จะปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้ากันให้มากขึ้นเล่า พระพุทธศาสนาพร้อมที่จะ ช่วยทุก ๆ คนอยู่ทุกขณะ แต่เมื่อใครปิดประตูใจไม่เปิดรับธรรม พระพุทธศาสนา ก็เข้าไปช่วยไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น โลกจึงต้องปราบกันลงไปด้วยกำลังต่าง ๆ แม้ฝ่าย ถูกก็ต้องใช้กำลังแก่ฝ่ายผิด นับว่าเป็นเรื่องของโลก ซึ่งมีวุ่นวายมีสงบสลับกันไป และ มนุษย์เรานั้นแม้มีกำลังกายด้อยกว่าช้างม้า เป็นต้น แต่มีกำลังปัญญาสูงกว่า กำลัง ปัญญานี้เองที่สร้างแสนยานุภาพได้ยิ่งใหญ่ ทั้งสร้างระบอบธรรมอย่างพิเศษขึ้นด้วย ฉะนั้น ในขณะที่มีจิตใจได้สำนึกได้สติขึ้น แม้จะหลังที่ตีกันมาพักใหญ่แล้ว ก็จะเป็น โอกาสที่มีปัญญามองเห็นธรรม และกลับมาใช้ธรรม สร้างความเจริญและความสุขกัน ต่อไป

อำนาจเป็นใหญ่ในโลก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ‘วโส อิสฺสริยํ โลกเก อำนาจเป็นใหญ่ในโลก’ ข้อนี้ไม่มีปัญหา เพราะผู้เป็นใหญ่จะต้องมีอำนาจ ถ้าขาดอำนาจก็เป็นใหญ่ไม่ได้ คำว่าเป็นใหญ่ แปรจากคำว่า ‘อิสฺสริยํ’ ความเป็นอิสระ เหมือนดังประเทศที่เป็นอิสรภาพย่อมมีอำนาจตั้งรัฐบาลของตนปกครองกันตัวเอง ไม่ต้องขึ้นแก่คนต่างด้าวทำวต่างแดน อิสรภาพในทางโลกจึงต้องมีอำนาจเป็นเครื่องรักษา ยังมีปัญหาว่าอะไรเรียกว่าอำนาจที่เป็นเครื่องรักษาความเป็นใหญ่ไว้ได้ แสตนยานุภาพคืออานุภาพแห่งกองทัพ เป็นอำนาจอย่างหนึ่งที่โลกใช้กันอยู่ตั้งแต่สมัยโบราณดึกดำบรรพ์มาจนถึงสมัยปัจจุบัน จึงมีการแข่งขันกันสร้างอาวุธและกองทัพให้เหนือกันไว้ ซึ่งจะทำให้ใหญ่โตได้เฉพาะบางประเทศที่ใหญ่โตเท่านั้น

อีกอย่างหนึ่ง ปัญญาและธรรมต่าง ๆ เป็นอำนาจ ดังจะพึงเห็นได้ว่าทุก ๆ ฝ่ายต่างใช้ปัญญาวางแผนการต่าง ๆ แม้การสร้างอาวุธสร้างกองทัพให้มีประสิทธิภาพสูง ก็ต้องใช้ปัญญา ส่วนธรรมต่าง ๆ เช่น ความจงรักภักดี ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ความปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยสุจริต ถึงจะมีปัญญาสร้าง แต่ขาดปัญญาใช้ และขาดธรรมอื่น ๆ เช่น ความจงรักภักดี ความสามัคคี เป็นต้น ก็ไม่สำเร็จผลตามประสงค์ ฉะนั้นหากพิจารณาดูให้ดีแล้ว จะเห็นว่า อำนาจภายนอกที่เป็นวัตถุหรือเครื่องมือรักษาความเป็นใหญ่ต่าง ๆ กับอำนาจภายในหมายถึงปัญญาและธรรมอีกหลายข้อ เป็นสิ่งจำเป็นต้องมีควบคู่กันไปในทางโลก ประเทศใหญ่ที่มีแสตนยานุภาพ ก็จำเป็นต้องมีปัญญา

กับความสามัคคี เป็นต้น ใหญ่ตามไปด้วย ส่วนประเทศเล็กที่มีแสนยานุภาพเล็กลงตามส่วน หากมีปัญหา มีความจงรักภักดี มีความสามัคคีกับความสุจริตในหน้าที่ที่อยู่ ก็ยังมีอำนาจที่รักษาอิสรภาพของตนไว้ได้

ลองพิจารณาดูทีละข้อ ปัญหา ความรู้ เช่นรู้จักฟังตนเอง รู้จักรักษาตน โดยเฉพาะคนไทยรู้จักรักษาไตรรงค์ของตนไว้ รู้จักวางตนให้เหมาะสม รู้จักวิธีปฏิบัติ ให้เป็นผู้ชนะไม่แพ้

ความจงรักภักดีเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะคนไทย คือจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นหลักไตรรงค์ของตน ความสามัคคีพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเกิดจากความไม่แตกความเห็นกัน ไม่ประพฤติเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ประกอบกับประพฤติเกื้อกูลด้วยเมตตาต่อกัน

ความสุจริตในหน้าที่ ข้อหลังนี้ถ้าคิดดูให้ดีจะเห็นว่ามีความสำคัญมากข้อหนึ่ง เพราะความรักษาสุจริตในหน้าที่นั้น เท่ากับเป็นการช่วยเหลือคนอื่น ส่วนความประพฤติทุจริตในหน้าที่เท่ากับเป็นการเบียดเบียนคนอื่น ในวงแคบหรือวงกว้างสุดแต่อำนาจหน้าที่ของผู้ทำ เป็นการก่อศัตรู ทำลายสามัคคีในหมู่คณะ เหตุร้ายมิใช่น้อยเกิดจากความเกลียดชังผู้ไม่สุจริตในหน้าที่ ทุก ๆ ข้อมีความสำคัญทั้งนั้น

แม้เหตุการณ์ของโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ถ้าคนไทยซึ่งอยู่ในประเทศนับถือพระพุทธศาสนา มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุข ยังใช้ปัญญา มีความจงรักภักดี มีสามัคคี และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความสุจริต นี้จักเป็นอำนาจที่รักษาความเป็นใหญ่ไว้ได้แน่ พระพุทธศาสนาก็จักส่องสว่างในเมืองไทย ทำให้โลกทั้งปวงมองเห็นเป็นอัศจรรย์

ตนเป็นที่พึ่งของตนอย่างไร

ถ้าจะมีปัญหาว่า พระพุทธศาสนาสอนให้พึ่งใคร คือ พึ่งตนเองหรือพึ่งผู้อื่น อาจตอบได้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม สอนให้เกื้อกูลกันและกัน สอนให้เป็นมิตรกัน ไม่ให้เป็นศัตรูกัน เพราะคนที่อยู่ร่วมกันจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม เช่นคนจนต้องอาศัยกำลังทรัพย์ของคนมี ส่วนคนมีก็ต้องอาศัย กำลังแรงงานของคนจน คนโง่ต้องอาศัยปัญญาคนฉลาด ส่วนคนฉลาดต้องอาศัยกำลัง ภายของคนโง่ ชาวนาต้องอาศัยผลไม้ของชาวสวน ส่วนชาวสวนต้องอาศัยข้าวของ ชาวนา แต่ทุก ๆ คนจะมุ่งอาศัยคนอื่นแต่ฝ่ายเดียวหาได้ไม่ ตนเองจะต้องทำตนให้ เป็นที่พึ่งอาศัยของคนอื่นได้ด้วย และคนที่จะทำตนเช่นนั้นได้ ก็จะต้องทำตนให้เป็นที่ พึ่งของตนเองได้ก่อน เช่นคนหนึ่งหกล้ม อีกคนหนึ่งจะช่วยอุ้มขึ้นมา คนที่จะช่วยนั้น ต้องยืนตั้งหลักของตนเองให้ดีก่อน จึงจะก้มลงไปอุ้มคนที่ล้มขึ้นมาได้โดยที่ตนเอง ไม่หกล้มไปด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะหกล้มไปด้วยกันทั้งคู่ หรือเช่นชาวนาจะต้องทำนาให้ ได้ข้าวของตนจึงจะพึ่งชาวสวนได้ด้วยการแลกเปลี่ยนกัน ฉะนั้น ทุก ๆ คนจึงต้องทำ ตนให้เป็นที่พึ่งของตนได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน” ทั้งควรจะทราบด้วยว่า

อันคนที่มีตนเป็นที่พึ่งของตนได้นั้น จะต้องมีสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งได้อยู่ในตนหรือ เป็นของตน เช่น มีวิชา มีกิจการ มีทรัพย์ มียศ ตลอดถึงมีคุณงามความดีเป็นที่ นับถือ จะต้องมียิ่งพอที่จะเลี้ยงตน อุทิศตนให้มีความสุขความเจริญ ที่จะป้องกัน

ตนให้พ้นอันตราย การแสวงหาวิชาและทรัพย์เป็นต้นนั้น ตลอดถึงการผูกมิตรกับผู้ที่ควรเป็นมิตรทั้งหลายเพื่อผลดังกล่าว หาชื่อว่าเป็นการพึ่งผู้อื่นไม่ แต่เป็นการสร้างตนเองให้พร้อมที่จะเป็นที่พึ่งของตนได้นั่นเอง เหมือนอย่างผู้นับถือพระพุทธศาสนา ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะคือที่พึ่งหรือพุดง่าย ๆ ว่า พึ่งพระรัตนตรัย ก็เพื่อทำตนให้มีที่พึ่งที่จะสร้างตนเองให้เป็นที่พึ่งของตนได้ หรือเหมือนอย่างบุตรีดา พึ่งมารดาบิดา ศิษย์พึ่งครู ก็เพื่อที่จะสร้างตนเองให้เก่งกล้าสามารถที่จะเป็นที่พึ่งของตนเองได้ต่อไป การสร้างตนเองให้เป็นที่พึ่งของตนได้ ทั้งในทางสามารถป้องกันอันตราย และในทางดำรงตนให้เจริญ จึงเป็นหลักสำคัญ และในขณะเดียวกันก็ยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันอยู่ในสังคมโลก คนเราต้องเข้าอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่งในโลก ตามระบอบธรรมที่นับถือ เช่นคนนับถือธรรมของพระพุทธเจ้า ก็เข้าสังคมแห่งพุทธศาสนิกชน พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ในที่หนึ่งมีความว่า

“ท่านทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง”

ถือเอาความได้ว่า อันผู้ที่จะมีตนเป็นที่พึ่งได้ ก็คือคนที่มีธรรม เช่นธรรมเป็นที่พึ่ง ๑๐ ประการ มีศีลเป็นต้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นคำสอนที่บริสุทธิ์ เพื่อความประพฤติที่บริสุทธิ์ของทุกคน ไม่ใช่สำหรับใครจะยกไปอ้างเพื่อเหตุผลอย่างอื่นทางอื่น.

รีลียันและฟิโลโซฟี

ผู้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนาหลายคน กล่าวว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่เป็นรีลียัน (Religion) ที่เราแปลกันว่าศาสนา แต่เป็นฟิโลโซฟี (Philosophy) ซึ่งไทยเราแปลว่า 'ปรัชญา' เพราะเมื่อเทียบกับศาสนาพราหมณ์ หรือฮินดู ที่เขาได้เห็นในอินเดียแล้วต่างกัน ศาสนานั้นเติมไปด้วยพิธีบูชาต่าง ๆ (ริทชวล = Ritual)

อันที่จริงคำว่า 'รีลียัน' ตำนาคัพทให้คำแปลไว้ถึงมูลศัพท์ว่า ผูกพันไว้ด้วยกัน หมายถึงกับทေးในความเชื่อ จึงใช้แสดงถึงความเชื่อถือในอำนาจแห่งทေးที่เหนือมนุษย์ ตลอดถึงอำนาจทั้งหลายที่พึ่งเชื่อและบูชา ในฐานะเป็นผู้สร้าง ผู้ปกครองจักรวาลโลก ทั้งหมายถึงความแสดงความเชื่อนี้ออกไปเป็นการกระทำและพิธีกรรมบูชา กำเนิดคำรีลียันเกี่ยวแก่ทေး ดังนี้ แต่ก็มาใช้กว้างขวางออกไปจนถึงระบบพิเศษแห่งศรัทธาการบูชาและความประพฤตินั้น ที่เกี่ยวแก่ประมวลจริยธรรมและปรัชญา ดังที่เราเรียกในคำไทยว่า ศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์ ตลอดถึงศาสนาพุทธ เป็นต้น เลยเรียกว่า รีลียัน ไปด้วยทั้งหมด เมื่อว่าโดยกำเนิดแล้ว ควรใช้เรียกเฉพาะศาสนาที่มีการผูกพันผู้นับถือให้เนื่องอยู่กับทေးเท่านั้น ซึ่งไม่พ้นไปจากพิธีกรรมบูชา เพราะจะต้องบูชาทေးซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ปกครอง ด้วยวิธีที่จะทำให้ทေးตามความเชื่อถือ

ถ้าว่าโดยความวิวัฒนาการของภาษา ซึ่งใช้กว้างขวางออกไปถึงระบบพิเศษต่าง ๆ ของศรัทธาเป็นต้น ดังกล่าวในศาสนาทั้งปวง จนถึงเลยใช้คำนี้เรียกศาสนา

ทั้งหลาย ก็ควรใช้ไปกับเขาด้วยได้ จะใช้อย่างอื่นคนก็จะไม่เข้าใจว่าเป็นศาสนา ในพระพุทธศาสนาเองก็ได้นำเอาคำเก่าของพราหมณ์มาใช้เป็นอันมาก เช่น อรหันต์ นิพพาน ภควา เมื่อนำมาใช้ให้คำอธิบายใหม่ตามหลักของพระพุทธศาสนาเอง นับว่าเป็นวิวัฒนาการของภาษาได้เหมือนกัน แม้เช่นนั้นก็ควรทราบว่าพระพุทธศาสนาไม่ได้มีความหมายให้มีความผูกพันอย่างนั้น แสดงสัจธรรมเพื่อให้บุคคลได้รู้และปฏิบัติตนเองเพื่อความเป็นไทแก่ตนอย่างสมบูรณ์ และในขั้นสมบูรณ์ย่อมไม่มีความผูกพันด้วยสิ่งใดทั้งสิ้น คำว่า 'ศาสนา' เป็นคำที่เหมาะสมที่สุด เราแปลว่า 'คำสอน' หรือ 'คำสั่งสอน' เพราะพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่บริสุทธิ์ คือสอนให้ละความชั่วให้ทำความดี ให้ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์ ไม่มีที่จะสอนให้ทำชั่ว ให้เพิกเฉยละเลยความดี ให้ทำจิตให้มัวหมองแม้แต่น้อย เพียงเท่านี้ก็เห็นได้แล้วว่า เป็นศาสนาคือ คำสอนที่บริสุทธิ์

ส่วนที่ว่าเป็น พิไลโซฟี นั้น ตำราศัพท์แสดงความหมายกำเนิดคำนี้ไว้ว่า รัก รู้ รักฉลาด ใช้หมายถึงการเรียน การสำเนียงกระบวนการทั้งหลายที่ครอบคลุมคิด และการกระทำ ตลอดถึงทฤษฎีหรือการสอบสวนค้นคว้า หลักหรือกฎซึ่งจัดระเบียบจักรวาลโลกเป็นต้น ไทยเราแปลว่า ปรัชญา ซึ่งเป็นคำสันสกฤต ตรงกับคำบาลีว่า ปัญญา ซึ่งเป็นคำแปลเพียงครึ่งคำของพิไลโซฟี (พิไล รัก + โซฟี ปัญญา หรือ ปรัชญา) ยังขาดคำว่ารัก และเมื่อได้เติมคำที่ขาดนี้เข้าไป ซึ่งหมายถึงเพียงรักค้นคว้าแสวงหาปัญญา ยังเป็นความรู้ที่ไม่จบทั้งยังยืนยันไม่ได้ว่าถูกต้อง จะเห็นได้ทันทีว่า พระพุทธศาสนาไม่ใช่พิไลโซฟี แน่ เพราะเป็นศาสนาของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงมีพระปัญญาคุณสมบูรณ์แล้ว

วันฉัตรมงคล

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๑ ตรงกับวันพระราชพิธีฉัตรมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบรมราชบูรพการีในวันที่ ๓ พฤษภาคม ทรงสดับพระสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธีฉัตรมงคล เถลิงฉลองพระสิริราชสมบัติในวันที่ ๔ พฤษภาคม ทรงถวายภัตตาหารพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ในวันที่ ๕ พฤษภาคม เหมือนดังที่เคยทรงปฏิบัติมา

พระราชพิธีส่วนใหญ่ย่อมเนื่องด้วยการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์เช่นนี้ย่อมหาไม่ได้ในประเทศอื่น แม้ที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังนับถือพระพุทธศาสนา เพราะไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข และไม่มีควมเรียบร้อยสงบสุขในบ้านเมืองเหมือนอย่างบ้านเมืองไทย เป็นเหตุสืบเนื่องมาถึงพระพุทธศาสนา ซึ่งถึงแม้จะมีผู้นับถือและมีพระสงฆ์ ก็ไม่เรียบร้อยมั่นคง ส่วนประกอบที่ประชาชนส่วนใหญ่มิได้นับถือพระพุทธานั้นไม่ต้องกล่าวถึง ผู้ที่มีโอกาสพลัดไปในประเทศ เช่นนั้นยากที่จะได้มีโอกาสได้พบพระสงฆ์ ถ้าพระภิกษุเองพลัดไป ก็กลายเป็นบุคคลแปลกประหลาด ผู้ที่สนใจก็จะถามว่า มาจากประเทศไหน เมื่อตอบว่ามาจากประเทศไทย เขาก็จะร้องอุทานขึ้นถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แสดงความยินดีต้อนรับช่วยเหลือ บางคนถามภิกษุว่า มาเยี่ยมลูกที่มาเรียนหนังสืออยู่ที่นี้หรือ ผู้ชายไทยแต่งตัวอย่างนี้ ผู้หญิงแต่งตัวอย่างนี้ เรื่องเหล่านี้

แสดงว่า พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้แผ่ปกคลุมให้ความร่มเย็นแก่คนไทย มิใช่แต่ภายในประเทศเท่านั้น แต่ตลอดถึงในต่างประเทศด้วย พระองค์จึงทรงเป็นจักรเป็นร่มเกล้าของชาวไทยทั้งปวงโดยแท้

กล่าวโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่ตั้งดำรงมั่นอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตมา มีวัดหลวงวัดราษฎร์ตั้งอยู่ทั่วไป มีพุทธเจดีย์มากมายดังคำกลอนว่า 'เจดีย์ระตะแซงเสียดยอด' มีพระสงฆ์ทั่วไปหมด มีบาทหลวงผู้หนึ่งจับจิวรภิกษุรูปหนึ่งในต่างประเทศกล่าวว่า ในกรุงเทพฯ เวลาเช้ามีสื้ออย่างนี้เต็มไปหมด เพราะพระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเคียงคู่กับประเทศชาติ ตั้งแต่อดีตกาลนานไกลโดยไม่ขาดสาย ตลอดถึงปัจจุบัน เมืองไทยจึงคงเป็นไทย และเป็นเมืองพุทธ เมืองแห่งกาสาพัสดุ เมืองแห่งความสงบสุข เพราะพระมหากษัตริย์ได้ทรงเป็นจักรชัยกางกั้น มิให้ผองภัยพิบัติมาตกต้องทั้งชาติ ศาสนา และประชาชนทั้งปวง เหตุการณ์ในปัจจุบันประกอบด้วยพระราชจริยวัตรที่ทรงปฏิบัติ เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ประชาชนและประเทศชาติ แสดงให้เห็นประจักษ์ว่าทรงเป็นจักรที่เป็นอุดมมงคลของชาวไทยชาติไทยโดยแท้จริง

ในโอกาสอันเป็นมงคลยิ่งแห่งพระราชพิธีฉัตรมงคลนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระราชกุศล อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรสธิดา ให้ทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อุบัติอันตราย หากมีศัตรูมุ่งร้ายก็ให้พ่ายแพ้แก่ภัยตนเอง และให้ทรงเจริญในพระสิริราชสมบัติ เป็นจักรชัยฉัตรมงคลที่ร่มเกล้าของชาวไทยชาติไทยตลอดกาลนาน

ได้อะไรในวันวิสาขบูชา

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑ นี้ วัดทั้งหลายทั่วประเทศไทย ได้สว่างไสวด้วยแสงเทียนและโคมไฟต่างชนิด อบอวลไปด้วยกลิ่นดอกไม้และธูป ซึ่งพุทธศาสนิกชนทั้งปวงได้นำบูชาพระพุทธเจ้า เนื่องในวันตรงกับวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระองค์ ที่เรียกว่าวันวิสาขบูชา เสียงสวด เสียงกล่าวคำบูชา และเสียงแสดงธรรมของพระภิกษุ ได้ดังอยู่ทั่วไปทุกวัด ความรู้สึกของทุก ๆ คนมุ่งไปรวมอยู่ที่องค์พระพุทธเจ้า แม้พระองค์จะได้เสด็จดับขันธไปนับได้ ๒๕๑๑ ปีบริบูรณ์แล้ว อย่างเข้าปีที่ ๒๕๑๒ ในวันวิสาขะนี้แล้วก็ตาม แต่ทุกคนก็รู้สึกเหมือนยังทรงดำรงอยู่ในจิตใจ ต่างจากที่รู้สึกในคนอื่น ๆ แม้เป็นญาติเป็นมิตรสนิทที่ตายไปแล้ว ซึ่งรู้สึกว่าคนเหล่านั้นได้จากไปแล้ว ถ้ารู้สึกว่าคนเหล่านั้นยังอยู่ด้วย ก็จะเกิดความกลัว อย่างที่พูดกันว่ากลัวผี คือกลัววิญญาณของคนตายมาหาหรือมาอยู่ด้วย ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในพระพุทธเจ้า พระองค์ไม่ได้เสด็จจากไป แต่ไม่กลัว กลับมีความอบอุ่น มีสุข ซ้ำยังกันและแก้ความกลัวผีได้ด้วย

ควรทำความสังเกตว่า ความรู้สึกในพระพุทธเจ้าดังกล่าว มิได้รู้สึกว่าพระองค์มีดวงวิญญาณมาอยู่ด้วย แต่รู้สึกเหมือนดังเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์ที่สุด ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด ช่วยคุ้มครองได้ดีที่สุด สิ่งนั้นเป็นสิ่งอมตะโดยแท้ ความเข้าใจดังนี้สำหรับบุุณชน ยังเป็นขั้นลีลาพหุปรามาส (แปลว่ายืดถือศีลและวัตร หมายถึงถือเป็นของขลังเป็นต้น) แต่ก็เห็นว่าไม่ควรตำหนิ เพราะยังมีเครื่องยึดเหนี่ยวของใจ และมีศรัทธาที่มั่นคง

ดีกว่าผู้ที่ไม่มีพระเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของใจ แต่ก็ควรที่จะศึกษาให้รู้จักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ที่เรียกว่าปริยัติธรรม คือธรรมที่ฟังเล่าเรียนศึกษา อันมีอยู่เป็น ๒ ชั้น คือชั้นนอก กับ ชั้นใน ชั้นนอกหมายถึงเรียนตามแบบแผน ต้องท่องบ่นเล่าเรียน หรือแม้ฟัง เช่นฟังเทศน์หรืออ่านหนังสือ ส่วนชั้นในหมายถึงความรู้จักทางที่จะปฏิบัติได้จริง ๆ เช่นเมื่อใจเกิดอยากจะได้อะไร จะเป็นอะไร โดยปกติ ก็จะทำไปตามที่ใฝ่บงการ ซึ่งอาจจะผิดก็ได้ ถูกก็ได้

คนที่มีปริยัติชั้นในจะรู้ได้ทันทีว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระงับความอยาก ให้เว้นสิ่งที่ผิด ให้ทำสิ่งที่ถูก มีผลเท่ากับพระองค์ได้เสด็จมาโปรดในที่เฉพาะหน้า เต็มวันนั่นเอง เป็นเหตุให้เกิดธรรมชั้นอีกข้อหนึ่งคือ 'ปฏิบัติธรรม' คือการปฏิบัติระงับความอยากลงไปถึงเว้นทางที่ผิด ทำแต่ทางที่ถูกตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จะต้องมีความเพียร ความอดทน เป็นต้น เมื่อปฏิบัติไปได้ผลเท่าไร ก็จะได้จิตใจของผู้ที่ปฏิบัติเอง ความรู้จักผลเป็นธรรมอีกข้อหนึ่ง เรียกว่า 'ปฏิเวธธรรม' แปลว่า ธรรมคือความรู้แจ้งแทงตลอด เป็นความรู้จักความสงบว่าเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังที่มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า 'สุขที่ยิ่งกว่าสันติไม่มี' ทุกคนเข้าใกล้พระพุทธเจ้าด้วยปฏิบัติธรรม เข้าถึงด้วยปฏิเวธธรรม ได้เห็นพระองค์จริง ๆ เมื่อได้เห็นธรรมด้วยปัญญา ความเห็นธรรมนี้เองเป็นตัวปฏิเวธ พระพุทธเจ้าจึงทรงปรากฏพระองค์เป็นอมตะอยู่ในธรรม ที่ดำรงเป็นสัจจะอยู่ทุกเมื่อ.

ได้อะไรในวันวิสาขอัฏฐมী

วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๑๑ เป็นวันทำพิธีบูชาสำคัญอีกวันหนึ่งทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นอนุสสติในการถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ ที่กล่าวไว้ว่าได้ทำการหลังเสด็จปรินิพพานได้ ๗ วัน เมื่อได้ถวายพระเพลิงแล้ว สิ่งที่ยังเหลืออยู่ คือพระบรมสารีริกธาตุที่เรียกกันสั้น ๆ พระบรมธาตุ ในเมืองไทยเราได้มีพระบรมธาตุที่นับถือกันอยู่ไม่น้อย ที่มีประวัติก็มี ไม่มีประวัติก็มี ที่มีประวัตินั้น เช่นที่ได้มาจากประเทศอินเดีย จากสถานที่ขุดได้ อันมีจารึกที่เข้าใจว่าเป็นพระบรมธาตุพระพุทธเจ้า เช่นที่เชิงมมาบรรจูประดิษฐานไว้ที่พระบรมบรรพต (ภูเขาทอง) วัดสระเกศ

ส่วนที่ไม่มีประวัตินั้น เช่นที่ได้จากพระเจดีย์เก่า ๆ ทางภาคพายัพแห่งประเทศไทย มีลักษณะคล้ายเมล็ดข้าวสารหักบ้าง คล้ายเมล็ดพันธุ์ฝักกาดบ้าง มีสีขาวอย่างสังข์ หรืออย่างไข่มุก หรืออย่างดอกพิกุลแห่ง บางทีก็มีสีต่าง ๆ ข้อสำคัญนั้น นิยมกันว่า ถ้าเป็นพระบรมธาตุจะลอยน้ำ ดูก็คคล้าย ๆ ก้อนหินผิวเกลี้ยงสะอาด มีสีดังกล่าว แต่ลอยน้ำ มีตำราแสดงลักษณะพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า และพระธาตุของพระอรหันตสาวกมากองค์ด้วยกัน ไม่ทราบได้ว่าใครเป็นผู้เขียนตำรานี้ไว้ตั้งแต่เมื่อไร แต่ก็ได้มีมานานแล้ว

พระธาตุพระสาวกนั้น โดยมากคล้ายก้อนหินที่เกิดจากหยดน้ำในถ้ำของภูเขา แต่เกลี้ยงเกลากว่า ไม่ขรุขระ และมีลักษณะต่าง ๆ อย่างที่แสดงไว้ในตำราดูพระธาตุและไม่ลอยน้ำ ไม่มีสีแสงงามเหมือนอย่างพระบรมธาตุพระพุทธเจ้า ทั้งโดยมากมี

ขนาดโตกว่า พระบรมธาตุดังกล่าวนี้มีมากในเมืองไทย กล่าวกันว่าทำขึ้นใหม่ก็มี ในถ้ำแก้วที่ใกล้น้ำตกไทรโยค กาญจนบุรี มีหินเกิดจากน้ำหยด ลักษณะคล้ายพระธาตุ คงจะได้มีผู้สังเกตเห็นและเก็บกันมานานแล้ว ของทำใหม่หรือที่เป็นก้อนหินยกไว้ว่า แต่ที่เป็นของเก่าที่ได้จากพระเจดีย์เก่า ๆ ก็มีมาก จะเป็นพระบรมธาตุจริงหรือจะทำกันขึ้นในสมัยโบราณ ก็ไม่อาจทราบได้ แต่มีแปลกอยู่ที่ได้อ่านพบในหนังสือและได้ฟังจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้ ว่า ได้มีพระธาตุที่มาได้เองไปได้เองแก่บางท่านบางคน บางคนได้เห็นแสงสว่างปรากฏในที่บูชา แล้วก็ได้พระบรมธาตุในที่นั้น เพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่แล้ว หรือได้เป็นครั้งแรกของตน บางทีคนเป็นอันมากเห็นแสงสว่างลอยมาหายไปบนเขตบ้านเป็นที่เชื่อว่าพระบรมธาตุปาฏิหาริย์มา และบ้านนั้นต่อมาก็เจริญขึ้นทั้งเป็นที่เผยแพร่ธรรมของพระพุทธเจ้า บางทีมีแสงสว่างปรากฏขึ้นที่พระเจดีย์เป็นต้น เป็นที่เชื่อว่าพระบรมธาตุปาฏิหาริย์ ดังเช่นที่มีกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เคยทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างที่องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ในวาระต่าง ๆ กัน

เพราะเหตุที่มีปาฏิหาริย์ดังนี้ จะปฏิเสธว่าไม่ใช่พระบรมธาตุจริงไปทั้งหมดก็ไม่ได้ และแม้จะมีทำหรือสมมติขึ้นใหม่ภายหลัง เมื่อทำอุทิศพระพุทธเจ้า ก็เป็นอุทเทสิกเจดีย์ได้ เหมือนดังพระพุทธรูป เป็นปูชนียวัตถุ อันเป็นที่ตั้งแห่งพุทธานุสสติ ควรกราบไหว้บูชาได้โดยแท้.

อย่าตามอำนาจใจ

ความคิดเรื่องยอดของความสุขหรือที่สุดของความทุกข์ได้มีมานานนักหนาแล้ว ดังที่ได้มีเล่าถึงความเห็นของพวกพราหมณ์ลัทธิหนึ่งก่อนที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นว่า พวกนั้นถือว่าความได้ทำตามที่ใจใคร่จะทำให้เต็มที่ เป็นความสิ้นทุกข์ซึ่งเขาเรียกว่า นิพพานของเขาเช่นบริโภคกามให้เต็มที่ บางลัทธิก็ถือว่าความที่ร่างกายไร้โรครมีความผาสุกเป็นนิพพาน ความเห็นเช่นนี้ดูก็น่าจะหมดไปแล้ว แต่ก็น่าประหลาดที่ยังมีอยู่ในบางกลุ่มของคนในประเทศที่เจริญด้วยการศึกษา คือยังมีคนบางคนที่มีมักจะอยู่ในวัยที่เรียกว่าทรมคนอง นับถือวิธีที่น่าจะเรียกว่า แผลงออกไปนอกกลุ่มนอกทางของคนทั้งปวง คือทำอะไรก็ได้ตามใจที่ใคร่ที่อยากจะทำ ไม่ต้องอยู่ในระบอบของศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอะไรทั้งนั้น แสดงตนผิดแผกแปลกออกไปจากสามัญชนทั่วไป อยากจะแต่งกายอย่างไรก็แต่ง อยากจะสูบของมีนเมาอะไรก็สูบ อยากจะใคร่กันก็ใคร่ ทำนองลัทธินิพพานในกามดังกล่าวข้างต้น

พวกนี้บางที่โอ้อวดว่าวิธีของเขาเป็นปรัชญาชั้นสูงทางจิตใจ เพราะจิตใจย่อมมีความคิด ความใคร่ ความอยาก เป็นธรรมชาติธรรมดา จึงไม่ควรจะฝืนธรรมชาติของจิตใจ เมื่อใจใคร่อยากจะทำอย่างไรก็ทำไปตามใจ ความคิดและการทำดังนั้นเป็นการวิปริตจริง ๆ เพราะจะต่างอะไรจากสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งน่าจะเรียกได้ว่าเป็นพวกถือลัทธิทำอะไรได้ตามใจที่ใคร่จะทำเหมือนกัน เมื่อเกิดมาเป็นคนซึ่งมีระดับแห่งจิตใจที่สูง ย่อมจะรู้จักว่าภาวะของจิตใจนั้นเป็นสิ่งที่จะปล่อยตามไปทุกอย่างไม่ได้ เพราะถ้าเป็น

กิเลสจะปล่อยไปตามใจได้อย่างไร ความใคร่ความอยากที่ผิด ๆ เป็นกิเลส เป็นตัณหา คนที่เป็นทาสของตัณหาเท่านั้นจึงทำได้ตามใจที่ใคร่ที่อยาก คือตามตัณหาที่คอยบงการให้ทำอยู่นั่นเอง พระพุทธเจ้าทรงปรารถนาจิตใจเช่นนี้ที่ตรัสไว้ว่า “ผู้ที่ประพฤติไปตามอำนาจจิตย่อมเดือดร้อน” ทาสพวกนี้ปลาบปล้ำยืนยันดีว่าปลดพันธะ (ศีลธรรมเป็นต้น) ออกได้หมดแล้วมีเสรีเต็มที่แล้ว โดยลืมนั่นเองว่าเป็นทาสของใจหรือตัณหา เข้าใจว่ามีอิสระเสรีแล้ว แต่โดยที่แท้ยังจมปลักลงไปใ้ในภาวะเป็นทาสมากขึ้น

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้รู้จักธรรมชาติแท้ของจิตใจว่าผูกมัด แต่เศร้าหมองไปเพราะเครื่องเศร้าหมองที่จรเข้ามา กิเลสตัณหาทั้งปวง เป็นสิ่งเศร้าหมองที่จรเข้ามา จมปลักหมักหมม ไม่ใช่เป็นเนื้อแท้ของจิต เป็นสิ่งที่อาจชำระให้พ้นออกไปจากจิตใจได้ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนธรรมเพื่อชำระสิ่งที่เศร้าหมองเหล่านี้ให้หมดสิ้น จิตใจที่ชำระให้สะอาดจะสงบความใคร่ความอยากที่จะทำสิ่งที่แฉง ๆ ผิด ๆ ทุกอย่าง ฉะนั้น พวกที่ถือว่าทำอะไรตามใจเป็นทางสิ้นกิเลสหรือสิ้นทุกข์จึงผิดหวัง พระพุทธศาสนา ตรงกันข้าม พระพุทธเจ้าตรัสมีให้ทำตามอำนาจของใจแต่ให้สำรวม ช่มฝึก รักษา ชำระ จิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดให้พ้นจากเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย แสดงว่าสามารถปฏิบัติแยกความใคร่ความอยากออกจากจิตใจได้ ดังจะเห็นได้ว่าความใคร่ความอยากสงบไปได้ เปลี่ยนไปได้ ไม่ตั้งอยู่คงตัว ทุกคนจึงปฏิบัติระงับใจตนเองได้ตามหลักพระพุทธศาสนา

สร้างตน

การก่อร่างสร้างตนให้มีความเจริญและความสุขในโลกย่อมเป็นที่ปรารถนาของคนทุกชาติภาษา แต่อาจมีแนวทางต่าง ๆ กัน เช่นบางพวกมุ่งคิดสร้างวัตถุต่าง ๆ ที่จะบำรุงชีวิตให้มีความสุขเฉพาะตนเป็นข้อสำคัญ มารดาบิดาเมื่อเลี้ยงดูบุตรธิดาจนเติบโตใหญ่ สามารถทำการงานเลี้ยงตนเองได้แล้ว ก็ปลดภาระปล่อยให้แยกออกไปตั้งตนเอง เมื่อบุตรธิดาแยกออกไปตั้งครอบครัวของตนเองแล้ว ก็ประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวของตนไป ไม่ต้องหันมาเหลียวแลเลี้ยงดูมารดาบิดาอีก มารดาบิดาแก่ชราเข้า บางทีก็ต้องไปอยู่ในที่สำหรับเลี้ยงคนแก่ ต้องว่าเหว เลี้ยงสัตว์ เช่น สุนัขไว้เป็นเพื่อนก็มี บุตรธิดาเองเมื่อแก่เข้าก็ต้องแยกออกไปว่าเหวอยู่เช่นเดียวกัน พวกนี้มักมีความเจริญทางวัตถุกันมากมาย มักเล่าเรียนและทำงานกันตัวเป็นเกลียว แต่ตัวใครก็ตัวใคร เพราะทำไมจะต้องช่วยกัน ในเมื่อทุกคนก็สามารถที่จะทำงานหารายได้ด้วยตนเอง

ส่วนบางพวกไม่ได้คิดสร้างทางวัตถุมากมายนัก ชอบบำรุงจิตใจให้สบายมากกว่า มีความผูกพันระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดากันตลอดไป มารดาบิดามักจะเห็นบุตรธิดาของตนเป็นเด็กอยู่เสมอ มีความเป็นห่วงใยกันเรื่อยไป บุตรธิดาก็ไม่ทอดทิ้งมารดาบิดาให้ว่าเหว มักจะมีลูกคือหลานของท่านให้ท่านเลี้ยงโดยที่ท่านไม่ต้องไปหาสุนัขมาเลี้ยงเป็นเพื่อน มีลูกหลานเป็นเพื่อนที่ออกจะมากเกินไปเสียอีก พวกนี้มักจะมีความคิดซึ่งพวกแรกอาจจะทิ้งว่าเป็นปรัชญา เช่นบางที่อยู่กระท่อมเล็ก ๆ กลางไร่นา

แต่ก็เป่าขลุ่ยร้องเพลงกันอย่างสบายใจ เพราะเห็นว่าจะหาเงินให้มากเพื่ออะไร ก็เพื่อจะมีบ้านอยู่ใหญ่โตสวยงาม มีวัตถุต่าง ๆ ใช้ เพื่ออะไร ก็เพื่อความสุข ก็อยู่กระท่อมเพียงเท่านั้น มีความพอใจมีความสุขแล้ว จะต้องไปทะเลาะทะเลาะหาบ้านหารถยนต์ เป็นต้นให้ลำบากทำไมอีกเล่า

ในเรื่องนี้ถ้ามีปัญหาว່ว่าพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร ก็ตอบได้ว่าทางพระพุทธศาสนาสอนคฤหัสถ์ให้ก่อสร้างตนให้มีความเจริญและความสุขทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ ทั้งในส่วนตัวและสังคม ทางวัตถุสอนให้ปฏิบัติในประโยชน์ปัจจุบัน คือมีความเพียรเล่าเรียน และทำงานหาทรัพย์เป็นต้น ทางจิตใจสอนให้ปฏิบัติในประโยชน์ภพหน้า คือมีความเชื่อที่ถูกต้อง มีความประพฤติดี มีความเผื่อแผ่และมีปัญญารู้จักผิดชอบชั่วดี ในทางสังคมสอนให้ปฏิบัติชอบต่อกันในระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดาเป็นต้น เช่น สอนบุตรธิดาว่า “ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ” ส่วนความพอใจที่เรียกว่า “สันโดษ” นั้น เมื่อยังจะต้องทำเหตุคือความดีให้มากขึ้น ก็สอนมิให้พอใจเพียงเท่านั้น แต่สอนให้ใช้วิริยะ ทำเหตุให้ยิ่งขึ้น ถ้าจะนอนเป่าขลุ่ยเสียไม่ทำดีอะไรยิ่งขึ้นก็กลายเป็นมีพอใจและความสุขอยู่ในความเกียจคร้าน ส่วนผลที่ได้รับสอนให้พอใจ ถ้าจะเป่าขลุ่ยเพราะพอใจอยู่ในผลของความเพียรที่ตนได้รับ ก็ถูกต้อง

มองโลกสองด้าน

โลกในปัจจุบันนี้ เต็มไปด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ ในด้านทำลายคือการรบราฆ่าฟันกันในส่วนต่าง ๆ ของโลก ในด้านสร้าง คือ การสร้างสิ่งให้อำนวยความสุขความสะดวกต่าง ๆ ตลอดถึงความเจริญขึ้นของการแพทย์ที่สามารถผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจของคนได้ เป็นต้น ทั้งนี้ ด้วยอำนาจแห่งความรู้ของคนที่เจริญขึ้นมากอันเรียกว่าวิทยาศาสตร์ แต่ในขณะเดียวกันวิทยาศาสตร์ก็ได้สร้างอาวุธที่มีอำนาจทำลายร้ายแรงยิ่งนัก ถึงขนาดทำลายโลกทั้งหมดได้ เช่นเดียวกับที่สามารถสร้างพาหนะไปสู่ดวงจันทร์ได้ นับว่ามนุษย์เราเดี๋ยวนี้มีฤทธิ์เดชมากอย่างไม่น่าเชื่อ เช่นเดียวกับไม่น่าเชื่ออิทธิวิธคือการแสดงฤทธิ์ ตามที่แสดงไว้ว่า ผู้มีอิทธิวิธีย่อมลုပ်คลำพระอาทิตย์ พระจันทร์ได้ด้วยมือ

นอกจากนี้ ยังเต็มไปด้วยความแข่งขันกันเ็นทางต่าง ๆ จำนวนคนก็มากยิ่งขึ้นทุกที พร้อมกับกับความมากยิ่งขึ้นของความขาดแคลนไม่เพียงพอ ซึ่งทำให้ต้องเร่งความปรารถนาขวนขวายเพื่อประโยชน์ตนเองก่อนคนอื่น จนถึงอย่างแรงคือเพื่อประโยชน์ตนเองเท่านั้น ถ้าเกิดขัดประโยชน์กันก็เกิดอารมณ์รุนแรง ถึงกับประหัตประหารกันลงไปได้อย่างง่ายดาย คนมีอารมณ์หุนหันพลันแล่นมากขึ้น การทำลายกัน ตั้งแต่ในชั้นคนสามัญจนถึงคนสำคัญได้เกิดเป็นข่าวขึ้นเนือง ๆ ตั้งแต่ข่าวเล็ก ๆ จนถึงเป็นข่าวใหญ่ อย่างที่ไม่น่าคิดว่าจะมีขึ้นได้ ก็คงจะมีได้คิดกันจริง เพราะถ้าคิดระแวงสงสัย ก็คงจะต้องมีการระมัดระวังมากขึ้น เหตุการณ์ที่เปลี่ยนไปเร็วเหมือนอย่างที่เราเรียกว่าหน้ามือ

เป็นหลังมือ จึงได้มีขึ้นเนื่อง ๆ กำลังขมขื่นรีนเริงกันอยู่ในนาทีนี้ อีกนาทีหนึ่งต่อมากลายเป็นความโกลาหลอลหม่านและความเศร้าโศกซึ่งทุกคนมิได้คาดว่าจะต้องประสบ แต่ก็ต้องประสบ

รวมความเข้าแล้วความเจริญส่วนใหญ่เป็นความเจริญทางวัตถุ และจิตใจของคนเต็มไปด้วยความปรารถนา เพื่อประโยชน์ตนมากขึ้น ภาวะของจิตใจดีขึ้นและขึ้นลงได้ตามกระแสของความได้ความเสียทางลาภผล ทางยศอำนาจ ทางการสรรเสริญ เยินยอ และทางบำรุงบำเรอความสุข ทุก ๆ คนย่อมเห็นว่าภาวะของโลกเป็นอย่างไร มีความวุ่นวายเดือดร้อนอย่างไร และก็พยายามหาทางระงับความวุ่นวายเดือดร้อน แต่ก็นำแปลกที่มักใช้วิธีเหมือนอย่างที่ว่าดับไฟด้วยการรดน้ำมันให้แก่ไฟ หรือน่าจะเป็นดังคำว่า “ปิ้งปลาประชดแมว” ทำไมโลกซึ่งมากไปด้วยคนฉลาดในศาสตร์ต่าง ๆ จึงเป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสเฉลยไว้แล้วเมื่อกว่า ๒๐๐๐ ปีมาแล้วว่า

“โลกอันอวิชชา (ความไม่รู้จริง หรือความหลงใหล) หุ้มห่อไว้ โลกไม่สว่าง เพราะความประมาทปรารถนาต่าง ๆ โลกมีทะยานอยากที่กระชิบใจเป็นเครื่องฉาบทา โลกมีภัยใหญ่คือความทุกข์”

นำทำความเข้าใจย่อ ๆ ตามที่ตรัสไว้นี้ว่า ภาวะที่เป็นทุกข์ภัยต่าง ๆ ของโลก เป็นผลที่เกิดจากความหลง ความประมาทปรารถนา ความทะยานอยากในจิตใจของคนเท่านั้น ฉะนั้น จึงมีทางเดียวที่จะสงบทุกข์ภัยต่าง ๆ ของโลกได้ คือสงบความหลง ความอยากใหญ่ต่าง ๆ ในใจของคนลงไป ด้วยสติและปัญญาที่ชอบ

ความกตัญญู

พระพุทธศาสนาสอนให้มีความกตัญญูต่อผู้มีคุณ เพราะผู้มีคุณได้เป็นผู้ให้อุปการะต่าง ๆ ถ้าไม่มีผู้ให้อุปการะเสียแล้ว ก็จะเป็นผู้แร้นแค้นเอาตัวไม่รอด ข้อนี้ทุก ๆ คนเห็นได้ไม่ยากเลย เพราะไม่มีอะไรซ่อนเร้น คนที่เคยได้รับอุปการะของผู้ให้อุปการะ หรือที่เรียกว่าผู้มีคุณ ย่อมจะทราบอยู่เต็มใจ จึงดูน่าจะต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีคุณแก่ตนอย่างไม่น่ามีปัญหา ถึงคนที่ไม่ปรากฏว่าได้มีความดีอย่างอื่น แต่สำหรับความกตัญญูนี้ น่าจะมี เพราะใครได้ช่วยเหลือตนมาอย่างไร ย่อมจะรู้ดีแน่ ฉะนั้น ถ้าใครไม่มีความกตัญญูเสียแต่อย่างเดียวแล้ว ก็กล่าวได้ว่าเขาจะไม่มีคุณธรรมอย่างอื่น ๆ จะเรียกว่าเป็นสาธุชนหรือคนดีไม่ได้เลย เพราะคุณธรรมอื่น ๆ นั้นเป็นข้อที่เตือนใจให้ทราบได้ยากกว่าความกตัญญู คนอาจจะยังไม่มีควมสำนึกในความเกื้อกูลของคุณธรรมนั้น ๆ ส่วนผู้มีคุณนั้นทุกคนจะต้องสำนึกด้วยเหตุที่เคยได้รับอุปการะมาแล้ว ถึงขนาดนี้ยังไม่รู้จักคุณ จะไปรู้จักคุณในอะไรหรือในใครได้เล่า คนที่ขาดความกตัญญู จึงเป็นผู้ที่มีจิตใจชั่วร้ายอย่างยิ่ง เป็นคนประทุษร้ายมิตร พระพุทธเจ้าได้ทรงผจญมากับคนอกตัญญูไม่น้อย จนถึงมีเรื่องเล่าไว้ในนิทานชาดกหลายเรื่อง ดังเช่นเรื่องหนึ่งเล่าว่า

ในป่าใหญ่แห่งหนึ่งในรัฐกาสิ ได้มีวานรอาศัยอยู่ฝูงใหญ่ แต่น้ำที่จะต้องอาศัยขัดข้องไม่สะดวก เพราะมีบ่อที่มีน้ำอยู่ลึก พวกคนที่สัญจรผ่านไปทางนั้นมีความสงสารพวกสัตว์ป่า ก็ช่วยตักน้ำขึ้นมาใส่ไว้ในลำธาร แต่เมื่อไม่มีคนสัญจรผ่านสัก ๒-๓ วัน

ก็เกิดขัดข้องลำบากอีก ครั้นนั้นมีวานรตัวหนึ่งระหายน้ำ เทียวหาน้ำดื่มไปจนถึงบ่อน้ำลึก ก็ได้แต่นั่งจับแจ่มองดูน้ำในบ่อลึก ไม่อาจจะลงไปหรือตักขึ้นมาได้ บังเอิญมีคนใจดีผู้หนึ่งเดินมาถึง ได้เห็นวานรแสดงอาการระหายน้ำเช่นนั้น เกิดมีจิตเมตตา จึงตักน้ำขึ้นมาใส่ลารางให้ แล้วนอนพักภายใต้ต้นไม้ ฝ่ายวานรได้ตักน้ำแล้ว ได้เข้าไปใกล้คนใจดีนั้น ทำหน้าลิงขูให้กลัว แล้วขึ้นต้นไม้ถ่างมูลรดลงมา ชายใจดีนั้นจึงปลงอนิจจังว่า อุปการะที่ทำให้แก่คนชั่วนี้ไม่มีประโยชน์เลย เราให้น้ำแก่เจ้าลิงซึ่งกำลังระหายจะตายอยู่แล้ว เจ้านี้ได้ตักน้ำรอดตายแล้ว ยังทำข่มเหงคะนองร้าย สมาคมกับคนบาปนี้ไม่ดีเลย ส่วนวานรร้ายก็คล้ายจะตอบได้ว่า “เคยเห็นเคยได้ยินว่าวานรที่ไหนสุขภาพเรียบร้อย ธรรมดาของวานรเป็นเช่นนี้” เรื่องนี้แสดงถึงสัญชาติที่ออกตัญญูและประทุษร้ายมิตรผู้มีคุณแก่ตน

ท่านเล่าไว้ในชาดกเพื่อสาธกเป็นคำสอนว่า “อย่าเป็นคนไม่กตัญญูอย่างวานรสันดานโหด” อันที่จริงเป็นวานรอกตัญญู ยังพอให้อภัยว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ส่วนเป็นคนอกตัญญูแม้ผู้มีคุณจะให้อภัย แต่ธรรมด้ายากที่จะหวังว่าจะให้อภัย เว้นไว้แต่จะกลับตัวกลับใจเสียใหม่เท่านั้น

หลักธรรมที่ใช้ในการทำงานทั่วไป

คนเราต่างมีงานที่จะต้องทำเพื่อให้เกิดความสำเร็จ ถ้าจะมีคำถามว่าจะใช้ธรรมหมวดไหนของพระพุทธเจ้าช่วยในการทำงานทุกอย่าง ก็อาจตอบได้ว่า ควรใช้พละคือธรรมที่เป็นกำลัง ๕ อย่างคือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อมั่น
๒. วิริยะ ความเพียร
๓. สติ ความระลึกได้
๔. สมาธิ ความตั้งใจมั่น
๕. ปัญญา ความรู้ทั่วถึง

เพราะจะต้องมีความเชื่อที่เชื่อมั่นในทางที่ดำเนินตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นที่สุด จะต้องมีเชื่อที่เชื่อมั่นในตนเอง ปราศจากความลังเลใจกับจะต้องมีความเพียร คือความกล้าหาญที่จะทำ ไม่ย่อท้อ ไม่อ่อนแอ ไม่ยอมให้มีจุดอ่อนในตน กับจะต้องมีสติรอบคอบ ไม่ประมาท ไม่มองข้ามแม้ในสิ่งที่เล็กน้อย ไม่ให้เส้นผมบังภูเขา ทั้งไม่ให้ภูเขาบังเส้นผม กับจะต้องมีความตั้งใจมั่นคง จะต้องมปัญญารู้ทั่วถึง ด้วยการตรวจตราพิจารณาให้ทั่วถ้วนธรรมเหล่านี้

ศรัทธากับปัญญาต้องให้มีพอสมควรแก่กัน บางที่อาจจะมีศรัทธาเกินปัญญา เช่นเชื่อในทางที่อยากเชื่อหรือที่ชอบเชื่อ ไม่พินิจให้ดีด้วยปัญญาก็จะเป็นศรัทธา

ที่ขาดปัญญาไป เพราะความอยากหรือความชอบนั้นเป็นคนละอย่างกับปัญญา หรือ บางที่ต้องการแต่เหตุผลทางปัญญาเท่านั้น ไม่ยอมจะเชื่ออะไรสำหรับที่จะเป็นที่พึงพอใจ ให้มั่นคง ก็จะขาดกำลังที่สำคัญไปเพราะสิ่งที่มองกันไม่เห็น คิดไปไม่รู้ นั้น ยังมีอยู่อีก เป็นอันมาก ฉะนั้น ต้องให้ได้ทั้งเหตุผลและทางปัญญา ทั้งความเชื่อที่ตั้งมั่น แม้ในสิ่ง มองไม่เห็น เช่นในอำนาจของธรรม คนที่มีธรรมย่อมจะได้เปรียบคนที่ไม่มีธรรมมาก ที่ตรงจุดนี้ เพราะธรรมนั้นช่วยใครไม่ได้ ถึงจะพยายามกลบเกลื่อนเท่าไรก็ไม่ผิด เหมือนอย่างช่างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิด จะมองเห็นแจ่มแจ้งแก่ใจตนเองนั้นแหละ จิตใจของคนที่ไม่พอกด้วยโมหะอย่างหนาแน่นเกินไปย่อมจะรู้ธรรมกับอธรรมอยู่ด้วยกัน จิตใจจะมองเห็นได้ชัดเจนเหมือนอย่างส่องกระจกที่แจ่มแจ้งเห็นเงาหน้าของตนเอง

ส่วนความเพียรกับความตั้งใจมั่นก็ต้องให้มีพอสมควรแก่กัน เพราะจะมีเพียง ขวนขวายมากไป ก็จะทำให้ฟุ้งซ่าน ขาดความมั่นคง ถ้าทำใจให้ตั้งมั่นมากไป ก็จะทำให้หยุดความเพียร หรือทำให้เข้าไปกว่าที่ควร ฉะนั้น ต้องให้มีความพอสมควรกัน

ส่วนสติที่รอบคอบจะต้องให้มีมากอยู่เสมอ ในทุกเรื่อง ทุกเวลา ธรรมเหล่านี้ จะรวมกันเป็นกำลังสนับสนุนการทำงานทุกอย่างให้สำเร็จ

คนที่มีธรรมคือคุณงามความดีที่ทำไว้มาก หากได้มีผลทั้ง ๕ นี้เพิ่มเข้าอีก ก็ยิ่งจะส่งเสริมความสำเร็จได้ดีมากขึ้น เพราะ “ธรรมย่อมรักษาบุคคลผู้ประพฤติธรรม” เพียงมีศรัทธาในพระพุทธเจ้าผู้ตรัสพระธรรมบทนี้ไว้โดยมั่นคง ก็เพียงพอสำหรับข้อ ศรัทธา และธรรมนี้เองจะเป็นเครื่องมือป้องกันอุปสรรคศัตรูมิให้ทำลายล้างได้ จะรักษา ส่งเสริมให้ดำรงอยู่และมีความเจริญ ซึ่งผลนี้จะสำเร็จโดยไม่ชักช้าอย่างน่าอัศจรรย์

พุทธปฏิบัติเกี่ยวกับวาจา

พุทธปฏิบัติเกี่ยวกับวาจาของพระพุทธเจ้า บางอย่างตรัสสอนให้หนึ่งหรือพูดแต่ที่เป็นธรรม เช่นครั้งหนึ่ง เมื่อประทับอยู่ที่พระเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุหมู่หนึ่งเที่ยวบิณฑบาตกลับมา นั่งสนทนากันว่า ไปบิณฑบาต ได้เห็นรูป ได้ยินเสียง เป็นต้น ที่น่ายินดีพอใจ และคนให้ความเคารพบูชา พระพุทธเจ้าเสด็จมาทรงถามถึงเรื่องที่พูดกันค้างอยู่ พวกภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลให้ทรงทราบ ตรัสว่า พวกภิกษุที่มีศรัทธาออกบวชแล้วไม่ควรที่จะพูดสนทนากันด้วยเรื่องเช่นนั้น เมื่อประชุมกันก็มีข้อที่ควรทำ ๒ อย่าง คือ พูดเรื่องธรรมะ หรือหนึ่งแบบอริยะ

อีกเรื่องหนึ่ง พวกภิกษุกลับจากบิณฑบาตนั่งสนทนากัน เรียนวิชาอะไรดี ซึ่งเป็นเรื่องวิชาทางโลกต่าง ๆ พระพุทธเจ้าเสด็จมาทรงถามและทรงได้รับคำกราบทูลตอบแล้ว ได้ตรัสเช่นเดียวกัน

และได้มีเรื่องใหญ่เกิดขึ้นครั้งหนึ่ง คือ พวกนักบวชภายนอกพระพุทธศาสนา เกิดริษยาพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุที่ทรงได้รับความนับถือบูชาจากประชาชนมากกว่าพวกของตน จึงได้คิดกลวิธีทำลายโดยเกลี้ยกล่อมนักบวชหญิงซึ่งเป็นฝ่ายของตนคนหนึ่ง ชื่อสุนทรีให้ไปที่พระเชตวันบ่อย ๆ แล้วแต่งคนให้ไปดักลอบฆ่านางเสีย นำศพไปหมกไว้ในที่ใกล้พระเชตวัน แล้วไปแจ้งความว่านางได้หายไปหลายวัน ก่อนที่จะหายไปได้ไปที่พระเชตวันบ่อย ๆ จึงนำเจ้าหน้าที่ไปค้นหา จนถึงไปพบศพที่ถูกหมกไว้ แล้วได้กล่าวโทษทนายพระพุทธรองค์และพระสงฆ์สาวกว่าเป็นผู้มีส่วนในการฆาตกรรมนั้น

ทำให้คนเป็นอันมากเชื่อคล้อยตามไป และพากันตำว่าพวกภิกษุในที่สุดซึ่งได้พบเห็นทั่วไป พวกภิกษุได้กราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ตรัสว่าเสียงนี้จักมีอย่างนานก็เพียง ๗ วัน และได้ตรัสสอนให้พวกภิกษุกล่าวตอบ เมื่อพวกคนพูดโพนทะนาว่าร้ายความว่า

“คน” ที่พูดไม่จริง จะไปในรก แม้คนที่ทำแล้วพูดว่าไม่ทำ ก็เช่นเดียวกัน คนทั้งสองพวกนั้นทำการเลวทราม ละไปแล้วจะเสมอกันในปรโลก”

พวกคนจึงได้คิดว่า “พวกศากยบุตรเหล่านี้ไม่ใช่เป็นผู้ทำ” เสียงโพนทะนา จึงค่อย ๆ สงบหายไปภายใน ๗ วันตามพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้และต่อมาเจ้าหน้าที่ ได้สืบจับตัวผู้ที่เป็นตัวการก่อเรื่องนี้กับพวกร่วมคิดได้ เมื่อทำการสอบสวนได้ความสัตย์ แล้วก็นำตัวไปลงทัณฑ์อย่างหนักตามกฎหมายบ้านเมือง พวกภิกษุได้นำความกราบทูล ว่าน่าอัศจรรย์ ซึ่งได้ตรัสว่าเสียงนั้นจักมีอย่างนานไม่เกิน ๗ วัน เสียงนั้นเงียบหายไปหมดแล้ว พระพุทธเจ้าได้ทรงเปล่งพระอุทาน ความว่า

“พวกคนที่ไม่สำรวจพากันทิ่มแทงด้วยวาจา ภิกษุมีจิตไม่มุ่งร้ายได้ยินแล้วพึง ออกลิ้นถ้อยคำหยาบช้าที่เขาพูด เหมือนอย่างช้างเข้าสงคราม ออกทนต์ประกำษ์”

พระพุทธปฏิพานี่พึงถือเป็นเนติได้ว่า พึงนั่งในคราวหรือในเรื่องที่ควรนั่ง พึงพูดในคราวหรือในเรื่องที่ควรพูด และพึงมีความอดกลั้นทนทานในคราวเผชิญ ถ้อยคำจ้วงจาบหยาบช้า เหมือนช้างออกศึกทนทานการโจมตีของฝ่ายประกำษ์.

พรรษกาล พุทธศักราช ๒๕๑๑

เวลานี้ เป็นเทศกาลเข้าพรรษา พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระสงฆ์จะทำการอธิษฐาน คือทำการตั้งใจเข้าพรรษาในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๑ ก่อนถึงวันเข้าพรรษา วัดต่าง ๆ พวกกันรับกุลบุตรต่างวัย ต่างอาชีพ การงานเข้ารับการบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุ โดยทั่วไป จะได้เห็นคนเป็นจำนวนมาก มาประชุมกันในบ้านหรือในวัด จะได้ยินเสียงทำขวัญนาค จะได้เห็นการแห่เนาไปวัด จะได้เห็นพิธีอุปสมบทในโบสถ์ แสดงว่า เมืองไทยเรายังแสนที่จะผาสุกสนุกสบาย แสงสีแห่งกาสาวพัสดร์ยังส่องอร่ามอยู่ทุกหนทุกแห่ง กลิ่นแห่งกาสาวพัสดร์ก็ยิ่งฟุ้งขจรไปทั้งในที่ตามลมและทวนลม แสดงถึงเสถียรภาพแห่งเมืองไทย ซึ่งเป็นเมืองพุทธ เมืองกษัตริย์ พระพุทธศาสนาดำรงอยู่โดยมั่นคงแจ่มใส พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ มั่นคงเป็นหลักชัย แม้พระบรมโพธิสมภารปกป้องประชาชนให้พ้นภัยพิบัติประสพความเกษมสำราญ ประชาชนมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ลักษณะดังนี้หาได้ยากในประเทศอื่น แม้ที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน ความรู้สึกของคนทั่วไป ย่อมมีในองค์พระพุทธเจ้า เหมือนพระองค์ยังทรงดำรงอยู่ และทรงคุ้มครองป้องกันผองภัยพิบัติต่าง ๆ

ฉะนั้น ในเทศกาลเข้าพรรษานี้ น่าจะสมมติตนเป็นนาคเข้าขออุปสมบท เบื้องหน้าพระอุปัชฌาย์แล้วท่านย่อมจะสอนนาคให้รู้จักซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เช่นว่า

พระพุทธเจ้านั้นโดยพระประวัติ ทรงเป็นโอรสของกษัตริย์ ทรงมีพระรูปลักษณะ สมบูรณ์ตามตำรับลักษณะของมหาบุรุษ มีพระปัญญามาก มีความพากเพียรเป็นยอด ทรงศึกษาศิลปศาสตร์สำเร็จเป็นเยี่ยม ทรงศึกษาจบแล้ว พระบิดาทรงจัดให้ทรงอภิเษก กับชัตติยานีที่คู่ควรกัน พร้อมทั้งประทานเครื่องบำรุงความสุขทุกอย่าง ด้วยทรงหวังที่จะผูกพันพระองค์ไว้ในฆราวาส แต่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ คือ ผู้ที่จะตรัสรู้ เพราะ ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาใกล้จะเต็มเปี่ยมแล้ว จึงทรงรู้เท่าทันไม่ทรงติดอยู่ในเครื่องผูกพันทั้งปวง ทรงเห็นเทวทูตที่คนทั้งปวงไม่เห็น คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และ สมณะ

ทรงสลดพระทัยเมื่อทรงเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย ทรงปรารถนาโมกขธรรม คือธรรมเป็นเครื่องหลุดพ้นจากความแก่เจ็บตายนั้น ทรงพอพระทัยในสมณะว่า ผู้บวช ซึ่งสละสิ่งผูกพันทั้งหมดออกไป สามารถจะปฏิบัติเพื่อประสบโมกขธรรมได้ มีพระหฤทัย น้อมไปในการบวช จึงได้เสด็จออกทรงผนวช ท่องเที่ยวไปลำพังพระองค์เดียว เทียว แสวงหาธรรม ข้อควรเตือนใจในคำสอนนี้คือ เทวทูต ซึ่งจะต้องเห็นได้ด้วยปัญญาเท่านั้น ถ้าได้เห็นแม้สักแวบหนึ่งจะเป็นประโยชน์มาก เพราะกิเลสจะซบเซาลงไปที่เดียว.

กำลังใจ

กำลังใจ เป็นข้อสำคัญที่จะอุปการะให้เกิดความสำเร็จในกิจที่จะทำทั้งปวง เหตุที่จะทำให้เสียกำลังใจมีมาก ดังที่ทราบกันอยู่ แต่ในทางตรงกันข้าม เหตุที่ทำให้เกิดกำลังใจก็มีมากเช่นเดียวกัน มิใช่ว่าจะมีแต่เหตุให้เสียกำลังใจเท่านั้น จึงควรคิดค้นหาให้พบเหตุแห่งกำลังใจ ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ปฏิบัติอบรมจิตใจ ล้วนเป็นเหตุให้เกิดกำลังใจ เช่น ศรัทธาความเชื่อในผู้อื่นที่ควรเชื่อ และความเชื่อในตนเอง เมื่อมีความเชื่อสองอย่างนี้ประกอบกันตามส่วน ก็เป็นกำลังใจสำคัญประการหนึ่ง ความวางใจเป็นอุเบกขา ในนิินทาและสรรเสริญ คือไม่ถือเสียงชู้บชิบ หรือแข็งแแข็งในทางต่าง ๆ เป็นใหญ่ แต่ถือประโยชน์ของตนเป็นประมาณ หมายความว่า ดำเนินทางรักษาประโยชน์ของตนไว้ ใครจะว่าอย่างไรไม่ถือเป็นสำคัญ เพราะถ้าไปถือเป็นสำคัญเข้า ก็จะเสื่อมประโยชน์ จะทำให้ใจระทมย่อท้อเพราะนิินทา ให้ใจกำเริบเสิบสานเพราะสรรเสริญ นับว่าเป็นเหตุให้เสียกำลังใจด้วยกัน วางใจเป็นอุเบกขา ในเรื่องนี้ได้ จึงเป็นกำลังใจประการหนึ่ง

ความปลงใจลงในกรรมและผลของกรรม โดยกำหนดคิดว่าเป็นไปตามกรรม ที่แต่ละคนได้ทำไว้ ตนเองก็มีกรรมเป็นของของตน ไม่ได้ทำไว้ในชาตินี้ ก็ควรเชื่อว่า ได้ทำไว้ในอดีตชาติ ทุกคนจึงต้องเผชิญบุคคลหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อยู่บ่อย ๆ ที่ตนเองไม่ชอบใจปรารถนา แต่ก็ต้องพบต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น เมื่อเป็นดังนี้ ก็ต้องยอมเผชิญ ถือว่าเป็นกรรมและผลของกรรม จึงต้องปฏิบัติไปตามกรรมวิบาก

คือทำไปตามกระบวนการเรื่องที่เกิดขึ้นด้วยสติปัญญาเต็มที่ ไม่หลีกเลี่ยงย่อท้อ ความปลงใจลงในกรรมและผลของกรรม จึงเป็นกำลังใจประการหนึ่ง ความคิดให้เหมือนอดีต คือล่วงไปแล้ว เหตุการณ์ทั้งปวงพร้อมทั้งอายุล่วงไปโดยลำดับ ถึงเรื่องที่กำลังเกิดขึ้นก็จักล่วงไปทั้งหมด จักมอดไปเหมือนเก้าอี้ที่หมดไฟแล้ว ฉะนั้น ในขณะที่เผชิญเรื่อง คิดว่าเหมือนกับเรื่องล่วงไปแล้ว จะทำให้จิตใจรู้สึกเป็นปกติ เพราะเท่ากับเห็นความดับสนิท ความคิดให้เหมือนอดีตจึงเป็นกำลังใจประการหนึ่ง เห็นทางออก หมายถึงสติปัญญาที่เหนือกว่า เห็นทางออกจากข้อขัดข้องในทุกทางด้วยวิธีที่ไม่เป็นทุกข์ เป็นกำลังใจประการหนึ่ง ความไม่แพ้ต่อเหตุการณ์แม้จะรุนแรง จิตใจเผชิญได้อย่างเยือกเย็นสุขุมรอบคอบ ไม่กลัว กล้าอย่างทหารหาญ พระเจ้าอุเทนเมื่อถูกพระเจ้าจันทปะชิตจับไปเป็นขลย ทรงถูกขู่ว่าจะประหารจึงตรัสว่า

*“ทรงเป็นขลยแต่ร่างกาย แต่จิตไม่เป็นขลย ราชศัตรูจึงเป็นใหญ่แต่ทางกาย
ไม่เป็นใหญ่แห่งจิต จะทำอะไรแก่ร่างกายก็ทำไปเถิด”*

ความมีใจหาญดังนี้เป็นกำลังใจสำคัญ รวมความว่าคนฉลาดย่อมรู้วิธีเสริมกำลังให้แก่จิตใจ คนโง่เท่านั้นที่นอนเสียกำลังใจ ไม่รู้จะแก้ไขของตนอย่างไร.

วันอาสาฬหบูชา ๒๕๑๑ และต้นสาละ

เมื่อวันอาสาฬหบูชาที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๑ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ ถวายพุ่มเข้าพรรษาพระพุทธชินสีห์ พระศาสดา ทรงบูชาปูชนียวัตถุสำคัญ ในวัดบวรนิเวศวิหาร เสร็จแล้วได้เสด็จ ไปยังบริเวณหน้าวัดด้านตำหนักเพชร ทรงปลูกต้นสาละและต้นรังรวม ๓ ต้นตามแนวริมคูจากทิศตะวันออกมายังทิศตะวันตกคือ ต้นสาละอินเดีย ต้นรัง (หรือจะเรียกว่าสาละไทย) ต้นสาละลังกาโดยลำดับ

เรื่องต้นสาละมีกล่าวในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาว่า เป็นต้นไม้ที่พระพุทธเจ้า ประสูติและประนิพพานภายใต้ร่มเงา ฝ่ายไทยเราเข้าใจว่า ต้นรังในเมืองไทยคือต้นสาละ ดังกล่าวถึงในคัมภีร์นั้น แต่ท่านที่ได้ไปอินเดีย ได้เห็นต้นสาละอินเดียกล่าวว่า ต้นรัง ไม่ใช่ต้นสาละที่เห็นในอินเดีย ทั้งต้นสาละที่ชาวลังกาถือว่าเป็นต้นสาละในลังกา ยังแตกต่างออกไปอีก ประจวบกับทางวัดบวรนิเวศวิหาร ได้ต้นสาละ ต้นรัง มาครบ ทั้ง ๓ ต้น โดยได้ต้นสาละอินเดียมาจากรัฐอุตตรประเทศในอินเดีย ได้ต้นรังหรือสาละไทย จากป่าสงวนแห่งชาติที่เขาบิน ราชบุรี ทั้ง ๒ นี้ กรมป่าไม้เป็นผู้จัดหาให้ และได้ต้นสาละลังกามาจากสวนพฤกษชาติ ที่แคนดิ ประเทศศรีลังกา ซึ่งทางราชการ ศรีลังกาถวายสมเด็จพระสังฆราช คราวเสด็จเยือนศรีลังกาเมื่อศกที่แล้ว

อธิบดีกรมป่าไม้ได้เขียนคำชี้แจง เรื่องต้นไม้ทั้ง ๓ นี้ทางวิชาพฤกษศาสตร์ รวมความโดยย่อว่า

ต้นสาละอินเดีย (*Shorea robusta*) อยู่ในวงศ์ไม้ยาง (*Dipterocarpaceae*) เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ประเภทผลัดใบ สูง ๒๐-๒๕ เมตร โท้วัดรอบ ๑๐๐-๑๘๐ ซม. พบขึ้นอยู่ทั่ว ๆ ไปในแคว้นอุตรประเทศของประเทศอินเดีย และตามเทือกเขาในระดับต่ำในประเทศเนปาล เรื่อยลงมาถึงเทือกเขากาซี ในแคว้นอัสสัม และตามภาคเหนือของประเทศพม่า ตามปรกติจะขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ทำนองเดียวกับป่าเต็งรังในประเทศไทย ใบ ดอก ผล มีลักษณะคล้ายกันกับไม้รังมาก

ต้นรังหรือสาละไทย (*Pentacme suavis*) มีลักษณะคล้ายคลึงกับต้นสาละอินเดียมาก เพราะเป็นพันธุ์ไม้ในวงศ์เดียวกัน แต่ต้นรังมีข้อแตกต่าง คือกลีบดอกจะหักพับและเวียนตามกันไปเป็นรูปกังหัน ปีกของผล ๕ ปีกยาวเกือบเท่ากัน ใบแก่จัดจะมีสีแดงเหมือนสีอิฐ พบทั่ว ๆ ไปตามป่าแล้งในประเทศไทย พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

ส่วนต้นสาละลังกา (*Couroupita guianensis*) อยู่ในวงศ์ไม้กระโดน (*Lecythidaceae*) เป็นต้นไม้ขนาดกลาง ไม่ผลัดใบ เรือนยอดเป็นพุ่มทึบ ต้นสูงประมาณ ๑๕ เมตร โท้วัดรอบ ๘๐-๑๐๐ ซม. ดอกสีชมพูขนาดใหญ่ ออกเป็นกระจุกตามกิ่งแก่และลำต้น ผลกลมสีเขียว โท้วัดผ่าศูนย์กลาง ๖-๗ ซม. (มีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า Cannon Ball Tree หรือแปลว่าต้นลูกปืนใหญ่) เป็นพันธุ์พืชประจำประเทศอเมริกาเขตร้อน ต่างวงศ์ห่างกันจากต้นสาละอินเดียมาก

ปัญหาของเทพ

ครั้งหนึ่ง ได้มีเทพกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า “อะไรเป็นที่ตั้งของหมู่มนุษย์ อะไรเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง ปวงสัตว์ที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยอะไรเป็นอยู่” พระพุทธเจ้า ได้ทรงมีพระพุทธบรหารว่า “บุตรเป็นที่ตั้งของหมู่มนุษย์ ภริยาเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง สัตว์ที่อาศัยแผ่นดิน อาศัยฝนเป็นอยู่” พระพุทธภาษิตนี้แสดงทางคติโลก หมู่มนุษย์ เมื่อมีบุตรสืบต่อกันไป จึงดำรงอยู่ได้ ภริยาเป็นผู้ที่เป็นที่รักใกล้ชิดสนิทสนมและให้เกิดบุตรแก่สามี จึงชื่อว่าเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง และทุก ๆ สัตว์บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้ ก็ด้วยอาศัยฝน คือน้ำสำหรับบริโภคและสำหรับเพาะปลูก เครื่องอาศัยสำหรับดำรงชีวิตมีอยู่มากมาย แต่ถ้าขาดน้ำเสียอย่างเดียว อย่างอื่น ๆ ก็ไม่เกิดมี หรือไม่อาจใช้ให้สำเร็จการดำรงชีพ น้ำจึงมีความสำคัญในการครองชีวิต เช่นเดียวกับบุตรภริยามีความสำคัญในฐานะเป็นผู้สืบต่อวงศ์มนุษย์และเป็นเพื่อนสนิทใกล้ชิด

ในหมู่มนุษย์ที่รวมกันอยู่เป็นชาติเดียวกัน บุตรชื่อว่าเป็นที่ตั้งของชาติด้วย มารดาบิดาที่ดีทั้งหลายจึงพยายามบำรุงบุตรธิดาในเบื้องต้นคือห้ามมิให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา เพื่อจะให้เป็นที่ตั้งที่ดีต่อไปภายหน้า แม้บุตรทุก ๆ คนจะชื่อว่าเป็นที่ตั้งของชาติอยู่ด้วยกัน แต่บุตรผู้ที่จะเป็นประมุขของชาติต่อไป ย่อมดำรงความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะความดำรงอยู่ ความเจริญรุ่งเรือง ชื่อเสียงเกียรติคุณ ตลอดถึงมิ่งขวัญซึ่งเป็นที่รวมแห่งจิตใจทั้งหมด ย่อมเนื่องด้วยท่านผู้เป็นประมุข

ฉะนั้น ทุก ๆ คนในชาติจึงมีปรารถนาต้องการตรงกัน เพื่อให้จัดการบำรุง
ด้วยให้ศึกษาฝึกฝนให้เต็มที่ เพราะจะเป็นยอดแห่งผู้ปกครองปวงชนต่อไป เมื่อผู้
ปกครองฉลาดสามารถและมีความสุขิต หมู่ชนที่อยู่ในปกครองก็ได้รับความร่มเย็น
เป็นสุข แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความตั้งใจศึกษาฝึกฝนอบรมมา ตั้งแต่ระยะเบื้องต้น
ซึ่งเรียกว่าเป็นขั้นเตรียมตน

เป็นโชคดีย่างยิ่งแห่งประเทศชาติไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงอบรมสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ พระเจ้า
ลูกเธอ ทุกพระองค์อย่างดียิ่ง ได้ทรงส่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ
ไปทรงศึกษาต่อในประเทศอังกฤษ และได้ทรงกำหนดจะส่งสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ
พระองค์ใหญ่ไปทรงศึกษาต่อในประเทศอเมริกา เป็นที่ชื่นชมยินดีของประชาชนทั่วไป
ทุก ๆ คนย่อมปรารถนาประมุขหรือผู้นำของตนที่มีความรู้ความสามารถ และมีความ
สุขจิต ซึ่งจะเป็นผู้รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นำความสุขความเจริญมาให้
แก่ประชาชนทั้งปวง

ในระยะเวลาที่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ได้เสด็จกลับมาในระหว่างโรงเรียน
ปิดและวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๑ นี้ ตรงกับวันประสูติ มีพระชันษาครบ ๑๖
พระพรรษา จึงขอถวายพระพรและขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยอภิบาลรักษา สมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ทรงปราศจากอุปสรรคอันตราย ทรงเจริญด้วย
พระมงคลทั้งหลาย และทรงเจริญด้วยพระปัญญาในการศึกษา จนกระทั่งบรรลุถึง
ความสำเร็จ

ความสุขและความสำเร็จของพระองค์ ย่อมเป็นความสุขความสำเร็จของ
ประชาชนประเทศไทยทั้งหมด

เฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระชนมายุครบ ๓ รอบปีนักษัตร คือ ครบ ๓๖ พระพรรษา ได้มีพระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุครบ ๓ รอบทางพระพุทธศาสนา ทางรัฐบาลได้จัดสร้างเหรียญเป็นอนุสรณ์ ทางด้านประชาชนได้มีจัดงานแสดงเป็นต้น ด้วยจิตใจเคารพรักและตามสมควรแก่กาลสมัย เพราะเป็นที่ทราบว่ ไม่มีพระราชประสงค์ให้จัดทำอะไรพิเศษใหญ่โตในขณะนี้ แต่เมื่อถึงสมัยที่ควรแสดงออก ก็อดมิได้ที่จะแสดงออกเพื่อถวายพระพรเหมือนอย่างเมื่อมีจิตใจเปี่ยมด้วยความเมตตากรุณาและความชื่นบาน ก็อดมิได้ที่จะยิ้มแย้ม เพราะสมัยที่มีพระชนมพรรษาคาบรอบดังนี้ไม่ใช่มีบ่อยนัก ๑๒ ปี จึงมีครั้งหนึ่ง จึงนับว่าถึงสมัยที่ควรแสดงออกได้แล้ว และการแสดงออกเพื่อถวายพระพร เมื่อนึกดูแล้ว จะเห็นว่าเป็นการแสดงน้อยมากไปเสียอีก เมื่อเทียบกับจิตใจที่อยากจะแสดง และเมื่อเทียบกับพระมหากษัตริย์ที่ได้พระราชทานแล้วแก่คนทั้งปวง หรือเมื่อเทียบกับพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญสำเร็จไปแล้ว แก่ประชาชนและประเทศชาติ ก็ยิ่งจะเห็นว่าการแสดงออกนี้ยังน้อยยิ่งนัก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก และทรงเป็นพุทธมามกะ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ ย่อมทรงอยู่ในฐานะเดียวกัน ในระหว่างเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระผนวช สมเด็จพระนางเจ้า ฯ ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกทุกประการ ดังที่ได้เสด็จฯ ทรงถวายผ้าพระกฐิน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จ เยือนประเทศอเมริกาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานสัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์อเมริกัน ตามที่ปรากฏข่าวว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเป็นที่ปรึกษาดีเยี่ยม และได้ทรงแบ่งพระราชภารกิจไปมาก ทั้งได้ทรงเป็นพระราชมารดาที่ดีของพระราชโอรสธิดา ชวนให้นึกถึงพระพุทธรูปที่แปลว่า “ภริยาเป็นเพื่อนอย่างยิ่ง” “มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน” สมเด็จพระนางเจ้าฯ ชื่อว่า ได้ทรงมีส่วนช่วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระราชกรณียกิจทั้งปวง ได้ทรงทำให้เกิดความสมบูรณ์

ในมงคลสมัยพิเศษนี้ ขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจพระกุศลบารมีบรมโพธิสมภาร จงอภิบาลรักษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงพระเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคลทั้งปวง เสด็จสถิตอยู่เป็นคู่พระบารมี คู่พระราชหฤทัย เป็นมิ่งขวัญแห่งประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งประชาชนทั้งปวง ตลอดกาลนาน.

พระพุทธศาสนาคืออะไร

ถ้าจะตั้งปัญหาว่าพระพุทธศาสนาคืออะไร ซึ่งเป็นคำถามรวมทั้งหมด ย่อมตอบให้หมดสิ้นได้ยาก นอกจากจะตอบอย่างสั้น ๆ ว่า “คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ได้เคยมีคำถามเช่นนี้มาแล้วในครั้งพุทธกาล และท่านก็ได้เคยตอบกันมาแล้ว เป็นคำตอบที่ถูกเหมาะที่สุด ซึ่งมักเป็นคำตอบที่สั้น ๆ แต่กินความรวมยอด แต่ก็ได้ในทางหรือนัยหนึ่ง ๆ การที่จะตอบให้ถูกเหมาะได้อย่างรวบรัดที่สุด ก็จำเป็นต้องศึกษาให้มีความรู้พระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึง ถึงอย่างนั้นก็ยังมีความอีกว่า อย่างไรจึงจะเรียกว่ามีความรู้ทั่วถึง อ่านศึกษาจบพระไตรปิฎกอย่างนั้นหรือ ถ้ารับรองอย่างนั้น ก็ยังจะมีคำค้านได้อีกว่า นั่นเป็นเพียงความรู้ตำราเท่านั้น เหมือนอย่างรู้ตำรายาสมุนไพร แต่ไม่รู้จักต้นไม้มที่เป็นตัวยาแต่สักต้นเดียว ซึ่งก็เป็นความจริง

อ่านศึกษาจบพระไตรปิฎกอย่างเดียว เป็นความรู้ชั้นปริยัติ คือ ชั้นเล่าเรียนท่องบ่นจดจำ ถ้ายังมีได้ปฏิบัติก็ยังไม่มีความรู้ในปฏิบัติ แม้ปฏิบัติไปยังไม่ได้ผลที่เป็นความรู้แจ้งทะลุตลอด ก็ยังไม่รู้ในปฏิเวธ ที่แปลว่าความแทงตลอด หมายถึงปัญญาที่รู้แจ้งทะลุตลอด ถึงดังนั้น ก็ยังมีปัญญาดังกล่าวนี้อีกหลายระดับ

ฉะนั้น ความรู้พระพุทธศาสนาทั่วถึงจะมีได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติจนได้ปัญญาที่เป็นตัวปฏิเวธขั้นสูงสุดแล้วเท่านั้น เมื่อได้ปัญญาถึงขั้นนี้ จึงจะตอบปัญหาข้างต้นได้อย่างถูกต้องรวบรัด และแม้เช่นนั้น ก็ตอบได้ในทางหรือนัยหนึ่ง ๆ ดังกล่าว เพราะตามตัวอย่างคำตอบที่ท่านได้ตอบกันมาแล้ว แต่ละท่านก็ตอบไปแต่ละนัย ซึ่งต่างก็ถูกต้องตรงจุด

หมายเดียวกันด้วยกัน ส่วนผู้ที่ยังมีความรู้ไม่ทั่วถึงตามความหมายที่สมบูรณ์นั้น ถ้าแม่ได้สนใจศึกษาให้มีความรู้ในแบบแผน คือ พระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก จนถึง พอจับทางของพระพุทธศาสนาได้ อันพอตอบให้ถูกแบบ ก็พอใช้ได้

พระภิกษุสงฆ์ตั้งแต่เก่าก่อนได้ถือกันเคร่งครัดที่จะพูดจะแสดงให้ถูกแบบแผน เพราะเกรงว่าจะเป็นการกล่าวต่อพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่ากล่าวต่อนี้ คือเช่นที่กล่าวว่ พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนั้นอย่างนี้ โดยที่พระองค์ไม่ได้ตรัสไว้อย่างที่อ้างนั้นเลย ดังนี้ เรียกว่ากล่าวต่อ ฉะนั้น เทศน์ของพระจึงต้องมียกพระบาลีขึ้นเป็นแม่บท แล้วอธิบายไปตามแนวความของธรรมในพระบาลี ทั้งเมื่อจะว่าอะไรที่จะให้เป็นหลักฐานจริงจังยังอ้าง พระพุทธวจนะอื่น ๆ มาอีก กล่าวได้ว่านี่เป็นธรรมเนียมนิยมในฝ่ายเถรวาท จึงได้รักษาพระพุทธศาสนาสายเดิมไว้ได้เรื่อยมา นี่น่าจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พูดกันว่า พังเทศน์ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง แต่พระก็ยังเทศน์ คนก็ยังฟัง ทั้งพระพุทธศาสนาสายเดิมก็ยังดำรงอยู่ต่อไป ไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น.

ที่เที่ยงของใจ

คนเรานั้นเกิดมาแล้วก็โตวันโตคืน แก้ววันแก้วคืน อายุ ๑ ปี ๒ ปี ๓ ปี เรื่อย ๆ ไป ไม่นานเท่าไรก็ถึง ๑๐ ๒๐ เป็นหนุ่มเป็นสาว ร่างกายจิตใจเติบโตเจริญ ในระยะนี้ จิตใจท่องเที่ยวไปกับอารมณ์ทั้งหลายเต็มที่ บางทีก็ดีใจ บางทีก็เสียใจ บางทีก็เฉยเมย แต่โลกนี้ไม่เคยทำให้ใครดีใจโดยส่วนเดียว ในทางตรงกันข้าม ก็ไม่เคยทำให้ใครเสียใจโดยส่วนเดียวเหมือนกัน ทั้งก็ไม่เคยทำให้ใครเฉยเมยเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เว้นแต่ท่านผู้ที่มีจิตสูงพ้นจากโลก

พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า คนนี้มีที่ท่องเที่ยวไปของใจ ๑๘ อย่าง คือ เรื่องรูป ที่ตามองเห็นอยู่ เสียงที่ได้ยินอยู่ กลิ่นที่จมูกสูดดมอยู่ รสที่ลิ้นลิ้มอยู่ สิ่งถูกต้องที่กาย ถูกต้องอยู่ กับเรื่องรูปเสียงเป็นต้นเหล่านี้ที่ได้ประสบมาแล้วที่ใจเก็บมาคิด เรื่องเหล่านี้ รวมเป็น ๖ บางอย่างเข้าชวนให้ดีใจ บางอย่างบดบิบให้เสียใจ บางอย่างกลับให้เฉยเมย แบ่งออกได้เป็น ๓ ชนิดดังนี้ จึงรวมเป็น ๑๘ เรียกว่า “มโนปริจาร ที่ท่องเที่ยวไปของใจ ๑๘” คนหนุ่มสาวสมมุติว่าอายุ ๑๘ ปี กำลังอยู่ในวัยที่มีจิตใจกำลังท่องเที่ยวไปในที่ท่องเที่ยวของใจทั้ง ๑๘ นี้เต็มที่ ถึงที่ดีใจ ก็ดีใจเหมือนอย่างว่าทุกอย่างน่ารัก น่ายินดีทั้งหมด ถึงที่เสียใจ ก็เสียใจเหมือนอย่างว่าทุกอย่างน่าเกลียดน่าชังไปทั้งนั้น ถึงที่เฉยเมย ก็เฉยเมยไม่สนใจด้วย จิตใจกำลังตื่นตัวในเรื่องทั้งหลาย ถ้าขาดสติปัญญา รักษาตนรักษาใจอยู่อย่างเพียงพอ ก็น่ากลัวอันตราย เพราะจะเห็นเป็นจริงจังไปกับ เรื่องที่ไม่จริงจังเหล่านั้น แต่ถ้ามีสติปัญญาเพียงพอ ก็จะรักษาใจให้สงบ รักษาตนให้

สวัสดิ์ได้ ไม่ใช่จำเพาะคนหนุ่มสาวเท่านั้น ถึงคนปุ่นอื่นทุกปุ่นอายุ ก็ต้องพบกับเรื่องที่น่าดีใจเสียใจและที่ทำให้เฉยเมยเหล่านั้น และจำต้องมีสติปัญญาเป็นเกราะป้องกันเหมือนกัน พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “ไม่ควรเปลอปัญญา ควรตามรักษาสัจจะ ควรพอกพูนการสละ ควรศึกษาสันติ” เพราะถ้าไม่เปลอปัญญาพร้อมทั้งสติหมั่นคิดพิจารณาว่าอะไรจริงอะไรไม่จริง จะรู้ได้ว่าอะไรเป็นความจริงที่ควรรักษาไว้ อะไรที่ไม่จริง เป็นอสังขัตยธรรม ก็สละออกไปให้หมด ไม่ให้เข้ามาสิงสถิตอยู่ในจิตใจ ดังนี้จึงจะได้สันติ คือความสงบของใจ

คนที่มีจิตใจเร่าร้อนอยู่ด้วย โลก โกรธ หลง ไม่สงบเพราะมีผัสงอยู่ในใจ คือความผูกพันอยู่กับสิ่งสังขัตยธรรมทั้งปวง ปิดผนึกรอบงำจิตใจให้ปริต เหมือนอย่างคนถูกผีสิง ส่วนคนที่มีจิตใจสงบ เพราะไม่ยอมให้ผัสสังขัตยธรรมสิงใจ ทำการสละออกไปให้เหลือแต่ของจริงแท้เป็นสังขัตยเป็นธรรม และรักษาไว้ด้วยปัญญาที่เลือกเฟ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องไม่เปลอปัญญา

ในโอกาสที่ ‘ศรีสัปดาห์’ มีอายุได้ ๑๘ ปีเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๑ จึงขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจกุศลทั้งปวงที่ได้บำเพ็ญแล้ว โปรดอภิบาลรักษา ‘ศรีสัปดาห์’ ซึ่งมีอายุกำลังเสี่ยงอยู่กับเรื่องร้ายหรือดีหรือเสมอตัวทั้ง ๑๘ นั้นเต็มที่ ให้ผ่องพันอุปสรรคศัตรูอุปัทวอันตราย เจริญอายุ วรรณ สุข พล บำเพ็ญกรรมดีเป็นที่นิยมชมชื่นยิ่งขึ้น สถิตสถาพรเป็นศรีสัปดาห์อยู่ตลอดจิรกาล.

พระพุทธวจนะเกี่ยวกับเวลา

“ขณะอย่าได้ล่วงท่านทั้งหลายไปเสีย” “ควรรีบทำความเพียรในวันนี้ที่เดียว ใครเล่าจะรู้ว่าความตายจะมาในวันพรุ่งนี้” “กาลกีนสรรพสัตว์ พร้อมทั้งตัวเอง” ข้อความ ทั้ง ๓ นี้เป็นคำแปลพระพุทธภาษิตซึ่งสอนให้ทุก ๆ คนใช้เวลาทั้งหมดให้เป็นประโยชน์ ด้วยรีบทำการที่ควรทำแต่ในวันนี้ อย่าผัดวันไว้ว่าพรุ่งนี้จึงจะทำ เพราะจะสายหรือช้า ไปวันหนึ่ง หรืออาจจะช้าสายไปเสียทั้งหมดก็ได้ เพราะใครจะรู้ความแน่นอนของชีวิต ในวันพรุ่งนี้ ประโยชน์ที่จะพึงได้หลายอย่างขึ้นอยู่กับกาลเวลา ถ้าพลาดเวลาไปแม้ ครู่เดียว ก็พลาดประโยชน์นั้นไปเลยก็มี ต้องรออีกรอบหนึ่ง คล้ายพลาดเวลารถไฟก็มี ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาทำก็ต้องทำ จึงดีกว่า

คำที่ตรัสสอนเกี่ยวแก่กาลเวลาดังกล่าวนี้ จึงเป็นคำสอนที่ถูกต้องใช้ได้อยู่แก่ ทุกคน ทุกกาลสมัย ถ้าพูดอย่างภาษาโลกของบางคนก็ว่า ‘ทันสมัย’ แต่คำที่ว่านี้ ถ้าคิดดูก็ชอบกล คือสมัยแห่งความนิยมของโลกเปลี่ยนไปอยู่เสมอ ไม่มีหยุดในเรื่อง ทั้งปวง ธรรมของพระพุทธเจ้าที่ว่า ‘ทันสมัย’ ก็น่าจะต้องเปลี่ยนแปลงไปเสมอไม่ แพ้กัน จึงจะทันกัน ถ้าไม่เปลี่ยนแปลงไป หยุดอยู่กับที่จะไปทันกันอย่างไร แม้ถ้าฝ่าย หนึ่งหยุดอยู่กับที่ อีกฝ่ายหนึ่งวิ่งวนไปเป็นวงกลมก็อาจเวียนมาบรรจบเข้าอีกได้ แต่กว่าจะมาบรรจบก็จะต้องใช้เวลาเร็วหรือช้า สุดแต่วงที่วิ่งวนนั้นจะใหญ่หรือเล็ก เพียงไร

ธรรมของพระพุทธเจ้านั้นเป็นพวกหยุดอยู่กับที่ คือตรัสไว้เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปี มาแล้วอย่างไรก็อยู่อย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลง จึงจะทันสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยได้อย่างไร ถ้าจะรอให้โลกวนมาพบอีกรอบหนึ่ง ก็จะต้องนาน ๆ จึงจะทันสมัยเข้าสักรอบหนึ่ง แล้วเมื่อไรโลกจึงจะวนมาบรรจบเข้ากับธรรมอย่างนั้น นึกดูถึงคนที่ทำตนให้ทันสมัย ก็คือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความประพฤติตน เช่นที่เกี่ยวแก่การแต่งกายเป็นต้น ให้ต้องด้วยสมัยนิยม จะให้ธรรมทันสมัยจะต้องทำอย่างนั้นหรือไม่ น่าจะมีผู้เข้าใจอย่างนี้อยู่เหมือนกัน ประสงค์ให้แก้ไขธรรมของพระพุทธเจ้าเสียใหม่ให้เหมาะแก่สมัย ด้วยให้เหตุผลว่าพระองค์ตรัสไว้นานมาแล้ว บัดนี้กาลเวลาล่วงไป โลกเปลี่ยนแปลงไปมากมาย ในครั้งก่อนไม่มีรถยนต์ไฟ ไม่มีเรือเหาะ ไม่มีวิทยุ ไม่มีโทรทัศน์ ไม่มีสิ่งต่าง ๆ เหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ ธรรมที่ตรัสไว้จึงน่าจะเก่าเข้าทุก ๆ วัน เมื่อพูดถึงธรรมก็น่าจะคล้ายกับนาเกวียนหรือระแทะมาลากในถนนที่เต็มไปด้วยรถยนต์ ซึ่งต่างสมัยกันไกล เพราะคำว่าทันสมัยคำเดียวทำให้วิพากษ์วิจารณ์ไปเสียใหญ่โต แต่ถ้าว่าดั่งนั้นได้ ก็จะต้องว่าดวงอาทิตย์เกิดมานานเกินไปไม่ทันสมัยเสียแล้ว น่าคิดถึงคำของใคร ๒ คนที่กล่าวไว้ว่า “ไม่มีอะไรใหม่ภายใต้ดวงอาทิตย์นี้” และว่า “นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่ภายใต้โพธิพฤกษ์นั้น ไม่มีธรรมใหม่เกิดขึ้นอีก” ทั้งเมื่อระลึกถึงพระธรรมคุณว่า ‘อกาลิก ไม่ประกอบด้วยกาล’ ก็ารู้สึกว่า “ทุกสมัยขึ้นอยู่กับธรรม” เพราะไม่มีอะไรออกนอกไปจากกฎธรรมดา.

ดวงประทีปของโลก

พระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นที่นับถือว่า เป็นพระบรมครูหรือพระบรมศาสดาของโลก เพราะได้ทรงสอนโลกให้มองเห็นธรรมเหมือนอย่างทรงชูประทีปขึ้นในที่มืด ทำให้คนที่มีจักขุมองเห็นทางเดิน ถ้าจะถามว่าธรรมที่เห็นคืออะไร ก็น่าจะตอบได้ว่าคือ “เหตุผลตามที่เป็นจริง” หรือ “ความจริงตามเหตุและผล” ซึ่งจะผุดขึ้นแก่จิตใจ นำวิถีชีวิตให้เป็นไปโดยหลีกเลี่ยงจากทางเสื่อมตรงไปในทางเจริญ ดังจะยกตัวอย่างคำสั่งสอนหมวดหนึ่งที่ตรัสไว้แปลความว่า

“ความอยู่ในปฏิรูปเทศคือประเทศถิ่นที่สมควร ความมีบุญอันได้ทำไว้ก่อนความตั้งตนไว้ชอบ นี่เป็นมงคล คือ เหตุให้ถึงความเจริญอันอุดม”

ข้อที่ตรัสไว้นี้มีเหตุผลสมบูรณ์ เหตุก็คือความอยู่ในประเทศถิ่นอันสมควรเป็นต้น ผลคือมงคล ส่วนผลอันหมายถึงความเจริญ เหตุผลที่ตรัสไว้จริงหรือถ้ามีปัญหาขึ้นดังนี้ ใคร ๆ ก็อาจตอบได้ทันทีว่าจริงโดยมิต้องสงสัย เพราะเป็นข้อที่เข้าใจง่าย เห็นได้ง่าย ประการแรก ความเจริญย่อมเกี่ยวแก่สถานที่ เช่น ความเจริญทางวิชาย่อมเกี่ยวแก่สถานที่มีคนมีวิชาที่ต้องการ ความเจริญทางการงานย่อมเกี่ยวแก่สถานที่ซึ่งมีการงานนั้น ความเจริญทางทรัพย์ย่อมเกี่ยวแก่สถานที่ซึ่งจะหาทรัพย์นั้นได้ ฉะนั้น เมื่อต้องการความเจริญ ก็จำเป็นต้องไปแสวงหาไปยังสถานที่ซึ่งมีความเจริญตามที่ต้องการนั้น ๆ ดังที่กล่าวรวมในข้อว่า “ความอยู่ในปฏิรูปเทศ คือประเทศถิ่นที่สมควร” ก็คือสถานที่ซึ่งจะให้ผู้อยู่ได้รับความเจริญได้ดังกล่าว

แต่การที่จะไปอยู่ในถิ่นเช่นนั้นได้ ต้องอาศัยความมีบุญอันได้ทำไว้ก่อน คือ ต้องได้ทำบุญอันหมายถึงความดีไว้ พอเพียงพอแล้วที่จะไปและพอเพียงพอ หมายถึงความดีอันเป็นพื้นฐานอุดหนุนเปรียบเหมือนบันไดขั้นต่ำ เป็นพื้นฐานสำหรับเหยียบก้าวขึ้นไปสู่บันไดขั้นสูงขึ้น ถ้าไม่มีบันไดขั้นต่ำไฉนจะก้าวขึ้นไปได้เล่า หมายถึงความดีที่เป็นพื้นฐานนี้ จึงตรัสว่า “ความมีบุญอันได้ทำไว้ก่อน”

แม้เช่นนี้ เมื่อก้าวขึ้นไปโดยลำดับแล้ว ก็ยังต้องดำรงตนไว้ให้ดี คือ เมื่อได้อยู่ในประเทศถิ่นที่สมควร มีบุญคือความดีเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ก็ต้องมีความพากเพียร ฉวยเอาความเจริญตามที่ต้องการ ดำรงตนไว้ให้ชอบในทางของความเจริญจึงได้ตรัสไว้ว่า “ความตั้งตนไว้ชอบ”

ทั้งสามข้อนี้เป็นมงคล เหตุให้ถึงความเจริญโดยแท้

ขอถวายพระพรด้วยมงคลภาษิตนี้ แต่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งจะเสด็จไปทรงศึกษาต่อในประเทศอเมริกา ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจพระราชาขารมี พร้อมทั้งอำนาจพระกุศลอภิบาลรักษาให้ทรงพระเกษมสำราญสวัสดิ์ ทรงพระเจริญในการศึกษาสำเร็จโดยพระประสงค์ทุกประการ.

บุญ บาป

เรื่องบุญ บาป หรือ ความดี ความชั่ว เป็นเรื่องที่น่าทำความเข้าใจกันให้ดี เพราะเป็นเรื่องสำหรับภูมิปัญญาของมนุษย์ พวกสัตว์ดิรัจฉานท่านว่าเป็นอเหตุกสัตว์ คือ ทำอะไรไม่เป็นบุญบาป เช่น เสือกินสัตว์เป็นอาหาร ไม่มีอาหารอย่างอื่น แมวกัดหนูกินเพราะไม่มีความรู้จักบุญบาป คือมีความรู้ต่ำเสียเหลือเกิน ถึงเป็นมนุษย์จำพวก เป็นบ้าไม่มีสติทำอะไรก็ไม่เป็นบาป เพราะไม่มีความรู้สึกในการทำนั้น กฎหมาย กียกเว้น วินัยกียกเว้น ฉะนั้น ที่จะทำอะไรเป็นบุญบาป จึงต้องมีความรู้ขั้นปกติชน คือ รู้จัก บุญ บาป ดี ชั่ว พุดง่าย ๆ คือรู้ว่าทำสิ่งนี้ดี ทำสิ่งนี้ไม่ดี อย่างที่คน ๆ ทั่วไป รู้กัน

ถ้าจะมีปัญหาว่าคนทั่ว ๆ ไปรู้กันอย่างไร ก็ตอบได้ว่ารู้เช่นว่าช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นดี ก่อทุกข์แก่กันเป็นชั่ว ประจักษ์พยานในเรื่องนี้คือ ตนเองของทุก ๆ คน เมื่อมีใครมาช่วยเหลือเกื้อกูลหรือแม้เพียงเขาไม่มาเบียดเบียนก็ว่าดี แต่เมื่อมีใครมาทำร้ายก็ว่าชั่ว ไม่ดี นอกจากนี้ คนทั่ว ๆ ไปยังรู้จักภาวะต่าง ๆ ของจิตใจ เช่นที่พูดว่า ใจดีใจร้าย โดยจับจากอาการที่แสดงออกหรือกรรมที่ทำ เพราะเนื่องด้วยจิตใจ คนที่มีใจโลภโกรธหลงแรงมาก ก็ว่ากันว่าคนใจร้ายใจดำ คนที่มีใจสงบกิเลสเหล่านี้ ประกอบด้วยเมตตากรุณา ก็ว่ากันว่าคนใจดีใจบริสุทธิ์ คนทั่วไปย่อมรู้รับรองกันดังนี้ ทุกประเทศในโลกจึงมีหลักกฎหมายใหญ่ ๆ คล้ายคลึงกัน ไม่ต้องพุดถึงศาสนาต่าง ๆ ซึ่งแสดงหลักของความดีความชั่วละเอียดกว่า เพราะคนมีภูมิปัญญาจักบุญบาปดีชั่วดังนี้แหละ

ทำอะไรไปจึงรู้ว่านี่ดีนี่ไม่ดี นี่แหละคือบุญบาป ถึงแม้ว่าจะมีความเห็นผิดหรือเข้าใจผิด
 ทำไม่ดีด้วยเข้าใจว่าดี ก็คงเป็นบาปอยู่นั่นเอง เพราะมีความรู้ที่เป็นตัวเจตนา คือ
 ความตั้งใจทำ และก็ควรจะรู้ หากเป็นผู้ไม่ประมาท เมื่อควรจะรู้ได้แต่ไม่รู้เพราะได้
 ประมาทไปเสีย จึงไม่ใช่เป็นช้อยกเว้น เป็นบ้าไปเสียต่างหากซึ่งอยู่ในฐานะที่ไม่ควร
 จะรู้ได้จึงเป็นบุคคลยกเว้น

เรื่องบุญบาปจึงเป็นเรื่องสำหรับปกติชนที่มีปัญญาอย่างสามัญชนทั่วไป ไม่ใช่
 เรื่องลุ่มลึกอันใด และทุก ๆ คนก็มีความสำนึกกันอยู่น้อยหรือมาก ถ้ามีปัญหาว่า
 เมื่อรู้แล้วทำไมจึงทำบาปหรือทำชั่ว ก็ตอบได้ว่าเพราะอกุศลมูล คือมีจิตประกอบด้วย
 รากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ หรือที่พูดกันว่า โลก โกรธ
 หลง จึงทำให้มีความคิดเห็นวิปริตผิดไปต่างจากเมื่อจิตสงบ ไม่มีรากเหง้าเหล่านี้ ฉะนั้น
 ย่อมจะได้ความสำนึกเมื่อได้ทำไปแล้วและจิตใจกลับมาสู่ความสงบ

ทุก ๆ คนที่มีปัญญาเพียงของมนุษย์จึงปฏิเสธบุญบาปมิได้ ความรู้สึกของ
 ตนเองนั้นแหละรับรอง เว้นไว้แต่จะเป็นคนบ้าไปเสียหรือมีภูมิปัญญาต่ำเสียเหลือเกิน
 หรือน่าจะเพิ่มอีกพวกหนึ่งว่ามีกิเลสหนาจนจนไร้ความรู้สึกสำนึกของมนุษย์ อันไม่
 น่าจะเรียกว่ามนุษย์.

พระพุทธเจ้าของเรา^๕นั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๙

พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓

จิตวิทยาทางพระพุทธศาสนา

จิตวิทยา คือความรู้เรื่องจิต ทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องควรศึกษาให้รู้ เพราะการปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมเนื่องด้วยจิตเป็นข้อสำคัญ พระพุทธทวณะที่สั่งสอนเกี่ยวกับจิตเป็นส่วนใหญ่ จึงจะได้กล่าวถึงเรื่องจิต จากคำสอนในพระพุทธศาสนาไปโดยลำดับ

จิตกับกายเป็นของมีอยู่เป็นคู่กัน แก่ทุก ๆ คนตั้งแต่ถือกำเนิดเกิดมาจนตาย จิต หมายถึงสิ่งที่เรียกกันว่าจิตใจของทุก ๆ คน กาย ก็หมายถึงร่างกายนี้ เพราะจิตเป็นสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุ ที่จะมองเห็นได้ด้วยตาเป็นต้น จึงได้มีความเห็นในปัญหาว่าจิตคืออะไร อยู่ที่ไหนกันต่าง ๆ ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์เก่าก่อนมาจนถึงปัจจุบัน เช่นว่า จิตเป็นธรรมชาติที่ให้สำเร็จความคิดนึก เป็นความคิดนึก เป็นธาตุรู้ เป็นที่ก่อเก็บกิเลสกรรมต่าง ๆ จนถึงว่าเป็นอาการของมันสมอง

ส่วนที่เกี่ยวข้องแก่ที่อยู่ก็มีความเห็นเช่นว่า จิตอาศัยอยู่ที่หทัย คือเนื้อหัวใจที่เต้นสูบฉีดโลหิตอยู่นี้ อยู่ที่มันสมองเพราะเป็นงานของมันสมองนั่นเอง ถึงจะมีความเห็นและว่าต่าง ๆ กันอย่างไร แต่ทุก ๆ คนก็คงรับรองตรงกันว่า จิตใจมีอยู่จริง และย่อมรู้ว่า จิตนี้เป็นดวงชีวิตทีเดียว ดับจิตเสียเมื่อใด ชีวิตนี้ก็ดับเมื่อนั้น และร่างกายก็จะเน่าเปื่อยผุพังไปสิ้น เมื่อจิตดำรงอยู่ ชีวิตจึงดำรงอยู่ด้วยร่างกายนี้จึงคุมอยู่และปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ได้ เช่น ตามองเห็น หูฟังได้ยิน คือ ประสาทต่าง ๆ ทำหน้าที่ของตนได้

คนจึงนึกคิดอะไรได้ รู้อะไรได้ทางประสาททั้งปวง แต่ถ้าร่างกายบกพร่องเสียหาย จิตก็ประสบความขัดข้องเหมือนกัน เช่น ถ้าตาบอด หูหนวกเสีย จิตก็ออกมาเห็นมา ฟังรู้อะไรทางประสาทที่เสียไปนั้นไม่ได้ ถ้าร่างกายส่วนกายประสาทเสีย เช่น เป็นอัมพาตไป หรือถูกฉีดยาซาก็เช่นเดียวกัน ถ้าถูกกระทบอย่างแรงเช่นประสบอุบัติเหตุ ถึงวิสัญญีภาพ สลบไป ก็คือร่างกายเกิดขัดข้อง จิตจึงขัดข้องที่จะแสดงความรู้อะไรออกมาทางกาย ในขณะนั้น ถ้าร่างกายชำรุดอย่างมาก จนถึงที่เรียกว่าแตกทำลาย จิตก็ต้องดับ หรือออกจากร่างที่แตกทำลายนั้น สุดแต่จะเห็นกันว่าเป็น เพราะจิตไม่ใช่เป็นวัตถุ ดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวแก่จิต ถ้าเป็นวัตถุ ก็คงจะไม่เกิดปัญหาเช่นนี้

สิ่งที่เรียกว่าเป็นวัตถุนั้น คือเป็นรูปที่มองเห็นได้ด้วยตา เป็นเสียงที่ฟังได้ด้วยหู เป็นกลิ่นที่สูดดมได้ด้วยจมูก เป็นรสที่ลิ้มได้ด้วยลิ้น เป็นสิ่งถูกต้องที่ถูกต้องได้ด้วยกาย จิตไม่ใช่เป็นวัตถุดังนี้ก็จริง แต่ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่โดยแน่นอนในทุก ๆ คน ทุกคนต่างมีสิ่งที่เรียกว่าจิตใจนี้อยู่ด้วยกัน

ถ้าจะลองตั้งปัญหาว่ารู้ได้อย่างไรว่ามี เพราะไม่ใช่วัตถุ ก็ตอบได้ว่ารู้ด้วยจิตนี้เอง ทุกคนมีจิตที่ไม่ใช่วัตถุอยู่ในตนแล้วจึงรู้จิตของตนได้ด้วยจิตนี้แหละ ถ้าไม่มีจิตอยู่ในตัวนั้นแหละ จึงจะรู้ไม่ได้ และรู้ไม่ได้ทุกอย่าง.

จิตอาศัยอยู่ที่ไหน ?

ในพระธรรมบท ซึ่งเป็นพระพุทธรวจนะ ได้กล่าวไว้ว่า จิต ไม่มีสรีระหรือไม่ใช่สรีระ (อสรีระ) มีคฺหาเป็นที่อาศัย (คฺหาสยะ) เทียวไปไกล เทียวไปผู้เดียวหรือดวงเดียว ตามลักษณะดังนี้ จิตจึงมิใช่มันสมองซึ่งเป็นสรีระ และคำว่าคฺหาในคําสามัญแปลว่าถ้ำ เช่น ถ้ำของภูเขา แต่ในเรื่องจิตนี้ พระอาจารย์ผู้กล่าวอธิบายได้กล่าวอธิบายไว้อย่างกว้าง ๆ คือกายนี้ จึงให้คำแปลโดยความว่ามีกายนี้เป็นที่อาศัย ซึ่งไม่ผิดแน่แบบคำว่ากำปั้นทุบดิน

แต่ในคัมภีร์อธิบายอื่น เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค และคัมภีร์อธิบายอภิธรรม ได้ระบุหทัยวัตถุ คือเนื้อหทัยที่เด่นสุดชนิดโลหิตอยู่ที่นี่ว่า เป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณธาตุ อันหมายถึงจิต ตามอธิบายนี้จิตจึงอาศัยอยู่ที่หทัยวัตถุ

มาถึงสมัยปัจจุบัน แพทย์ผ่าตัดเปลี่ยนเนื้อหัวใจของคนได้สำเร็จแล้ว คือตัดเนื้อหัวใจของคนไข้ออก นำเอาเนื้อหัวใจของคนที่ยายแล้วมาเปลี่ยนให้ จึงเกิดปัญหาขึ้นถึงจิตของคนไข่ว่าจะพลอยถูกตัดออกไปหรือไม่ ถ้าจิตอาศัยอยู่กับเนื้อหนังดังกล่าวนั้น และจะมีจิตอะไรของใครมาแทน จะว่าจิตของคนตายที่เป็นเจ้าของเนื้อหัวใจที่ถูกนำมาเปลี่ยนให้ก็คงไม่ได้ เพราะคนนั้นตายไปแล้ว อันหมายถึงว่าดับจิตไปแล้ว (เรียกเต็มว่าดับจิตตสังขาร) แต่ผลที่ปรากฏ คนไข้ที่ถูกเปลี่ยนเนื้อหัวใจแล้ว ก็เป็นผู้ที่มีจิตของคนอย่างเก่านั้นเอง ไม่ได้เปลี่ยนไปเป็นอย่างอื่น จึงน่าจะต้องคิดว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น จิตอาศัยอยู่ที่ไหน

เรื่องนี้ไม่น่าจะต้องไปคิดให้มากไปถึงไหน คิดถึงที่คำนี้เพียงคำเดียวก็พอ คือ คำว่ามีคูหาเป็นที่อาศัยตั้งยกมาข้างต้น ถ้าถือตามคำอธิบายของพระอาจารย์ดังกล่าวว่า คูหา นั้นคือกายนี้ ก็ยุติปัญหานี้ลงได้ เพราะมีโอกาสผิดแน่ แต่คนเรานั้นไม่ค่อยจะชอบยุดีเรื่องลงอย่างกว้าง ๆ แม้ไม่ผิดเสมอไป ยังอยากที่จะค้นหาอีกว่าอยู่ที่ส่วนไหนของกายกันแน่ จึงลองจับศพบ้างมาวิจารณ์กันก่อนว่า คูหาหรือถ้าในความหมายทั่วไป นั้นมีลักษณะเป็นโพรง มีเพดานโค้งไปตามธรรมชาติ ลองค้นหาดูในร่างกายของคนว่า ส่วนไหนมีลักษณะดังนั้น น่าจะได้พบในที่สองแห่งคือกะโหลกศีรษะ และส่วนหน้าอกที่ประกอบด้วยกระดูกซี่โครง และกระดูกสันหลัง ส่วนหลังนี้มีลักษณะเป็นโพรงเหมือนกัน ซึ่งมีเนื้อหัวใจปอดตับเป็นต้นรวมอยู่ในโพรงแห่งกระดูกหลายชิ้นนี้ แต่ไม่เหมือนส่วนแรกคือกะโหลกศีรษะ ซึ่งมีลักษณะเป็นคูหามากกว่า ทั้งเป็นที่อาศัยของมันสมอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญเกี่ยวกับความรู้ความคิดความจำต่าง ๆ ตามที่ศึกษาทราบกันในปัจจุบัน จึงน่าจะตั้งฐานแห่งความคิดขึ้นใหม่ว่า หรือจิตจะอาศัยอยู่ในคูหาส่วนนี้ คืออาศัยอยู่ที่มันสมองในกะโหลกศีรษะนี้

จิตกับมันสมอง

ในอาการของร่างกายที่จำแนกออกเพื่อพิจารณาทางกรรมฐาน เดิมจำแนกไว้ ๓๑ ไม่มีมันสมอง อาการเหล่านี้ท่านสันนิษฐานว่า คงได้จากตำราแพทย์ในสมัยโบราณ แพทย์ในสมัยนั้นคงจะได้เห็นมันสมองในกะโหลกศีรษะแล้ว แต่น่าจะยังคงไว้ในอาการข้อหนึ่งใน ๓๑ ข้อเหล่านั้น ซึ่งน่าจะเป็นข้อเยื่อในกระดูก ต่อมาจึงได้แยกมันสมอง ออกเป็นข้อหนึ่งต่างหาก เรียงอันดับต่อจากเยื่อในกระดูก จึงเป็นอาการ ๓๒ ถ้าจิตมีคูหานี้เป็นที่อยู่อาศัย คืออาศัยอยู่กับมันสมอง ก็จะแก้ปัญหาเรื่องการผ่าตัดเปลี่ยนเนื้อหัวใจได้ง่ายเข้า และเรื่องการผ่าตัดต่อไปนี้จะสนับสนุนในข้อนี้อีก คือได้มีข่าวพร้อมทั้งภาพในหนังสือพิมพ์ไลฟ์เมื่อหลายปีมาแล้ว

นายแพทย์รัสเซียได้ตัดศีรษะสุนัขตัวหนึ่งมาต่อเข้ากับสุนัขอีกตัวหนึ่ง เป็นสุนัขตัวเดียวแต่มีสองศีรษะ มีชีวิตอยู่ได้นานเท่าไรจำไม่ถนัด ศีรษะสุนัขตัวเดิมแสดงอาการของตนอย่างหนึ่ง ศีรษะสุนัขที่มาต่อเข้าใหม่แสดงอาการของตนอีกอย่างหนึ่ง คือต่างแสดงเหมือนอย่างเป็นสุนัขสองตัว แสดงว่าจิตใจของสุนัขได้มากับศีรษะ เพราะว่ายอยู่ที่ศีรษะ มิได้อยู่ที่หัวใจที่เต้านอนั้น

และในบัดนี้ได้เกิดมีปัญหาวา คนเราจะตายจริงเมื่อไร ได้ยินว่าแพทย์หมู่หนึ่งลงความเห็นวา ไม่ใช่เมื่อหัวใจหยุดเต้น แต่เมื่อสมองหยุดทำงาน ความเห็นของคนโดยมากตั้งแต่โบราณกาลมา น่าจะว่าตายเมื่อหยุดลมหายใจ หรือดับลม ถือว่าลมหายใจเป็นตัวชีวิต ดังคำวา ปาณ หรือ ปาณ แปลว่า สัตว์มีชีวิต คือมีปราณหรือลมหายใจนั่นเอง ฉะนั้น เมื่อดับลมปราณก็เป็นการดับชีวิตไปด้วย

แต่เรื่องนี้มีกล่าวไว้ในธรรมบางหมวด ที่น่าหยิบยกขึ้นมาพิจารณาว่า ทางพระพุทธศาสนามีแสดงว่า ชื่อว่าตายแน่เมื่อไร ในหมวดสังขาร ๓ คือ กายสังขาร (เครื่องปรุงกาย) ได้แก่มหาใจเข้าออก เพราะปรุงกายให้ดำรงชีวิตให้เกิดเวทนา วจีสังขาร (เครื่องปรุงวจี คือวาจา) ได้แก่ วิตกวิจารณ์ เพราะเป็นเครื่องปรุงให้พูด จิตตสังขาร (เครื่องปรุงจิต) ได้แก่สัญญาเวทนา เพราะเป็นเครื่องปรุงจิตให้คิดไป

ท่านแสดงว่าเมื่อคนจะตาย วจีสังขารดับไปก่อน คือดับวิตกวิจารณ์ที่จะพูด ต่อจากนั้นดับกายสังขาร คือลมหายใจเข้าออก แล้วจึงดับจิตตสังขาร คือสัญญาเวทนา เป็นที่สุด ตามลำดับนี้ดับกายสังขาร คือดับลมแล้ว ก็ยังไม่ตาย จะต้องดับจิตตสังขาร จึงตาย เมื่อจิตอาศัยอยู่กับมันสมอง ดับจิตตสังขาร กล่าวได้ว่าดับมันสมอง คือ มันสมองหยุดทำงาน และในอภิธรรมแสดงยกจิตเป็นข้อสำคัญสำหรับในเวลาตาย คือ จุติจิต จึงอยู่ในระดับเดียวกันกับเหตุผลที่กล่าวมานั้น

รวมความว่าจะตายแน่ต่อเมื่อดับจิตตสังขาร หรือถึงจุติจิต จะตรงกับที่เรียกว่าสมองหยุดทำงานก็ได้กระมัง เพราะยากที่จะรู้เรื่องจิตกับมันสมอง เช่นเดียวกับยากที่จะว่าสมองหยุดทำงานเมื่อไร

ลักษณะของจิตกับมันสมอง

เรื่องจิตกับมันสมอง เมื่อดูตามลักษณะที่แสดงไว้ในธรรมบทว่า จิตไม่ใช่หรือไม่มีสรีระ ก็กล่าวได้ว่า จิตไม่ใช่มันสมอง หรือไม่ใช่อาการของมันสมอง เพราะมันสมองเป็นสรีระอย่างหนึ่ง คราวนี้มาลองคิดดูเอาเองถึงลักษณะหลายอย่างที่แตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้เป็น อากาโร อากาโร อากาโร เป็นต้น

อาการของจิตใจ เช่น เบิกบาน ผ่องใสเศร้าหมอง อาการของมันสมองเช่น แจ่มใส ปวดมึน อาการเหล่านี้บางทีขัดกัน เช่น บางคราวใจแจ่มใสอยากจะทำงานต่อไป แต่สมองปวดมึน บางคราวสมองโปร่ง แต่ใจท้อแท้ไม่มีกำลังจะทำ แม้อาการดังกล่าวนี้แสดงว่าจิตกับมันสมองต่างกัน

อาหารก็เหมือนกัน อาหารของจิตใจคืออารมณ์ ได้แก่เรื่องที่จิตคิด ที่จิตดำริ ที่จิตครุ่นคิดถึงต่าง ๆ อันส่งเสริมกำลังให้แก่จิต อาหารของมันสมองได้แก่อาหารของร่างกายที่บริโภคอยู่โดยปกติ บางคราวร่างกายได้รับอาหารเพียงพอ ซึ่งหมายความว่าสมองได้รับบำรุงด้วยอาหาร มีกำลังเรี่ยวแรงที่จะใช้ทำงานได้ แต่จิตใจขาดอาหารคือขาดเรื่องเป็นเครื่องบำรุงใจให้มีกำลัง บางคราวจิตใจไม่ขาดเรื่องบำรุงใจ เป็นจิตใจที่มีกำลัง แต่สมองขาดอาหารอ่อนเพลียไม่มีกำลังที่จะทำงาน แม้เรื่องอาหารดังกล่าวนี้ก็แสดงว่า จิตกับมันสมองต่างกัน

โรคก็เช่นเดียวกัน คือต่างกันอีก เช่นโรคของจิตใจคือกิเลสได้แก่เครื่องเศร้าหมองของจิตใจต่าง ๆ เช่น ความโลภอยากได้ ความโกรธแค้นขัดเคือง ความหลงไหล

ส่วนโรคของสมอง คือความเจ็บป่วยทางสมอง จนถึงเป็นผู้เสียชีวิต นับว่าเป็นโรคทางร่างกายนั่นเอง เมื่อโรคต่างกัันดังนี้ สมุฏฐานของโรคก็ต่างกัน อารมณืเป็นสมุฏฐานของโรคทางจิต กล่าวตามโวจารทางศาสนาว่า อารมณือันเป็นที่ตั้งแห่งความโลภก็เป็นสมุฏฐานแห่งโรคทางจิต คือความโลภเป็นต้น ส่วนสมุฏฐานของโรคทางสมองนั้นก็มิดังที่กล่าวไว้ในตำราแพทย์ คนเป็นบ้าเกี่ยวแก่ความวิปริตของประสาทสมอง บางคนเรียกว่าโรคจิต เรียกดังนี้ไม่ถูก ควรเรียกว่าโรคสมองถูกกว่า

โรคจิตตามความหมายในอริยวินัยของพระพุทธเจ้า ฟิงหมายถึงกิเลส คนมีกิเลสชื่อว่า เป็นโรคจิตด้วยกันทั้งนั้น โรคสมองเยียวยาแก้ไขด้วยยาของแพทย์ โรคจิตเยียวยาด้วยธรรมของพระพุทธเจ้า ธรรมจึงเป็นยาแก้โรคจิต และพระพุทธเจ้าจึงทรงชื่อว่า เป็นแพทย์ผู้รักษาคนเป็นโรคนี้ให้หายได้อย่างเด็ดขาด แม้เรื่องโรค สมุฏฐานของโรค ยาแก้โรค ตลอดถึงแพทย์ผู้รักษาก็ต่างกัันดังกล่าวนี้ ก็แสดงว่าจิตกับมันสมองต่างกััน ข้อที่จิตและมันสมองต่างกัันดังกล่าวนี้ มิได้หมายความว่า ทั้งสองนี้ไม่ต้องอาศัยกััน ไม่ต้องเนื่องกััน เพราะต้องอาศัยกัันเนื่องกัันอยู่มาก อาการ อาหาร และโรคของอย่างหนึ่งอาจเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้อีกอย่างหนึ่งเกิดความกระทบกระเทือนขึ้นได้ด้วย เช่นความโลภความโกรธเกิดขึ้นรุนแรง แม้เป็นโรคทางจิต แต่ก็ทำให้ร่างกายเกิดเป็นโรคทางกายขึ้นได้.

จิตอาศัยกาย-กายอาศัยจิต

จิตตภาวนา ความอบรมจิต ซึ่งกล่าวโดยย่อ คือ สมาธิภาวนา ความอบรมสมาธิ และปัญญาภาวนา ความอบรมปัญญา พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้โดยครบถ้วน ความรู้เรื่องจิตตภาวนาตามที่ทรงสอนไว้นั้นเรียกในที่นี้ว่า จิตวิทยา ทางพระพุทธศาสนา ในการศึกษาเพื่อทราบเรื่องจิตวิทยานี้ นอกจากควรทราบเรื่องกายและจิตตามคติทางพระพุทธศาสนาว่าอาศัยกัน แต่ว่าต่างกันอย่างใด กล่าวโดยเฉพาะจิตมีลักษณะอย่างไรแล้ว ก็พึงทราบอีกว่า ข้อที่ว่าอาศัยกันนั้น คือ ความมีอยู่ด้วยกันทั้งสองอย่าง ซึ่งเป็นความหมายรวม กับความหมายแยก คือ กายอาศัยจิต และจิตอาศัยกาย ตามความหมายรวม ความมีอยู่ด้วยกันทั้งสองอย่าง เป็นเหตุให้มีความเป็นบุรุษบุคคล คือที่เรียกว่าเป็นบุคคลหรือเป็นคน คนเราต้องมีกายและจิตอาศัยกันอยู่ ถ้ามีแต่กายปราศจากจิต ความเป็นบุคคลก็สิ้นไป พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ (ในธาดุวิภังคสูตร) ว่า บุรุษนี้มีธาตุ ๖ คือ ปรฐวีธาตุ (ธาตุดิน) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) วาโยธาตุ (ธาตุลม) อากาศธาตุ (ธาตุอากาศคือช่องว่าง) วิญญานธาตุ (ธาตุรู้) ดังนี้ เมื่อจะจัดสรุปเข้าในกายและจิต ธาตุ ๕ ข้างต้นเป็นกาย ธาตุที่ ๖ เป็นจิตหรือเป็นอาการของจิต เป็นเรื่องของจิต ในธาตุ ๕ ข้างต้นนั้น ธาตุ ๔ ข้างต้นเป็นวัตถุ ส่วนธาตุที่ ๕ หมายถึงช่องว่างในกายนี้ ถ้าหมายถึงช่องว่างจริง ๆ ซึ่งไม่มีอะไรเป็นความว่างหรือสเปซ (Space) ก็ไม่ใช่เป็นวัตถุ ถ้าหมายถึงสิ่งละเอียดมองไม่เห็นที่มีอยู่ในช่องว่างนั้น เช่นที่เรียกว่า ออกซิเจน ไฮโดรเจน (ที่ในคำพูดภาษาไทยเรียกกันว่าอากาศอย่างหนึ่ง ๆ เหมือนกัน) ก็เป็นวัตถุละเอียดอย่างหนึ่ง

ตามรูปศัพท์ อากาศแปลว่าที่ที่ไถหรือขีดให้มีรอยไม่ได้ เพราะเป็นที่ว่าง ดังที่มีพุทธภาษิตว่า “รอยเท้าไม่มีในอากาศ” ตรงกันข้ามกับคำว่าโอกาส ที่แปลว่าที่ที่ไถหรือขีดให้มีรอยได้ อันหมายถึงพื้นพิภพเป็นต้น ทั้งสองคำนี้มาจากธาตุศัพท์เดียวกัน กับคำว่า กสิ ในคำว่า กสิกรรม กสิ แปลว่าการไถ หมายถึงการทำนา ตามอรรถคือ ความหมาย อากาศ ที่กล่าวถึงในธาตุ ๖ นี้ หมายถึงช่องว่างในกายนี้ตามที่กล่าวแล้ว ดังที่ยกแสดงในพระสูตรนั้นว่า ช่องที่เนื้อและเลือดไม่สัมผัสกัน เช่นช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก ช่องที่อาหารที่กลืนเข้าไป ช่องที่อาหารเก่าออกไปภายนอก ผู้ศึกษาวิชา สรีรวิทยาในปัจจุบันนี้บางคนกล่าวว่า ในร่างกายนี้ มีช่องว่างใหญ่เล็กอยู่มากมาย เมื่อดูด้วยกล้องขยายอย่างละเอียดแล้ว จะเห็นร่างกายนี้มีช่องเป็นโพรงไปทั่ว และกล่าวว่า เมื่อยุบรวมส่วนที่เป็นเนื้อเข้าทั้งหมดไม่ให้มีช่องว่างหรือโพรงเหลืออยู่เลยแล้ว จะเหลือ ก้อนเล็กนิดเดียว ฉะนั้น อากาศธาตุจึงหมายถึงช่องว่างดังกล่าว เรียกว่าเป็นธาตุ อย่างหนึ่ง เพราะเป็นส่วนประกอบอยู่ในกายนี้ ทำให้กายนี้ดำรงสภาพอยู่อย่างปกติ นี้ได้ ไม่ยุบรวมตัวกันเป็นก้อนเล็ก ๆ ดังกล่าวนั้น.

จิตดับเมื่อไร ?

ร่างกายของคนเรานี้ เมื่อส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์หรือด้วยอะไรที่ละเอียดกว่านั้น คงจะได้พบช่องว่างพรุนไปหมดทั้งตัว ส่วนที่ไม่ใช่ช่องว่าง ก็คงเป็นสิ่งที่เรียกว่า ธาตุดินบ้าง ธาตุน้ำบ้าง ธาตุไฟบ้าง ธาตุลมบ้าง ประกอบกันอยู่ ปรากฏเป็นร่างที่น่าจะเป็นอย่างแมงกะพรุนหรือร่างแหนั้นแหละ แต่เพราะสายตาปกติของคนเราเห็นได้อย่างหยาบไม่ละเอียด จึงมองเห็นเป็นร่างที่เรียบริ้ว แต่ถึงเช่นนั้นที่คุมเป็นร่างอยู่ได้ ก็เพราะมีจิตใจรวมอยู่ด้วย คือส่วนร่างนั้นเป็นกาย ซึ่งจะไม่มีความรู้สึกอะไรเลย ถ้าไม่มีจิตใจ ในทางตรงกันข้าม ถ้าร่างกายไม่คุมกันอยู่ ต้องแตกทำลายเหมือนอย่าง ผู้ที่ต้องประสบอุบัติเหตุ เช่นถูกรถยนต์ทับร่างกายย่อยยับ จิตใจก็อยู่ไม่ได้ เพราะจิตก็ต้องอาศัยร่างกายเป็นที่สถิต ตกว่าทั้งสองต้องมีอยู่ด้วยกัน ความเป็นบุคคลหรือสภาพเป็นบุคคลจึงมีอยู่ ความมีอยู่ด้วยกันทั้งสองอย่าง หรือจะเรียกว่าเอกภาพ หรือสามัคคีภาพของทั้งสองอย่างหมดไปเมื่อใด สภาพเป็นบุคคลก็สิ้นไปเมื่อนั้น ดังที่เรียกว่า ความตาย ปัญหาว่าความตายมีเมื่อไร ได้ทราบว่าการแพทย์ปัจจุบันได้มีความเห็นว่า มีเมื่อสมองหยุดทำหน้าที่โดยสิ้นเชิง ดังที่มีข่าวว่า คณะกรรมการพิจารณาปัญหาการหมดหน้าที่ของคลื่นสมองมนุษย์ เพื่อกำหนดจุดเริ่มต้นของความตายที่แท้จริง ได้เปิดเผยผลสรุป โดยให้หลักเกณฑ์ไว้ว่า

๑. สมองจะต้องหยุดทำงานโดยสิ้นเชิง
๒. การหยุดงานของสมองนั้นจะต้องเป็นลักษณะที่สมองหมดหน้าที่ โดยไม่มีทางคืนกลับมาทำงานได้อีก

๓. หน้าที่ของสมองต้องพิจารณาทั้งสมองซีกหน้าและสมองส่วนล่าง

๔. คลื่นสมองจะเป็นเครื่องกำหนดว่าสมองยังทำหน้าที่อยู่หรือไม่

ทั้งนี้โดยพิจารณาจากคลื่นสมองจากทุกส่วนสมอง ในขณะนี้ยังแจ่มด้วยว่า การชี้ขาดว่าหน้าที่ของสมองสิ้นสุดแล้วหรือไม่นั้นเป็นการยาก โดยเฉพาะการจะวินิจฉัยคลื่นสมองของสมองส่วนล่างนั้น เรื่องความตายมีเมื่อไรนี้ ได้มีแสดงในพระพุทธศาสนา ในเรื่องสังขาร ๓ นั้นแล้ว คือตบวิสังขาร เครื่องปรุงร่วาจา อันหมายถึงวิตกจิรากรก่อนต่อไปตบกายสังขาร เครื่องปรุงร่วกาย อันหมายถึงลมอัสสาสะปัสสาสะ (ลมหายใจเข้าออก) แล้วจึงตบจิตตสังขาร เครื่องปรุงร่วจิตอันหมายถึงสัญญาเวทนา เป็นอันถึงจิตดวงที่สุด เรียกในอภิธรรมว่าจุติจิต เป็นจุดถึงความตายที่แท้จริง หลักเกณฑ์เรื่องความตายทางพระพุทธศาสนา นี้ แม้แสดงในทางจิตเป็นสำคัญ แต่ก็ต้องอาศัยกายดังกล่าวมาข้างต้นนั้น และอวัยวะของกายส่วนที่จิตต้องอาศัยสำคัญที่สุดก็คือสมอง ฉะนั้น สัญญาเวทนาซึ่งเป็นอาการของจิตก็ต้องอาศัยสมอง แต่สมองส่วนไหนเป็นที่อาศัยของสัญญาเวทนา และจิตกับสมองส่วนนั้นหรือทุกส่วนต่างอาศัยกันอย่างไร จะหยุดอาศัยกันอย่างไร เมื่อไร เป็นปัญหาที่จะต้องศึกษากันต่อไป เรียกได้ว่าเป็นข้อยากที่จะรู้

จิตเกี่ยวข้องกับรูป

คนเรามีกายและจิตอาศัยกันอยู่ จะกล่าวว่ากายก็ต้องอาศัยจิต หรือจิตก็ต้องอาศัยกายดังนี้ได้ ลองคิดว่ากายต้องอาศัยจิตอย่างไรก่อน กายหมายถึงรูปกาย แบ่งออกตามอภิธรรมเป็น ๒ อย่าง คือ มหาภูตรูป และอุपाทายรูป อธิบายอย่างง่าย ๆ ว่า ในรูปกายนี้ เมื่อดูรวม ๆ โดยเป็นหมวดใหญ่ ๆ ก็แบ่งออกได้เป็น ๔ หมวด คือหมวดแห่งส่วนที่แข็งแข็ง เรียกว่า ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) หมวดที่เอิบอาบเหลว เรียกว่า อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) หมวดที่อบอุ่นเรียกว่า เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ส่วนที่พัดไหว เรียกว่า วาโยธาตุ (ธาตุลม) รูปที่จัดหมวดโดยวิธีนี้ เรียกว่า มหาภูตรูป แปลว่า รูปที่เป็นส่วนใหญ่

คำว่า ภูต ไทยเราเรียกควบกับผีว่าภูตผีปีศาจก็มี จึงมักเข้าใจกันว่าผี แต่ตามความหมายในธรรมโดยทั่วไป หมายถึงสัตว์โลกที่เกิดมานี้ทุกจำพวก แปลตามศัพท์ว่า ผู้เป็นแล้ว หมายถึงมีภพชาติแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นภพชาติอะไร เมื่อได้ภพชาติขึ้นแล้ว ก็เรียกว่าภูตได้ เช่นมนุษย์ทุกคนผู้เกิดมาแล้ว เรียกว่าภูต สัตว์ดิรัจฉานทุกอย่าง แม้มดตำมดแดงเกิดมาเป็นมดแล้วก็ เป็นภูต ถึงจะเกิดเป็นเทพ หรือเกิดเป็นสัตว์นรก เป็นเปรตอสุรกาย ก็เป็นภูตอย่างหนึ่ง ๆ

แต่มีอีกคำหนึ่งว่าสัมภเวสี แปลว่าผู้แสวงหาสมภพ คือที่เกิด หมายถึงผู้ที่ยังไม่มีภพชาติที่แน่นอน ยังเร่ร่อนอยู่ จึงยังไม่เรียกว่าภูต พุทธตามภาษาชาวบ้านว่าวิญญูณ ที่เร่ร่อนอาจจะปรากฏแก่ญาติเป็นต้น ดังที่เรียกว่าผีในขณะที่ยังมีชีวิตไปจากโลกนี้

ไม่นานนัก ยังเร่ร่อนอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ในขณะที่ดังกล่าวนี้นี้เรียกสัมภเวสี ครั้นได้ภพชาติที่แน่นอนแล้วก็เป็นญาติ

แต่บางอาจารย์อธิบายต่างออกไปว่า สัมภเวสี ได้แก่คนสัตว์ทั่ว ๆ ไป ที่ต้องเกิดอีก เพราะยังต้องแสวงหาภพชาติกันต่อไป ส่วนญาติได้แก่พระอรหันต์ อธิบายนี้ไม่ค่อยใช้อธิบายกัน มักใช้ตามที่กล่าวมาข้างต้น

มหาภูต หมายถึงรูปส่วนที่เป็นใหญ่ อาจหมายถึงว่าเป็นไม่ใช่ตายก็ได้ เพราะแม้รูปที่เป็นส่วนใหญ่นั้นก็เป็นรูปที่เป็นคือไม่ใช่ตายด้วยเหตุที่มีจิตอยู่ ส่วนอุปาทายรูปแปลว่า ‘รูปอาศัย’ คืออาศัยอยู่กับรูปส่วนใหญ่นั้นเอง พุดอย่างง่าย ๆ ก็คือ เมื่อดูแยกแยะออกไปในมหาภูตรูปนั้นก็อาจจำแนกเป็นรูปย่อย ๆ ออกไปในลักษณะต่าง ๆ ได้อีกมาก เช่น ปสาทรูป (รูปคือประสาท) ๕ ได้แก่จักขุ (ประสาทตา) โสตะ (ประสาทหู) ฆานะ (ประสาทจมูก) ชิวหา (ประสาทลิ้น) กาย (ประสาทกาย) เป็นต้น แม้รูปเหล่านี้ก็เป็นรูปเป็น ไม่ใช่ตาย เพราะอาศัยจิตเช่นเดียวกัน

ตกว่ารูปกายทั้งหมดต้องอาศัยจิต จึงเป็นรูปเป็น อยู่ได้แม้โดยปกติ จะรู้สึกเหมือนอย่างทำหน้าที่ของตนอย่างอิสระก็ตาม เช่นหัวใจสูบฉีดโลหิต ถึงดังนั้น ถ้าไม่มีจิต หัวใจก็ต้องหยุดเต้น และเมื่อว่าถึงกรรมที่ทำอาศัยรูปเหล่านี้ ก็ต้องอาศัยจิตที่บังเกิดมีเจตนา (ความจงใจ) ขึ้นก่อน จึงจะทำการกรรม ซึ่งต้องใช้รูปกายนั่นเอง กล่าวได้ว่าจิตเป็นผู้ใช้เหมือนนาย กายเหมือนบ่าว

จิตเป็นผู้นำโลก

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “โลกอันจิตย่อมนำไป” แต่จิตแม้จะเป็นผู้นำโลก ก็ต้องอาศัยกายนี้เป็นเรือนอยู่และเป็นที่ทำงานต่าง ๆ เพราะจิตโดยปกติอาศัยอายตนะ (ที่ต่อ) ภายในรับอายตนะภายนอก อายตนะทั้งสองนี้ มีเป็นคู่กัน คือ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโณสุตตะ (สิ่งที่กายถูกต้อง) มนะ (ใจ) กับธรรม (คือเรื่องของรูปเสียงเป็นต้นที่ได้ประสบพบผ่านแล้วในอดีต) อายตนะที่คู่กัน นี้อันแรกเป็นภายใน อันหลังเป็นภายนอกเป็น ๖ คู่ ๑๒ ข้อ อายตนะภายในเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ‘ทวาร’ (ประตู, ช่องทาง) เมื่อเรียกว่าทวาร ก็เรียกอายตนะภายนอกที่ คู่กันว่า ‘อารมณฺ์’ จึงเป็นทวาร ๖ อารมณฺ์ ๖ สำหรับอายตนะภายในนั้น ๕ ข้อแรก ก็คือประสาท ๕ ซึ่งเป็นอุปาทายรูป (รูปอาศัยอยู่กับมหาภูตรูป) ส่วนข้อที่ ๖ ได้แก่ มนะ (ใจ) อธิบายกันมาแต่เก่าก่อนว่าไม่ใช่รูป แต่มีปัญหาว่าจะเป็นอันเดียวกับ จิตหรือไม่ ในคัมภีร์อธิบายอภิธรรมแสดงว่าเป็นอันเดียวกันกับจิต แต่ในพระสูตร แสดงฐานะแห่งธรรมต่างกันเช่นแสดงว่าอายตนะทั้งปวงรวมทั้งมนะด้วย ไม่เพียง ต้องแปรปรวนเกิดดับ และแสดงให้บุคคลพิจารณา ครั้นพิจารณาจนเกิดปัญญาเห็นชอบ แล้ว จิตก็วิมุตหลุดพ้นจากอาสวกิเลส ตามฐานะแห่งธรรมที่แสดงนี้ มนะจึงเป็นส่วน ที่ถูกยกขึ้นพิจารณาว่าไม่เที่ยงเป็นต้น ส่วนจิตแม้จะไม่ได้แสดงไว้โดยตรงว่าเป็นผู้ พิจารณา ก็พึงเห็นว่ามีฐานะเป็นอายตนะ ก็เห็นได้ชัดว่ามนะมีหน้าที่เป็นอายตนะหรือ เป็นทวารข้อหนึ่ง ฉะนั้น มนะจึงไม่ใช่จิต เป็นเพียงอายตนะหรือทวารข้อหนึ่งของจิต เช่นเดียวกับอายตนะหรือทวารข้ออื่น ๆ

ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของอายตนะทุกข้อมีแสดงไว้ในพระสูตรโดยเรียกชื่อว่า อินทรีย์แปลว่าเป็นใหญ่ ก็หมายถึงอำนาจหน้าที่นั่นเอง มีแสดงไว้ว่าดังนี้ อินทรีย์ ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มีวิสัยการรับอารมณ์ต่าง ๆ กัน ไม่รับอารมณ์ของกัน และกัน คือมีอารมณ์เฉพาะตน เช่น ตาก็มีวิสัยรับได้แต่รูป หูก็มีวิสัยรับได้แต่เสียง เพราะตาจะฟัง หูจะดูแทนกันนั้นไม่ได้ ส่วนอินทรีย์ข้อที่ ๖ คือมโนเป็นที่ฟังอาศัยของอินทรีย์ ๕ เหล่านั้น และมีวิสัยรับอารมณ์ของอินทรีย์ ๕ เหล่านั้นได้เลย โดยอธิบายในพระสูตรดังนี้ มโนจึงมีขอบเขตอำนาจหน้าที่ครอบคลุมอายตนะ ข้ออื่น ๆ และรับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่เป็นวิสัยของอายตนะนั้น ๆ ได้ด้วย

จิตใจกับประสาททั้ง ๕

พระพุทธเจ้าได้ตรัสอายตนะ (ที่ต่อ) ภายในหรือทวาร (ช่องทางหรือประตู ที่จิตจะรับรู้อารมณ์) ไว้ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโนะ ข้อที่ ๖ นี้ มีปัญหาทางการชี้ตัวว่าคืออะไร แต่ไม่มีปัญหาทางความมุ่งหมาย อันประสาทที่เป็นรูปชัด ๆ ปรากฏวัตถุเป็นที่รับรองกันทั่วไปคือ ๕ ข้อข้างต้น แต่ก็ต้องมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งทำให้ ๕ ข้อข้างต้นทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่นเสียงที่มากกระทบกับโสตประสาท บางคราวก็ฟังได้ยิน บางคราว (ที่ควรจะฟังได้ยิน) ก็ฟังไม่ได้ยิน เพราะเสียงนั้นมากกระทบแน่และหูก็ไม่หนวก เช่นขณะฟังเทศน์ ฟังคำสอน เสียงที่เทศน์ที่สอนดังแจ้ว ๆ อยู่ตลอดเวลา นั้น บางคราวฟังไม่ได้ยิน ไม่ได้ยินเป็นตอน ๆ ก็มี สังเกตว่าเพราะอะไร จะจับได้ว่าเพราะใจ คือถ้าตั้งใจฟัง จะฟังได้ยิน ถ้าไม่ตั้งใจฟัง ใจคิดถึงเรื่องอื่น ๆ เพลินไปอยู่ จะฟังไม่ได้ยิน เสียงคงมากกระทบหูอยู่นั้นแหละ แต่ฟังไม่ได้ยิน ฉะนั้น พุดง่าย ๆ ใจต้องฟังด้วย ใจจึงต้องประกอบอยู่กับประสาททั้ง ๕ ทุกข้อ นี้แหละที่เรียกว่ามโนะ ที่เป็นข้อที่ ๖ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่ามีขอบเขตอำนาจหน้าที่ครอบคลุมอายตนะข้ออื่น ๆ และรับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เป็นวิสัยของอายตนะข้อนั้น ๆ ด้วย กิริยาที่ทำให้ใจรับรู้รับฟังเป็นต้น เรียกว่า ‘มนสิการ ความทำไว้ในใจ’ คือทำเรื่องรูปเสียงเป็นต้นไว้ในใจด้วย หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าทำใจไว้ในเรื่องเหล่านั้น คือรับเรื่องเหล่านั้นด้วย

เมื่ออธิบายในอภิธรรมว่า รูปเป็นต้นที่มาประจวบกับตา เป็นต้น ต้องประจวบกับมณะที่เป็นข้อที่ ๖ คู่กันไปด้วย จึงจะสำเร็จกิริยาที่เห็นรูปเป็นต้น ระยะเวลาที่ประจวบถึงสองอย่างนี้เร็วมาก เหมือนอย่างนกจับที่ยอดไม้ เงามของนกทอดถึงพื้นดินทันที

เรื่องมณะนี้ในวิปัสสนาสกขา พระนิพนธ์สมเด็จพระสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส อธิบายว่า แต่ครั้งโบราณอาจารย์ทั้งหลายทั้งในฝ่ายวิชาแพทย์ทั้งในฝ่ายศาสนาเข้าใจว่ามณะคือสิ่งที่เกิดจิตและเจตสิกนั้น ได้แก่หทัยคือเนื้อหัวใจอันตั้งอยู่ในท่ามกลางอก แต่ในชั้นหลังอาจารย์ในฝ่ายวิชาแพทย์ลงสันนิษฐานว่า มณะนั้นได้แก่มัตถลุงค์ (ก้อนมันในขมอม คือ มันสมอม) หาใช่หทัย (เนื้อหัวใจ) ไม่ ด้วยเหตุเส้นประสาทโยงจากทวารทั้ง ๕ เข้าไปถึงมัตถลุงค์ หาได้เกี่ยวกับหทัยไม่ และเส้นประสาทเหล่านี้วิบัติ ความรู้ทางทวารนั้นก็ไม่มี มัตถลุงค์พิการ เช่นของคนบ้า ความคิดอ่านก็พินเพื่อน เขาได้ลองตัดมันสมอมของสัตว์เช่นนกพิราบแบ่งเอาออกเสีย สัตว์นั้นก็มิอาการเนือยผิดจากเดิม คนแก่ผู้หลง ก็ว่าเป็นเพราะมัตถลุงค์เล็กลีบลงไป เด็กอ่อนยังไม่มีความคิด ก็ว่าเป็นเพราะมัตถลุงค์ยังไม่บริบูรณ์ ส่วนหทัยนั้นว่าเป็นแต่อวัยวะมีหน้าที่เฉพาะฉีตโลหิตดำเข้าปอดและรับโลหิตแดงจากปอดฉีตไปทั่วสภนรกกายเท่านั้น ไร่ไรก็ดี ความเพี้ยนกันก็เฉพาะวัตถุเท่านั้น ความเกิดแห่งจิตและเจตสิกก็ต้องกัน.

การบำรุงกายและการบำรุงจิต

ในพระพุทธศาสนาแสดงเรื่องกายและจิต ซึ่งทั้งสองนี้ต่างต้องอาศัยกัน กายต้องอาศัยจิต และจิตก็ต้องอาศัยกาย เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องธรรมชาติธรรมดา ที่เรียกในภาษาธรรมว่าเป็นสภาวะธรรม แปลว่าเป็นธรรมดาที่มีภาวะ (ความมีความเป็น) ของตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าทุก ๆ คนที่เกิดมาก็มีกายและจิตซึ่งต้องอาศัยกันเป็นธรรมชาติธรรมดาอยู่ด้วยกัน โดยที่ทุก ๆ คนไม่ต้องรับรู้ก็ได้ แต่มีเรื่องทีทุก ๆ คนจะต้องรับรู้ก็คือการบำรุงเลี้ยงกายและจิตใจให้ดำรงอยู่และมีความสุข คือจะต้องบำรุงเลี้ยงกายด้วยเครื่องอาศัยต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่นอาหาร ผ่านุ่มห่ม ที่อยู่อาศัย ยาแก้ไข้ ที่เรียกว่าปัจจัย (เครื่องอาศัย) ๔ กับเครื่องบำรุงร่างกายต่าง ๆ ทั้งจะต้องบำรุงเลี้ยงจิตใจด้วยเหมือนกัน ด้วยเครื่องบำรุงจิตใจต่าง ๆ เช่นเครื่องที่ให้จิตใจเจริญสุข คนบางพวกกล่าวว่า เมื่อร่างกายสบาย จิตใจก็สบาย คำกล่าวนี้ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะบางที่ร่างกายสบาย แต่จิตใจไม่สบายก็มีอยู่เรื่อย ๆ จึงต้องบำรุงเลี้ยงจิตใจอีกด้วย

บางคนกล่าวว่าพระพุทธศาสนาไม่เอื้ออำนวยต่อร่างกาย สอนแต่ให้สงวนรักษาจิตใจ ทั้งร่างกายเสีย แต่ความจริงท่านไม่ได้สอนให้ทิ้งขว้าง เพราะจะปฏิบัติทางจิตใจได้ ก็ต้องมีร่างกายปราศจากโรคที่ทำให้ทุพพลภาพไร้ความสามารถ ตามพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าเมื่อก่อนแต่ได้ตรัสรู้ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา คือทรมานร่างกายให้ลำบากต่าง ๆ จนถึงอดพระกระยาหาร ในที่สุดทรงเห็นว่าไร้ประโยชน์

เพราะการทำเช่นนั้นไม่เป็นการอบรมจิตใจให้ดีขึ้นได้อย่างไร จึงทรงเลิกการทรมานร่างกาย เริ่มเสวยพระกระยาหาร บำรุงพระกายให้กลับมีกำลังขึ้นอีกแล้วก็ทรงเริ่มบำเพ็ญความเพียรทางจิตต่อไป ครั้นได้ตรัสรู้แล้ว ก็ทรงบำรุงพระกายด้วยเครื่องอาศัย ดังกล่าวที่สมควรแก่สมณะจะบริโภค เวลาประจวรก็ทรงระงับด้วยขันติ คือความอดทน หรือด้วยให้แพทย์เยียวยา เสวยพระโอสถ ตามควรแก่โรคนั้น ๆ เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ ท่านว่ามารมาทูลอาราธนาให้เสด็จปรินิพพาน ก็ไม่ทรงรับ ทรงอธิษฐานพระหทัย ดำรงสังขารคือร่างกายชีวิต เพื่อทรงประกาศพระพุทธศาสนาประดิษฐานพุทธบริษัท ให้ตั้งลงมั่นคงในโลก คือยังทรงรักษากายนี้ไว้นั่นเอง เพื่อทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกต่อไปก่อน

เรื่องนี้แสดงว่าไม่ได้ทรงทอดทิ้งกาย ทรงรักษาไว้ และจะต้องบำรุงกายให้มีกำลังจึงจะปฏิบัติธรรมได้ ดังที่กล่าวกันในบัดนี้ว่า บำรุงสุขภาพทางกาย แต่คติทางพระพุทธศาสนานั้น มีสุขภาพทางกายก็เพื่อปฏิบัติอบรมจิต หรือที่กล่าวกันในบัดนี้ว่า เพื่อปฏิบัติให้มีสุขภาพทางจิต มิใช่ว่าเมื่อมีสุขภาพทางกายแล้ว สุขภาพทางจิตจะมีตามขึ้นมาเองด้วย จะต้องมามีวิธีปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง ต่างไปจากวิธีบำรุงกาย จึงเป็นเรื่องที่ควรศึกษา.

สุขภาพกายและสุขภาพจิต

ทางพระพุทธศาสนามีได้ถือว่า เมื่อร่างกายสบายมีสุขภาพดีแล้ว จิตจะมีสุขด้วย และมีได้ถือว่าเพียงแค่ว่าใจพลอยสบายไปตามร่างกายที่สบาย ชื่อว่าจิตมีสุขแล้ว จริยอยู่ร่างกายและจิตใจย่อมเนื่องกัน อาศัยกัน ถ้าร่างกายไม่สบายจิตก็ย่อมจะรับมาไม่สบายด้วย คนทั่วไปยากที่จะแยกจิตออกไปได้ เช่นร่างกายอ่อนเพลีย จิตใจก็ละเหี่ย ร่างกายเจ็บไข้ จิตใจก็เหมือนเจ็บไข้ด้วย จะคิดอ่านทำการงานอะไรก็ไม่ได้ ในทางตรงกันข้ามเมื่อร่างกายสบาย จิตใจก็ไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะร่างกายที่เนื่องกัน ชื่อว่าสบายไปด้วย ในทางดังกล่าว แต่จิตใจที่สบายเนื่องไปกับร่างกายดังนี้ ไม่ควรเรียกว่าจิตมีสุข ควรจะเรียกว่าร่างกายมีสุขภาพแต่อย่างเดียว ส่วนความสุขของจิตควรจะแยกกล่าวอีกส่วนหนึ่ง เพราะมีลักษณะที่แตกต่างออกไป

ก่อนที่จะกล่าวถึงลักษณะที่แตกต่างกันนั้น จะลองนึกดูถึงฝ่ายที่ถือว่าเมื่อร่างกายสบายจิตก็สบาย ว่าจะเป็นไปอย่างไร ฝ่ายที่เห็นดังนั้นก็ตั้งหน้าบำรุงแต่ร่างกายด้วยอาหารนาชนิด เครื่องนุ่งห่มที่งดงาม ที่อยู่อาศัยที่สุขสบาย พร้อมด้วยเครื่องใช้เครื่องบำรุงความสุขความสบายต่าง ๆ สิ่งทั้งปวงเหล่านี้ล้วนเป็นวัตถุที่คิดสร้างคิดจัดหาและเปลี่ยนไปอยู่เสมอ เพราะร่างกายเป็นวัตถุ สิ่งเครื่องบำรุงร่างกายก็ต้องเป็นวัตถุด้วยกัน ฝ่ายที่เห็นดังนี้ จึงเป็นฝ่ายวัตถุนิยม ต้องการที่จะสร้างวัตถุสำหรับบำรุงกายเป็นข้อสำคัญ หรือเป็นข้อหลัก ทางจิตใจเป็นข้อรอง บางพวกไม่ถือเป็นสำคัญเอาทีเดียว เพราะเมื่อกายเป็นสุข จิตก็เป็นสุขด้วยแล้ว จะต้องมาคำนึงถึง

จิตใจทำไม เมื่อไม่คำนึงถึงจิตใจเช่นนี้ ก็เลยไม่คำนึงถึงศาสนาหรือธรรมหรือหลักปฏิบัติทางจิตใจทั้งปวง

บางพวกนอกจากไม่คำนึงถึงแล้วยังต้องการทำลาย เพราะเห็นว่าขัดแย้งหรือเป็นอันตรายต่อหลักทางวัตถุ ด้วยเหตุที่เห็นสุดโต่งไปว่าวัตถุเพื่อร่างกายเท่านั้น ฉะนั้นคำที่พูดกันว่าเมื่อร่างกายเป็นสุข จิตก็เป็นสุขนั้น หากคิดทบทวนดูแล้ว จะเห็นว่าความเห็นนี้เป็นมูลฐานแห่งความนิยมวัตถุ ตั้งแต่ขั้นปกติสามัญทั่ว ๆ ไป จนถึงขั้นรุนแรงที่สุด เพราะเท่ากับปฏิเสธความสำคัญของจิตใจ ถือว่าร่างกายเป็นสำคัญ เป็นข้อนำ ฝ่ายที่ถืออย่างสุดโต่งไปนั้นอาจลืมนึกไปว่าคนเรามีจิตใจอยู่ด้วย และจิตใจนี้เองเป็นตัวผู้คิดทำนั่นทำนี่ต่าง ๆ ทุกอย่าง เป็นตัวผู้เห็นไปต่าง ๆ แม้ที่เห็นว่าอย่างนั้นก็จิตใจนี้เองเป็นตัวผู้เห็นไป แต่เขาอาจจะไม่รู้จักรู้ไม่เข้าใจจิตใจอย่างผู้นับถือพระพุทธศาสนาเข้าใจกัน เขาอาจเข้าใจว่าเป็นเรื่องของมันสมอง ซึ่งก็เป็นร่างกายนั้นแหละ ไม่มีจิตใจที่ไหน ฝ่ายร่างกายนี้ออกคั้น ก็จะไม่พบจิตใจได้เลย พบแต่มันสมองกับประสาทต่าง ๆ เมื่อไม่เข้าใจจิตใจ ไม่เห็นว่าจิตใจมี จึงไม่มีจิตใจที่จะลืมนึกที่กล่าวนั้น น่ายินดีที่เมืองไทยเป็นเมืองพระพุทธศาสนา จึงพูดเรื่องจิตใจกันพอเข้าใจ ไม่เช่นนั้น น่าจะลำบากกันยิ่งกว่านี้อีกมาก.

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่

“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พุทก็ตาม ทำก็ตาม ทุกขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนี้ เหมือนดังล้อเกวียนไปตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุทก็ตาม ทำก็ตาม สุขย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนี้ เหมือนดังเงาไม่ละตัวบุคคลฉะนั้น”

ข้อความข้างต้นนี้เป็นคำแปลพระพุทธภาษิตบทหนึ่งในหมวดพระธรรมบท แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของจิตใจว่าเป็นเบื้องต้นของกรรม (การงานที่ทำ) ทั้งปวง และด้วยเหตุนี้จึงเชื่อว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความดีความชั่วและแห่งสุขทุกข์ที่เป็นผลทุกอย่าง และอะไรคือจิตใจในแง่แห่งพระพุทธศาสนา มิใช่เป็นปัญหาทางสรีรวิทยาที่จะยกขึ้นค้นหาคำตอบว่าเป็นมันสมองหรือมิใช่ ทั้งมิใช่เป็นปัญหาทางความสัมพันธ์กันของกายและจิตประเด็นต่าง ๆ แต่เป็นปัญหาทางปฏิบัติโดยตรง ที่ทุก ๆ คนจะตอบได้ง่าย ๆ ด้วยกำหนดดูตัวความคิดของตนเอง และกำหนดดูราคะ (ความติด ความยินดี พอใจ) หรือโลภะ (ความโลภ อยากได้) โทสะ (ความโกรธแค้น ชัดเคือง) โมหะ (ความหลง เข้าใจผิด) หรือภาวะที่ตรงกันข้าม อากาโรเหล่านี้เป็นอาการของจิตใจจะเรียกว่า ‘ใจคิด’ หรือ ‘ใจมีราคะโทสะโมหะ’ ก็ได้ ใจที่มีลักษณะดังนี้คนทั้งปวงก็เข้าใจกัน มีคำเรียกกันทุกชาติทุกภาษา เช่นภาษาไทยว่า ‘ใจ’ ภาษาบาลีมคธว่า ‘จิต หรือมโนะ’ ภาษาอังกฤษ ว่า ‘ไมนด์’ (mind) เป็นต้น ไทยเรายังมีคำพูดเกี่ยวแก่ใจอีกมากเช่น ‘ใจดี ใจร้าย ใจดำ ใจจืด ใจโอบอ้อมอารี’ เป็นต้น

ทางพระพุทธศาสนาไม่ประสงค์ให้ไปตั้งปัญหาคันคิดกันต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ต้องการให้ปฏิบัติเกี่ยวแก่ใจตามที่รู้ที่เข้าใจกันนี้แหละ กล่าวคือทุก ๆ คนมี 'ใจ' ดังกล่าว เช่นเดียวกับมีร่างกายทุกส่วนอยู่ด้วยกันแล้ว ใจจะเป็นมันสมอง หรือมันสมองจะเป็นใจอย่างไรไม่ต้องไปสนใจ ต้องการให้สนใจแต่ในประเด็นว่า 'ใจเป็นใจดี ใจเป็นใจร้าย ใจเป็นใจโลก โกรธ หลง หรือเป็นใจที่สงบโลก โกรธ หลง อย่างไร' พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในพระสูตรว่า ด้วยการตั้งสติว่า 'ตั้งสติ ตามดูจิตในจิตดังนี้ จิตมีรากะ โทสะ โมหะ ก็รู้' เป็นต้น

ในหลายพระสูตร พระพุทธเจ้าไม่ตรัสเรียกว่าจิต แต่ตรัสเรียกว่าวิตกที่แปลว่า 'ความคิด' โดยตรัสสอนให้รู้จักความคิดของตนเอง คิดดีก็รู้ คิดชั่วก็รู้ ตรัสให้บันความคิดออกเป็น ๒ ส่วน ดีส่วนหนึ่ง ชั่วส่วนหนึ่ง ถ้าคิดชั่วไม่ดี ก็ให้รู้ว่านี่เรากำลังคิดเป็นอกุศล ถ้าคิดดี ก็ให้รู้ว่านี่เรากำลังคิดเป็นกุศล จะคิดอะไรก็คิดไป แต่ให้รู้ประเภทของความคิดว่านี่ประเภทชั่ว นี่ประเภทดี เท่ากับบันความคิดออกเป็นสองส่วน อยู่ในตัว

พรปีใหม่คือ ทำความรู้จักประเภทแห่งความคิดของตนเองอยู่เสมอ ๆ ด้วยใจที่มั่นคง แล้วจะได้ความสงบแห่งใจ จะเจริญอายุ วรรณะ สุข พละ ดิน္ดีนั้แล.

จิตตภาวนา

๑

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ประภัสสร คือ ผุดผ่อง แต่ว่าจิตนั้นเศร้าหมองไปเพราะอุปกิเลส (เครื่องเข้าไปทำให้เศร้าหมอง) ที่จรมา ปุถุชน (คนกิเลสหนา) มิได้สดับข้อนั้นย่อมไม่รู้ตามเป็นจริง เพราะฉะนั้น เรากล่าวว่าจิตตภาวนา (ความอบรมจิต) ไม่มีแก่ปุถุชนผู้มีได้สดับนั้น” และพระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ในทางตรงกันข้ามว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ประภัสสร (ผุดผ่อง) และจิตนั้นพ้นจากอุปกิเลสที่จรมา ศิษย์ของพระอริยะสดับข้อนั้นย่อมรู้ตามเป็นจริง เพราะฉะนั้น เรากล่าวว่าจิตตภาวนามีแก่ศิษย์ของพระอริยะผู้ได้สดับนั้น”

พระพุทธภาษิตทั้งสองตอนนี้ แสดงธรรมชาติของจิตว่าประภัสสร (ผุดผ่อง) และแสดงกิเลสว่าเป็นสิ่งที่จรมา เหมือนอย่างอากาศคันตุกะหรือแขก มิใช่เป็นเนื้อแท้ของจิตเอง เหมือนอย่างมิใช่เป็นเจ้าของบ้าน เป็นเพียงแขก กิเลสแปลว่าเครื่องเศร้าหมองของจิต หมายถึงอาการที่เกิดขึ้นในจิต ซึ่งทำให้จิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ไม่เกิดปัญญาที่จะเปิดเผยให้เห็นความจริง เช่นความโลภ ออยากได้ ความโกรธแค้น ขัดเคือง ความหลงใหล เมื่อเกิดขึ้นก็ทำให้จิตใจตั้งมั่นรบกวนแกว่ง มัว ชุ่น ทึบ จึงเรียกว่ากิเลส และเพราะเป็นสิ่งที่เข้าไป อันหมายถึงว่าเป็นของนอกจิต แต่เข้าไปในจิต จึงเรียกว่าอุปกิเลส คำว่า ‘อุป’ แปลว่า ‘เข้าไป’ ใช้นำหน้าคำนี้ เพื่อชี้ว่าเป็นของจรดังกล่าว และที่ต้องเศร้าหมองไปก็เพราะไม่มีจิตตภาวนา ผู้ไม่มีจิตตภาวนา เป็นปุถุชน

ผู้มิได้สดับคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่จิตนี้วิมุต (หลุดพ้น) จากอุปกิเลสที่จรมาได้ เพราะมีจิตตภาวนา (ความอบรมจิต) ผู้มีจิตตภาวนาก็คือศิษย์ของพระอริยะผู้ที่ได้ สดับแล้วนั่นเอง โดยนัยนี้ จิตตภาวนาจึงเป็นข้อสำคัญทางจิตใจ ถ้าไม่มีจิตก็รับอุปกิเลส เข้าไปทำให้เศร้าหมองอยู่เสมอ ถ้ามี ก็หลุดพ้นจากอุปกิเลสนั้นได้ จึงควรทำความเข้าใจ เกี่ยวแก่จิตแตกแขนงออกไปอีกว่า พระพุทธศาสนาแสดงว่าชำระจิตให้บริสุทธิ์ ได้จากกิเลสทุกชนิดด้วยจิตตภาวนา

ปฏิบัติอย่างไรเรียกว่าจิตตภาวนา ได้มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า “ภิกษุ ทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย จงทำสมาธิภาวนา คือ อบรมสมาธิให้มีขึ้น ผู้ที่มีจิตตั้งมั่น (เป็นสมาธิ) แล้ว ย่อมรู้ตามเป็นจริง” ฉะนั้น กล่าวโดยย่อ จิตตภาวนา ก็คือ สมาธิ ภาวนา ตลอดถึงปัญญาภาวนา ฟังทราบ ว่า ‘ภาวนา’ แปลว่า ‘ทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น’ คือปฏิบัติ มิใช่หมายความว่าพร่ำบ่นทสวดด้วยปากหรือด้วยจิต

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ นี้ เป็นมงคลสมัยตรงกับวันประสูติ สมเด็จพระราชชนนีผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ตำรวจ ทหาร และประชากรราษฎร ในทางต่าง ๆ เป็นอันมาก ทรงประกาศเผยแผ่ธรรมจริยา และวิธีบริหารจิตให้ดี คือจิตตภาวนาแก่ประชาชนทั่วไป ขอถวายพระพรให้ทรง พระเจริญสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมสุข ๆ ยิ่งขึ้นเทอญ

๒

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า “ท่านทั้งหลายจงอบรมสมาธิ เพราะว่าผู้ ที่มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมรู้ตามเป็นจริง” การปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทนี้เป็นการทำ จิตตภาวนา (ความอบรมจิต) โดยตรง ฉะนั้น จงสรุปได้หัวข้อใหญ่ไว้ก่อนว่า จิตตภาวนา มี ๒ คือ สมาธิภาวนา (อบรมสมาธิ) และ ปัญญาภาวนา (อบรมปัญญา) หรือกล่าว อีกชื่อหนึ่งว่า สมถภาวนา (อบรมสมถะ) และ วิปัสสนาภาวนา (อบรมวิปัสสนา) พระพุทธโอวาทก่อนต้นที่ว่า “ท่านทั้งหลาย จงอบรมสมาธิ” เป็นการตรัสสอนให้ทำ

สมาธิภาวนาหรือสมถภาวนา พระพุทธโอรุททอนหลังที่ว่า “ผู้มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ย่อมรู้ตามเป็นจริง” เป็นการทรงแสดงถึงปัญญาภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา

คำว่า “ภาวนา” แปลในที่นี้ว่า “อบรม” แต่ตามพยัญชนะแปลว่า “การทำให้ มีขึ้น ให้เป็นขึ้น” มักจะแปลกันตามอรรถ (เนื้อความ) “อบรมเจริญ” ซึ่งมีความหมาย ถึงการปฏิบัติตนเอง คำว่า “สมาธิ” แปลว่า “ความตั้งจิตมั่น” ตรงกันข้ามกับ ความคิดฟุ้งซ่าน คำว่า “สมถะ” แปลว่า “ความสงบจิตใจ” ตรงกันข้ามกับความ ไม่สงบ ทั้งสองคำนี้หมายถึงภูมิปฏิบัติแห่งจิตชั้นเดียวกัน ซึ่งมีคำเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “จิตตสิกขา” แปลว่า “ศึกษาในจิต” เพราะจิตจะตั้งมั่นได้ต้องเป็นจิตที่สงบ หรือจิตที่ จะสงบต้องเป็นจิตที่ตั้งมั่น ฉะนั้น ภาวะแห่งจิตที่เป็นสมาธิ และจิตที่เป็นสมถะต้อง รวมอยู่ในขณะเดียวกัน ถ้าจะถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ก็ตอบได้ว่า เพราะจิตนี้มี นิเวรณั์ แปลว่า “เครื่องกั้น” ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการ คือ ๑. กามฉันทั์ ความพอใจรักใคร่ในกาม (สิ่งที่น่าใคร่ปรารถนาพอใจทั้งหลาย) ๒. พยาบาท (ความ โกรธแค้นขัดเคือง) ๓. ถีนมิทธะ (ความง่วงงุนเคลิบเคลิ้ม) ๔. อุทธัจจกุกกุกจะ (ความ ฟุ้งซ่านรำคาญใจ) ๕. วิจิกิจฉา (ความเคลือบแคลงสงสัย) อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ เรียกว่านิเวรณั์ คือ เครื่องกั้น ก็เพราะเป็นเครื่องกั้นจิตไว้ไม่ให้สงบตั้งมั่นลงได้

ยกตัวอย่างสามัญธรรมดา เช่นจะอ่านหนังสือตำราเรียนหรือจะทำงานใจจะ ต้องตั้งมั่นอยู่ในเรื่องที่ทำหรือในการงานที่ทำ แต่ถ้าใจมีนิเวรณั์ข้อใดข้อหนึ่งอยู่ เช่น ใจไปผูกพันอยู่ในเรื่องอื่นที่ชอบหรือกำลังโกรธหุดหงิด หรือวงเงาหวานอน หรือ คิดอะไรฟุ้งซ่านไป หรือล้งเลงสงสัยอะไรอยู่ นิเวรณั์เหล่านี้ก็กั้นจิตไว้ให้ไม่สามารถจะ อ่านหนังสือให้รู้เรื่องได้ หรือกั้นจิตไว้ให้ไม่สามารถทำการทำงานได้ ใจที่อยู่ในภาวะดังนี้ เรียกว่าไม่มีสมาธิหรือไม่มีสมถะ เป็นใจที่ไม่มีกำลัง ไร้ความสามารถที่จะทำงาน ทุกอย่างที่มีคำเรียกว่าไม่ควรแก่การงาน จะต้องสงบหรือระงับใจจากนิเวรณั์ ด้วยวิธี การอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่นตั้งใจไว้ในเรื่องที่เลือกขึ้นสำหรับตั้งใจสักเรื่องหนึ่ง จนถอน ใจออกจากเรื่องที่เป็นแรงกระตุ้นแห่งนิเวรณั์เสียได้ นิเวรณั์จะสงบ ใจจึงจะมีสมาธิ คือสงบตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในหนังสือที่อ่านหรือในการงานที่ทำ ใจดังนี้เป็นใจที่มีกำลัง มีสมรรถภาพ ควรแก่การงาน จึงสมควรอบรมสมาธิโดยแท้.

อุปมาของนิวรรณ์ ๕

ได้มีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อสคารวะ ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน ใกล้กรุงสาวัตถีแห่งโกศลรัฐ กราบทูลว่า อะไรเป็นเหตุที่ทำให้มนต์ที่สาธยายตลอดมานานไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงที่ไม่ได้สาธยายมานาน พระพุทธองค์ตรัสตอบว่าเพราะใจก่ดกั้มอยู่ด้วยนิวรรณ์ทั้ง ๕ ไม่รู้ไม่เห็นวิธีที่จะทำให้ออกจากนิวรรณ์ทั้ง ๕ นั้นได้ เวลานั้นย่อมไม่รู้ไม่เห็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ทั้ง ๒ ตามที่เป็นจริง ถึงมนต์ที่สาธยายตลอดมานานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงที่ไม่ได้สาธยายมานานและได้ตรัสอุปมานิวรรณ์ทั้ง ๕ ทีละข้อว่า ใจที่ก่ดกั้มอยู่ด้วยกามฉันท์ (ความพอใจรักใคร่ในกาม) เปรียบเหมือนโอเต็มด้วยน้ำที่ผสมด้วยสีต่าง ๆ ใจที่ก่ดกั้มด้วยพยาบาท (ความโกรธแค้นขัดเคือง) เปรียบเหมือนโอเต็มด้วยน้ำร้อนด้วยไฟเดือดพล่าน ใจที่ก่ดกั้มด้วยถีนมิทธะ (ความง่วงงุนเคลิบเคลิ้ม) เปรียบเหมือนโอเต็มด้วยน้ำที่จอกแหนปกคลุม ใจที่ก่ดกั้มด้วยอุทธัจจกุกกุกจะ (ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ) เปรียบเหมือนโอเต็มด้วยน้ำที่กระฉอกด้วยลมป่วนปั่นเป็นคลื่น ใจที่ก่ดกั้มด้วยวิจิกิจฉา (ความเคลือบแคลงสงสัย) เปรียบเหมือนโอที่เต็มด้วยน้ำที่ขุ่นเป็นตม ทั้งวางไว้ในที่มีด บุรุษบุคคลผู้มีจักษุเมื่อส่องดูเงาหน้าของตนในน้ำที่มีลักษณะดังกล่าวทั้ง ๕ อย่างนั้น ไม่พึงรู้พึงเห็นเงาหน้าตามที่เป็นอย่างไรได้ ฉะนั้น

ส่วนใจที่ไม่กลัดกลุ้มด้วยนิวรรณ์ทั้ง ๕ หรือแม้มีนิวรรณ์เกิดขึ้นก็รู้เห็นวิธีที่เข้าใจให้ออกจากนิวรรณ์ทั้ง ๕ นั้นได้ยอมเป็นไปตรงกันข้าม คือรู้เห็นประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่นหรือประโยชน์ทั้ง ๒ ดังกล่าว ถึงมนต์ที่ไม่ได้สาธยายมานานก็แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงที่ได้สาธยายประจำ เปรียบเหมือนน้ำที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว บุรุษบุคคลผู้มีจักขุเมื่อส่องดูเงาหน้าของตน ย่อมจะรู้เห็นเงาหน้าของตนได้ตามที่เป็นอย่างไร ทั้งนี้เพราะนิวรรณ์เป็นอุปกิเลส (เครื่องเข้าไปเศร้าหมอง) แห่งจิต ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเปรียบกับเครื่องเศร้าหมองแห่งทองคำไว้ว่า เหล็ก ทองแดง ดีบุก ตะกั่ว เงิน เป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งทองคำ เพราะเมื่อปนผสมเข้าไปกับทองคำ ก็ทำให้ทองคำไม่อ่อน ไม่ควรแก่การ ไม่ผุดผ่อง ผุกร่อนได้ ไม่ควรใช้ทำทองรูปพรรณอย่างดี ฉะนั้น นิวรรณ์ทั้ง ๕ ก็ฉนั้น เป็นเครื่องเข้าไปทำจิตให้เศร้าหมอง เพราะจิตที่มีนิวรรณ์ยอมไม่อ่อน ไม่ควรแก่การ ไม่ผุดผ่อง เป็นจิตเสีย ไม่มีสมาธิ นอกจากนี้ยังทำให้ปัญญาอ่อนกำลัง

พระพุทธเจ้าตรัสชี้โทษของนิวรรณ์ดังนี้ เพื่อชักนำให้ทำจิตตภาวนาเพื่อสงบนิวรรณ์จะได้ตั้งจิตให้เป็นสมาธิได้ในการทำงานที่ทำทั้งปวง และจะเกิดปัญญาแจ่มแจ้งขึ้นในการศึกษา หรือในกิจที่เป็นประโยชน์ทั้งปวง

เหตุของนิวรรณ์ ๕

จะอ่านหนังสือหรือจะทำงาน เมื่อจิตมีสมาธิจึงจะอ่านหรือทำงานได้ดี จิตจะมีสมาธิได้ต่อเมื่อไม่มีนิวรรณ์มารบกวน ฉะนั้น สมาธิจิตจึงเป็นข้อสำคัญที่จะต้องมี และควรจะต้องรู้วิธีทำสมาธิจิตด้วย จิตที่สงบจากนิวรรณ์ได้เรียกว่าเป็นจิตมีสมาธิ แต่โดยปกติมักจะมีเรื่องมาทำให้เกิดนิวรรณ์อยู่เสมอ โดยที่จิตมักจับเรื่องดังกล่าวมาเป็นนิวรรณ์ ก็คือเรื่องที่ผ่านมาทางทวารทั้ง ๖ ของจิตนั่นเอง ได้แก่เรื่องรูปที่ผ่านมาทางทวารตา เรียกเป็นคำบาลีว่ารูปารมณฺ์ เรื่องเสียงที่ผ่านมาทางทวารหู เรียกว่า สัททวารมณฺ์ เรื่องกลิ่นที่ผ่านมาทางทวารจมูก เรียกว่า คันธวารมณฺ์ เรื่องรสที่ผ่านมาทางทวารลิ้น เรียกว่า รสวารมณฺ์ เรื่องสิ่งถูกต้องกายที่ผ่านมาทางทวารกาย เรียกว่า โภกฐัพวารมณฺ์ เรื่องรูปเป็นต้นดังกล่าวที่ประสบพบผ่านมาแล้ว ที่ยังปรากฏอยู่ทางทวารมโน (ใจ) เรียกว่า ฐมวารมณฺ์ เรื่องเหล่านี้เองที่จิตยังจับยึดอยู่ เรื่องที่ล่วงมาแล้วก็ไม่ปล่อยให้ล่องไป ยังเก็บเป็นอารมณ์ค้างอยู่ในจิต เรื่องที่ยังไม่มาถึงก็ไปหวังเอามาเป็นอารมณ์หวังอยู่ในจิต ทั้งหมดนี้หวนอยู่ในเรื่องทีประสบเฉพาะหน้า เหตุที่เป็นดังนี้ โดยย่อที่สุดมีข้อเดียว ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้คือ “อโยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย” หมายถึงความขาดปัญญาเป็นข้อสำคัญ ข้อนี้เรียกว่า เป็น “อาหาร” ของนิวรรณ์ทุกอย่าง

แต่ก็ควรทราบเหตุเฉพาะของนิวรรณ์ทุกอย่าง แต่ก็ควรทราบเหตุเฉพาะของนิวรรณ์แต่ละข้อด้วย คือ ศุภนิमितเครื่องกำหนดหมายว่างามเป็นเหตุก่อให้เกิดกามฉันท์

เพราะเมื่อจิตกำหนดหมายลงไปในส่วนไหนของกายเป็นต้นว่างาม กามฉันท์ก็ย่อมเกิด
ปฏิกิริยาเป็นเหตุกำหนดหมายเป็นเหตุกระทบกระทั่ง เป็นเหตุก่อให้เกิดพยาบาท
ความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความชบเซา ความเมาภัทร ความท้อแท้แห่งใจ
เป็นเหตุก่อให้เกิดถีนมิทธะ ความไม่สงบแห่งใจ เป็นเหตุก่อให้เกิดอุทธัจจกุกกุจจะ
เครื่องเป็นที่ตั้งแห่งความลึกลับสงสัย เป็นเหตุก่อให้เกิดวิจิกิจฉา เหตุเฉพาะดังกล่าวนี้
จะต้องประกอบด้วยอโยนิโสมนสิการด้วยทุกข้อ จึงจะสำเร็จเป็นอาหารของนิรวรณ

ยกตัวอย่าง บุรุษสตรีเห็นกันและกันว่างามหรือไม่งาม ย่อมมีเป็นปกติสามัญ
ดังที่พูดกันว่าคนนั้นสวยงามคนนี้ไม่สวยงาม ก็หมดเรื่องกันเพียงเท่านั้น แต่ถ้าจิตใจ
ไปจดจ่ออย่างขาดโยนิโสมนสิการ คือขาดความรู้จักควรไม่ควร ก็ย่อมจะเกิดกามฉันท์
ขึ้นในที่ไม่ควรเกิดหรือในเวลาไม่ควรเกิด เรื่องกระทบกระทั่งกันก็เหมือนกัน ก็ย่อมจะ
ต้องมี ยิ่งอยู่ใกล้กันอย่างลึกลับกับพันก็ยังมีโอกาสที่จะเกิดกระทบกระทั่งกันได้ด้วยเรื่อง
แม้เล็กน้อย แต่ถ้ามีโยนิโสมนสิการอยู่ ก็จะทำให้เกิดความยับยั้งไม่โกรธ หรือโกรธ
บ้างก็หายเร็ว ไม่ถึงก่อเรื่องทะเลาะวิวาท

ตัวอย่างของโยนิโสมนสิการ

คนเรานั้นเมื่อเห็นประโยชน์และเกิดความต้องการสิ่งใด ย่อมจะเกิดความพยายามแสวงหาเพื่อให้ได้สิ่งนั้น แม้เป็นสิ่งที่ได้ตัวยาก ก็พยายาม อยู่ใต้ดิน ก็พยายามขุดคุ้ยขึ้นมาจนได้ อยู่ในน้ำก็มเอาขึ้นมาได้ อยู่บนอากาศ ก็พยายามสอยลงมา หรือหาทางให้ได้มา ฉะนั้น โฉนสิ่งที่อยู่ในจิตใจตนเอง จะพยายามทำให้ได้มาไม่ได้ คือธรรมที่เป็นเครื่องบำรุงใจให้เป็นสุข อาจทำให้ได้มาโดยไม่ต้องไปหาเครื่องมือที่ไหน เพียงแต่ปฏิบัติทำจิตตภาวนาตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น สละเวลาวันหนึ่งเพียงครึ่งชั่วโมงหรือหนึ่งชั่วโมงมาทำ ไม่ใช่มากมายอะไร ทั้งบัดนี้ตำรับตำราที่แสดงเรื่องจิตตภาวนา หรืออาจารย์ที่บอกสอนเรื่องนี้ได้ก็มีอยู่เป็นอันมาก ถ้าจะว่าอ่านหนังสือหรือฟังคำสอนเรื่องนี้ไม่ค่อยเข้าใจ ดิตศัพท์แสงเป็นอันมาก ทั้งถ้อยคำสำนวนก็ฟังยาก อ่านฟังได้สักหน่อยก็เบื่อเสียแล้ว ต้องวาง ขึ้นอ่านหรือฟังก็ปวดศีรษะ ก็อาจจะเป็นจริง แต่นึกถึงการขุดหาทองหาเพชรเป็นการยากเพียงไร ทำไม่จึงทำกันได้ เมื่อเห็นคุณค่ามีความต้องการ จะเป็นยากอะไรเพียงแต่ศัพท์หรือถ้อยคำไม่กี่คำ คำที่เป็นปริศนาแบบบอกให้แปลเอาเอง ยังพยายามแปลกันออกไปจนถูกได้ก็มี เพราะต้องการจะได้ ขโมยย่องเบาไม่รู้ว่าทรัพย์เจ้าของเก็บไว้ที่ไหน ยังพยายามขึ้นค้นจนพบก็มีเป็นอันมาก จึงมีคำกล่าวเป็นกลาง ๆ ว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จก็อยู่ที่นั่น” เมื่อลองคิดดูดังนี้แล้ว เรื่องคำศัพท์แสงหรือถ้อยคำสำนวนไม่ใช่เป็นปัญหาที่ยากที่หนักเลย ถ้าหากจะเห็นคุณค่าของธรรมเหมือนอย่างเพชรทองของที่ปรารถนา

ปัญหาที่แท้จริง จึงอยู่ที่การเห็นประโยชน์หรือที่เรียกว่า คุณค่าของธรรม ซึ่งเกี่ยวกับปัญญาของคน คุณค่าของวัตถุที่เป็นสิ่งภายนอกเห็นได้ง่ายเพราะปรากฏแก่ตา บางสิ่งก็เกื้อกูลให้เกิดความสุขน้อยหรือมาก บางสิ่งก็สวยงาม น่ารักน่าชม จึงชวนใจให้เกิดความปรารถนาต้องการเกิดมีค่าขึ้นตามความต้องการ และตามที่ตนเองกำหนดขึ้น และข้อสำคัญทำให้เกิดความเข้าใจว่า “วัตถุที่นำใคร่น่าปรารถนาทั้งหลายดังกล่าวเป็นตัวผู้ให้ความสุข มองข้ามความจริงไปเสียว่า “จิตใจต่างหากเป็นตัวผู้ให้ความสุข และเป็นตัวผู้เสวยสุข” และ “จิตใจที่จะเป็นผู้นำความสุขได้นั้น ต้องเป็นจิตใจที่ไม่เป็นทาสของตัณหา (ความอยากที่ผิด)” และ “จิตใจเช่นนั้นจะต้องประกอบด้วยธรรม เช่น สติ สมาธิ ปัญญา อันเกิดจากจิตตภาวนา” คนที่มีธรรมในจิตใจจะมีสุข เพราะจิตใจเองเป็นตัวผู้ให้สุข ในฐานะทั้งปวง จะมั่งมีหรือจะยากจน จะมียศสูงหรือมียศต่ำ ก็มีสุข ทั้งจะรักษาความดีไว้ได้ เพราะไม่เป็นทาสแห่งฐานะ ดังกล่าว แต่เป็นนายที่จะใช้ฐานะทั้งปวงให้เป็นประโยชน์ ข้อความที่กล่าวนี้เป็นตัวอย่างของคำว่าโยนิโสมนสิการ (ทำไว้ในใจโดยแยบคาย)

โยนิโสมนสิการห้ามความคิดอื่น ๆ

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้มีโยนิโสมนสิการ (ความทำไว้ในใจโดยแยบคาย) เท่ากับตรัสสอนให้ใช้ความคิดเมื่อประสบเรื่องทุกอย่าง โดยเฉพาะเรื่องทางใจอันเรียกว่าอารมณ์ เพราะคำว่าอารมณ์ ก็ได้แก่เรื่องทางใจนั่นเอง ในอภิธรรมเรียกว่า อาลัมพนะ แปลว่า เครื่องห่วงใจ เหนี่ยวใจ ก็หมายถึงอารมณ์ดังกล่าวมานั้นแหละ อารมณ์นี้แหละ มาห่วงเหนี่ยวใจไปให้เสียสมาธิในกิจที่ควรทำทุกอย่าง ยกตัวอย่างเช่นกำลังอ่านหนังสือ หรือกำลังฟังครูสอน หรือฟังพระเทศน์ มีเรื่องอื่นมาผุดขึ้นในใจเหนี่ยวใจไป คิดเสียในเรื่องนั้น ก็เสียสมาธิในกิจที่กำลังทำนั้น อ่านหนังสือไม่รู้เรื่อง ฟังครูอธิบายไม่รู้เรื่อง ฟังเทศน์ไม่รู้เรื่อง ฉะนั้น ถ้ามีความคิดถึงเรื่องอื่นเกิดขึ้นก็ต้องมีโยนิโสมนสิการ คือคิดใคร่ครวญว่า ไม่ใช่เวลาที่จะคิดถึงเรื่องอื่น แล้วเพ่งใจลงไปในเรื่องที่กำลังทำอันต้องการความรวมใจนั้น เมื่อเพ่งใจลงไปจริง ก็จะเกิดสมาธิในจิตของตนได้ แต่ถ้าจิตมีนิวรณ์ทำให้ฟุ้งซ่าน อันเป็นเหมือนคลื่นทำให้น้ำในทะเลกระดกเป็นระลอกอยู่ ก็ยากที่จะข่มจิตให้เพ่งอยู่ในกิจของตนได้ และคนทั่วไปได้ปล่อยจิตให้มีนิวรณ์ประจำอยู่ไม่ว่างเว้น จิตนี้จึงปรากฏว่า ดิ้นรนกวัดแกว่งกระสับกระส่ายรักษายาก ห้ามยาก มักวิ่งออกไปหาอารมณ์ที่เป็นอาหารของนิวรณ์แต่ละข้อ เช่น วิ่งออกไปหากามารมณ์มาเป็นอาหารของกามฉันท์ (ความพอใจรักใคร่ในกาม) หมายถึงสุกนิมิต (กำหนดหมายว่างาม) เมื่อใจกำหนดหมายลงไปในเรื่องใดว่างาม เกิดความรักใคร่ปรารถนาขึ้น สิ่งนั้นแหละเรียกว่า *ศุภนิมิต* หรือ *กามารมณ์* หรือ *วัตตุกาม*

พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้ใช้ความคิดในเวลาที่ได้เห็นอะไร ได้ยินอะไร ตลอดจนถึงได้คิดถึงเรื่องอะไรในใจ อันจะเป็นชนวนให้เกิดกามฉันท์ขึ้นในทางที่ตรงกันข้ามว่าไม่งาม ซึ่งเรียกชื่อตรงกันข้ามว่าอสุภนิมิต (กำหนดหมายว่าไม่งาม) ความคิดที่จะใช้ในเรื่องนี้ต้องเป็นชนิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ อันจะต้องมีวิธีคิดที่พอเหมาะแก่ภูมิจิตใจของตน เช่นที่แรกจะไปคิดว่า น่าเหินในสิ่งที่สวยงามดงามย่อมไม่อาจทำได้ จึงต้องคิดว่าควรหรือไม่ควร ในการที่จะไปชอบในสิ่งที่มองเห็นว่าสวยงามดงามนั้นมีสติที่จะระมัดระวังใจมิให้ถลลิกในสิ่งที่ไม่สมควรจะชอบ ความชอบจนถึงว่าอุ่นในสิ่งที่ไม่สมควรจะชอบ ย่อมเป็นความไม่งามโดยแท้ ต้องมีความคิดที่จะป้องกันใจที่จะหักห้ามใจเสียจากกามฉันท์หรือที่เรียกง่าย ๆ ว่าความชอบนั้น

ถ้าใช้ความคิดให้ถูกต้องแล้ว ย่อมจะต้องป้องกันหรือหักห้ามใจได้แน่นอน และหัดคิดในทางความจริงว่าโดยที่แท้ความสวยงามทั้งหลายเป็นมายาที่เคลือบอยู่ภายนอกเหมือนอย่างเครื่องลูบไล้ผิดแต่ง เมื่อใช้ความคิดให้ดีเจาะแทงทะลุมายาลงไปได้แล้วจะพบความจริงที่ตรงกันข้ามที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อสุภะ ไม่งาม” นั้นแหละ จะทำให้กามฉันท์ที่เกิดขึ้นเร่าร้อนใจอยู่สงบลงได้ จิตก็จะเป็นสมาธิในกิจของตน

อินทรียสังวร

จิตตภาวนาเพื่อหักห้ามราคะหรือความโลภในสุภารมณ์ (อารมณ์ที่งดงาม) ด้วยพิจารณาในทางอสุภะนี้ บางที่ได้ผลตรงกันข้าม ไม่สามารถจะข่มใจลงได้ จำต้องมีความสำรวมระมัดระวังทางตาหูเป็นต้น ที่เรียกว่า “อินทรียสังวร ความสำรวมอินทรีย” ดังมีเรื่องเล่าไว้ว่า

พระเจ้าอุเทนพระราชแห่งรัฐวังสะ ซึ่งมีเมืองหลวงชื่อโกสัมพี ได้รู้จักคุ้นเคยกับพระอรหันต์องค์หนึ่งชื่อพระปิณฑิลภการทวาชเถระ วันหนึ่งเกิดทรงสงสัยว่าทำไมพระจึงบวชกันอยู่ได้ เมื่อได้พบพระเถระในโอกาสหนึ่งจึงตรัสถามว่า “ทำไมพวกพระหนุ่ม ๆ ซึ่งอยู่ในวัยที่กำลังเร็งสนุกทางกาม จึงบวชกันอยู่ได้” พระเถระถวายพระพรว่า “เพราะตั้งจิตตามที่พระบรมศาสดาตรัสสอนไว้ คือ ตั้งจิตว่าเป็นแม่ในหญิงทั้งหลายปุนแม่ ว่าเป็นพี่น้อง ว่าเป็นลูกในหญิงทั้งหลายปุนเหล่านั้น” ตรัสชักว่า “จิตเป็นธรรมชาติโลเลเหลวไหล บางคราวพยายามตั้งจิตไว้เพื่อให้เป็นอย่างนั้นก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้น กลับเกิดความโลภขึ้นมา จะมีวิธีอื่นอย่างไร” ท่านถวายพระพรว่า “ก็ให้พิจารณาทางอสุภะว่า ร่างกายนี้ทั้งหมดเต็มไปด้วยของไม่สะอาดมีประการต่าง ๆ” ตรัสชักว่า “พวกพระที่ได้อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิตและปัญญาดีแล้ว ก็ทำได้ไม่ยาก แต่พวกที่ไม่ได้อบรมทำได้ยาก บางคราวพิจารณาไป ๆ ก็กลับเห็นเป็นสุภะ (งาม) ไปเสีย จะมีวิธีอื่นอย่างไรอีก” ท่านถวายพระพรว่า “ปฏิบัติสำรวมอินทรีย คือมีสติคุ้มครองใจในเวลาที่จะเห็นรูปด้วยตา ได้ยินเสียงด้วยหู สูดกลิ่นด้วยจมูก

ลืมนิสต์ด้วยสิ้น ถูกต้องสิ่งที่ถูกต้องด้วยกาย คิดเรื่องต่าง ๆ ด้วยใจ ไม่รวบถือว่าทั้งหมดงาม ไม่แยกถือว่าส่วนนั้นส่วนนี้งาม สรรวมตาหูเป็นต้นโดยมีสติคุ้มครองใจ มีให้อกุศลธรรมมีความยินดียินร้ายเป็นต้นเกิดขึ้นครอบงำได้” ถึงข้อมีสติคุ้มครองใจ สรรวมอินทรีย์นี้ พระเจ้าอุเทนทรงยินยอมว่าอยู่ได้ และได้ตรัสสารภาพถึงพระองค์เองว่า “แม้พระองค์เอง ในสมัยที่มีได้ทรงรักษากาย มีได้ทรงรักษาวาจา มีได้ทรงรักษาจิต มีได้ทรงตั้งพระสติ มีได้ทรงสรรวมอินทรีย์ เวลาเสด็จเข้าไปภายในบุรี ก็ยังเกิดความโลภ (ในสตรี) ทั้งหลายครอบงำใจอย่างเหลือเกิน แต่ในสมัยที่ทรงรักษากายเป็นต้น ตั้งสติสรรวมอินทรีย์เข้าไป ความโลภทั้งหลาย ก็ไม่สามารถครอบงำพระองค์ได้” แล้วได้ทรงประกาศความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงพระองค์ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ แสดงพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ตลอดชีวิตจำเดิมแต่นั้น

ฉะนั้น ความสรรวมอินทรีย์คือมีสติสรรวมใจในเวลาที่จะเห็นรูปด้วยตา ฟังเสียงด้วยหูเป็นต้น ให้สิ่งเหล่านั้นผ่านไป ไม่เก็บมาคิดก่อความโลภ เหมือนดั่งเล่าในเรื่องข้างต้นนั้นแหละเป็นการดีแน่

เหตุให้บุรุษสตรีมีวรรณะงาม

อะไรเป็นเหตุให้สตรีบุรุษมีวรรณะคือผิวพรรณงาม อะไรเป็นเหตุให้มีวรรณะ
เศร้าหมอง ปัญหาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบไว้แล้วในพระสูตรหนึ่งว่า “ความโกรธเป็น
เหตุให้คนมีวรรณะเศร้า ความไม่โกรธเป็นเหตุให้มีวรรณะงาม” ตามที่ตรัสตอบนี้แสดง
ว่าจิตใจเป็นต้นเหตุคือจิตใจที่โกรธหรือไม่โกรธ คนทั่วไปไม่ว่าชายหรือหญิงย่อมมีโกรธ
อยู่ด้วยกันทั้งนั้น ต่างแต่ว่าใครจะมีขันติและมีความคิดใช้เหตุผลเพื่อระงับโกรธดีกว่ากัน
ซึ่งขึ้นอยู่กับจริตตถาวนา (ความอบรมจิต) บางคนดูสงบเสงี่ยมน่ารักน่าคบถือนับถือ เพราะ
ยังไม่มีเรื่องมากระทบ ดังมีเรื่องเล่าว่า

มีแม่บ้านผู้หนึ่ง ชื่อนางเวเทหิกา ในกรุงสาวัตถี เป็นคนสงบเสงี่ยมเรียบร้อย
เป็นที่กล่าวขวัญชมเชยกันทั่วไป นางมีคนใช้คนหนึ่งชื่อว่ากาลิเป็นคนขยันไม่เกียจคร้าน
ทำงานดี นางคนใช้นั้นคิดสงสัยว่า นายของตนยังมีโกรธ แต่ไม่ทำให้ปรากฏหรือ
หมดความโกรธแล้ว อยากจะทดลอง จึงวันหนึ่งทำนอนตื่นสายผิดปกติ นางเวเทหิกา
เริ่มถามเสียงขุ่น ๆ ว่า ทำไมจึงตื่นสาย เจ็บป่วยเป็นอะไรไปหรือ นางคนใช้ตอบว่า
ไม่ได้เจ็บป่วยเป็นอะไร นางเวเทหิกาได้ฟังดังนั้นก็นำนิ้ว วันต่อมา นางคนใช้ทำนอน
ตื่นสายมากขึ้นอีก คราวนี้นางเวเทหิกาโกรธมากถึงกับคว้าเอากลอนประตูปาดศีรษะ
นางคนใช้นักทดลองแตก ข่าวเรื่องนี้ก็กระพือออกไป เสียงที่เคยสรรเสริญกันทั่วไป
ก็เปลี่ยนเป็นเสียงนินทาว่า นางเวเทหิกาผู้ร้าย

นึกดูตามเรื่องนี้ เดิมทีนางเวเทหิกายังเป็นคนสงบเสงี่ยมน่ารักน่าับถือ ก็เพราะนางคนใช้คอยเอาใจทุกอย่างไม่ใช่เพราะมีขันติและเหตุผลทางปัญญา ฉะนั้น พอถูกทดลองจิตใจเข้าหน่อยเดียว ก็โกรธขึ้นทันทีมากมาย เป็นเหตุให้เสื่อมเสีย ชื่อเสียง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนไว้มากในเรื่องนี้เป็นต้นว่า “ฆ่า (คือดับ) ความโกรธ เสียได้เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียได้จะไม่เศร้าโศก” แต่การที่จะดับความโกรธเสีย ได้ นั้น จะต้องทำขันติ (ความอดทน) ประกอบด้วยเมตตาในผู้ที่มักก่อให้เกิดความโกรธ และต้องใช้เหตุผลทางปัญญา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า “พึงละความโกรธ พึงละทิ้งมานะ พึงลวงความ ผูกพันทั้งปวง” นำคิดด้วยเหตุผลทางปัญญาว่า ความโกรธนั้นย่อมเนื่องมาจากมานะ และมานะย่อมเนื่องมาจากความผูกพัน มานะคือความถือตัว ควรหมายตลอดถึงความถือว่าเป็นของตัวเอง เมื่อขยายความผูกพันว่าเป็นของตนเท่านั้นเป็นต้น ฉะนั้น เมื่อพิจารณาให้ดีว่า มีอะไรบ้างที่จะเป็นของของตนแต่ผู้เดียวหรือของตนของใคร ๆ ทั้งนั้น โดยแท้จริงนอกจากกรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งเป็นของของตนโดยแท้ จึงสู้รักษา ความดีไว้ไม่ได้ ไม่มีใครจะแย่งไปได้ เว้นไว้แต่ตนจะทิ้งความดีเสียเอง

คิดให้ดีฉะนี้ ความผูกพันก็จะคลาย มานะก็จะถอยแล้วความโกรธก็จะหาย เป็นอันดับความโกรธได้ด้วยปัญญาทางเหตุผล แล้วส่ำทับด้วยแผ่เมตตาจิตออกไป ก็จะกลับมีความสุข หมดเศร้าหมอง จะมีวรรณงดงามยิ่งขึ้นอย่างไม่มีใครสู้ได้

ความระวังรักษาจิต

ครั้งหนึ่ง เมื่อท่านพระสารีบุตรพักอยู่ในอารามชื่อเซตวันของอนาถบิณฑิกคฤหบดีใกล้กรุงสาวัตถี มีพระภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าไปหาท่าน สนทนาด้วยเรื่องเบื้องต้นกันแล้ว ก็ได้เรียนท่านว่า ภิกษุที่เป็นสัทธาวิหาริก (ผู้อยู่ด้วย หมายถึงภิกษุที่เป็นศิษย์ในอุปสมบทของพระอุปัชฌาย์) ลาสิกขาไปแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า นั่นอย่างนั้นที่เดียวละ สำหรับผู้ที่ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในการบริโภค ไม่ประกอบความเพียรที่ให้ตื่นอยู่ ภิกษุนั้นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายเป็นต้น คิดว่าเราจักสืบทอดพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ตลอดชีวิตดังนี้ ย่อมเป็นฐานะที่จะเป็นไปไม่ได้ ส่วนภิกษุผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย รู้ประมาณในการบริโภค ประกอบความเพียรที่ให้ตื่นอยู่ คิดว่าเราจักสืบทอดพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ตลอดชีวิตดังนี้ ย่อมเป็นฐานะที่จะเป็นได้ ต่อจากนั้น ท่านพระสารีบุตรได้อธิบายข้อปฏิบัติทั้ง ๓ นั้น รวมความโดยย่อว่า

ข้อที่ ๑ คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย คือสำรวมรักษาจิตในขณะที่เห็น รูปด้วยตา ฟังเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องสิ่งที่ถูกต้องด้วยกาย รู้เรื่องด้วยমনะคือใจ ไม่ให้ความยินดียินร้ายบาปอกุศลไหลเข้ามา

ข้อที่ ๒ รู้ประมาณในการบริโภค คือพิจารณาว่าบริโภคเพื่อบำรุงกายไว้ ทำประโยชน์ มิใช่เพื่อบำรุงกิเลสตัณหา และบริโภคพอสมควร

ข้อที่ ๓ ประกอบความเพียรที่ให้ตื่นอยู่ คือไม่เอาแต่นอน ทำความเพียรชำระจิตให้บริสุทธิ์จากเครื่องเศร้าหมองที่มากีดกันขวางปัญญา

โอวาทของพระเถระนี้แม้จะปรารภภิกษุ แต่ก็ เป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดสำหรับคนทั่วไปได้ด้วย เพราะความระวังรักษาจิตใจในขณะที่ประสบอารมณ์ทางทวารหรืออินทรีย์ทั้ง ๖ มีตาหูเป็นต้น เป็นสิ่งจำเป็นต้องมีอยู่เสมอ คนเราต้องพบอารมณ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ถ้าขาดความระวังรักษาจิต ก็จะคุมความยินดียินร้ายไว้มิได้จะแสดงออกมา เรียกว่าคุมใจไว้มิได้ คนเราเป็นคนอยู่ได้ก็ด้วยรู้จักคุมใจให้อยู่ในระเบียบที่ดีนั่นเอง ซึ่งต้องอาศัยความรู้คุ้มครองรักษาทวารในอินทรีย์นี้แหละ กับเรื่องการบริหารโภคหรือที่เรียกว่าการกินก็เป็นเรื่องสำคัญ ต้องรู้ประมาณคือความพอดี อีกข้อหนึ่งเรื่องความตื่นที่หมายถึงไม่เห็นแก่หลับนอนมากนัก และไม่หลงเข้าใจผิด คอยชำระจิตจากเครื่องปิดปัญญาอยู่เสมอ ยิ่งเป็นข้อสำคัญ กล่าวเฉพาะความไม่หลง ซึ่งชื่อว่าความตื่นอย่างยิ่ง ตรงกันข้ามกับความหลงซึ่งชื่อว่า เป็นความหลับอย่างยิ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องคอยเพียรชำระจิตจากสิ่งที่จะทำให้หลง จึงจะตื่นอยู่เสมอได้ด้วยปัญญา

อำนาจการอธิษฐานจิต

มีนิทานเก่าเล่ามาว่า เด็กคนหนึ่งเป็นคนตื้อดิ่งต่อมารดา วันหนึ่งจะออกไปเที่ยวป่า มารดาห้ามมิให้ไป เด็กนั้นไม่เชื่อฟังจะขึ้นไป มารดาจึงกล่าวไว้ให้กระบิดดูไล่ชีวิตเจ้าเด็กตื้อนี้ในป่าเถิด ถึงมารดาจะกล่าวเหมือนแข่งดังนี้ เด็กนั้นก็คงไม่ฟัง เดินออกจากบ้านเข้าไปเที่ยวในป่าก็ไปพบกระบิดป่าเข้าจริง กระบิดเห็นเด็กก็ตั้งท่าจะวิ่งไล่ ฝ่ายเด็กเห็นภัยเกิดขึ้นจวนตัวก็คิดถึงมารดาขึ้นมาทันที และเพราะเป็นเด็กฉลาดจึงสงบใจคิดว่า ขออย่าให้เป็นอย่างปากของมารดา แต่ขอให้เป็นอย่างใจของมารดาเกิดพอเด็กตั้งความคิดขึ้นดังนี้ กระบิดดูนั้นก็ยืนนิ่งเหมือนถูกตรึงไว้ เด็กก็พ้นภัย เดินกลับบ้านโดยสวัสดิ์ เมื่อกลับถึงบ้านพบมารดา ก็ตรงเข้าทำความเคารพมารดา เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ฟังโดยตลอด ฝ่ายมารดาฟังบุตรเล่าเรื่องด้วยใจระทึก แล้วก็โล่งใจเมื่อบุตรพ้นภัย บุตรซึ่งเป็นเด็กตื้อนั้นก็กลับเป็นเด็กดีมีความเคารพเชื่อฟังต่อมารดาบิดา มีความสุขความเจริญสืบมา

นิทานเรื่องนี้แสดงถึงมารดาของเด็กฝ่ายหนึ่ง เด็กอีกฝ่ายหนึ่ง มารดาบิดานั้น ท่านว่าเป็นบูรพาจารย์ คือครูคนแรกของบุตรธิดาหรือของคนทุกคน เพราะเป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่เริ่มแรก ครูอื่น ๆ เป็นอาจารย์ภายหลัง อาจารย์ที่ดีทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นอาจารย์คนแรกหรือภายหลังย่อมมีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณาในศิษย์ปรารถนาให้ศิษย์เจริญด้วยปัญญาและความสุขความเจริญทั้งปวงถึงในบางคราวเหมือนอย่างที่มาตราของเด็กนั้นว่ากล่าว ส่วนใจนั้นไม่ปรารถนาจะให้ศิษย์เป็นอันตรายแม้แต่

น้อย การที่ครูทำโทษนักเรียนต่าง ๆ ก็ด้วยหวังที่จะฝึกให้ดีขึ้น แต่ครูทั้งปวง อาจจะมีคุณสมบัติทางใจดังกล่าวต่างกันบ้าง ถึงดังนั้นก็จะมีคุณสมบัติดังกล่าวอยู่ ไม่มากก็น้อย และครูเองก็ควรสำนึกในหน้าที่ของครู ฝึกตนเองให้ประกอบด้วยเมตตา กรุณาเป็นต้น อันเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของครูจะพึงมี ส่วนเด็กซึ่งเป็นศิษย์ของครู อาจารย์ทั้งปวงตั้งต้นแต่มารดาบิดาเอง ก็จะต้องมีดี้อมากดื้อน้อยอยู่บ้าง สำหรับเด็ก ที่ดีอยู่โดยปกติย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาอะไรมาก แต่เด็กที่ไม่ดีเพราะมีพื้นไม่ดีมา หรือ เพราะเสวนา (การคบเพื่อน) และเหตุการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ก็ตาม ย่อมก่อให้เกิด ปัญหา

วิธีที่จะอบรมเด็กเช่นนี้ให้กลับตัวก็จำเป็นต้องมีต่าง ๆ เด็กบางคนเลิกประพฤติ ไม่ดีด้วยเพียงได้รับการอบรมอย่างละเอียด เช่นแนะนำสั่งสอนให้สำนึกตัว แต่บางคน ต้องใช้อบรมอย่างหยาบ จึงจะเกิดความสำนึกตัว จุดสำคัญจึงอยู่ที่จะทำให้เด็กเกิด ความสำนึกได้ในนิทานนี้ เด็กในเรื่องเกิดความสำนึกในเมื่อเกิดความกลัวภัย จึงคิดหา ที่พึ่ง ก็ได้พบที่พึ่งคือใจที่เปี่ยมด้วยเมตตาของมารดา ฉะนั้น ปัญหาจึงมีอยู่ว่าบัดนี้เด็ก มีใจของใครเป็นที่พึ่งได้อยู่หรือยัง และทำอย่างไรจึงจะให้เด็กเกิดความสำนึกวิ่งเข้าอยู่ใน ความโอบอุ้มของใจนั้น

คุณค่าอันสูงทางใจของครูย่อมจะจับเด็กแม่ที่เตลิดไปให้กลับมาหาได้ วันครู และเด็กจึงควรเหมือนเป็นวันเดียวกันอยู่ตลอดเวลา

ฉลอง ๑๐๐ ปี

สวรรคตแห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ กล่าวได้ว่าเป็นวัน “เทวตานุสสติ” “ระลึกถึงเทวดา” คือพระราชามหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นสมมติเทพในหมู่มนุษย์ โดยเฉพาะในหมู่คนไทย เพราะเป็นวันครบ ๑๐๐ ปี นับจากวาระเสด็จสวรรคต แห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และพร้อมกันนี้ นับจากวาระเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ สืบพระราชสันตติวงศ์ แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้มีงานแสดงความระลึกถึงอันเรียกว่าอนุสรณ์ ทำสิ่งอันเป็นเครื่องแสดงความระลึกถึง อันเรียกว่า ‘อนุสรณีย์’ โดยแยกทำบ้างรวมทำบ้าง ตั้งแต่เวลาเช้า ๑๐.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ณ พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ที่พระราชวังศรศุภชินทร สาทรรัชกาลที่ ๔ จัดน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการเปิดงานอนุสรณ์ ๑๐๐ ปี ที่คณะสงฆ์ฝ่ายหนึ่งและมหาจุฬาราชวิทยาลัยได้จัดขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร น้อมถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์นั้น ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึง ๗ ตุลาคม ๒๕๑๑ เสร็จแล้ว เวลา ๑๐.๓๐ น. เสด็จฯ ในพระราชพิธีทักษิณานุปทาน ณ พระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร ที่คณะรัฐมนตรีจัดขึ้น ในงานเฉลิมฉลองวันเสวยราชสมบัติครบ ๑๐๐ ปี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่วันที่ ๑ ถึง ๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๑ ครั้นเวลาบ่าย ๑๖.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณา-

นุพทาน ๓ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง น้อมเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระ
พระมหากษัตริย์เจ้าทั้ง ๒ พระองค์ เวลาค่ำได้มีนักเรียนนักศึกษามหาวิทยาลัย
และสถาบันการศึกษาหลายแห่งรวมกันเดินแห่โคมเท่าจำนวนปีพุทธศักราช จาก
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สู่ลานพระบรมรูปทรงม้า แปรขบวนรำโคมถวายวาระครบ
๑๐๐ ปี ครั้งนี้ย่อมนื่องด้วยสมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้าทั้ง ๒ พระองค์

มีบางคนเห็นว่า เนื่องด้วยรัชกาลที่ ๔ ซึ่งได้เสด็จสวรรคตในวันที่ ๑ ตุลาคม
เท่านั้น รัชกาลที่ ๕ ยังมีได้ทรงรับบรมราชาภิเษกในวันนั้น แต่ความเห็นดังนี้ไม่ต้อง
ด้วยราชประเพณี เพราะถือว่าได้เสด็จขึ้นเสวยราชย์ต่อกันไปทีเดียว ส่วนพระราชพิธี
บรมราชาภิเษกเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ฉะนั้น จึงเนื่องด้วยทั้ง ๒ พระองค์ และทั้ง ๒ พระองค์
ได้ทรงมีพระราชคุณูปการที่ยิ่งใหญ่อันควรเป็นที่ตั้งแห่งอนุสสติด้วยกัน เพราะได้ทรง
ประพடுத்தธรรมของพระมหากษัตริย์โดยสมบูรณ์ ถึงคนรุ่นนี้โดยมากเกิดไม่ทันทั้ง ๒
รัชกาล แต่ถ้าสนใจศึกษาเปิดหูเปิดตาสักหน่อยก็จะรู้ตระหนักในพระคุณ จนถึงทนอยู่
มิได้ที่จะต้องแสดงให้ปรากฏเป็นการเฉลิมพระเกียรติ แต่สมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้า
ทั้ง ๒ พระองค์ ซึ่งร่วมอภิรักษ์ขัตติกาลครบ ๑๐๐ ปีด้วยกัน

เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระพุทธนวราชูปถัมภ์ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑ ได้มีเรื่องที่ควรจารึกไว้เป็นประวัติการณ์ เกี่ยวแก่พระพุทธเจ้า และพระมหากษัตริย์ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระพุทธนวราชูปถัมภ์ไว้ ณ พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ดังปรากฏตามหมายรับสั่งและกำหนดการโดยสังเขปว่า เวลา ๑๖.๓๐ น. เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร พร้อมด้วยพระพุทธนวราชูปถัมภ์ ซึ่งเชิญมาใน กระบวนเสด็จฯ เจ้าพนักงานเชิญไปประดิษฐานบนโต๊ะข้างพระราชอาสน์ ทรงจุดธูป เทียนบูชาพระรัตนตรัยสักการะพระบรมราชสรีรางคารพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ สักการะพระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌาย์แล้ว ทรงศีล ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม พระพุทธนวราชูปถัมภ์ ทรงยกพระด้วยพระองค์เอง เสด็จพระราชดำเนินไปทรง ประดิษฐาน ณ ยอดโต๊ะหมู่ที่บูชาทางทิศตะวันออกแห่งพระอุโบสถ ซึ่งเป็นที่เคยทรง จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เมื่อคราวทรงพระผนวชและเสด็จฯ ลงทรงทำวัตรเช้า เย็นประจำวัน ตั้งแต่เวลาที่ทรงพระสุหร่ายและทรงเจิมเป็นต้นไป พระสงฆ์วัดบวรนิเวศ วิหารทั้งวัดที่ได้ประชุมเฝ้าอยู่พร้อมกันทั้งหมดในพระอุโบสถ เจริญชัยมังคลคาถาพิเศษ ที่โปรดให้รวบรวมขึ้นสำหรับสวดรับพระราชทานพระพุทธนวราชูปถัมภ์ ชาวพนักงาน ประโคมฆ้องชัยแตงกรวยขลุ่ย จบแล้วเจ้าอาวาสถวายสัมโมทนียกถา ถวายพระพร ถวายอดิเรก พระสงฆ์ ถวายอนุโมทนา เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในสัมมอทนิยกถาที่ถวายนั้น มีความตอนหนึ่งว่าพระราชามหากษัตริย์ทรง ประเสริฐสุดในหมู่ชนทุกตระกูลที่รวมกันเข้าเป็นชาติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ (ข้อปฏิบัติดำเนินถึงวิชา) ทรงประเสริฐสุดในเทพและ มนุษย์ พระพุทธนวราชบพิตรย่อมเป็นที่รวมแห่งส่วนประเสริฐสุดทั้งสองนั้น เป็นที่ รวมใจอันจักยังให้เกิดผลมีความสามัคคีเป็นต้นอย่างประเสริฐ จึงเป็นสิริมงคลล้ำเลิศ ที่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแล้ว แก่ชาติ ศาสนา และประชาชนทั้งนั้น

“พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงบรรลุปรมากิเชกสัมโพธิญาณแล้ว มีพระกรุณา คุณแผ่จนแล้ว ทรงบำเพ็ญพระพุทธรกิจโดยไม่ทรงคำนึงถึงความเหนื่อยยาก เสด็จจาริก ตรากตรำพระวรกายไปในคามนิคมชนบทนั้น ๆ โปรดเวไนยนิกรให้ประสบประโยชน์ และความสุขฉนใด สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าก็ฉนนั้น ทรงได้รับบรม ราชากิเชกแล้ว ก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทั้งปวง โดยไม่ทรงห้วงความเหนื่อย ยากใด ๆ ทรงตรากตรำปฏิบัติพระราชภาระและเสด็จพระราชดำเนินไปทั้งในที่ไกล และใกล้ แม้ในที่เสี่ยงภัยอันตราย เพื่อทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนทั้งหลาย พระราชทานความสบายเบิกบานอบอุ่นใจ และความปีติยินดียิ่งใหญ่แก่ปวงชนในที่ ทุกสถาน”

พระราชพิธีตีม้น้ำพระพิพัฒน์สัตยา

๑

ในพระราชพิธีตีม้น้ำพระพิพัฒน์สัตยาเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๑๒ นั้น ครั้นสมาชิกเครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบตี ได้ถวายคำสัตย์ปฏิญาณสาบานตน เฉพาะพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เฉพาะพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร และเฉพาะพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถจบแล้ว พระราชครูวามเทพมุนีฯ ตักน้ำพระพิพัฒน์สัตยาด้วย จอกทองคำเทลงในจอกทองคำสำหรับทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วเชิญจอกทองคำบรรจุ น้ำ พระพิพัฒน์สัตยาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยื่นขึ้นฉ้นพระพักตร์ สู่พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทรงคม (ทรงทำอัญชลี ประนมพระราชหัตถ์ ถวายนมัสการ) แล้วทรงรับน้ำพระพิพัฒน์สัตยาทรงดื่มแล้วทรงคม ต่อจากนั้น สมาชิก เครื่องราชอิสริยาภรณ์รามาริบตี ซึ่งได้กล่าวถวายคำสัตย์ฯ ตีม้น้ำพระพิพัฒน์สัตยา ตามลำดับ นำด้วยท่านจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ซึ่งได้เดินเข้าไปที่ ชั้นน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ยกมือประนมนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแล้ว รับน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่พระราชครูฯ เป็นผู้ตักส่งให้มาดื่มแล้ว ทำอัญชลีนมัสการ พระอีกครั้งหนึ่ง แล้วตรงเข้าไปหมอบกราบพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้งหนึ่ง สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถครั้งหนึ่งแล้วกลับไปนั่งตามที คนต่อ ๆ มา ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกันครบทุกคนเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธานถวาย

อนุโมทนาถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินกลับ ตามหมายรับสั่ง วันที่ ๒๔ แต่งกาย เครื่องแบบปรกติขาว ส่วนวันที่ ๒๕ แต่งกายเครื่องแบบปรกติขาวประดับเหรียญ สัจจาคาถาที่กล่าวในหมายรับสั่งว่า “พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์สัจจาคาถา” นั้นขึ้นต้น ว่า “สัจจ เว อมตา วาจา” รวม ๖ คาถา แปลความว่า

“คำสัตย์แลเป็นวาจาอันไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของเก่า ผู้สงบ (คือคนดี) ทั้งหลาย ดำรงอยู่ในสัจจะที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ศรัทธา (ความเชื่อที่ถูกต้อง) เป็นทรัพย์ เครื่องปลื้มใจของคนในโลกนี้ ธรรมที่ประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้ สัจจะแลเป็นรส ที่ให้สำเร็จประโยชน์กว่ารสทั้งหลาย นักปราชญ์กล่าวชีวิตของผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่า ประเสริฐ เมื่อบุคคลเชื่อธรรมของพระอรหันต์ทั้งหลาย (ว่าเป็นไป) เพื่อบรรลุนิพพาน (ความดับทุกข์ร้อน) ตั้งใจฟัง (ธรรมนั้น) เป็นผู้ไม่ประมาท ใครครวญ ย่อมได้ปัญญา บุคคลผู้ยืนดำเนินธุรกิจทำให้เหมาะ ย่อมได้ทรัพย์ บุคคลย่อมถึงเกียรติด้วยสัจจะ ผู้ให้ยอมผูกมิตรได้ ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ มีอยู่แก่บุคคลใด ซึ่งเป็นผู้มีศรัทธาอยู่ ครองเรือน คือ สัจจะ (ความสัตย์จริง) ทมะ (ความข่มใจ) ธิติ (ความอดทน) จาคะ (ความสละ) บุคคลผู้นั้นไปเบื้องหน้าไม่เศร้าโศก เขิญทานถามสมณพราหมณ์ทั้งหลาย เหล่าอื่นดูบ้างว่า ถ้าจะมีธรรมอะไรในโลกนี้ที่ยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ ธิติ จาคะ” ดังนี้แล

๒

ในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา มีพิธีทางพระพุทธศาสนาและทาง พราหมณ์ประกอบกัน พิธีทางพระพุทธศาสนานั้น ประกอบด้วยพระพุทธปฏิมาที่ ศักดิ์สิทธิ์ คัมภีร์พระไตรปิฎก และพระสงฆ์ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์ในวันต้น และ ซึ่งเจริญสัจจาคาถาในวันถือน้ำ พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) เป็นพระประธานในพระราชพิธี ยังมีพระพุทธปฏิมาที่สำคัญที่เชิญมาในพระราชพิธี อีก ๒ องค์ ประดิษฐานพระแท่นธรรมาสันศิลา คัมภีร์พระไตรปิฎกหนึ่งห่อตั้งอยู่ เบื้องหน้าพระ ๒ องค์นั้น พระแสงศรพระแสงศัสตราวุธสำหรับแทงน้ำทั้งปวงวาง แวดล้อมอยู่ในที่อันเหมาะสม พระแสงทั้งปวงนี้ย่อมเป็นสัญลักษณ์แห่งขัตติยะ คือ

นักรบ พระราชาทรงเป็นหัวหน้าแห่งชาติดั่งที่ถวายพระนามว่า “พระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นคำสันสกฤต ถ้าเป็นภาษาบาลี ก็คงเป็น “มหาชาติดิยะ” โดยความก็คือ “จอมนักรบ” ดั่งที่เรียกในบัดนี้ว่า “จอมทัพ” ทรงมีหน้าที่รักษาชาติพระศาสนา พร้อมทั้งสมณชีพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎร์ให้สวัสดิ์ พระสงฆ์ได้สวดพระปริตร ทำน้ำพระพุทธมนต์ขึ้นก่อนแล้ว พราหมณ์จึงได้ประกอบพิธีทางไสยศาสตร์อีกทางหนึ่ง ฉะนั้น น้ำที่ผู้ถือน้ำดื่ม จึงเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ ๒ ชั้น เพราะเป็นน้ำพระพุทธมนต์ชั้นหนึ่ง เป็นน้ำที่แข่งโดยอิงการแข่งน้ำและที่แทงด้วยพระแสงทั้งปวงอีกชั้นหนึ่ง ทั้งพระสงฆ์ก็ได้สวด “ครอบ” ด้วยสัจจคาถา แต่บทที่พระสงฆ์สวดนี้ไม่ใช่เป็นบทแข่ง เพราะพระสงฆ์ยอมไม่แข่งใคร แต่เป็นบทพระธรรมที่เกี่ยวข้องแก่สัจจะและธรรมที่เนื่องกัน ซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

ความศักดิ์สิทธิ์แห่งพระธรรมนี้ย่อมมีอยู่ในตัวพระธรรมแล้วโดยสมบูรณ์ ดั่งที่มีบทแสดงว่าพระธรรมมีปาฏิหาริย์ คือให้ผลจริงตามที่ตรัสไว้ คำใดที่ได้ให้สัตย์ ปฏิญาณสาบานไปแล้ว คำนั้นย่อมเป็นอมตะถึงแม้ผู้ให้คำสัตย์จะไม่รักษาคำสัตย์ของตน ก็ไม่ทำคำสัตย์นั้นให้เป็นอื่นไปได้ ตนเองเสียคำสัตย์ แต่คำสัตย์คงเป็นคำสัตย์ ซึ่งจะต้องให้เกิดผลทั้งแก่ผู้ที่รักษาคำสัตย์ ทั้งแก่ผู้ที่เสียคำสัตย์ ด้วยผลที่แตกต่างกัน ผู้ที่รักษาสัตย์เรียกว่าทำถูกต้องต่อน้ำพระพิพัฒน์ฯ ส่วนผู้ที่เสียสัตย์เรียกว่าทำผิดต่อน้ำพระพิพัฒน์ฯ และน้ำพระพิพัฒน์ฯ ที่ดื่มนั้นจะบันดาลให้เป็นไปตามอิงการหรือไม่

เรื่องนี้ถ้าดูเพียงด้วยตาก็คจะเห็นว่าเป็นเพียงน้ำ ๆ ซึ่งดูไม่ต่างจากน้ำธรรมดา แต่ถ้าดูทางความศักดิ์สิทธิ์ แม้ยังไม่ประจักษ์ผลแก่ตาก็คควรเชื่อควรถือไว้ก่อนดีกว่า เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตาคนมองไม่เห็นมีอยู่แน่ สิ่งที่ตาคนมองเห็นน้อยกว่าสิ่งที่มองไม่เห็นมากนักหนา เพราะวิสัยของตาที่เห็นมีขอบเขตจำกัดมาก ทั้งถ้าดูทางเหตุผล ก็ต้องมาถึงสัจจะ ก็เมื่อความซื่อสัตย์ภักตินั้นเป็นความดี ตรงกันข้ามกับเป็นความชั่ว โฉนความดีจะไม่ให้ผลดี และความชั่วจักไม่ให้ผลชั่วเล่า เป็นสัจจะที่เป็นอมตะแท้

พระราชพิธีสังจปานกาล

สจจ เว อมตา วาจา พระพุทธรูปที่นี้เป็นอมตพจน์ ถึงไม่ต้องแปล
ทุกคนก็จะพอจับความได้ เป็นบาทต้นแห่งคาถาที่พระสงฆ์สวดในพระราชพิธี
น้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือเรียกว่า พระราชพิธีศรีสังจปานกาล (กาลเป็นที่ตีมน้ำ
ศรีสัตยา หรือ ศรีสังจจะ) ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวว่า เป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับแผ่นดินมีสืบมา
แต่โบราณ ไม่มีเวลาเว้นว่างมีค่าอ้างถึงว่าเป็นพิธีระงับยุคเข็ญของบ้านเมืองกำหนด
มีปีละสองครั้ง คือในเดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำครั้งหนึ่ง เดือน ๑๐ แรม ๑๓ ค่ำครั้งหนึ่ง
การถือน้ำที่มีอยู่ในกรุงเทพฯ นี้มี ๕ อย่าง คือ ถือน้ำแรกพระเจ้าแผ่นดินได้รับราช
สมบัติอย่างหนึ่ง ถือน้ำปกติ ผู้ที่ได้รับราชการอยู่แล้วต้องถือน้ำปีละ ๒ ครั้งอย่างหนึ่ง
ผู้ซึ่งมาแต่เมืองปัจจามิตรเข้ามาสู่พระบรมโฑธิสมภารอย่างหนึ่ง ๓ อย่างนี้เป็นถือน้ำ
อย่างเก่า ยังทหารซึ่งเป็นผู้ถืออาวุธอยู่เสมอ ต้องถือน้ำทุกเดือนพวกหนึ่ง ผู้ซึ่งเป็น
ที่ปรึกษาราชการต้องถือน้ำพิเศษในเวลาแรกเข้ารับตำแหน่งอีกพวกหนึ่ง ในสองพวกนี้
เป็นถือน้ำเกิดขึ้นใหม่

ธรรมเนียมเดิมมาพระเจ้าแผ่นดินก็ได้ไม่ได้เสวยน้ำพระราชพิธี เพิ่งมาเกิดใน
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยทรงถือว่าชำระพระแสงศรนั้นเป็น
สวัสดิมงคลอย่างหนึ่ง เพื่อจะแสดงพระราชหฤทัยเมตตากรุณาโดยเทียงธรรม ซึ่งได้
ทรงปฏิบัติอธิษฐานในพระราชหฤทัยเป็นนิตย์ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ

ทั้งปวงได้ทราบ เป็นที่ชื่นชมยินดีทั่วหน้า จึงโปรดให้พระมหाराชครูพินีน่าน้ำซึ่ง
สรลงเทวรูปและพระแสงศรมาถวายเสวยก่อน ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ ได้เลิกเสวยเมื่อเสด็จ
เถลิงถวัลยราชสมบัติปีแรก ๆ ครั้นทรงรับพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งหลังแล้ว
จึงโปรดให้น่าน้ำมาถวายเสวยก่อน ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ในหนังสือนี้ว่า
“เมื่อแรก ๆ ท่านผู้บัญชาในการพระราชพิธีทั้งปวงก็ได้ยกเลิกน้ำที่ถวายพระเจ้าแผ่นดิน
เสวยเสีย จะเป็นด้วยตัดสินกันประการใด หรือเกรงใจว่าไม่ได้รับสิ่งเรียกก็ไม่ทราบเลย
ภายหลังมาเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นอย่างไว้แล้ว
เมื่อยกเลิกเสียโดยมิได้ปรากฏเหตุการณ์อย่างไร ก็ดูเหมือนหนึ่งไม่ตั้งใจจะรักษา
ความสุจริตกระด้างกระเดื่องอย่างไรอยู่ จึงได้สั่งให้มีขึ้นตามแบบเดิม ตั้งแต่ปี
บรมราชาภิเษกครั้งหลังมา” พระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่อ ๆ มาก็ได้ทรงปฏิบัติตาม
พระราชปฏิปทานี้

แม้ในพระราชพิธีถือน้ำที่ได้ทำครั้งแรกในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงปฏิบัติตามพระราชปฏิปทานั้นเช่นเดียวกัน ดังที่ทุก ๆ คนได้
ทราบว่า พระราชครูฯ ได้เชิญน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ทูลเกล้าฯถวาย ทรงรับมาเสวย
ก่อนใครหมด แสดงถึงพระราชสัจจาธิษฐานอันมั่นคงต่อบ้านเมือง ประชาชน และ
หน้าที่ เป็นพระมหากษัตริย์คุณพันประมาณ

“คำสัตย์แลเป็นวาจาอันไม่ตาย”

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ชาติไทย เราได้มีฉัตรใหญ่คือพระมหากษัตริย์เป็นที่ร่มเกล้าสืบต่อกันมาตลอด
เวลาช้านาน ครั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงบังเกิดขึ้นในโลก และศาสนาของพระองค์ได้แผ่
มาถึงถิ่นของคนไทย ธรรมในพระพุทธศาสนาได้มาเป็นฉัตรใหญ่แห่งจิตใจหรือเป็นร่ม
ใจของชาติไทยสืบต่อมา สองสถาบันนี้รวมกันเป็นเส้นเลือดใหญ่แห่งชาติไทย พระมหา
กษัตริย์ไทยได้ทรงปกป้องชาติไทยให้พ้นจากพิบัติให้พัฒนาสถาปนาโดยลำดับ

ดังเช่น สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรง
พระอนุสรณ์ถึง ได้เสด็จฯ ไปทรงบวงสรวงสังเวศ ณ อำเภอศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย
เมื่อวันอังคารที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๐๙ ปรากฏในคำประกาศ รวมความโดยย่อว่า
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชครั้งทรงประกาศอิสรภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ แล้ว
เสด็จยกกองทัพกลับจากเมืองแครงมารวมกำลังตั้งรักษาพระนครมั่นไว้ โปรดให้เกณฑ์
ทัพหัวเมืองเหนือไปขับไล่ข้าศึกที่ยังตั้งคุ่มไทยอยู่ที่เมืองกำแพงเพชรจนต้องแตกหนีออก
ไปหมดสิ้น

ในครั้งนั้น พระยาสุวรรณคโลกและพระยาพิชัยมิได้ยกมาตามรับสั่ง ข้ากลับ
ตั้งแข็งเมืองไว้คอยให้ทัพข้าศึกยกมาช่วย สมเด็จพระนเรศวรจึงโปรดให้ประชุมทัพที่
เมืองตาก เสด็จยกไปทางบ้านลานหอยถึงสุโขทัย ตั้งพลับพลาประทับข้างวัดศรีชุม
มีพระราชดำริว่า ไทยคุ่มกันเข้าได้ใหม่ ผู้มีใจเกรงกลัวพม่าจะยังมี จึงโปรดให้ตั้งพิธี
ตักน้ำตรึงพียงโพงศรีมาทำน้ำพระพิพัฒน์สังจ่า ให้นายทัพนายกองและพลเสนาทุกหมู่

เหล่าถือน้ำกระทำสัจจะร่วมใจกันต่อสู้กอบกู้ชาติไทยรักษาอิสรภาพที่ได้ทรงประกาศ
แล้วนั้นให้จงได้ แล้วทรงยกทัพหลวงขึ้นไปล้อมเมืองสวรรคโลก ทรงมีพระมหากรรณา
โปรดให้ไปร้องบอกพระยาทั้งสองให้ออกมาสารภาพผิดจะทรงไว้ชีวิตยกโทษให้
แต่พระยาทั้งสองมิได้ฟังคำ กลับลวงพระราชอาชญาโดยตัดศีรษะกรมการผู้สุจริตโยน
ออกมา จึงตรัสสั่งทัพให้เข้าโจมตีเมืองพร้อมกัน แต่เพราะเมืองมีเชิงเทินป้อมปราการ
ก่อทำด้วยศิลาแลง จึงแข็งแรงหักเอามิได้โดยง่าย ต้องโปรดให้ตั้งค่ายประชิดและ
ปลูกหอรบให้สูงเท่ากำแพงเมือง รวมพลตั้งปืนจังก่าระดมยิงเข้าไปให้รื้อพังข้างใน
ระส่ำระสายแล้วเข้าเผาทำลายประตูตอนแหลมพังลง ทัพหลวงยกเข้าไปยึดเมือง
ได้จับตัวขบถทั้งสองได้สำเร็จโทษแล้ว เสด็จเลิกทัพกลับเมืองพิษณุโลก โยกย้ายผู้คน
และสิ่งต่าง ๆ มารวมกำลังยังอยุธยา ตั้งรักษาอิสรภาพไว้ได้ยั่งยืนนาน

ในมหามงคลสมัยวันฉัตรมงคล ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒ นี้ ขอถวายพระพร
ชัยมงคล ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจพระราชกุศลบารมี พร้อมทั้งอำนาจ
อดีตพระมหाराชเจ้า และสมเด็จพระบรมราชบุรพการี โปรดอภิบาลรักษาพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และ
พระราชโอรสธิดาให้ทรงพระเกษมสำราญนิรมล เสด็จสถิตในพระมหาเศวตฉัตร
เป็นที่พึงรมเย็นแก่ประชาชนชาวไทยทั้งปวงตลอดจิระกาล

ต้นหาและกรรม ผู้สร้างให้เกิด

“เราเกิดมาทำไม” ปัญหาที่ถกเถียงกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพราะขณะเมื่อทุกคนเกิดนั้นไม่มีใครรู้ มารู้อันใดเมื่อเกิดมาและพอรู้เดียงสาแล้วว่า มีตัวเราขึ้นคนหนึ่งในโลก แต่ทุก ๆ คนย่อมมีความไม่อยากจะตาย กลัวความตาย อยากจะดำรงชีวิตอยู่นานเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีความอยากในสิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย คล้ายกับว่าความที่ต้องเกิดมานี้ ไม่อยู่ในอำนาจของตนเอง มีอำนาจอย่างหนึ่งทำให้เกิดมา ตนเองจึงไม่มีอำนาจ หรือไม่มีส่วนที่จะตั้งวัตถุประสงค์แห่งความเกิดของตนว่า เกิดมาเพื่อทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ หรือเพื่อเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ดูคล้าย ๆ กับจะเป็นดั่งที่ว่ามีอำนาจที่ว่ามีอำนาจ ก็เพราะความไม่รู้ หรือจะเรียกว่า ‘อวิชชา’ ก็น่าจะใช่ แต่ถ้าจะยอมจนต่อความไม่รู้ ก็ดูจะง่ายมากไป น่าจะลองทำตามหลักอันหนึ่ง ที่ว่าอนุমানและศึกษา คือสิ่งที่ประจักษ์แก่สายตาที่รู้ได้ง่าย แต่สิ่งที่ไม่ประจักษ์แก่สายตาที่ใช้อนุমান โดยอาศัยการสันนิษฐาน และใช้ศึกษาในถ้อยคำของท่านผู้ตรัสรู้ พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ได้ตรัสไว้แปลความว่า ‘ต้นหา (ความอยาก) ยังคนให้เกิด’ และว่า ‘โลกคือหมู่มสัตว์ ย่อมเป็นไปตามกรรม’

ลองอนุমানดูตามคำของท่านผู้ตรัสรู้ในกระแสปัจจุบันก่อนว่า สมมติว่าอยากเป็นผู้แทนราษฎร ก็สมัครรับเลือกตั้งและทำการหาเสียง เมื่อได้ชนะคะแนน ก็ได้เป็นผู้แทนราษฎร นี่คือการอยากเป็นเหตุให้ทำกรรม คือทำการต่าง ๆ ตั้งต้นแต่การสมัคร การหาเสียง เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับผลคือได้เป็นผู้แทน หรือแม้ไม่ได้

เป็น ถ้าจะตัดตอนเอาเฉพาะความเกิดมาในช่วงแห่งชีวิตตอนนี้ ก็จะตอบปัญหาข้างต้นนั้นได้ว่า 'เกิดมาเพื่อเป็นผู้แทน' ตัวอย่างนี้เป็นรายละเอียดเฉพาะเรื่อง ถ้าจะตอบให้ครอบคลุมทั้งหมดก็ควรตอบได้ว่า 'เกิดมาเพื่อสนองความอยากและสนองกรรมของตนเอง' ถ้าจะแย้งว่า ตอบอย่างนั้นฟังได้สำหรับกระแสชีวิตปัจจุบัน แต่เมื่อเกิดมาที่แรกยังมองไม่เห็น เพราะไม่รู้จริง ๆ ถ้าแย้งดังนี้ก็ต้องตอบว่า ฉะนั้น จึงว่าต้องใช้วิธีอนุมานโดยสันนิษฐาน ถ้ารู้จริงแล้วจะต้องอนุมานทำไม และก็อาศัยคำของท่านผู้ตรัสรู้เป็นหลัก ดังจะลองอนุมานต่อไปว่า

จริงอยู่เมื่อเกิดมาไม่รู้ แต่เมื่อรู้ขึ้นแล้วก็มีความกลัวตาย อยากดำรงชีวิตอยู่นานเท่านั้น แสดงว่าทุกคนมีความอยากที่เป็นตัวต้นเหตุนี้ประจำเป็นจิตสันดาน ความอยากเกิดย่อมรวมอยู่ในความอยากดำรงอยู่นี้ เพราะความตายเป็นความสิ้นสุดแห่งชีวิตในภพชาติอันหนึ่ง ๆ เมื่อยังมีความอยากดำรงอยู่ประจำอยู่ในจิตสันดาน ก็เท่ากับความอยากเกิดอีกเพื่อให้ดำรงอยู่ตามที่อยากนั้น ทั้งก็ต้องเกิดตามกรรมเป็นไปตามกรรม

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า 'เราเกิดมาด้วยต้นเหตุ (ความอยากและกรรม) เพื่อสนองต้นเหตุและกรรมของตนเอง' ต้นเหตุและกรรมจึงเป็นตัวอำนาจหรือผู้สร้างให้เกิดมาใครเล่าเป็นผู้สร้างตัวอำนาจนี้ ตอบได้ว่าเป็นตนเอง เพราะตนเองเป็นผู้อยากเองและเป็นผู้ทำกรรม ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ตนเองนี้แหละเป็นผู้สร้างตนเองให้เกิดมา

กรรมลิขิต

ชีวิตของคนเรานี้ ผู้ถือทางไสยกล่าว่ามีพรหมลิขิตคือพระพรหมกำหนดเหมือนอย่างเขียนมาเสร็จว่า จะเป็นอย่างไร แต่ผู้ถือทางพุทธมายักใช้ว่ากรรมลิขิตคือกรรมกำหนดมา โดยผลก็เป็นอย่างเดียวกัน คือ มีสิ่งกำหนดให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นำพิจารณาว่าทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้จริง ๆ อย่างไร ได้มีพระพุทธานุญาตไว้ว่า “มา กตเหตุ อย่าถือว่าเพราะเหตุแห่งกรรมที่ได้ทำไว้” คืออย่าถือว่าทุก ๆ อย่างที่จะได้รับ มีเพราะเหตุแห่งกรรมที่ได้ทำไว้แล้ว เพราะถ้าถืออย่างนั้นก็ไม่ต้องทำอะไรขึ้นใหม่ รออยู่เฉย ๆ อย่างเดียว เพื่อให้กรรมเก่าสนองผลต่าง ๆ ขึ้นเอง ถือเอาความดั่งนี้ก็เท่ากับไม่ให้ถือกรรมลิขิตนั่นเอง

มีปัญหว่าถ้าเช่นนั้นพระพุทธศาสนา แสดงเรื่องกรรมไว้ทำไม พิจารณาดูจะตอบได้ว่า แสดงเรื่องกรรมไว้เพื่อให้รู้ว่า กรรมเป็นเหตุให้วิบากคือผลตั้งแต่ให้ถือกำเนิดเกิดมา และติดตามให้ผลต่าง ๆ แก่ชีวิต ทำนองกรรมลิขิตนั้นแหละ แต่กระบวนของกรรมที่ทำไว้มีสลบซับซ้อนมาก ทั้งเกี่ยวกับเวลาที่กรรมให้ผล และข้อที่สำคัญที่สุดคือ เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติของแต่ละบุคคลในปัจจุบัน คือทางพระพุทธศาสนาสอนให้ไม่เป็นทาสของกรรมเก่า เช่นเดียวกับให้ไม่เป็นทาสของตัณหา แต่ให้ละกรรมชั่ว กระทำกรรมดี และชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาด ตามหลักพระโอวาท ๓ หรือกล่าวโดยทั่วไป มีกิจอะไรที่ควรทำก็ทำโดยไม่ต้องนั่งรอนอนรอผลของกรรมเก่าอะไร

ความพิจารณาเพื่อให้รู้กรรมและผลของกรรมนั้น ก็เพื่อให้จิตเกิดอุเบกขา ในเวลาที่เกิดเหตุการณ์เหลือที่จะช่วยแก่ทั้งคนที่เป็นที่รักและที่ชัง กับเพื่อจะได้ปฏิบัติตนตามหลักพระโอวาท ๓ ข้อนั้น ทั้งคนเรามีจิตใจที่เป็นต้นเดิมของกรรมทุกอย่าง ไม่ว่าเก่าหรือใหม่ เพราะจะต้องมีจิตเจตนาขึ้นก่อนแล้ว จึงทำกรรมอะไรออกไป ฉะนั้น จึงสามารถจะทำอธิษฐาน คือตั้งใจว่าจะประสงค์ผลอันใด เมื่อประกอบกรรมให้เหมาะแก่ผลอันนั้น ก็จะได้รับความสำเร็จ และจึงสามารถตอบปัญหาว่า “เราเกิดมาทำไม” ได้อีกว่า “เราเกิดมาตามที่ตั้งใจว่าจะมาทำ” เป็นอันไม่พ้นไปจากคำตอบที่ว่า “เราเกิดมาเพื่อสนองตัณหาและกรรมของตนเอง”

แต่คนดี ๆ ย่อมมีอธิษฐานใจที่ดี ดังพระโพธิสัตว์ทรงอธิษฐานพระหทัยเพื่อบำเพ็ญพระบารมี ความเกิดมาของพระองค์ในชาติทั้งหลาย จึงเพื่อบำเพ็ญบารมีคือความดีต่าง ๆ ให้บริบูรณ์ อันที่จริงทุก ๆ คนมีสิทธิ์ที่จะถือว่าตนเกิดมาเพื่อบำเพ็ญความดีให้มากขึ้นและสามารถที่จะบำเพ็ญความดีได้

ชีวิตเนื่องด้วยกรรมเก่า

'เราเกิดมาเพื่อทำความดี' 'เราเกิดมาเพื่อเพิ่มพูนปัญญาคือความรู้ความฉลาด' ความสำนึกเข้าใจตนเองไว้ดังนี้ย่อมมีประโยชน์ ไม่มีโทษ เพราะจะทำให้ชวนชวายทำความดี และศึกษาเพิ่มความรู้ของตนอยู่เสมอ แต่ชีวิตของคนเราก็ตึงเนื่องด้วยกรรมเก่าและยังเนื่องด้วยกิเลสในจิตใจ สิ่งที่ทุกคนได้มา ตั้งต้นแต่ร่างกายและชีวิตนี้เป็นวิบาก คือผลของกรรมและกิเลสของตนเอง แต่ยังมีอีกส่วนหนึ่ง คือความดีที่แต่ละคนได้อบรมสั่งสมมา อันเรียกว่า 'บารมี' คือความดีที่เก็บพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะส่งเสริมจิตใจให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง และดำเนินไปในทางที่ถูก

ท่านกล่าวไว้ว่ามนุษย์เราเกิดมาด้วยอำนาจของกุศลคือ กุศลจิตและกุศลกรรมไม่ว่าจะเกิดมาชาติมีจนอย่างไร เพราะมนุษย์ภูมิเป็นผลของกุศล ทุกคนจึงเชื่อว่ามิใช่กุศลหนุนให้มาเกิดด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น จึงได้ชื่อว่ามนุษย์ ที่แปลอย่างหนึ่งว่าผู้มีใจสูง คือมีความรู้สูง ดังจะเห็นได้ว่า คนเรามีพินปัญญาสูงกว่าสัตว์ดิรัจฉานมากมายสามารถรู้จักเปรียบเทียบในความดีความชั่ว ความควรทำไม่ควรทำ รู้จักละอาย รู้จักเกรง รู้จักปรับปรุงสร้างสรรค์สิ่งทีเรียกว่า 'วัฒนธรรม' 'อารยธรรม' 'ศาสนา' เป็นต้น แสดงว่ามีความดีที่ได้สั่งสมมา โดยเฉพาะปัญญาเป็นรัตนะอันส่องแสงสว่างนำทางแห่งชีวิตถึงดังนั้น คนเราก็ตึงมีความมืด ที่มาเกิดกำบังจิตใจให้เห็นผิดเป็นชอบ ความมืดที่สำคัญนั้น ก็คือกิเลสในจิตใจและกรรมเก่าทั้งหลาย อะไรคือกรรมเก่า ไม่มีอธิบายอื่นจะอธิบายอย่างมองเห็น เช่นพระพุทธาธิบายที่ตรัสไว้ความว่า 'กรรมเก่าคือ ตา หู

จมูก ลิ้น กายและমনะ (ใจ)' กล่าวคือร่างกายที่ประกอบด้วยอายตนะทั้ง ๖ นี้แหละ เป็นตัวกรรมเก่า เป็นกรรมเก่าที่ทุก ๆ คนมองเห็น นอกจากนี้ ยังเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งกรรมใหม่ทั้งปวงอีกด้วย เพราะกรรมที่สร้างขึ้นในปัจจุบันจะเป็นกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมก็ตาม ก็อาศัยกรรมเก่านี้แหละเป็นเครื่องมือกระทำ ทั้งกรรมเก่านี้ยังเป็นชนวนให้เกิดเจตนาที่ทำกรรมใหม่ ๆ ทั้งหลายด้วย เพราะตาหูเป็นต้นมิใช่ว่าจะมีไว้เฉย ๆ ต้องดูต้องฟังแล้วก็ก่อกิเลสเช่นราคะ (ความติดความยินดี) โทสะ (ความขัดเคือง) โมหะ (ความหลงไหล) ให้เกิดขึ้นขณะที่ร่างกายเจริญในวัยหนุ่มสาว ซึ่งกล่าวได้ว่ากรรมเก่ากำลังเติบโตเป็นหนุ่มสาว ตาหูเป็นต้นก็ยิ่งเป็นสื่อแห่งราคะ โทสะ และเป็นสื่อแห่งกรรมต่าง ๆ ตามอำนาจของจิตใจที่กำลังระเริงหลง จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมปกครอง จะปล่อยเสียหาได้ไม่

ถ้าตนเองควบคุมตนเองได้ก็เป็นวิเศษที่สุด แต่ถ้าควบคุมตนเองไม่ได้ ก็ต้องมีผู้ใหญ่เช่นมารดาบิดาและผู้ใหญ่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องควบคุม ให้อยู่ในระเบียบวินัยที่งดงาม ให้เกิดความสำนึกว่า 'เรานี้เกิดมาเพื่อทำความดี'

การอวตาร

๑

ความเชื่อของคนในโลกนี้ ว่าตายเกิดน่าจะมากกว่าตายสูญมากนัก และเมื่อเชื่อว่าตายเกิด จึงมีคติความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเกิดอีกมาก เช่นความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกันระหว่างบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไปจนถึงกลุ่มใหญ่ในอดีตชาติ ซึ่งให้เกิดผลสืบมาถึงปัจจุบันชาติ และความเชื่อว่ามีสิ่งหรือเครื่องกำหนดให้เกิดมา เพื่อทำหน้าที่อย่างหนึ่งเป็นต้น ซึ่งก็เป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากอดีตนั่นเอง แม้ความเชื่อในเรื่องอวตารก็แสดงว่ามีอดีต

คำว่า อวตาร ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำแปลว่า “การลงมาเกิด การแบ่งภาคมาเกิด” ตามคำแปลหลังแสดงว่าไม่ได้มาทั้งหมด แต่แบ่งภาคคือ แบ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมาเกิด คือยังมีตัวเดิมอยู่ที่ของตน สมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่งส่วนที่มากเกิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตัวเดิม เมื่อสิ้นวาระในโลกนี้แล้ว ก็กลับไปรวมเข้ากับตัวเดิม จะแปลความอย่างนี้หรือจะแปลความว่าแบ่งภาค ก็คือ แบ่งภาค (ส่วน) ของเวลาเกิด หมายความว่าเวลาของตนในที่นั้นสมมติว่าสวรรค์ชั้นหนึ่งนั้นยังไม่หมด ยังจะอยู่ต่อไปอีกนาน หรืออยู่ไปเป็นนิรันดร

ตามความเชื่อของบางลัทธิ เช่น พระนารายณ์ของฮินดู แต่แบ่งเวลาส่วนหนึ่งลงมาเกิดในมนุษย์ โดยตัวเดิมนั้นแหละลงมาเกิดไม่ใช่แบ่งตัวเล็กตัวน้อยลงมาเมื่อทำธุระเสร็จแล้ว ตัวเดิมก็กลับไปยังที่ของตน คำว่าแบ่งภาค จึงยังมีปัญหาจนกว่าจะมีผู้รู้มาแสดงให้เชื่อได้อย่างไรแน่

คัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร ถ้าจะให้ตอบตามคัมภีร์ ก็ควรจะกล่าวก่อนว่า คัมภีร์ต่าง ๆ แต่งกันหลายยุคหลายสมัย ปรากฏว่ามีคติความเชื่อต่าง ๆ แทรกเข้ามาเป็นอันมาก แต่ก็ยังไม่พบเรื่องแบ่งภาคมาเกิด เรื่องทำนองแบ่งภาคเวลา

มีอยู่เรื่องหนึ่งในอรรถกถาธรรมบท ถึงดั่งนั้นก็ไม่มีทั้งหลักการและความตั้งปรารถนา นิทานธรรมบทนั้นมีความย่อว่า เทพธิดาองค์หนึ่งกำลังชมสวนกับเทพบุตร ผู้สามีกับหมู่เทพธิดาทิ้งปวง จูติลงมาเกิดเป็นนางมนุษย์ ในขณะนั้น ระลึกชาติได้ จึงตั้งความปรารถนาไปเกิดอยู่กับสามีตามเดิม และได้ทำบุญกุศลต่าง ๆ ถึงแก่กรรม แล้วก็ไปเกิดในสวนสวรรค์นั้นอีก ขณะที่เกิดนั้นหมู่เทพก็ยังคงชมสวนกันอยู่ แสดงว่า เวลานานหลายสิบปีในมนุษย์เท่ากับครู่หนึ่งของสวรรค์ เรื่องนี้เข้าทำนองแบ่งภาคแห่ง เวลา มาเกิดอยู่ข้างเหมือนกัน แต่ก็กล่าวว่าได้อิच्छฐานใจตั้งความปรารถนา (นับว่าเป็น ตัณหาอย่างหนึ่ง) และทำบุญกุศลเพื่อให้ไปเกิดเป็นเทพ (นับว่าเป็นกรรมที่เป็น ชนกกรรม คือกรรมที่ให้เกิด) จึงเข้าหลักพระพุทธพจน์ที่แปลความว่า “*ตัณหายังคน ให้เกิด โลกคือหมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม*”

๒

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า ‘ตัณหา (ความอยาก) ยังคนให้เกิด’ และว่า ‘โลกคือหมู่สัตว์ย่อมเป็นไปตามกรรม’ จึงสรุปกล่าวได้ว่า ‘เราเกิดมาเพื่อสนองความอยาก และสนองกรรมของตนเอง’ แต่การกล่าวดั่งนี้ เป็นการกล่าวครอบคลุมทั้งหมดเหมือนอย่างที่เราเรียกว่า พูดอย่างกำปั้นทุบดิน เพราะยังอาจกล่าวจำแนกออกไปได้อีกหลายลักษณะหลายประการ

ตัวอย่างในด้านดี เช่นบางคนเป็นผู้เหมือนอย่างที่เราเรียกว่า ฟ่ำดินส่งให้ มาเกิด เพื่อดับทุกข์ยุคเข็ญในโลก หรือเพื่อเป็นประมุขแห่งประชาชน

ในคติของพราหมณ์ก็มีเรื่องนารายณ์อวตาร เมื่อเกิดยุคเข็ญแก่เทพและมนุษย์ ไม่มีใครจะแก้ไขได้ พระนารายณ์ก็ได้รับอัญเชิญให้อวตารลงมาเกิดในโลก เพื่อปราบยุคเข็ญเสียคราวหนึ่ง

ในเรื่องทางพระพุทธศาสนาเอง ก็มีแสดงว่า พระโพธิสัตว์ประทับอยู่บนสรวงสวรรค์ชั้นดุสิต ทรงได้รับอัญเชิญจากทวยเทพให้จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อจะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าโปรดโลก

ในประวัติของชาติไทยเอง ถึงคราวที่ประเทศชาติเกิดยุคเข็ญ ก็ได้เกิดคนดีเข้ามาแก้ไขเป็นคราว ๆ เช่นเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าเข้าศึกครั้งแรก ก็ได้มีสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า กับพระเอกาทศรถ พระอนุชาธิราชทรงกอบกู้อิสรภาพของชาติกลับคืนมาได้ และทรงรวบรวมประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นแข็งแรง ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกเผาพินาศ ก็ได้เกิดสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กับสมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาสุรสีหนาท ได้ทรงกอบกู้อิสรภาพกลับคืนมาได้ และได้ทรงสร้างกรุงเทพมหานครขึ้นใหม่ ทรงรวบรวมประเทศชาติให้เป็นปึกแผ่นแข็งแรงขึ้นอีก จึงได้มีคำกล่าวที่ว่า 'กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี'

แม้ในสมัยต่อมาถึงปัจจุบันก็ปรากฏว่าได้มีบุคคลที่เหมือนอย่างเป็นผู้ที่ดิ้นฟ้าส่งมาให้เกิด เพื่อป้องกันหรือแก้หรือปราบ และเพื่อดำรงรักษาประเทศชาติสืบต่อกันมา

ส่วนตัวอย่างในด้านร้าย เช่น บางคนเป็นผู้เหมือนผีปีศาจร้ายมาเกิด เพราะก่อยุคเข็ญเดือดร้อนขึ้นมากมาย ดังที่กล่าวในทางคติชาวจีนว่า ดาวร้ายจุติมาเกิดหรือปีศาจหนีมาเกิด ดูเหตุการณ์ในโลก จะเห็นว่ามิดีกับร้าย หรือร้ายกับดีเกิดเป็นคู่กัน อยู่เสมอ ว่าถึงคน มีคนดีเกิดมาทำประโยชน์เกื้อกูล ก็มีคนร้ายมาก่อทุกข์โทษเดือดร้อนแล้วมีคนดีมาปราบมาแก้ไขสงบเรียบร้อย แล้วก็มีคนร้ายมาก่อความเดือดร้อนขึ้นอีก เหตุการณ์เหล่านี้ส่องให้เห็นเหมือนกับว่าคนร้ายย่อมมีกำหนดให้เกิดมาเพื่อก่อการร้าย ส่วนคนดีย่อมมีกำหนดให้เกิดมา เพื่อปราบหรือแก้ไขให้กลับคืนดี เมื่อทำกิจเหมือนดังที่ได้รับกำหนดมาเสร็จแล้วก็หมดหน้าที่ ได้รับการพักผ่อนอยู่ในโลกนี้ หรือต้องกลับไปสู่ทิพยสถานตามเดิม สำหรับคนร้ายเช่นผีปีศาจก็ถูกมาตามพบและถูกจับตัว (วิญญูณ) กลับไปสู่สถานที่ตนหนีมา จึงได้มีคติความเชื่อของตน ดังเช่นที่กล่าวมานี้ก็มี

วันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชาศกนี้ ตรงกับวันศุกร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๒ เป็นวันบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวงแด่องค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งได้ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานในวันวิสาขปุณณมี คือวันพระจันทร์เพ็ญเสวยกลุ่มดาวฤกษ์ชื่อว่าวิสาขะ ในปีปกติตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๖ แต่ในปีที่มีอธิกมาสเช่นปีนี้ตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๗ ทางจันทรคติ นับจำนวนปีจำเดิมแต่เสด็จปรินิพพานตามแบบลังกา ที่พระสงฆ์และประชาชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาสายเถรวาท ในทุกประเทศรับนับถือกันก็ได้ถึง ๒๕๑๒ ปีบริบูรณ์ นับว่านานมาก แต่องค์พระบรมศาสดาก็ยังเสด็จรุ่งเรืองอยู่พร้อมทั้งพระพุทธศาสนาในส่วนต่าง ๆ ของโลก ไม่ต้องกล่าวถึงท่านผู้ปฏิบัติธรรม ผู้ได้บรรลุถึงภูมิธรรมขั้นสูง ซึ่งได้รู้ได้เห็นพระพุทธรองค์อยู่ และสิ้นความสงสัยในความเป็นอมตะของพระองค์แล้ว จะกล่าวถึงแต่คนทั่วไป แม้เมื่อได้ตั้งใจระลึกถึงพระองค์โดยพระคุณก็ย่อมได้ความมีใจอาจหาญหายความหวาดกลัว เหมือนดังพระองค์ได้เสด็จมาประทับอยู่ด้วยในจิตใจ และโดยเฉพาะย่อมได้ความเลื่อมใสในพระคุณเป็นเหตุให้น้อมนำใจให้เข้าถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะคือที่พึ่งที่นับถืออย่างแท้จริง และนำไปปฏิบัติตนในศีลธรรมตามพระพุทธศาสนา พระคุณที่พึงระลึกถึงนั้นกล่าวโดยย่อ คือ พระปัญญา ความตรัสรู้ในสังขารธรรม เป็นเหตุทำกิเลสทั้งหมดให้สิ้นไป พระวิสุทธิ ความบริสุทธิ์แห่งจิตใจจากกิเลสและกองทุกข์สิ้นเชิง พระกรุณา ความมีพระหทัยเอ็นดูกรุณาช่วยโปรดหมู่ชนที่เป็นเวไนย คือที่พึ่งแนะนำอบรมได้ให้พ้นความทุกข์ พระคุณเหล่านี้ปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาทุกข้อทุกบท

ซึ่งทุก ๆ คนผู้ได้ระดับพืงศึกษาปฏิบัติจะได้รับส่วนแห่งพระคุณของพระองค์ทุกคนไป จนถึงจะารู้ได้เห็นพระองค์ในที่สุด สมตามที่ได้ตรัสไว้ว่า “โย ธมมํ ปสฺสตี ผู้ใดเห็นธรรม โส มํ ปสฺสตี ผู้นั้นเห็นเรา”

ความเลื่อมใสในพระคุณของพระองค์นี้ ยังนำให้เลื่อมใสนับถือในสถานและ วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ที่เนื่องกับพระองค์อีกด้วย ดังเช่นสถานที่เคยทรงบริโภคใช้สอยประทับ ก็ได้รับนับถือเป็นบริโภคเจดีย์ ที่เป็นสถานสำคัญก็คือที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ทรงแสดง ปฐมเทศนา และที่เสด็จปรินิพพาน แต่สถานที่เหล่านี้มีอยู่ในชมพูทวีปคือประเทศ อินเดีย เนปาล ในปัจจุบัน ชาวประเทศอื่นเช่นชาวไทยน้อยคนจะมีโอกาสไปนมัสการ แต่ถึงมีโอกาสไปก็สู้มีขึ้นในประเทศของตนเองไม่ได้ จึงได้มีปูชนียสถานที่นับถือกัน ในฐานะเป็นพุทธบริโภคหลายแห่ง เช่นพระแท่นศิลาอาสน์ (พระแท่นศิลาที่เสด็จมา ประทับนั่ง) จังหวัดอุตรดิตถ์ พระแท่นดงรัง (พระแท่นศิลาที่ทรงบรรทมปรินิพพาน) จังหวัดกาญจนบุรี พระพุทธบาท พระฉาย จังหวัดสระบุรี ปรากฏว่าประชาชนนับถือ กันจริง ๆ จนถึงมีกำหนดงานเทศกาลนมัสการ มีประชาชนไปประชุมนมัสการกัน ล้นหลาม ทั้งนี้เพราะแรงความเลื่อมใสในพระพุทธรูปคุณของพระองค์ซึ่งได้ประสูติตรัสรู้ และปรินิพพานในวันวิสาขปุณณมีตรงกันทั้ง ๓ วาระ เมื่อกว่า ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว นั้นเอง

เสด็จพระราชดำเนินฯ วัดพระแท่นดงรัง

วันศุกร์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๒ พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศไทยได้ทำ
วิสาขบูชาในวัดทั้งปวง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ
วัดพระแท่นดงรัง จังหวัดกาญจนบุรี ปรากฏตามหมายกำหนดการว่า เวลาประมาณ
๑๔.๒๐ น. เฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งถึงบริเวณวัดพระแท่นดงรัง เสด็จฯ เข้าสู่พระอุโบสถ
ทรงนมัสการบูชาพระรัตนตรัยแล้ว เสด็จฯ ไปยังวิหารพระแท่น ทรงพระสุหร่าย
ทรงเจิมพระแท่น พระราชทานผ้าคลุมพระแท่น ทรงบูชานมัสการพระแท่นแล้ว เสด็จฯ
ออกลานหน้าวิหารพระแท่น ทรงสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยจบแล้ว ทรงพระราชดำเนิน
ประทับฉัตรพุทธเจดีย์สถาน ๓ รอบแล้ว เสด็จฯ เข้าสู่อุโบสถ ทรงสดับพระธรรม
เทศนาวิสาขกถากัณฑ์หนึ่งจบแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ทรงพระเคนจตุปัจจัย
ไทยธรรม ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมแผ่นศิลาอุโบสถที่จะสร้างใหม่ ทรงลง
พระปรมาภิไธยและพระนามาภิไธยในแผ่นศิลาที่จะเชิญไปผืนนี้ณอุโบสถ พระสงฆ์
ถวายอดิเรก เสด็จฯออกจากอุโบสถ ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศล
เข้าเฝ้าฯ และรับพระราชทานของที่ระลึกของวัดแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงปลูกต้นโพธิ์พันธุ์พุทธคยา ประเทศอินเดีย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงปลูกต้นรัง ที่หน้าพระวิหารพระแท่นแล้ว เสด็จฯ ทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าฯ
อยู่ในบริเวณวัด

พระแท่นดงรังที่เสด็จ ครั้งนี้ เป็นปูชนียสถานสำคัญในฐานะเป็นพระแท่นที่เสด็จบรรทมปรินิพพานแห่งพระพุทธเจ้า องค์พระแท่นเป็นศิลาแท่งทึบหน้าลาดเขา เป็นพีชหินเนื่องมาจากเขาขนาดเล็กลูกหนึ่ง ซึ่งอยู่ด้านหลังออกไปตั้งอยู่บนเนินดินเตี้ย ๆ ยาวไปทางทิศเหนือและทิศใต้ประมาณ ๒ วา ๓ ศอก ๑ คืบ กว้างทางด้านเหนือ ๔ ศอก ๘ นิ้ว ทางด้านใต้ ๔ ศอก ทางด้านเหนือสูง ๑ ศอก ๑ คืบ ด้านล่าง ๑ คืบ ๔ นิ้ว ทางด้านบนคือ ด้านเหนือเป็นตะเพิงพักขึ้นไปเกือบคืบเศษสูงหนึ่งคืบดูคล้ายพระเขนย เมื่อถึงเทศกาลไหว้ (ประจำปี ตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๔ ถึงเพ็ญกลางเดือน ๔ ทุกปี) มีชาวบ้านนำผ้าไปห่มคลุมเข้ามา มาก ๆ จึงดูเป็นรูปคนนอนอยู่บนแท่น ได้มีวิหารที่สร้างครอบแท่นนี้เข้าไว้มีจารึกบอกว่าเป็นสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ในรัชกาลที่ ๓ บริเวณพระแท่นเป็นป่าไม้รังและไม้อื่นอีกหลายชนิด ลักษณะภูมิประเทศและแท่นศิลา กับต้นรังที่แต่เดิมกล่าวว่า มีอยู่สองข้างของแท่นศิลาชวนให้เห็นเป็นศาลาโนทยานคืออุทยานแห่งป่าสาละ (ที่ไทยเราแปลกันมาว่าต้นรัง) แห่งมัลลกะศัตริย์ เมืองกุสินารา ที่พระพุทธองค์ทรงบรรทมปรินิพพาน แท่นศิลาที่มีอยู่โดยธรรมชาตินี้ จึงได้กลายเป็นพระแท่นปรินิพพานขึ้น และเป็นที่น่าถือกราบไหว้บูชาของมหาชนอย่างสนิทใจ

พระเจดีย์ ๔ ประเภท

วันเสาร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๑๒ เป็นวันวิสาขบูชาที่ ๒ เรียกว่า วิสาขอัฐมีบูชา คือ บูชาวันแรม ๘ ค่ำ นับจากวันวิสาขปุณณมี เป็นการบูชาเนื่องในการถวายพระเพลิงพระพุทธรูป พิธีบูชาที่ทำกันก็คล้ายคลึงกับวันวิสาขบูชาที่ ๑ ในวันปุณณมีเทศนาในวัดทั้งปวงในวันอัฐมีนี้ โดยมากมีเรื่องถวายพระเพลิงพระพุทธรูป เรื่องการแจกพระบรมธาตุ พระเจดีย์ ๔ ประเภท และความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัย วัดที่มีเทศน์ตลอดรุ่ง ก็มีกำหนดหมวดธรรมอื่น ๆ ผลัดเปลี่ยนกันแสดงเป็นกัณฑ์ ๆ ไปตลอดคืน เพื่อไม่ต้องไปคันที่อื่น

จะกล่าวถึงเจดีย์ ๔ ประเภท คือพระบรมธาตุที่บรรจุไว้สักการบูชา เรียกว่า พระธาตุเจดีย์ สังฆนียสถาน ๔ ตำบล คือ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่ทรงแสดงธรรมจักรปฐมเทศนา ที่เสด็จปรินิพพาน และวัดอุปัชฌาย์ที่ทรงใช้สอยต่าง ๆ เช่นบาตรจีวรที่บรรจุไว้ในที่ต่าง ๆ เรียกว่า บริโภคเจดีย์ พระธรรมที่จารึกลงในแผ่นศิลาและลานเป็นต้น ที่บรรจุไว้ในที่ทั้งปวงเรียกว่า ธรรมเจดีย์ สิ่งก่อสร้างอุทิศพระพุทธองค์เช่นพระพุทธรูปปฏิมา เรียกว่า อุทเทสิกเจดีย์

เรื่องความเป็นมาแห่งพระธรรมวินัย คือเรื่องการทำสังคายนารักษาพระธรรมวินัย นำสืบต่อกันมาโดยลำดับจนถึงปัจจุบัน

พระแท่นดงรังที่เสด็จพระราชดำเนินทรงทำวิสาขบูชาในครั้งนี้ ได้มีเขาถวายพระเพลิงอยู่ด้วย ในบริเวณพระแท่น มีเทือกเขาอยู่สองห่อม ห่อมทางตะวันตก

เรียกกันว่าเขาถวายพระเพลิง ตอนที่เป็นยอดสูง ๕๕ เมตร อยู่แถบตะวันออก แล้วมีเทือกกลดลาดลงไปทางทิศตะวันตก ในตอนที่เป็นยอดเขาสูงนั้นมีมณฑปขนาดเตี้ยรูป ๑๒ เหลี่ยม ภายในที่พระพุทธรูปจำลอง ที่ตรงนี้เองนับถือว่าเป็นที่ถวายพระเพลิงพระพุทธรูปสี่ระ ส่วนเทือกเขาทางด้านตะวันออกเป็นเทือกเขาเตี้ย ๆ ลดไปทางเหนือ มีหินแท่งที่บนหน้าลาดรูปคล้ายแท่นหรือเตียงนอนอยู่ทางด้านใต้ คือที่เรียกกันว่าพระแท่นดงรังนั้นแหละ บริเวณโดยรอบพระแท่นดงรังมีเนื้อที่ ๒,๓๙๐ ไร่ กำหนดเป็นเขตป่าคุ้มครอง ๑,๑๒๐ ไร่ เป็นป่าโปร่ง มีต้นรังขึ้นอยู่ทั่วไป ในนิราศของสามเณรกลั่นซึ่งเดินทางไปนมัสการกับสุนทรภู่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ ว่า

“ถึงพระแท่นแสนสดเห็นวัดมี ทั้งโบสถ์ที่ครอบพระแท่นแผ่นศิลา
กับต้นรังทั้งคู่ยังอยู่พร้อม ดุยอดน้อมมาข้างแท่นที่แผ่นผา”

แสดงว่าได้มีโบสถ์ที่คงหมายถึงวิหารครอบอยู่แล้ว การบูรณะใน พ.ศ. ๒๓๘๑ ในรัชกาลที่ ๓ จึงไม่ใช่เป็นการสร้างขึ้นที่แรก คนในครั้งเก่า ๆ นั้น คงมีที่ชื่อว่าเป็นที่ปริณิพานและเป็นที่ถวายพระเพลิงจริง ๆ จึงได้มีนิทานที่เล่าว่าที่นั่นเป็นเมืองโกสินนาราย ในบัดนี้ก็มีวัดชื่อโกสินนาราย มีสระโกสินนารายอยู่ในท้องที่ตำบลท่าผา อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ในนิราศพระแท่นดงรังของนายมี (๒๓๗๙) มีกล่าววว่า

“โอ้พระแท่นแผ่นผาอยู่ป่าดอน แต่ปางก่อนที่นี้เป็นที่เมือง
ชื่อกรุงโกสินนารายสบายนัก เป็นเอกอรรคออกชื่อย่อมภยาเลื่อง”

ความเชื่อดังนี้เกิดจากความรัก ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปเจ้า พร้อมทั้งรักเมืองไทย จึงอพยพทุก ๆ อย่างที่ตนรักมาไว้เมืองไทย บางคนปรากฏว่ามีใจรักที่จะให้เป็นอย่างนี้ จนไม่ยอมฟังคำค้านจากใคร ๆ ทั้งหมด.

พระมหากษัตริย์กับพระแท่นดงรัง

“ผู้ที่รู้อยู่ทั่วถึง จะไหว้กราบในที่ที่มีพระพุทธรูปสลูบ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเจดีย์ฐาน ถาจะไหว้กราบในที่แจ้ง ในชายคาที่ไม่มีเจดีย์ฐานก็ดี ต้องส่งใจระลึกถึงพระคุณพระพุทธเจ้า แล้วกราบไหว้บูชาทุกครั้งทุกคราว แลพระแท่นดงรังนี้เล่า ก็เป็นเจดีย์ฐานอัน ๑ ควรจะส่งใจระลึกถึงพระพุทธเจ้าที่เสด็จปรินิพพาน ในเมืองกุสินาราย ที่เป็นปารังของมัลลกษัตริย์ ก็เหมือนหนึ่งไดนมัสการในที่นั้นเหมือนกัน... เจดีย์ฐานต่าง ๆ ยกไว้เป็นเครื่องชักนำใจให้ส่งไประลึกถึงคุณพระพุทธเจ้าโดยง่ายขึ้นกว่าที่จะนึกเปล่า ๆ เพราะดั่งนั้น ถ้าเจดีย์ฐานแห่งใด ความเป็นที่เชื่อ ที่เลื่อมใส เพราะมีหลักฐานเป็นพยานสำคัญได้ ก็มีแรงจะชักจูงความเลื่อมใสให้มากขึ้น ซึ่งว่าเปรียบเทียบมาดั่งนี้ เพราะจะให้เป็นที่ประโชยณที่จะได้นำความเลื่อมใสเท่านั้น ไซ้จะว่าพระแท่นไม้แท้ ไหว้ไม่ได้บุญ... ถ้าเป็นเจดีย์ฐานแห่งใด ๆ ก็ดี ถาไม่มีเจดีย์ฐานก็ดี ผู้ใดมีน้ำใจไหว้ดี ก็จะมีอานิสงส์ ถ้าไหว้ไม่ดี ก็เหมือนเดินในไพร่แดนเล่นเหมือนกัน...” คำข้างต้นนี้เป็นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระแท่นดงรังใน พ.ศ. ๒๔๒๐

ปรากฏตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๔ ว่า ได้มีพระมหากษัตริย์เสด็จ วัดพระแท่นดงรัง ต่อกันมาเกือบทุกรัชกาล ในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว (ก่อนแต่บรรราชากิเชก ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น เจ้าฟ้าจุฑามณี กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระราชอนุชาในรัชกาลที่ ๔) เสด็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวได้โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วิหารอุโบสถ ดังที่กล่าวในพระราชพงศาวดารว่า “เมื่อปีกุนเบญจศก (พ.ศ. ๒๔๐๖) ..ที่พระแท่นดงรัง ก็โปรดให้ผู้ว่าราชการเมือง กรมการเมืองราชบุรี ทำวิหารพระอุโบสถที่ค้างอยู่เสียให้แล้ว ๆ แล้วให้ทำพระเจดีย์ ขึ้นที่หลังพระแท่นองค์ ๑ การได้ทำอิฐไว้ ภายหลังโปรดให้เลิกเสีย การจึงค้างมา” และได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งทรงพระเยาว์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘

ในรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ ดังกล่าวแล้ว เป็นการเสด็จ ครั้งที่ ๒ ดังที่ทรงพระราชนิพนธ์เล่าว่า “...พื่นกลางพระแท่นนั้น จะเป็นอย่างไร ไม่เห็น ด้วยผ้าที่ห่มนั้นคลุมสูงขึ้นไปสักศอก ๑ ทำเป็นคล้าย ๆ รูปคนนอนคลุมหัว เมื่อ ๑๒ ปีมาแล้ว เราตามเสด็จทุลกระหม่อมมายังเด็กอยู่ พอเยี่ยมหน้าเข้าไปเห็นที่คลุมผ้าตกใจ นี้กว่าศพอะไรคลุมอยู่นั้น...”

ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ เว้นต่อมา ๒ รัชกาลถึงในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จ ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ นี้

พระแท่นดงรังได้เป็นปูชนียสถานสำคัญขึ้นดังนี้ ซึ่งผู้ไปนมัสการ เมื่อทำใจให้ถึงพระพุทธรูปที่เรียกว่า ‘ไหวัด’ ก็จะได้รับอานิสงส์เหมือนดังได้ไปในที่เสด็จปรินิพพาน เหมือนกัน.

การพูดและการไม่พูด ๒ อย่าง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญกิจ ๒ อย่างว่าควรทำ คือ พูดถูกต้องหรือหนึ่งอย่างประเสริฐ ได้ทรงปฏิบัติเองและได้ทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติกิจทั้งสองอย่างนี้ ตรัสเรียกว่าเป็นกรณียะ คือข้อที่ควรทำทีเดียว นึกถึงคนมีปากก็จะต้องพูด ถึงไม่พูดก็ต้องคิด เพราะมีใจที่จะคิด จึงยากที่จะห้ามปากคนได้ ทั้งคนโดยมากย่อมพูดกันโดยไม่สำรวมระวัง เป็นเหตุให้เกิดความกระเทือนใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เว้นแต่ผู้ที่เป็นบัณฑิตมีใจเข้มแข็ง

พระพุทธเจ้าเองก็ได้เคยทรงถูกกระพือข่าวนิทานว่าร้าย โดยมีต้นตอมาจากศัตรูแห่งพระศาสนาสร้างเรื่องขึ้น แต่ได้ตรัสว่าเสียงนี้จักมีไม่นาน จักมีประมาณ ๗ วันเท่านั้น และได้ตรัสสอนให้พวกภิกษุตอบในเมื่อถูกพวกคนด่าว่า “คนที่พูดด้วยคำไม่จริงจะไปนิรยะ (นรก)” เป็นต้น ฝ่ายพวกคนที่ได้ฟังคำตอบนั้น ก็เกิดสะกิดใจคิดว่าจะไม่จริงกระมัง แล้วก็เริ่มประหัดถ้อยคำจนถึงสงบเงียบไปเองภายใน ๗ วัน ตามพระพุทธดำรัสตรัสกำหนดไว้ พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภถึงปากคนนี้ จึงได้ตรัสอุทานขึ้นว่า “คนที่ไม่สำรวมย่อมพูดทิ่มแทง (คนอื่น) ด้วยวาจา ภิกษุฟังถ้อยคำหยาบคายที่คนอื่น ๆ เปล่งออกมา ฟังมีจิตไม่ชุ่นเคือง ทำใจให้ยับยั้งอดกลั้นเหมือนอย่างช้างที่เข้าสงคราม”

เรื่องที่ศัตรูพระศานาก่อขึ้นกระพือข่าวใส่ร้ายพระศาสดาครั้งนั้นร้ายแรง เพื่อให้คนทั้งปวงหมดศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสดา การตอบที่ทรงใช้ก็มีทั้ง ๒ วิธี

ดังกล่าวข้างต้น คือนิ่งกับพูด การที่ไม่พูดได้แบบต่อคำหรือตรงต่อเรื่อง เรียกว่านิ่ง การที่ตอบด้วยวาจาที่สะกิดใจให้ได้คิดว่าไม่จริงกระมัง จนถึงตกลงใจว่าไม่จริง เรียกว่าพูด การนิ่งหรือพูดชนิดที่ได้ผลดีเป็นกิจที่ควรทำ คนที่จะทำได้จะต้องเป็นคนฉลาดที่ใช้ความคิดใช้ปัญญาให้รอบคอบแบบคาย ถ้าทำอย่างไม่ฉลาดก็จะเสียผล เช่นนึ่งในคราวที่ไม่ควรนึ่ง จะกลายเป็นรับในเรื่องที่ไม่ต้องการรับหรือปฏิเสธในเรื่องที่ไม่ต้องการปฏิเสธไปเสีย หรือพูดไม่ถูกไม่เหมาะจะกลายเป็นช่วยต่อเรื่องให้ยาวให้ดังไกลออกไปอีก ฉะนั้น จึงต้องการปัญญาหรือคนมีปัญญาในการตัดสินใจว่า จะพูดหรือจะนิ่ง หรือจะพูดจะนิ่งอย่างไร

ปัญญาที่ต้องการก็อยู่ที่ความคิดนี้เอง ซึ่งทุก ๆ คนมีอยู่ แต่อาจจะมีเครื่องทำให้ผลอปัญญา หรือทำให้ปัญญาพิการไปแม้ชั่วคราว ได้แก่ตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยากและความยึดถือ อยากจะได้สิ่งที่ชอบใจเข้ามา อยากจะเป็นในภาวะที่ชอบใจ อยากจะผลักสิ่งหรือภาวะที่ไม่ชอบใจออกไปให้พ้น ความยึดถือย่อมตรึงจิตอยู่ในสิ่งที่อยากนั้น นี้เองเป็นเครื่องบังปัญญา เป็นผงเข้าตา ฉะนั้น จึงต้องระงับตัณหา ดังกล่าวเสียก่อน ปัญญาจะแจ่มใส จิตใจจะมีสุข เรื่องพูดหรือเรื่องนิ่ง ไม่เป็นปัญหาอะไรต่อไป

พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภความสุขระดับต่าง ๆ ทรงอุทานขึ้นว่า “กามสุขใดในโลก และทิพยสุขใด สุขเหล่านั้นไม่ถึงเสียวที ๑๖ แห่งสุขเพราะสิ้นตัณหา”

สภာธรรม (หลักของสภา)

การบริหารกิจการตลอดถึงการบริหารหมู่ชนโดยมีสภาเป็นที่ประชุมหารือกันได้มีมาแล้วแต่โบราณกาลดังมีเรื่องเล่าในสมัยพุทธกาลว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ในรัฐสักกะ มีอำเภอนิ่งเป็นอำเภอกองเจ้าศากยะครอบครองชื่อโขมทุสสะ เข้าวันหนึ่ง พระองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในอำเภอนั้น ขณะนั้นพวกพราหมณ์ผู้เป็นคหบดีกำลังประชุมกันในสภาด้วยกรณีะอย่างหนึ่ง และฝนก็ตกปรอย ๆ พระองค์ได้เสด็จเข้าไปยังสภานั้น พวกชาวโขมทุสสะซึ่งกำลังประชุมได้เห็นพระองค์เสด็จมาแต่ไกล ได้พูดกันว่า สมณะโธ่่นพวกไหน ใครจักรู้สภာธรรม พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ที่ประชุมซึ่งไม่มีคนสงบ (คือคนดี) ไม่ชื่อว่าสภา คนที่พูดไม่เป็นธรรม ไม่ชื่อว่าคนสงบ คนที่ละระคะ โทสะ โมหะ พูดเป็นธรรม จึงชื่อว่า เป็นคนสงบ” พวกสภาชาวโขมทุสสะได้ฟังพระพุทธดำรัสตรัสสภာธรรมดั่งนั้น ก็มีความเลื่อมใสแสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

เรื่องนี้แสดงว่า สักกรรัฐซึ่งพระราชวงศ์ศากยะของพระพุทธเจ้าปกครองอยู่ ได้มีวิธีปกครองด้วยมีสภา ถ้าไม่ใช้ทั้งหมดก็บางเมือง ดังเช่นเมืองโขมทุสสะนั้น เมื่อพระองค์เสด็จเข้าไป พวกที่เข้าประชุมกันอยู่นั้นอาจจะเห็นว่า ไม่ทรงทราบสภာธรรม (ธรรมคือระเบียบเป็นต้นของสภา) ก็ได้ เพราะคนอื่นนอกจากสมาชิกของสภาไม่ควรเข้าไป หรือประสงค์จะตั้งกระทู้ถามพระองค์ก็ได้ว่า ธรรมของสภานั้นฟังเป็นเช่นไร

อันที่จริงพระองค์เสด็จเข้าไป มีใช้ด้วยมีพระประสงค์จะเข้าประชุมด้วยแน่นอน เพราะสถานนั้นเป็นกิจของคฤหัสถ์ แต่น่าจะเป็นเพราะมีฝนตกปรอย ๆ กระจับกับ เวลาที่เสด็จมาถึงที่นั่น จึงเสด็จเข้าไป เมื่อทรงได้สดับถ้อยคำว่า ใครจักรู้สภาธรรม จึงได้ตรัสประกาศสภาธรรมขึ้นทันทีว่า “ที่ประชุมที่ไม่มีคนสงบ (คือคนดี) ไม่ชื่อว่า สภา” เป็นโวหารด้านปฏิเสธ แต่เมื่อกลับความเสีย เป็นโวหารในทางรับรองก็ว่า “ที่ประชุมที่มีคนสงบ ชื่อว่าสภา” และเพื่อความชัดเจนขึ้นว่า “คนสงบนั้นคือคนเช่นไร” จึงตรัสชี้ลักษณะของคนสงบว่าคือ “คนที่พูดเป็นธรรม” และเพื่อให้ชัดเจนอีกว่า “คนพูดเป็นธรรมที่เป็นคนสงบนั้น คือคนเช่นไร” จึงได้ตรัสแสดงอีกว่า “คนที่ละราคะ โทสะ โมหะ” ถือเอาความว่า คนที่เข้าประชุมเมื่อละราคะ โทสะ โมหะ จึงจะพูดเป็นธรรม แสดงว่าเป็นคนสงบ ทำให้สภาเป็นสภาที่ดี หลักสำคัญที่แสดงออกของสภาคือ “การพูดเป็นธรรม” ด้วยจิตใจที่ไม่ลู่อานาจหรือไม่ลำเอียงไปด้วย ราคะ หรือ โลภะ โทสะ โมหะ

คำว่าพูดเป็นธรรมมิได้หมายความว่าพูดเรื่องธรรม แต่หมายความว่าพูด ถูกต้องมีเหตุผล ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียน แต่เป็นไปเพื่อเกื้อกูล จะพูดดังนี้ได้ก็ต้องมีจิตใจสูงกว่ากิเลสดังกล่าว ถ้าจิตใจเกลือกกลั้วอยู่ด้วยกิเลสจะพูดธรรมไม่ได้เลย ผลก็คือสภาไม่เป็นสภา

ฉะนั้น สภาธรรมของพระพุทธเจ้าจึงเป็นสัจจะอยู่ทุกกาลสมัย

การสังวรราชา

เมืองหนึ่งมีคนแปลกประหลาด คือมีปากเป็นขวาน เมื่อไม่ชอบผู้ใด ก็ใช้ขวานที่ปากฟันผู้นั้น แต่ก็มีข้อแปลกประหลาดคือฟันไม่ถูกที่ร่างกาย แต่ไปถูกที่จิตใจที่ทำให้เจ็บยิ่งกว่าร่างกาย คนที่ถูกฟันก็มีขวานที่ปากอีกเหมือนกัน ก็ฟันตอเข้าบ้าง และก็ไปถูกตรงที่ใจอีกเหมือนกัน เมื่อใช้ปากขวานฟันกันไปฟันกันมา ก็มีคนมารุมดูกันมากมาย สนับสนุนข้างโน้นข้างนี้บ้าง บางทีก็เข้าช่วยตะลุมบอนกันเป็นสองฝ่าย เพราะต่างฝ่ายก็มีปากเป็นขวานอยู่ด้วยกัน และมีข้อแปลกประหลาดอีกอย่างหนึ่ง คือนอกจากเป็นขวานที่ฟันไม่ถูกร่างกายของใคร ถูกแต่ใจแล้ว ยังเป็นขวานที่เมื่อเหยียดออกไปที่ใครอื่นแล้ว ยังหมุนกลับมาถูกตัวเจ้าของขวานเองอีกด้วย บางคราวมีผู้วิเศษมาเป่ามนต์ลงไปว่า น้ำ-ลม ลม-น้ำ อำนาจมนต์ทำให้ขวานหลุดจากปาก หมุดอำนาจที่จะฟาดฟันกันต่อไป เมืองที่มีคนปากขวานแปลกประหลาดนี้ก็กลับเป็นเมืองคนปากงามตามปกติ เมืองคนแปลกประหลาดนี้สมมติขึ้นตามพระพุทธภาษิตในพระสูตรหนึ่งที่แปลความว่า

“ขวานเกิดที่ปากของคนผู้เกิดมาแล้ว เป็นเครื่องตัดตนเองของคนโหดผู้ชั่วร้าย ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรติเตียนหรือติเตียนผู้ที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นย่อมก่อโทษขึ้นด้วยปาก ย่อมไม่ได้ความสุขเพราะโทษนั้น ความเล่นการพนันเสียทรัพย์หมดสิ้น พร้อมทั้งตนเองต้องล้มละลาย โทษยังนับว่าน้อย ส่วนผู้ที่มีใจมุ่งร้ายในคนดีบริสุทธ์ทั้งหลาย โทษนี้แหละใหญ่ยิ่งกว่านั้น”

พระพุทธรูปปางนี้ตรัสสอนให้คนสังวรปาก สังวรวาจา เพื่อที่จะไม่ใช้วาจา พาดพันใครด้วยความคะนอง เพราะวาจานั้นเองจะกลับมาเป็นขวานฟันตนเองเข้าให้ ข้อที่ว่า “ขวานเกิดที่ปาก” เป็นข้อเตือนด้วยว่า เมื่อว่าเขาได้ก็เป็นเหตุให้เขาว่าตอบ เข้าบ้าง เพราะเท่ากับปากของตนเองเป็นขวานที่หวนกลับมาฟันตนเอง

เรื่องของความคะนองวาจา ถึงจะไม่ไปทำอันตรายทางร่างกายแก่ใคร ๆ แต่ ก็ไปทำให้คนที่มุ่งจะว่าเกิดความเจ็บใจหรือทุกข์ใจขึ้นได้แม้อย่างสาหัส ทั้งอาจเป็นชนวน แห่งความวิวาทแตกร้าง ตลอดจนเหตุที่รุนแรงอื่น ๆ ดังที่มีตัวอย่างอยู่เป็นอันมาก พูดไม่ดีหน่อยเดียวก่อให้เกิดผลร้ายมากมาย หรือพูดดีไม่กี่คำก่อให้เกิดผลดีเป็น อันมาก ผู้วิเศษที่มาช่วยเป่ามนต์นั้น คือใครก็ตามที่จะช่วยเตือนสติ หรือแก้สติของ ตนเองที่เกิดเตือนใจว่า วาจาที่พูดนั้นเป็นเพียงลมปากหรือน้ำลายเพื่อผู้ที่พูดจะได้ พูดสงบลมปากของตน หรือระงับน้ำลายไว้ไม่เป่าไม่พ่นออกไปแก่ใคร และผู้ที่ฟังจะได้ คิดว่าเพียงแต่ลมปาก หรือเพียงแต่น้ำลาย ถ้าตนเองไม่รับเอาลมหรือน้ำลายมาปรุง บัณฑิตให้เป็นตัว ก็ไม่เป็นเรื่องเป็นราวเป็นพิษสงอะไรทั้งนั้น แต่ถ้ารับมาปรุงมาแต่ง มาปรุงมาปั้นเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นแล้ว ลมปากก็จะกลายเป็นลมกรดแรงยิ่งกว่าพายุ น้ำลายก็จะกลายเป็นน้ำมีระลอกคลื่นยิ่งกว่าน้ำในมหาสมุทร จึงอยู่ที่ใจนี้เอง “ความสงบ ระงับสังขาร (ความปรุงแต่งในใจนี้แหละ) เสียได้เป็นสุข”

มนุษย์เหยียบโลกพระจันทร์

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒ นี้ ตรงกับวันอาสาฬหบูชา คือ วันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา และตรงกับวันประสูติแห่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ รุ่งขึ้นวันที่ ๒๙ เป็นวันเข้าปฐมพรรษาของพระสงฆ์ ในเทศกาลเข้าพรรษานี้ ก็ได้มีผู้อุปสมบทในวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรเป็นจำนวนมากเช่นเคย แสดงว่าศรัทธาในการออกบวชช่วงพรรษกาลหนึ่งของคนทั้งหลายยังมั่นคง นอกจากนี้ปรากฏว่าได้มีคนออกบวชกันในระยะสั้นในฤดูร้อนมากขึ้น ได้มีเด็กบวชกลุ่มเป็นสามเณรกันในวัดต่าง ๆ มากขึ้น น่ายินดีว่าคนสนใจในศาสนากันมากขึ้น ซึ่งหมายความว่าคนต้องการทำความดี ต้องการอบรมตนเองและจิตใจ ตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า วิธีการที่ทำให้คนหนุ่มผู้กำลังมีจิตใจคะนอง มาสมัครเก็บตัวเองอยู่อย่างสงบเป็นเวลากว่าสามเดือนนั้น เป็นวิธีการที่รับรองกันมาตั้งแต่ชั้นปู่ย่าตาทวดแล้วว่าดี ผู้ที่ผ่านการถูกเก็บตัวด้วยวิธีนี้แล้ว ส่วนใหญ่ปรากฏว่าเป็นผู้มีสติในการยับยั้งตนเองหรือยับยั้งใจดีขึ้น อารักขาตนรักษาใจได้ อาจตั้งตนไว้โดยชอบได้

และในเทศกาลเข้าพรรษานี้ ก็ได้มีเหตุการณ์อันแสดงถึงภูมิปัญญาของคนอย่างน่าอัศจรรย์ คือ มนุษย์แห่งโลกเรานี้ได้สร้างยานนำตนเองไปลงเหยียบดวงจันทร์ได้ ด้วยเครื่องยนต์ที่มีคนอยู่ข้างใน ๓ คนขึ้นไปจากแหลมเคนดี ในสหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒ จรวดนั้นเรียกว่าอพอลโล ๑๑ ได้ลอยขึ้นไปโคจรรอบดวงจันทร์ แล้วคนสองคนได้เข้าไปอยู่ในยานเล็กพ่วงติดกันไปแล้วแยกออกไปลงพื้น

ดวงจันทร์ ยานเล็กนี้เรียกว่าอีเกิล ได้ลงไปแตะลงพื้นดวงจันทร์ตรงตำแหน่งที่เรียกว่า ทะเลแห่งความสงบ เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒ เวลา ๓.๑๗-๑๘ น. ตามเวลาในประเทศไทย แล้วคนสองคนนั้นได้ไต่บันไดแห่งยานเล็กลงไปเหยียบพื้น ดวงจันทร์ในวันที่ ๒๑ นั้น คนแรกที่ลงไปชื่อ นีล เอ.อาร์มสตรอง ได้ลงไปเหยียบถึง พื้นดวงจันทร์เมื่อเวลา ๙.๕๖-๑๓ น. ต่อมาคนที่สองชื่อ เอ็ดวิน ดี. อัลดริน จึงลงจาก ยานเล็กนั้นไปยังพื้นดวงจันทร์ เมื่อเวลา ๑๐.๑๖ น. คนทั้งสองเดินอยู่บนดวงจันทร์ หลายชั่วโมง ได้ทำกิจหลายอย่าง เป็นต้นว่า บักรงชาติอเมริกันไว้ และเก็บก้อนหิน ก้อนดินบนดวงจันทร์เพื่อนำกลับมาสู่โลกนี้เพื่อตรวจสอบ ข้อสำคัญได้วางเครื่องถ่ายภาพและเสียงฝากฟ้า (วิทยุ) มาให้คนในโลกนี้ได้มองเห็นและยินเสียงอีกด้วย เมื่อได้ ทำกิจบนดวงจันทร์เสร็จแล้วก็เคลื่อนยานเล็กขึ้นจากดวงจันทร์ เมื่อเวลา ๐๐.๕๔ น. ของวันอังคารไปต่อเข้ากับยานใหญ่ที่คนที่ ๓ ชื่อ ไมเกิล คอลลินส์ กำกับวนรออยู่ รวมเวลาที่อยู่บนดวงจันทร์ถึง ๒๑ ชั่วโมง ๓๖ นาที แล้วก็ได้กลับสู่โลก มาลงใน มหาสมุทรแปซิฟิกในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๒ เวลา ๒๓.๔๙ น.

ในโอกาสที่สมัยตรงกับวันประสูติ ขอถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าศิริราชลงกรณ์ ขอให้ทรงพระเจริญด้วยพระอิทธิบาทธรรมและพระมงคลทั้งปวง ยิ่ง ๆ ขึ้น เทอญ

พระพุทธศาสนากับดวงจันทร์

พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับดวงจันทร์อย่างไร ประการแรกเกี่ยวกับดวงจันทร์ทางการนับดีถี คือขึ้นแรมแห่งปักข์ขึ้นแรมทางจันทรคติ วันธรรมสวนะคือวันเป็นที่ฟังธรรมกำหนดวันจันทร์เพ็ญ จันทรดับและวันกึ่งปักข์ คือแปดค่ำทั้งขึ้นและแรม วันเหล่านี้เป็นวันอุโบสถคือวันถือศีลอุโบสถ (ศีลแปด) ของคฤหัสถ์ด้วย ส่วนวันอุโบสถของพระสงฆ์กำหนดวันเพ็ญวันดับรวมเดือนละ ๒ ครั้ง ปฏิทินของคนแต่โบราณใช้ทางจันทรคติกันมาก

ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัยที่เกี่ยวข้องแก่การนับวันเดือนฤดูที่ใช้ทางจันทรคติ ทรงอนุญาตให้ภิกษุเรียนปักข์คณนาเพื่อที่จะได้รู้วิธีนับดีถีของบ้านเมือง จะได้ตอบเขาได้และจะได้ใช้ได้ถูกต้องตามพระพุทธบัญญัติ นอกจากนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมสั่งสอนเปรียบเทียบอาการบางอย่างกับดวงจันทร์ก็มีอยู่หลายแห่ง เช่น ในธรรมบทแปลความว่า “บาปที่บุคคลใดทำแล้วย่อมละเสียได้ด้วยการกุศล บุคคลนั้นย่อมส่องโลกนี้ให้สว่าง เหมือนอย่างดวงจันทร์พ้นแล้วจากหมอกส่องโลกให้สว่างอยู่ฉะนั้น” ในพระพุทธภาษิตที่แสดงถึงประมุขต่าง ๆ มีว่า “ยัญทั้งหลายมีไฟบูชาเป็นประมุข ฉันทที่ชื่อว่าสาวิตติเป็นประมุขแห่งฉันททั้งหลาย พระราชาเป็นประมุขแห่งมนุษย์ทั้งหลาย สาครเป็นประมุขแห่งแม่น้ำทั้งหลาย จันทรเป็นประมุขแห่งดาวนักษัตรทั้งหลาย อาทิตยเป็นประมุขแห่งผู้บำเพ็ญตบะทั้งหลาย พระสงฆ์เป็นประมุขแห่งผู้จ้านบุญบูชาอยู่ทั้งหลาย” ข้อที่เกี่ยวกับดวงจันทร์เหล่านี้ก็เป็นการศึกษาในลักษณะ

ที่คนทั่วไปเกี่ยวข้องกับ เช่น การนับดีทางจันทรคติ และแสงสว่างจากดวงจันทร์ข้างขึ้น แต่ไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรง

พระพุทธศาสนาสอนให้ละความชั่วทำความดี และให้ชำระจิตให้ผ่องแผ้วสะอาด บริสุทธิ์ หรือเมื่อก้าวโดยหมวดเป็นที่ประมวลเข้าทั้งหมด ก็คืออริยสัจ ๔ ได้แก่ แสดงทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ข้อทำยนี้ ได้แก่มรรคมงคล ๘ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ (รวมเป็นปัญญาสิกขา) เจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ (รวมเป็นศีลสิกขา) เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ (รวมเป็นจิตตสิกขาหรือสมาธิ) ละความชั่วเป็นต้น ก็สังเคราะห์เข้าเป็น สิกขาทั้งสามนี้ มีคำสอนให้ทำความเพียรตั้งแต่วันนี้ทีเดียว ได้มีคำตำหนิผู้ที่คอย รอดุขยามไว้ว่า “ประโยชน์ล่วงเลยคนเขลาที่มีวณิกษัตริย์อยู่” ดวงจันทร์จึงไม่มีความ สำคัญเกี่ยวกับธรรมหรือสัจจะในพระพุทธศาสนาแต่อย่างไร

ดวงจันทร์ได้เป็นที่เชื่อถือของคนไม่น้อยตั้งแต่โบราณว่า เป็นเทพหรือมีเทพ เป็นเจ้าของ ไทยเราก็มองความเชื่อนี้มา จึงตั้งให้ดวงจันทร์เป็นพระจันทร์ขึ้น ความเชื่อถือ ดังนี้ได้แทรกเข้ามาในคัมภีร์ด้วย ดังที่ได้มีพระสูตรว่าด้วยราหูอมจันทร์ อาทิตย พระพุทธเจ้าตรัสคาถาไล่เพื่อช่วยพระจันทร์ คนก็พลอยตีเกราะเคาะไม้ช่วยไปด้วยใน เวลาที่มีจันทรคราสหรือสุริยคราส ฟังดูเอะอะ น่าสนุก !

เวทาทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้า

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกเล่าเรื่องเทพยดามาเฝ้าพระพุทธเจ้ามาครั้ง และมักจะมาเฝ้าเมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงไปแล้ว เช่น ครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามแห่งอนาถปิณฑิกะ ใกล้กรุงสววัตถี ครั้นเวลาปฐมยามล่วงไปแล้ว เทพยดาเป็นอันมากมีบรรณงดงามมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าส่งพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่าง ถวายอภิวัตแล้วยืน ณ ส่วนข้างหนึ่ง เทพยดาองค์หนึ่งกราบทูลว่า “ควรคบกับคนดี ควรทำความสนิทสนมกับคนดี รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมประเสริฐไม่เสื่อม” อีก ๔ องค์ กราบทูลด้วยคำข้างต้นเหมือนกัน ต่างกันแต่คำท้าย องค์หนึ่งว่า “รู้ธรรมที่ดีของคนดี ย่อมได้ปัญญา หาได้จากที่อื่นไม่” อีกองค์หนึ่งว่า “รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมไม่ เสรั้าโศกในท่ามกลางความเสรั้าโศก” อีกองค์หนึ่งว่า “รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมแจ่มใส ในท่ามกลางญาติ” อีกองค์หนึ่งว่า “รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมไปสู่สุคติ” อีกองค์หนึ่งว่า “รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมดำรงอยู่เป็นสุขยืนนาน” เทพยดาอีกองค์หนึ่งกราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า คำของใครเป็นสุภาสิต”

พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า “คำของเทพยดาทั้งปวงเป็นสุภาสิตโดยปริยาย (โดยอ้อมหรือนัยหนึ่ง ๆ) จงฟังคำของเราบ้าง” แล้วตรัสว่า “ควรคบกับคนดี ควรทำความสนิทสนมกับคนดี รู้ธรรมที่ดีของคนดีย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวง”

บางคราวเทพยดามาเฝ้ากราบทูลถามปัญหา เช่น ถามว่า “อะไรให้สำเร็จ ประโยชน์ตราบเท่าชรา อะไรตั้งมั่นแล้วให้เกิดสุข อะไรเป็นรัตนะของนรชน อะไรอัน

โจรลักไม่ได้” ตรัสตอบว่า “ศีลให้สำเร็จประโยชน์ตราบเท่าชรา ศรัทธาตั้งมั่นแล้วให้เกิดสุข ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน บุญอันโจรลักไม่ได้” ถามว่า “อะไรเป็นมิตรในเรือนของตน อะไรเป็นมิตรเมื่อเกิดความต้องการให้ช่วย อะไรเป็นมิตรในสัมปรายภพ” ตรัสตอบว่า “มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน สหายเป็นมิตรเมื่อเกิดความต้องการให้ช่วย บุญที่ทำแล้วเองเป็นมิตรในสัมปรายภพ”

ถามว่าเรื่องเทพยดามาเฝ้าพระพุทธเจ้ามีอยู่มากดังเช่นที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ แม้เป็นเรื่องที่คนทั่วไปไม่เห็น ก็เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าไม่มี เพราะสิ่งที่ตาไม่เห็นหูฟังไม่ได้ยินนั้นมีอยู่มากมายนัก เพราะวิสัยแห่งตาหูของคนเราที่จะเห็นจะได้ยินมีเขตจำกัด ท่านที่มีจิตอันได้รับความอบรมดีแล้วให้รู้เห็นมากกว่าตาเนื้อ จึงไม่ปฏิเสธเรื่องเทวดา และเทวดาย่อมคุ้มครองท่านผู้มีสิริอันเกิดจากบุญคือความดีที่ได้ทำไว้

ในอภิลักขิตสมัยตรงกับวันพระบรมราชสมภพวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๒ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระราชากุศลบารมี อภิบาลรักษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ให้ทรงพระเจริญสิริสวัสดิมงคลทั้งปวง เสด็จสถิตอยู่เป็นคู่พระบารมี ร่วมพระราชหฤทัยเป็นมิ่งขวัญแห่งประชาชนชาวไทยตลอดนิตยกาล

พิธีสวดขอฝน

ในฤดูร้อน อากาศร้อนตามธรรมดาของฤดูที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป คนก็บ่นกันว่าร้อน ซึ่งก็เป็นธรรมดาของคนที่มีร้อนก็บ่นร้อนกัน จะผิดธรรมดา ก็เมื่อถ้าจะมีใครบ่นว่าหนาว นอกจากร้อนยังมีความแล้งฝน ทำให้ขาดแคลนน้ำในท้องที่มากแห่งเช่นในปีนี้ เรื่องความแล้งฝนผิดปกติได้เคยมีมาแล้วเป็นคราว ๆ นักสถิติบางคนบอกว่าความแล้งฝนอย่างมาคราว ๕๐ ปีจะมีครั้งหนึ่ง เช่นปีที่แล้วนี้ถึงรอบดังกล่าว จะผิดถูกอย่างไรไม่รับรอง แต่ก่อนนี้เมื่อเกิดแล้งฝน ในชนบทบางแห่งชาวบ้านนัดแห่นางแมวร้องขอฝนและแห่กันอย่างอื่นตามนิยมของแต่ละแห่ง ถึงฝนไม่ตกก็ยังได้ความรื่นเริงพร้อมเพรียงกัน และยังมีพิธีนิมนต์พระสวดขอฝน จัดสถานที่กลางแจ้งกลางทุ่งนา บางทีขุดทำเป็นสระเล็ก ๆ บั้นเป็นรูปปลาด้วยดินวางไว้ในสระเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีน้ำนั้น เมื่อพระมาแล้ว หัวหน้าชาวบ้านจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล ๕ พร้อมทั้งสรณคมน์แล้ว พระสวดคาถาขอฝน มีความกล่าวอ้างถึงเหตุการณ์หลายอย่างเกี่ยวแก่พระพุทธเจ้า และพระสาวกบางท่านกับเหตุการณ์อื่นบางอย่าง มาตั้งเป็นสัจจกิริยาขอให้ฝนตก

ย่อความว่าคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาอยู่ในเขตวนารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีใกล้กรุงสาวัตถี ครั้งนั้นเกิดฝนแล้งในภูมิภาคทั้งหลายในโกศลกเกิดทุพภิกขภัย (ภัยคือมิคาษาขาดแคลน) ขึ้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาต มหาชนจึงพากันกราบทูลวิงวอนเพื่อให้ฝนตกในที่นั้น ๆ พระพุทธองค์ทรง

มีพระกรุณาเสด็จไปสู่พระเชตะวันแล้ว ประทับยืนที่สระโบกขรณีแห่ง เพื่อจะทรงสรองสนาน ทรงนุ่งผ้าสำหรับสรองด้วยชายข้างหนึ่ง ทรงห่มด้วยชายข้างหนึ่ง ประทับยืนที่บันไดสระโบกขรณีนั้น ที่นั่นมหาเมฆตั้งเค้าขึ้นทางทิศปัจฉิม ฝนตกเต็มทีตามความต้องการ ในคาถาขอฝนอ้างเรื่องนี้แล้ว อ้างพระมหากุณาของพระพุทธองค์ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีทั้งปวง เพื่อประโยชน์ที่ต้องการ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่สรรพสัตว์ แล้วอ้างถึงพระสฤตมหาเถระผู้มีกายใหญ่ มีท้องใหญ่ มีผิวดังนิล มีเดขมาก แล้วอ้างข้ออื่น ๆ เช่นว่ากุฏิมุงบังอยู่สบายกันลมได้ ให้ฝนตกตามสบายเกิด (ไม่ต้องเป็นห่วงว่ากุฏิจะรั่ว) เป็นต้น

คาถาขอฝนนี้แต่ก่อนได้สวดในพระราชพิธีพืชมงคลด้วย จึงเรียกว่าคาถาสวดพระราชพิธีพืชมงคล แสดงว่าได้เคยมีสวดขอฝนในพิธีหลวง ราษฎรจึงปฏิบัติตามบัดนี้ พระราชพิธีขอฝนสวดคาถาดังกล่าวได้เลิกแล้วยังทำแต่พระราชพิธีพืชมงคล และจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งในศกนี้ กำหนดวันที่ ๘ - ๙ พฤษภาคม ๒๕๑๒ ความสำคัญในพิธีขอฝนน่าพิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่า 'สัจจกิริยา การกระทำสัจจะ' คือทำสัจจะด้วยอ้างถึงพระพุทธเจ้า พระสาวกผู้บริสุทธิ อ้างถึงศีลธรรมอันบริสุทธิ ดีงาม เมื่อสิ่งเหล่านี้มีจริง พระก็มีจริง ศีลธรรมก็มีจริง โดยเฉพาะในบรรดาคนที่ขอฝน ก็ขอให้ฝนตกลงมาให้พอเพียงความต้องการ

สัจจกิริยาดังนี้เป็นที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณว่าประสิทธิผลชงนัก

พระพุทธรูปปางขอฝน

พระพุทธรูปปางหนึ่งเป็นปางขอฝน เรียกว่าพระพุทธคันธารราษฎร์ เพราะมีประวัติว่าสร้างขึ้นในประเทศคันธารราษฎร์เป็นครั้งแรก ด้วยว่าพระเจ้าแผ่นดินแห่งประเทศนั้น ได้ทรงฟังเรื่องพระพุทธเจ้าทรงบันดาลให้ฝนตกได้ ทรงเลื่อมใสจึงโปรดให้สร้างพระพุทธปฏิมาแสดงพระอาการจะสงรงน้ำ ทรงผ้าอาบน้ำฝนที่เรียกว่าอุทกสาฎก ด้วยชายข้างหนึ่ง ตรหัตถ์ขึ้นเหนือพระอังสะด้วยชายข้างหนึ่ง ทำพระหัตถ์ขวาให้กวัก เรียกฝน พระหัตถ์ซ้ายหยางรองน้ำฝน ปีใดฝนแล้งก็ให้เชิญพระพุทธปฏิมาปางนี้ออกตั้งบูชาขอฝน

เรื่องเมืองคันธารราษฎร์นี้มีเล่าในตำนานสังคายนาคั้งที่ ๓ ของพระสงฆ์สายเถรวาท ว่าเมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ทำสังคายนาคั้งที่ ๓ แล้ว ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ทรงส่งพระมัชฌันติกเถระไปยังกัมมิระและคันธาระคือที่เรียกว่าแคชเมียร์และอาฟฆานิสถาน ในปีคั้งนี้ ภายหลังกพุทธปรินิพพาน ๒๐๐ ปีเศษ พระราชาแห่งประเทศนั้นรับนับถือพระพุทธศาสนา และพระราชาองค์หนึ่งต่อมา ได้คิดสร้างพระปางขอฝนขึ้น ได้มีผู้สร้างตามกันต่อมา และเรียกว่าพระพุทธคันธารราษฎร์จนถึงปัจจุบัน

ความคิดสร้างพระขอฝนได้เกิดขึ้นจากฝนแล้ง แสดงว่าฝนได้เคยแล้งมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลแล้ว ทั้งคนและสัตว์ดิรัจฉานต้องพึ่งฝน ครั้นฝนแล้งก็ต้องคิดหาคิดทำเพื่อให้ฝนตกด้วยวิธีต่าง ๆ ตามศรัทธาและปัญญา ว่าถึงศรัทธาคือความเชื่อก็มี

ต่าง ๆ เช่นวิธีแห่งนางแมวนั้น นำแปลกที่ความนิยมแห่งนางแมวได้มีตรงกันในหลายจังหวัด ใช้น้ำสาดแมวให้เปียกด้วยในหนังสือเล่มหนึ่งแล้วว่า ในเกาะสุมาตราและชวา ก็มีการทำแมวให้เปียกน้ำเพื่อให้ฝนตก ได้ขอให้ผู้สูงอายุคนหนึ่งในจังหวัดหนึ่งบอกให้จดคำร้องในเวลาแห่งนางแมวว่าดังนี้ “นางแมวเอยมาร้องแบ้ว ๆ ขอฟ้าขอฝนขอน้ำมนต์รดแมวขำมั่ง ขำจ้างแมวมาเป็นเบี้ยยี่สิบ มาซื้อหมากดิบมาล่อสมัย นางแมวขาดใจแมวกัดหนู หนูพันกัน ยกเบี้ยจิงหัน ฝนบันดาลลงมา เท ๆ ลงมา เท ๆ ลงมา เท ๆ ลงมา เทวดาฝนเอ๋ย” และเมื่อมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระรัตนตรัย ก็สร้างพระขอฝนและทำพิธีทางศาสนา แต่ผลจะเป็นอย่างไรว่าตามที่ปรากฏ ฝนตกลงมาให้ก็มี ไม่ตกก็มี น่าจะไม่ตกให้มากกว่า พิธีขอฝนต่าง ๆ จึงจืดจางจนเลิกไปแล้วโดยมาก จึงน่าจะสู้ทำการขอน้ำฝนด้วยปัญญาไม่ได้ ดังที่ทำเขื่อนทำอ่างเก็บน้ำทำเหมืองทำฝายทำคูคลองระบายน้ำขุดบ่อหรือทำอย่างอื่นให้มีน้ำใช้ และช่วยกันรักษาป่าปลูกต้นไม้เป็นต้น

อันที่จริงพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้มีศรัทธาประกอบด้วยปัญญา เพื่อเลือกเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อประกอบด้วยเหตุผล โดยตรงให้เชื่อในหลักของกรรมตามพระธรรมคำสั่งสอน การสร้างเขื่อนเป็นต้นก็เป็นกรรมประกอบด้วยปัญญาของคนอย่างหนึ่งนั่นเอง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกรรมดี เพราะอำนวยความสะดวกให้ได้แน่นอน

พระอุปัชฌ์ (พระบัวเข็ม)

๑

พระอุปัชฌ์ หรือ อุปัชฌ์ คนไทยโดยเฉพาะนักสะสมพระบัวเข็มมอญพม่า คงได้ทราบเรื่องหรือแม่ได้ยินชื่อเสียงของท่าน ในมอญพม่านับถือท่านมาก ท่านมีได้ดำรงชีวิตอยู่ในสมัยนี้ แต่ปรากฏในตำนานทางสายนิกายอื่นจากนิกายเถรวาท เช่นในอโศกาวทานหรือในทิวาวทานว่า ท่านเป็นบุตรของพ่อค้าของหอม ต่อมาได้เข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้เป็นพระธรรมกถึกใหญ่และเป็นทีปรีक्षाสำคัญของพระเจ้าอโศกมหาราช แต่ในคัมภีร์สายเถรวาทหาได้กล่าวถึงท่านไว้ในหนังสืออวทาน (ประวัติ) ดังกล่าวนั้นได้เล่าประวัติของท่านไว้ว่า

ในกรุงมธูรา มีนครโสภณีนคนหนึ่งชื่อว่าวาสวทัตตา หญิงคนใช้ของนางเคยไปหาอุปัชฌ์ (เมื่อเป็นคฤหัสถ์) เพื่อซื้อของหอม นางวาสวทัตตาให้พูดกับหญิงคนใช้ว่า คนขายของหอมจะต้องตกอยู่ในความรักกับหญิงคนใช้ จึงได้ซื้อของหอมมามาก เด็กหญิงตอบว่า อุปัชฌ์บุตรของพ่อค้าของหอมเป็นชายงามมาก เต็มไปด้วยไมตรีจิตและความอ่อนหวาน ทั้งค้าขายโดยสุจริต เมื่อนางวาสวทัตตาได้ฟังดังนั้น ก็เกิดความรู้สึกรักใคร่ปรารถนาอุปัชฌ์ จึงส่งหญิงคนใช้ไปบอกอุปัชฌ์ว่า นางต้องการให้มาและแสดงความรักกับนาง อุปัชฌ์ตอบว่ายังไม่ใช่เวลาที่จะไปพบกับนาง โดยปกตินางวาสวทัตตาวางความพอใจของนางราคา ๕๐๐ ปุระณะ จึงเกิดความคิดขึ้นว่า อุปัชฌ์จะไม่สามารถที่จะให้ตามราคานั้นได้ จึงส่งหญิงรับใช้ไปหาอุปัชฌ์อีก ให้บอกว่านางไม่ต้องการแม่สักหนึ่งกหาปณะจากอุปัชฌ์ นางเพียงต้องการที่จะทำความรักกับอุปัชฌ์เท่านั้น แต่อุปัชฌ์ก็คงตอบว่ายังไม่ใช่เวลาที่จะไปพบกับนาง แล้วหาได้ไปพบกับนางไม่

ครั้งนั้นบุตรของหัวหน้าพ่อค้าคนหนึ่งได้ไปเยี่ยมนาง และพ่อค้าคนหนึ่งจากเหนือนำสินค้าบรรทุกม้ามา ๕๐๐ ม้ามาถึงกรุงมธรา สืบถามถึงนครโสภณีสักคนสำคัญในกรุง ก็ได้ทราบว่าคือนางवासทตตวจึงนำเงิน ๕๐๐ ปุราณะไปหานาง นางเกิดความโลภด้วยเงินจำนวนนั้น หลังจากผลักบุตรของหัวหน้าพ่อค้า โดยผลักเข้าไปขังไว้ในห้องพิเศษก็ได้ทำความรักกับพ่อค้านั้น ฝ่ายบุตรของหัวหน้าพ่อค้าหนีออกไปจากห้องที่คุมขังได้ ก็ไปเฝ้ากราบทูลฟ้องพระราชาก็ได้มีพระราชโองการให้เจ้าพนักงานไปจับนางवासทตตไปตัดแขนขาหูและจมูกและทิ้งนางไว้ในป่าช้า เจ้าพนักงานรับพระราชโองการไปปฏิบัติอย่างนั้น

ฝ่ายอุคฺปตีได้ยินข่าวว่านางवासทตตต้องพระราชอาญา ต้องถูกตัดแขนขาหูจมูกถูกทิ้งไว้ในป่าช้า จึงเกิดความคิดว่า ก่อนแต่นี้ นางต้องการที่จะให้ตนไปหาเพื่อเหตุทางกาม แต่คราวนี้แขนขาหูจมูกของนางได้ถูกตัดออกแล้ว เวลานี้จึงเป็นเวลาที่จะไปหานางได้ เขาได้กล่าวว่า “เมื่อร่างกายของนางห่อหุ้มอยู่ในเครื่องนุ่งห่มที่งดงาม นางประดับด้วยเครื่องประดับที่ชวนให้เคลิ้มรัก เป็นการดีกว่าที่จะไม่ไปหานางสำหรับผู้ที่มีงมงาย หลุดพ้น ไม่ประสงค์ที่จะเกิดอีก แต่บัดนี้เป็นเวลาที่จะไปดูนางแล้ว เมื่อความหยิ่ง ความเร่าร้อนรัก ความรื่นเริง ของนางสิ้นไปแล้ว เมื่อนางได้ถูกดาบที่คมเชือดเฉือนแล้ว ร่างกายของนางปรากฏอยู่ในรูปที่แท้จริงของมัน.”

๒

อุคฺปตีหนุ่มถือร่มไปยังป่าช้ากับเด็กรับใช้คนหนึ่งด้วยอาการอันสงบ เด็กหญิงผู้ที่เคยส่งข่าวติดต่อได้ยื่นใฝ่หานายหญิงของตนอยู่ด้วยความรัก คอยไล่نگและสัตว์อื่น ๆ ที่จะมารบกวน ได้บอกนางवासทตตว่าอุคฺปตีได้มาแล้ว เขาจะต้องเจ็บปวดรวดร้าวใจมากด้วยความรัก นางได้ตอบว่า ความงามของนางถูกทำลายแล้ว กำลังเสวยความทุกข์ นอนอยู่บนแผ่นดินเปื้อนด้วยเลือด เมื่อเขาเห็นนางในภาวะนี้ จะเกิดความรัก (ตัณหาราคะ) ได้อย่างไรเล่า แล้วนางสั่งให้เด็กหญิงรับใช้เก็บมือเท้าแขนขาหูจมูกที่ถูกตัดทิ้งอยู่เรียกราดห่อซ่อนเสีย อุคฺปตีได้มายืนอยู่เบื้องหน้านางในขณะนั้น นางได้กล่าวว่า เมื่อร่างกายของนางกำลังงามพริ้งเหมาะสำหรับเรียงสนุกทางกามแล้ว นางก็ได้ส่งคนไปซื้อเชือกครั้งแล้วครั้งเล่า ก็ได้รับคำตอบว่ายังไม่ใช่เวลาที่จะมาหา บัดนี้

เมื่อนางถูกตัดแขนขาหูจมูกสิ้นแล้ว นอนจมกองเลือดและสิ่งสกปรก จะมาทำไมเล่า “เมื่อกายนี้ของดิฉันงามเจิดเหมือนหทัยดอกอุบลประดับประดาด้วยพัสดราภรณ์ อันล้ำค่า เป็นเวลาที่ควรจะมาชมเชยจริง ๆ แล้วดิฉันก็ไม่มีโชคดีแม้แต่หน่อยที่จะได้เห็น ท่านมาสู่ บัดนี้จะเป็นประโยชน์อะไรที่ท่านจะมาชม เมื่อกายนี้ไม่น่าจะดูชมต่อไปแล้ว ความงามอย่างน่าประหลาด ความยินดีรำเรงสนุกสิ้นไปหมดแล้ว มันเป็นเรื่องที่น่ากลัว แปรเปลี่ยนไปด้วยเลือดและดินตม”

อุปกุปต์ได้กล่าวว่า “น้องหญิง ฉันมาพบเธอที่นี่ มิใช่เพราะทุกข์ระทมใจด้วย ตัณหา แต่เพื่อจะดูความปฏิกุลแห่งสิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งราคะและธรรมชาติที่จริงแท้ของมัน จึงได้มาในที่นี้ ถึงแม้ว่าจะซ่อนอยู่ด้วยพัสดราภรณ์ และเสน่ห์ภายนอกแห่งเธอ ซึ่งยั่ววนราคะ เมื่อพิจารณาอย่างประจักษ์จริงแล้ว จะไม่เห็นเหมือนเช่นนั้น แต่บัดนี้ กายของเธอเป็นที่เห็นได้ประจักษ์อยู่ที่นี่แล้วในภาวะที่แท้จริงของมัน ปราศจากเครื่อง ตกแต่งอำพราง คนเขลาซึ่งควรตำหนิจึงยินดีพอใจซากทั่วไปนี้ ในกายนี้ซึ่งประกอบ ด้วยกระดูกเป็นโครงร่าง ฉาบไล่ไปด้วยก้อนเนื้อ ใครจะควรยินดีในมันโดยแท้จริง และจะยินดีเพื่ออะไร” อุปกุปต์ได้กล่าวต่อไปว่า “เมื่อเห็นรูปแห่งความงามภายนอก คนเขลาเท่านั้นจึงยินดีพอใจในมัน แต่คนฉลาดครั้งรู้ถึงความปฏิกุลภายในของมัน ย่อมไม่พบสิ่งที่น่ายินดีพอใจในมันเลย ศพที่ปฏิกุลคือกายของเธอซึ่งได้ถูกทิ้งอยู่แล้ว ก็จึงทิ้งเสียเถิด ผู้ที่บริสุทธ์ย่อมถอนใจได้จากราคะวัตถุทั้งหลาย ส่วนผู้ที่มากด้วยตัณหา ย่อมมองสิ่งเหล่านั้นเหมือนอย่างเป็นสิ่งบริสุทธ์ แต่ผู้ที่ได้สดับพระสุรเสียงอันไพเราะ แห่งองค์พระสัมพันธัญญ์พุทธเจ้าและปฏิบัติละระคาตตัณหา ซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์โศกทรมาน อันสาธุชนตำหนิอยู่เสมอ ด้วยจิตที่เป็นอิสระจากตัณหาที่เป็นเหตุแห่งทุกข์ ไปแล้วสู่ป่า แห่งสันติโดยสสารแพศีมรรคข้ามมหาสมุทรแห่งภพ จะไปถึงฝั่งอันเป็นที่สุดแห่งภพได้”

นางวาสวทัตตา เมื่อได้ฟังคำที่เป็นธรรมภาษิตของอุปกุปต์ ได้มีจิตผ่องแผ้ว จากภาวะทางโลก จิตของนางได้น้อมไปด้วยความหวังระลึกถึงพระพุทธคุณเป็นอารมณ์ นางได้กล่าวว่า “ข้อนี้จริงเหมือนดังที่ท่านพูดทั้งหมด ท่านผู้เป็นปราชญ์ ดิฉันได้พบ ท่านผู้สาธุชนจึงได้สดับพระพุทธพจน์ดังนี้” ต่อจากนั้นอุปกุปต์ได้แสดงอนุพุทพิกถา

อริยสัจจะแก่นาง อุปคุตต์เองครั้งนี้ได้พิจารณาภาวะที่แท้จริงแห่งร่างกายของนางวาสวัตตา ก็ได้ถึงความสิ้นปรารถนาในอาณาจักรแห่งตณหา ได้บรรลุถึงอนาคามีผล ด้วยธรรมที่เขาสอนเอง พร้อมกับด้วยความรู้แจ้งแทงตลอดสัจจะ และนางวาสวัตตาได้บรรลุถึงโสธำปตติผล ครั้นนางได้ประจักษ์แจ้งสัจจะแล้ว ได้กล่าวด้วยความเลื่อมใสแก่อุปคุตต์ว่า “อาศัยความอนุเคราะห์ของท่าน ทางอบายอันน่าสะพรึงกลัวเต็มไปด้วยความชั่วร้ายเป็นอันมากได้ปิดแล้ว ทางแห่งสวรรค์อันงดงามได้เปิดแล้ว ดิฉันได้ประสบทางสู่นิรวาณแล้ว” นางกล่าวต่อไปว่า “ข้าพเจ้าถึงพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสธนะ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสธนะ ข้าพเจ้าถึงพระสาวกสงฆ์เป็นสธนะ” และนางได้กล่าวยั่วว่า “ข้าพเจ้าถึงสธนะในพระองค์ด้วยจักขุที่บริสุทธิ์เหมือนดังดอกบัวที่บานใหม่ ในพระองค์ผู้ทรงเป็นพระชินะซึ่งปราศจากกิเลส พร้อมทั้งในพระธรรมซึ่งเป็นเครื่องทำให้เกิดอมฤตปัญญา และในพระสงฆ์” ครั้นอุปคุตต์ได้สอนนางวาสวัตตาเสร็จแล้วได้กลับไป ต่อมาไม่นานนางวาสวัตตาได้ถึงแก่กาลกิรียา

ครั้งนั้นหมู่เทพได้ประกาศในกรุงมธูราว่า “นางวาสวัตตาได้ฟังคำสอนธรรมจากอุปคุตต์ได้เห็นอริยสัจและได้เกิดในหมู่เทพทั้งหลายแล้ว” ฝ่ายมหาชนชาวเมืองมธูราได้ฟังเสียงประกาศดังนั้น ก็พากันไปบูชาสรีระของนางวาสวัตตา

เรื่องพระอุปคุตต์ไม่มีกล่าวถึงในคัมภีร์ตำนานสังคายนาสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทางสายเถรวาท แต่มีเล่าในคัมภีร์สายอื่น ดังเช่นอโศกาทานตามที่กล่าวมาตอนหนึ่งข้างต้น ในพระปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้กล่าวถึงตอนพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงสร้างพระสถูปเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ ทิวชมพู่ทวีป แล้วเสด็จไปทรงนมัสการทั่วทุกแห่ง มีมารมารังควานพระอุปคุตต์ได้ปราบมารด้วยฤทธิ์ต่าง ๆ จนมารพ่ายแพ้ และปรารถนาพุทธภูมิต่อไป พระเจ้าอโศกมหาราชจึงเสด็จไปทรงนมัสการพระธาตุเจดีย์ที่ทรงสร้างขึ้น ได้ครบทุกตำบล ท่านได้อุปสมบทเมื่อไรมีประวัติมาอย่างไร ไม่ได้กล่าวไว้ในพระปฐมสมโพธิกถานั้น จับกล่าวตอนที่ไปอาราธนาท่านขึ้นมาจากที่อยู่เข้ามานสมาบัติของท่านภายใต้ทะเลลึกทีเดียว

ทางมอญพม่านับถือท่านมากสร้างปฏิมาของท่านขึ้นบูชา ที่ข้างไทยเราเรียกว่าพระบัวเข็ม

ธรรมะของผู้ปกครอง

“เมื่อโคทั้งหลายข้ามไปอยู่ ถ้าโคนาฝูงไปคด โคทั้งปวงยอมไปคดเมื่อโคนาฝูงไปคดอยู่ ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับความรับรองว่าเป็นหัวหน้าถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม หมู่ชนนอกนี้ยอมประพฤติตาม ทัวทั้งรัฐพากันเป็นอยู่เป็นทุกซ์ ถ้าผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อโคทั้งหลายข้ามไปอยู่ถ้าโคตัวนำฝูงไปตรง โคทั้งปวงยอมไปตรงเมื่อโคนาไปตรงอยู่ ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับความรับรองว่าเป็นหัวหน้าถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม หมู่ชนนอกนี้ยอมประพฤติตาม ทัวทั้งรัฐพากันอยู่เป็นสุข ถ้าผู้ปกครองคงอยู่ในธรรม” ข้อความนี้เป็นคำแปลพระพุทธภาษิตที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสั่งสอนไว้ เมื่อกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว ได้มีพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เป็นโคลงสี่สุภาพไว้ว่า

ยามฝูงโคข้ามฟาก	นที
โคโจกนำตรงดี	ไปเลี้ยว
ปวงโคอื่นตามรี	รุดข้าม
ทั้งหมดบ่คดเคี้ยว	ไต่เต้าตามกัน
แม่ท่านผู้ปกป้อง	ครองประชา
สถิตสุธรรมา	เที่ยงแท้
พสกก็ยอมพา	กันรัก ธรรมแล
ประดุจฝูงโคแล้	ไต่เต้าตามขุน

ด้วยพระพุทธานุภาพนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเหมือนผู้มีหน้าที่ปกครองประชาชน ให้เว้นข้อหนึ่งคือความคด ให้มีธรรมข้อหนึ่งคือความตรง ซึ่งเรียกในทศพิธราชธรรมว่า “อาชชวะ ความเป็นผู้ตรง” สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงอธิบายไว้ในพระธรรมเทศนาทศพิธราชธรรมกถา ว่า

“ความเป็นผู้มีอัธยาศัยตรง คือปฏิบัติซื่อตรง ทั้งฝ่ายผู้ปกครอง ทั้งฝ่ายผู้ อยู่ในปกครอง ปราศจากมายาสาไทย ไม่ปฏิบัติลวงกันหรือหลีกเลียงแอบแฝง ชื่อว่า อาชชวะ คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมวดหมู่ ถ้าปฏิบัติไม่ตรงในการงานตามหน้าที่ ไม่ซื่อตรง ต่อกันและกัน ก็เกิดความระแวงไม่เชื่อถือไว้วางใจกัน จะกระด้างกระเดื่องแตก ร้าวกัน แม้ในหมู่ญาติและหมู่มิตรก็เช่นกัน แต่ถ้าปฏิบัติตรงต่อกัน ก็จะไว้วางใจ และกลมเกลียวกันอยู่เป็นสุขด้วยกัน กล่าวโดยเฉพาะ ข้อที่พระมหากษัตริราชเจ้า มีพระราชอัธยาศัยประกอบด้วยความตรง ปราศจากมายาสาไทย ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธมิตร และพระราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ทั้งปวง ไม่ทรงคิดหลอกลวงประทุษร้ายโดยอุบายผิดยุคติธรรมดังนี้จัดเป็นอาชชวะ”

ในมหามงคลสมัย เถลิงพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๑ นี้ ขอเดชะ อานาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอานาจพระกุศลบารมี อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระภัทรมหาราชเจ้า ผู้ทรงบริบูรณ์ด้วยมัททวธรรมและราชธรรม ทั้งหลายในประชาชนทั้งปวง พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดาให้ทรงพระเจริญชัยมงคลทั้งปวง เสด็จสถิตสถาพรในพระสิริราชสมบัติ เป็นที่พึงร่มเย็นแห่งพระราชวงศ์ รัฐบาล ทหาร พลเรือน ตำรวจ อาณาประชาราษฎร์ สมณชีพราหมณาจารย์ ตลอดกาลนาน

ปัญญาเครื่องรักษาตน

คนไม่น้อยต้องเผชิญปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่ซึ่งตนจะต้องปฏิบัติ แต่ฝืนความรู้ในทางธรรมตามที่ได้ศึกษามา จึงเป็นทุกข์เดือดร้อน ถึงกับกล่าวว่า ถ้ามิได้ศึกษามาให้รู้ทางธรรมจะดีกว่า เพราะจะไม่ต้องคิดว่าเป็นผิดเป็นบาป จะไม่ต้องเป็นทุกข์เพราะความรู้ บางคนดื่มเหล้าเพื่อดับความกลุ้มในเรื่องนี้ก็มี บางคนไปหาท่านผู้ที่นับถือว่ามีความรู้เป็นนักปราชญ์เป็นครูอาจารย์ด้วยหวังว่าจะได้รับคำตอบเพื่อให้ใจสบายปรากฏว่าท่านก็ได้ตอบด้วยอาการต่าง ๆ กัน เดินหนีไปก็มี ตอบว่าไม่ค่อยจะเข้าใจเรื่องทางโลกก็มี

อันที่จริงอาการเหล่านี้เป็นคำตอบทั้งนั้นว่า ผู้ถามต้องตอบเอาเอง โดยใช้ปัญญาหาทางคิดให้ออก เมื่อรับหน้าที่อันใดอันหนึ่ง จะต้องปฏิบัติหน้าที่นั้น ก็ต้องคิดในทางที่ทำให้ใจสบาย ที่แรกต้องยอมรับความจริงว่าอยู่ในโลกจะหนีบุญ หนีบาปไม่พ้น เว้นแต่จะออกจากโลก ความรู้ในธรรมที่ศึกษามาเกี่ยวกับบุญบาปเป็นต้น เป็นความรู้ที่พึงเคารพ เพราะเป็นสัจธรรม

แต่ก็ต้องรู้จักชั้นหนึ่งว่า เมื่อมีหน้าที่ดังนี้ ๆ จะปฏิบัติธรรมได้ในข้อไหน จะปฏิบัติไม่ได้ในข้อไหน ทั้งต้องรู้ว่าหน้าที่นั้นเพื่ออะไร ถ้าผลที่จะต้องได้ยิ่งใหญ่ เช่นเป็นการรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ผลที่ยิ่งใหญ่นี้จะเป็นผลตอบแทนทางใจได้มาก ผู้ที่เป็นทุกข์เพราะความรู้ ก็เพราะยังขาดความรู้ก็อย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องดับทุกข์ จึงต้องหาความรู้แบบนี้ไว้ด้วย พยายามใช้ปัญญาของตนเองนั้นแหละดีที่สุด

ปัญหาในทางโลกนั้นต้องการรักษาตนและสมบัติของตนให้สวัสดิ เป็นข้อสำคัญ ดังมีเล่าในนิทานชาดกเรื่องวารณเวฬุวนว่า

มีวารณผู้หนึ่ง อาศัยอยู่ในป่าใหญ่ ใกล้ป่านั้นมีหมู่บ้านอยู่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งบางคราวก็มีคนมาอยู่ บางคราวก็ไม่มีคนอยู่ กลางหมู่บ้านนั้นมีต้นมะพลับต้นใหญ่ผลดก ในคราวที่หมู่บ้านนั้นร้าง ผู้วารณก็มาเก็บกินอยู่เนือง ๆ แต่ในคราวที่มีคนมาอยู่กัน ผู้วารณก็ไม่มา แต่คราวหนึ่งผู้วารณเกิดอยากกินลูกมะพลับ ทั้งรู้ว่ายังมีคนก็ยังลอบเข้าไปในหมู่บ้านในเวลาดึก ขณะที่คนนอนหลับแล้ว พากันขึ้นเก็บลูกมะพลับกินกัน พวกคนตื่นขึ้นได้ยินเสียงก็พากันถืออาวุธมาตั้งวงล้อมต้นมะพลับเพื่อจะยิงวารณ เมื่อสว่างแล้ว วารณายผู้ก็พุดลอบโยนพวกวารณให้หายตกใจ ถามหาวารณอีกตัวหนึ่งซึ่งเป็นหลานทราบว่าได้มา ก็กล่าวว่าหลานตนจะช่วยแก้ไขได้

ฝ่ายวารณซึ่งเป็นหลานนั้น มีหัวลับเสียไม่ได้มาขึ้นต้นมะพลับกับผู้ ตื่นขึ้นมองไม่เห็นพรรคพวก เทียวหา ก็ทราบที่กำลังถูกพวกคนล้อมอยู่ที่ต้นมะพลับนั้น จึงรีบไปทำบ้าน เห็นหญิงแก่คนหนึ่งจุดไฟนั่งทอดหูอยู่จึงวิ่งไปคว้าไฟจุดเผาบ้านที่อยู่เหนือลม เกิดไฟไหม้บ้านขึ้น พวกคนที่ล้อมต้นมะพลับเห็นไฟไหม้บ้าน ก็ทิ้งต้นมะพลับพากันวิ่งไปดับไฟทั้งหมด พวกวารณก็รีบพากันลงจากต้นมะพลับหนีรอดไปได้ทั้งหมด

ในเรื่องนี้วารณผู้เป็นหลานได้รับยกย่องว่ามีปัญญา ในข้อที่คิดแก้ไขให้พรรคพวกพ้นภัยได้ แต่ไม่กล่าวถึงเรื่องเผาบ้านว่าผิดหรือถูก.

พระพุทธเจ้าของเราชั้นท่านเลิศล้ำ

เล่ม ๑๐

พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔

ล้อที่ปราศจากดุม

“มหาวิทยาลัยให้ล้อแก่เรา แต่มิได้ให้ดุมแก่เรา พวกเราออกไปด้วยความรู้ แต่ไม่มีจุดหมาย และพวกเราอยู่ในระหว่างเขาควย” นี่เป็นคำกล่าวของบัณฑิตแห่งมหาวิทยาลัยคนหนึ่ง ที่นักพูดผู้มีชื่อเสียงมากของอเมริกาเขียนลงในวารสาร ที่มีผู้นิยมอ่านมากฉบับหนึ่ง ท่านผู้นั้นได้เล่าถึงล้อที่ปราศจากดุม ของคนวัยรุ่นที่มีความรู้สูง ๆ ไขว่มากมาย และว่าไม่มีที่ไหนอื่นจะสูญเสียมาตรฐานที่มั่นคงซึ่งเป็นการผิดอย่างมาก เป็นการทำให้พันเฟื่ออย่างมากในคนวัยรุ่นในเรื่องเพศ ไม่มีในประวัติศาสตร์ที่มาตรฐานในเรื่องนี้ได้ตั้งต่ำลงไปอย่างนั้น

บทความเรื่องนี้แสดงว่าคนอเมริกันเองยังเห็นว่า สังคมของเขาวุ่นวายเสียหายเพียงไร จนถึงท่านประธานาธิบดีคนปัจจุบันเรียกว่า ‘วิกฤติแห่งจิต A Crisis of the Spirit’ ต่างก็โทษกันว่าเป็นความผิดของฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ที่ทำให้คนวัยรุ่นเสียหาย แต่ท่านผู้นั้นก็ว่าจะต้องเกี่ยวแก่ทุกฝ่าย เช่นบิดามารดาดำเนินชีวิตอย่างไม่มีจุดหมายถ่ายทอดให้เด็กเห็น ระบบการศึกษาที่สอนให้แต่ความรู้ แต่ปราศจากปัญญาารู้ผิดชอบชั่วดี ทั้งวัดก็ละเลยหน้าที่สำคัญคืออบรมทางจิตใจ เมื่อสังคมของผู้ใหญ่ก็วุ่นวาย ไม่มีจุดหมายแห่งชีวิต สังคมเด็กจึงวุ่นวายเป็นล้อที่ปราศจากดุม หรือจะเรียกว่ารถที่ไม่มีเบรกก็น่าจะได้ ดังเล่าไว้ในบทความนั้นว่า บัณฑิตใหม่คนหนึ่งรับปริญญาบัตรในท่ามกลางประชุม แล้วนึกถึงเสียทันทีแล้วร้องตะโกนว่า การศึกษาในมหาวิทยาลัยของเขาไม่มีความหมาย มันตอบปัญหาที่เป็นมูลฐานที่เขาและพวกเขาต้องการคำตอบ

ไม่ได้ บางคนพูดว่า เขาอยากจะฉีกประเทศของเขาออกเป็นชิ้น ๆ เมื่อถูกถามว่า แล้วจะได้อะไรมาแทน ก็ตอบว่าไม่รู้เหมือนกัน แต่อะไรก็ได้ที่จะดีกว่าที่เรามีอยู่นี้ วัยรุ่นคนหนึ่งออกจากโรงเรียนเสียเฉย ๆ กลับมาบอกบิดาว่าเพราะเกลียดพ่อ บิดา บอกว่าก็ได้ให้ทุก ๆ อย่างอยู่แล้ว บุตรตอบว่าให้ทุก ๆ อย่างจริง เว้นแต่สิ่งที่จะเชื่อได้

เรื่องเหล่านี้แสดงว่าพวกลัทธิที่ไม่มีคุณยอมมีความต้องการ มีความปรารถนา อยู่เหมือนกันในจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของชีวิต ในหลักของความประพฤติ ในทางปฏิบัติ ตลอดถึงในสิ่งที่เขาอยากจะทำ แต่เมื่อไม่มีบิดามารดา โรงเรียน วิทยาลัย ตลอดถึง วัดที่จะให้ความเชื่อ ทางปฏิบัติ หลักของความประพฤติ ตลอดถึงจุดหมายของชีวิต ที่ถูกต้องได้จึงวิ่งพล่านไปตามอัตโนมติ เป็นลัทธิไม่มีคุณ เป็นรถไม่มีเบรก ผลก็คือ ต้องเข้ารกเข้าพงตกเหวลึกแห่งความชั่วร้ายเสียหาย พวกลัทธิไม่มีคุณที่เห็นชั่วเป็นดีไป ก็มีมาก ที่เกิดสับสนลังเลสงสัยต้องการแสวงหาอะไรถูกก็มีมาก

เป็นโชคดีของคนไทยเมืองไทย ซึ่งเป็นเมืองพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ พรั่งพร้อมด้วยพระบรมพุทโธวาทและพระบรมราชาวาทเกี่ยวแก่หลักที่ดั่งามของความ ประพฤติ หลักความเชื่อ ทางปฏิบัติที่ดั่งาม พร้อมทั้งจุดหมายของชีวิต ซึ่งจะสร้าง คุณให้แก่ลัทธิสร้างเบรกรให้แก่เราได้เป็นอย่างดี ผู้ที่น้อมรับไปปฏิบัติจักเป็นเช่นลัทธิมีคุณ รรมมีเบรกร ก็จะมีความสุขสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน.

ปัญญาและสติประจุมกับล้อ

ผู้คงแก่เรียนชาวตะวันตกผู้หนึ่งได้เขียนไว้ความว่า “คนละเมิดกฏหมายอยู่ เสมอนั้น ไม่ใช่เป็นของใหม่ ส่วนที่เป็นของใหม่คือ การรับรองว่าไม่มีความจริงเกี่ยว แก้วัตถุประสงค์ที่แท้จริงว่า ความประพฤตินของบุคคลควรจะเป็นอย่างไร ในฐานะใหม่นั้น ไม่เพียงว่ากฏเก่า ๆ ใช้ไม่ได้เท่านั้น แต่ค่อนข้างจะว่ากฏแห่งศีลธรรมอะไรก็ตาม ถูกจำกัดอยู่ในข้ออ้างที่แสดงออกเป็นการกระทำไม่ได้” เขาเห็นว่า คนวัยรุ่นทุกวันนี้มีการศึกษาดีมาก น่ารักมาก สามารถมาก แต่ทำไมจึงไม่ค่อยจะราบรื่น ไม่มีสุข ไม่มีความพอใจ เขาต้องการอะไรโดยแท้จริง ว่าถึงความรู้ต่าง ๆ เขาก็พากันเรียนศึกษาได้จากแหล่งศึกษาต่าง ๆ ครั้นเรียนมากไปก็กลับเห็นว่าตอบปัญหาชีวิตไม่ได้ ไม่มีความหมาย ว่าถึงวัตถุต่าง ๆ ก็สร้างขึ้นมามากมาย จนเขาเห็นว่า วัตถุนิยมที่ไร้จิตใจของสังคม ว่าถึงเสรีภาพ เขาก็ได้มีเสียอย่างฟุ่มเฟือยน่าจะเรียกว่าลัทธิปล่อยตามใจ ตั้งแต่บิดามารดาก็ปล่อยตามใจลูก จนถึงลูกมาบอกบิดามารดาเมื่อไรก็ได้ว่า ฉันเกลียดพ่อเสียเหลือเกินแล้ว เขาต้องการรู้ว่าจะเผชิญชีวิตอย่างไร จะพบความหมายและความประสงค์ที่เขากำลังแสวงหาได้อย่างไร เขาพากันแสวงหาอย่างล้อที่ปราศจากคุณ หรืออย่างรถที่ไม่มีเบรกแล้ว ฉะนั้น ผลจึงปรากฏว่า พากันตกดิ่งลงไปในห้วงแห่งกามารมณ์และความวิปริตต่าง ๆ เพราะอำนาจตัณหาและโมหะ ใครจะเป็นผู้ให้คุมคือปัญญาและสติแก่ล้อที่กำลังหมุนเหล่านี้ได้ ก็ไม่มีใครอื่นนอกจากมารดาบิดา ครูอาจารย์หรือโรงเรียน มหาวิทยาลัยและศาสนา โดยบุคคลและองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งปวงปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีและให้ปัญญากับสติเด็กในปกครอง

ความปล่อยตามใจนั้น ถ้ามีปัญญาและสติเพียงพอที่จะปกครองตนเองได้แล้ว ก็ปล่อยได้ ถ้าหย่อนปัญญาและสติ ก็ปล่อยไม่ได้ ต้องควบคุมด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง และความเผชิญชีวิตนั้น มิได้หมายความว่าความคะนองแห่งวัยพาไป ควรจะหมายถึง ความรู้จักระงับจิตใจจากความคะนองจึงจะมีโอกาสได้พบกับชีวิตที่แท้จริง ซึ่งอยู่นอกจาก สถานหรือชุมนุมที่เต็มไปด้วยเครื่องลวงต่าง ๆ เมื่อหลงไปกับสิ่งลวงจะพบกับสัจจะได้ อย่่างไร

พระพุทธเจ้าได้ทรงพบวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งกำลังแสวงหาหญิงงามที่พาไปบำเรอ ซึ่งลักขณามีค่าหนีไป ตรัสถามทราบความแล้วตรัสทักว่าจะแสวงหาตนไม่ดีกว่าหรือ วัยรุ่นกลุ่มนั้นได้สติขึ้น พระองค์ก็ทรงแสดงธรรมโปรดต่อไป ให้เขาได้พบที่พึงอันเกษม แห่งจิตใจ พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงชีวิตอันอุดมซึ่งจะพึงมีได้ด้วยองค์ประกอบคือ การงาน วิชา ธรรม และศีลและตรัสว่าจะบริสุทธิ์ได้ก็ด้วยองค์สมบัติเหล่านี้.

ชีวิตอันอุดม

ชีวิตอันอุดม เป็นจุดหมายที่พระพุทธเจ้าสอนให้ทุกคนปฏิบัติให้ถึง ถ้าจะตั้งปัญหาว่าอะไรคือชีวิตอันอุดมก็จำเป็นต้องพิจารณากัน คำว่าอุดมแปลว่าสูงสุด ชีวิตอันอุดมคือชีวิตที่สูงที่สุด ผลที่ปรารถนาจะได้อย่างสูงสุดในชีวิตใช้ใหม่เป็นชีวิตอันอุดม ถ้าถือเอาความปรารถนาเป็นเกณฑ์ดังนี้ ก็ตอบได้ว่าไม่ใช่เกณฑ์จัดระดับชีวิตของพระพุทธเจ้าแน่นอน เพราะแต่ละคนย่อมมีความปรารถนาต่าง ๆ กัน ทั้งเพิ่มความปรารถนาขึ้นได้เสมอจนถึงที่พระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า “แม่น้ำเสมอด้วยตันทหา (ความอยาก) ไม่มี” เช่น บางคนอยากเรียนให้สำเร็จปริญญาชั้นนั้นชั้นนี้ บางคนอยากเป็นเศรษฐี บางคนอยากเป็นเจ้าของ อยากรับอธิบดี อยากรับผู้แทนราษฎร อยากรับรัฐมนตรี อยากรับนายกรัฐมนตรีเป็นต้น แต่คนที่มีความอยากดังนี้ จะประสบความสำเร็จดังที่อยากได้สักกี่คน ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีจำนวนจำกัด จะเป็นด้วยกันทุกคนหาได้ไม่ บางทีคนที่ไม่ได้คิดปรารถนาว่าจะเป็นที่ใดเป็น บางคนคิดอยากและชวนชวายเป็นต่าง ๆ มากมายก็ไม่ได้เป็น ต้องไปเป็นอย่างที่ไม่อยากก็มีอยู่มาก ฉะนั้น ผลที่ได้ด้วยความอยากอันเป็นตันทหา จึงมิใช่เป็นเกณฑ์จัดว่าเป็นชีวิตอันอุดม เช่นว่าเมื่อได้เป็นอย่างนั้น ๆ แล้ว ก็เป็นอันได้ถึงชีวิตอันอุดม ในทางโลกอาจจะเข้าใจกันเช่นนั้น เช่นที่พูดว่ากำลังรุ่งเรือง หมายถึงอยู่ในตำแหน่งสูง มีทรัพย์ มีบริวารมาก ก็ว่าชีวิตขึ้นถึงขีดสูง แต่ละคนย่อมมีขีดสูงสุดต่างกัน ขีดสูงสุดของผู้ใดก็เป็นชีวิตอันอุดมของผู้นั้น แต่ความขึ้นถึงขีดสูงสุดของชีวิตแบบนี้ตามสายตาของท่านผู้รู้ย่อมว่าเป็นเหมือนอย่างความขึ้นของพลูหรือความขึ้นของปรอทคนเป็นใช้คือเป็นของชั่วคราว

บางทีในขณะที่ชะตาชีวิตขึ้นสูงนั้น กลับมีชีวิตไม่เป็นสุขต้องเป็นทุกข์มาก เสียอีก บางคนอาจจะไม่ต้องการตำแหน่งอะไรสูงนัก แต่อยากเรียนให้รู้มาก ๆ ให้สำเร็จ ขึ้นสูง ๆ สิ่งอื่น ๆ ไม่สำคัญ แต่ความมีวิชาสูง (ทางโลก) จะหมายความว่าชีวิต สูงขึ้นด้วยหรือไม่ อันชีวิตย่อมเป็นปัจจัยอุดหนุนชีวิตขึ้นอย่างหนึ่ง แต่จะต้องมีปัจจัย อื่นร่วมสนับสนุนอีกหลายอย่าง ดังจะเห็นตัวอย่าง คนที่เรียนมาวิชาสูง ๆ แต่รักษา ตัวไม่รอด หรือรักษาตัวให้ดีตามสมควรไม่ได้ ทั้งไม่ได้รับความนับถือจากคนทั้งหลาย ก็มีอยู่ไม่น้อย เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ จึงได้ทรงวางเกณฑ์ของชีวิตไว้ว่า ชีวิตมี ๓ อย่างก่อน คือ หูชีวิต ชีวิตชั่วร้าย หมายถึงคนที่ใช้ชีวิตทำกรรมชั่วร้าย ต่าง ๆ โมฆชีวิต ชีวิตเปล่า หมายถึงคนที่ปล่อยให้ชีวิตล่วงไปเปล่า ปราศจาก ประโยชน์ และสุขชีวิต ชีวิตดี หมายถึงคนที่ใช้ชีวิตประกอบกรรมที่ดีที่ชอบต่าง ๆ และชีวิตนี้เองเมื่อมีมาก ๆ ขึ้น จะกลายเป็นชีวิตอุดมในที่สุด

ในโอกาสที่วันทิวงคตแห่งสมเด็จพระราชบิดาเวียนมาบรรจบ ขอถวายพระกุศล เพื่อทรงได้เสวยสุขในพระคติภพทุกประการ.

องค์ประกอบของชีวิตอันอุดม

ชีวิตอันอุดม คือ ชีวิตอันสูงสุด ในแง่ของพระพุทธศาสนา คือ ชีวิตที่ดี อันเรียกว่าสุชีวิต หมายถึง ความดีที่อาศัยชีวิตทำขึ้น ชีวิตของผู้ที่ทำดี จึงเรียกว่าชีวิตดี เมื่อทำดีมากชีวิตก็สูงขึ้นมาก ทำดีที่สุดชีวิตก็สูงสุด ที่เรียกว่า ชีวิตอุดม นั่น องค์ประกอบของสิ่งที่เรียกว่าความดีในชีวิตมี ๔ ประการ คือ กรรม วิชา ศิล และธรรม อธิบายสั้น ๆ กรรม คือการงานที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ วิชาคือความรู้ในศิลปวิทยา ศิล คือความประพฤติที่ดี ธรรม คือคุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ชีวิตที่ดีจะต้องมีองค์คุณ ทั้ง ๔ ประการนี้ ชีวิตจะสูงขึ้นเพียงไร ก็สุดแต่องค์คุณทั้ง ๔ นี้จะสูงขึ้นเท่าไร

นึกถึงบุคคลในโลกที่คนเป็นอันมากรู้จักเรียกว่าคนมีชื่อเสียง ลองตรวจดูว่าอะไรทำให้เขาเป็นคนสำคัญขึ้น ก็เห็นได้ว่า ข้อแรกก็คือกรรม การงานที่เขาได้ทำให้ปรากฏ เป็นการงานที่สำคัญในทางดีก็ได้ ในทางเสียทางร้ายก็ได้ ในทางดีเช่นคนที่ได้ทำอะไรเป็นสิ่งที่เกื้อกูลมาก เหล่านี้เกี่ยวแก่กรรมทั้งนั้น ไม่ต้องไปคิดออกไปให้ไกลตัว คิดเข้ามาที่ตนเอง ก็เห็นว่า การงานของตนเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต คนเราทุกคนจะเป็นอะไรขึ้นมาก็เพราะการงานของตน เช่น จะเป็นชวานาก็เพราะทำนา กสิกรรมเป็นการงานของตนของผู้ที่เป็นชวานา จะเป็นพ่อค้า ก็เพราะทำพาณิชย์การคือการค้า จะเป็นหมอก็เพราะประกอบเวชกรรม จะเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็เพราะทำการเรียนการศึกษา จะเป็นโจรก็เพราะทำโจรกรรมดังนี้ เป็นต้น

กรรมทั้งปวงนี้ไม่ว่าดีหรือชั่วย่อมเกิดจากการทำ อยู่เฉย ๆ จะเป็นกรรมอะไรขึ้นมหาได้ไม่ จะเป็นกรรมชั่วก็เพราะทำ อยู่เฉย ๆ กรรมชั่วไม่เกิดขึ้นมาเองได้ แต่ทำกรรมชั่วอาจรู้สึกว่าการทำได้ง่าย เพราะมันมีความอยากจะทำ มีแรงกระตุ้นให้ทำ ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “กรรมชั่วคนชั่วทำง่าย แต่คนดีทำยาก” ฉะนั้น ใครที่รู้สึกตนว่าทำชั่วได้ง่ายก็ต้องเข้าใจว่าตนเองยังเป็นคนชั่วอยู่ในเรื่องนั้น ถ้าตนเองเป็นคนดีขึ้นแล้ว จะทำชั่วในเรื่องนั้นได้ยากหรือทำไม่ได้เอาทีเดียว ชีวิตชั่วย่อมเกิดจากการทำชั่วนี้แหละ ส่วนกรรมดีก็เหมือนกัน อยู่เฉย ๆ จะเกิดเป็นกรรมดีขึ้นมาเองหาได้ไม่ แต่อาจรู้สึกว่าการทำกรรมดียาก จะต้องใช้ความตั้งใจความเพียรมาก แม้ในเรื่องของกรรมดี พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า “กรรมดีคนดีทำง่าย แต่คนชั่วทำยาก”

ฉะนั้น ใครที่ทำดียากในข้อใดก็พึงทราบว่าคุณเองยังไม่ดีพอ ต้องส่งเสริมตนเองให้ดีขึ้นอีกด้วยความพากเพียรทำกรรมดีนี้แหละ ถ้าเกียจคร้านไม่ทำกรรมดีอะไร ถึงจะไม่ทำกรรมชั่ว ชีวิตก็เป็นโมฆะชีวิต คือชีวิตเปล่าประโยชน์ ค่าของชีวิตจึงไม่ได้ด้วยกรรมดี ทำกรรมดีมากค่าของชีวิตก็สูงมาก.

ชีวิตเกี่ยวข้องกับกรรม

ชีวิตของทุกคนเกี่ยวข้องกับกรรม ทั้งที่เป็นกรรมเก่าทั้งที่เป็นกรรมใหม่ จะกล่าวว่าชีวิตเป็นผลของกรรมก็ได้ คำว่ากรรมเก่ากรรมใหม่นี้ อธิบายได้หลายระยะ เช่นระยะไกล กรรมที่ทำแล้วในอดีตชาติเรียกว่ากรรมเก่า กรรมที่ทำแล้วในปัจจุบัน ชาติเรียกว่ากรรมใหม่ อธิบายอย่างนี้อาจจะไกลมากไป จนคนที่ไม่เชื่ออดีตชาติเกิดความคลางแคลงไม่เชื่อ จึงเปลี่ยนมาอธิบายระยะใกล้ว่าในปัจจุบันชาตินี้แหละ กรรมที่ทำไปแล้วตั้งแต่เกิดมาเป็นกรรมเก่า ส่วนกรรมที่เพิ่งทำเสร็จลงไปใหม่ ๆ เป็นกรรมใหม่ แม้กรรมที่กำลังทำหรือที่จะทำก็เป็นกรรมใหม่ ความมีชีวิตดีหรือช่วยย้อมขึ้นอยู่แก่กรรมที่ทำแล้วนี้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความขึ้นหรือลงแห่งชีวิตย้อมแล้วแต่กรรม แต่ก็อาจจะกล่าวว่าย้อมแล้วแต่บุคคลด้วย เพราะบุคคลเป็นผู้ทำกรรมเป็นเจ้าของกรรม สามารถที่จะละอกุศลกรรมด้วยกุศลกรรมได้ คือสร้างกุศลกรรมขึ้นอยู่เสมอ เมื่อกุศลกรรมมีกำลังแรงกว่า อกุศลกรรมจะตามไม่ทันหรือจะเป็นอโหสิกรรมไป

แต่ในการสร้างกุศลกรรมนั้นย้อมขึ้นอยู่แก่จิตใจเป็นประการสำคัญ คือจะต้องมีจิตใจประกอบด้วยสัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ ตั้งต้นแต่เห็นว่าอะไรเป็นบาปอกุศล อะไรเป็นบุญกุศล ตลอดถึงเห็นในเหตุผลแห่งทุกข์และความดับทุกข์ตามเป็นจริง ความเห็นชอบดังนี้ จะมีขึ้นก็ต้องอาศัยวิชาที่แปลว่าความรู้ อันคำที่หมายถึงความรู้ มีอยู่หลายคำ เช่น วิชา ปัญญาญาณ เฉพาะคำว่า วิชา หมายถึงความรู้ ดังกล่าวก็ได้หมายถึงวิชาที่เรียนรู้ ดังที่พูดกันว่าเรียนวิชานี้วิชานั้นก็ได้ ในที่นี้หมายถึงรวม ๆ

กันไป จะเป็นความรู้โดยตรงก็ได้ จะเป็นความรู้ที่เรียนดังที่เรียกว่าเรียนวิชาก็ได้ เมื่อหมายถึงตัวความรู้โดยตรงก็เป็นอย่างเดียวกับปัญญา วิชาเป็นองค์ประกอบสำคัญ แห่งชีวิตอีกข้อหนึ่ง และเมื่อพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่า กรรมทุก ๆ อย่างย่อมต้อง อาศัยวิชา ถ้าขาดวิชาเสีย จะทำกรรมอะไรหาได้ไม่ คือจะต้องมีวิชาความรู้ จึงจะทำ อะไรได้

ทุกคนจึงต้องเรียนวิชาสำหรับใช้ในการประกอบกรรมตามที่ประสงค์ เช่น ผู้ที่ประสงค์จะประกอบกสิกรรมก็ต้องเรียนวิชาทางกสิกรรม จะประกอบอาชีพทาง ตูลาการหรือทนายความ ก็ต้องเรียนวิชากฎหมายดังนี้ เป็นต้น นี่เป็นวิชาความรู้ทั่วไป

วิชาอีกอย่างหนึ่งคือวิชาที่จะทำให้เป็นสัมมาทิฐิดังกล่าวนั้น ซึ่งจะเป็น เหตุให้ละอกุศลกรรมด้วยอกุศลกรรม และที่จะเป็นเหตุให้ละความทุกข์ที่เกิดขึ้นทางใจได้ วิชาละอกุศลกรรมและวิชาละความทุกข์ใจนี้ เป็นวิชาสำคัญที่จะต้องเรียนให้รู้และเป็น วิชาของพระพุทธเจ้าโดยตรง ถึงจะรู้วิชาอื่นท่วมท้น แต่ขาดวิชาหลังนี้ ก็จะไม่รักษา ตัวรอดได้โดยยาก.

ภาพชีวิต

คำว่า ชีวิต มิได้มีความหมายเพียงความเป็นอยู่แห่งร่างกายแต่หมายถึง ความสุขความทุกข์ความเจริญความเสื่อมของบุคคลในทางต่าง ๆ ด้วย บางคนมีปัญหาว่าจะวาดภาพชีวิตของตนอย่างไรในอนาคต หรืออะไรควรจะเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต และจะไปถึงจุดที่มุ่งหมายนั้น หรือที่นี้กวาดภาพไว้นั้นด้วยอะไร ปัญหาที่ถามคลุมไปดังนี้ น่าจะตอบให้ตรงจุดเฉพาะบุคคลได้ยาก เพราะไม่รู้ว่ทางแห่งชีวิตของแต่ละบุคคล ตามที่กรรมกำหนดไว้เป็นอย่างไร และถ้ากวาดภาพของชีวิตอนาคตไว้เกินวิสัยของตนที่จะฟังได้ฟังถึงแบบที่เรียกว่าสร้างวิมานบนอากาศ ก็จะทำให้ความสำเร็จขึ้นมาไม่ได้แน่ หรือแม้กวาดภาพชีวิตไว้ในวิสัยที่จะฟังได้ฟังถึง แต่ขาดเหตุที่จะอุปการะให้ไปจึงจุดหมายนั้น ก็ยากอีกเหมือนกันที่จะเกิดเป็นความจริงขึ้นมา

ภาพของชีวิตที่วาดไว้ก็จะเทียบได้กับแบบแปลนของสิ่งที่จะสร้างขึ้นในพิมพ์เขียว คนที่ไม่มีบ้านคิดจะสร้างบ้านอยู่ของตนเองจะต้องมีที่ทางมีทุนก่อสร้าง ที่แรกก็จะต้องมีแบบแปลนในแผ่นกระดาษตามที่ตนชอบ แต่ก็ต้องตามควรแก่กำลังทรัพย์ของตน ถ้าอยากจะได้บ้านที่ใหญ่โตเกินกำลังมากไปก็จะทำไม่ได้แน่ แต่ตัวอย่างนี้มีจุดมุ่งหมายชัดเจนอยู่แล้วว่าจะสร้างบ้าน

ส่วนปัญหาข้างต้นที่ว่าอะไรควรจะเป็นจุดหมายของชีวิตนั้นยังไม่มีจุดหมายชัดเจนจึงว่าเป็นจุดหมายของชีวิตนั้นยังไม่มีจุดหมายชัดเจนจึงว่าเป็นปัญหาที่ถามคลุมตอบได้ยาก เหมือนอย่างจะถามว่าจะสร้างอะไรจึงจะดี ซึ่งตอบได้ยาก ถึงมีจุดหมาย

แน่นอนว่าจะสร้างบ้านอยู่ ก็พอจะช่วยกันคิดว่าจะสร้างแบบไหน ด้วยเครื่องอุปกรณ์อะไรบ้าง อันจุดหมายแห่งชีวิตของคนนั้นมีต่าง ๆ กัน บางคนมีจุดหมายของตนเองคือมีความคิดเองว่าจะเรียนจะทำงานอะไรทางไหน บางคนมีผู้อื่นเช่นผู้ปกครองหรือมิตรสหายแนะนำ บางคนก็เป็นไปตามที่คิดไว้ตั้งแต่ต้น บางคนก็เป็นไปในทางอื่น เพราะมีเหตุการณ์บางอย่างมาทำให้เปลี่ยนไปเสีย

เมื่อเร็ว ๆ นี้มีนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากที่แห่งหนึ่งพร้อมกันเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว นัดมาบำเพ็ญกุศลพร้อมกันในวัดหนึ่ง บัดนี้นักเรียนเหล่านั้นมีอายุเกิน ๖๐ ด้วยกันแล้ว ที่รับราชการก็เกษียณอายุราชการแล้ว และก็ไม่ใช่ นักเรียนแล้วต่างได้ผ่านการสร้างชีวิตของตนมาด้วยกันแล้ว มีอายุแห่งชีวิตอยู่ในระยะพักในบั้นสุดท้าย กล่าวได้ว่าทุกคนได้มาถึงจุดสูงสุดแห่งการสร้างชีวิตของตนแล้ว จะสร้างให้ดียิ่งขึ้นไปอีกก็คงไม่ได้มากเท่าไร ลองสำรวจดูแต่ละคนมีทางชีวิตไปคนละทาง คือทำงานต่าง ๆ กันไปถึงระดับที่สูงต่ำต่าง ๆ กัน ทั้งทางทรัพย์ทางยศทางเกียรติชื่อเสียง

ชีวิตจริงของแต่ละคนเมื่ออายุหลังจาก ๖๐ ปี ย่อมเป็นเครื่องตัดสินว่าภาพของชีวิตที่วาดไว้ เมื่อเป็นนักเรียนนั้นผิดหรือถูกเพียงไหน ขณะนั้นใครเล่าจะทราบนอกจากพระผู้รู้

วันที่ ๒๑ ตุลาคม เป็นมงคลสมัยตรงกับวันประสูติสมเด็จพระราชชนนี ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ตำรวจ ทหารและประชาราษฎรในทางต่าง ๆ เป็นอันมาก ทั้งยังได้ทรงประกาศเผยแพร่วรรณจริยา และวิธีบริหารจัดการให้ดี คือจิตตภาวนา แก่ประชาชนทั่วไป ขอถวายพระพรให้ทรงพระเจริญสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมสุขทุกประการ.

ชีวิตไม่แน่นอน

ภาพชีวิตที่ทุกคนวาดไว้เมื่อเป็นเด็กหรือในวัยรุ่นกับชีวิตจริงเมื่ออายุ ๖๐ อาจต่างกันมาก ทุกคนขณะอยู่ในวัยเด็กหรือในวัยรุ่น อาจจะวาดภาพชีวิตอนาคตของตนเองไว้ด้วยตน หรือบางที่ผู้ใหญ่ช่วยคิดแนะนำให้ โดยปกติก็ต้องสังเกตสติปัญญา ความถนัดความชอบ และต้องพิจารณาถึงกำลังสนับสนุนต่าง ๆ ตลอดถึงอริยาไศยนิสัย การศึกษาตั้งแต่ในเบื้องต้นคือประถมศึกษากับมัธยมศึกษา เป็นเครื่องช่วยชี้บ่งได้ว่า ทางอนาคตจะไปได้อย่างไร ผู้ที่มีพื้นสติปัญญาต่ำเรียนได้แค่ประถมศึกษา ก็จะต้องไปทำงานด้านใช้กำลังกายมากกว่าใช้สมอง แต่เมื่อจบอาชีพถูกทาง มีความขยันหมั่นเพียร รู้จักเก็บหอมรอมริบ ก็อาจตั้งตัวได้ดีเหมือนกัน ผู้ที่มีสติปัญญาปานกลางเรียนได้จบมัธยมศึกษาหรือเรียนจบทางการช่างเป็นต้นต่าง ๆ ก็สามารถทำงานใช้วิชาได้บ้าง เมื่อตั้งใจทำงานให้ดี และประพฤติตนดีดังกล่าว ก็ตั้งตนได้ดีตามสภาพ ส่วนผู้ที่มีสติปัญญาดีที่มีปัจจัยสนับสนุน เรียนสำเร็จอุดมศึกษาทางใดทางหนึ่ง จะสามารถทำงานได้ประณีตกว่า อาจตั้งตนได้ดีมาก

แต่ความสำเร็จผลอย่างดินั้น นอกจากต้องอาศัยกำลังสติปัญญาวิชาความรู้ ดังกล่าว ยังต้องอาศัยปัจจัยอุปถัมภ์อย่างอื่นอีก ฉะนั้น คนที่บรรลุความสำเร็จเช่น เป็นพ่อค้าใหญ่ เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เป็นชวานาชาวสวนที่มีฐานะมั่นคงเป็นต้น จึงมิใช่เป็นผู้ที่มาจากมหาวิทยาลัย จากวิทยาลัยเทคนิค หรือจากโรงเรียนมัธยมเสมอไป ใครจะถึงความสำเร็จแค่นั้นเพียงไหนนั้น เมื่อได้ผ่านบางตอนของชีวิตไปแล้ว ก็พอจะ

คิดคาดคะเนเอาได้ว่าจะไปได้สูงเพียงไหน เว้นไว้แต่มีเหตุพิเศษทั้งในด้านสนับสนุน ทั้งในด้านตัดรอน เช่น บางคนถูกลีตเตอร์ที่ ๑ ก็เปลี่ยนเป็นมั่งมีขึ้นทันที หรือบางคน กำลังจะดี แต่มีเหตุมาตัดรอน เช่น ประสบอุบัติเหตุ หรือมีโรคร้ายมาตัดรอน

มีเรื่องเล่าเกี่ยวแก่ผู้ที่เรียกว่าตายฟรี คือตายเปล่าอยู่รายหนึ่งว่า มีคน ผู้หนึ่งชื่อลีตเตอร์ไว้ฉบับหนึ่ง ต่อมาลีตเตอร์ออก ปรากฏว่ารางวัลที่ ๑ ตรงกับเลข ลีตเตอร์ที่ผู้นั้นซื้อเก็บไว้ เขาเห็นตัวเลขเข้าก็ดีใจจนสิ้นใจไปในขณะนั้นเอง แต่ความจริง เขาหาได้ถูกรางวัลที่ ๑ ไม่ เพราะลีตเตอร์ที่เขาซื้อไว้ไม่ใช่วงวดที่ออกคราวนั้น เหตุการณ์ พิเศษต่าง ๆ เช่นนี้มีอยู่เหมือนกัน

ฉะนั้น ชีวิตจริงของทุก ๆ คน จึงไม่แน่นอนอย่างที่คาดคิดไว้หรืออย่างที่ น่าจะเป็น เมื่อถึงเข้าแล้วนั้นแหละจึงเป็นการแน่นอน เหมือนอย่างเมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว จึงจะรู้ว่าความเจริญทางราชการของตนไปได้สูงแค่ไหน ทั้งนี้ก็ต้องเว้นแต่ท่านผู้รู้ แต่ท่านผู้รู้ก็ไม่ต้องการชีวิตเหมือนอย่างที่คุณเป็นอันมากต้องการแล้ว.

ชีวิตต้องการอะไร

ชีวิตนี้ต้องการอะไร อาจจะเป็นปัญหาเดียวกับปัญหาที่ว่า ควรจะวาดภาพชีวิตอนาคตอย่างไร หรืออาจจะต่างกันได้ สุดแต่ความประสงค์ของผู้ถาม อาจจะมีถึงผลทางวัตถุหรือทางโลกทั่ว ๆ ไปก็ได้ อาจจะมีหมายถึงผลที่พิเศษไปกว่านั้นก็ได้ ว่าถึงผลทางวัตถุหรือทางโลกทั่ว ๆ ไป ทุกคนก็น่าจะมีทางของตน หรือมีความคิดเห็นของตนเอง เกี่ยวแก่การเรียนอาชีพการงานเป็นต้น แต่ถ้าหมายถึงผลที่พิเศษไปกว่านั้นก็น่าคิดว่านอกจากสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นบุคคลเป็นวัตถุเป็นชื่อเสียงเป็นต้น ที่โลกต้องการแล้วชีวิตนี้ต้องการอะไรอีก เพราะสิ่งที่โลกต้องการทั้งปวงก็ดูคล้าย ๆ กัน เช่นต้องการวิชา ต้องการอาชีพ ต้องการภริยาสามี ต้องการบุตรบุตรรี ต้องการทรัพย์ ต้องการยศ ต้องการชื่อเสียงเป็นต้น เช่นเดียวกับชีวิตต้องแก่เจ็บตายซึ่งเหมือนกันทุก ๆ ชีวิต

ชีวิตและเหตุการณ์ของชีวิตทำให้คนมีความเห็นต่อชีวิตต่าง ๆ กัน บางคนรื่นเริงยินดีอยู่กับชีวิต มักจะเป็นคนวัยรุ่นที่กำลังมีร่างกายเจริญ มองเห็นอะไรในโลกยิ้มแย้มแจ่มใสไปทั้งนั้น บางคนระทมอยู่กับชีวิตจนถึงคิดหนีชีวิตก็มี เพราะความไม่สมหวังน้อยหรือมาก บางคนก็ดูเฉย ๆ ต่อชีวิต แต่มิใช่เฉยเพราะรู้สึกจะของชีวิตหากเฉย ๆ เพราะไม่รู้ ทั้งไม่ต้องการที่จะศึกษาเพื่อรู้ จึงอยู่ไปทำไปตามเคย วันหนึ่ง ๆ โดยมากน่าจะอยู่ในลักษณะนี้ ไม่สู้จะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์อะไรมากนัก เพราะไม่อยากจะคิดรู้อะไรมากนัก หรือเพราะไม่มีอะไรจะทำให้เป็นสุขหรือเป็นทุกข์มากนัก สรุปลงว่ายินดีต่อชีวิตบ้าง ยินร้ายต่อชีวิตบ้าง หลงมกายนั่นที่มีความเฉย ๆ เพราะไม่รู้

ดังกล่าวนั้นบ้าง คนทั่ว ๆ ไปย่อมเป็นดังนี้ จะต้องพบทั้งความยินดีทั้งความยินร้าย ทั้งความหลงในชีวิตจะต้องพบทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งได้ทั้งเสีย ขณะเป็นเด็กหรือเป็นวัยรุ่น อาจจะมีความสุขมีสนุกรื่นเริงมาก แล้วจะค่อย ๆ พบทุกข์เข้ามาแทนสุข น้อยหรือมาก ตามวัยที่เพิ่มขึ้นตามเหตุการณ์ของชีวิตที่ต้องการมากขึ้น จะต้องพบทั้งความยิ้มแย้ม ทั้งความระทม หรือจะต้องทั้งหัวเราะทั้งร้องไห้ นั่นแหละเป็นชีวิตหรือเป็นโลก

ว่าถึงชาวโลกทั่วไป เมื่อได้มีประสบการณ์จากโลกทั้งสองด้านแล้ว จึงจะรู้จัก โลกดีขึ้น แต่ก็มิได้อยู่สองจำพวกเหมือนกัน คือพวกหนึ่งแพ้โลก คือต้องเป็นทุกข์น้อย หรือมาก ไม่สามารถจะแก้ทุกข์ได้ คล้ายกับรอให้โลกช่วย คือให้เหตุการณ์ข้างดีตามที่ปรารถนาเกิดขึ้น อีกพวกหนึ่งไม่แพ้โลก คือไม่ยอมเป็นทุกข์ ถึงจะต้องเป็นทุกข์บ้าง อย่างสามัญชน ก็ไม่ยอมให้เป็นมากหรือเป็นนานนัก พยายามแก้ทุกข์ได้ ไม่ต้องรอให้ เหตุการณ์ข้างดีที่ปรารถนาต้องการเกิดช่วย ซึ่งเป็นการไม่แน่ แต่ทำความรู้จักโลก นั้นแหละให้ดีขึ้น ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ เช่นว่า “สูงจมาตุโลกนี้...ที่พวกคน เขลาติดอยู่ แต่ผู้รู้หาช่องอยู่ไม่” คือศึกษาทำความรู้จักที่ไม่ติดข้องให้เกิดขึ้น ด้วยปล่อยโลกให้เป็นไปตามวิถีของโลก เหมือนอย่างไม่คิดถึงดวงอาทิตย์ให้หยุดหรือ ให้กลับ ซึ่งเป็นไปไม่ได้

หน้าที่ของบุคคล คือตั้งใจให้หยุดหรือให้กลับจากกิเลสและความทุกข์ ให้ดำเนิน ไปในทางที่ดี ไม่ยอมพ่ายแพ้แก่ชีวิตและโลก.

สิ่งที่ชีวิตต้องการ

คนเราต้องพบชีวิต หมายถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ตามที่ปรารถนาไว้ก็มี ที่มิได้ปรารถนาก็มี ว่าถึงปัญหาที่คนเราควรจะวาดภาพชีวิตอนาคตของตนอย่างไร หรือจะให้ชีวิตเป็นอย่างไร ถ้าตอบตามวิถีชีวิตทั่วไป ก็คงจะว่าจะให้เป็นชีวิตที่บริบูรณ์ด้วยผลตามที่ปรารถนากันทางโลกทั่วไปนี้แหละ รวมเข้าก็คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อันเรียกว่าโลกธรรม (ธรรมคือเรื่องของโลก) ส่วนที่น่าปรารถนาพอใจแต่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า จะต้องพบชีวิตส่วนที่มีได้ปรารถนาอีกด้วย คือส่วนที่ตรงกันข้าม รวมเข้าก็คือ ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ชีวิตของทุกคนจะต้องพบกับโลกธรรมทั้งสองฝ่ายนี้อยู่ด้วยกัน

คำว่าโลกธรรม พูด่าง ๆ ก็คือธรรมดาโลก เพราะขึ้นชื่อว่าโลก ย่อมมีธรรมดาเป็นความได้ความเสียหรือความทุกข์เช่นนั้น สิ่งที่ได้มาบางที่รู้สึกว่าจะให้มีความสุขมากเหลือเกิน แต่สิ่งนั้นเองกลับให้ความทุกข์มากก็มี พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสชี้ให้เห็นทุกข์ไว้ก่อน

ดังเช่นเมื่อมีเทพมากล่าวคาถาแปลความว่า "ผู้มีบุตรย่อมบันเทิงเพราะบุตร ผู้มีโคย่อมบันเทิงเพราะโค นรชนย่อมบันเทิงเพราะทรัพย์สมบัติ ผู้ไม่มีทรัพย์สมบัติ ย่อมไม่บันเทิง"

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่ว่า “ผู้มีบุญตรียมโศกเพราะบุตร ผู้มีโคย้อมโศกเพราะโค นรชนย้อมโศกเพราะทรัพย์สมบัติ ผู้ไม่มีทรัพย์สมบัติ (เป็นเหตุก่อกิเลส) ย้อมไม่โศก”

คำของเทวดากล่าวได้ว่า เป็นภานิตทางโลก เพราะโลกทั่วไปย้อมเห็นดังนั้น ส่วนคำของพระพุทธเจ้ากล่าวได้ว่าเป็นภานิตทางธรรม แต่ก็ เป็นความจริง เพราะเป็นธรรมดาโลก ที่จะต้องพบทั้งสุขและทุกข์ที่แมเกิดจากสิ่งเดียวกัน ฉะนั้น ทุก ๆ คน ผู้ต้องการโลก คือปรารถนาจะได้สิ่งที่น่าปรารถนา หรือต้องการที่จะให้เป็นไปตามปรารถนา ก็ควรต้องการธรรมอีกส่วนหนึ่งที่จะเป็นเครื่องช่วยรักษาตนทั้งในคราวได้ ทั้งในคราวเสีย

พระพุทธศาสนาได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของทุก ๆ คนตรงจุดนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้พิจารณาว่า สุขหรือทุกข์ข้อนี้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ คือแปรปรวนไปเป็นธรรมดา เมื่อพิจารณาอยู่ดังนี้จนเกิดปัญญาเห็นจริง สุขหรือทุกข์นั้น ๆ ก็จะไม่ตั้งครอบงำจิตอยู่ได้ ผู้ที่มีปัญญาพิจารณาเห็นจริงอยู่ดังนั้น จะไม่ยินดีในเพราะสุข จะไม่ยินร้ายในเพราะทุกข์นั้น ๆ ความสงบจิตซึ่งเป็นความสุขจะมีได้ด้วยวิธีนี้.

การศึกษาชีวิตสองด้าน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้แปลความว่า “ความโศกย่อมเกิดจากสิ่งเป็นที่รัก ภัยคือความกลัว ย่อมเกิดจากสิ่งเป็นที่รัก สำหรับผู้ที่พ้นแล้วจากสิ่งเป็นที่รักจะไม่มี ความโศก ภัยจักมีแต่ที่ไหน” พระพุทธภาษิตนี้ ดูคล้ายกับมองในทางร้ายว่าสิ่งเป็นที่รัก จะเป็นแหล่งเกิดความโศกและภัยเสมอ แต่ก็ความจริงที่ความโศกและภัย ทุกอย่างเกิดจากแหล่งรักทั้งนั้น ใครก็ตามที่ได้รับความสุขจากสิ่งเป็นที่รักเพียง อย่างเดียว ยังไม่เชื่อว่าได้พบโลกหรือผ่านโลกทั้งสองด้าน ต่อเมื่อได้รับความทุกข์ จากสิ่งเป็นที่รัก อีกอย่างหนึ่ง จึงจะเชื่อว่าได้ผ่านพบโลกครบสองด้าน เป็นโอกาสที่ ทำให้รู้จักโลกดีขึ้น

อันที่จริงชีวิตที่ดำเนินผ่านสุขทุกข์ต่าง ๆ ในโลก หรือผ่านโลกที่มีทั้งสุข ทั้งทุกข์ เท่ากับเป็นการศึกษาให้เกิดเจริญปัญญาขึ้นอยู่เสมอ อาจจะมีการหลงผิดไป ในบางครั้งว ก็ไม่ใช่ตลอดไป และทุกคนที่เกิดมามีพื้นปัญญาที่จะเพิ่มเติมได้เสมอ ทั้งปัญญาที่จะเป็นปัญญาที่สมบูรณ์ขึ้น ก็เพราะรู้ทั้งสองด้านคือรู้ทั้งสุขทั้งทุกข์ ถ้ารู้จัก แต่สุข ไม่รู้จักทุกข์ ก็ยังไม่ใชปัญญาสมบูรณ์

จะรู้จักทุกข์ได้ก็ต้องประสบกับความทุกข์ และดูเข้าไปที่ทุกข์ หรือดูเข้ามาที่ จิตใจอันมีทุกข์ว่า จิตใจนี้มีทุกข์ ดูอาการจิตใจที่มีทุกข์ว่าเป็นอย่างไร อาการคือ แห่งผากใจปราศจากความสดชื่น เหมือนอย่างต้นไม้เหี่ยว คร่ำครวญใจด้วยความคิดถึง สิ่งล่วงมาแล้ว หรือถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ไขว่คว้าในสิ่งที่ลี้ลับไปหายไปแล้วเหมือนอย่าง

ไล่จับเงา หรือกลัวสิ่งที่ยังอยู่ว่าจะหายไปเสียหรือกลัวว่าอะไรที่น่ากลัวจะเกิดขึ้น ตรอมใจ ไม่มีความสุข คับแค้นใจเหมือนอย่างถูกอัดถูกบีบ อាកารใจเหล่านี้ แสดงออกมาให้เห็นทางกายอันเป็นเรือนอาศัยของจิตใจ อวัยวะทางกายที่บอกใจอย่างดีที่สุดคือ ดวงตาและสีหน้า ดวงตาจะเศร้า สีหน้าจะหมอง ร่างกายทั่วไปจะชूप อាកารทางกาย เหล่านี้กล่าวได้ว่าเป็นผลพลอยเสีย ดูอาการจิตใจที่มีทุกข์ว่าเป็นอย่างไร ๆ ดูให้เห็นชัด ให้คล้ายกับส่องกระจกเห็นเงาหน้าของตนชัดเจน แล้วศึกษาคือพยายามค้นหาความจริง ในจิตใจของตนเองต่อไปว่า เป็นอาการประจำหรือเป็นอาการจร เทียบอย่างเป็นโรค ประจำหรือเป็นโรคจร มีอะไรเป็นเหตุเป็นสมุฏฐาน จะเห็นว่าเป็นอาการจร เพราะแต่ก่อนนี้ไม่เคยมีเคยเป็น เคยมีแต่อาการที่เป็นความสุขอันตรงกันข้าม ถึงอาการที่เป็นความสุขก็เหมือนกันคือเป็นอาการจร เพราะก่อนแต่นั้นก็ไม่เคยมีเคยเป็น ได้แก่เมื่อเป็นเด็กยังไม่มีการจิตใจเช่นนี้ มาเริ่มมีขึ้นตั้งแต่เมื่ออย่างเข้าครุณวัยเริ่มมีสิ่งเป็นที่ขึ้น ตั้งแต่หนึ่งสิ่งสองสามสิ่งเป็นต้น

เมื่อศึกษาจิตใจของตนเองไปดังนี้ จักได้พบสัจจะขึ้นสมจริงตามพระพุทธพยากรณ์ นี้แหละเป็นเหตุเป็นสมุฏฐาน.

การศึกษากระบวนการแห่งจิต

การหัดศึกษาให้รู้จักกระบวนการแห่งจิตใจของตนเองนั้นเป็นข้อที่ควรทำ ทั้งในคราวมีสุขและในคราวมีทุกข์ เหตุแห่งสุขและทุกข์ ข้อที่สำคัญก็คือสิ่งที่เป็นที่รัก ในขณะที่มีสุขจะยกไว้ก่อน จะกล่าวแต่ที่มีทุกข์ ให้รวมใจที่ตัวความทุกข์ที่กำลังเสวยอยู่ ดูอาการของจิตที่เป็นทุกข์ว่าเป็นอย่างไร มีอาการเศร้าหมองอย่างไร ห่อเหี่ยวอย่างไร หมตรสความสำราญอย่างไร ดูความคิดว่าในขณะที่จิตเป็นทุกข์เช่นนี้ จิตมีความคิดอย่างไร คิดถึงอะไร ก็จะทำให้รู้ที่กำลังคิดถึงเรื่องที่ทำให้ทุกข์นั้นแหละ เพราะจิตผูกอยู่กับเรื่องนั้นมาก ความผูกจิตมีมากในเรื่องใด ก็ดึงจิตให้คิดถึงเรื่องนั้นมากและเป็นทุกข์มาก ฉะนั้น ความทุกข์จึงเป็นผลตามความผูกจิต (สังโยชน์) ซึ่งคอยดึงจิตให้คิดไปถึงเรื่องที่ผูกไว้ในใจ

อันที่จริงเรื่องที่ผูกใจไว้ไม่มีใช่เฉพาะแต่สิ่งที่เป็นที่รักเท่านั้น ถึงสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ก็ผูกใจไว้เหมือนกัน จึงเกิดความชอบใจและความไม่ชอบใจ ถ้าไม่มีความผูกใจไว้ เสียเลยก็จะไม่มีทุกข์ คือที่รักก็ไม่มีที่ไม่รักก็ไม่มี ตลอดถึงความยินดียินร้ายก็จะมีตามทีกล่าวมานี้เป็นกระบวนการทางจิต กล่าวสั้นคือ ความผูกจิตอยู่กับเรื่อง (อันเรียกว่า อารมณ) ที่ทุก ๆ คนประสบพบผ่านมาทางอายตนะมีตาหูเป็นต้น และความคิด ถูกดึงให้คิดไปในเรื่องที่ผูกใจอยู่เสมอ ถ้าเป็นเรื่องของสิ่งที่เป็นที่รักและไม่เป็นไปตามที่ปรารถนาต้องการ ยิ่งคิดไปก็ยิ่งเป็นทุกข์ไป จิตครุ่นคิดไปด้วยเสวยทุกข์ไปด้วย “หยุดคิดได้เมื่อใด ก็หยุดทุกข์ลงเมื่อนั้น”

คำว่าหยุดคิด หมายถึงหยุดคิดถึงเรื่องที่ทำให้เป็นทุกข์ ถ้ากล่าวดังนี้แก่ใคร ก็น่าจะได้รับการตอบว่าสำหรับหลักการที่ว่านั้นไม่เถียง แต่ทำไม่ได้ คือจะห้ามมิให้คิดไม่ได้ ถ้าแย้งดังนี้ ก็ต้องรับรองว่าห้ามไม่ได้จริง ด้วยเหตุที่ยังมีความผูกจิตอยู่ในเรื่องนั้นดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ความผูกจิตไว้นี้เอง คอยดึงจิตให้คิดไปในเรื่องที่ผูกไว้ เป็นดังนั้นจนกว่าจะปล่อยความผูกนี้ได้

ถ้าว่าดังนี้ ก็น่าจะถูกประท้วงอีกว่า ปล่อยไม่ได้ เพราะเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ซึ่งเป็นที่รักและสามัญชนทั่วไปก็ต้องมีสิ่งเป็นที่รัก เช่นจะต้องมีพ่อแม่ ลูกหลานเป็นต้นที่เป็นที่รัก เมื่อมีขึ้นจิตใจก็ต้องผูกพัน ที่เรียกว่าความผูกจิต จึงไม่สามารถจะปล่อยได้ ถ้ามีการประท้วงดังนี้ ก็ตอบชี้แจงได้ว่ารับรองว่าสามารถแน่ ถ้าลองปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพราะความผูกพันแห่งจิตใจนี้เป็นกิเลส เพื่อที่จะชี้ให้เห็นหน้าตาให้ชัดขึ้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในธรรมบท แปลความรวมกันว่า

“ความโศก ความกลัว เกิดจากความรัก ความยินดี ความใคร่ (กาม) ความอยาก (ตัณหา) สำหรับผู้ที่พ้นแล้วจากรัก ความยินดี ความใคร่ (กาม) ความอยาก (ตัณหา) จะไม่มี ความโศก ความกลัว จักมีแต่ที่ไหน.”

ตนเป็นที่รักยิ่งของตน

คนทั่วไปนั้นย่อมมีความรัก ความยินดี ความใคร่ ความอยาก ว่าถึงความรักเพียงข้อเดียวก่อน ทุก ๆ คนก็มีอยู่ในบุคคลและในส่วนต่าง ๆ มาก เช่นบุตรธิดารัก มารดาบิดา มารดาบิดาก็รักบุตรธิดา สามีกี่รักภรรยา ภรรยาก็รักสามี แต่มักจะลืมนึกถึงอีกผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่รักของตนเองอย่างลึกซึ้งคือตนเอง คือลืมนึกรักตนเอง คิดดูให้ดีจะเห็นว่าตนเป็นที่รักยิ่งของตนเองอยู่แล้ว ดังที่มีเรื่องเล่าว่า

ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามพระนางมัลลิกาเทวีของพระองค์ว่าใครเป็นที่รักของพระนางยิ่งกว่าตนเอง (ของพระนาง) พระนางกราบทูลว่าไม่มีแล้วกราบทูลถามพระราชาเช่นเดียวกันว่า ใครเป็นที่รักของพระองค์ยิ่งกว่าพระองค์เอง ตรัสตอบว่าไม่มีเช่นเดียวกัน พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลข้อที่ตรัสได้ตอบกันนี้ พระพุทธเจ้าตรัสอุทานขึ้นในเวลานั้นว่า “ตรวจดูด้วยใจไปทุกทิศแล้ว ก็ไม่พบผู้เป็นที่รักยิ่งกว่าตนในที่ไหน ตนเป็นที่รักมากของคนอื่น ๆ อย่างนั้น เพราะเหตุนี้ผู้รักตนจึงไม่ควรเบียดเบียนผู้อื่น”

พระพุทธอุทานนี้ตรัสสอนให้คิดถึงใจเราเทียบกับใจเขา ดังที่กล่าวกันว่าน้ำใจเขามาใส่ใจเรา เพื่อจะได้สังวรจากการทำที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น แต่ก็ยังเป็นอันทรงรับรองข้อที่พระนางมัลลิกากราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้นว่า ไม่มีใครจะเป็นที่รักของตนยิ่งกว่าตน และพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระธรรมบทว่า “ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รักพึงรักษาตนไว้ให้ดี บัณฑิตพึงประคับประคองตนตลอดยาม (คือวัย) ทั้งสามยามใด

ยามหนึ่ง” นี่เป็นพระพุทธโฆษาจารย์เตือนไว้เพื่อมิให้หลงลืมตนเองไปเสีย หน้าที่ของตานั้นจะต้องรักษาประคับประคองตนเองไว้ให้ดี

ควรสังเกตว่าพระพุทธองค์มิได้ตรัสสอนว่า จงรักตนหรือควรรักตนหรือต้องรักตน เพราะตนเป็นที่รักของตนอยู่แล้วแก่ทุก ๆ คน คือทุก ๆ คนต่างรักตนเองอยู่ด้วยกันแล้ว และรักยิ่งกว่าสิ่งอื่นหรือใครอื่นทั้งหมด เมื่อมีความจริงอยู่ดังนี้จึงไม่จำเป็นจะต้องตรัสสอนให้รักตนเข้าอีก แต่ตรัสสอนให้ทำความรู้ดังกล่าวและให้รักษาตนให้ดี

คิดดูอีกสักหน่อย เมื่อเกิดมาก็มาตนผู้เดียว คราวจะตายไปก็คงไปตนผู้เดียวอีกเหมือนกัน บุคคลและสิ่งทั้งปวงแม้จะเป็นที่รักยิ่งนัก ก็เกิดขึ้นหรือมาพบกันเข้าในภายหลังและมีอยู่เฉพาะในชีวิตนี้ ไม่มีที่จะไปด้วยกันกับตนในภพหน้า สิ่งที่จะไปด้วยคือบุญหรือบาปที่ทำไว้เอง แม้ในชีวิตนี้ก็มิใช่จะร่วมสุขร่วมทุกข์ไปด้วยกันทุกอย่าง เช่นถึงคราวเจ็บก็ต้องเจ็บเอง ใครจะเจ็บแทนกันหาได้ไม่ ตนเองเท่านั้นต้องร่วมสุขทุกข์กับตนเองตลอดไป ในคราวเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในโลกนี้โลกหน้า ในมนุษย์ ในนรก ในสวรรค์ ตลอดถึงนิพพาน ก็เป็นเรื่องของตนเองผู้เดียวทั้งหมด

พิจารณาให้ตระหนักในความจริงดังนี้ จะช่วยถอนความผูกใจเป็นทุกข์ออกไปได้บ้างไม่มากนักน้อย.

การแสวงหาตนนั้นประเสริฐ

ในครั้งพุทธกาล เมื่อพระเจ้ามหากปิณะทรงสละราชสมบัติเสด็จออกจากรัฐของพระองค์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ประทานอุปสมบทให้เป็นภิกษุแล้ว ฝ่ายพระเทวีของพระองค์มีพระนามว่าอินชา ได้เสด็จติดตามไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงสอดส่ายพระเนตรหาพระราชาวาจะประทับอยู่ที่ไหน ในหมู่พระพุทธรูปที่หนึ่งแวดล้อมพระพุทธรูปอยู่นั้น เมื่อไม่ทรงเห็น ก็กราบทูลถามพระพุทธรูปว่า ได้ทรงเห็นพระราชาบ้างหรือ พระพุทธรูปก็ได้ตรัสถามว่า ทรงแสวงหาพระราชูประเสริฐหรือว่าแสวงหาพระองค์เอง (ตน) ประเสริฐ พระนางทรงได้สติกราบทูลว่า แสวงหาตนประเสริฐ ทรงสงบระงับฟังธรรมได้ ครั้นทรงสดับธรรมไป ก็ทรงเกิดธรรมจักขุ คือดวงตาเห็นธรรม

ที่เรียกว่าธรรมจักขุนี้ มีแสดงไว้ในที่อื่นว่า คือเกิดดวงตาเห็นธรรมขึ้นว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา” ได้แก่เห็นธรรมดาที่เป็นของคู่กัน คือเกิดและดับ จะกล่าวว่าเห็นความดับของทุกสิ่งที่เกิดมาก็ได้

ชีวิตนี้เรียกได้ว่าเป็นความเกิดสิ่งแรก ซึ่งเป็นที่เกิดของสิ่งทั้งหลายในภายหลัง ก็ต้องมีความดับ สิ่งที่ได้มาพร้อมกับชีวิตก็คือตนเอง นอกจากตนเองไม่มีอะไรทั้งนั้น สามีภรรยาบุตรธิดาททรัพย์สินเงินทองไม่มีทั้งนั้น เรียกว่าเกิดมาตัวเปล่า มาตัวคนเดียว

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “ตนแลเป็นคติ (ที่ไปหรือการไป) ของตน” ในเวลา
ดับชีวิต ก็ตนเองเท่านั้นต้องไปแต่ผู้เดียวตามกรรม ทั้งทุกสิ่งไว้ในโลกนี้ แม้ชีวิตร่างกาย
นี้ก็นำไปด้วยไม่ได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

“บุคคลผู้จะต้องตายทำบุญและบาปทั้งสองอันใดไว้ในโลกนี้ บุญบาปทั้งสอง
นั้นเป็นของผู้นั้น ผู้นั้นพาเอาบุญบาปทั้งสองนั้นไป บุญบาปทั้งสองนั้นติดตามผู้นั้นไป
เหมือนอย่างเงาที่ไม่ละตัว” ก็เมื่อตนเองเป็นผู้มาคนเดียวไปคนเดียว เมื่อมาก็มา
ตามกรรม เมื่อไปก็ไปตามกรรม ถึงผู้อื่นก็เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็ใครทั้งนั้น คือ
จะเป็นสามี ภรรยา เป็นบุตรธิดา เป็นญาติมิตร หรือแม้เป็นศัตรู ต่างก็มาคนเดียว
ตามกรรม ไปตามกรรม ฉะนั้น ก็ควรที่จะต้องรักตน สงวนตน แสวงหาตนมากกว่า
ที่จะรัก จะสงวน จะแสวงหาใครทั้งนั้น

คำว่า ‘แสวงหาตน’ เป็นคำมีคติที่ซึ่ง คิดพิจารณาให้เข้าใจให้ดี จะบังเกิด
ผลดียิ่งนัก แต่ที่จะเริ่มแสวงหาตนได้ก็ต้องได้สติย้อนมาถึงตนในทางที่ถูกต้อง และ
คำว่าแสวงหาตน หาได้มีความหมายว่าเห็นแก่ตนไม่ เพราะผู้เห็นแก่ตน หาใช่ผู้ที่
แสวงหาตนไม่ กลายเป็นแสวงหาสิ่งที่มีใช้ตนไปเสีย.

ธรรมกับความยิ่งใหญ่

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า “วโส อิสฺสริยํ โลกํ อํานาจเป็นใหญ่ในโลก” ข้อนี้เป็นความจริง ผู้ซึ่งยิ่งใหญ่ย่อมต้องมีอำนาจ ปราศจากอำนาจเสียแล้ว ย่อมยิ่งใหญ่ไม่ได้ แต่ก็มีความจริงอีกข้อหนึ่งว่า ผู้มีอำนาจต้องมีธรรมจึงจะใช้อำนาจให้เป็นไปโดยชอบ ยังให้เกิดความสุขแก่ตนและผู้อื่น ถ้าไม่มีธรรมก็จะใช้อำนาจในทางมิชอบ ก่อให้เกิดความทุกข์เดือดร้อนได้มากหรือน้อยสุดแต่อำนาจที่มีอยู่ และใช้ไปโดยสถานะอย่างไร เพราะไม่มีอะไรจะเป็นเครื่องยับยั้งผู้มีอำนาจได้นอกจากธรรม การลงโทษต่าง ๆ ตลอดถึงคุกตะรางนั้น สำหรับผู้มีอำนาจใช้แก่ผู้อื่น มิใช่สำหรับตนเอง กรรมเท่านั้นจะให้ผลแก่ผู้ก่อกรรมทุกคน ในเมื่อแก่งอม ดังที่เรียกว่า “วิบากแก่งอม” เหมือนอย่างผลไม้ที่แก่งอมแล้ว ก็หลุดจากตัวเอง โดยไม่ต้องมีใครปลิด แต่เมื่อไรเล่า กรรมจะให้ผลดั่งนั้น คนทั่วไปมองไม่ค่อยเห็น นอกจากผู้มีปัญญาพิจารณา จึงจะเห็นว่ากรรมให้ผลอยู่ตั้งแต่ทำแล้ว

พระมหากษัตริย์และผู้ปกครองประชาชนทุกระดับ ย่อมทรงพระราชอำนาจ และทรงอำนาจตามระดับ นักปราชญ์ตั้งแต่ก่อนพุทธกาลจนถึงพระพุทธเจ้า จึงได้แสดงราชธรรมไว้เป็นอันมาก เช่นที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม โดยเฉพาะข้อ ๕ คือมัททวะ ความอ่อนโยน มีอธิบายตามพระธรรมเทศนาทศพิธราชธรรมที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ได้ทรงถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ ว่า

“ความเป็นผู้มีอภัยภัยอ่อนโยน ไม่ตั้งดีด้วยอำนาจถัมภะ (ความดีดุษเสา) มีความอ่อนโอนไปตามเหตุผลตามความสมควรดังที่เรียกว่า การนวลิกะ เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุที่ควรดำเนิน และมีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ผู้เจริญ อ่อนโยนต่อบุคคลที่เสมอกันและต่ำกว่า วางตนสม่ำเสมอไม่กระด้างดูหมิ่นผู้อื่น ด้วยอำนาจมานะเพราะชาติ โคตร ยศ ทรัพย์ เป็นต้น ชื่อว่า มัททวะ คุณข้อนี้ทำให้ผู้ใหญ่และผู้่น้อยเป็นที่นับถือของกันและกัน ยังหมูให้ดำเนินไปโดยสวัสดิกล่าวโดยเฉพา ข้อที่พระมหากษัตริราชเจ้ามีพระราชอภัยภัยอ่อนโยน ไม่ตั้งดีถือพระองค์ ด้วยอำนาจถัมภะ เมื่อมีผู้มาราบทูลตักเตือนด้วยข้ออรรถข้อธรรม ที่ก่อปรด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นวิสัยของบัณฑิตชน มิได้ทรงห้ามปรามคัดค้าน ทรงวิจารณ์โดยถ้วนถี่ ถ้าดีชอบ ก็ทรงอนุโมทนาแล้วทรงอนุวัตตาม และไม่ทรงถือพระองค์ด้วยอำนาจมานะ ทรงมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมแก่ท่านผู้เจริญโดยวัยและเจริญโดยคุณ ไม่ทรงดูหมิ่น ดังนี้จัดเป็นมัททวะ บทที่ ๕”

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๒ นี้ ขอเดชะอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระกุศลบารมี อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระภัทรมหาราช ผู้ทรงปฏิรูปด้วยมัททธรรมและราชธรรมทั้งหลายในประชาชนทั้งปวง พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระราชโอรสธิดาทุกพระองค์.

แสวงหาตนคือแสวงหาธรรม

คำสอนของพระพุทธเจ้าบางคำ ผู้ที่ขาดความไตร่ตรองอาจฉวยเอาไปในทางผิด ดังเช่นที่ตรัสสอนให้แสวงหาตนว่าดีกว่าแสวงหาใครอื่น ฉะนั้น ท่านจึงสอนให้พิจารณา ให้รู้ทั่วถึงอรรถ (ความหรือผล) ให้รู้ทั่วถึงธรรม (ข้อธรรมหรือเหตุ) แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ท่านสอนไว้อย่างรอบคอบดังนี้ จึงควรทำความเข้าใจกันว่าคำว่า ‘แสวงหาตน’ มีอรรถมีธรรมอย่างไร

ที่แรกควรจะแยกคำออกไปก่อนว่าคำนี้ประกอบด้วยคำ ๒ คำคือ ‘แสวงหา’ คำหนึ่ง ‘ตน’ อีกคำหนึ่ง คำว่า ‘ตน’ มีอรรถคือความหมายอย่างไร ตนหมายถึงตัวเราเองของทุก ๆ คนและหมายถึงสิ่งที่เป็นของตนหรือเนื่องอยู่กับตนด้วย เช่นตัวเรานี้เกิดมาชาติตระกูลเป็นอย่างนี้ ได้เล่าเรียนศึกษามีวิชาความรู้是这样 ได้ทำ การงานมีฐานะตำแหน่งอย่างนี้ ได้ทำกรรมดีเป็นคนดีอย่างนี้ หรือได้ทำกรรมชั่วไม่ดี เป็นคนไม่ดีอย่างนี้ ตนหมายถึงตัวเราในตัวอย่างนี้ ส่วนชาติตระกูล วิชาความรู้ ฐานะตำแหน่งการงาน กรรมดีหรือชั่วที่ทำ เป็นสิ่งที่เป็นของตนหรือเนื่องกับตน ในสัพปุริสธรรมข้ออัตตัญญาตา (ความเป็นผู้รู้จักตน) ก็มีอธิบายโดยนัยดังกล่าว ว่าเป็น รู้จักตนโดยชาติตระกูลเป็นต้น ว่าเรามีชาติตระกูลเป็นต้นอย่างนี้ ๆ

คำว่า ‘แสวงหา’ ก็คือพยายามเสาะหาค้นหาให้พบให้ได้ เพื่อที่จะเข้าใจ คำว่า ‘แสวงหาตน’ ให้ดีก็ควรคิดถึงเรื่องที่เป็นเหตุให้ตรัสคำนี้สอน เรื่องหนึ่งก็คือ นางอนินชาเทวี เสด็จติดตามแสวงหาพระราชสวามี อีกเรื่องหนึ่งเมื่อต้นพุทธกาล

ภิกษุทศศีลคุมาร ๓๐ คน เทียวติดตามหญิงบำเรอคนหนึ่ง ที่ลักห่อของมีค่าหนีไป พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้แสวงหาตนทั้งสองเรื่อง และบุคคลในเรื่องทั้งสองก็ได้สตรับรอง ขึ้นทันทีว่าแสวงหาตนประเสริฐกว่า จิตที่ถอนจากความผูกพันไขว่คว้าในบุคคลอื่น สิ่งอื่น กลับมาตั้งสงบอยู่ได้ในทางธรรม และก็จะได้พบตัวเอง ที่มีความสุขอันเกิดจากความมีจิตสงบนั้น

ข้อว่าในธรรมจะเป็นในธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือในธรรมเทศนา คือคำแสดงอธิบายธรรมหรือในทางที่ถูกที่ชอบตามเหตุผล แม้ที่เคยทราบก็ได้ เพราะถ้าจิตไม่สงบตั้งมั่น จะฟังจะอ่านธรรมหาได้ไม่ พอจิตตั้งสงบลงได้ ก็จะสามารถฟังได้ และจะได้ปัญญาในธรรม จะมองเห็นสัจจะในตนเอง ทั้งที่เป็นตัวทุกข์ทั้งที่เป็นตัวเหตุ เกิดทุกข์คือความปรารถนายึดถือ นี้แหละเป็นความรู้ธรรมในชื่อว่า 'รู้ทั่วถึงธรรม' รู้ขึ้นดังนี้เมื่อใด จิตจะสงบลงได้เมื่อนั้น และการปฏิบัติทุกอย่างที่เป็นไปในทางข่มใจ ให้สงบตั้งมั่นในธรรม ให้ได้ปัญญาในธรรม เรียกได้ว่าเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมทุกอย่าง

แสวงหาตนจึงหมายถึงแสวงหาธรรมที่จะเป็นที่พึ่งดับทุกข์ของตนลงได้แล.

อบรมปัญญาเพื่อความสิ้นทุกข์

ในขณะที่จิตใจเป็นสมาธิจะปรากฏวิเวก คือ ความสงบสงัด นำให้เกิดความสุข ซึ่งเป็นความสุขอันประณีตลึกซึ้ง ยิ่งกว่าความสุขที่เกิดจากภายนอก และเมื่อได้ความสุขอันเกิดจากวิเวกแม้สักครั้งหนึ่ง ก็จะได้ปัญญา คือตัวความรู้ขึ้นด้วยตนเองว่า สมาธิให้ความสุขยิ่งกว่าความสุขในอารมณ์ภายนอก จะทำให้เกิดฉันทะ ความพอใจในสมาธิยิ่งขึ้น ในวิเวกคือความสงบสงัดอันเกิดจากทำสมาธินี้จะไม่มีการมีอารมณ์คือเรื่องทั้งหลาย จะไม่มีกิเลสเป็นต้นว่าความชอบ ความชัง ความหลงในอารมณ์ทั้งหลาย จะไม่มีความกระวนกระวายกระสับกระส่ายเดือดร้อนในอารมณ์ทั้งหลาย จะไม่มีการบ่นว่าเป็นทุกข์ บ่นว่าเดือดร้อน บ่นว่ารำคาญ บ่นว่าชอบคนนั้นไม่ชอบคนนี้ จะไม่มีการนึกถึงสิ่งนั้นสิ่งนี้ คนนั้นคนนี้เรื่องนั้นเรื่องนี้ เป็นการปลอดโปร่ง เป็นความว่างจากสิ่งที่จะทำให้เดือดร้อนกระสับกระส่ายทุกอย่าง แต่ว่าความสงบสงัดอันเกิดจากสมาธินี้จะได้ก็ในขณะที่ทำสมาธิ เมื่อออกจากสมาธิแล้วความสงบสงัดนั้นก็หายไปก็จะกลับมาพัวพันกับอารมณ์ คือเรื่องทั้งหลายไปตามเก่า ก็จะชอบบ้างจะชังบ้างจะหลงบ้างในอารมณ์นั้น ๆ

เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้อบรมปัญญา คือตัวความรู้ แต่ว่าการอบรมปัญญา จะทำได้ให้บังเกิดผลก็ต่อเมื่อจิตใจมีความสงบสงัดอันเกิดจากสมาธิ เพราะว่าจิตใจที่มีลักษณะดังนั้น เป็นอุเบกขา คือความวางเฉยอันได้แก่เคยยึดอะไรไว้ถืออะไรไว้ก็วางลงได้ เคยยุ่งเคยกระสับกระส่าย เคยพัวพัน อยู่กับเรื่องทั้งหลาย ก็หยุดก็เฉยได้

เมื่อมีความวาง และมีความเฉยอยู่ได้ดังกล่าวมานี้ จึงจะได้เป็นตัววิเวก คือ ความสงบ สว่าง และเมื่อเป็นเช่นนี้ จิตใจก็ปราศจากความลำเอียงไปเพราะชอบบ้าง เพราะชังบ้าง เพราะหลงบ้าง เป็นการยกจิตใจขึ้นเหนืออารมณ์และเหนือกิเลสทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็สามารถที่จะใช้จิต ที่กำลังสงบสว่างเป็นอุเบกขาเช่นนี้ พิจารณาดูให้เห็นอารมณ์ทั้งหลาย โดยตรงก็คือพิจารณาดูนามรูปอันนี้ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสมมติบัญญัติ ว่าเป็นเรา เป็นเขา เป็นที่ยึดถือว่าเป็นของเราเป็นของเขา ซึ่งเป็นตัวยุ่งเหยิงพันกันอยู่ พิจารณา ดูย้อนกลับเข้าไปในขณะที่จิตยังไม่ได้สมาธิก็ย่อมจะพบว่า นามรูปอันเป็นที่ตั้งแห่ง ความยึดถือนี้ เป็นตัวยุ่งเหยิงพันกันอยู่เป็นอันมาก และก็เพราะตัวกิเลสคือตัวต้นหา ความดิ้นรนทะยานอยาก อุปาทาน ความยึดถือนี้เองเป็นตัวก่อให้เกิดความยุ่งเหยิงขึ้น แม้สงบได้ด้วยสมาธิเป็นความสงบสว่าง ซึ่งให้บังเกิดความสุขได้เป็นอย่างดี ประณีต แต่เมื่อยังมีความยึดถือพันกันอยู่ ยังปลงลงไปไม่ตก ก็ย่อมจะยังไม่สามารถจะกำจัด จะบรรเทาตัวกิเลสในใจเหล่านี้ไปได้

เพราะฉะนั้น ก็หัดพิจารณาเป็นเครื่องปลงใจลงให้เห็นอนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกข์ซึ่ง มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา และอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนของนามรูปและของสิ่งทั้งหลาย บรรเทาความยึดมั่นถือมั่นลง สิ่งที่เคยแบกเอาไว้เป็นทุกข์มากก็จะผ่อนลงไป อันนี้แหละเป็นตัวปัญญา

เมื่อทำสมาธิและคอยอบรมปัญญาเพิ่มเติมอยู่เสมอ ก็ย่อมจะได้ความรู้ถึงความจริง อันจะทำให้ความทุกข์สิ้นไปได้โดยลำดับ.

หลักคิดสอนใจ ๓ ประการ

บัดนี้ ปีเก่า ๒๕๑๒ ได้ล่วงไป อย่างสิ้นปีใหม่ ๒๕๑๓ ได้มีการบำเพ็ญกุศล การรื่นเริง ส่งปีเก่ารับปีใหม่กันตามประเพณี เหมือนดังที่เคยทำมาทุก ๆ ปี และทุก ๆ คนก็ได้ผ่านปีเก่าพบปีใหม่เพิ่มขึ้นอีกครั้ง ใครที่มีโชคไม่ค่อยดีในรอบปีที่ผ่านมา ก็ปรารถนาจะพบโชคที่ดีในปีใหม่ ใครที่พบโชคดีมาแล้วก็อยากจะพบอีก ใครที่มีทุกข์มากในรอบปีที่ผ่านมา ก็ปรารถนาจะพบสุขบ้างในรอบปีใหม่ แต่ผลที่ปรารถนาทั้งหลายหาได้เกิดขึ้นเพราะเพียงความปรารถนาเท่านั้นไม่ ย่อมเกิดแต่เหตุแห่งผลนั้น ๆ คือ กรรมอันได้แก่การที่กระทำของแต่ละบุคคลตามหลักกรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”

ในปีใหม่นี้จึงน่าจะตรวจพิจารณากรรมกันเสียสักที่ว่า กรรมของเราที่ทำอยู่เป็นอย่างไร ควรจะเว้นอะไร ทำอะไร ส่วนกรรมที่ทำไปแล้วในรอบปีเก่า ๆ ก็เป็นอันทำไปแล้วจะแก้ไขให้เป็นอันไม่ทำหาได้ไม่ จะแก้ไขก็ที่จะทำขึ้นใหม่เท่านั้น ทุกคนย่อมมีหน้าที่เป็นภาระธุระที่จะปฏิบัติสืบต่อไปตามตำแหน่งหรือตามหน้าที่ของตน การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตเป็นกรรมดี หรือกุศลกรรมอย่างหนึ่งที่จะต้องทำด้วยความตั้งใจที่แน่วแน่มั่นคง ควรตั้งใจเว้นกรรมที่เป็นทุจริตต่าง ๆ ตั้งใจที่จะเลิกใช้ความโลภ โกรธ หลง เป็นผู้นำแห่งชีวิต แต่ใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นผู้นำ โดยใช้ความคิดที่เป็นสามัญสำนึกนี้แหละเป็นเครื่องแหวกกิเลสที่ปกคลุมจิตใจอยู่อย่างหนาแน่น ดังเช่นใช้ความคิดว่า

ข้อ ๑ เราได้มีความปลอดภัยจากความชั่วทุจริต ในรอบปีที่แล้ว หรือในเวลา
ที่แล้่วมา (ถ้าเราทำได้) เพราะผลแห่งความดีคุ้มครองอยู่ ดังที่กฎหมายเอง ก็ถือว่า
ทุกคนยังไม่เชื่อว่าได้ทำผิดในเมื่อความผิดแม้ที่ได้ทำแล้ว ยังไม่ถูกยกขึ้นพิสูจนตามหลัก
กฎหมาย ทางหลักแห่งกรรมก็แสดงว่า “บาปยังไม่ให้ผลเพียงใด แม้คนบาปก็ยังเห็น
ผลดีอยู่เพียงนั้น” ฉะนั้น เราควรชอบใจความดี เห็นคุณของความดีที่คุ้มครองเราอยู่
และตั้งใจละกรรมชั่วทำกรรมดีกันเสียแต่บัดนี้

ข้อ ๒ เราได้มีมาโดยลำดับเพราะไม่มีคนชั่วมากคอยตัดรอนเบียดเบียนเรา
ฉะนั้น เราก็ควรเห็นคุณของคนทั้งหลายที่ชาติ ๆ ที่เขาอดกลั้นต่อเรามาได้จนบัดนี้
และตั้งใจสนองคุณเขาด้วยเล็กทำอะไรที่เป็นการตัดรอน เบียดเบียนเขาเสียสักที่เกิด

ข้อ ๓ เราก็อายุล่วงเข้ามาถึงเพียงนี้แล้ว ใกล้ตายเข้ามาทุกที จะเอาไป
ข้างไหนกัน พอเสียสักที และตั้งใจใช้ชีวิตที่เหลืออยู่ที่น้อยกว่าที่ล่วงไปนี้ ทำความดี
ให้แก่ชีวิตกันเสียสักทีเกิด ข้อที่เราได้ให้กิเลสนำชีวิตมานานแล้ว จะยอมเป็นทาส
ของกิเลสไปถึงไหนกัน จะให้นำไปนรกหรือนำไปสู่ความสาบแช่งของคนทั้งหลาย
ในภายหลังกันถึงไหน พอเสียที่แก่กิเลส ให้ความดีนำชีวิตแทนเกิด จะได้อยู่ก็เป็นสุข
ตายก็เป็นสุข

สนใจด้วยความคิดทำนองนี้อยู่เนือง ๆ จะเกิดความดีความสุขปีใหม่ขึ้นอย่าง
แน่นอน.

สำคัญที่ใจ

“ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้วจะพูดหรือจะทำ ทุกข์ย่อมติดตามผู้นั้นไปเพราะเหตุนั้น เหมือนอย่างล้อไปตามรอยเท้าโคที่ลากเกวียนไปฉะนั้น” นี่เป็นคำแปลพระพุทธานุญาตในพระธรรมบทคาถาต้น กับอีกบทหนึ่งในลำดับต่อไปว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว จะพูดหรือจะทำ สุขย่อมติดตามผู้นั้นไปเพราะเหตุนั้นเหมือนอย่างเงาไม่ละตัวฉะนั้น”

พระธรรมบท ๒ ข้อนี้ควรถือเป็นข้อเตือนใจของทุก ๆ คน ทราบว่ามีชาวต่างประเทศหลายคนได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะได้อ่านพบพระธรรมบทคาถาแรกนี้ เป็นเหตุเริ่มแรก เพราะได้เกิดสะกิดใจข้อความที่นำไปให้เกิดแสงสว่างขึ้น ทำให้มองเห็นสัจจะซึ่งไม่เคยคิดเห็นมาแต่ก่อน จึงน่าจะลองเพ่งพินิจดูว่า มีของดีที่นำอัครรรยอยู่ที่ตรงไหน

ของดีได้มีตั้งแต่คำแรกว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า” และคำขยายต่อไปว่า “มีใจประเสริฐสุด สำเร็จแล้วด้วยใจ” เพราะไม่มีคำสอนที่ไหนแสดงสอนอย่างนี้ และทุก ๆ คนก็มิได้เคยคิดอย่างนี้ เคยแต่คิดออกไปข้างนอก ไม่ได้ย้อนคิดกลับเข้ามาถึงใจเอง ครั้นเมื่อได้สดับฟังหรือได้อ่านข้อความนี้จะเกิดทั้ง และจะเห็นด้วยว่าจริงที่เดียว ทุก ๆ อย่างมีใจนี้แหละเป็นหัวหน้าใหญ่ เกิดจากใจจะพูดจะทำอะไรจากใจทั้งนั้น เพราะคำว่าธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐ อธิบายง่าย ๆ

ว่าสิ่งทั้งหลาย ทุก ๆ อย่างมีใจเป็นหัวหน้าใหญ่นั่นเอง ที่ว่าสำเร็จด้วยใจก็คือเกิดจากใจ ดังจะเห็นได้จากการพูด การทำทุกอย่างว่าเกิดจากใจนี้เอง มิใช่เกิดจากเทวะหรือมนุษย์ ที่เหนืมาบงการมาสั่งมาบันดาล เพราะถ้าใจไม่สั่งไม่ตั้งเจตนาที่จะพูดจะทำแล้ว จะไม่เกิดการพูดการทำใด ๆ ขึ้นเลย เช่น ถ้ามีใครมาสั่งให้พูดให้ทำอะไร ถ้าใจของเรา ปฏิเสธ เราก็จะไม่พูดไม่ทำตามที่เขาสั่ง ถ้าใจของเรารับหรือเชื่อฟัง เราจึงพูดหรือทำ เมื่อดูเฝ้า ๆ ก็เหมือนว่าเราได้พูดหรือทำตามที่เขาสั่ง แต่เมื่อดูให้ซึ่งเข้ามา จะเห็นว่า ใจเรานั้นเองสั่งต่างหาก ฉะนั้น ความสำคัญจึงอยู่ที่ใจของเราเอง

เป็นอันตรัสสอนให้กลับเข้ามาเห็นความสำคัญของใจตนว่า เป็นผู้ยิ่งใหญ่จะบันดาลให้เกิดอะไรแก่ชีวิตทุกอย่าง ไม่ว่าชีวิต ทุกข์สุขอยู่ที่ใจนี้แหละ เป็นอันตรัสสอนให้กลับมาแสวงหาตนกันเสียที จะได้หยุดเชื่อฟังสิ่งภายนอก หันกลับมาใช้สติปัญญา พินิจพิจารณาด้วยตนเอง จะได้รู้จักใจตนเองกันเสียที แทนที่จะไปเที่ยวแสวงหาหัวหน้า ผู้บันดาลในภายนอก และข้อความต่อไปก็ชี้ชัดเจนแล้วว่า ถ้าใจร้าย ก็จะพูดจะทำที่จะ เป็นเหตุก่อทุกข์ให้เกิดขึ้นตามหลังมาทันที ถ้าใจดีผ่องใสก็จะพูดจะทำ ที่จะเป็นเหตุ ก่อสุขให้เกิดขึ้นตามหลังมาทันทีเหมือนกัน โดยไม่ต้องรอไปเมื่อนั้นเมื่อนี้ในอนาคต เหมือนอย่างล้อตามหลังโคที่ลากเกวียน หรืออย่างเงาไม่ละตัว นำคิดให้สะกิดใจ อย่างยิ่ง.

เวรไม่ระงับด้วยเวร

“ผู้ใดผูกใจโกรธถึงการล่วงเกินนั้นว่า ‘คนนั้นด่าเรา ประหารเรา ชนเรา ลักทรัพย์ของเรา’ เวรของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบ ส่วนผู้ใดไม่ผูกใจโกรธถึงการล่วงเกินนั้น เวรของพวกเขาย่อมสงบ อันเวรย่อมไม่สงบด้วยเวรในที่ไหน ๆ แต่ย่อมสงบด้วยความไม่จองเวร นี่เป็นธรรมเก่า ก็คนพวกอื่น (จากบัณฑิต) ย่อมไม่รู้ว่าจะพากัน ย่อยยับในท่ามกลางการทะเลาะวิวาทนี้ ชนเหล่าใดแลในกลุ่มนั้นย่อมรู้ ความหมายมั่น วิวาท ย่อมสงบได้จากชนเหล่านั้น” นี่เป็นพระพุทธานุญาตในธรรมบทที่มีความชัดเจน อันใคร ๆ อ่านก็อาจเข้าใจได้ทันที และเป็นข้อสะกิดใจอย่างดียิ่ง

แต่ก็อาจจะค้านว่าเป็นคำสอนที่บริสุทธิ์เกินไปกว่าที่จะพึงปฏิบัติได้ในทางคติโลก เพราะในทางคติโลก จะต้องมีการต่อสู้กัน ทั้งในทางที่ผิดกฎหมายและถูกกฎหมาย ในทางผิดกฎหมายเช่นเมื่อเขาประหาร ก็ประหารตอบ ในทางถูกกฎหมายก็คือ แจ้งความเจ้าหน้าที่ และฟ้องร้องกันเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด ข้อค้านนี้ถ้าพิจารณาดู ให้ดีแล้วจะเห็นว่า ค้านขึ้นเพราะยังไม่เข้าใจพระพุทธานุญาตนี้ดีพอ การต่อสู้ในทางผิดกฎหมายนั้นก็เป็น การผิดทางคติโลกอยู่แล้ว ส่วนการต่อสู้กันตามกฎหมายก็เป็นการ ปฏิบัติไปตามวิถีที่ทางโลกรับรองว่าถูก สำหรับผู้ที่อยู่ในโลก

พระพุทธานุญาตก็ได้ทรงสั่งสอนให้คนละเมิดกฎหมายของบ้านเมือง แต่กลับ ทรงบัญญัติพระวินยอนุวัตรกฎหมายก็มี และเมื่อมีใครมาเบียดเบียนภิกษุ ก็โปรดให้ ขออารักขาจากทางบ้านเมืองได้ การขออารักขานี้ก็คือขอความคุ้มครอง มิให้พวก

อันธพาลมาเบียดเบียน มิใช่ขอให้ทางบ้านเมืองลงโทษใคร เพียงแต่เพื่อรักษาตนให้พ้นอันตรายจากคนพาลสันดานชั่วเท่านั้น นี่แสดงว่าแม้ทางพระพุทธศาสนาก็มองเห็นความจำเป็นของระบอบการปกครองของบ้านเมืองที่ต้องมีรัฐบาล มีทหารตำรวจมีศาล มีคุกตะราง เป็นต้น

แต่ก็เป็นความจริงอยู่ว่า ชื่นเชื่อว่าเวรทั้งปวงย่อมเกิดจากการผูกใจโกรธ ดังที่ตรัสไว้ นั่น คือเมื่อมีใครมาประพุดล้วงละเมิดใครเข้าก่อน คนที่ประพุดล้วงละเมิดเรียกว่าบุคคลที่ ๑ คนที่ถูกล้วงละเมิดเรียกว่าบุคคลที่ ๒ เมื่อบุคคลที่ ๒ ผูกใจโกรธขึ้นมา เวนคือความเป็นศัตรูกันก็เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้ง ๒ นั้นทันที และเมื่อบุคคลที่ ๒ ไปประพุดล้วงละเมิดตอบก็กลายเป็นบุคคลที่ ๑ และบุคคลที่ ๑ เดิมก็กลายเป็นบุคคลที่ ๒ คือถูกเบียดเบียน เป็นการตอบแทน ทั้ง ๒ ฝ่ายนี้จึงสืบต่อความเป็นศัตรูกันให้ยืดยาวจนกว่าจะมองเห็นทุกข์โทษของความผูกเวรหรือความเป็นศัตรูกันว่าพากันย่อยยับ ล่มจมไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย แล้วสงบความผูกใจโกรธเสียได้นั้นแหละ เวนจึงสงบลงได้

นี่เป็นสัจจะที่เป็นความจริงทุกกาลสมัยดังที่ตรัสเรียกว่าเป็นธรรมเก่า ฉะนั้นประโยชน์อะไรจะต้องผูกเวรกัน เมื่อควรจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายก็ทำไป ส่วนใจก็ไม่ควรผูกโกรธจองเวรดังที่เรียกว่าผูกอาฆาต ซึ่งจะทำให้ใจไม่มีความสุขมีแต่ความร้อน ความผูกโกรธผูกอาฆาตนั้นโดยที่แท้เป็นการอาฆาตตนเอง คือ ประหารความสุข ความดีของตนเอง เป็นการก่อไฟเผาตนเอง.

ความไม่เบียดเบียนกันเป็นสุข

“ความไม่เบียดเบียน คือ ความสำรวมระวังในสัตว์ทั้งหลาย เป็นสุขในโลก”
“ผู้สำรวมอยู่ย่อมไม่ก่อเวร” พระพุทธอุทานและพระพุทธภาษิตข้างต้นนี้ ทำให้นึกถึงพระมหากุรุธาของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระบรมครูในโลก พระองค์ทรงมีพระมหากุรุธาแก่บุคคลทุกฝ่าย ดังจะพึงเห็นได้เช่นในเรื่องคนที่จองเวรเป็นศัตรูกัน ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประพฤติล่วงเกินในอีกฝ่ายหนึ่งขึ้นก่อน ฝ่ายที่ถูกล่วงเกินนั้นก็ผูกโกรธตอบเกิดความจองเวรกันขึ้นแล้วก็โต้ตอบกันไปมา พระองค์จะได้ตรัสสอนแต่บุคคลที่ล่วงเกิน ดังจะกล่าวว่าคุณุคคลที่ ๒ เพียงฝ่ายเดียวว่าอย่าผูกเวรโต้ตอบเท่านั้นก็หาไม่ได้ แต่ได้ตรัสสอนบุคคลที่ ๑ คือผู้ที่ล่วงเกินเขาก่อนว่าให้มีความสำรวม อย่าได้ประพฤติล่วงเกินต่อใคร ๆ เพราะถ้าจะตรัสสอนแต่ฝ่ายเดียวก็ย่อมจะเป็นการประทานพระกรุณาไม่ทั่ว เช่น สอนแต่บุคคลที่ ๒ มิให้โต้ตอบ ส่วนบุคคลที่ ๑ ไม่ตรัสสอนคล้ายกับจะปล่อยให้รังแกเอาได้ตามใจชอบ แล้วก็สอนผู้ที่ถูกรังแกแต่ฝ่ายเดียวให้ไม่จองเวรไม่ได้ตอบ

เมื่อตรวจดูคำสั่งสอนทั้งปวงด้วยดีแล้ว พอจะประมวลกล่าวได้ว่า พระองค์แล้วตรัสสอนบุคคลที่ ๑ หรือบุคคลที่จะเป็นบุคคลที่ ๑ ให้มีความสำรวมระวังในสัตว์ทั้งหลาย เป็นเหตุให้เกิดความงดเว้นจากความประพฤติเบียดเบียนใคร ๆ ทั้งหมด คำสั่งสอนเรื่องศีลย่อมรวมอยู่ในข้อนี้

ศีลเป็นข้อปฏิบัติป้องกันความประพฤติเบียดเบียนกัน ตรัสสอนเรื่องนี้แก่คน เป็นประการแรก ทรงเห็นว่าความสุขในโลกก็คือความไม่เบียดเบียนกัน อันได้แก่ ความสำรวมระวังในสัตว์ทั้งหลายดังที่ได้ตรัสอุทานขึ้น และข้อนี้ก็คือศีลนั่นเอง ทั้งยัง ได้ตรัสซีกว่า ผู้ที่สำรวมระวังอยู่ย่อมไม่ก่อเวร

นอกจากนี้ยังได้ตรัสสอนให้ทำอัชโยโทษคือยอมรับว่าทำผิด ถ้าได้ทำผิด คือ ประพฤติล่วงละเมิดออกไปแก่ใคร ๆ ดังที่เรียกว่า “ขอโทษ” หรือ “ลูกะโทษ” หรือ “แสดงโทษ” เพราะสามัญชนที่ยังมีกิเลสคือโลกโกรธหลงอาจล่วงละเมิดแก่ใคร ๆ ได้ ในเมื่อความสำรวมระวังซึ่งเป็นตัวสติเครื่องเหนี่ยวรั้งมีกำลังไม่พอ ถ้าเป็นดังนั้นก็รู้สำนึกในความผิดของตน ถ้าสามารถจะแสดงความขอโทษแก่ผู้ที่ตนล่วงเกินได้ ก็แสดงความขอโทษเสีย ถ้าไม่อาจจะแสดงได้ ก็ให้แสดงแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์หรือผู้มีศีล ถ้าไม่อาจจะหาบุคคลเช่นนั้นได้ก็แสดงแก่ตนเอง คือสารภาพแก่ใจตนเองในเบื้องหน้า ที่บูชาหรือที่ไหนก็ได้ และตั้งใจสำรวมระวังที่จะไม่ประพฤติเช่นนั้นอีก

ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นธรรมเครื่องเจริญในพระธรรมวินัยของพระองค์ อีกฝ่ายหนึ่งดังที่เรียกบุคคลที่ ๒ คือผู้ที่ถูกเบียดเบียน ตรัสสอนให้ไม่ผูกเวรตอบ และ ตรัสสอนให้มีการให้อภัย ดังที่เรียกว่า “ยกโทษให้” ทั้งได้ตรัสสอนให้ทุก ๆ คน ทุก ๆ ฝ่ายเจริญพรหมวิหารธรรม คือแผ่เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในกันและกัน ตลอดจนถึงในสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณในทิศทั้งปวง

พระพุทธเจ้าได้ประทานพระมหากรุณาไว้ครบถ้วน แม้จะนี้ จึงทรงเป็นพระบรมครู ในโลก.

ทางปิดกั้นมาร ๕

“ผู้ที่มัวแต่เห็นอารมณ์ว่างาม ไม่สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่ ไม่รู้ประมาณ ในโภชนะ เกียรติคร้าน หย่อนความเพียร มารย่อมรังควานเอาได้เหมือนอย่างลมรังควาน ต้นไม้ที่อ่อนกำลังต้านทาน ส่วนผู้ที่ไม่มัวเห็นแต่อารมณ์ว่างาม สำรวมดีในอินทรีย์ ทั้งหลายอยู่ รู้ประมาณในโภชนะ มีความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เริ่มความเพียรไปแล้ว มารย่อมไม่รังควานเอาได้ เหมือนอย่างลมไม่รังควานภูเขาหินได้”

ข้อความข้างบนนี้ เป็นคำแปลคาถา ๒ คาถาในพระธรรมบทซึ่งมีเนื้อความเป็นคู่กันแต่ตรงกันข้าม เป็นคำที่เตือนใจคนทั้งปวงได้เป็นอย่างดี

มีคำที่น่าจะชี้แจงก่อน คือคำว่า อารมณ์ มักพูดหมายกันถึงอาการหรือภาวะทางจิตใจ เช่นว่า อารมณ์ดี อารมณ์ไม่ดี หรืออารมณ์หงุดหงิด หรือไม่หงุดหงิด เป็นต้น แต่อันที่จริงคำนี้หมายถึงเรื่องในใจ คือเรื่องที่จิตคิดหรือดำริหรือหมกมุ่นถึง จะเป็นเรื่องอะไรก็ตาม เรียกว่าอารมณ์ทั้งนั้น และการเขียนคำนี้ก็มักจะมีผิด คือเขียน ใช้ ‘ย’ การันต์ (ว่าอารมณ์) ต้องใช้ ‘ณ’ การันต์ จึงจะถูก ส่วนที่ใช้ ย การันต์นั่นคือ ‘รมย์’ แปลว่า ‘ยินดีบันเทิง’ เช่นที่พูดว่า ‘รื่นรมย์’ ก็อารมณ์คือเรื่องนี้เอง ที่ก่อให้เกิดภาวะทางจิตใจ เช่น ‘ความยินดี คือชอบใจ ความยินร้าย คือไม่ชอบใจ ความหลงมกมาย คือความติด ความไม่รู้’ ที่เรียกว่า ‘กิเลส’ แปลว่า ‘เครื่องเศร้าหมองใจ’

จิตใจของคนทั่วไปย่อมมีอารมณ์และกิเลสประจำอยู่เสมอ เพราะทุกคนมี ‘อินทรีย์’ เป็นที่รับอารมณ์ คำว่า ‘อินทรีย์’ แปลว่า ‘ส่วนที่เป็นใหญ่’ ที่มีอยู่ในตัวบุคคล

ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และ มนะหรือมโน (ใจ) ๕ ส่วนข้างต้น หมายถึง ส่วนที่เป็นประสาททั้ง ๕ แต่ละข้อเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน คือ ตาในการเห็นรูป หูในการฟังเสียง จมูกในการสูดดมกลิ่น ลิ้นในการลิ้มรส กายในการถูกต้องสิ่งที่มาถูกต้อง ส่วนมนะในการรู้ทุก ๆ อย่าง ประกอบอยู่กับส่วนทั้ง ๕ นั้นได้ รู้โดยคิดไป โดยลำพังด้วย และจิตใจทั่วไปก็มักจะชอบดูชอบฟัง เป็นต้น แต่สิ่งที่เป็นของสวय ของงาม มักจะตะกละคือไม่รู้จักอ้อมจักพอ ในการ 'กิน' ทั้งทางกายทั้งทางใจ

อารมณ์ทั้ง ๖ มีเรื่องรูปเป็นต้น เป็น 'โภชนะ' ของจิตที่กระหายจะกินแต่ที่ งาม ๆ ดี ๆ ทำให้เกิดจรรณชาติความเพียรที่จะละความชั่วทำความดี มารที่แปลว่า 'ผู้ฆ่าผู้ทำลาย' ก็ได้โอกาสเข้าย่ำยีรังควาน ท่านจำแนกได้ ๕ อย่างคือ *ขันธมาร* มารคือขันธ ได้แก่รูปและนามซึ่งเป็นส่วนกายใจของทุก ๆ คน *กิเลสมาร* มารคือกิเลสในจิต *อกิสังขารมาร* มารคือกรรม *มัจจุมาร* มารคือความตาย *เทพุตตมาร* มารคือเทพผู้มุ่งร้าย มารเหล่านี้ย่อมไม่สามารถรังควานย่ำยีผู้ที่ไม่มัวเห็นแต่อารมณ์ว่างาม สාරวมอินทรีย์เป็นอย่างดี รู้ประมาณในการกิน มีความเชื่อในพระรัตนตรัย และในกรรม มีความเพียรปฏิบัติจัดทำกิจที่ควรทำทั้งหลาย.

สาระและอสาระ

“ผู้ที่มีความเห็นในสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ มีความเห็นในสิ่งที่เป็นสาระว่าไม่เป็นสาระ มีความดำริผิดเป็นทางดำเนินนั้น ย่อมไม่บรรลूसິงที่เป็นสาระ ส่วนผู้ที่รู้สิ่งเป็นสาระโดยเป็นสิ่งที่ป็นสาระ และสิ่งที่ไม่เป็นสาระโดยเป็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระ มีความดำริชอบเป็นทางดำเนินนั้นย่อมบรรลूसິงที่เป็นสาระ” นี้เป็นพระพุทธานุญาตในพระธรรมบท แสดงถึงความรู้ความเห็นกับทั้งความดำริที่ดำเนินไปของบุคคล ว่าเป็นเรื่องสำคัญ

สิ่งทั้งหลายที่ทุก ๆ คนเผชิญอยู่เป็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระ คือไม่มีแก่นสารก็มีเป็นสิ่งที่ป็นสาระก็มี ซึ่งจะต้องเลือกว่าจะถือเอาอย่างไร ถ้ามีความรู้เห็นผิด ก็มีความดำริคือความคิดเห็นผิด ก็จะปล่อยสิ่งที่ป็นสาระ คว้าเอาสิ่งที่ไม่เป็นสาระเข้าไว้ ถ้าเห็นถูกจึงจะเป็นไปตรงกันข้าม

คนบางคนมีความคิดเห็นของตนแน่นอนอยู่แล้วในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนไต่ยาก และก็จะดำริคือคิดไปตามความรู้เห็นนั้น ถ้าถูกก็เป็นการดี แต่ถ้าผิดก็มีโทษมากเพราะจะตั้งไปในทางผิดอย่างไม่กลับหลังหัน

การที่เปลี่ยนยากมิใช่เพราะเห็นผิดดังลงอย่างเดียว ยังแถมมีทิวฐิมานะหรือความตื้อตึงอีกด้วย คือความไม่ยอม บางทีก็รู้ว่าไม่ดีไม่ถูก แต่ก็ถืออย่างนี้ ดังเช่นสัณฐัชยปริพาชก อาจารย์เก่าของท่านพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ท่านทั้งสองบวชเป็นปริพาชกในสำนักของอาจารย์สัณฐัชยมาก่อน เมื่อได้พบพระอัสสชิ ฟังคำสอน

โดยย่อของท่านว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีวาตะอย่างนี้” เกิดดวงตาเห็นธรรม จึงไปหาอาจารย์ลาไปบวชในสำนักพระพุทธเจ้า และชักชวนอาจารย์ให้ไปด้วย แต่อาจารย์ สัญชัยไม่ยอมไป ถามท่านทั้งสองนั้นว่า ในโลกนี้คนโง่มากหรือคนฉลาดมาก ท่านทั้งสองตอบว่าคนโง่มาก จึงว่าถ้าเช่นนั้นให้คนฉลาดไปหาพระพุทธเจ้า ส่วนคนโง่จัก มาหาตน

เรื่องนี้แสดงว่าเมื่อไม่ยอมสละความเห็นเก่า ก็ไม่อาจรับสิ่งใหม่ได้ เหมือนอย่างเรื่องถั่วเต็มในเรื่อง ‘ถั่วซา’ ในพระพุทธศาสนานิกายเซนของญี่ปุ่นมีว่า ท่านนานอิน อาจารย์ชาวญี่ปุ่นผู้หนึ่งสมัยพระเจ้าเมจิ (๑๘๖๘-๑๙๑๒) ได้ต้อนรับ ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยคนหนึ่ง ผู้มาเพื่อจะไต่ถามเรื่องเซน ท่านนานอินเลี้ยง น้ำชา ท่านได้รินน้ำชาเต็มถ้วยอาคันตุกะของท่านแล้วก็ยังรินเรื่อยไป ศาสตราจารย์ ผู้นั้นมองดูน้ำชาล้นถ้วยดังนั้น นานเข้าจนไม่อาจจะเฉยอยู่ต่อไปได้ จึงกล่าวขึ้นว่า “ถ้วยล้นแล้ว น้ำชาจะไม่เข้าไปอีก” ท่านนานอินกล่าวว่า “ก็เหมือนถั่วนี้ ท่านเต็ม ด้วยความคิดความเห็นของท่านเอง ข้าพเจ้าอาจจะแสดงเซนแก่ท่านได้อย่างไร ถ้าท่าน ไม่เทถั่วของท่านให้เป็นถั่วเปล่าเสียก่อน”

จิตที่อบรมดีย่อมให้ผลดี

“ผนย้อมรั้วรดเรือนที่มุ่งไม่ตีฉันใด ราคะ (ความตั้งใจชอบ) ย้อมรั้วรดจิตที่มีได้อบรมแล้วฉันนั้น ผนไม่รั้วรดเรือนที่มุ่งตีแล้วฉันใด ราคะไม่รั้วรดจิตที่อบรมดีแล้วฉันนั้น” นี่เป็นพระพุทธานุภาพในธรรมบทอีก ๒ คาถาที่ตรัสเป็นคู่กัน มีอุปมา (ข้อที่นำมาเปรียบเทียบ) อุปไมย (ข้อที่ถูกเปรียบเทียบ) สมบูรณ์ และเป็นความจริงสำหรับบุคคลทั่วไป ไม่จำเพาะแก่บรรพชิต และผู้ที่อบรมจิตดียังเปรียบเหมือนเพชรในนิทานเรื่องหนึ่งว่า

ครั้งหนึ่งท่านกุโธซึ่งเป็นพระอาจารย์ของพระเจ้าจักรพรรดิ ได้เดินทางท่องเที่ยวไปผู้เดียวมุ่งจะไปยังเมืองอีโตซึ่งเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมและการเมืองแห่งโชกุน ครั้นมาถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งชื่อตาเกนากาในเวลาเย็น บังเอิญฝนตกหนัก ท่านกุโธเปียกชุ่มไปทั้งตัวและรองเท้าฟางก็เปียกหลุดเป็นชิ้น ๆ จึงแวะเข้าไปที่บ้านหนึ่งเพื่อซื้อรองเท้าฟางเปลี่ยนใหม่ สตรีแห่งบ้านได้ให้รองเท้าแก่ท่าน เมื่อเห็นท่านเปียกชุ่มไปทั้งตัวก็เชื้อเชิญให้ท่านพักแรมเพราะฝนกำลังตกหนัก ท่านยอมรับพักที่บ้านนั้น ฝ่ายสตรีแห่งบ้านได้นำท่านไปพบมารดาของตนและพวกเด็ก ๆ ท่านสังเกตเห็นพวกเขาเศร้าหมองมีทุกข์จึงได้ถาม สตรีผู้นั้นก็เล่าความว่า สามีของตนเป็นนักเลงการพนันและเป็นนักเลงสุรา ได้พนันก็ซื้อสุราดื่มเมาน่าละอาย เสียพนันก็หยิบยืมเงินเขา บางคราวเมามากจนไม่กลับบ้าน จะทำอย่างไร ท่านกุโธกล่าวว่า ท่านจะช่วยเอง แล้วท่านก็มอบเงินให้คนในบ้านนั้นไปซื้อเหล้าไวน์และอาหารอย่างดีมา

ท่านนั่งทำสมาธิเบื้องหน้าที่บูชาในบ้านนั้น บอกให้คนอื่น ๆ ไปพัก ฝ่ายชายแห่งบ้านนั้นได้กลับบ้านประมาณเที่ยงคืน ร้องเอะอะเรียกกรรยาให้จัดอาหารมาให้ ท่านกุโดกล่าวว่าท่านมีอาหารเตรียมไว้ให้คือเหล้าไวน์และปลา ท่านบังเอิญถูกฝนและได้รับเชิญให้พักที่นี่ ท่านเชิญเขาให้บริโภค ชายผู้นั้นดื่มเหล้าไวน์หมดแล้วก็เหยียดกายลงนอนข้าง ๆ ท่านกลับไปจนถึงรุ่งเช้า เขาตื่นขึ้นลืมเรื่องเมื่อคืนนี้หมด ถามท่านกุโดซึ่งยังนั่งสมาธิอยู่ว่า ท่านเป็นใคร ครั้นท่านแสดงตัวว่าท่านคือกุโดแห่งกโยโต เขาก็เกิดความละอาย ขอขมาท่าน ท่านจึงกล่าวโอวาทว่าทุกสิ่งในชีวิตนี้ไม่เที่ยง ชีวิตนี้สั้นมาก ถ้าชายผู้นั้นยังเล่นการพนันและดื่มต่อไป ก็จะไม่มีความเหลือสำหรับจะพบความสำเร็จอย่างอื่น ทั้งจะทำให้ครอบครัวเป็นทุกข์เดือดร้อนด้วย ชายผู้นั้นได้ความสำนึกขึ้นทันทีเหมือนดังตื่นขึ้นจากหลับ เขาร้องขึ้นว่า ท่านว่าถูกต้อง เขาจะตอบแทนคำสอนอันน่าอัศจรรย์ของท่านได้อย่างไร เขาขอร้องที่จะช่วยถือสิ่งเล็กน้อยของท่านเดินไปส่งท่านในระยะทางเล็กน้อย ท่านอนุญาตเขาเดินตามท่านไป ๓ ไมล์ ท่านบอกให้เขากลับ เขาขอต่อไปอีก ๕ ไมล์ แล้วอีก ๑๐ ไมล์ เมื่อครบ ๑๐ ไมล์หลังนี้แล้วท่านบอกให้เขากลับ เขากล่าวว่าเขาขอตามท่านไปตลอดระยะเวลาที่เหลือแห่งชีวิต

เรื่องนี้แสดงว่าจิตที่อบรมดีก็เหมือนอย่างเพชร แม้พบตามถนนก็เป็นลาภอย่างยิ่งของผู้พบ.

ศรัทธาเป็นเครื่องกันใจจากบาป

“ผู้ทำบาปย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ เศร้าโศกในโลกหน้า ชื่อว่าเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมที่เศร้าหมองของตน ย่อมเศร้าโศกเดือดร้อน” นี่เป็นพระพุทธานุญาตในธรรมบทอีกบทหนึ่งที่ตรัสปรารภคนอาศัยหมู่เลี้ยงชีวิตผู้หนึ่งชื่อว่านายจุนทะ เรื่องย่อมีว่า

นายจุนทะมีอาชีพเลี้ยงและฆ่าหมูขายมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ วิธีฆ่าหมูของนายจุนทะก็เป็นการทารุณ นายจุนทะไปเที่ยวกว้านซื้อลูกหมูชาวบ้าน ในชนบทต่าง ๆ มาเลี้ยงไว้ เมื่อโตได้ขนาดก็จับผูกเอาค้อนทุบเพื่อให้เนื้อหนาขึ้น แล้วจับสอดไม้เข้าไปในปากให้ปากอ้าแล้วรอกน้ำร้อนเข้าไปล้างสิ่งสกปรกในท้องให้ออกทางเบื้องล่าง และราดที่ตามตัวจนหนังดำถลอกออก ทั้งใช้คบไฟเผาขน ตัดศีรษะรองโลหิตดื่มบริโภคเนื้อกันในครอบครัว และขายเนื้อสุกรเลี้ยงชีวิตทำนองนี้มานานจนแก่ ไม่ทำบุญแม้สักอย่างหนึ่ง

วันหนึ่งล้มเจ็บลง มีอาการมากขึ้นจนถึงเพ้อเป็นเสียงสุกรขณะที่ถูกฆ่าคลานไปด้วยมือและเข้าแบบสี่ขาไปในห้องเรือน ไม่มีใครสามารถจะจับห้ามไว้ได้ เขาได้คลานไปมา ร้องเป็นเสียงสุกรอยู่ดังนั้นถึง ๗ วัน จึงถึงแก่กรรมในวันที่ ๘

พวกภิกษุได้กราบทูลเรื่องนี้แก่พระพุทธเจ้า พระองค์จึงได้ตรัสพระคาถาดังที่ได้แปลไว้ข้างต้นนั้น เรื่องทำนองที่เล่านี้ได้มีอยู่หลายเรื่อง แม้ในสมัยหลัง ๆ มานี้ผู้ที่ได้ทำอกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้มาก เมื่อเวลาใกล้จะตายมีอาการเพ้อแสดง

กิริยาทางกาย และเสียงวิปริตคล้ายสัตว์ มีตัวอย่างอยู่มากมาย แสดงว่าบาปและผลของบาปมีจริง ใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตามที่ แต่ผู้ที่ไม่เชื่ออย่างคนตาบอดเดินหัวเราะทำบุญ มักจะทำบาปต่าง ๆ โดยปราศจากความระมัดระวัง จะเดินดิ่งไปสู่นรกคือความทุกข์ขั้วตีทั้งปวง เมื่อยังไม่ถึงนรก ก็อาจรำเริง เหมือนอย่างคนตาบอดเดินหัวเราะไปหาเหวลึก ถึงนรกเข้าเมื่อไรจึงจะเห็นผลของอกุศลกรรม ทั้งโดยปกติคนทั่วไปย่อมมีสามัญสำนึกในบาปบุญคุณโทษอยู่ไม่มากนักน้อย ความสำนึกของตนก็อาจจะหลอนตนเองอยู่เสมอ เมื่อระลึกกรรมที่ชั่วของตน ส่วนผู้ที่เชื่อ จะทำบาปได้ยาก จะมีความเชื่อเป็นเครื่องกั้นใจได้เป็นอย่างดีจากบาป

เรื่องโลกนี้โลกหน้าเป็นเรื่องสำคัญที่ควรเชื่อว่ามี เช่นเดียวกับผลของกรรมที่ควรเชื่อว่ามี ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ว่ากรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่วในโลกนี้ หรือในโลกหน้า หรือในโลกที่ต่อไปจากโลกหน้า เพราะควรเชื่อพระวาจาของพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ เหมือนดังสีหเสนาบตีฟังพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องอานิสงส์ของท่าน แล้วกราบทูลว่าอานิสงส์ในปัจจุบัน ตนก็รู้เองได้ ส่วนอานิสงส์ในชาติหน้าตนไม่รู้ แต่ก็เชื่อในพระพุทธเจ้า

เอาอย่างสีหเสนาบตีน่าจะดีกว่า จะได้ไม่ต้องตายอย่างน่าสังเวชแบบนายจุนทะในเรื่องนี้.

คติของผู้ทำบุญและทำบาป

“ผู้ทำบุญไว้แล้วย่อมบันเทิงในโลกนี้ บันเทิงในโลกหน้า ชื่อว่าบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมที่บริสุทธิ์ของตนย่อมบันเทิงยินดี” นี้เป็นพระพุทธานุญาตในธรรมบทที่แสดงถึงผลที่ผู้ทำบุญไว้ได้รับ ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้ที่ทำบาปไว้ โดยทรงปรารภอุบาสกผู้ประพฤติธรรมคนหนึ่ง ซึ่งป่วยหนักใกล้จะตาย ได้เห็นคตินิมิต (นิมิตคือสิ่งที่ปรากฏขึ้นแสดงคติที่จะไป) ที่ดี แต่ปรารถนาที่จะอยู่ฟังพระสวดให้จบเสียก่อน จึงร้องบอกให้รอก่อน พวกบุตรหลานคิดว่าเพื่อไปจึงพูดเตือนสติ แต่อุบาสกผู้นั้นก็กล่าวว่าเรามีได้เพื่อ เขาได้เห็นอย่างนั้น ๆ จริง ๆ

อันคติของคนเราที่เป็นไปตามกรรมนั้นเมื่อยังไม่ถึงตัวของใครเข้าก็ยังไม่รู้ เพราะคนที่ยังไม่ตายก็ยังไม่รู้วาระจิตขณะที่จะตาย ถึงจะไม่รู้ก็ต้องรู้เข้าวันหนึ่งจนได้ด้วยกันทุกสัตว์บุคคล แต่การที่ไปรู้เข้าในวาระสุดท้ายนั้น แก่ไขอะไรไม่ทันเสียแล้ว และอะไรก็ช่วยไม่ได้ จะมีทรัพย์สินเงินทองเท่าไร จะมีอำนาจวาสนาเท่าไรก็ช่วยไม่ได้ ฉะนั้น จะทำความรู้เสียตั้งแต่ขณะที่ชีวิตยังดี ๆ อยู่ก็ไม่ดีกว่าหรือ คือทำความรู้ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ ดังในพระธรรมบทข้างต้น หรือที่ตรัสไว้ในทางตรงกันข้ามว่าผู้ที่ทำบาปไว้ ก็เศร้าโศกในโลกนี้ ในโลกหน้าเป็นต้น แสดงว่าคติของผู้ทำบุญหรือทำบาปย่อมมีอยู่ตั้งแต่ในโลกนี้ จะกล่าวว่ามิได้ตั้งแต่ทำก็ได้ คือ ทำบาปเมื่อใด ทางดำเนินก็เป็นทุกข์ (คติที่ชั่ว) เมื่อนั้น ทำบุญเมื่อใด ทางดำเนินก็เป็นสุขคติ (คติที่ดี) เมื่อนั้น ในปัจจุบันบัดนี้เอง แต่ว่าผลเก่า ๆ และกิเลสกำบังจิตใจอยู่มากจึงมองไม่เห็น ผลเก่า ๆ นั้นก็คือผลของกรรมเก่าที่กำลังให้ผลอยู่

ยกตัวอย่างร่างกายที่ยังแข็งแรง เมื่อมีโรคอะไรเริ่มเกิดขึ้น สมมติว่าเกิดเป็น มะเร็งลำไส้ขึ้น ที่แรกก็ยังไม่รู้เพราะความแข็งแรงของร่างกายต้านทานอยู่ จนกว่ากำลัง ของโรคร้ายแรงกว่ากำลังต้านทาน จึงปรากฏอาการของโรคให้รู้ แต่ก็สายไปเสียแล้ว อันที่จริงคดีของโรคร้ายเริ่มขึ้นแล้วตั้งแต่เมื่อเริ่มเป็น หากจะคิดถึงหมอให้หมอตตรวจ ร่างกายอยู่ และเชื่อปฏิบัติตามคำแนะนำของหมอ ก็จะบำบัดโรคที่พึงบำบัดได้ตั้งแต่ ต้นมือ

อีกอย่างหนึ่งคือกิเลสแรงที่กำบังปัญญาได้แก่ความโลภ โกรธ หลง แรง ทำให้ มองไม่เห็นสัจจะ ลากยศเป็นต้นที่สั่งสมเข้ามาด้วยอำนาจกิเลสแรงกล้า เท่ากับเป็น เชื้อไฟที่สั่งสมเข้ามากองไว้เพื่อเผาตัวเองแต่ก็ไม่รู้ เหมือนอย่างคนที่ถูกเขาหลอกไป เพื่อจะทำลายล้าง เดินหัวเราะรำเรงไปสู่ความวิบัติ อันที่จริงหลอกตัวเองต่างหาก คือ กิเลสแรงที่กำบังปัญญานี้แหละ

ฉะนั้น ถ้าหาโอกาสไปหาหมอกันบ้าง ให้ตรวจทางจิตใจ คือพระบรมศาสดา หมายความว่า หาโอกาสฟังธรรม รักษาศีล ทำความสงบใจและอบรมปัญญาในธรรม กันบ้าง ก็จะทำให้เกิดสติปัญญาที่ถูกต้องขึ้นได้บ้าง จะทำให้ปฏิบัติ กาย วาจา ใจ ให้เป็นไปตามคลองธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชาในวันมาฆปุณณมีนี้แล.

ธรรมอันเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรม

“ผู้ทำบาปย่อมเดือดร้อนในโลกนี้ เดือดร้อนในโลกหน้า จึงเดือดร้อนในโลกทั้งสอง เดือดร้อนอยู่ที่เราทำบาปแล้วไปทุกคติ (คติที่ชั่ว) ย่อมเดือดร้อนอย่างยิ่ง (ส่วน) ผู้ทำบุญไว้อย่อมขึ้นบานในโลกนี้ ขึ้นบานในโลกหน้า จึงขึ้นบานในโลกทั้งสอง ขึ้นบานอยู่ที่เราทำบุญแล้ว ไปสุคติ (คติที่ดี) ย่อมขึ้นบานอย่างยิ่ง” พระพุทธภาษิตในธรรมบทนี้ตรัสย้ำเรื่องบุญบาป และผลของบุญบาป เพื่อเตือนใจอยู่บ่อย ๆ เพราะคนเป็นอันมากมักจะทำดียาก แต่ทำชั่วง่าย “กรรมที่ไม่ดีไม่เกื้อกูล คนทำงาน กรรมที่ดีที่เกื้อกูล ทำยากยิ่งนัก” คุณก็ไม่น่าจะเป็นดั่งนี้กันโดยมาก ด้วยเหตุที่ขาดธรรมอันเป็นเบื้องต้นของกุศลธรรมทั้ง ๒ ประการ คือ ศีล กับ ความเห็นที่ตรง ศีลนั้นหมายถึงความที่สามารถงดเว้นใจได้จากการที่จะทำไปตามอำนาจของโลก โกรธ หลง เช่น เห็นทรัพย์ของผู้อื่นเกิดอยากได้ แต่ก็งดเว้นใจได้ โกรธใครขึ้นมาอยากจะทำร้ายถึงดเว้นใจได้ เช่นเดียวกัน มีใครเขาขอให้ทำอะไรผิด ๆ รู้สึกว่าตัวเองไปตามลูกขอ แต่ก็งดเว้นใจไว้ได้ หรือมีใครมาขอร้องบอกกล่าวให้เชื่อให้ทำไปตามเขา แต่ก็งดเว้นใจได้

นี่แหละเป็นศีลที่จะต้องมีเป็นภาคพื้นก่อน กับอีกข้อหนึ่ง คือความเห็นที่ตรง อันหมายถึงตรงต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นี่แหละเป็นข้อสำคัญ เพราะโดยมากท่านตรัสสอนไว้อย่างหนึ่ง ส่วนตนมีความเห็นไปเสียอีกอย่างหนึ่ง ไม่ตรงกันกับของท่าน เหตุดังนี้แหละจึงทำดียากทำบาปง่าย

เครื่องวัดความเป็นคนดีคนชั่วคือศีล และความเห็นนี้เองซึ่งทุก ๆ คนอาจรู้ได้ที่ตนเอง ถ้ายังดเว้นใจตนเองไม่ได้จากการที่จะต้องทำไปตามอำนาจกิเลสก็ยังคงเป็นคนชั่วอยู่ และถ้าความเห็นยังไม่ตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ยังคงเป็นคนชั่วอยู่ แต่ถ้างดเว้นใจตนเองได้ มีความเห็นตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงจะเป็นคนดี ได้มีพระพุทธภาสิตตรัสไว้ว่า ความดีคนดีทำง่ายคนชั่วทำยาก ส่วนความชั่วคนชั่วทำง่าย (แต่) คนดีคนประเสริฐทำยาก (คือทำไม่ได้เอาทีเดียว)

วิธีฝึกตนที่จะให้เป็นคนดีนั้น เบื้องต้นคือใช้เครื่องวัดดังกล่าววัดดูตนเองว่าเป็นคนเช่นไร วัดให้รู้จักตนเองตามเป็นจริงเสียก่อน

อันเรื่องของกิเลสนั้นสามัญชนทุกคนย่อมมีอยู่ พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นก็เพื่อสอนคนที่มีกิเลสนี้แหละ ถ้าคนทั้งปวงไม่มีกิเลสกันแล้ว พระพุทธศาสนาก็ไม่จำเป็นต้องมี ฉะนั้น ความมีกิเลสจึงมิใช่เป็นเรื่องเสียหายหรือผิดธรรมดาสำหรับสามัญชน เรื่องเสียหายอยู่ที่ความงดเว้นใจตนเองไม่ได้ และมีความเห็นไม่ตรงต่อคำสอนของพระพุทธเจ้าต่างหาก เสียหายอย่างไร คือต้องเป็นคนบาป คิดถึงบาปก็เดือดร้อน และคนบาปก็ต้องไปตามทางของคนบาป อันเรียกว่าทุกข์ ต้องเดือดร้อนยิ่งขึ้น

คิดถึงพระพุทธวณะช่างต้นดังกล่าวนี้อยู่บ่อย ๆ จะช่วยให้ละบาปทำบุญได้ สะดวกขึ้นและมากขึ้น เป็นการนำตนให้เข้าพวกคนดีมีความชื่นบานอยู่ในความดีทั้งในปัจจุบันและภายหน้า.

พูดอย่างไร-ทำอย่างไร

“ถ้าคนกล่าวคำที่มีประโยชน์แม้มาก แต่เป็นผู้ประมาทไม่ทำ (คือปฏิบัติตาม) คำนั้น เขาไม่เป็นผู้มีส่วนแห่งสามัญผล (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ) เหมือนคนเลี้ยงโคนโคของผู้อื่น ไม่มีส่วนแห่งเบญจโครส ฉะนั้น ถ้าคนกล่าวคำที่มีประโยชน์แม้น้อย เป็นผู้ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ละระคะ โทสะ โมหะ มีความรู้ชอบ มีจิตหลุดพ้นเป็นอย่างดี ไม่ยึดมั่นในโลกนี้และโลกอื่น เขาเป็นผู้มีส่วนแห่งสามัญผล” นี่เป็นพุทธภาษิตในธรรมบทอีก ๒ บท ที่ตรัสปรารภภิกษุ ๒ รูป ผู้เป็นสหายกันมาแต่ก่อนบวช เมื่อเข้ามาบวชพร้อมกันแล้ว รูปหนึ่งเรียนรู้พระพุทธรวจนะมาก แต่ไม่ปฏิบัติเพียงแต่สั่งสอน มีศิษย์เรียนธรรมมาก อีกรูปหนึ่งไม่ได้เรียนรู้อะไรมาก เรียนทางปฏิบัติกรรมฐานโดยตรง เพียรปฏิบัติบรรลุมรรคผลถึงที่สุด เป็นอาจารย์มีศิษย์ทางปฏิบัติมากเหมือนกัน

คราวหนึ่งได้ไปเฝ้าพระบรมศาสดา พักอยู่กับภิกษุสหายผู้เป็นอาจารย์บอกปริยัติ ภิกษุผู้สหายนั้นคิดจะไล่เลี้ยงแบบท่าน เพราะคิดหมิ่นว่าท่านไม่ได้เรียนรู้อะไรมาก จะได้ปรากฏว่าท่านไม่ค่อยจะรู้อะไร พระบรมศาสดาทรงพระกรุณาภิกษุผู้สนทนนั้นว่าจะไปบอกละอายเสียเปล่า จึงเสด็จไปยังที่อยู่ของภิกษุทั้ง ๒ รูปนั้น ประทับนั่งบนพุทธาสนะแล้ว ตรัสถามปัญหาทางปฏิบัติตั้งแต่ขั้นสมาธิขั้นสูงคือฌานสมาธิจนถึงมรรคผลทุกชั้นโดยลำดับ ภิกษุผู้สนทนผู้เรียนรู้มากตอบไม่ได้ทุกข้อ แต่พระภิกษุผู้รหัดตอบได้ทุกข้อ พระองค์ได้ประทานสาธุการโดยลำดับ และได้ตรัสธรรมบทที่

แปลไว้ข้างต้นนั้น มีความเทียบกันแจ่มแจ้งแล้วว่า ระหว่างคนที่พูดมากแต่ไม่ทำ กับคนที่พูดน้อยแต่ทำนั้น ข้างไหนจะดีกว่ากัน

ที่ว่าพูดมากหรือน้อยนั้นก็หมายถึงพูดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ เช่นคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า ข้ออุปมาที่แจ่มแจ้ง คือที่เทียบกับคนเลี้ยงโค ก็หมายถึงคนที่รับจ้าง เขาเลี้ยง มีได้เป็นเจ้าของโค เมื่อเลี้ยงตลอดวันแล้วก็นับโคส่งเจ้าของ รับค่าจ้างไป ไม่ได้บริโภคเบญจโครส ที่แปลว่ารสของ (นม) โค ๕ อย่าง ได้แก่ นมสด นมส้ม เนยใส เปรี้ยว เนยข้น

คนที่พูดธรรมมากแต่ก็ไม่ปฏิบัติก็เหมือนเช่นคนรับจ้างเขาเลี้ยงโคนั้น ย่อมไม่มี ส่วนแห่งสมณภาวะ คือ อริยมรรคผลทุกชั้น หรือแม้ผลของการปฏิบัติธรรมชั้นต่ำ ลงมา เพราะไม่ทำ ได้แต่พูดธรรมของท่านเท่านั้น ของตนเองไม่มี ส่วนเจ้าของโค ย่อมได้บริโภคเบญจโครส ผู้ที่ปฏิบัติธรรมก็เหมือนเช่นนั้น แม้จะพูดน้อยแต่ปฏิบัติเพื่อ ละกิเลสทั้งปวงได้ ย่อมมีส่วนแห่งสมณภาวะทุกชั้น

พระพุทธภาชิตนี้นอกจากเป็นคำเตือนพวกภิกษุ หรือจะกล่าว่ว่าตลอดถึง พุทธศาสนิกชนทั้งปวงในทางศีลธรรมโดยตรงแล้ว ยังเป็นคำเตือนในทางคติโลกได้ อีกด้วย คือเมื่อพูดดีแล้ว จะเป็นการพูดด้วยจำคำดี ๆ ของใครมาพูดก็ตาม พูดด้วย คิดปรุงคำดี ๆ ขึ้นก็ตาม ก็ควรทำดีด้วยตนเองอย่างที่พูดนั้นด้วย.

ความไม่ประมาท

“ความไม่ประมาท เป็นทางแห่งความไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่ประมาทแล้วชื่อว่าย่อมไม่ตาย ผู้ประมาทแล้วย่อมเป็นเหมือนผู้ที่ตายแล้ว บัณฑิตทราบข้อนี้โดยความแตกต่างกันตั้งอยู่ในความไม่ประมาท บันเทิงยินดีในความไม่ประมาท ยินดีในธรรมที่เป็นทางประพฤติของพระอริยะทั้งหลาย บัณฑิตเหล่านั้นมีความเพียรติดต่อเพ่งพินิจก้าวไปเบื้องหน้ามั่นคงเป็นนิตย์ เป็นผู้ทรงปัญญา ย่อมถูกต้องนิพพานอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยม” นี่เป็นธรรมบทที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงความแตกต่างกัน แห่งความไม่ประมาทกับความประมาท ทั้งคู่นี้เป็นคำที่พูดเปรียบเทียบกันเป็นที่รู้และเข้าใจกันโดยมาก การทำอะไรที่ขาดความระมัดระวัง ขาดความรอบคอบ ตลอดถึงขาดความเพียร ไม่รีบทำให้ทันกาลเวลาทันท่วงที ก็เรียกกันว่าความประมาท คือความที่ปล่อยสติหรือความหลงลืมสติเสีย ฉะนั้น สติจึงเป็นธรรมที่เป็นอุปการะสำคัญ ถ้าขาดสติไปเสีย ก็เป็นความประมาท มีสติรักษาอยู่ก็เป็นความไม่ประมาท

สติคือความระลึกได้หรือความสำนึกขึ้นมาได้ มีอาการเป็นความรู้ความตื่น เป็นเครื่องรักษาใจ รักษาตน เป็นเครื่องห้ามหรือยับยั้งไว้ ทำให้ตื่นเหมือนอย่างตื่นจากหลับ ทำให้รู้เหมือนอย่างรู้เมื่อตื่นขึ้น เมื่อมีสติอยู่จึงเป็นผู้ไม่ประมาท คือไม่เผลอเพลิน

ในโลกนี้มีสิ่งที่ทำให้เส้นเลือดฝอยไหลเวียนอยู่มาก เช่นความตึงอยู่ในวัยหนุ่มสาว ความไม่มีโรค ชีวิต ความประจวบกับลาภยศสรรเสริญสุข ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรารถนา ทั้งปวง เมื่อขาดสติเสียอย่างเดียวก็น่าจะเกิดความเส้นเลือดฝอยไหลเวียนไปในสิ่งเหล่านี้ โลก โกรธ หลง ก็เกิดตามมา พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนให้หัดทำสติด้วยการหมั่นพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเราต้องแก่เจ็บตาย ต้องพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักชอบใจทั้งสิ้น เพื่อให้เกิดสติระลึกได้หรือสำนึกขึ้นได้ จะช่วยแก้ความเส้นเลือดฝอยไหลเวียนซึ่งเป็นตัว ความประมาทได้ เพราะจะทำให้เกิดความสำนึกรอบคอบขึ้น ไม่เผลอสติเผลอปัญญา และไม่มัวเมาเพลิดเพลินไปด้วยอำนาจความยินดี และสตินี้เองจะเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้รีบเร่งทำความเพียรในกรณียะ คือกิจที่ควรทำทั้งปวง ไม่ปล่อยให้เวลาให้ล่วงไป โดยเปล่าประโยชน์ หรือใช้เวลาไปในทางกระทำที่ผิดต่าง ๆ นี้แหละคือความไม่ประมาท ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทางแห่งความไม่ตาย ส่วนความประมาทตรงกันข้าม

พระพุทธโฆษาจารย์นำมาใช้ตักเตือนกันในเรื่องทั้งหลายเป็นอันมาก เช่นในเรื่องชักรบ เพื่อให้ชักรบด้วยความไม่ประมาท คือด้วยความมีสติระมัดระวัง มิฉะนั้นจะก่ออุบัติเหตุต้องบาดเจ็บล้มตาย เรียกได้ว่าความประมาทเป็นทางแห่งความตาย แต่ก็ควรใช้ตักเตือนให้มากกว่านั้น เพราะการทำทุจริตทุกอย่าง ก็เกิดจากความประมาท เช่นเดียวกัน

กล่าวได้ว่าความเส้นเลือดฝอยไหลเวียนนี้เอง เป็นเหตุให้ทำทุจริตซึ่งทำให้เหมือนอย่างตายทั้งเป็น

ธรรมเครื่องเจริญยศ

“ผู้ที่มีความหมั่น มีสติ มีภาระงานสะอาด มีปกติใคร่ครวญกระทำ สำรวม เลี้ยงชีวิตโดยธรรม ไม่ประมาท ย่อมเจริญยศยิ่ง” นี้เป็นพุทธภาษิตในพระธรรมบทที่ ตรัสสอนชาวโลกทั่วไป มีความเข้าใจได้ง่าย แต่ก็ควรจะทราบอธิบายบางประการ

คำว่ายศ ตามที่พูดกันมักจะหมายถึงสิ่งที่เรียกว่ายศศักดิ์ คือความเป็นนั้น เป็นนี่ที่ได้รับยกย่อง หรือแต่งตั้งขึ้นสูงกว่าพื้นเพสามัญ นั่นก็เป็นยศอย่างหนึ่งใน หลายอย่าง เพราะคำว่ายศนี้แจกออกได้เป็น ๓ คือ *อิสริยยศ* (ยศคือความเป็นใหญ่) *บริวารยศ* (ยศคือบริวารได้แก่คนที่แวดล้อม) *กิตติยศ* (ยศคือเกียรติได้แก่ชื่อเสียงที่ดี) แม้ความมีโภคสมบัติ ความได้รับการยกย่องก็จัดเป็นยศด้วย อาจารย์รวมเข้าใน *อิสริยยศ* ฉะนั้น ยศจึงเป็นผลส่วนดีต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวแก่ความเป็นใหญ่ในทางต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวแก่ความมีผู้คนนับหน้าถือตา ทั้งที่เกี่ยวแก่ชื่อเสียงที่ดีเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ ตลอดถึงที่เกี่ยวแก่ความมีหลักฐานทางทรัพย์สินสมบัติเป็นต้น

ผลที่ดีเหล่านี้เกิดจากเหตุที่ดี คือการปฏิบัติที่ดีของบุคคลเอง ๗ ประการ ได้แก่

๑. *ความหมั่น* มีความพากเพียรพยายามไม่เกียจคร้าน เพียรข่มใจตนเองที่จะไม่ทำการที่ไม่ควรทำ เพียรกระตุ้นใจตนเองให้ทำการที่ควรทำ
๒. *สติ* มีความระลึกลำบากเป็นเหตุห้ามใจไว้ได้ มิให้มุ่งไปในทางผิด แต่ส่งเสริมให้มุ่งไปในทางถูก เป็นเครื่องรักษาตนรักษาใจ มิให้หลงลืมและหลงผิดไป

๓. *การงานสะอาด* ทำการงานที่สะอาดปราศจากโทษ ทั้งที่เป็น กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

๔. *ใคร่ครวญกระทำ* พิจารณาให้รู้สาเหตุว่า ถ้าจักเป็นเช่นนั้นก็ต้องทำอย่างนี้ หรือว่า ถ้าทำการอย่างนี้ จักเกิดผลอย่างนี้ แล้วจึงทำลงไป เหมือนอย่างการวางยา แก้ไขโรค ก็ต้องรู้สมุฏฐานแล้วจึงวางยา วางการรักษาให้เหมาะแก่โรค

๕. *สำรวจระมัดระวังทางกาย* เป็นต้น มิให้เกิดความผิดพลาดบกพร่อง

๖. *เลี้ยงชีวิตโดยธรรม* ประกอบอาชีพในทางที่ถูก เช่นเป็นคฤหัสถ์ก็เว้น มิฉฉาอาชีพต่าง ๆ ประกอบสัมมาอาชีพในทางต่าง ๆ เช่น กสิกรรม เป็นต้น เป็นบรรพชิตก็เว้นการแสวงหาที่ผิดพระวินัยต่าง ๆ เทียบวิฆเนชบาตหรือรับไทยธรรมที่เขานำมาถวายตามทางที่ถูกต้อง

๗. *ไม่ประมาท* ไม่เลินเล่อเผลอเพลินมีสติควบคุมใจไว้ได้ดี ไม่มัวเมา ไม่เลินเล่อเผลอเพลินไปในอารมณ์เครื่องยั่วเย้าต่าง ๆ

ทั้ง ๗ ข้อเหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่ดีจริง คงไม่มีใครค้านและเป็นเหตุให้ได้ยศ ที่เป็นส่วนผลดีต่าง ๆ มาโดยบริสุทธิ์ นอกจากจะได้ยศดังกล่าวมานั้นแล้ว ยังจะได้ยศ ภายใต้อีกอย่างหนึ่งคือ “ความเป็นใหญ่เหนือความชั่ว” หรือ “ความเป็นใหญ่เหนือตน หรือจิตใจของตนเอง เพราะอาจชนะตนเอง หรือ ชนะใจตนเองได้”

นี่เป็นเกียรติที่แท้จริงที่ตั้งขึ้นในใจของตนเองและของผู้รู้ทั้งหลาย และจะมีความดีนี้แหละแวดล้อมเป็นเครื่องแวดล้อมที่ไม่มีที่จบ จะติดตามไปช่วยเกื้อกูลตลอดไป.

ธรรมที่เป็นดุจเกาะของใจ

“ผู้มีปัญญาพึงทำเกาะที่ห้วงน้ำท่วมไม่ได้ด้วยความหมั่น ความไม่ประมาท ความสำรวมระวัง ความข่มฝึก” นี้เป็นพระพุทธานุญาตในธรรมบทที่พึงศึกษาให้เข้าใจ อีกบทหนึ่ง แสดงเหตุผลทางจิตใจด้วยถ้อยคำอ้างอิงวัตถุภายนอกเป็นการเปรียบเทียบ ให้มองเห็นชัดเจน คือ คำว่า ‘พึงทำเกาะที่น้ำท่วมไม่ได้’ เป็นคำที่ทำให้มองเห็นภาพ น้ำท่วม เพราะมีห้วงน้ำไหลบ่ามามากโดยเร็ว ภูมิภาคกว้างใหญ่จมอยู่ภายใต้ น้ำ มนุษย์ และสัตว์ดิรัจฉานประสบอุทกภัยใหญ่ กระเสือกกระสนอยู่ บ้างก็จมน้ำเป็นอันตราย ส่วนที่ยังมีชีวิตอยู่ต่างก็มุ่งจะไปให้ถึงฝั่งหรือเกาะ ผู้ที่ไปถึงได้ย่อมรอดชีวิต เพราะห้วง น้ำท่วมไม่ได้

คิดถึงหมู่คนที่ต้องถูกกระแสน้ำพัดพาไปในห้วงน้ำอันกว้างใหญ่ มองหาเกาะ ไม่พบว่าจะเป็นที่พึ่งเพียงไร ในภาวะเช่นนี้ทุก ๆ คนย่อมประสพสังขัตติยธรรมที่พึ่งที่จะช่วยชีวิตไว้ได้ คือเกาะอันอาจจะขึ้นไปอาศัยให้พ้นจากการจมน้ำตาย พระพุทธเจ้าได้ทรง แสดงธรรม ด้วยทรงใช้คำแสดงภาพของเกาะที่ห้วงน้ำท่วมทับไม่ได้ อันเป็นที่รู้สึกว่าเป็นที่พึ่งช่วยให้พ้นภัยเพราะน้ำได้จริง ชวนให้นึกถึงภาพที่ตรงกันข้ามคือความที่ไม่มี เกาะเช่นนั้น คนทั้งปวงลอยอยู่ในกระแสน้ำ และทรงโน้มเข้ามาถึงเกาะซึ่งเป็นที่พึ่งใน ภายใต คือในจิตใจของแต่ละคน คือจิตใจก็ต้องมีเกาะมีที่พึ่ง ไม่เช่นนั้นก็ต้องถูก ห้วงน้ำคือกระแสกิเลสท่วมทับให้เป็นอันตราย เพราะจิตใจของคนเราต้องรับอารมณ์ คือเรื่องทั้งหลายอยู่เสมอ ทางอายตนะ (ที่ต่อ) หรือทวาร (ประตู) ทั้ง ๖ แล้ว ได้แก่

ตา หู จมูก ลิ้น กาย และมโน (ใจ) เรื่องเหล่านี้หลังไหลเข้าสู่จิตใจทางทวารเหล่านี้ เหมือนอย่างกระแสน้ำ ถ้าจิตใจไม่มีเกาะสำหรับเป็นที่อาศัยให้สูงยิ่งกว่า ก็จะถูกท่วมด้วยอารมณ์ทั้งปวงนี้ จะต้องกระสับกระส่ายวุ่นวายอยู่ด้วยความโลภ โกรธ หลง หรือด้วยความดิ้นรนทะยานอยากต่าง ๆ จะก่อเจตนาก่อกรรมทำเข็ญ ให้แก่ตนเองและแก่ผู้อื่นนี้เท่ากับถูกกระแสน้ำคืออารมณ์หรือกิเลสท่วม ต้องถูกซัดให้ลอยละล่องไป และให้จมลงในอบายภูมิตามกรรม คนไม่น้อยตกอยู่ในภาวะเช่นนี้

พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ดูเข้ามาให้เห็นตนเองว่าอยู่ในภาวะเช่นไร และตรัสสอนให้ทำเกาะซึ่งจะเป็นที่พึ่งขึ้นที่ห้วงน้ำกิเลสท่วมไม่ได้ ด้วยปฏิบัติในธรรม ๔ ประการ คือ

๑. ความหมั่นละความชั่ว ทำความดีต่าง ๆ
  ๒. ความไม่ประมาท คือไม่มัวเมาเพลินเลอเพลอเพลิน มีสติรักษาอยู่
  ๓. ความสำรวมระวัง คือมีสติระวังจิตใจในเวลาที่รับอารมณ์ต่าง ๆ ทางตา หู เป็นต้น มิให้กลายเป็นกระแสน้ำกิเลสท่วมจิตใจ
  ๔. ความข่มฝีก คือใช้ปัญญาข่มฝีกจิตตนเองให้สิ้นพยศร้าย
- ปฏิบัติดังนี้แหละเป็นการสร้างหรือทำเกาะขึ้นสำหรับจิตใจ

ในมงคลดีที่ ที่วันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธร พระเทพรัตนราชสุดาฯ เวียนมาบรรจบขอประทานถวายพระพร ให้ทรงมั่นในพระบวรพุทธศาสนา เพื่อจักได้ทรงถึงพร้อมพระเกษมสวัสดิ์ทุกประการ ทั้งพระเหตุภัยและพระวรกาย เพราะพระรัตนตรัยจักถวายความคุ้มครองได้จริง ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ.

ผู้ทรงปัญญากับผู้โง่ปัญญา

“คนเขลาโง่ปัญญาย่อมตามประกอบความประมาท ส่วนคนผู้ทรงปัญญา ย่อมรักษาความไม่ประมาทเหมือนรักษาทรัพย์อันประเสริฐ” นี้เป็นพระพุทธานุญาตใน ธรรมบทที่ตรัสถึงคน ๒ จำพวก คือ คนเขลาโง่ปัญญากับคนที่ทรงปัญญา ซึ่งต่าง กันเหมือนอย่างดำกับขาว เพราะจำพวกต้นตามประกอบหรือรักษาความประมาท เอาไว้ ส่วนจำพวกหลังรักษาหรือตามประกอบความไม่ประมาท เหตุไฉนจึงเป็นเช่นนั้น ในการที่จะทำความเข้าใจข้อนี้ ก็ควรทำความเข้าใจว่า

ปัญญาในที่นี้ มุ่งหมายถึงความรู้จักสัจจะคือความจริงตั้งแต่ในเรื่องบาปบุญ คุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ทั่ว ๆ ไป เพราะที่จะชื่อว่าเป็นปัญญานั้นต้องเป็น ความรู้จริง คือรู้บวก สัจจะ รู้จริงในเรื่องใดก็เป็นปัญญาในเรื่องนั้น ขาดความรู้จริง ก็ไม่เป็นปัญญา สมมติว่าคนผู้หนึ่งไปเรียนสำเร็จวิชาชั้นสูง เรียกว่าเป็นคนเรียนดี เรียนเก่ง แต่จะเรียกว่ามีปัญญายังไม่ได้ เพราะความรู้ที่เรียนรู้นั้น ก็เหมือนเป็นการ บันทึกลงที่รู้ต่าง ๆ ไว้ในสมอง ฉะนั้น สมองของคนจึงเหมือนอย่างเป็นเครื่องบันทึก สมองดีและขยันก็อาจบันทึกไว้ได้มาก อันที่จริงก็ไม่มีใครเรียกเครื่องบันทึกว่ามีปัญญา ปัจจุบันมนุษย์เรายังประดิษฐ์เครื่องสมองกล (เครื่องคอมพิวเตอร์) ที่ทำงานได้ดีกว่า จะใช้สมองคิดเสียอีก ก็ไม่มีใครชมเครื่องเช่นนี้ว่ามีปัญญาเหมือนกัน

ปัญญาจึงหมายถึงความรู้ที่ประกอบด้วยสัจจะดังที่กล่าวแล้ว เช่นรู้ว่าข้อนี้เป็น บาปเป็นโทษไม่เป็นประโยชน์ ส่วนข้อนี้เป็นบุญเป็นคุณเป็นประโยชน์ คนที่ขาดปัญญา เช่นนี้เรียกว่าคนเขลาโง่ปัญญา ส่วนคนที่ประกอบด้วยปัญญาเช่นนี้เรียกว่าทรงปัญญา

คนที่เขลาโง่ดปัญญาย่อมตามประกอบความประมาทคือทำกิจต่าง ๆ ที่ไม่ควรทำด้วยความมัวเมาเลินเล่อเปลอเพลินปราศจากสติรักษาตนรักษาใจ เช่นการเล่นสนุกสนานไปตามอำนาจจิตใจที่คะนอง ความปล่อยตัวไปตามความปรารถนา ความประพฤติเสื่อมเสียต่าง ๆ ซึ่งทุก ๆ อย่างเกิดจากความมัวเมาเลินเล่อเปลอเพลินขาดสติยับยั้งเหมือนอย่างคนเมา หรืออย่างแรงก็คนบ้า พุดกันไม่รู้เรื่อง เรียกว่าตามประกอบความประมาทหรือรักษาความประมาทไว้ทั้งนั้น คนเขลาโง่ดปัญญา ย่อมทำดังนี้ เพราะไม่รู้ว่าเป็นและเป็นความประมาท คือความมัวเมา กล่าวอีกอย่างหนึ่งเมื่อเมาเสียแล้วก็กลายเป็นคนเขลาโง่ดปัญญาไปทันที

เขารู้ว่าคนเราเห็นช้างเท่าหมู ใครจะไปชี้แจงว่าช้างโตเท่าช้าง คนเมาก็จะต้องเถียงว่าเท่าหมู เพราะเขาเห็นอย่างนั้น จะพุดกันรู้เรื่องตามเป็นจริงก็ต้องทำให้ผ่อนความเมาเสียก่อน คือให้มีสติระลึกได้ถึงสัจจะ ว่านี่ดีนี่ชั่ว เป็นต้น แล้วจะเกิดความไม่ประมาท จะสร้างมา จะมองเห็นสัจจะขึ้น นี้แหละจะเริ่มเป็นผู้ทรงปัญญา ซึ่งจะรักษาความไม่ประมาทไว้เหมือนอย่างทรัพย์อันประเสริฐแล.

ผู้ไม่ประมาทย่อมได้สุขอันไพบุลย์

“อย่ามัวประกอบความประมาท อย่ามัวประกอบความเชยชมยินดีในสิ่งที่ยั่ววนใจ ผู้ที่ไม่ประมาท เฟ่งพินิจอยู่แล จึงจะบรรลूसุขอันไพบุลย์” นี้เป็นพระพุทธรูปที่ตรัสเตือนไว้ให้ไม่ประมาทอีกบทหนึ่ง ซึ่งควรจะน้อมรับไว้ปฏิบัติ

ความประมาทคือความมัวเมาเพลินเลอเพลอเพลินเป็นสิ่งที่มิโทษใคร ๆ ย่อมจะรับรองไม่คัดค้าน แม้เช่นนั้น ใคร ๆ ที่รับรองดั่งนั้นนั่นเอง ก็มักมัวเมาเพลินเลอเพลอเพลินเสียเอง ต้องประสบผลเสียหาย “มัวประกอบความประมาท” ก็คือใช้เวลาให้หมดไปด้วยความประมาท อยู่กับความประมาท ทำความประมาทให้อยู่กับใจหรือทำให้ใจให้ประกอบอยู่กับความประมาท จิตใจเช่นนี้พึงเห็นได้ว่ามีอาการมัวเมา คือหลงยินดีเพลิดเพลินไม่มีที่จะนึกถึงแก่เจ็บตายความพลัดพรากและกรรมชั่ว มีอาการเพลินเลอเพลอเพลิน ขาดสติที่จะพินิจให้เห็นสัจจะ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมจะไม่ระมัดระวังใจจะปล่อยใจให้กำหนดยินดี ให้ขัดเคืองให้หลง ให้มัวเมาไปในอารมณ์คือเรื่องทั้งหลาย เป็นเหตุให้ประกอบทุจริตต่าง ๆ ได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จึงเป็นเหตุให้ประกอบอยู่กับทุกขวิบัติต่าง ๆ ปราศจากความเกษมสวัสดิ์ ฉะนั้น จึงตรัสเตือนให้ไม่มัวประกอบความประมาท แต่ความประมาทดังกล่าวย่อมเกิดจากสิ่งที่ยั่ววนใจทั้งหลาย อันทำให้จิตใจเกิดครึ้มขึ้นมาเหมือนดังครึ้มฝน

สิ่งดังกล่าวนี้เรียกเป็นศัพท์ทางธรรมว่า ‘กาม’ คำแปลว่า ‘ใคร่ปรารถนา’ หมายถึงอาการของใจเองก็ได้ หมายถึงวัตถุภายนอกทั้งหลายก็ได้ ประการแรก

แปลว่า ‘ความใคร่ ความปรารถนา’ ประการหลังแปลว่า ‘สิ่งที่น่าใคร่น่าปรารถนา’ มักจะยกขึ้นกล่าวคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่กายถูกต้อง) เพราะทั้ง ๕ นี้เป็นสิ่งที่เป็นวิสัยแห่งตา หู จมูก ลิ้น และกายของทุก ๆ คน ทุก ๆ คนย่อมท่องเที่ยวอยู่ในโลกตั้งแต่เกิดมาจนตาย ก็ในรูป เสียง เป็นต้นทั้ง ๕ อย่างนี้ ด้วยอาศัยตาหู เป็นต้นทั้ง ๕ อย่างนี้ สิ่งเหล่านี้แหละที่น่าใคร่น่าปรารถนา เรียกว่ากามเหมือนกัน คนทั่วไปพากันปรารถนาต้องการเซยชมยินดีอยู่ในสิ่งเหล่านี้ จึงเกิดความประมาท คือมัวเมา เลินเล่อ เผลอเพลินอยู่ในสิ่งเหล่านี้ด้วย เป็นเหตุให้เกิดความชั่วร้ายทุกชั่วร้ายต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น จึงตรัสสอนให้ไม่มัวประกอบความเซยชมยินดีในสิ่งยั่ววนใจ แต่จะปฏิบัติได้ก็จำต้องไม่ประมาท คือ ปฏิบัติให้มีสติรักษาตนระมัดระวังใจมิให้เกิดความเซยชมยินดีในสิ่งที่ยั่ววนใจ มีความเพ่งพินิจ คือพิจารณาสิ่งทั้งหลายมีรูปที่ตาเห็น เป็นต้นอยู่เสมอ มิให้เผลอสติ เผลอปัญญา ดังนี้ จะพบสัจจะขึ้นอีกข้อหนึ่งว่า สิ่งที่ยั่ววนทั้งหลายนั้น

อันที่จริงเป็นสิ่งธรรมดาโลก ใจของตนเองต่างหากที่ไปดำริกำหนดปรุงแต่งขึ้น ถ้าใจไม่รับมาปรุง ก็ไม่มีอะไรที่ยั่ววนได้ ถ้าหยุดใจที่ปรุงได้ ก็จะได้พบความสุขขึ้นอีกแบบหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เคยพบมาก่อน จะรู้ได้ว่าเป็นสุขที่ไพบูลย์เพียงไร.

ความไม่ประมาทส่งเสริมปัญญา

“บัณฑิตบรรเทาความประมาทด้วยความไม่ประมาทในกาลใด ในกาลนั้นเขา
ขึ้นสู่ปราสาท คือปัญญา เป็นผู้ไม่มีใครมองเห็น หมูสัตว์ผู้มีใครเหมือนอย่างผู้ที่ยืนบน
ภูเขามองเห็นผู้ที่ยืนอยู่ที่พื้นดิน เพราะว่าอีรชนย่อมมองเห็นคนพาลทั้งหลายได้” นี้เป็น
พระพุทธานุญาตในธรรมบทที่สอนให้บรรเทาความประมาทออกเสียด้วยปฏิบัติเพิ่มพูน
ความไม่ประมาทอยู่เนื่อง ๆ และผู้ที่ปฏิบัติในทางบรรเทาดังนี้ จึงจะเรียกได้ว่าบัณฑิต
ผู้ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ตรงกันข้ามกับพาลชนคนเขลา คำคุณีนี้ คือบัณฑิต
และพาลตามที่เข้าใจกันอาจต่างจากความหมายในพระพุทธานุญาตนี้

ตามที่เข้าใจกันนั้น บัณฑิตคือผู้ที่ได้ศึกษามีความรู้มาก ตามขั้นของการศึกษา
ในบัดนี้ เป็นชั้นปริญญา มุ่งทางเรียนรู้มากกว่าทางความประพฤติดี คำว่าพาลมุ่งถึง
คนที่ประพฤติไม่ดี เรียกว่าประพฤติเป็นพาลเกราะกะระรานชาวบ้าน

ส่วนความหมายทางพระพุทธานุญาตนี้ บัณฑิตหมายถึงคนดี พาลหมายถึง
คนชั่วที่ตรงกันข้าม คำว่าคนดีคนชั่วนี้ ฟังดูก็คล้ายกับหมายเอาความประพฤติดีชั่ว
เป็นสำคัญ แต่ความหมายโดยตรงคนดีหรือคนชั่วคือคนที่ทรงปัญญาหรือขาดปัญญา
ความประพฤติดีนั้นเกิดตามปัญญา คนมีปัญญาย่อมประพฤติดี ส่วนคนขาดปัญญาย่อม
ประพฤติชั่ว

คำว่าปัญญาในที่นี้ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนแต่อย่างเดียว แต่หมายถึงความ
รู้ที่เข้าถึงสัจจะคือความจริง โดยเฉพาะคือสัจจะในบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่

ประโยชน์ สัจจะนี้แหละคือที่เรียกว่าธรรม รู้ธรรมก็คือรู้สัจจะ ใครก็ตามเมื่อมารู้จัก บาบบุญคุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ย่อมนเรียกได้ว่ามีปัญญา ผู้มีปัญญาดังนี้ ย่อมจะ ละบาปละโทษละสิ่งมิใช่ประโยชน์ จะปฏิบัติดำเนินไปแต่ในสิ่งที่เป็นบุญเป็นคุณประโยชน์ ต่าง ๆ นี้แหละเรียกว่าบัณฑิตผู้ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ส่วนผู้ที่ขาดปัญญา ดังนั้น จะประพฤติดตรงกันข้ามคือจะทิ้งบุญทิ้งคุณประโยชน์ แต่จะคว้าเอาโทษมิใช่ ประโยชน์ นี้แหละคือพาลชนคนเขลา ฉะนั้น ปัญญาจึงเป็นข้อสำคัญที่จะทำให้คน เป็นบัณฑิตขึ้นได้

สำหรับคำที่เรียกปัญญาดังกล่าว บางทีก็เรียกปัญญาเฉย ๆ บางทีก็เรียก *สุปัญญา* (ปัญญาดี) บางทีก็เรียกสัมมปัญญา คือปัญญาชอบ แต่เมื่อเรียกดังนั้นก็เรียกฝ่ายที่ตรงกันข้ามว่าทุปัญญา (ปัญญาชั่ว) *มิจฉาปัญญา* (ปัญญาผิด) เมื่อมี คำอื่นประกอบดังนี้ ปัญญาก็กลายเป็นคำกลาง ๆ โดยมากใช้เฉพาะคำว่าปัญญา เฉย ๆ หมายถึงที่สุปัญญาหรือสัมมปัญญา

คนที่มีปัญญาย่อมนเปรียบเหมือนยืนอยู่บนที่สูง เช่นบนยอดเขา มองเห็นคน ทั้งหลายวิ่งวนกันอยู่ที่เชิงเขา ซึ่งล้วนเป็นคนขาดปัญญาดังที่เรียกว่าพาลชนคนเขลา เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ประมาทอยู่มาก คือมัวเมาเล่นเลอเพลอเพลิน ขาดสติพินิจพิจารณา ให้เกิดปัญญา จึงกดตนให้ตกต่ำอยู่เสมอ มีสติรู้ขึ้นจะยกตนให้สูงขึ้นได้ทันที จะเริ่ม มองเห็นว่าที่วิ่งวนอยู่นั้นเป็นคนเขลา ความไม่ประมาทจึงเป็นธรรมสำคัญที่จะเป็นเครื่อง ส่งปัญญาให้สูงขึ้นให้มองเห็นว่าใครเป็นใคร.

ธรรมรักษาผู้ประพาศิธรรม

“ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพาศิธรรม เหมือนฉัตร (ร่ม) ใหญ่ในฤดูฝน”
“พระราชทานเป็นประมุขแห่งมนุษย์ทั้งหลาย” คำกล่าวทั้งสองนี้เป็นพระพุทธานุญาตที่เป็น
สัจจะอันไม่ตาย ดังคำว่า “คำสัตย์แลเป็นวาจาอันไม่ตาย”

ชาติไทยเรารักษาสัตย์ตามคำทั้งสองนี้ไว้คือรักษาพระพุทธศาสนา และมี
พระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุขของชาติ จึงเป็นชาติที่ไม่ตายมาตลอดเวลาช้านาน
และจักเป็นชาติที่ไม่ตายตลอดเวลาที่รักษาส่วนทั้งสองนี้ไว้เป็นสัจจะของชาติ ธรรม
เปรียบเหมือนฉัตรใหญ่ในฤดูฝนของผู้ประพาศิธรรมทั้งปวงฉันใด พระราชาผู้ทรงธรรม
ย่อมเป็นฉัตรใหญ่ของปวงประชานิกรฉันนั้น ประเทศไทยเราได้มีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นฉัตรใหญ่มาโดยลำดับ แต่ละพระองค์มีพระราชกฤษฎาภินิหารต่าง ๆ กัน
ตามควรแก่เหตุการณ์ในยุคสมัยนั้น ๆ ดุลคล้ายกับทรงอวตารลงมาปราบในสมัยที่ควร
ปราบกอบกู้ในสมัยที่ควรกอบกู้ ดำรงรักษาหรือส่งเสริม เป็นต้น ในสมัยที่ควรแก้
กิจที่พึงทำเช่นนี้ ส่งผลให้ประเทศชาติไทยดำรงอยู่เป็น ‘อมตะ’ อย่างน่าอัศจรรย์

สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า เป็นพระมหाराชพระองค์หนึ่งของไทย ผู้ทรงมี
พระราชกฤษฎาภินิหารในทางกอบกู้ ซึ่งเหมือนทรงอวตารลงมาในสมัยที่ต้องการผู้
กอบกู้ ดังปรากฏในประกาศบวงสรวงสังเวในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จฯ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
และทรงบวงสรวงสังเวเมื่อวันพุธ ที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๐ ณ อำเภอเมือง จังหวัด

กำแพงเพชร ซึ่งสมเด็จพระมหาราชเจ้าพระองค์นั้น เคยเสด็จ ผ่านไปประทับแรมอยู่ ๓ วัน คราวที่เสด็จ ยกกองทัพหลวงออกไปเมืองแครง และได้ทรงประกาศอิสรภาพ มีความปรากฏตามพระราชพงศาวดาร รวมความโดยย่อว่า

เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๖ สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า ทรงยกทัพหลวงออกจากเมืองพิษณุโลก เพื่อจะไปทรงช่วยพระเจ้าหงสาวดีในทพูเรงปราบเมืองอังวะ เมื่อจะเคลื่อนพล มีพระบรมธาตุปรากฏเป็นแสงสว่างลอยมาประทับที่ฉิมกองทัพอันเสด็จ ถึงตำบลวัดยม่าน ท้ายเมืองกำแพงเพชร เกิดพายุฝนทำใหญ่แผ่นดินไหว ทรงพักทัพที่ตำบลหนองปลิง เมืองกำแพงเพชร ๓ วัน จึงเดินทัพไปสู่เมืองแครง พักพล ณ ที่ใกล้ตัวพระมหาเถรคณฉ่องก่อนจะขึ้นไปหงสาวดี ทรงทราบจากพระมหาเถรคณฉ่อง และพระยาเกียรติพระยารามว่าพระเจ้าหงสาวดีคิดการร้ายต่อพระองค์ โดยเตรียมให้พระมหาอุปราชยกทัพหลวง ให้พระยาทั้งสองยกทัพกระหนาบเข้าโจมตีกองทัพไทย เมื่อยกออกจากเมืองแครง ให้ประหารพระองค์เสียให้จงได้ จึงทรงประกาศอิสรภาพของชาติไทย เสด็จ ยกกองทัพกลับพระนครศรีอยุธยา

ในมหามงคลสมัยวันฉัตรมงคล ๕ พฤษภาคม ๒๕๑๓ นี้ ขอถวายพระพรชัยมงคล ด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจพระราชกุศลบารมีทั้งปวง ได้ทรงพระเกษมสำราญ เสด็จสถิตในพระมหาเศวตฉัตร เป็นที่ร่มเย็นแก่รัฐสีมาอาณาจักรตลอดจักรกาล.

ผู้ประมาทย่อมล้าหลัง

“เมื่อชนทั้งหลายประมาทแล้วเหมือนอย่างหลับ ผู้ไม่ประมาทเป็นผู้ตื่นอยู่มาก ทรงปัญญาดี ย่อมทิ้งไปเหมือนอย่างม้ามี่กำลัง ทิ้งม้ามี่ที่ไม่มีกำลังไปฉะนั้น” นี้เป็น พระพุทธภาษิตในอัปมาทวรรคอีกบทหนึ่ง ที่เป็นคำสอนอันพึงสนใจระลึกนึกถึง

คนเราทุกคนเป็นเหมือนม้าแข่งในสนามโลก นึกถึงการแข่งม้าในสนามม้า ซึ่งบัดนี้ปรากฏว่ามีคนไปดูกันแน่นขนัดทุกนัดแข่ง ม้าที่มีกำลังย่อมทิ้งม้ามี่ที่ไม่มีกำลัง ไว้เบื้องหลัง วิ่งไปถึงหลักชัยได้ก่อนทุกครั้งไป แม้ม้าที่ใช้เป็นพาหนะขับขี่หรือเทียมลาก ม้าที่มีกำลังย่อมออกหน้าม้าที่ทราวมกำลังเสมอ ในสนามโลกก็เช่นเดียวกัน บรรดา คนทั้งปวงในโลก คนที่มีกำลังย่อมออกหน้าคนที่ทราวมกำลัง ทิ้งคนที่ทราวมกำลังไว้ ข้างหลังในกิจทั้งปวง ถึงไม่คิดว่าจะแข่งขันกัน ก็เหมือนอย่างแข่งขันกัน เพราะใคร ๆ ก็ให้เห็นปฏิบัติและผลที่ได้รับของแต่ละคน และเมื่อรวมกันเข้าก็จะมองเห็นความ เปรียบเทียบยิ่งหย่อนกว่ากันได้อย่างถนัด

ยกตัวอย่างในวงแคบ ๆ เช่นทุก ๆ คนย่อมเคยเป็นนักเรียนร่วมชั้นกันมาใน สมัยเป็นเด็ก ตอนนั้นก็ยังไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ก็เริ่มมีบ้างแล้ว เช่นบางคนมีพื้น ปัญญาดี บางคนปานกลาง บางคนทึบ นอกจากพื้นปัญญา ก็ยังมีความเพียรและ ความประพฤติต่าง ๆ กัน จนถึงสอบไล่ก็ได้คะแนนไม่เท่ากัน ปีที่ ๑ ที่ ๒ เป็นต้น ยิ่งโตขึ้น ความต่างกันในการเรียนการงานเป็นต้น ก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่า ล้าหลังหรือก้าวหน้า กว่ากัน บางทีไปไกลกว่ากันหรือทิ้งกันไปไกลมาก

กล่าวได้ว่าคนที่มีกำลัง ย่อมทิ้งคนที่ไม่มีความรู้ไปเสมอ คำนี้ก็เรียกเทียบมาที่มีกำลังและที่ไม่มีกำลัง แต่เมื่อจะอธิบายถึงลักษณะแห่งบุคคลทั้งสองประเภท ที่ตรัสไว้ในพระพุทธภาษิตนี้ ก็ได้แก่คนที่ไม่ประมาทและคนที่ประมาท คนที่มีกำลังก็คือคนที่ไม่ประมาท ส่วนคนที่ทรมากำลังก็คือคนที่ประมาท เพราะเหตุว่า คนที่ประมาทมีความมัวเมาเพลินเลอผลอเพลินเปรียบเหมือนคนหลับ

อันคนหลับไม่มีความรู้อะไร คนประมาทก็ไม่มีความรู้เข้าถึงสัจจะอันเป็นตัวปัญญา เรียกว่า “หลับทั้งตื่น” หลับทั้งตื่นนี้มีโทษมาก เพราะทำอะไรเป็นกรรมขึ้นมาได้ ถ้าหลับเสียจริง ๆ ก็จะไม่ก่ออกุศลกรรมอะไร ๆ ขึ้นมา

ในที่อื่นตรัสเปรียบเทียบความประมาทด้วยความตาย เพราะเมื่อประมาทก็เท่ากับไม่รู้เหมือนคนตาย แต่ตายเสียจริงยังดีกว่า เพราะจะทำกรรมอะไรต่อไปในชาตินี้อีกไม่ได้ ส่วน “ตายทั้งเป็น” เพราะความประมาทมีโทษมากเช่นเดียวกับ “หลับทั้งตื่น” ด้วยเหตุที่ทำกรรมอะไรได้ คนประเภทนี้ไม่สามารถจะดำเนินไปในทางที่เป็นประโยชน์และบรรลुประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและภายหน้า ไม่ต้องกล่าวถึงประโยชน์อย่างยิ่งต้องอยู่หลังบุคคลผู้ไม่ประมาท ซึ่งเป็นผู้ตื่นอยู่มากด้วยสติ ทรงปัญญามองเห็นประโยชน์มิใช่ประโยชน์เป็นต้น

ผู้ไม่ประมาทจะก้าวหน้าไปไกลชนิดที่คนประมาทตามไม่ทันทีเดียว.

อัปมาทเกือกุลความสำเร็จ

“ทำวมชวาถึงความประเสริฐสุดแห่งเทพทั้งหลาย เพราะความไม่ประมาท
บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาท ตีเตียนความประมาทในกาลทุกเมื่อ”
พระพุทธภาษิตในอัปมาทวรรคนี้ ยกทำวมชวาเป็นตัวอย่างแห่งผู้ที่ได้บรรลุถึง
ผลสูงสุดในทางโลกด้วยความไม่ประมาท ทำวมชวาคือพระราชาแห่งเทพชั้นดาวดึงส์
เรียกกันว่าทำวมสักกะเทวราชบ้าง พระอินทร์คือจอมแห่งเทพทั้งหลายบ้าง เป็นต้น
ที่เรียกว่า ทำวมชวา ก็เพราะเมื่อยังเป็นมนุษย์อยู่มีชื่อว่ามชมาณพ ได้ประพฤติด
ตนอยู่ในวัตตบพ ๗ ประการ คือ

๑. เลี้ยงมารดาบิดา
๒. ประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้เจริญในตระกูล
๓. มีวาจาอ่อนหวาน
๔. มีวาจาไม่ส่อเสียด
๕. มีใจปราศจากความตระหนี่ ยินดีในการจำแนกแจกทาน
๖. มีวาจาสัตย์
๗. มีปกติไม่โกรธ ถ้าความโกรธเกิดขึ้นก็สงบได้โดยเร็ว

และในอรรถกถาธรรมบทได้เล่าเรื่องมชมาณพ ได้ชักชวนพวกเพื่อนกันได้
รวมทั้งหมดเป็น ๓๓ คน ช่วยกันทำถนนให้คนเดิน สร้างศาลาพักคนเดินทาง ชุด
สระโบกขรณี ทำสวนดอกไม้เพื่อประโยชน์แก่คนทั้งปวง มีคนเดินทาง คนกำพร้าเชื่องใจ

เป็นต้น ครั้นสิ้นชีพในชาติมนุษยนี้แล้ว มขมาณพได้ไปบังเกิดเป็นพระอินทร์จอมแห่ง เทพชั้นดาวดึงส์นั้น สหายนอกจากนั้น ก็ได้ไปเกิดเป็นเทพบริวาร เมื่อได้ไปบังเกิดเป็น เทพครองแดนสวรรค์ชั้นนั้น ก็ต้องทำสงครามขับเคี่ยวกับอสูรผู้เป็นเจ้าของถิ่นเดิมอยู่ เสมอ ทำวามขวาก็ไม่ประมาท จัดอารักขาถิ่นสวรรค์ของตนเป็นอย่างดี อสูรจึงไม่อาจ รบชนะได้

พระพุทธเจ้าทรงปรารภเรื่องนี้ จึงได้ตรัสพระพุทธคาถาที่ได้แปลไว้เบื้องต้น เรื่องทำวามขวา จะเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงหรือจะถือว่าเป็นนิยายเก่าที่เล่ากันมาก็ตาม เมื่อตกมาเป็นเรื่องที่เล่าไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ก็ประกอบด้วยคุณธรรมอันควร ที่คนทั้งปวงจะถือเอาเป็นเนติประพุดติปฏิบัติหลายประการ อาจสรุปได้เป็น ๒ คือ ความประพุดติที่เป็นการส่วนตน ได้แก่วัตรตบท ๗ ประการ มีเลียงมารดาบิดาเป็นต้น และความประพุดติที่เป็นการส่วนผู้อื่น หรือที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่นทำถนนหนทาง เป็นต้น

ความประพุดติทั้งสองส่วนนี้ทุก ๆ คนควรประพุดติด้วยกันทั้งนั้น ที่เป็นการ ส่วนตนนั้นควรประพุดติให้เต็มที่ ส่วนที่เป็นการส่วนผู้อื่นก็พึงประพุดติตามที่สามารถได้ ไม่ใช่แต่จะต้องทำถนนหนทางอย่างเดียว กิจที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ ก็มีอีกเป็นอันมาก บรรดากิจเหล่านี้กิจที่ตนควรจะทำหรืออาจได้รับมอบหมายให้ทำก็มี ฉะนั้น ก็ตั้งใจทำ ด้วยมุ่งประโยชน์แก่เขาจริง ๆ ตามกิจและโอกาสนั้น ๆ

แต่การที่ใครจะประพุดติการทั้งสองส่วนนี้ได้ ก็ต้องอาศัยความไม่ประมาท คือ ความไม่มัวเมาเลินเล่อเผลอเพลิน มีสติรักษาตนรักษาจิต จึงไม่เผลอสติไม่เผลอปัญญา ในที่ทั้งปวง ดังนี้ จึงประพุดติสิ่งที่เป็นประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่นได้สมบูรณ์.

ผู้ประมาทย่อมไม่เห็นภัย

“ผู้เห็นภัย ยินดีในความไม่ประมาท ทั้งเห็นภัยในความประมาท เผาเครื่อง
ผูกเล็กใหญ่ไปเหมือนไฟเผาเชื้อฉะนั้น” นี้เป็นพระพุทธานุญาตอีกบทหนึ่งในอภัยปมาท-
วรรคแห่งธรรมบท ที่ตรัสเตือนให้เห็นภัยในความประมาทและปฏิบัติเพื่อตัดเครื่องผูก
ต่าง ๆ แห่งความชั่วร้ายและความทุกข์เดือดร้อน เรื่องที่เป็นต้นเหตุให้ตรัสพระธรรมบท
นี้มีเล่าไว้ว่า

ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่งเรียนกรรมฐานจากสำนักพระบรมศาสดาไปปฏิบัติในป่า
แห่งหนึ่ง พากเพียรทำไปก็ไม่ได้รับผล จึงเดินทางกลับเพื่อจะเรียนให้ยิ่งขึ้นไปใหม่
ขณะที่กำลังเดินทางอยู่ในป่า เกิดไฟไหม้ป่าขึ้น จึงขึ้นไปบนยอดเขาแห่งหนึ่งมองดู
ไฟไหม้ต้นไม้ต้นหญ้าต่าง ๆ ก็เกิดความคิดขึ้นว่า ไฟไหม้เชื้อใหญ่เล็กต่าง ๆ ไปฉับใด
ก็พึงพากเพียรเผาเครื่องผูกทั้งปวงให้ไหม้หมดหมดไปด้วยไฟคือญาณปัญญา ฉะนั้น
พระพุทธเจ้าได้ปรากฏพระองค์ประทานพระพุทธโอวาทตรัสพระธรรมบทนี้โปรด
ท่านก็ได้รับผลสูงสุดในขณะนั้น

เรื่องนี้แม้เป็นเรื่องของภิกษุซึ่งมุ่งปฏิบัติเพื่อผลสูงสุด แต่หลักธรรมเป็น
ของกลางที่พึงน้อมไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ได้แก่บุคคลทุกชั้น ดังจะได้อธิบายเป็น
กลาง ๆ ทั่ว ๆ ไป

คำว่า ‘ผู้เห็นภัย’ แปลจากคำว่า ‘ภิกขุ หรือภิกษุ’ คำนี้แปลโดยทั่วไปว่า
‘ผู้ขอโดยปกติ’ แปลโดยนัยพิเศษว่า ‘ผู้เห็นภัย’ อธิบายว่า ‘เห็นภัยในวัฏฏะ’ หรือ

‘เห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย’ ก็ได้ ว่าถึงภัยก็คือ สิ่งที่น่ากลัว หรือสิ่งที่ฟังกลัว ฟังพรันพรึง คนเราย่อมกลัวภัยต่าง ๆ รอบด้านเช่น อัคคีภัย โจรภัย ตลอดถึง มรณภัย เพราะสามัญชนทุกคนย่อมกลัวตายอยู่ด้วยกัน

แต่มักจะไม่ค่อยได้นึกถึงภัยภายในอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งน่ากลัวอย่างยิ่ง คือ ความประมาท ซึ่งมีอาการมัวเมาเพลินเลอผลอเพลินขาดสติทางจิตใจ เพราะความประมาทเป็นเหตุให้นำตนเข้าไปอยู่ในเครื่องผูกแห่งความชั่วร้ายและความทุกข์เดือดร้อน ซึ่งเป็น ‘พันธนาการ’ คือ ‘เรือนจำ’ ทางจิตใจก่อน แล้วก็ให้เข้าเรือนจำทางกาย

จิตที่ผูกพันอยู่กับความชั่วร้ายต่าง ๆ เช่นทุจริตนานาชนิดเรียกว่าจิตเข้าเรือนจำไปแล้ว กรรมคือการที่กระทำทางกายวาจาใจด้วยจิตใจเช่นนั้น ก็ปรากฏเป็นความชั่วร้ายต่าง ๆ กาย วาจา ใจ จึงต้องเข้าเรือนจำไปตามจิต นี่คือเรือนจำแห่งความชั่วร้ายอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ ซึ่งเป็นภัยอย่างยิ่ง คนที่ประมาท ย่อมมองไม่เห็นว่าเป็นภัย แต่กลับมองเห็นว่าเป็นอาการแห่งความสุขต่าง ๆ เช่นเห็นว่าเป็นอาคารที่ใหญ่โตเต็มไปด้วย ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ต่าง ๆ เหมือนอย่างเห็น กงจักรเป็นดอกบัว จึงพยายามที่จะส่งตนเข้าเรือนจำทั้งทางจิตและทางกาย ส่วนผู้ที่ไม่ประมาทเท่านั้น ซึ่งยินดีในความไม่ประมาท จึงจะเห็นภัยในความประมาทและในเครื่องผูกทั้งหลายดังกล่าว และพยายามที่จะเผาให้หมดสิ้นไปด้วยปัญญาอันประเสริฐ เหมือนอย่างไฟไหม้ป่า เผาสิ่งที่เป็นเชื้อให้หมดสิ้นไป.

นัยแห่งนิพพาน

“ผู้เห็นภัย ยินดีในความไม่ประมาท ทั้งเห็นภัยในความประมาท ไม่ควรจะเสื่อม ย่อมปฏิบัติใกล้นิพพาน” นี้เป็นพระพุทธานุญาตบทยุทธแห่งอัมมาทวรรคในธรรมบท ที่ตรัสสอนไม่ให้ประมาท ด้วยทรงปรารถนาภิกษุรูปหนึ่งผู้ปฏิบัติเจริญสมณธรรมด้วยความไม่ประมาท ท่านมีคุณสมบัติพิเศษข้อหนึ่งคือ เป็นผู้มักน้อยอย่างยิ่ง พระคาถานี้แสดงความไม่ประมาทเป็นเหตุ แสดงผลคือไม่เสื่อม อันจะพึงกล่าวได้ว่า ไม่เสื่อมตั้งแต่ในเบื้องต้นจนถึงสูงสุดคือนิพพาน ดังคำว่า ‘ปฏิบัติใกล้นิพพาน’

คำว่า ‘นิพพาน’ ดูจะเข้าใจกันโดยมากว่าเป็นธรรมสุดเอื้อม จึงไม่สนใจที่จะศึกษาจะเข้าใจ นิพพานก็เลยดูเหมือนเป็นสิ่งที่มีดมิตลึกลับ เมื่อธรรมที่สูงที่สุดในพระพุทธศาสนาเป็นเช่นนี้ไป ก็กลายเป็นความลับเป็นสิ่งที่วิเศษที่ใครจะรู้เห็นแต่ความจริงไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น เพราะธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้นย่อมประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่าง คือรู้ได้ มีเหตุที่อาจตรงตามได้ ปฏิบัติได้จริง นิพพานก็เป็นธรรมข้อหนึ่งที่ตรัสสอนไว้ จึงเป็นธรรมที่รู้ได้ มีเหตุที่อาจตรงตามได้และปฏิบัติให้บรรลุได้

ข้อว่ารู้ได้ในขั้นต้นคือรู้ได้ด้วยพิจารณาตามเหตุผล ๒ ทางที่ตรงกันข้าม คือทางกองไฟที่ร้อน และทางที่ไม่มีไฟ ทางแรกคือทางกิเลส ทางหลังคือทางที่ไม่มีกิเลส จิตใจที่มีกิเลส เป็นจิตใจที่ร้อน ทางนี้ทุกคนย่อมรู้ เพราะทุก ๆ คนมีกิเลสจึงรู้ว่ามีความร้อนเพียงไร แต่อีกทางหนึ่ง คือทางไม่มีกิเลส หมายถึงจิตใจที่สิ้นกิเลสแล้วจะมี

ความเป็นเพียงไร คนที่มีกิเลสอาจไม่รู้ แต่ก็อาจนึกเทียบเคียงเอาได้ว่าเป็นสุขอย่างยิ่ง เพราะรู้แล้วว่ากิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อดับกิเลสได้ก็ดับทุกข์ได้ จะเป็นสุขอย่างยิ่ง

ทุก ๆ คนอาจคิดรู้อาโดยเหตุผลเทียบเคียงดังนี้ นิพพานก็คือที่ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงดังกล่าว ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ลึกลับ แต่เป็นสัจจะที่เปิดเผยในด้านตรงกันข้าม เหมือนอย่างสว่างตรงกันข้ามกับมืด เย็นตรงกันข้ามกับร้อน เมื่ออยู่ในด้านหนึ่ง ก็อาจคิดรู้อีกด้านหนึ่งว่าเป็นอย่างไรในด้านที่ตรงกันข้ามได้นี้แหละเป็นสาเหตุที่อาจตรงตามได้ คือจับเอาด้านที่ตนเองยืนอยู่นี้เป็นสาเหตุคิดตรงไปถึงด้านที่ตรงกันข้ามทุก ๆ อย่างจะเป็นไปตรงกันข้ามหมด เป็นต้นว่า ในที่นี้มีกิเลส ในที่นั้นไม่มีกิเลส ในที่นี้มีทุกข์ ในที่นั้นไม่มีทุกข์ มีสุขอย่างยิ่ง นั่นแหละคือนิพพาน ซึ่งอาจปฏิบัติให้บรรลุได้ ข้อนี้ก็บังชดอยู่ในตัวแล้วว่ายังไม่บรรลุ แต่อาจปฏิบัติให้บรรลุได้แก่คนสามัญทั่วไปนี้แหละ และมีใช้หมายความว่า จะเกณฑ์ให้บรรลุกันทันที

ทุกคนเมื่อปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้าก็ชื่อว่าได้หันหน้าไปสู่ทางนิพพาน หันหลังให้ทางกิเลส ถึงจะยังห่างไกลก็ชื่อว่าได้หันหน้าเดินเข้าไปหาแล้ว นี้แหละเรียกว่าปฏิบัติใกล้นิพพาน ผู้ที่ยินดีในความไม่ประมาทเห็นภัยในความประมาทเท่านั้น จึงจะปฏิบัติใกล้ไปอยู่เรื่อย ๆ

ในวาระที่วันวิสาขบูชา และวันวิสาขอัฐมิมัชฌิมบูชาเวียนมาถึง พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติหมายนิพพานเป็นจุดบรรลุ เพื่อเป็นวิสาขปฏิบัติบูชาทั่วหน้ากัน.

การศึกษาอบรมจิต

“ผู้มีปัญญาย่อมทำจิตที่ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยากให้ตรงได้ เหมือนอย่างช่างศรทำศรให้ตรง จิตนี้ที่ยกขึ้นเพื่อละบ่วงแห่งมารย่อมดิ้นรน เหมือนอย่างปลาที่ชั้ตขึ้นจากที่อยู่คือน้ำ ไปบนบก ย่อมดิ้นรน” นี้เป็นพระพุทธานุชาตบพแรกในจิตตวรรคแห่งพระธรรมบท ตรัสแสดงถึงลักษณะของจิตทั่วไป กับลักษณะของจิตขณะที่ยังปรารถนาปฏิบัติ และวิสัยของผู้มีปัญญา

คำว่าจิตหมายถึงสิ่งหรือธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในบุคคลทุกคน ดังที่เรียกจิตหรือจิตใจ ร่างกายนี้เมื่อมีจิตก็เป็นร่างกายเป็น ไม่น่าเบื่อ มีชีวิต อายุคนต่าง ๆ มีตา หู เป็นต้นใช้ได้ จินรู้ได้ คิดนึกได้ ทำกรรมอะไรก็ได้ แต่ถ้าร่างกายปราศจากจิตก็เป็นร่างกายตาย น่าเบื่อ ปราศจากชีวิต อายุคนต่าง ๆ ใช้ไม่ได้จึงไม่รู้อะไร เหมือนอย่างท่อนไม้ คิดนึกอะไรไม่ได้ ทำกรรมอะไรไม่ได้ จิตจึงเป็นสิ่งสำคัญในบุคคลทุกคนเป็นเบื้องต้นของกรรม เป็นเครื่องนำไปสู่สวรรค์นรก หุคติ สุกตติลลอดถึงนิพพาน

ถ้าจะถามว่าจิตอยู่ที่ไหน ก็ตอบได้อย่างง่าย ๆ ว่าอยู่ที่ความคิด ใครต้องการจะจับจิตหรือจะดูจิต ก็ให้จับความคิดดูความคิดของตน ลักษณะของจิตทั่วไปคือ ดิ้นรน กวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก จะมองเห็นได้ชัดเจนในขณะที่ปฏิบัติอบรมจิต คือ ทำจิตให้เป็นสมาธิ เช่น ให้กำหนดลมหายใจเข้าออก ทำความรู้อยู่ที่ลมหายใจ จิตจะดิ้นเหมือนอย่างปลาที่เขาจับจากแม่น้ำชั้ตไปบนบกดิ้นอยู่ คือจิตจะไม่ยอมสงบง่าย ๆ จะดิ้นรนไปจากสมาธิคือทิ้งอารมณ์ของสมาธิคิดไปถึงเรื่องต่าง ๆ ที่จิตผูกพันอยู่

เมื่อปฏิบัติอบรมปัญญาในไตรลักษณ์ จิตก็ยิ่งจะตื่นรน ไม่ยอมพิจารณาให้เกิดปัญญา เห็นธรรม เหมือนปลาที่ตื่นพราด ๆ อยู่บนบก

แต่วิสัยของผู้มีปัญญาย่อมจะเอาชนะจิตของตน คือจะสามารถทำจิตให้ตรง เหมือนอย่างช่างศรทำศรให้ตรงได้ ฉะนั้น ผู้มีปัญญาก็คือผู้ที่มีความรู้ รู้จักคุณโทษของจิตที่ได้รับการอบรมและที่ไม่ได้รับการอบรม และรู้วิธีอบรมจิต ที่เรียกในที่นี้ว่า ทำจิตให้ตรง เพราะจิตที่ไม่ได้รับการอบรม ย่อมไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญาที่จะเข้าถึงสัจจะ จึงตื่นรนกวัดแกว่ง รักษายาก ห้ามยาก แม้จะอ่านหนังสือจะฟังคำบรรยายก็ไม่สำเร็จ เพราะจิตจะตื่นรน จะกวัดแกว่งไปในเรื่องนั้นเรื่องนี้เรียกว่าไม่มีสมาธิในการอ่าน ในการฟัง จึงฟังและอ่านไม่รู้เรื่อง เรียกว่าไม่ได้ปัญญาจากการอ่านการฟัง จะรักษาจิตให้อยู่ที่ก็ยาก จะห้ามจิตไม่ให้เที่ยวคิดพล่านไปก็ยากอีก นี้เรียกว่าจิตไม่ตรง ทั้งถ้าคิดกวัดแกว่งไปในทางชั่วทางผิด ก็ยังไม่ตรง คือไม่ตรงต่อทางที่ถูกที่ชอบ

ส่วนจิตที่ได้รับการอบรมจะไม่เป็นเช่นนั้น จะดำเนินไปตรงต่อทางที่ถูกที่ชอบ ไม่คิดเคี้ยวไปในทางที่ผิด จะมีสมาธิและปัญญาในกิจที่ทำจะสงบจิตได้ จะรักษาจะห้ามจิตของตนได้

ผู้ที่เห็นโทษและคุณดังกล่าว และศึกษาวิธีอบรมจิตให้ตรงตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้เรียกว่าผู้มีปัญญา จะสามารถรักษาและห้ามจิตได้ดีตามภูมิชั้นของการปฏิบัติ.

การฝึกจิตเป็นการดี

“ความฝึกจิตที่ข่มยาก ใว มีปรกติตกไปตามความใคร่ เป็นการดี เพราะว่า
จิตที่ฝึกแล้วนำความสุขมาให้” พระพุทธภาษิตในจิตตวรรคแห่งธรรมบทข้อนี้ ตรัส
ปรารภภิกษุรูปหนึ่ง เรื่องย่อมีว่า

ได้มีภิกษุหมู่หนึ่งไปจำพรรษาบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่าใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง
มารดาของนายบ้านนั้นมีศรัทธาบำรุงภิกษุเหล่านั้น วันหนึ่งได้นำน้ำตาลเป็นต้น ไปเพื่อ
จะถวายให้ฉันในเวลาเย็น แต่เมื่อไปถึงป่านั้น ก็ไม่พบพระสักรูปเดียว เทียวถามว่า
พระไปไหนหมด ได้มีผู้แนะให้ตระฆัง จงให้ตระฆัง ภิกษุทั้งหลายเดินมาทางละองค์
สงสัยว่าจะวิวาทกันกระมัง จึงถามขึ้นว่าทำไมจึงไม่อยู่ด้วยกัน พวกภิกษุก็ตอบว่าแยก
กันอยู่เพื่อบำเพ็ญสมณธรรม จึงถามว่าสมณธรรมนั้นคืออะไร พวกภิกษุก็ตอบว่า คือ
สหายอาการ ๓๒ พิจารณาความสิ้นความเสื่อมในอัตภาพ จึงถามว่า จะบำเพ็ญได้
เฉพาะพวกท่าน หรือเราทั้งหลายก็บำเพ็ญได้ พวกภิกษุตอบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า
ไม่ทรงห้ามการปฏิบัติธรรมแก่ใคร ๆ มารดาของนายบ้านจึงขอเรียนอาการ ๓๒
จากพวกภิกษุ แล้วกำหนดพิจารณาความสิ้นความเสื่อมในอัตภาพ ก็ได้บรรลุอนุคามิผล
ก่อนพวกภิกษุเหล่านั้น และได้ญาณพิเศษคือตาทิพย์หูทิพย์และรู้วาระจิตของผู้อื่น
จึงพิจารณาไปถึงพวกภิกษุเหล่านั้นว่าได้บรรลุถึงผลอะไรบ้าง ก็ทราบว่าจะไม่ได้อะไร
ทั้งนั้น พิจารณาว่าขาดอะไร ก็ทราบว่าจะอุปนิสัยก็มีอยู่ ที่สัปปายะทั้งปวงคือเสนาสนะ
บุคคลก็มีอยู่ แต่อาหารยังไม่เป็นสัปปายะ จึงจัดถวายอาหารเป็นสัปปายะคือสบาย

เหมาะแก่ความต้องการแห่งร่างกายและเหมาะแก่การปฏิบัติ เมื่อพวกภิกษุเหล่านั้นได้
สัปปายะทั้งปวง ก็ปฏิบัติได้บรรลุผลสูงสุด พวกนั้นลากลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูล
สรรเสริญอุบาสิกานั้นว่าเป็นผู้รู้จิตใจคนอื่น

ภิกษุรูปหนึ่งได้ยินกิตติศัพท์นั้นจึงกราบทูลลาพระพุทธเจ้าไปสู่มุ่บ้านนั้น
เพื่อจะทดลอง เมื่อไปถึงก็ได้ส่งจิตคิดไปถึงอุบาสิกานั้นว่าถ้ารู้จิตใจจริง ก็ให้ส่งคนไป
ปิดกวาดวิหารไว้รับรอง วันต่อมาก็ได้คิดให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ จนถึงให้ไปที่วิหาร
อุบาสิกานั้นก็ทำได้ทุกอย่างที่ภิกษุนั้นคิดให้ทำจนถึงได้ไปที่วิหาร ภิกษุนั้นตระหนักแน่
ว่าอุบาสิกานั้นรู้จิตของผู้อื่นได้ ก็เกิดความกลัวขึ้นมาว่า ขึ้นชื่อว่าบุดูชนย่อมคิดดีบ้าง
ไม่ดีบ้าง ถ้าคิดไม่เหมาะอะไรขึ้น อุบาสิกานี้ก็จะประกาศให้เสียหายเหมือนอย่างจับ
โจรได้พร้อมทั้งของกลาง หนีไปเสียก่อนดีกว่า จึงบอกลาออกเดินทางกลับโดยไม่ยอม
ฟังคำขอร้องให้อยู่

เมื่อกลับไปเฝ้าพระพุทธองค์ ตรัสถาม ก็ต้องกราบทูลไปตามสัจย์จริง จึงตรัส
โอวาทให้รักษาจิตและตรัสพระพุทธานุชาตินี้แล้วทรงส่งให้ไปอยู่ในป่าแห่งนั้นอีก
คราวนี้ เธอไม่กลัวอุบาสิกานั้น ได้รักษาจิตฝึกจิตเป็นอันดี และได้อาศัยสัปปายะ
ต่าง ๆ มีอาหารเป็นต้น ที่อุบาสิกานั้นจัดถวาย ก็ได้บรรลุผลสูงสุด

ฉะนั้น การฝึกจิตจึงเป็นการดี จิตที่ฝึกแล้วย่อมนำมาความสุขมาให้โดยส่วนเดียว.

รักษาจิตเท่ากับรักษาทุกสิ่ง

“ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิตที่เห็นได้ยากนัก ละเอียดมาก มักตกไปสู่อารมณ์ตามที่ชอบ เพราะว่าจิตที่รักษาคุ้มครองแล้วนำสุขมาให้” พระพุทธภาษิตนี้ตรัสปรารภภิกษุรูปหนึ่งมีเรื่องเล่าไว้โดยสังเขปว่า

บุตรเศรษฐีคนหนึ่งไปหาพระเถระรูปหนึ่งขอให้ท่านบอกวิธีพ้นจากทุกข์ ท่านก็สอนให้แบ่งทรัพย์ออกประกอบการงานบ้าง เลี้ยงครอบครัวบ้าง บริจาคทาน การกุศลบ้าง ต่อมาก็ไปถามท่านให้บอกวิธีที่ยิ่งกว่าท่าน ท่านก็สอนให้ถือเอาสธนะ ๓ และศีล ๕ ถามท่านอีก ท่านก็บอกให้รักษาศีลที่สูงขึ้น ถามท่านอีก ท่านก็แนะนำให้บวช ครั้นบวชเป็นภิกษุแล้ว ก็ได้รับการอบรมในพระธรรมวินัยว่าสิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ไม่ควรทำ เธอจึงคิดว่าเป็นกรรมหนักเสียแล้ว ในที่นี้ไม่มีแม่แต่ที่จะเหยียดมือ ทำอะไร ๆ ก็ไม่ได้ไปเสียทั้งนั้น เป็นคฤหัสถ์ดีกว่า ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกไปเฝ้า ตรัสว่าถ้าอาจจะรักษาเพียงสิ่งหนึ่ง ก็ไม่ต้องรักษาสิ่งอื่นนอกจากนั้น กราบพูลถาม จึงตรัสสอนให้รักษาจิตของตน ซึ่งอาจพ้นจากทุกข์ ได้ตรัสพระพุทธโอวาทในจิตตวรรคข้อนี้ ภิกษุนั้นปฏิบัติตามก็หายความกळัดกลุ่มมีความสุขและได้บรรลุผลแห่งความปฏิบัติ

อนึ่ง ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๑๓ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานพระอัฐิสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลคล้ายวันสวรรคตพระบาท

สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง ครั้นแล้ว เสด็จฯ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อาลักษณ์ อ่านประกาศพระบรมราชโองการเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระราชบิดาตามที่จารึก ในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก” ทรงพระราชฐานันดรศักดิ์เสมอด้วยสมเด็จพระบรมราชเจ้า ในพระบรมราชวงศ์แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ และสมเด็จพระราชชนนีตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ ว่า “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี” ในท้ายแห่งประกาศฯ ว่า “ขออำนาจแห่งคุณพระศรี- รัตนตรัย อำนาจแห่งพระกตัญญูทเวทิตาธรรม และเทพดาเจ้าศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดลบันดาลอภิบาลรักษาพระองค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ให้ทรงเจริญ พระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณธนสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล วิบุลศุภผลสกลเกียรติยศปรากฏมโหฬาร ตลอดจรัฏฐิติกาลเทอญ”

ลักษณะของจิต ๑๓ อย่าง

“จิตไปไกล เทียวไปผู้เดียว ไม่มีสรีระ มีคูหา (คือกายนี้) ผู้ที่จักสำรวมระวัง ได้จะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร” พระพุทธภาษิตในจิตตวรรคข้อนี้ตรัสปรารภภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง เรื่องย่อมีว่า

เธอได้ผ้าแปดศอกมาผืนหนึ่ง จึงนำไปถวายพระเถระผู้เป็นลุง แต่ท่านไม่รับ เพราะท่านมีพอแล้ว เธอจึงเสียใจคิดจะสึกจึงคิดเรื่อยไปว่าสึกแล้วจะไปทำงานอะไร ก็คิดว่าชายผ้าผืนนั้นเป็นทุนซื้อแพะมาเลี้ยงขายลูกต่อ ๆ ไป จนมีทรัพย์ขึ้นแล้วก็แต่งงานมีภรรยา ครั้นมีบุตรก็พากันขึ้นเกวียนมาหาหลวงลุงนี้แหละ ภรรยาอุ้มบุตรสามีคือตนเองขับเกวียน ขณะที่เดินทางไป เห็นว่าภรรยาจะอุ้มต่อไปไม่ไหว จึงขออุ้มบุตรแทน แต่ภรรยาไม่ยอม และก็อุ้มไม่ไหวจริง ๆ เด็กก็หล่นลงไป เธอจึงใช้ปฏิภพหวดหลังภรรยาเข้าให้ ขณะนั้นเธอกำลังยืนพัดพระเถระผู้เป็นลุงอยู่ ก็ใช้พัดนั้นแหละตีพระเถระที่ศีรษะของท่านด้วยคิดว่าตีภรรยา แล้วก็ได้สติรีบวิ่งหนี พวกภิกษุก็ช่วยกันจับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงถามแล้วก็ตรัสโอวาทเธอด้วยบทนี้

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงลักษณะของจิตทั่วไปไว้ในพระโอวาทหลายครั้ง จะประมวลสักคราหนึ่งดังนี้ ๒ ดิ้นรน ๒ กวาดแกว่ง ๓ รักษายาก ๔ ห้ามยาก ๕ ช่มยาก ๖ เบา ๗ มักตกไปสู่อารมณ์ตามที่ปรารถนา ๘ เห็นยากมาก ๙ ละเอียดนัก ๑๐ ไปไกล ๑๑ เทียวไปผู้เดียว ๑๒ ไม่มีสรีระ ๑๓ มีคูหา (คือกายนี้) เป็นที่อาศัย และตรัสสอนให้ปฏิบัติเกี่ยวแก่จิตในพระโอวาทต่าง ๆ พอประมวลเข้าได้ส่วนหนึ่งดังนี้

ให้ทำจิตให้ตรงเหมือนช่างศรทำศรให้ตรง เพื่อละบ่วงแห่งมาร ให้ฝึกจิตเพราะจิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้ ให้รักษาคุ้มครองจิตเพราะจิตที่รักษาคุ้มครองแล้วนำสุขมาให้ ให้สำรวมจิตเพื่อพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร ว่าถึงลักษณะแห่งจิตทั้ง ๑๓ อย่างนั้น เป็นลักษณะแห่งจิตสามัญทั่วไปของทุก ๆ คน จึงเป็นลักษณะที่ทุกคนจะมองเห็นได้ที่จิตของตนเอง ว่าจิตของตนเป็นสิ่งที่ดีนรรณกวัตแก้วเป็นต้นมากเพียงไร

จะกล่าวขยายความเพียงบางข้อ คือไปไกล ได้แก่รับอารมณ์คือคิดไปถึงเรื่องต่าง ๆ ที่มีอยู่แม้ไกลแสนไกลเที่ยวไปผู้เดียว คือคิดไปแต่ผู้เดียว ไม่มีร่วมไปกับจิตของใคร ไม่มีสรีระ คือไม่มีรูปกาย ไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่ธาตุดินน้ำไฟลมอากาศ มีคูหาเป็นที่อาศัย คืออาศัยอยู่ในกายที่ประกอบขึ้นด้วยธาตุต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น (ตามแบบเก่าว่าอาศัยอยู่ที่หทัยรูปคือเนื้อหัวใจ แต่ในปัจจุบันน่าจะว่าอาศัยอยู่ที่มันสมองในกะโหลกศีรษะ ซึ่งดูก็มีรูปเป็นคุหาชอบกลอยู่) วัฏปฏิบัติรวมเข้าก็คือรักษาฝึกคุ้มครองด้วยความสำรวมระวัง นี่ก็คือการทำให้ตรง ด้วยว่าจิตนี้มีกิเลสและอารมณ์ต่าง ๆ พอกพูนอยู่มาก นี้แหละที่เรียกว่า ‘บ่วงแห่งมาร’ บ้าง ‘เครื่องผูกแห่งมาร’ บ้าง เพราะเป็นเครื่องคล้องเครื่องผูกจิตไว้ให้ติดอยู่ จิตจึงดีนรรณกวัตแก้วเป็นต้น เรียกได้ว่าไม่ตรงคือคด เต็มไปด้วยพยศร้าย

สติและปัญญาเท่านั้นที่เป็นเครื่องรักษาค้อมครองหรือสำรวมจิตให้พ้นจากมารหรือให้ดำเนินไปตรงต่อความดีได้.

ใจมั่นปัญญาบริบูรณ์

“ปัญญาย่อมไม่บริบูรณ์แก่ผู้ที่มีจิตไม่ตั้งมั่น ไม่รู้สังขารม มีความเลื่อมใส
เลือนลอย” นี้เป็นพระพุทธานุญาตแปลจากจิตวรรคอีกบทหนึ่ง ที่ตรัสปรารภภิกษุรูป
หนึ่งที่บวช ๆ สิก ๆ ถึง ๗ ครั้ง แสดงว่าจิตใจไม่แน่นอน

อันที่จริงจิตใจสามัญชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ใครก็ตามที่ประพฤติไป
ตามอำนาจจิตเช่นนี้ย่อมเดือดร้อน ทั้งไม่ได้ปัญญาที่สมบูรณ์ แต่คนเรามากประพฤติ
ไปตามอำนาจจิต หรือกล่าวโดยตรงว่าอำนาจของกิเลสในจิต เช่นความปรารถนา
ต้องการ จิตที่ไม่ตั้งมั่นก็เพราะเหตุนี้แหละ ความปรารถนาต้องการของคนเรามีในสิ่ง
ทั้งหลายไม่มีที่สิ้นสุด ท่านจึงว่า “แม่น้ำเสมอด้วยตันทหา ไม่มี” จิตจึงซัดส่ายไปในสิ่ง
นั้นบ้าง สิ่งนี้บ้าง ๑๐๘ อย่าง เมื่อได้สิ่งหนึ่งมาตามปรารถนาแล้ว จะต้องปรารถนา
สิ่งอื่นต่อไปอีก นี่เป็นลักษณะของจิตที่เรียกว่าไม่ตั้งมั่น และอาการที่จิตซัดส่ายไป
นั้นก็ไม่ว่าเลือกหรือผิดถูกดีชั่ว สุดแต่ความปรารถนาต้องการจะบังการให้เป็นไป ในเวลา
เช่นนี้ *สังขารม* คือธรรมของคนดี หรือธรรมที่ติงาม ไม่มีโอกาสเข้าถึงจิต หรือจิต
ไม่อาจเข้าถึงธรรม เพราะมีเครื่องกั้นคือกิเลสและอารมณ์ (เรื่องผูกใจ) ดังกล่าว
กางกั้นไว้

กิริยาที่จิตเข้าถึงธรรมจึงหมายความว่าจิตรู้ด้วยความรู้ที่ปราศจากโมหะ
แต่ตราบใดที่จิตซัดส่ายไปดังกล่าว ก็ยากที่จะรู้ธรรมได้ ธรรมคือสัจจะอันได้แก่
ความจริง ของจริงเข้าไม่ถึง สิ่งที่เข้าถึงล้วนแต่เป็นกิเลสและอารมณ์หรือความปรารถนา

ต้องการ และสิ่งที่ปรารถนาต้องการเท่านั้น อาจได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแต่ก็ฟังด้วยความง่วงเหงาหาวนอน ด้วยความไม่สนใจ ไม่รับพิจารณา บางทีก็จำได้ว่าข้อธรรมเหล่านั้นว่าอย่างไร แต่ก็ยังเป็นเพียงสัญญาความจำหมายอย่างนกแก้วนกขุนทองจำคำพูดของมนุษย์ได้ ทั้งพูดได้บางคำ ธรรมจึงไม่ซึมเข้าไปสู่จิตใจ บางทีกลับเป็นผู้ซึ่งธรรมเกลียดธรรม เห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ที่แท้จริง เพราะธรรมมีกระแสทวนกันกับกระแสตัณหา ดังจะฟังเห็นได้ว่าตัณหาดำเนินไปกระแสหนึ่งเช่นอยากได้นั้น อยากได้นี้ อย่าคิดถึงผิดถูก อย่าคิดถึงแก่เจ็บตาย อย่าพูดถึงเรื่องศีลธรรม ส่วนธรรมดำเนินไปอีกกระแสหนึ่งที่ตรงกันข้าม ฉะนั้น จึงชอบกันถูกกันไม่ได้อยู่เองถึงจะนับถือพระศาสนาหรือธรรม ก็สักแต่ว่านับถือ จะเลื่อมใสในพระรัตนตรัยก็เป็นความเลื่อมใสที่เลือนลอยไม่มั่นคง ปัญญาจึงบริบูรณ์ไม่ได้อยู่เอง เพราะโมหะยังปิดบังอยู่หนาแน่นมากยังมีติดอยู่มาก แสงสว่างแบบฟ้าแลบในคืนเดือนมืดสนิทนั้น ไม่อาจให้มองเห็นอะไรได้มาก

วันที่ ๔ กรกฎาคม เป็นวันคล้ายวันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ขอประทานพระวโรกาสถวายพระพร ขออานุภาพคุณพระรัตนตรัย และอานุภาพพระบุญญาธิการแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถชนนีอีกอานุภาพความดีทั้งหลาย ได้บันดาลให้ทรงพระเกษมสำราญยิ่ง ๆ เทอญ.

ภาวะของจิตสามัญ

“ภยย่อมน้อมไม่มีแก่ผู้ที่มีจิตไม่เปียกชุ่ม มีใจไม่กระทบกระทั่ง ละบุญบาปเสียได้ ตื่นอยู่” นี้เป็นพระพุทธานุชาตในวรรคอีกแบบหนึ่งที่แสดงลักษณะของจิตของบุคคล ผู้บรรลุถึงความบริสุทธิ์โดยสิ้นเชิงแล้ว ว่าย่อมน้อมเป็นเช่นนี้ ซึ่งสูงเกินภาวะแห่งจิตของสามัญชน เพราะจิตของสามัญชนยังเป็นจิตที่เปียกชุ่ม คือเปียกชุ่มด้วยราคะ ความติดความยินดีพอใจในรูปเสียงเป็นต้น ดังจะพึงรู้ใจของตนเองได้ว่า เมื่อได้เห็นรูป ได้ยินเสียงที่น่ารักใคร่พอใจ จิตใจจะเกิดความชุ่มชื้นครึกครื้นยินดีพอใจ เทียบกับวัตถุที่เปียกชุ่มด้วยน้ำ

อันราคะนี้ฝังจิตใจคนอยู่อย่างลึกซึ้ง ยากที่จะแห่งเหือดหายไปจากจิตใจถึงแม้ จะมีอายุมากที่เรียกแก่แล้ว แต่จิตใจก็มักจะยังชุ่มอยู่ไม่ยอมเหี่ยวแห้งหรือแก่ไปตามกาย บางทีก็กลับชุ่มมากขึ้นเหมือนเป็นการทดแทนความแห้งเหี่ยวของร่างกาย จึงมักจะพูดกันว่าร่างกายแก่แต่ใจไม่แก่ ข้อนี้ก็สมกับภาวะของกายและจิตที่แตกต่างกัน ร่างกายประกอบด้วยธาตุที่เป็นวัตถุ ต้องมีเก่าแก่ชำรุดทรุดโทรมจนถึงต้องแตกสลาย แต่จิตท่านว่าไม่มีสรีระหรือมิใช่สรีระคือมิใช่ร่างกาย ฉะนั้น ที่กล่าวกันว่าจิตใจไม่แก่ ก็ดูมีเหตุผลอยู่ และเมื่อมีราคะก็ต้องมีโทสะเป็นคู่กัน จึงเป็นจิตที่ยังมีความกระทบกระทั่ง คือยังโกรธ จะพึงรู้ใจของตนเองได้อีกเช่นเดียวกัน เมื่อมีเรื่องที่ไม่น่าพอใจมากระทบกระทั่ง จิตก็โกรธ เรียกว่าถูกกระทบกระทั่ง

ฉะนั้น จึงรวมกล่าวได้ว่า จิตสามัญทั่วไปย่อมมีความรักความชัง หรือความยินดียินร้าย หรือความพอใจไม่พอใจเป็นคู่กันอยู่ในอารมณ์คือเรื่องทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงยังต้องพลอยมีบุญมีบาป คือความบริสุทธิ์ ความเศร้าหมองทางจิตใจ คือความดีความชั่วทางกรรมคือการทำงานที่ทำอันเนื่องไปจากจิตใจ และความสุขความทุกข์อันเป็นผลของความดีความชั่ว ซึ่งจิตใจก็ต้องเสวยอีกนั่นแหละ ความบริสุทธิ์ ความดีและความสุขดังกล่าวจัดว่าเป็นพวกบุญ ส่วนความเศร้าหมอง ความชั่วและความทุกข์จัดเป็นพวกบาป ตรวจดูใจตนเองก็จะเห็นได้ว่าบางครั้งเราก็มีจิตใจบริสุทธิ์ มีความดีมีความสุข แต่บางครั้งก็มีจิตใจเศร้าหมอง มีความชั่ว มีความทุกข์ สลับเปลี่ยนกันไปมาไม่ยุติแน่นอน เพราะจิตมีความยึดถือว่าเป็นจริงเป็นจังในอารมณ์คือเรื่องที่ประสบพบผ่านทั้งหลาย เมื่อยึดถือว่าน่ายินดีก็ยินดีไปจริง ๆ เมื่อยึดถือว่าน่ายินร้ายก็ยินร้ายไปจริง ๆ เช่นเดียวกัน เหมือนอย่างหลับฝันเห็นและยินดียินร้ายไปในนิมิตที่ฝันเห็นด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องจริง ฝันเห็นสัตว์ร้ายก็เกิดความกลัวขึ้นจริง ๆ ตื่นขึ้นมายังตัวสั่นอยู่ก็มี นี่แหละเป็นภัยคือความกลัวหรือสิ่งที่น่ากลัวย่อมเกิดตามมาดังนี้

ภาวะของจิตสามัญย่อมเป็นดังนี้ จนกว่าจะตื่นจากหลับคือกิเลสอาสวะทั้งปวงรู้ว่าฝันไปก็จะหายยินดียินร้าย หายความต้องพลอยเป็นบุญบาปไปตามความยินดียินร้าย หายหลงยึดถือเอาเรื่องในฝันว่าเป็นเรื่องจริง เพราะตื่นขึ้นมาแล้วจึงหายกลัวทุกอย่าง นี่แหละเป็นจิตที่บริสุทธิ์สมบูรณ์เต็มที่.

พระพุทธเจ้าของเราที่นั่งทำงานเลิศล้ำ

เล่ม ๑๑

พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๕

จิตตนคร นครหลวงของโลก

จะว่าถึงจิตตนครตามพระพุทธรักษาที่ว่า “ฟังกันจิตนี้ที่มีอุปมาด้วยนคร” จิตตนครเป็นนครที่แลไม่เห็นด้วยตา น่าจะคล้ายกับเมืองลับแล แต่ก็ไม่ใช่เมืองลับแล มีทางติดต่อกับโลกแห่งวัตถุได้ ทั้งมีการติดต่อกันอยู่เสมอ น่าจะไม่ต่างกับเมืองไทยที่ติดต่อกับเมืองต่าง ๆ ได้ทั่วโลก โดยทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ จิตตนครเป็นเมืองที่ไม่สงบนัก มีเรื่องเดือดร้อนระส่ำระสายอยู่เสมอ เพราะมีโจรผู้ร้ายขี้ศึก ศัตรูอันจำต้องป้องกันปราบปราม โดยไม่อาจจะประมาทได้ คล้ายกับเมืองทั่ว ๆ ไป

จิตตนครเป็นนครหลวงของโลก เป็นแหล่งเกิดแห่งสรรพวิชาการทั้งปวง เป็นแหล่งเกิดแห่งกรรมทั้งปวง เป็นแหล่งเกิดแห่งสุขทุกข์ ความเจริญความเสื่อม สมบัติวิบัติ แห่งโลกทั้งสิ้น จะกล่าวว่าเป็นแหล่งเกิดแห่งสวรรค์นิพพานทุกอย่างก็น่าจะไม่เกินไป แต่เป็นนครหลวงลับแลเสมอไม่เห็นด้วยตาอยู่นั่นเอง จะว่าตั้งอยู่ในแดนสวรรค์วิมานชั้นใดชั้นหนึ่งก็ไม่ใช่ เพราะตั้งอยู่ในเมืองมนุษย์นี่เอง แต่เป็นเมืองที่คนทั้งปวงไม่ค่อยจะสนใจที่จะไปเที่ยวดูชมที่เรียกว่าไปทัศนاجر คนทั้งปวงสนใจไปเที่ยวดูชมเมืองที่เห็นด้วยตาได้ฟังด้วยหูได้มากกว่า แม้จะไกลสักเท่าไร ก็พยายามไป พยายามไปในโลกนี้รอบแล้ว ก็พยายามไปในโลกอื่น ดังที่ได้พยายามไปดูดวงจันทร์มาแล้ว จึงน่าจะพยายามไปดูจิตตนคร ซึ่งเป็นนครหลวงอันแท้จริงของโลก หรือของทุก ๆ คน

ถึงจะเป็นนครลับแล เห็นไม่ได้ด้วยตาเนื้อก็อาจไปดูได้ด้วยตาใจ และจิตตนครนี้อยู่ไม่ไกล อยู่ใกล้ที่สุด เพราะตั้งอยู่ในจิตใจของทุก ๆ คนนี้แหละ เพียงทำความสงบจิตดูจิตของตนก็จะเริ่มเห็นจิตตนครราง ๆ อาจยังไม่เห็นว่าจะเป็นนครอันน่าดูที่ตรงไหน เพราะเมื่อดูเข้ามาก็พบแต่ความคิดฟุ้งซ่านกับอารมณ์ คือเรื่องต่าง ๆ จนไม่อยากจะดู สู้ดูโทรทัศน์หรือไปเที่ยวดูอะไรอื่นไม่ได้ มานั่งดูจิตใจของตนเองไม่น่าจะสนุกที่ตรงไหน จิตตนครเรียกว่าเมืองลับแล ก็น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้

ว่ากันว่าเมืองลับแลนั้น ถ้าใครพลัดเข้าไปพบได้ ได้เห็นภูมิประเทศบ้านเรือน ผู้คนหญิงชายสวยงามน่าดูน่าชมยิ่งนัก ผู้ที่พลัดเข้าไปพบนั้นก็ไม่ว่าพลัดเข้าไปได้อย่างไร เมื่อกลับออกมาแล้ว อยากจะไปอีกก็ไปไม่ถูก ถึงจะเดินไปตามทางที่จำได้ว่าเป็นทางไปเมืองลับแลก็ไม่พบเมืองลับแล ไม่พบทุ่งหญ้าป่าเขา ไม่น่าดูน่าชมอะไรเป็นพิเศษ ก็น่าจะคล้าย ๆ กับอยากจะไปเที่ยวดูจิตตนคร นั่งสงบดูจิตของตน ไม่พบเมืองอะไรที่ไหน พบแต่ความฟุ้งซ่านกับอารมณ์ยุ่ง ๆ ต่าง ๆ ที่ไม่อยากจะคิดถึงจะพบ อันที่จริงจิตตนครนี้มีจริง ๆ และไปดูให้เห็นได้จริง ไม่เหมือนอย่างเมืองลับแลในนิยาย พระพุทธเจ้าจึงตรัสอุปมาไว้ แต่ต้องไปดูด้วยวิธีตามที่ตรัสสอนไว้ จึงจะได้พบจิตตนครซึ่งตั้งอยู่ในจิตของทุกคนนี้แหละ

ลักษณะจิตตนคร

อันลักษณะแห่งจิตตนคร ก็เช่นเดียวกับนครโบราณทั้งหลาย กล่าวคือมี ป้อมปราการ มีประตู ๖ ประตู มีถนน ๔ แพร่ง มีนครสามี่ คือเจ้าเมือง ที่สถิตอยู่ ตรงที่รวมของถนน ๔ แพร่ง เจ้าเมืองนี้มีนามว่า 'วิญญาณ' หรือ 'จิตต' มีประชาชน ชาติต่าง ๆ ไปมาหาสู่เมืองนี้กันมาก พวกอันอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองนี้ก็มี มาพักอยู่ชั่วคราวก็มี มาเที่ยวทัศนารแล้วกลับไปก็มี เพราะประตูเมืองทั้ง ๖ มักจะ เปิดอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน จะปิดกันก็ต่อเมื่อเจ้าเมืองบรรทม เมื่อเจ้าเมืองยังไม่ บรรทมแล้วก็เปิดประตูรับอยู่เสมอ ไม่ว่าจะดึกดื่นเที่ยงคืนเพียงไร ถึงจะค้ำมืดก็จุดไฟ สว่างไสว ไม่ยอมแพ้ความมืด เหมือนอย่างกรุงเทพมหานครในยามราตรีไม่มีมืด

จิตตนครจึงเป็นเมืองที่พร้อมพร้อมไปด้วยผู้คนและสิ่งต่าง ๆ หลากหลากมาก ประการเป็นต้นว่าพร้อมพร้อมไปด้วยรูปหลากหลาก อยากจะดูอะไรก็มักจะมีให้ดู พร้อมพร้อม ไปด้วยเสียงหลากหลาก อยากจะฟังอะไรก็มักจะมีให้ฟัง พร้อมพร้อมไปด้วยกลิ่นหลากหลาก รสหลากหลาก อยากจะดมจะลิ้มหรือบริโภคสเช่นไร ก็มักจะมีสนองความต้องการ พร้อมพร้อมไปด้วยสัมผัสหลากหลาก อยากจะสัมผัสทางกายอย่างไรเช่นไร ถ้ำร่างกาย ไม่เป็นอัมพาตเป็นร่างกายที่สมประกอบอยู่ ก็มักจะมีประสงค์ ทั้งพร้อมพร้อมไปด้วย เรื่องราวต่าง ๆ สำหรับบำรุงบำเรอใจหลากหลาก ไม่มีหมดสิ้น เมื่อเข้ามาถึงเมืองนี้ จะมีเรื่องเสนอนองทางใจตั้งแต่ตื่นนอนขึ้นจนถึงหลับไปใหม่ ไม่มีเวลาว่างเว้น ดูก็น่า จะเหน็ดเหนื่อย หรือจะกลุ้มใจตาย หรือจะกลุ้มเป็นบ้า เพราะต้องพบเรื่องต่าง ๆ

มากมายก็เห็นดเห็น้อยกันจริงอยู่เหมือนกัน แต่เห็น้อยแล้วก็พักก็นอน ที่กลุ่มใจตาย หรือที่กลุ่มเป็นบ้าไปก็มีอยู่ไม่น้อย เพราะจิตตนครมีสิ่งต่าง ๆ พรั่งพร้อม ประชาชนชาติต่าง ๆ จึงพากันมาจากที่ต่าง ๆ ทั่วโลก และจิตตนครนี้แม้จะมีลักษณะเป็นอย่างไร เมืองโบราณ ก็หาเป็นเมืองโบราณหรือเป็นเมืองที่ล้ำสมัยไม่ แต่เป็นเมืองที่ทันสมัย มีไฟฟ้า มีวิทยุ มีโทรทัศน์ มีสิ่งต่าง ๆ เหมือนอย่างเมืองที่ทันสมัยทั้งหลาย

รวมความว่า เมืองในปัจจุบันนี้มีอะไร จิตตนครก็มีสิ่งนั้นครบถ้วน และอันที่จริง จะมีมากกว่าเมืองอื่น ๆ เสียอีก เพราะยังมีสิ่งทีวี่เศษต่าง ๆ อยู่ในจิตตนครอีกมาก ที่คนทั่ว ๆ ไปยังไม่รู้ไม่เห็น เว้นไว้แต่พระพุทธเจ้าและพระพุทธสาวกผู้รู้ผู้เห็นทั้งหลาย ตามที่พรรณนาถึงความพรั่งพร้อมต่าง ๆ ของจิตตนครนี้น่าจะเห็นว่า จิตตนครเป็นนครที่น่าเป็นสุขสนุกสบาย ซึ่งก็เป็นเช่นนั้นคือเป็นสุขสนุกสบายอยู่ไม่น้อย แต่ก็ยังเป็นเมืองที่มีทุกซักร้อนมีภัยพิบัติอยู่มาก ทั้งโดยเปิดเผยทั้งโดยซ่อนเร้น อันเกิดจากภัยธรรมชาติก็มี เกิดจากภัยที่พลเมืองของจิตตนครนั้นก่อขึ้นก็มี ทั้งเจ้าเมืองเองบางครั้งก็มีความหลงเข้าใจผิด คบคนผิด ใช้คนผิด ก็ยิ่งทำให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนระส่ำระสาย เป็นดังนี้จนกว่าพระพุทธเจ้าจะเสด็จมาโปรด

ในศุภวาระคล้ายวันประสูติ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๓ ขอประทานน้อมถวายพระพร ให้ทรงประสบความสำเร็จ สุขสิริสวัสดิ์พัฒนามงคลทุกประการ

ภัยแห่งจิตตนคร

ภัยธรรมชาติแห่งจิตตนคร ก็คือภัยที่เกิดจากธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ และ ลม นี่แหละ ดูก็คล้าย ๆ กับภัยธรรมชาติของโลก เช่นบางคราวดินถล่ม บางคราว น้ำท่วม บางคราวไฟไหม้ บางคราวลมพายุ เกิดน้อยหรือมากเป็นคราว ๆ อันที่จริง ธาตุทั้ง ๔ นี้หาได้เป็นภัยไปทั้งหมดไม่ จะเป็นภัยในเมื่อเกิดขึ้นผิดปกติ ถ้าเป็นไป โดยปกติ ก็ไม่เป็นภัย ทั้งเป็นเครื่องเกื้อกูลชีวิตของสัตว์โลกทั้งมนุษย์และดิรัจฉาน เพราะสัตว์โลกทั้งหมด ก็ต้องอาศัยธาตุทั้ง ๔ นี้เป็นเครื่องบำรุงเลี้ยงร่างกายที่ประกอบ ขึ้นด้วยธาตุทั้ง ๔ เช่นเดียวกัน ต้องบริโภคอาหารเช่นข้าว น้ำ ต้องมีความอบอุ่น ต้องหายใจเอาอากาศเข้าไปบำรุงเลี้ยงร่างกายอยู่ทุกขณะ ชีวิตที่ประกอบขึ้นด้วยธาตุ ทั้ง ๔ ก็ต้องอาศัยธาตุทั้ง ๔ บำรุงเลี้ยงให้ดำรงอยู่

ภัยของจิตตนครก็เกิดจากธาตุทั้ง ๔ เช่นเดียวกัน ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า จิตตนครมีถนน ๔ แพร่ง มีนครสามี่ คือเจ้าเมือง ผู้สถิตอยู่ตรงที่รวมของถนน ๔ แพร่ง ท่านผู้รู้ได้กล่าวบอกไว้ว่าถนน ๔ แพร่ง นั้นคือธาตุทั้ง ๔ คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เจ้าเมืองคือจิตสถิตอยู่ตรงที่รวมของธาตุ ๔ นี้เอง ฉะนั้น เมื่อธาตุทั้ง ๔ ยังรวมกันอยู่เป็นปกติ ที่อยู่ของเจ้าเมืองก็เป็นปกติ ถ้าธาตุทั้ง ๔ เกิดผิดปกติ เช่นมี จำนวนลดน้อยลงไปกว่าอัตราที่ควรมีก็ตาม ธาตุอย่างใดอย่างหนึ่ง น้อยหรือมากเกินไป ก็ตาม จิตตนครก็ระส่ำระสายไม่เป็นสุข ทั้งเจ้าเมืองและพลเมืองทั้งปวงก็อยู่ไม่เป็นสุข แต่เหตุที่ทำให้ธาตุทั้ง ๔ แห่งจิตตนครแปรปรวนนั้น บางทีก็เกิดจากเจ้าเมืองและพลเมือง

ทำขึ้นเอง เช่นพากันรีนเริงสนุกสนานกันไป ไม่ค่อยดูแลทะนุบำรุงทาง ๔ แพร่ง คือ ธาตุทั้ง ๔ ไว้ให้ดี ก็เหมือนอย่างถนนหนทาง ในบ้านเมืองเรานี้แหละ ถ้าไม่หมั่น ทะนุบำรุงคือซ่อมตบแต่งอยู่เสมอแล้ว ก็จะเสียหายไปโดยลำดับ บางทีก็เกิดจาก ภัยธรรมชาติ เช่นบางคราวลมกำเริบ คล้ายกับเกิดลมพายุ ทำให้จิตตนครหวั่นไหว บางคราวไฟกำเริบทำให้ร้อนรุ่ม เกิดไฟไหม้ในบ้านเมืองเรานี้แหละ เจ้าเมืองและพลเมือง ทั้งปวงก็หมดความผาสุก ภัยเช่นนี้ชาวจิตตนครเรียกกันว่า 'ภัยชรา' คือถนน ๔ แพร่ง นั้นเก่าแก่ลงไปทุกวัน แสดงความชำรุดทรุดโทรมให้เห็นอยู่เรื่อย ๆ ทั้งเจ้าเมือง และพลเมืองต่างก็พากันแก้ไขซ่อมแซมต่าง ๆ อย่างสุดฝีมือ บางทีก็ใช้ตัดต่อตบแต่ง บางทีก็ใช้สีทาให้แดงบ้าง ให้ดำบ้าง ให้ขาวบ้างเป็นต้น สุดแต่จะเห็นว่าควรตบแต่ง อย่างไร ต่อสู้กับ 'ภัยชรา' ที่มาเกิดขึ้นแก่จิตตนคร ก็พอแก้ไขปะทะปะทั่งไปได้ แต่ถนน ๔ แพร่งนี้ก็ทรุดชำรุดลงอยู่เรื่อย ๆ เจ้าเมืองเองที่ดำรงชีวิตอยู่ตรงที่รวม ของถนน ก็เริ่มอ่อนเพลียเมื่อยล้าไม่ว่องไวกระฉับกระเฉงเหมือนก่อน ยังอีกภัยหนึ่งที่ ชาวจิตตนครกลัวกันนักหนาก็คือ 'ภัยมรณะ' ซึ่งจะทำลายถนน ๔ แพร่งของจิตตนคร เท่ากับเป็นการทำลายเมืองกันทั้งหมดทีเดียว และต่างก็รู้ว่าภัยนี้จะต้องมาถึงในวันหนึ่ง ช่างหน้า แต่ก็พากันนอนใจเหมือนอย่างไม่มีภัย

ผังเมืองแห่งจิตตนคร

อันนครสามิ (เจ้าเมือง) แห่งจิตตนครนั้น มีนิवासสถาน (ที่อยู่) ตรงที่รวมแห่งถนน ๔ แพร่งแห่งจิตตนคร คือจิตตนครมีถนนสายสำคัญ ๔ สายที่มาบรรจบกัน แต่มีใช้หมายความว่าทั้งเมืองจะมีถนนอยู่เพียง ๔ สายเท่านั้น ยังมีถนนที่ตัดจากถนน ๔ สายนั้นชอยไปในที่ต่าง ๆ อีกมากมายทั่วทั้งเมือง สำหรับเป็นทางคมนาคมของพลเมืองและสำหรับขนลำเลียงอาหารข้าน้ำสินค้าต่าง ๆ ไปเลี้ยงพลเมืองได้โดยสะดวกทั้งเมือง มีไฟและน้ำใช้สมบูรณ์ ระบบจ่ายกระแสไฟและจ่ายส่งน้ำก็เรียบร้อย เพราะมีสายไฟต่อทั่วไปทุกซอกเล็กตรอกน้อย เปิดสว่างอบอุ่นอยู่เสมอ มีคลองส่งน้ำและมีท่อน้ำใหญ่เล็กทั่วไปเช่นเดียวกัน มีลมพัดผ่านได้ทั่วไปทั้งหมด ไม่อับลม แผ่นดินก็ชุ่มชื้นเหมาะเป็นที่เพาะปลูกพืชผลทั้งปวง

เมืองนี้จัดระบบเรื่องปากท้องพลเมืองทั้งหมดไว้ดีมาก น่าจะไม่มีเมืองไหน ๆ ทำได้เหมือน คือตั้งโรงครัวใหญ่ไว้สำหรับเลี้ยงพลเมืองทั้งหมดไว้เพียงแห่งเดียว เรียกว่าเป็นท้องของเมืองและมีปากของเมืองเพียงปากเดียวสำหรับลำเลียงอาหารเข้าสู่ท้อง โดยวางท่อจากปากเมืองเข้าไปสู่ท้องของเมืองซึ่งเป็นโรงครัวใหญ่ ครั้นปรุงอาหารเสร็จแล้วก็ส่งอาหารไปเลี้ยงพลเมืองทั้งเมืองทางท่ออีกเหมือนกัน ไม่ต้องใช้รถหรือพาหนะอะไรบรรทุกทุกทั้งนั้น ในคราวที่หาอาหารได้ไม่เพียงพอ ก็เฉลี่ยอาหารไปเลี้ยงกันทั่วทั้งเมืองเท่า ๆ กัน มีมากก็กินมาก มีน้อยก็กินน้อยเท่า ๆ กัน ไม่มีกีดกันเหมือนกันทั้งเมือง พลเมืองทั้งหมดไม่มีใครกินน้อยหรือมากกว่ากัน ทั้งไม่มีใครกินดีหรือเลว

กว่ากัน ต่างกันเหมือน ๆ กันทั้งหมด นี่เป็นระบบการเลี้ยงพลเมืองของจิตตนคร ระบบการถ่ายของเสียออกไปก็จัดได้อย่างดีอีกเช่นเดียวกัน มีที่เก็บของเสีย มีที่เก็บน้ำทิ้ง และมีที่ระบายออกทั้งของเสียและน้ำทิ้ง และมีที่ระบายเล็ก ๆ อีกนับไม่ถ้วน ทั่วทั้งเมือง น่าสังเกตว่าเมืองนี้ใช้ท่อเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งเมืองมีท่อฝังอยู่ทั่วไปหมดทั้งใหญ่ ทั้งเล็ก คุณูปติศวงที่สามารถจัดระบบท่อได้ถึงเช่นนั้น นอกจากนี้ยังมีโรงงานต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น โรงงานบำบัดผาสะ (ปอด) โรงงานหทยะ (หัวใจ) โรงงานวัภกะ (ไต) โรงงานยกณะ (ตับ) โรงงานพิหกะ (ม้าม) เป็นต้น ซึ่งต่างทำงานกันอย่างเต็มที่ไม่มีหยุดด้วยเครื่องจักรพิเศษ เพื่อความดำรงอยู่แห่งจิตตนคร น่าสังเกตว่าโรงงานเหล่านี้สามารถทำงานได้ทนทานที่สุด เพราะทำไม่มีเวลาหยุด ต่างจากโรงงานอื่น ๆ ทั่วไป ซึ่งยังมีเวลาหยุดพัก และว่าถึงขนาดของโรงงานแต่ละโรงก็เล็ก แต่สามารถทำงานได้ผลดีมากอย่างที่ใคร ๆ ที่ไปเห็นก็คิดไม่ถึงว่าทำไมจึงทำงานได้ถึงอย่างนี้

อนึ่ง ในอภิลักขิตสมัยตรงกับวันพระราชสมภพแห่งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๑๓ ขอถวายพระพรมวงคณ ขอนำมาจ คุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจพระราชกุศลบารมีอภิบาลสมเด็จพระนางเจ้า ฯ ให้ทรงพระเกษมสำราญนิรมล ทรงปราศจากพระโรคพาธอันตราย ทรงพระเจริญ พระพรหมงคลทั้งปวง เสด็จสถิตเป็นคู่พระบารมีเป็นมิ่งขวัญแห่งประเทศชาติตลอดกาลนาน

ระบบสื่อสารแห่งจิตตนคร

จิตตนครยังมีระบบสื่อสารติดต่อกันโดยทางต่าง ๆ หลายทาง และมีจุดรวมเป็นที่รับข่าวสารทั้งปวงเพื่อรายงานแก่เจ้าเมือง ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณอะไรเกิดขึ้นที่จุดไหนของเมือง เจ้าเมืองจะทราบได้ทันทีทางระบบสื่อสารเหล่านี้ โลกในปัจจุบันนี้มีระบบสื่อสารที่วิเศษต่าง ๆ เป็นอันมาก มีการไปรษณีย์ การโทรเลข โทรศัพท์ วิทยุ มีโทรทัศน์ มีเรดาร์ มีเครื่องมือในการติดต่อตั้งแต่บนพื้นดินจนถึงลอยเป็นดาวเทียมอยู่ในอากาศ ทำให้คนเราที่อยู่คนละมุมโลกพูดกันรู้ได้ เห็นกันได้ คล้ายกับอยู่ใกล้ ๆ กันแค่มีมือเอื้อมถึง เมื่อคราวที่คนไปถึงดวงจันทร์เมื่อไม่นานมานี้ ก็ติดต่อกันเห็นกันกับคนในโลกนี้ได้ ทั้งที่อยู่ไกลแสนไกลจากกันและกัน การสื่อสารในจิตตนคร ก็น่าจะไม่ล้าสมัยกว่าในโลกดังกล่าว และมีระบบบางอย่างที่วิเศษพิสดารกว่าอย่างในโลกจะเอาอย่างไม่ได้

จิตตนครมีระบบการสื่อสารแบ่งออกเป็นสองชั้น คือชั้นนอกและชั้นใน ระบบการสื่อสารชั้นนอกนั้นมีระบบตาเมือง มีหน้าที่เป็นดวงตาสำหรับดูสิ่งต่าง ๆ คล้ายเป็นเครื่องโทรทัศน์ มีระบบหูเมืองสำหรับฟังเสียงต่าง ๆ คล้ายกับเครื่องวิทยุ มีระบบจมูกเมืองมีหน้าที่สำหรับดมกลิ่นต่าง ๆ มีระบบลิ้นเมืองสำหรับลิ้มรสต่าง ๆ มีระบบกายเมืองสำหรับรับสิ่งต่าง ๆ ที่มาถูกต้อง ระบบต่าง ๆ เหล่านี้แยกออกจากกันเป็น ๕ ส่วน ต่างมีรายละเอียดขบมากมายโยงจากชั้นนอกของเมืองเข้าไปสู่ระบบชั้นใน ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของระบบสื่อสารทั้งหมด คล้ายกับสายโทรเลข โทรศัพท์ แต่ละแยกพิสดารกว่ามากนักอย่างเปรียบเทียบกันไม่ได้

ระบบชั้นในอันเป็นจุดรวมนี้เรียกว่าระบบใจเมือง หรือสมองเมือง มีหัวหน้าควบคุมอยู่ที่ระบบศูนย์กลางชื่อว่ามโน ในสมัยปัจจุบันนี้ พวกแพทย์มักเรียกกันว่าสมอง เป็นหัวหน้าระบบสื่อสารแห่งจิตตนครทั้งหมด และมีหัวหน้าควบคุมระบบสื่อสารภายนอกทั้ง ๕ เรียก 'ปสาท' หรือ 'ประสาท' ทั้ง ๕ แต่ละคนมีชื่อเฉพาะตามชื่อของระบบงาน ดังนี้ คนที่ ๑ ชื่อจักขุปสาท เป็นหัวหน้าระบบตาเมือง คนที่ ๒ ชื่อโสตปสาท เป็นหัวหน้าระบบหูเมือง คนที่ ๓ ชื่อขานปสาท เป็นหัวหน้าระบบจมูกเมือง คนที่ ๔ ชื่อชีวหापสาท เป็นหัวหน้าระบบลิ้นเมือง คนที่ ๕ ชื่อ กายปสาท เป็นหัวหน้าระบบกายเมือง ปสาททั้ง ๕ นี้ เป็นหัวหน้าเฉพาะระบบของตน ไม่ก้าวก่ายกัน คนไหนได้รับข่าวสารอะไรแล้ว ก็รีบรายงานไปยังหัวหน้าใหญ่คือมโนที่จุดศูนย์กลาง อันเป็นจุดรวมทันที ฝ่ายมโนเมื่อได้รับรายงานจากระบบภายนอก ก็รายงานแก่เจ้าเมืองในทันใดนั้น เจ้าเมืองก็ได้ทราบข่าวสารต่าง ๆ ทันที แม้จะสถิตอยู่กลางเมือง ซึ่งเป็นที่รวมแห่งถนนใหญ่ ๔ สายดังกล่าวแล้ว แต่เมื่อได้รับทราบข่าวสารแล้วก็เหมือนอย่างได้ออกไปเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้ถูกต้องสัมผัสสิ่งภายนอกต่าง ๆ ด้วยตนเอง วิเศษกว่าระบบสื่อสารทั้งปวงของโลก

ระบบสื่อสารแห่งจิตตนคร (ต่อ)

ระบบสื่อสารแห่งจิตตนครได้มีความรวดเร็วอย่างน่าอัศจรรย์ สื่อสารที่ส่งเข้าไปจากระบบชั้นนอก แม้จะต้องผ่านระบบชั้นในก่อน จึงจะถึงเจ้าเมือง แต่ก็รวดเร็วมาก คือจะทราบถึงเจ้าเมืองในทันใดนั่นเอง ความรวดเร็วจากต้นทางทั้ง ๕ ถึงปลายทางชั้นในคือมโนนั้นมีอุปมาเหมือนอย่างความเร็วแห่งเงาของนกที่ทอดจากยอดต้นไม้ถึงแผ่นดิน คือเมื่อนกบินมาจับบนยอดต้นไม้ เงาของนกจะทอดลงถึงพื้นดินทันที สื่อสารที่ส่งเข้าไปจากระบบชั้นนอกจะถึงมโนทันทีฉับนั้น และมโนก็รายงานเจ้าเมืองทันที ข่าวนสารอันใดที่ถึงมโนแล้ว ไม่มีที่มโนจะปกปิดเอาไว้ จะรายงานทันทีทั้งหมด

แต่ก็มีเหตุบางอย่าง ที่ทำให้ข่าวสารจากภายนอกเข้าไปไม่ถึง คือบางคราวเจ้าเมืองพิจารณาข่าวสารเก่าต่าง ๆ มโนต้องคอยรายงานเรื่องจากแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ อยู่ตามที่เจ้าเมืองต้องการ มโนจึงไม่ว่างที่จะรับข่าวสารใหม่ ๆ ที่ส่งทยอยกันเข้ามาอยู่ตลอดเวลา เมื่อมโนไม่ว่างที่จะรับเช่นนี้ ข่าวสารเหล่านั้นก็เข้าไม่ถึงเจ้าเมือง จนกว่ามโนจะว่างและรับข่าวสารเหล่านั้น เจ้าเมืองจึงจะได้ทราบข่าวสารใหม่ ๆ ต่าง ๆ ต่อไป

ตามปกติ มโนซึ่งเป็นหัวหน้าแห่งระบบสื่อสารทั้งหมดขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง แต่ผู้เดียว นอกจากเป็นหัวหน้ารับสื่อสารจากระบบชั้นนอกทั้ง ๕ แล้ว ยังเป็นเหมือนเลขานุการของเจ้าเมือง มีหน้าที่รวบรวมข่าวสารที่ได้รับมาแล้วทุกอย่างเก็บเข้าแฟ้มไว้สำหรับเจ้าเมืองเรียกหาและเจ้าเมืองก็มักเรียกหาอยู่เสมอ มโนก็ต้องเป็นผู้เสนอเรื่อง

บางคราวเจ้าเมืองตรวจตราเรื่องราวต่าง ๆ อยู่นาน เป็นเหตุให้มโนไม่ว่างและไม่อาจรับข่าวสารจากภายนอกอยู่นาน แต่ข่าวสารบางอย่างที่ส่งเข้ามาอย่างแรง อาจทำให้เจ้าเมืองต้องชะงักการตรวจตราเรื่องเก่า ๆ ก็มี เช่น เสียงดังที่ระบบหูเมืองรับเข้ามา คลื่นของเสียงเช่นนี้แรงมากทำให้กระเทือนถึงกับเจ้าเมืองต้องชะงักปล่อยมโนให้ว่าง มโนจึงรับข่าวสารของเสียงนั้นรายงานแก่เจ้าเมืองได้ บางทีก็รายงานด้วยว่าจำเป็น ต้องทำให้เสียงดังเช่นนั้นเพื่อให้ถึงเจ้าเมือง คล้ายกับร้องเรียกปลุกคนหลับ เรียกเบา ๆ ไม่ตื่นก็ต้องเรียกดัง ๆ

ในขณะที่เจ้าเมืองตรวจตราเรื่องต่าง ๆ เพลินอยู่ก็เช่นเดียวกัน เจ้าเมืองจะไม่เห็น จะไม่ได้ยินอะไร เพราะมโนไม่ว่างที่จะรับเข้ามารายงานให้ทราบ จึงต้องใช้กระแสคลื่นอย่างรุนแรงเข้ามาเตือนให้หยุดคิดอะไรเพลิน ๆ เสียและรับข่าวสารปัจจุบัน สักที มโนเป็นผู้ที่ทำงานมากกว่าหัวหน้าระบบสื่อสารภายนอกทั้ง ๕ แม้ในขณะที่ชาวจิตตนครนอนหลับ ประสาททั้ง ๕ พักหลับกันหมด แต่มโนก็ยังไม่หลับ เพราะเจ้าเมืองยังไม่ยอมหลับ ยังเรียกหามโนมารายงานเรื่องราวต่าง ๆ กันอีกโดยเฉพาะ ดังที่เรียกกันในภาษาจิตตนครว่า 'ฝัน' เจ้าเมืองชอบฝันอยู่กับมโนเสมอ มโนจึงมีเวลาพักจริง ๆ วันหนึ่งไม่นานนัก

ชื่อเจ้าเมืองแห่งจิตตนคร

นครสามี่ คือ เจ้าเมืองแห่งจิตตนคร เรียกกันทั่วไปว่า 'จิต' ตามชื่อของเมืองนั้นแหละ แต่ก็มีนามอีก ๔ นามที่ขนานเรียกกัน คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ตามอาการที่แสดงออกของเจ้าเมือง เพราะเจ้าเมืองมีปกติแสดงอาการกิริยาออกมาให้ใคร ๆ เห็นได้หลายอย่าง ที่เด่น ๆ ก็ ๔ อย่าง คือ แสดงความเป็นสุขเป็นทุกข์หรือเป็นกลาง ๆ ร่วมกันไปกับชาวเมืองทั้งปวง จะเกิดสุขทุกข์ขึ้นที่ไหนเจ้าเมืองก็ต้องรับรู้และร่วมสุขทุกข์ด้วยเสมอ จึงได้นามว่า 'เวทนา' เป็นภาษาของจิตตนคร แปลกันว่า 'รับรู้สุขทุกข์' และเป็นผู้ที่มีความจำดี โดยเฉพาะสิ่งอะไรที่มาทำให้เกิดสุขทุกข์ขึ้นในเมือง จะจำได้เสมอ ถึงบางอย่างจะลืมเร็วไปบ้างก็ยังได้นามว่า 'สัญญา' เพราะความที่ช่างจำอะไรได้ เป็นภาษาของจิตตนครเหมือนกัน แปลกันว่า "รู้จำ" และยังเป็นผู้ช่างคิดอะไรต่าง ๆ แต่ก็มีใช้หมายความว่า จะคิดเรื่องที่ดี ๆ เสมอไป บางคราวก็คิดเรื่องที่ไม่ดีเป็นลบ ๆ ไปเหมือนคนทั้งหลาย แต่เจ้าเมืองก็จำเป็นต้องคิด เพราะกิจการทั้งหลายที่ดำเนินไปอยู่ในเมือง เกิดขึ้นจากความคิดของเจ้าเมือง ถ้าเจ้าเมืองหยุดคิดเสียผู้เดียว กิจการทั้งปวงก็หยุดชะงักหมด และโดยปกติเจ้าเมืองก็หยุดคิดไม่ได้ ไม่คิดเรื่องนี้ก็ต้องคิดเรื่องนั้น เรียกได้ว่าขยันคิดมากที่สุด จนถึงชาวเมืองทั้งปวงหลับกันหมดแล้ว เจ้าเมืองก็ยังไม่หลับยังตรวจับบันทึกเรื่องต่าง ๆ อยู่กับมโน ทำให้มโนต้องปวดศีรษะไปบ่อย ๆ จึงได้นามว่า 'สังขาร' เป็นภาษาของจิตตนครที่แปลกันว่า 'ช่างปรุงคิด' ทั้งยังเป็นผู้ที่ชอบออกไปรับข่าวสารที่ส่งเข้ามาจากระบบชั้นในอยู่ตลอดเวลา มีข่าวสารอะไรส่งเข้ามา ก็จะต้องรับเสมอในทันที เรียกว่า

รับข่าวสดกันทีเดียว จะต้องออกไปดูให้รู้เห็นด้วยตาตนเอง จะต้องออกไปฟังให้รู้ด้วยหูตนเอง จะต้องออกไปดมให้รู้กลิ่นด้วยจมูกตนเอง จะต้องออกไปลิ้มให้รู้รสด้วยลิ้นตนเอง จะต้องออกไปถูกต้องให้รู้สิ่งที่มากระทบถูกต้องด้วยกายตนเอง ถ้าไม่ออกไปเช่นนั้น ก็ตรวจตราเรื่องราวต่าง ๆ จากรายงานของมโนให้รู้ด้วยใจตนเองอีกเหมือนกัน จึงได้นามว่า 'วิญญูณ' ซึ่งเป็นภาษาของจิตตนครอีกเหมือนกัน ที่แปลกันว่า 'ช่างรู้ต่าง ๆ'

นามทั้ง ๔ นี้ชาวจิตตนครใช้เรียกเจ้าเมืองกัน เพราะเหตุที่เจ้าเมืองมีลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว อันที่จริง การเรียกชื่อของใครว่าอะไรตามลักษณะพิเศษของผู้นั้น ไม่ใช่เป็นของแปลก เหมือนอย่างคนเรานี่เอง ที่เป็นคนร้ายกาจมากต้องหลบหนีเจ้าหน้าที่เข้าไปอยู่ในป่า ก็ถูกขนานนามว่า 'เสือ' ส่วนที่เป็นคนดีมีเมตตากรุณาในคนทั้งหลาย ก็เรียกกันว่า 'ผู้มีเมตตา' เป็นต้น สู้ตตะเศรษฐีในสมัยพระพุทธเจ้าคนเรียกกันว่า 'อนาถบิณฑิกะ' เพราะเป็นผู้มีเมตตาให้อาหารแก่คนอนาถาอยู่เสมอ และเรียกชื่อนี้กันแต่ชื่อเดียวจนชื่อเดิมเกือบจะไม่รู้จักกัน บรรดานามของเจ้าเมืองทั้ง ๔ นามว่า 'วิญญูณ' คนมักชอบเรียกกันในบางโอกาส จนถึงคล้ายกับเป็นนามที่สำคัญที่สุด อันที่จริงทั้ง ๔ เป็นนามรองทั้งนั้น

ลักษณะเจ้าเมืองแห่งจิตตนครและทวารเมือง

เจ้าเมืองจิตตนครกล่าวได้ว่า เป็นคนขยันมากที่สุด ยกให้เป็นบุคคลขยัน ตัวอย่างได้ที่เดียว ดังจะพึงเห็นได้ว่าขยันรับรู้สุขทุกข์ ขยันจำ ขยันคิด ขยันออกไปรู้สิ่งต่าง ๆ วันหนึ่ง ๆ จะหาเวลาหยุดพักจริง ๆ ได้ยาก จึงเป็นบุคคล 'เจ้าอารมณ์' อีกตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งเจ้าเมืองจิตตนครกับตำแหน่งเจ้าอารมณ์มักคู่กันอยู่เสมอ เพราะเมื่อขยันรับเรื่องราวต่าง ๆ มากเรื่องก็ต้องมากอารมณ์เป็นธรรมดา ไม่เป็นของแปลก แต่ที่แปลกก็คือมีความผันแปรผิดแผกไปจากปกติบางอย่างในจิตตนคร ดังจะกล่าวต่อไป

จิตตนครเรียกได้ว่าเป็นเมืองเปิด ใครจะผ่านเข้าออกได้อย่างเสรี ไม่ต้องมีหนังสือเดินทางสำหรับผ่านเข้าออก เหมือนเมืองทั้งหลาย อันที่จริงจิตตนครมีปราการล้อมรอบ มีทวารเมืองที่วางเป็นจังหวะชั้นนอก ๕ ทวาร ทั้ง ๕ ทวารนี้ใช้เป็นทวารแห่งระบบสื่อสารชั้นนอกทั้ง ๕ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วด้วย จะหาเมืองที่ไหนในโลกปัจจุบันที่มีปราการและทวารเรียบริ้วเป็นระเบียบเหมือนดังจิตตนครนี้ ทั้งยังมีทวารชั้นในซึ่งใช้เป็นทวารแห่งระบบสื่อสารชั้นในอีกด้วย แต่ถึงเช่นนั้นก็คล้ายกับไม่มีปราการ ไม่มีทวาร เพราะไม่ได้ปิด ปล่อยให้ใคร ๆ เข้าออกได้ตลอดเวลา เว้นแต่เวลาที่หลับของจิตตนคร ทวารเหล่านี้จะปิด

ส่วนเวลาดีนของจิตตนคร ทวารเหล่านี้จะเปิดอยู่เสมอ จะเลยบอกชื่อทวาร
ชั้นนอกทั้ง ๕ ไว้ด้วยทีเดียว มีชื่อต่าง ๆ ดังนี้ จักขุทวาร ประตูตา ๑ โสิตทวาร ประตู
หู ๑ ฆานทวาร ประตูจมูก ๑ ชิวหาทวาร ประตูลิ้น ๑ กายทวาร ประตูกาย ๑
ส่วนประตูชั้นในเรียกว่า มโนทวาร ประตูใจ รวมทั้งหมด ๖ ทวารซึ่งเป็นทวารสำคัญ
เพราะเหตุที่เป็นเมืองเปิดดังนี้ ผู้ที่เข้าไปในเมืองจึงมีหลายประเภท เป็นคนดีก็มี
เป็นคนร้ายก็มี เข้าไปเที่ยวแบบที่เรียกว่ามาทัศนาศรแล้วก็กลับออกไปก็มี เข้าไปอยู่
นาน ๆ จนถึงมาตั้งหลักฐานอยู่ประจำก็มี ความวุ่นวายจึงเริ่มมีขึ้นในจิตตนคร
จิตตนครที่เคยสงบเรียบร้อย ก็เริ่มไม่สงบ ไม่เรียบร้อย แต่อาศัยที่เจ้าเมืองเป็นบุคคล
พิเศษ พวกคนร้ายจึงไม่อาจก่อเหตุการณ์ร้ายแรงได้โดยง่าย คือ เจ้าเมืองเป็นบุคคลที่
มีอำนาจ มีความฉลาด มีผิวพรรณผ่องใส จนถึงใคร ๆ พากันเรียกเจ้าเมืองด้วยภาษา
ของชาวจิตตนครว่า ‘ปภัสสร’ ตรงกับคำสามัญว่า ‘ผุดผ่อง’ หรือ ‘ผ่องสว่าง’ เจ้าเมือง
ยังมีลักษณะพิเศษยิ่งกว่านี้อีกมาก เมื่อเรื่องดำเนินไปถึงตอนที่ควรจะกล่าว จึงจะกล่าว
เพิ่มเติม

แต่สำหรับเรื่องที่จะกล่าวต่อไปตรงนี้ ก็คือ คู่บารมีของเจ้าเมือง เป็นผู้ที่
มีความงดงาม และความดีทั้งปวงอย่างน่าอัศจรรย์ เป็นคู่ที่ส่งเสริมเจ้าเมืองพร้อมทั้ง
จิตตนคร ให้มีความสุขความเจริญอยู่ตลอดเวลา เจ้าเมืองขณะที่อยู่กับคู่บารมีจะมี
ความผุดผ่องงดงามเหมือนอย่างรัศมีสว่างทั้งองค์ออกไปเป็นที่ปรากฏ และชาวจิตตนคร
ก็มีความสุขด้วยกันทั้งหมด

สมุทัย เพื่อนคู่หูของเจ้าเมืองจิตตนคร

เจ้าเมืองจิตตนครมีคู่บารมีที่ดีเลิศ ก็น่าจะมีแต่ความเจริญสุข แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะเจ้าเมืองจิตตนครยังมีเพื่อนคู่หูคู่คิดอีกหลายคน ผู้ที่น่าจะแนะนำให้รู้จักก่อนคนอื่นมีชื่อค่อนข้างจะไพเราะว่า 'สมุทัย' เจ้าตัวสมุทัยเองอวดชื่อของตนเองเสมอว่า แปลว่าอุทัยสุขพร้อม ได้ให้คำแนะนำเจ้าเมืองในสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ปกครองจิตตนครให้มีความสุขสนุกสนาน เรียกว่าเป็นเพื่อนคู่หูคู่คิดได้ที่เดียว เพราะจะกระซิบเรื่องต่าง ๆ ที่หูที่ใจอยู่เสมอ สมุทัยผู้นี้มีลักษณะนิสัยที่อยากได้ใคร่ดีมาก คืออยากได้สิ่งต่าง ๆ ที่ดี ๆ ที่สวยงาม ที่เป็นเครื่องบำเรอสุข ใครจะได้ตำแหน่งที่สูงเด่น จะเพราะมีปมด้อยอยู่ในตัวมาก หรือจะมีปมเด่นมากก็ยากที่จะพูดได้

ลักษณะนิสัยอีกอย่างหนึ่งของสมุทัยก็คือความอยากทำลายล้างใครหรืออะไรก็ตามที่มาขัดขวาง ดูก็เป็นธรรมดา เพราะเมื่อมีความอยากได้ใคร่ดี ถ้ามีใครหรืออะไรมาขัดขวาง ก็จะต้องเกิดความมุ่งทำลายล้างสิ่งที่มาขัดขวางนั้น อีกอย่างหนึ่ง อยากได้อะไรต้องอยากได้สิ่งที่ดี ถ้าได้ไม่ดีไม่ถูกใจ ก็ต้องอยากให้สิ่งนั้นถูกทำลายหมดสิ้นไป หรือได้ตำแหน่งอะไรที่ไม่ชอบ ก็ต้องอยากลาออก ไม่อยากดำรงอยู่

กล่าวโดยสรุปแล้วสมุทัยมีลักษณะนิสัยเป็นไปในทางสร้างและทางทำลาย ดูก็คล้าย ๆ กับลักษณะนิสัยของคนเราทั่ว ๆ ไปนี่เองที่เป็นไปทั้งสองทาง นิสัยในทางทำลายนั้นบางอย่างเห็นได้ชัดเช่นในเวลาเกิดไฟไหม้บ้าน มีคนชอบไปดูกันมากกว่าที่จะอยากไปดูการสร้างบ้าน ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ นักจิตวิทยาปัจจุบันบางท่านกล่าวว่า

เพราะนิสัยของคนชอบการทำลายมากกว่าการสร้าง จะจริงอย่างไรก็ยากที่จะยืนยัน แต่ประจักษ์พยานที่ปรากฏออกมานั้น เวลาสร้างบ้านไม่ปรากฏว่ามีคนสนใจไปดูกัน ส่วนเวลาไฟไหม้บ้านกลับปรากฏว่ามีคนสนใจไปดูกันล้นหลาม จึงน่าให้ถูกกล่าวหาเช่นนั้น

สำหรับสมุทัยนั้นพูดอวดอยู่เสมอว่าเขาเป็นผู้ดำริสร้างขึ้นทุกอย่าง เมืองจิตตนครเองเขาก็คิดสร้างขึ้น และคิดจะสร้างเมืองใหม่ ๆ ต่อไปอีก เขาเองนั้นแหละเป็นผู้คิดให้มีการประกวดความงามกันขึ้นในจิตตนคร เพราะสิ่งที่สวยงามนั้นทำให้เกิดความสุขมิใช่หรือ เขาได้เสนอขึ้นดังนี้ ชาวจิตตนครเห็นดีไปกับเขากันมาก พวกกันประกวดประชันความงามกันทั่วไป ไม่เลือกว่าเด็กผู้ใหญ่และคนแก่ ข้อที่แปลกกว่าชาวโลกทั่วไปอยู่ที่ว่า คนแก่ของจิตตนครชอบประกวดประชันความงามกันยิ่งกว่าคนหนุ่มสาวหรือเด็ก และประกวดประชันกันอยู่ตลอดเวลา มิใช่ว่าปีหนึ่งมีหนึ่งครั้ง บางคราวสมุทัยก็แนะนำให้สร้างความคิดกันเหมือนกัน เพื่อประโยชน์ทางการบ้านการเมือง

สมุทัยมีลักษณะเป็นนักการบ้านการเมืองเต็มตัวคือมีความกระตือรือร้นอยากได้ใคร่ดีในทางสร้าง มีความรุนแรงในทางทำลาย พอ ๆ กันหรือยิ่งกว่าอย่างชนิดที่เรียกว่าไม่ต้องกลัวบาปกรรม

ลักษณะของสมุทัย

สมุทัยแห่งจิตตนครชักชวนให้ชาวจิตตนครผลิตเพลินยินดีอยู่เสมอ ด้วยการแนะนำส่งเสริมให้สร้างให้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้เกิดความผลิตเพลินยินดี แนะนำให้สร้างและให้ไปเที่ยวในสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มากมายหลายอย่าง หลายประเภท จิตตนครจึงมีโรงภาพยนตร์ โรงลิเกละครมากมาย มีโรงอะไรต่ออะไรต่าง ๆ อีกมากนัก สิ่งอะไรที่เป็นเครื่องบำรุงบำเรอความผลิตเพลินยินดีที่มีอยู่ในเมืองทั้งหลายในโลก จะต้องมิในจิตตนครด้วยทุกอย่าง จะมีล้าหน้าเมืองต่าง ๆ ไปเสียอีกด้วย เพราะสมุทัยผู้เป็นต้นคิดของสิ่งเหล่านี้พำนักอยู่ในจิตตนคร สิ่งต่าง ๆ จึงมีสร้างขึ้นในจิตตนครก่อน แล้วเมืองต่าง ๆ ก็เอาอย่างทำตามกันไปทั่วโลก แต่ดังได้กล่าวแล้วว่า สมุทัยมีลักษณะนิสัยอยากได้ใคร่ดีแรง มุ่งทำลายล้างแรงต่อสิ่งที่ขัดขวาง และน่าจะตั้งแข็งแรงเพิ่มเติมอีก ว่าความอยากได้ใคร่ดีของสมุทัยนั้น “ไม่มีอิม ไม่มีพอ ไม่มีเต็ม” เช่นว่าอยากจะได้แก้วแหวนเงินทอง ทีแรกก็อยากจะได้เพียงสิ่งหนึ่งจำนวนหนึ่ง ครั้นได้แล้วก็อยากได้ให้มากขึ้นไปอีก และให้มากขึ้นไปอีกอยู่เรื่อย ๆ จนถึงสมมุติว่าได้ทองเท่าภูเขาทั้งลูกก็คงยังไม่อิมไม่พอ จะต้องอยากจะได้ภูเขาทอง ๒ ลูก ๓ ลูกดังนี้ เป็นต้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ความอยากของสมุทัยก็ต้องพบกับสิ่งที่ขัดขวาง ทั้งที่เป็นสิ่งที่เรียกว่ากฎหมาย ศีลธรรม ทั้งที่เป็นบุคคลด้วยกัน เพราะสิ่งที่สมุทัยอยากได้ด้วย ความหิวกระหายเช่นนั้น บางสิ่งก็มีกฎหมายหรือศีลธรรมขัดขวางอยู่ เช่นไปอยากได้ในสิ่งที่ผิดหรือขัดต่อกฎหมายศีลธรรม บางสิ่งก็มีบุคคลด้วยกันขัดขวาง เช่นต่างก็อยาก

ได้ด้วยกัน ต่างชิงได้ชิงดีกัน หรือแม้เป็นเจ้าของของสิ่งๆ ที่สมุทัยอยากได้ เมื่อสมุทัยต้องพบกับสิ่งขัดขวางเช่นนี้ ก็เกิดความมุ่งทำลายล้างสิ่งๆ ที่ขัดขวางทั้งปวง โดยไม่เลือกว่าจะเป็นอย่างไร สมุทัยไม่นับถือกฎหมายศีลธรรมหรือบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ถ้ารู้สึกว่าเป็นเครื่องขัดขวางต่อความอยาก ฉะนั้น เหตุการณ์จึงปรากฏว่าสมุทัยชักนำให้ชาวจิตตนครประพฤติดีหลีกลี้ภัย หรือฝ่าฝืนกฎหมายศีลธรรมอยู่เนือง ๆ ทั้งโดยปกปิดทั้งโดยเปิดเผย และชักนำให้ทำโจรกรรมประทุษกรรมบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ หรือบุคคลผู้ที่ไม่ชอบหน้า

อันที่จริง ถ้าจะตามใจสมุทัยก็ต้องเลิกกฎหมายศีลธรรมทั้งปวงบรรดาที่มีอยู่ในโลกเสียทั้งหมด เพราะกฎหมายศีลธรรมทั้งหลายที่ตั้งขึ้นไว้ก็เพื่อจำกัดหรือกำจำกัดความปรารถนาเกินส่วน อันความปรารถนาอยากได้ของแต่ละบุคคลนั้น จำจะต้องมีจำกัดหรือมีขอบเขต เช่น แก้วแหวนเงินทองที่อยากได้กัน ก็จะต้องมีส่วนจำกัดสำหรับแต่ละบุคคล เพราะจะต้องมีเฉลี่ยกันไปแก่คนทั้งปวง ทุก ๆ คนจึงต้องจำกัดความอยากได้ของตนให้อยู่ในขอบเขตของกฎหมายและศีลธรรม แต่สมุทัยนั้นไม่ชอบอย่างยิ่งต่อระบบจำกัดเช่นนี้ แอบบ่นเสมอว่าเป็นระบบที่ขัดต่อเสรีภาพ ขัดต่อธรรมชาติของจิตใจ ควรจะต้องโยนทิ้งเสียให้หมด และอยากจะทำอะไรก็ตามที่ใจใคร่ปรารถนา เมื่อทำไปแล้วความอยากก็จะดับ การทำไปตามที่ใจอยาก จึงเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อดับกิเลสอย่างหนึ่ง สมุทัยจะแนะนำอยู่ดังนี้

หัวใจของสมุทัยและลูกมือ

สมุทัยแห่งจิตตนคร ได้มีพรรคพวกอีกมากคนด้วยกัน คนที่เป็นหัวใจสักหน่อย ก็ได้แก่โลโกคนหนึ่ง โทโสคนหนึ่ง โมโหคนหนึ่ง โลโกนั้นเป็นคนโลกมักอยากได้อะไรต่ออะไรต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา สิ่งอะไรที่เห็นว่าเป็นของดีมีค่าดังที่เรียกกันว่า 'ทรัพย์' หรือ 'เงิน' เป็นต้น ต้องอยากได้ทั้งนั้น โทโสนั้นเป็นคนเจ้าโทสะเมื่อมีใครมาขัดใจแม้นิดหนึ่งก็ต้องบันดาลโทสะเสมอ โมโहनั้นดูยากเพราะมักแสดงตนเป็นคนเฉย ๆ หงิม ๆ ชอบนั่งโง่งงว้าง หรือไม่เช่นนั้นก็นั่งคิดฟุ้งซ่าน บางทีก็เป็นคนลึกลับไม่แน่นอนว่าจะตกลงอย่างไร บางทีก็วางทำเป็นคนฉลาดแต่ความจริงไม่รู้อะไรจริง แบบที่เรียกว่าโง่ฉลาด และโมโหยังชอบติดพันหรือพัวพันอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ชักชวนโลโกโทโสให้ไปเที่ยวด้วยกันอยู่เสมอ

สมุทัยชอบใช้หัวใจทั้งสามคนนี้ให้เที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เป็นสมุนที่ใช้ได้ดั่งใจ โลโกจะรู้ใจสมุทัยโดยจะพยายามรวบรวมสิ่งที่สมุทัยชอบหรือใครจะได้มาให้เสมอ โลโกจะต้องอยากได้ในสิ่งที่สมุทัยใครจะได้เพื่อสนองความปรารถนาของสมุทัย หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง โลโก อยากได้ เพื่อสนองความต้องการของสมุทัยเท่านั้น สมุทัยจึงไว้วางใจในโลโกให้ออกไปกว้านหาสิ่งต่าง ๆ เป็นคนที่หนึ่ง ครั้นพบบุคคลหรือสิ่งขัดขวาง ก็ใช้โทโสออกไปแสดงอำนาจข่มขู่จนถึงทำร้ายต่าง ๆ เมื่อยังไม่พอบอะไรที่ต้องการหรือขัดขวาง ก็เป็นหน้าที่ของโมโหออกไปทำหน้าที่ตาเฉย ๆ ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าโมโहनั้นเป็นคนที่ดูยาก คนทั้งปวงจึงพากันเข้าใจโมโหในลักษณะต่าง ๆ เช่น

บางคนเข้าใจว่าโมโหนั้นเป็นคนขี้โกรธ เมื่อใครเกิดโกรธขึ้นก็มักจะพูดกันว่า คนนั้นคน นี้เกิดโมโหขึ้นแล้ว บางคนเข้าใจว่าโมโหเป็นคนมีอุเบกขา คือวางเฉย เฉพาะคนที่รู้ถึง ชาติแท้ของโมโหเท่านั้นจึงจะเข้าใจว่าโมโหเป็นคนที่เรียกว่า 'หลง' เพราะไม่รู้อะไรจริง

หัวใจทั้ง ๓ คนนี้มีลูกมือที่เป็นตัวผู้ลงมือทำตามคำสั่งอยู่อีก ๓ คน ชื่อ ภายทุจริตคนหนึ่ง วจิตุจริต คนหนึ่ง มโนทุจริตคนหนึ่ง สามคนนี้เป็นนักเลงหัวมีด หัวไม่ร้ายกาจนัก ไซ้ให้ปลักของใคร ให้ไปทำร้ายใคร ให้ไปพูดหลอกหลวงใคร หรือ ให้คิดวางแผนทุจริตต่าง ๆ เป็นต้องได้การเสมอ ชาวจิตตนครจึงอยู่กันไม่ผาสุกนัก มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นอยู่เนือง ๆ เช่นมีการทำร้ายร่างกายกัน มีการลักขโมยปล้น สะดมกันเกิดขึ้นที่นั่นที่นี้ เชื้อถื้อในคำพูดของกันไม่ค่อยจะได้ จะไว้วางใจกันก็ยากนัก ชินไว้วางใจกันง่าย ๆ ก็จะต้องถูกตมตมถูกตุนเปื้อยไปจนเป็นที่หวาดระแวงกันทั่วไป โดยไม่รู้ว่าเป็นคนดีคนร้าย ไม่ใช่แต่ในวงบ้านเท่านั้น ในวงเมืองก็มีทุจริตเกิดขึ้น ในส่วนต่าง ๆ เพิ่มความทุกข์ร้อนให้เกิดขึ้นแก่เจ้าเมืองจิตตนคร

ความทุกข์อันใดบังเกิดขึ้นในจิตตนคร เจ้าเมืองจะต้องรับทุกข์อันนั้นแทนหรือ ร่วมด้วยชาวจิตตนครทั้งสิ้น ในทางตรงกันข้าม ความสุขที่เกิดขึ้นในจิตตนคร เจ้าเมือง ก็ได้รับร่วมกันไปกับชาวจิตตนครทั้งสิ้นเช่นเดียวกัน

หัวไม้อีก ๑๖ คนของสมุทัย

อันที่จริง ชาวเมืองจิตตนครเป็นคนมีความรู้ความฉลาด เป็นคนมีการศึกษา ในโลกมีการศึกษาถึงระดับไหน ในจิตตนครก็จะมีการศึกษาสูงถึงระดับนั้น การศึกษาทุกระดับตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นมหาวิทยาลัย มีอยู่ครบถ้วนบริบูรณ์ในจิตตนคร การศึกษาด้วยการค้นคว้าก็ก้าวหน้าไปไกล คุณก็น่าจะรู้จักคนตีคนชั้ว หรือความดีความชั่ว และช่วยกันปราบปรามทุจริตต่าง ๆ ที่เที่ยวกว่นบ้านกว่นเมืองให้เดือดร้อน ตลอดถึงตัวหัวใจ แต่หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะสมุทัยเป็นตัวสำคัญที่แสดงตนเป็นเพื่อนสนิทของชาวเมืองจิตตนครทั้งปวง ชาวเมืองตลอดถึงเจ้าเมืองไว้วางใจขนาดที่เรียกว่าเพื่อนคู่หูคู่คิด ด้วยมีความเข้าใจและเชื่อในสมุทัยว่า เป็นผู้ช่วยสร้างความสุขความเจริญต่าง ๆ สมุทัยเป็นผู้สามารถครองใจของคนทั้งเมืองไว้ได้ และสามารถในการใช้พรรคพวกที่เป็นหัวใจดั่งที่กล่าวแล้ว คือ โลโก โทโส โมโห หัวใจทั้ง ๓ นี้มีได้ไปแสดงตัวเป็นหัวใจกว่งท่าแก่ชาวเมืองโดยตรง แต่ไปแอบสิงใจชาวเมือง ให้โลภอยากได้ ให้โกรธ พยาบาท ให้หลงใหล โมโหเป็นหัวใจสำคัญที่แอบสิงใจคนให้หลงให้เพลิดเพลินให้ติด คล้ายกับยาเสพติด โมโหชอบสิงใจอยู่นาน ๆ โลโกโทโสชอบสิงใจเป็นพัก ๆ แม้ทั้ง ๒ จะออกไปแล้วโมโหก็ยังประจำอยู่ สมุทัยได้อาศัยโมโหนี้แหละเป็นเครื่องมือครองใจคนทั้งเมือง

ข้อที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือในจิตตนครไม่มีการทรงวิญญูญาณหรือทรงเจ้า คือไม่มีวิญญูญาณหรือเจ้าหรือผีมาทรงหรือมาเข้าสิงคนเหมือนอย่างในบางเมือง มีแต่หัวใจทั้ง ๓ นี้แหละเป็นตัวมาสิงใจมาเข้าทรงชาวเมืองทั้งปวง นอกจากนี้ หัวใจทั้ง ๓

ยังมีพรรคพวกหัวมิดหัวไม้ต่าง ๆ อีก ๑๖ คน น่าจะแนะนำให้รู้จักไว้บ้าง เพื่อว่าเมื่อพบเห็นเข้าจะได้พอรู้จักว่าใครเป็นใคร คือ

๑. อภิขณาวิสมลโภชะ ละโมบไม้ส่ม่าเสมอ คือ ความเพ่งเล็ง
๒. โทสะ ร้ายกาจ
๓. โภระ โภรธ
๔. อุปนาหะ ผูกโกรธไว้
๕. มักชะ ลบหลู่คุณท่าน
๖. ปลาสะ ตีเสมอ คือยกตนเทียมท่าน
๗. อิสสา ริษยา คือเห็นเขาได้ดี ทนอยู่ไม่ได้
๘. มัจฉริยะ ตระหนี่
๙. มายา คือ เจ้าเล่ห์ ได้แก้ปกปิดโทษที่มีอยู่
๑๐. สาถะยยะ ไอ้อวด คืออวดคุณที่ไม่มี
๑๑. ถัมภะ หัวดี้อ
๑๒. สารัมภะ แข่งดี
๑๓. มานะ ถือตัว
๑๔. อติมานะ ดูหมิ่นท่าน
๑๕. มทะ มัวเมา
๑๖. ปมาทะ เล่นเล่อ

ทั้ง ๑๖ คนนี้ มีลักษณะต่าง ๆ กันเหมือนดังชื่อนั้นแหละ ล้วนเป็นพวก ก่อความสงบสุขของบ้านเมืองจิตตนครทั้งนั้น และวิธีก่อความก็ด้วยการเที่ยวสิงใจคน เช่นเดียวกันกับหัวโจก ชาวเมืองจิตตนครถูกพวกหัวมิดหัวไม้เหล่านี้สิงใจก็แสดงออกต่าง ๆ กันตามสิ่งที่สิง เช่นถูกโภระสิงใจก็แสดงอาการโกรธต่าง ๆ ถูกสาถะยยะสิงใจก็พุดจาไอ้อวดคุณที่ไม่มีน่านับการ การศึกษาระดับต่าง ๆ ช่วยไม่ได้ บางทีกลับนำความรู้มาคุยฟุ้งอวดรู้รอดฉลาดไปเสียอีก

เครื่องปกปิดสัจจะในข่าวสาร

ตัณหา ๑๐๘

สมุทัย มีวิธีการหลายอย่างที่จะผูกใจชาวเมืองจิตตนคร เพื่อที่จะเป็นผู้ครองใจของชาวจิตตนครทั้งหมดตลอดไป นอกจากพรรคพวกที่เป็นหัวใจทั้งสาม ลูกมือคือทุจรีตทั้งสาม และพรรคพวกหัวไม้หัวมิดในลักษณะต่าง ๆ อีก ๑๖ ดังกล่าวแล้ว สมุทัยยังวางพรรคพวกนอกจากนั้นยึดครองจุดสำคัญ ๆ ของจิตตนคร เพื่อที่จะได้รักษาอำนาจของตนไว้ให้มั่นคง คือจุดระบบสื่อสารทั้งชั้นนอก ๕ ชั้น และชั้นใน ๑ ชั้น รวมเป็น ๖ จุด เพราะระบบสื่อสารเหล่านี้ข่าวสารต่าง ๆ เข้าสู่เจ้าเมืองจิตตนคร โดยปกติเจ้าเมืองจะติดต่อทราบเรื่องต่าง ๆ ได้ก็แต่โดยทางสื่อสารนี้เท่านั้น

ฉะนั้น สมุทัยจึงใช้เครื่องมือทางมายาศาสตร์อย่างหนึ่งเรียกว่า 'อารมณ' เป็นเครื่องแปลกล่อม ปกปิด 'สัจจะ' ในข่าวสารทั้งหลาย แต่แสดงเป็นอีกรูปหนึ่ง โดยแต่งตั้งพรรคพวกให้อยู่เฝ้าประจำระบบสื่อสารทั้ง ๖ นั้นแห่งละ ๓ คน ชื่อว่า 'กามตัณหา' (ความทะยานอยากในกาม) คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่กายถูกต้อง) ที่น่าปรารถนาพอใจ คน ๑ 'ภวตัณหา' (ความทะยานอยากเป็นนั่นเป็นนี่) คน ๑ 'วิภวตัณหา' (ความทะยานอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่) คน ๑ มีชื่อตรงกันทั้ง ๖ แห่ง ๓ คนที่ประจำอยู่ที่ระบบตาเมืองก็ผสมอารมณเข้าไปกับรูปต่าง ๆ ๓ คนที่ระบบหูเมืองก็ผสมอารมณเข้าไปกับเสียงต่าง ๆ ๓ คนที่ระบบจมูกเมืองก็ผสมอารมณเข้าไปกับกลิ่นต่าง ๆ ๓ คนที่ระบบลิ้นเมืองก็ผสมอารมณเข้าไปกับรส

ต่าง ๆ ๓ คนที่ระบบกายเมืองก็ผสมอารมณ์เข้าไปกับสิ่งต่าง ๆ ที่กายถูกต้อง ทั้งอีก ๓ คนที่ระบบใจเมืองชั้นใน ก็คอยผสมอารมณ์เข้าไปกับเรื่องต่าง ๆ อีกชั้นหนึ่ง รวมเข้าตอนนี้ก็ ๑๘ คนแล้ว

แต่มิใช่เท่านี้ สมุทัยมีความรอบคอบมากกว่านั้น คือ ได้จัดให้ประจำกาล ทั้ง ๓ เหมือนอย่างจัดยามประจำทุกยาม คือประจำอดีตกาล ๑๘ คน อนาคตกาล ๑๘ คน ปัจจุบันกาล ๑๘ รวมเป็น ๕๔ คน ดูก็น่าจะพอ แต่ยังไม่พอสำหรับสมุทัย ผู้รอบคอบถี่ถ้วนเป็นอย่างยิ่ง ยังจัดไว้สำหรับประจำกำกับตนเอง ๕๔ คน ประจำกำกับผู้อื่นอีก ๕๔ คน จึงรวมเป็น ๑๐๘ คน เรียกตามภาษาของชาวจิตตนครว่า ‘ตัมหา ๑๐๘’ ฉะนั้น เจ้าเมืองและชาวเมืองจิตตนครทั้งปวง จึงได้รับข่าวที่ถูกอารมณ์เคลือบไว้แล้ว เรียกได้ว่ามิใช่เป็นข่าวสารที่จริงแท้อยู่เสมอ เพราะสมุทัยได้วาง ‘ตัมหา ๑๐๘’ ดังกล่าว ยึดระบบสื่อสารทั้งสิ้นไว้ทั้งชั้นนอกชั้นใน เจ้าเมืองจึงถูกลวงให้หลงคือเข้าใจผิดอยู่เสมอ บางคราวก็แสดงความยินดีปริตาอยากได้นั้นได้นี้ อยากเป็นนั่นเป็นนี่ บางคราวก็หงุดหงิดขัดเคืองขุ่นแค้นอยากให้พินาศเสียหาย สุดแต่อารมณ์ที่สมุทัยและพรรคพวกส่งเข้ามา ชาวเมืองจิตตนคร จึงมีจิตใจที่ตื่นระแวงอยู่เสมอ ไม่สงบเป็นโอกาสให้หัวใจทั้ง ๓ เข้าสิ่งผสมได้โดยง่าย เพราะสมุทัยจัดให้ คอยจ้องโอกาสอยู่ทุกขณะแล้ว ด้วยสังเกตเครื่องมือสำคัญคือ ‘อารมณ์’ และลอบเข้ามากับอารมณ์ทันที

การปฏิบัติงานของสมุทัยและพรรคพวกทั้งปวงรวดเร็วยิ่งนัก เท่ากับความเร็วของจิต หรือความเร็วของแสงก็น่าจะเทียบได้

กิลีส ๑๕๐๐

เมื่อสมุทัยได้วางตนหา ๑๐๘ ยึดระบบสื่อสารแห่งจิตตนครไว้ทั้งสิ้นแล้ว ก็ยังวางพรรคพวกให้ยึดตัวชาวจิตตนครทุกคนไว้อีก โดยได้มอบให้หัวใจทั้ง ๓ เป็นหัวหน้าหาพรรคพวกได้อีก ๗ คน รวมเป็น ๑๐ คือ

๑. โลโก (ความโลภ ออยากได้ของของเขา)
๒. โทโส (ความโกรธ ประทุษร้ายเขา)
๓. โมโห (ความหลง)

ทั้ง ๓ นี้เป็นพรรคพวกชั้นหัวใจของสมุทัยอยู่แล้ว

๔. มาโน (ความถือตัว ดูหมิ่นผู้อื่น)
๕. ทิฏฐิ (ความเห็นผิด)
๖. วิจิกิจฉา (ความลังเล ไม่แน่นอนใจ)
๗. ถีนัง (ความมัวง่วงเหงา เกียจคร้าน)
๘. อุทธัจจิง (ความฟุ้งซ่าน)
๙. อหิริกัง (ความไม่ละอายใจ ไม่รังเกียจ ต่อความชั่ว)
๑๐. อโนตตปปัง (ความไม่เกรงกลัวความชั่ว)

ทั้ง ๑๐ นี้ต่างไปหาพรรคพวกอีกคนละ ๑๕๐ โดยแบ่งเป็น ๑๕๐ หมู่ หมู่ละ ๑๐ ประจํานามธรรมและรูปธรรมของชาวจิตตนครทุกคน คือ สมุทัยได้ศึกษา

สรีรวิทยาและจิตวิทยารู้โดยถึถ้วนว่า ชาวจิตตนคร ทุกคนมีจิต ๘๘ ดวงนับเป็น ๑ มีเจตสิก (ธรรมที่เกิดในจิต) ๕๒ นี้เป็นส่วนจิต กับมีรูปที่เรียกว่านิปผันนรูป (รูปที่สำเร็จมาแล้ว) ๑๘ พร้อมกับทุกข์ ๔ (คือชาติ ชรา พยาธิ มรณะ) นี้เป็นส่วนสรีระหรือรูป (ตามคัมภีร์อภิธรรม) จึงรวมเป็น ๗๕ แจกเป็นนามธรรม ๗๕ แจกเป็นรูปธรรม ๗๕ เพราะชาวจิตตนครทุกคนประกอบด้วยนามธรรม รูปธรรมรวมกันอยู่เป็นคนหนึ่ง ๆ จะแยกถือเอาเฉพาะอย่างเดี่ยวไม่ได้ ฉะนั้น เพื่อมิให้ขาดตกบกพร่องเลย เพื่อที่จะได้ส่งพรรคพวกไปคุมเป็นรายหน่วย หน่วยละหมู่ เพื่อควบคุมนามรูปที่แบ่งออกส่วนละ ๗๕ เป็น ๑๕๐ หน่วยนั้นกระจายกำลังออกคุมหน่วยละหมู่ที่เดียว ดังนั้น ๑๕๐ คูณด้วย ๑๐ จึงรวมเป็น ๑๕๐๐ เรียกว่า 'กิเลส ๑๕๐๐' เป็นพรรคพวกที่สมุทัยจัดไว้ให้มีหน้าที่ประจำกำกับภายในบ้านของชาวจิตตนครทุกคน ทุกกระเบียดนิ้วก็ว่าได้ ไม่ยอมให้ใครพ้นไปจากการควบคุมเลย จะคิดอะไรจะทำอะไรจะเดินยืนนั่งนอนที่ไหน ก็อยู่ในสายตาของหมู่ใดหมู่หนึ่งแห่งกิเลสทั้ง ๑๕๐ หมู่นี้ทั้งสิ้น

สมุทัยจึงนับว่าเป็น 'นักการเมือง' ที่สามารถมาก เพราะต้องการที่จะครองโลกทั้งสิ้นไว้ในอำนาจ ไม่ประสงค์จะให้ใครพ้นไปจากอำนาจเลย ลองนึกเขียนรูปภาพภายในบ้านของชาวจิตตนครแต่ละคน รูปก็คงจะเต็มย้วยเย้ยไปด้วยกิเลสค้นหาเดินไปเดินมา สับสนอลหม่าน บ้างก็ครึกครื้นรื่นเริงเต้นรำทำเพลง บ้างก็รื้อโรงรถดำตีออกทำยักษ์ ทำมารต่าง ๆ บ้างก็นั่งโงกซี้มเซาตุคล้าย ๆ กับโง่ดักดาน บ้างก็ซุบซิบวางแผนชั่วร้ายต่าง ๆ ดังนี้ เป็นต้น ต่างแสดงออกตามสันดานของตน ๆ ๑๐๘ จำพวกหรือ ๑๕๐๐ จำพวก ดูภาพแล้วน่าปวดเศียรเวียนเกล้าแทนยิ่งนัก

วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ เป็นวันพระราชสมภพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ขอถวายพระพรชัยมงคลเพื่อทรงนิรมลสวัสดิ์ มีพระชนมายุยืนนาน.

สมุทัยใส่ความหวัง ปิดบังทุกข์ เก็บปัญหา

สมุทัยได้ส่งสมัครพรรคพวกไปยึดครองอย่างละเอียดถี่ถ้วนและแข็งแรงที่สุด ดังที่ได้บรรยายมาโดยลำดับตั้งต้นจาก ๓ มา ๑๖ มา ๑๐๘ มา ๑๕๐๐ พรรคพวก ที่สมุทัยส่งไปควบคุมวางกำกับไว้ตามจุดต่าง ๆ ยังมีมากกว่านี้ แต่เพราะยังมีเรื่อง ที่ควรจะทำอย่างอื่นอยู่อีกหลายเรื่อง จึงน่าจะยุติไว้เพียง ๑๕๐๐ ก่อน ซึ่งคุณก็มีจำนวน ไม่น้อยอยู่แล้ว

บ้านของใครมีคนไปคุมอยู่เต็มไปหมดตั้งร้อยตั้งพันตั้งนี้ คุณก็น่าจะต้องกลุ่มใจ ไม่มีความสุขแน่ แต่กลับปรากฏว่าชาวจิตตนครไม่ค่อยจะมีใครรู้สึกว่าคุณควบคุมตัวแจ พวกกันเห็นว่าอยู่ในโลกก็ต้องมีสุขบ้างทุกข์บ้าง สิ่งสนุกสนานก็มีอยู่มาก สิ่งเจริญตา เจริญหูก็มีอยู่โดยรอบ นอกจากนี้ ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญมากที่ชาวจิตตนครเรียกกันว่า ‘ความหวัง’ เป็นอาหารใจสำคัญของชาวจิตตนคร เมื่อเกิดความอ่อนเพลียหรือ ขัดข้องขาดแคลนอะไรขึ้น ก็รีบบริโภค ‘ความหวัง’ ไว้รองท้อง ทำให้กระปรี้กระเปร่า วิ่งเต๋นไปได้คราวหนึ่ง ๆ ทั้งนี้ เพราะสมุทัยได้มีวิธีการองใจชาวจิตตนครอย่างแยบยล จนยากที่คนทั่วไปจะรู้สึกได้ จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาว่าสมุทัยทำอย่างไร จะลองเล่าไป ตามที่ท่าน ‘ผู้รู้’ ได้บอกไว้

สมุทัยได้พยายามอย่างยิ่งที่จะปิดบัง หรือบิดเบือนสิ่งหนึ่งซึ่งเรียกตามภาษา ของท่านผู้รู้ว่า ‘ทุกข์’ ไม่ยอมให้ใครรู้เห็น ‘ทุกข์’ ได้เป็นอันขาด ด้วยใช้อุบายวิธีต่าง ๆ ที่ทำให้พากันเห็นไปในทางตรงกันข้าม ถ้าใครเห็นเป็น ‘สุข’ ไปได้ ก็ถูกความประสงค

ของสมุทัยที่สุด สมุทัยสี่ 'ความหวัง' หรือ 'ความอยาก' เข้าไปในใจของชาวจิตตนครพร้อมกับ 'ความเพลิน' และ 'ความติดใจยินดี' และคอยบ่อนสิ่งที่เรียกว่า 'อารมณ์' แก่ความอยาก ความเพลิน ความติดใจยินดี โดยแทรกเข้าไปกับข่าวสารที่ผ่านทางระบบสื่อสารชั้นนอก ชั้นในดังกล่าวแล้ว

ชาวจิตตนครจึงพากันหิวกระหายต่ออารมณ์ต่าง ๆ เพลิดเพลินจิตใจยินดีอยู่กับอารมณ์ต่าง ๆ สมุทัยใช้อารมณ์นี้เองเป็นเครื่องผูกใจชาวจิตตนครไว้ให้พากันหวังพากันเพลิดเพลินอยู่ตลอดวันตลอดคืน พรรคพวกของสมุทัยก็ร้อยก็พัน ก็พากันแฝงตัวคุมอยู่อย่างเงียบ ๆ และผลัดกันเยี่ยมหน้าออกมาบ้างเป็นครั้งคราว ชาวจิตตนครจึงไม่รู้ไม่เห็น เหมือนอย่างที่คุณเป็นโรคมองไม่เห็นตัวเชื้อโรคตั้งพันตั้งหมื่นในร่างกาย ต่อเมื่อใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องจึงจะมองเห็น

อันที่จริง เจ้าเมืองจิตตนครเป็นผู้มีอาวุธพิเศษอยู่หลายอย่าง สำหรับปราบปรามข้าศึกศัตรูทั้งปวง เหมือนอย่างผู้ปกครองบ้านเมืองทั้งปวง จะต้องมียาอาวุธและกำลังต่าง ๆ จึงจะปกครองและรักษาบ้านเมืองไว้ได้ ถ้าเจ้าเมืองจิตตนครประสงค์จะดูให้เห็นพรรคพวกของสมุทัยทั้งหมดก็จะสามารถเห็นได้ เพราะมีปัญญาเป็นอาวุธพิเศษอย่างหนึ่งประจำตน แต่สมุทัยได้ลอบเก็บปัญญานี้ไว้เสียทั้งเมือง จิตตนครจึงเต็มไปด้วยอารมณ์ ความหวัง ความเพลิน ความติดใจยินดี และความต่อสู้แย่งชิงอารมณ์กันต่าง ๆ เป็นโอกาสให้พวกหัวใจทั้ง ๓ และพรรคพวก ๑๐๘ จำพวก แทรกแซงกันอลหม่านไปหมด

ลักษณะเครื่องมือของสมุทัยคืออารมณ์

น่าจะได้อธิบายถึงลักษณะเป็นต้นของอารมณ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญของสมุทัยที่ใช้คล่องใจชาวจิตตนคร ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าในจิตตนครมีทุกอย่างเหมือนอย่างในบ้านเมืองทั่วไป ว่าถึงสิ่งทั้งหลายที่จะมองเห็นได้ด้วยตา ก็มีอยู่ทั่วไป เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเช่นต้นไม้ภูเขาที่มี เป็นสิ่งที่ทำขึ้นสร้างขึ้นเช่นบ้านเรือนอาคารก็มี ลีมาขึ้นก็ได้เห็นรอบไปหมด สมุทัยได้สร้างสรรค์ตบแต่งขึ้นมากมาย และคุณก็นำว่าตนเป็นผู้คิดสิ่งทีเรียกว่าวิจิตรศิลป์ต่าง ๆ ขึ้นในโลก บ้านเรือนปราสาทราชวัง ตลอดถึงวัดวาอารามล้วนต้องมีวิจิตรศิลป์ การตบแต่งต่าง ๆ ตลอดถึงการตบแต่งกายของบุรุษสตรีทั้งปวงก็ต้องมีวิจิตรศิลป์ และต่างก็ประกวดประชันกันยิ่งนักในการแต่งกายให้ทันสมัยนิยมหรือที่เรียกว่าแฟชั่น นอกจากนี้ยังมีการแสดงต่าง ๆ เช่น โขน ละคร ภาพยนตร์ การละเล่นเต้นรำ เป็นต้น สำหรับดูเล่นเพื่อความบันเทิง

คนทั้งปวงต่างทุ่มเทเงินทองไปมากมาย เพื่อสิ่งทีสำหรับจะได้ดูงามตาเท่านั้นทีสรุปได้ในคำเดียวว่า 'รูป' ทีตามองเห็น เท่ากับว่าเป็นอาหารตานั่นแหละ ทีคนทั้งปวงต้องซื้ออาหารตานี้ด้วยมูลค่าทีสูงมาก มากยิ่งกว่าอาหารทีบริโภคเข้าไปทางปาก

ยังเสียงทีจะฟังทางหู ก็มีทีเป็นเสียงโดยธรรมชาติ และเสียงทีสรรค์สร้างขึ้น เช่นเสียงลม เสียงฟ้า เสียงสัตว์ร้อง เสียงคนพูด เสียงขับร้อง เสียงดนตรีต่างชนิด สมุทัยกล่าวโอ้อวดอีกเหมือนกันว่าได้สร้างเสียงทีไพเราะต่าง ๆ ให้แก่โลก เช่นเสียงขับร้อง เสียงดนตรีนานาชนิด สำหรับบรรเลงระโคมขับกล่อมให้เป็นสุข ซึ่งก็สรุป

ได้ในคำเดียวว่า ‘เสียง’ ที่หูได้ยิน เท่ากับว่าเป็นอาหารหูนั่นเอง ซึ่งบางทีคนก็ต้องซื้ออาหารหูนี้ด้วยราคาแพงอีกเหมือนกัน

ยังกลิ่นที่จะสูดดมทางจมูกก็มีต่าง ๆ ทั้งโดยธรรมชาติเช่นกลิ่นหอมเหม็นของดอกไม้และของเน่า ทั้งโดยปรุงแต่งเช่นกลิ่นธูปกลิ่นน้ำอบ สมุทัยก็อดอ้างอีกนั่นแหละว่าได้ปรุงกลิ่นที่หอมทั้งหลายสำหรับจรรุงความสุข สรุปลงได้ในคำเดียวว่า ‘กลิ่น’ ที่จมูกได้สูดดม เท่ากับเป็นอาหารจมูก บางทีคนก็ต้องซื้ออาหารนี้ด้วยราคาแพง

ยังรสที่จะลิ้มทางลิ้น ก็มีต่าง ๆ ทั้งโดยธรรมชาติและโดยปรุงแต่ง เช่นรสอาหารนานาประเภท สมุทัยอดนึกเหมือนกันว่าได้ปรุงแต่งรสอาหารอันโอชาลิ้นนานัปการ แต่ก็สรุปลงได้ในคำเดียวว่า ‘รส’ ที่ลิ้นลิ้ม อันคนโดยมากต้องแสวงหารสมาเป็นอาหารลิ้นด้วยราคาแพง

ยังสิ่งที่กายถูกต้องอ่อนแข็งต่าง ๆ ก็มีทั้งโดยธรรมชาติและโดยปรุงแต่ง สมุทัยได้คุยโอ้นกว่าได้สร้างสิ่งสัมผัสทางกายที่ละมุนละไม สำหรับบำเรอสุขมากมาย สรุปลงได้ในคำเดียวว่า ‘โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้อง)’ ทางกาย คนโดยมากก็พากันแสวงหาสิ่งที่มีสัมผัสให้เกิดสุขเท่ากับเป็นอาหารกายกันด้วยราคาแพงแล้ว

ทั้งยังเรื่องต่าง ๆ ที่คิดทางใจ สมุทัยอดโอ้อวว่า ได้ช่วยปรุงเรื่องต่าง ๆ ให้แก่ใจคนทั้งปวง สรุปลงได้ในคำเดียวว่า ‘ธรรม (เรื่อง)’ ที่ใจรู้ใจคิดถึง คนทั้งหลายก็พากันแสวงหาเรื่องมาเป็นอาหารใจอยู่เสมอ บางทีก็ด้วยราคาแพงเช่นเดียวกัน

จิตตนครเป็นเมืองภาพยนตร์

จิตตนคร พรั่งพร้อมไปด้วยสิ่งทั้งปวง ดังที่สรุปเรียกว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และเรื่องหลายหลาก ซึ่งผ่านเข้าไปทางระบบสื่อสารชั้นนอกชั้นใน ดังกล่าวแล้ว อันเรียกด้วยภาษาของชาวจิตตนครว่า 'อารมณ' แปลว่า 'สิ่งเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยวจิตใจ' สมุทัยเป็นผู้สร้างขึ้น และสอดแทรกเข้าไปทางระบบสื่อสารทั้งหลาย สมุทัยใช้อารมณเป็นเครื่องมือในการครองใจคนทั้งปวง โดยเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยวจิตใจให้หลงเพลินเพลินยินดี สมุทัยคอยเติมเชื้อความอยาก ความใคร่ ความปรารถนา แก่ชาวจิตตนครและตบแต่งอารมณที่น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจไว้คอยสนอง ชาวจิตตนครจึงพากันหิวกระหายอารมณดังกล่าวอยู่อย่างไม่มีอิมไม่เพียงพอ ได้อารมณอย่างนี้แล้วก็ใคร่จะได้อารมณอย่างนั้นอีก นอกจากนี้บรรดาหัวใจและสมุณทั้งปวงก็พากันแอบแฝงหนุนให้เป็นไปต่าง ๆ เช่นบางที่ไม่ได้อารมณที่น่าปรารถนาก็หนุนให้โกรธกริ้ว ตรงกันข้ามพากันหนุนไปตามอารมณนี้เอง ชาวจิตตนครหาได้เห็นสิ่งที่หนุนให้เป็นไปอย่างนั้น อย่างนี้คือบรรดาหัวใจและสมุณเหล่านั้นไม่ ถ้าจะวาดภาพของอารมณให้พอมองเห็นได้ชัดก็พอวาดได้ดังนี้

อารมณจะปรากฏเป็นภาพของสิ่งทั้งหลายที่ตามองเห็นมาลอยอยู่ในใจ เช่น เป็นภาพบ้านเรือน ต้นไม้ ภูเขา บุรุษ สตรี ถ้าเป็นสิ่งที่สะดุดตาสะดุดใจ หรือเป็นสิ่งที่ชอบหรือแม้ชัง ก็ยังเป็นภาพที่ปรากฏเด่นชัด บางที่เป็นวิมานลอย ดังที่เรียกว่าสร้างวิมานในอากาศ บางที่เป็นภาพที่น่าเกลียดน่ากลัว เช่นภูตผีปีศาจ เมื่อปรากฏ

เป็นภาพขึ้นในใจดังนี้แล้ว ก็ยินดีในภาพที่น่ายินดี ยินร้าย หรือโกรธแค้นขัดเคืองในภาพที่น่ายินร้าย อารมณ์จะปรากฏเป็นภาพจากเสียงที่หูได้ยิน เป็นภาพเสียงที่แว่วในใจ เป็นเสียงดนตรี เสียงลม เสียงน้ำ เสียงสัตว์ร้อง เสียงคนพูดซึ่งแปลภาษาออกมาเป็นคนเป็นวัตถุเป็นต้น เช่นได้ยินคำพูดว่า แก้วแหวนเงินทองจะปรากฏภาพเป็นแก้วแหวนเงินทองลอยอยู่ในใจแล้วก็เกิดโลภในภาพนั้น อารมณ์จะปรากฏเป็นภาพกลืนที่จุมูกสุดดม เป็นภาพรสที่ลิ้นได้ลิ้ม เป็นภาพสิ่งถูกต้องทางกายขึ้นในใจเช่นเดียวกัน แล้วก็ชอบหรือชังอยู่กับภาพนั้น อารมณ์จะปรากฏเป็นภาพของเรื่องทุกเรื่องที่เราคิดใจคิดถึงภูเขา ก็จะปรากฏเป็นภูเขาขึ้นทันที ใจคิดถึงบุตรภรรยาสามี จะปรากฏเป็นภาพบุคคลเหล่านี้ขึ้นทันที ใจคิดถึงเสียงถึงกลิ่น ถึงรส ถึงสิ่งถูกต้อง ถึงเรื่องของสิ่งเหล่านี้ ก็จะปรากฏเป็นภาพของสิ่งทั้งปวงนี้ทุกอย่างสุดแต่เราจะคิดถึงอะไร แล้วก็ชอบหรือชังอยู่กับภาพเหล่านั้นเช่นเดียวกัน

ชาวจิตตนครพากันพัวพันเพลิดเพลินอยู่กับภาพ คล้ายกับคนนั่งดูภาพยนตร์ นิยมชมชอบตัวพระตัวนาง เกลียดตัวผู้ร้าย บางคราวก็หัวเราะเฮฮา บางคราวที่ใจอ่อนก็ร้องไห้ เพราะมิได้นึกว่าเป็นภาพยนตร์ แต่นึกว่าเป็นเรื่องจริงหรือเป็นชีวิตจริง สมุทัยสามารถทำให้ชาวจิตตนครคิดว่าอารมณ์ที่ปรากฏเป็นภาพในใจนี้เป็นของจริงฉนั้นนั้นเหมือนกัน โดยใช้หัวใจสำคัญเจียบ ๆ คือ โมหะให้เข้าแทรกแซง ทำให้หลงเข้าใจผิดอันที่จริง จิตตนครเป็นเมืองภาพยนตร์ที่ยิ่งใหญ่กว่าเมืองใด ๆ ในโลก และชาวเมืองจิตตนครก็ชอบดูภาพยนตร์กันมาก สามารถดูอยู่ได้ทั้งกลางวันกลางคืน เว้นแต่หลับถึงหลับก็ยังชอบฝันดูภาพยนตร์กันอีก

ยาเสพติดและสัตว์ ๖ ชนิดในจิตตนคร

ชาวจิตตนครพากันติดอารมณ์กันงอมแงม ไม่สามารถจะขาดอารมณ์ได้ และดังที่ได้กล่าวแล้วอารมณ์ปรากฏเป็นภาพที่ดูเป็นของจริงจัง ไม่ใช่เหมือนอย่างที่ชาวโลกพูดกันว่า อารมณ์ที่หมายถึงเรื่องอะไรในใจ ไม่ปรากฏรูปร่างอะไรให้มองเห็น ในจิตตนครอารมณ์เป็นภาพให้มองเห็นเป็นรูปร่างขึ้นจริง ๆ เช่นเป็นภาพต้นไม้ก็มองเห็นเป็นต้นไม้จริง ๆ เป็นภาพคนก็มองเห็นเป็นบุรุษสตรี เป็นเด็กเป็นหนุ่มสาวเป็น ผู้ใหญ่วัยต่าง ๆ ขึ้นจริง ๆ ฉะนั้น อารมณ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของสมุทัย และสมุทัยวิธีทำให้ชาวจิตตนครติดอารมณ์คล้ายกับติดสุรายาฝิ่น ที่แรกทุกคนก็ดื่มสุราไม่เป็นสุขฝืนไม่ได้ แต่เมื่อหัดดื่มหัดสูบเข้าบ่อย ๆ ในที่สุดก็ติด ถึงเวลาที่จะต้องดื่มต้องสูบ ถ้าไม่ได้ดื่มได้สูบก็จะกระวนกระวายหงุดหงิด เมื่อได้ดื่มได้สูบแล้วจึงจะสงบ

ในจิตตนครไม่มีสุรายาฝิ่น ไม่มีเฮโรอีนและยาเสพติดให้โทษต่าง ๆ อย่างในเมืองทั่ว ๆ ไป แต่มีอารมณ์นี้แหละแทนที่สิ่งอื่น ๆ ที่แรกก็ดูเหมือนไม่สู้สนใจกันนักในจิตตนคร แต่สมุทัยแทรกเข้ามาทางระบบสื่อสารทั้งปวงสู่จิตตนครบ่อย ๆ โดยพยายามแทรกแต่อารมณ์ที่ดังกามนำรักใคร่ปรารถนาพอใจ ชาวจิตตนครก็ซักจะติดตาติดหูติดจมูกติดลิ้นติดกาย เกิดความกระหายที่จะได้รับอารมณ์ที่งามอยู่เป็นประจำ เมื่อไม่ได้ก็กระวนกระวายหงุดหงิด ต่อเมื่อได้จึงจะสงบ เมื่อพากันติดอารมณ์ดังนี้ สมุทัยก็เบาใจว่า ไม่มีใครจะคิดกู้อิสรภาพแน่ เพราะพากันคิดแต่จะได้อารมณ์ที่งามกันทั้งนั้น เหมือนอย่างคนติดฝิ่นก็ทุกข์ก็คิดแต่จะหาฝิ่น ก็ทุกข์ มาสูบเท่านั้น อารมณ์ที่งามนี้

เป็นยาเสพติดสำคัญที่สมุทัยวางแก่ชาวจิตตนคร เช่น ชายงาม หญิงงามที่ปรากฏเป็นภาพให้มองเห็น

นอกจากนี้ สมุทัยยังได้เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ ไว้อีกมาก เช่น งูชนิดต่าง ๆ จระเข้ นกต่างชนิด ไก่ สุนัขจิ้งจอก ลิงใหญ่เล็กเป็นอันมาก และแทนที่จะสร้างสวนสัตว์ให้อยู่เป็นส่วนสัดส่วน กลับปล่อยให้ยู่ทั่วไปในจิตตนคร ตามแต่สัตว์จำพวกไหนจะชอบอยู่ชอบเที่ยวไปในที่ไหน เช่น งูอยู่ในจอมปลวก จระเข้อยู่ในน้ำ นกบินอยู่ในอากาศ และจับพักผ่อนบนต้นไม้ ไก่อยู่ในบ้าน สุนัขจิ้งจอกอยู่ในป่าช้า ลิงอยู่บนหมูไม้ บางที่สัตว์ทั้งปวงเช่นที่กล่าวมาก็เที่ยวเฟ้นพานทั่วไป

บางที่ สมุทัยจับสัตว์เหล่านี้มาผูกรวมไว้แล้วก็ปล่อยให้เป็นที่สนุกอย่างหนึ่ง เพราะจะได้เห็นสัตว์เหล่านี้ต่างวิ่งไปสู่วิ่งที่อยู่ของตัว สมุทัยหัวเราะชอบใจแล้วกล่าวว่า ชาวจิตตนครก็เหมือนสัตว์เหล่านี้ เพราะพากันวิ่งไปหาอารมณ์คือรูป เหมือนอย่างงู เลื้อยปราดไปหาจอมปลวก วิ่งไปหาอารมณ์คือกลิ่น เหมือนนกบินหิวไปในอากาศ วิ่งไปหาอารมณ์คือรส เหมือนไก่บินไปสู่วิ่งบ้านที่ตัวอาศัย วิ่งไปหาอารมณ์คือสิ่งถูกต้องทางกาย เหมือนสุนัขจิ้งจอกวิ่งไปสู่วิ่งป่าช้า วิ่งไปหาอารมณ์คือเรื่องทางใจเหมือนวานร วิ่งหลุกหลิกไปบนต้นไม้ นี่เป็นกีฬาที่สนุกมากของสมุทัย ในการที่เห็นหมู่คนทั้งเมือง วิ่งพล่านไปในทิศทางต่าง ๆ บางทีก็ชนกันปะทะกันแย่งชิงต่อสู้วางหมัดมวยแทงฟัน ยิงกัน เป็นคู่ ๆ เป็นกลุ่ม ๆ วุ่นวายไปหมด ยิ่งยุ่งยิ่งวุ่นวายสันสนอลหม่านมากสมุทัย ก็ยิ่งสนุกสนานมาก

สมุทัยรักษาพีชพันธุ์แห่งมนุษย์และสัตว์

สิ่งที่สมุทัยระดมพลังเพื่อสืบรักษาไว้มากที่สุด คือ พีชพันธุ์แห่งมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉานทั่วไป ตลอดถึงพีชพันธุ์แห่งต้นไม้ใบหญ้าทั้งปวงในโลก สมุทัยได้แทรกความรู้สึกทางเพศไว้แก่ชาวจิตตนครทั้งปวงโดยแบ่งออกเป็นเพศคู่ ซึ่งมีความรู้สึกไวต่อกันอย่างยิ่ง เพื่อรักษาพีชพันธุ์ของคนไว้ จนถึงท่านผู้รู้ได้กล่าวไว้ว่า

“ยังไม่เห็นรูปอย่างอื่น เสียงอย่างอื่น กลิ่นอย่างอื่น รสอย่างอื่น สิ่งถูกต้องทางกายอย่างอื่นสักอย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษได้ เหมือนอย่างรูปของสตรี เสียงของสตรี กลิ่นของสตรี รสของสตรี สิ่งถูกต้องทางกายของสตรี สิ่งทั้ง ๕ นี้ของสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่”

ในทางตรงกันข้าม ท่านก็ได้กล่าวไว้ว่า

“ยังไม่เห็นรูปอย่างอื่น เสียงอย่างอื่น กลิ่นอย่างอื่น รสอย่างอื่น สิ่งถูกต้องทางกายอย่างอื่นสักอย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของสตรีได้ เหมือนอย่างรูปของบุรุษ เสียงของบุรุษ กลิ่นของบุรุษ รสของบุรุษ สิ่งถูกต้องทางกายของบุรุษ สิ่งทั้ง ๕ นี้ของบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่”

สมุทัยแทรกความรู้สึกของบุคคลทั้งสองเพศ ไว้ให้มิต่อกันรุนแรงถึงเพียงนี้ ก็ด้วยความกลัวว่าโลกจะสูญสิ้นพีชพันธุ์ จะไม่มีใครเหลืออยู่ให้สมุทัยครอบครองใจ เพราะสมุทัยทราบดีว่าจิตตนครมีภยธรรมชาติที่ร้ายแรงที่ชาวจิตตนครจะต้องประสบ

อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งจะได้เล่าในเมื่อถึงวาระ ถ้าไม่มีพิษพันธุ์สืบต่อ ก็จะมีสิ้นสูญไปหมดเมืองในเวลาไม่เกินร้อยปี หรือจะเกินไปบ้างก็ไม่มากนัก และร่างกายของบุคคลทั้งสองเพศนี้เล่าก็แสนที่จะสกปรก สมุทัยจำต้องสร้างแทรกความรู้สึกดังกล่าวไว้ อย่างแรง ไม่เช่นนั้น ต่างก็จะเฉยเมยต่อกันและกัน ทั้งภาระในการครองเรือนก็หนัก สมุทัยต้องสร้างแทรกความรักในบุตรธิดาเป็นอย่างยิ่งไว้ด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะไม่มีใครอยากมีลูกอยากเลี้ยงลูก สมุทัยจึงจำต้องระดมพลังแห่งความรู้สึกดังกล่าวหรือที่เรียกกันว่า 'ความรักความใคร่' เพื่อสืบรักษาพิษพันธุ์ไว้ในจิตใจของชาวจิตตนครมากเป็นพิเศษ แม้จะทำให้เกิดผลตามประสงค์ แต่ก็ให้เกิดผลเสียหายเดือดร้อนหลายอย่าง เช่นชาวจิตตนครผู้ถูกพลังความรักใคร่ครอบงำให้กระวนกระวาย ก็ปฏิบัติระบับหรือบำบัดความรู้สึกเช่นนั้นในทางที่ผิดต่าง ๆ มีการกระทำผิดต่าง ๆ มีสถานที่บำบัด มีวิธีช่วยความรู้สึกต่าง ๆ บรรดาพรรคพวกของสมุทัยอีกมากมายก็ได้โอกาสแทรกแซง แสดงตัวผสมผสานไปกับเรื่องนี้ ก็เป็นที่พอใจของสมุทัยอีกอย่างหนึ่ง

จำนวนสำมะโนครัวคนของจิตตนคร มากขึ้นผิดสังเกตโดยรวดเร็ว เช่นเดียวกับจำนวนคนของประเทศต่าง ๆ ในโลก ทำให้เกิดปัญหาว่าคนจะล้นโลกขึ้น แต่สมุทัยหาได้กลัวปัญหานี้ไม่ ทั้งไม่ชวนขวายที่จะควบคุมยั้งแต่ประการไร เพราะสมุทัยมีพลังในการทำลายอยู่ในมือพร้อมแล้ว ไม่น้อยกว่าพลังแห่งการสร้าง อาจจะยิ่งกว่าเสียอีก เช่นในโลกปัจจุบันนี้ อาวุธปรมาณูที่พากันทำไว้ มีพลังแห่งการทำลายมหาศาล จะทำลายสิ่งทั้งปวงพร้อมทั้งชีวิตคนทั้งโลกได้ในเวลาพริบตาเดียว ถึงเวลาแห่งมีคัสถุญีเมื่อใด สมุทัยจะระดมพลังแห่งการทำลายเมื่อนั้น สมุทัยได้แทรกความรู้สึกทางทำลายเข้าไปในจิตใจแห่งชาวจิตตนครไว้แล้ว จึงไม่วิตกว่าคนจะล้นโลก

ธรรมสำหรับผู้ปกครอง

ธรรมของผู้ปกครองท่านเรียกว่า 'ราชธรรม' แม้ตามศัพท์จะแปลว่า 'ธรรมสำหรับพระราชา' แต่ตามความมุ่งหมาย ก็คือธรรมสำหรับผู้ปกครองทั่วไป และสำหรับผู้อยู่ในปกครองด้วย ท่านแสดงไว้ ๑๐ ประการ เรียกว่า "ทศพิทธราชธรรม" จะกล่าวเฉพาะข้อ ๖ คือ ตปะ หรือ ตบะ เมื่ออธิบายว่า "ตปะ หรือ ตบะ" โดยพยัญชนะแปลว่า 'แผดเผา' โดยมากท่านใช้เป็นชื่อของความเพียร จึงแปลว่า ความเพียรเป็นเครื่องแผดเผา (ความเกียจคร้าน) ใช้เป็นชื่อธรรมอื่นอีกบ้าง ทางลัทธิพราหมณ์แสดงว่า ตบะของพราหมณ์ คือการเล่าเรียนพระเวทที่ศักดิ์สิทธิ์ ตบะของกษัตริย์ คือการคุ้มครองไพร่ฟ้าประชาชน ตบะของเวสสะหรือไวศยะ คือการทำบุญให้ทานแก่พราหมณ์ ตบะของศูทรคือการรับใช้ ตบะของฤๅษีคือการกินอาหารที่เป็นผัก มีคำเป็นคาถาหนึ่งแสดงว่า "อาทิตยมีตบะคือส่องแสงสว่างในกลางวัน จันทรมีตบะในกลางคืน"

ตามนัยเหล่านี้ ตบะ หมายถึง การตั้งใจกำจัดความเกียจคร้าน หรือการทำผิดหน้าที่ มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่ที่พึงทำอันเป็นกิจดีกิจชอบให้สม่ำเสมอ และให้ยิ่งขึ้น ผู้บำเพ็ญตบะให้บรรลุถึงความสำเร็จย่อมเป็นผู้มีตบะ ปราภฏเป็นผู้มีสง่าเป็นที่ยำเกรงดังที่พูดกันว่า "มีตบะเดชะ" คนผู้อยู่รวมกันเป็นหมู่ต้องมีตบะ คือใครมีหน้าที่ฐานะอย่างใดก็ปฏิบัติไปอย่างนั้นให้ดีให้เหมาะสมแก่หน้าที่ฐานะ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ผู้ปกครองก็ปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองให้ดี ให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นผู้อยู่ในปกครอง ก็ปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในปกครองให้ดีให้บริบูรณ์

เมื่อปฏิบัติอยู่ด้วยกันก็เป็นผู้มีตบะอยู่ด้วยกัน เป็นที่ยำเกรงของกันและกัน แต่ตรงกันข้าม คือผู้มีหน้าที่ปกครองไม่ปกครองให้ดี ก็เป็นที่ดูหมิ่นของผู้ที่อยู่ในปกครอง รวมความว่า ผู้มีหน้าที่ฐานะอย่างใดไม่ปฏิบัติให้สมกับหน้าที่ฐานะอย่างนั้น ย่อมเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลนหมดความนับถือ ต้องเสื่อมจากเกียรติที่ดี ถึงต้องตกจากฐานะของตน มีคำกล่าวไว้ในสุตโสมชาดกว่า

“พระราชาผู้เอาชนะบุคคลที่ไม่ควรชนะ ไม่ชื่อว่าพระราชา เพื่อนผู้เอาชนะ เพื่อนไม่ชื่อว่าเพื่อน ภริยาผู้ไม่ยำเกรงสามีไม่ชื่อว่าภริยา บุตรผู้ไม่เล็งยมารดาบิดา ผู้แก่เฒ่าไม่ชื่อว่าบุตร สภาที่ไม่มีสัตบุรุษ (คนดี) ไม่ชื่อว่าสภา ผู้พูดไม่เป็นธรรม ไม่ชื่อว่าสัตบุรุษ ผู้ละหรือสงบราคะ โทสะ โมหะ พูดเป็นธรรมชื่อว่าสัตบุรุษ”

กล่าวโดยเฉพาะข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ทรงตั้งพระราชหฤทัยกำจัด ความเกียจคร้าน และทำการผิดหน้าที่ ทรงตั้งพระราชอุตสาหะวิริยภาพปฏิบัติ พระราชกรณียะให้เป็นไปด้วยดียิ่ง ๆ ขึ้น มีพระตบะเดชะเป็นที่ยำเกรงแห่งบุคคลทั่วไป ตลอดถึงทรงสมทานกุศลวัตร เฝอผลาญกำจัดอกุศลวิตกบาปธรรมให้เสื่อมสูญไม่ตั้ง อยู่ได้ ดังนี้ จัดเป็นตบะบทที่ ๖

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๓ นี้ ขอเดชะ อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจพระกุศลบารมี อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระภัทรมหาราช ผู้ทรงบริบูรณ์ด้วยตบธรรม และราชธรรม ทั้งหลายในประชาชนทั้งปวง พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถและ พระราชโอรสธิดาทุกพระองค์ ให้ทรงพระเจริญ

สมุทัยชาวถิ่นอื่นเกรงคู่บารมี

ฝ่ายนครสามิซึ่งได้ไว้วางใจและมอบหมายให้สมุทัยดำเนินการต่าง ๆ ในจิตตนคร ได้เริ่มสังเกตเห็นความไม่ปกติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แต่ก็ยังจับต้นเหตุไม่ได้ สมุทัยเข้าใจ หลบซ่อนการกระทำของตนและพวกพ้อง เข้าใจแสดงออกให้เป็นที่เข้าใจว่าดีต่าง ๆ เจ้าเมืองเองก็เข้าใจเห็นว่า สมุทัยดีมาก อันที่จริง สมุทัยและพวกพ้องมิใช่เป็นชาว จิตตนครมาแต่เดิม แต่เป็นผู้ที่อพยพมาจากถิ่นอื่น มาจับตั้งหลักฐานอยู่ในจิตตนคร และชักชวนพวกพ้องให้พากันยกเข้ามายึดถิ่นฐานต่าง ๆ แผลกระจายกันออกไปจนถึง วางพวกไว้ควบคุมทั่วไปหมด

สมุทัยเองได้ตั้งหลักฐานอยู่กับนครสามิที่เดียว เป็นผู้สำเร็จสรรพกิจในจิตตนคร และแต่งตั้งบรรดาหัวใจทั้ง ๓ พรรคพวกทั้ง ๑๖ กับกิลเลส ๑๕๐๐ ตัณหา ๑๐๘ ให้เป็นหัวหน้า และประจำหน่วยต่าง ๆ เกณฑ์ใช้ชาวจิตตนครเป็นทาสกรรมกร ทำสิ่งต่าง ๆ ตามแต่สมุทัยจะประสงค์ นครสามิมิก็ผลิตเพลินอยู่กับภพยนตร์ หรือ โทรทัศน์ที่สมุทัยสร้าง อันเรียกด้วยภาษาของจิตตนครว่า “อารมณ” ดังที่ได้กล่าวแล้ว

เดิมนครสามิมิมีกายผุดผ่องดังจะกล่าวว่ามีรัศมีก็น่าจะได้ มีปัญญาเฉียบแหลม รู้อะไรถูกต้องจับพลัน แต่เมื่อคบกับสมุทัยมากเข้า กายที่เคยผุดผ่องก็กลายเป็น เคร้าหมอง ที่เคยมีรัศมีมีแสงก็อับแสง ที่เคยมีปัญญาเฉียบแหลม รู้อะไรถูกต้อง ก็กลายเป็นผู้มีปัญญาอ่อน รู้อะไรมักผิดพลาด ที่เคยสงบเยือกเย็นก็กลับไม่สงบและ ร้อนรนกระวนกระวายหิวกระหายในอารมณยิ่ง ๆ ขึ้นไปอยู่เสมอ

นครสามิได้มีเหตุการณ์ทั้งปวงเปลี่ยนไปจากปกติแต่เดิมอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ เดชะกุศลของนครสามิ คือเจ้าเมืองแห่งจิตตนครนี้ยังมีอยู่ กล่าวคือ คู่บารมีของเจ้าเมืองเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติทั้งปวงตรงกันข้ามกับสมุทัย ได้เข้ามาดักเตือนเจ้าเมืองว่า เจ้าเมืองได้มองเห็นหรือไม่ว่าเวลานี้จิตตนครได้ยุ่งเหยิงสับสนมากขึ้นเพียงไร โจรผู้ร้ายหลายก๊กหลายเหล่าที่ขึ้นชื่อลือนามว่า “กายทุจจริต” “วจิตุจจริต” หรือ “มโนทุจจริต” หรือ “คอรัปชั่น” เกิดขึ้นทั่วไป โดยมีหัวใจใหญ่ที่รู้ ๆ กันว่า “โลโก โทโส โมโห” ยุยงส่งเสริมและยังมืออย่างอื่นอีกมากมายหลายอย่าง

เจ้าเมืองได้รับคำดักเตือนจากคู่บารมีก็เริ่มเฉลียวใจมองเห็นความยุ่งเหยิงต่าง ๆ ดังกล่าว โดยปกติสมุทัยได้เข้าประชิดกุมเจ้าเมืองแจ่มไม่ยอมถอยห่าง สมุทัยก็หาเกรงกลัวไม่ มีอยู่เพียงคนเดียวที่สมุทัยเกรงมาก ก็คือคู่บารมีของเจ้าเมือง เมื่อคู่บารมีเดินเข้ามา สมุทัยจะถอยห่างออกไป ไม่กล้าอยู่เผชิญหน้ากับคู่บารมี คำดักเตือนของคู่บารมีได้ผลทำให้เจ้าเมืองได้คิดขึ้นทันทีว่า จิตตนครกำลังยุ่งเหยิงสับสนจริง เพราะเมื่อได้อยู่กับคู่บารมี สมุทัยถอยห่างออกไป ภายของเจ้าเมืองก็กลับผุดผ่อง มีแสง มีปัญญา รู้ถูกต้องขึ้นและความร้อนกระวนกระวายก็ระงับดับหาย ภาพยนตร์ต่าง ๆ ที่เป็นมาตาของสมุทัยก็หายไป ภาพแห่งสัจจะปรากฏขึ้นแทนคือผลที่ยุ่งเหยิงต่าง ๆ แต่ยังจับเหตุไม่ถูก

บรมครูผู้ไม่มีกาล ระยะเวลา ระดับ ขนาด

นครสามี ผู้เป็นเจ้าเมืองจิตตนครยังโปรดปรานพอใจในสมุทัยว่า เป็นผู้สร้างสรรค์ความสุขความเจริญต่าง ๆ สมชื่อว่าสมุทัย ที่เจ้าเมืองให้ความหมายว่าเป็นเหตุอุทัยพร้อมแห่งความสุขต่าง ๆ ยังมองไม่เห็นว่าจะเป็สมุทัยคือเหตุแห่งความทุกข์เดือดร้อน แต่ก็เป็นที่น่าสงสัยว่าเ็นจริงได้เกิดมีความทุกข์ เดือดร้อนกันมากขึ้นทุกที มองเห็นผลถันดีขึ้น แต่ยั้งคลำหาเหตุไม่พบ คล้ายกับพอมองเห็นได้ราง ๆ แต่ก็ยังไม่ชัดเจนว่าอะไร

ฝ่ายคู้บารมีผู้เข้ามาตักเตือนแม้จะรู้ยู่เต็มใจว่าใครเป็นต้นเหตุ ก็ยังเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะบอก เพราะเจ้าเมืองจะไม่ยอมเชื่อเป็นอันขาดด้วยยังโปรดปรานกันมาก ยังเห็นว่าดีด้วยประการทั้งปวง การที่จะไปชี้หน้าคนโปรดของผู้ใดว่าไม่ดี ก็เท่ากับไปชี้หน้าผู้นั้นเองด้วยเหมือนกัน แต่ก็จำที่จะต้องหาวิธีทำให้เจ้าเมืองได้รู้ได้เห็นขึ้นด้วยตนเอง

นครสามีเมื่อยังคิดไม่เห็นเหตุก็ถามปรึกษาคู้บารมีว่าทำไมถึงได้เกิดผลเช่นนี้ และจะแก้ไขอย่างไร

คู้บารมีตอบว่า จะไปหาหรือพระบรมครูก่อน

ถามว่า พระบรมครูคือใคร

ตอบว่า คือ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ถามว่า ท่านคือผู้ใดเล่า

ตอบว่า ท่านคือผู้ตรัสรู้พระธรรมด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงสั่งสอนคนทั้งปวงให้รู้ตาม ตั้งพระศาสนาขึ้นที่เรียกว่าพระพุทธศาสนา

ถามว่า พระธรรมคืออะไรเล่า

ตอบว่า พระธรรมคือสัจจะ ความจริงหรือของจริง ที่เมื่อรู้แล้วพันทุกข์ทั้งปวงได้

ถามว่า ก็ทุกข์เดือดร้อนทั้งปวงของจิตตนครนี้ เมื่อได้รู้พระธรรมแล้ว จะพ้นได้หรือไม่

ตอบว่า พ้นได้แน่

ถามว่า ถ้าเช่นนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมดีแน่ แต่มีพยานหรือไม่ว่าพระองค์ตรัสรู้พระธรรมจริง

ตอบว่า มีพยานแน่นอน ต่อไปจะเรียกพระองค์สั้น ๆ ว่า พระพุทธเจ้าเท่านั้นก็ได้ พระบรมครูก็ได้

ถามว่า พยานคือใครเล่า

ตอบว่า คือพระสงฆ์ได้แก่หมู่ชนที่ได้ฟังพระธรรมคำสั่งสอน แล้วได้รู้ตามได้ พันทุกข์ตามพระบรมครู ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก

นครสามิได้ฟังดังนั้นเกิดปีติโสมนัสในพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ กล่าวสรรเสริญคู่บารมีว่าเป็นกัลยาณมิตรผู้ประเสริฐ ผู้ได้แนะนำให้ได้ฟังคำว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เพียงเท่านี้ก็เริ่มได้รับความสบายใจ จึงถามต่อไปว่า เวลานี้พระองค์ประทับอยู่ที่ไหน จะไปเฝ้าพระองค์ได้หรือไม่ ตอบว่า ในโลกของกายมนุษย์ พระองค์ได้เสด็จปรินิพพานแล้ว แต่ในจิตตนคร พระองค์ยังประทับอยู่ ถ้าปรารถนาจะได้เฝ้าพระองค์ ก็ให้ปฏิบัติจนเห็นธรรมะ ดังที่ได้ตรัสสั่งไว้ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ฉะนั้น ถ้าไม่เห็นธรรม ก็เท่ากับพระองค์ประทับอยู่ไกลที่สุด ไปเท่าไรก็ไม่ถึง แต่ถ้าเห็นธรรม ก็เท่ากับพระองค์ประทับอยู่ใกล้ที่สุด แต่อันที่จริงไม่มีเวลาอันเกี่ยวแก่อดีตอนาคต ปัจจุบัน ไม่มีการไปมาอันเกี่ยวแก่ไกลใกล้ ไม่มีพื้นที่ระดับ ขนาดอันเดียวกับ กว้าง ยาว ตื้น ลึก หนา บาง เป็นต้น.

คูบารมีแนะนำศีล หิริ โอตตปปะ

คูบารมีของเจ้าเมืองจิตตนคร ได้เข้าเฝ้าพระบรมครูกราบทูลเรื่องที่เกิดขึ้นในจิตตนคร ตลอดถึงที่ได้เข้าเตือนนครสามี และได้แจ้งแก่นครสามีว่าจะกราบทูลถามพระบรมครูว่า อะไรเป็นเหตุให้เกิดผลเดือดร้อนต่าง ๆ ฝ่ายองค์พระบรมครูผู้ทรงประกอบด้วยทศพลญาณ (พระญาณที่เป็นกำลัง ๑๐ ประการ) ผู้ทรงรู้ทรงเห็นจิตตนครทั้งหมด ผู้ทรงตรัสรู้จตุราริยสัจจ์ ผู้ทรงชนะมารและเสนา ทรงแทบพระญาณเหตุผลที่เกิดขึ้นในจิตตนครทั่วถ้วนทุกประการ ทรงมีพระมหากรุณาในนครสามี ผู้เป็นเจ้าเมืองจิตตนคร ซึ่งนับเข้าในเวไนยนิกร คือ หมู่แห่งชนผู้ที่พระองค์จะพึงทรงแนะนำสั่งสอนได้ มีโอกาสที่จะได้เข้าเฝ้าเห็นพระองค์สักคราวหนึ่งในต่อไป

แต่เวลาปัจจุบันขณะนั้น นครสามียังมีกายเศร้าหมองอับแสงไม่อาจที่จะรู้จะเห็นพระองค์และธรรมที่ละเอียดลุ่มลึกได้ เพราะสมุทัยยังครอบงำใจให้หลงเห็นผิดอยู่อย่างลึกซึ้ง จำต้องอาศัยคูบารมีช่วยดูแลอยู่โดยใกล้ชิด ไม่ทอดทิ้งหรือทอดธุระเสียเหมือนอย่างแต่ก่อน เมื่อนครสามีได้มีคูบารมีอยู่ใกล้มีกายผุดพองมีแสงขึ้น คูบารมีค่อย ๆ ตักเตือนให้ดูเหตุผลที่ใกล้ ๆ หรือที่ตื่น ๆ แล้วเตือนให้ดูให้ไกลออกไป หรือให้ดูที่ลุ่มลึกละเอียดเข้าโดยลำดับ ก็จับตัวต้นเหตุที่สำคัญได้ในที่สุด พระบรมครูได้ตรัสประทานพระธรรมโอวาทพร้อมทั้งวิธีปฏิบัติ เพื่อที่คูบารมีจะได้นำไปช่วยนครสามีให้พ้นภัยพิบัติที่กำลังเกิดขึ้นในจิตตนคร คูบารมีได้รับพระพุทโธวาทแล้ว เข้าพบนครสามีแล้วกล่าวว่า พระบรมครูตรัสให้ตั้งกระทู้ถาม ๒ ข้อก่อนว่า ๑. โลโภ ความอยากมีอยากได้

โทโส โกรธแค้นขัดเคือง โมโห ความหลง มีคุณหรือมีโทษ ๒. คนที่โลภ โกรธ หลงแล้ว จึงฆ่าเขาบ้าง ลักของเขาบ้าง ลักลอบผิดลูกเมียเขาหรือผิดสามีเขาบ้าง พุดเท็จหลอกลวงเขาบ้าง ตีมน้ำเมาอันเป็นฐานประมาทบ้าง เป็นคนดีหรือคนชั่ว มีคุณหรือมีโทษ

นครสามีได้ฟังดังนั้นแล้ว มองเห็นเหตุผลทันทีว่าไม่ดีมีโทษทั้ง ๒ ข้อ เหตุผลได้มีอยู่ในกระทู้ทั้ง ๒ ข้อนี้แล้วคือโลภ โทโส โมโห เป็นตัวมูลเหตุการฆ่าเขาลักของเขาเป็นต้น ดังที่เรียกว่าทุจริตหรือคอร์ปชั่น เป็นผลแห่งมูลเหตุทั้ง ๓ นั้น และเป็นเหตุแห่งความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ นครสามีเริ่มจับเหตุผลได้ประจักษ์ใจ แล้วยกมือพนมถวายนมัสการพระบรมครู ผู้ประทานธรรมกระทู้ให้ได้คิด และเริ่มคิดสืบไปว่า ก็ทั้ง ๓ หัวใจนี้เป็นพรรคพวกของสมุทัยมิใช่หรือ เริ่มสงสัยในสมุทัยว่า จะเป็นผู้สร้างแต่ความสุขอย่างเดียวหรือสร้างทุกข์เดือดร้อนด้วย และจะแก้ไขอย่างไร

คูบารมีจึงได้แนะนำให้เรียกบุคคลเหล่านี้เข้ามาใช้ คือ ศीलคนหนึ่ง หิริกับโอตตปะปะ คู่หนึ่งก่อนโดยด่วน นครสามีได้อนุญาตตาม สั่งให้คูบารมีนำบุคคลเหล่านี้เข้ามาทันที แต่เมื่อคูบารมีกลับออกไป สมุทัยได้มีโอกาสเข้ามาห้ามมิให้ใช้บุคคลดังกล่าวนั้น อ้างว่าคนของตนมีเพียงพอที่จะระงับดับทุกข์ทั้งปวงในจิตตนครได้ นครสามีก็ชักจะลังเล แต่ก็ไม่อาจที่จะกลับคำ เพราะความเกรงใจในคูบารมี และความเคารพที่เริ่มจะมีขึ้นในองค์บรมครู

คำปราศรัยวันขึ้นปีใหม่ในจิตตนคร

บัดนี้ ปีใหม่แห่งชาวโลกทั่วไปได้อย่างมาถึงตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม นับเป็น พุทธศักราช ๒๕๑๔ ในโอกาสนี้ได้มีการแสดงความยินดีรื่นเริงกันเป็นพิเศษ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระราชดำรัสพระราชทานพร สมเด็จพระสังฆราชก็ได้มี พระโอวาทและประทานพร บุคคลสำคัญอื่น ๆ ก็ได้กล่าวคำปราศรัย พุทธศาสนิกชน ต่างทำบุญตักบาตรและพากันรื่นเริง และมักจะส่งความปรารถนาสุขให้แก่กัน

ฝ่ายในจิตตนครก็มีการขึ้นปีใหม่เช่นกัน และได้มีบุคคลต่าง ๆ ปราศรัย เป็นต้นว่า นครสามิผู้เป็นเจ้าของเมืองจิตตนครได้ปราศรัยว่า จิตตนครได้ดำรงผ่านมาอีก ขวบปีหนึ่ง ในขวบปีที่ผ่านมานั้น ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากทั้งในด้านสุขทั้งใน ด้านทุกข์ ก็ได้พยายามแก้ไขเหตุการณ์ในด้านทุกข์ให้กลับเป็นสุขอย่างเต็มความสามารถ ขอขอบใจผู้ที่ช่วยทั้งหลาย เช่น สมุทัยและพรรคพวก กับคู่บารมีกับพรรคพวก ในปี ใหม่ก็ขอให้ช่วยกันต่อไปเพื่อความ สุขความเจริญของจิตตนคร สมุทัยได้ปราศรัยว่า สมุทัยเป็นต้นเหตุแห่งความสุข อย่าเข้าใจว่าเป็นเหตุแห่งทุกข์ สถานรื่นเริงบันเทิงสนุก ทั้งปวงสมุทัยสร้างขึ้น ได้สร้างภาพยนตร์ให้ดูกันทั้งเมืองตลอดวันคืนปีใหม่ จะสร้าง สิ่งบำรุงสุขให้มากขึ้นไปอีก

และอย่าได้กลัวต่อโลโกโทโสโมโหและพรรคพวก ต่างช่วยสร้าง ความมั่งมีศรีสุข ทั้งนั้น มิใช่เพราะโลโกดอกหรือ จึงพากันร่ำรวยเป็นเศรษฐีไปตาม ๆ กัน ถ้าใครไม่ คบหากับโลโกก็ยากที่จะเป็นเศรษฐี มิใช่เพราะโทโสดอกหรือจึงมีเดชอำนาจเป็นที่กลัว

เกรงของใคร ๆ มิใช่เพราะโมโหดอกหรือจึงมีความสุขสนุกสนานอยู่ในโลกได้ ในปีใหม่
ใครปรารถนาสุขก็ให้เชื่อฟังสมุทัย คบหากับโลโกโทโสโมโหให้มากขึ้นเถิด

ฝ่ายคู้บารมีได้ปราศรัยว่า ให้คิดทบทวนถึงเหตุการณ์ในปีเก่า พิจารณาให้เห็น
เหตุผล อย่าด่วนเชื่อฟังใครง่าย ๆ แม้ที่คู้บารมีกล่าวนี้ก็อย่าเพิ่งเชื่อ ให้พิจารณาให้
ถ่องแท้ก่อน ทุกคนมีหัวใจอยู่ด้วยกันทั้งนั้น ขอให้ยังคิด ทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ
เกิดจากการที่ทำขึ้น และการที่ทำขึ้นนั้นแล้วเกิดจากอะไร ถ้ามีใจจากจิตใจที่ประกอบ
ด้วยโลภโกรธหลง ฉะนั้น ในปีใหม่ ก็ให้ยับยั้งจิตใจ อย่ายอมต่อความโลภโกรธหลง
จะมีความสุขมากกว่าปีเก่าแน่นอน

ส่วนศีลได้ปราศรัยให้พากันประพฤติตั้งแต่วันจรดทางไตรทวาร หิริโอตตปปะ
กล่าวปราศรัยให้พากันละอายรังเกียจเกรงกลัวต่อความชั่วร้ายทั้งปวง แต่อย่ากลัว
ต่อบุญที่เป็นความดี หรือการกระทำความดีทั้งหลาย จะมีความสุขยิ่งขึ้นในปีใหม่
แน่นอน ในนครต่าง ๆ ของโลก คำปราศรัยของใคร ๆ มักตบแต่งเป็นอย่างดี เช่น
แม้จะอยากได้ก็ตบแต่งแสดงเป็นเหมือนไม่อยากได้ ถึงจะโกรธก็ตบแต่งแสดงเป็น
เหมือนไม่โกรธ แต่ในจิตตนครต่างแสดงกันโดยเปิดเผย ดังจะเรียกว่าโดยสัญชาตญาณ
หรืออะไรทำนองนี้

ฝ่ายพระบรมครูก็ได้ประทานพระพุทธโอวาท ความว่า “พึงอบรมใจ ให้มี
เมตตาแผ่ไปในโลกทั้งปวงเถิด” พระสุรเสียงดังไปทั่วจิตตนคร แต่มีข้อแปลกกว่าหาได้ยิน
กันทั่วไปไม่ ทั้งที่พระสุรเสียงก็ดังพอได้ยินถนัด

ศีลวินัยเป็นผู้รักษาไตรทวาร หิริกับโอตตปปะเป็นนครบาล

คู่บารมีได้นำศีลและหิริโอตตปปะเข้าพบนครสามิทัณฑ์ นครสามิได้สอบถามบุคคลทั้งสาม และบุคคลทั้งสามได้ตอบดังนี้

ถามว่า ไหน ศีลจะอย่างไร

ตอบว่า ศีลจะทำให้เกิดความมงดเว้นจากทุจริตทั้งหลาย ให้ประพฤติในทางสุจริตโดยไตรทวาร คือ กาย วาจา ใจ

ถามว่า ไหน หิริโอตตปปะจะอย่างไร

ตอบว่า หิริจะทำให้จิตใจมีความละเอียดรอบาปทุจริต รังเกียจบาปทุจริต เหมือนอย่างชายหนุ่มหญิงสาวผู้กำลังรักสวยงามรังเกียจต่อสิ่งสกปรกทั้งหลาย ไม่ปรารถนาจะถูกต้อง โอตตปปะจะทำให้จิตใจมีความเกรงกลัวต่อบาปทุจริต คือกลัวต่อผลของบาปทุจริต เหมือนอย่างคนกลัวต่อสรรพพิษ คือกลัวต่อผลของการจะถูกงูกัด กล่าวคือความตาย

ถามว่า จะขอเครื่องมือเครื่องมืออะไรบ้างเล่า

ตอบว่า ศีลจะขอผู้ช่วยชื่อว่าวินัย และขอไตรทวารเป็นที่ทำงาน ส่วนหิริโอตตปปะจะขอความละเอียด และความกลัวของจิตใจมาเป็นเครื่องมือ

ถามว่า วินัยเป็นอะไร

ตอบว่า เป็นบทบัญญัติที่ตราขึ้นไว้สำหรับบ้านเมืองดังที่เรียกว่ากฎหมายก็มี เป็นบทบัญญัติของพระพุทธเจ้าก็มี และคู่บารมีได้ช่วยชี้แจงว่า พระบรมครูได้ทรงตั้ง

หิริโอตตปะทั้งคู่นี้ให้เป็น 'โลกบาล' ที่แปลว่า 'ผู้คุ้มครองโลก' ฉะนั้น ก็ขอให้เจ้าเมืองจิตตนครรับศีลและวินัยมาเป็นผู้รักษาไตรทวารของจิตตนครและตั้งให้หิริโอตตปะเป็น 'นครบาล' ของจิตตนคร เจ้าเมืองก็ยินยอมตกลงในที่สุดหน้าคู่บารมี

ครั้นได้รับหน้าที่แล้ว ศีลและวินัยก็เข้าตั้งสำนักงานรักษาไตรทวารของจิตตนคร วินัยรวบรวมกฎหมายของบ้านเมืองและพระบัญญัติของพระพุทธเจ้า อันเหมาะแก่ภาวะสำหรับชาวจิตตนครปฏิบัติ ศีลชักนำส่งเสริมคนให้รักษาวินัย คือให้ปฏิบัติตามกฎหมายและพระบัญญัติของพระพุทธเจ้า คอยห้ามคนให้งดเว้นจากความล่วงละเมิดกฎหมายและพระบัญญัติ ช่วยกันรักษาไตรทวารของจิตตนครไว้ ก่อนที่ศีลและวินัยเข้ามากฎหมายถึงจะมีก็เหมือนไม่มี พระบัญญัติของพระพุทธเจ้าไม่ต้องกล่าวถึง พวกโจรผู้ร้ายคือทุจริตต่าง ๆ พวกนี้เข้ามาทางไตรทวารของจิตตนคร คือทวารกาย ทวารวาจา ทวารใจ ที่เรียกตามภาษาของจิตตนครว่า กายทวาร วจิตวาร มโนทวาร เข้าลักขโมยฉกชิงวิ่งราวปล้นสดมภ์ชาวจิตตนครอยู่เนือง ๆ ทำให้เกิดความเดือดร้อนระส่ำระสาย ครั้นเมื่อศีลและวินัยเข้ามารักษาทริทวารของเมืองอยู่ พวกผู้ร้ายต่าง ๆ ก็เข้ามาไม่ได้และอาศัยนครบาลช่วยตรวจตราสอดส่องอีกส่วนหนึ่ง ทำให้ผู้ที่คิดร้ายเกิดความละอายเกรงกลัว ไม่กล้าที่จะทำความผิดต่าง ๆ ทำให้เกิดความอบอุ่นอยู่เย็นเป็นสุขทั่วจิตตนคร

ศีลฯ ถูกสมุทัยยึดไตรทวารให้ทุจริต

ฝ่ายสมุทัยกับพรรคพวกเมื่อเห็นเหตุการณ์เปลี่ยนไปเช่นนั้น ก็มีความตกใจเกรงว่าตนจะสิ้นอำนาจครองใจชาวจิตตนคร เห็นว่าจำจะต้องกำจัดศีลและหิริโอตตปปะออกไปให้พ้นทาง มิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับนครสามิ โอกาสที่จะกำจัดได้ก็คือคูบารมีถอยห่างออกไปจากนครสามิ เพราะในโอกาสที่คูบารมีอยู่กับนครสามิ สมุทัยก็ต้องถอยห่างออกไป เมื่อโอกาสดังกล่าวมาถึง สมุทัยก็เข้าหานครสามิทันทีและกล่าวฟุ้งว่า ศีลและหิริโอตตปปะได้มาทำให้จิตตนครเสื่อมโทรมทรพยากรลดถอย ความเจริญทางด้านต่าง ๆ ชะงักงัน บ้านเมืองเจียบเหงาหมดความสุขสนุกสนาน ประชาชนชาวจิตตนครต่างหมดอิสรเสรีภาพ ต้องถูกควบคุมอยู่ทุกประตู จะทำอะไรก็ขัดข้องทั้งนั้น ทุกคนพากันอยู่เหมือนอย่างถูกจำกัดบริเวณอันคับแคบ หมดความสุขสนุกสนานไปตาม ๆ กัน และพากันร้องทุกข์ขอให้เลิกใช้ศีลและหิริโอตตปปะเสีย

สมุทัยได้ชี้แจงต่อไปว่าเพราะศีลนั้นเที่ยวทำให้ต้องเว้นสิ่งนั้นสิ่งนี้ จึงทำให้เสียโอกาสที่จะร่ำรวย การงานหลายอย่างก็ทำไม่ได้ ทั้งการงานที่ทำอยู่แล้วหลายอย่างก็ต้องหยุดเลิก หิริโอตตปปะก็ทำให้เป็นคนมักรังเกียจมักกลัว ดูอะไร ๆ เป็นบาปน่ารังเกียจน่ากลัวไปหมด นครสามิเมื่ออยู่กับสมุทัยฟังคำของสมุทัยก็ชักเอนเอียงไปตามสมุทัย ใจหนึ่งคิดจะสั่งพักหน้าที่ศีลและหิริโอตตปปะเสียทั้งหมด อีกใจหนึ่ง ก็ยังเกรงใจคูบารมีผู้แนะนำ ครั้นสมุทัยเห็นนครสามิเกิดความลังเล รู้ว่าชักจะเอนเอียงมาทางฝ่ายตนแล้ว จึงเพิ่มเติมอารมณ์แก่นนครสามิให้มากขึ้น ปรากฏเหมือนอย่างภาพยนตร์

ชักชวนให้ยินดีพอใจอยากได้ในอารมณ์บางอย่าง ให้ขัดใจไม่ชอบในอารมณ์บางอย่าง ให้เคลิบเคลิ้มหลงใหลในอารมณ์บางอย่าง ซึ่งหัวใจทั้ง ๓ คือ โลโก โทโส โมโห ได้โอกาสก็เข้าแทรกผสม สมุทัยได้ปรยออารมณ์ให้พุ่งเป็นอย่างพายุพุ่งไปตลบทั้งเมือง

ชาวจิตตนครพากันติดอารมณ์ เพราะพากันได้เห็นได้ยินเป็นเรื่องเป็นราว อย่างภาพยนตร์ หัวใจทั้ง ๓ ก็เข้าแทรกผสมทั้งเมือง มิใช่แต่เท่านั้น แม้ต้นหา ๑๐๘ กิเลส ๑๕๐๐ ก็พากันได้โอกาสตื่นตัวเข้าแทรกผสมวุ่นวายไป ถึงตอนนี้ ศิลและ หิริโอตตปปะก็ถูกสั่งพักหน้าที่ สมุทัยกับพรรคพวกก็เข้ายึดไตรทวารของจิตตนคร ส่งลูกมือคือกายทุจริต ให้ดำเนินการทางกายทวาร ส่งวจีทุจริตให้ดำเนินการทางวจีทวาร ส่งมโนทุจริตให้ดำเนินการทางมโนทวาร

จิตตนครจึงเต็มไปด้วยสิ่งต่าง ๆ เช่นเดียวกัน หรือน่าจะยิ่งกว่าในบ้านเมือง ที่เรียกว่าเจริญ ๆ ในโลกปัจจุบัน สุราพาซีนารีนุรุษกีฬาบัตรมิทั่วไป ผู้คนร่ำรวยเร็ว ยากจนเร็ว เพราะไม่ต้องคอยงดเว้นอะไร สุดแต่อารมณ์พาไป และสุดแต่โอกาสอำนวย ศิลและหิริโอตตปปะกลายเป็นสิ่งที่หายาก ถ้าใครจะพูดถึงก็ไม่เป็นที่สนใจหรือเป็นที่ หัวเราะเยาะหรือซ้ำร้ายถูกหมิ่นแคลน สมุทัยจึงกลับมีอำนาจครองใจชาวจิตตนคร ได้อีก โดยใช้อารมณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการผูกคล้องใจคน เป็นเหตุให้ศิลและ หิริโอตตปปะต้องหลีกถอยไปไกล

ศิลาฯ กลับเข้ารับหน้าที่ เพิ่มอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ สันโดษ

เมื่อสมุทฺถกลับมีอำนาจครองใจชาวจิตตนคร สังกุจริตทั้ง ๓ ยึดไตรทวารของจิตตนคร ตลอดถึงสังกิเลสต้นเหตุทั้งปวง มีจำนวนมากมายออกกุมทวารแห่งการสื่อสารของจิตตนครทั้งชั้นนอกชั้นใน แทรกอารมณ์เข้าไปทางระบบสื่อสารทั้งหลาย ยั่วชวนใจชาวจิตตนคร ให้เกิดความติดความเพิดเพลินยินดี พากันลืมศีลและหิริโอตตปปะ แต่ต่อมาไม่ช้า เหตุพิบัติต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น เช่นดินฟ้าอากาศผันผวนผิดปกติ ประทุษกรรมทวีมากขึ้น คนร้ายมีขึ้นทั่ว ๆ ไป อาชีพของคนชั้นกรรมาชีพทั่ว ๆ ไปลำบากขัดข้องมากขึ้น เกิดความยากจนขัดสนขึ้นในชนชั้นที่เป็นกระดูกสันหลังของจิตตนครทั่วไป เมื่อเหตุพิบัติทั้งหลายปรากฏชัดขึ้น ชาวจิตตนครก็กลับระลึกถึงศีลและหิริโอตตปปะขึ้นอีก เป็นเหตุให้สมุทฺถเกิดความหวั่นไหวเกรงจะถูกพิสูจน์ตามสัจจะคือความจริง จึงรีบถอยออกไปให้พ้นหน้า หลบซ่อนตัวอยู่อย่างแนบเนียนว่องไว

คู่บารมีก็ได้เข้าหานครสามิต่อว่าในเรื่องที่พิกหน้าทีศีลและหิริโอตตปปะทั้งหมด จึงเกิดเหตุพิบัติต่าง ๆ ปรากฏอยู่ทั่วไป จนจิตตนครจะลุกเป็นไฟอยู่แล้ว ความเจริญทางวัตถุต่าง ๆ หาทำให้เกิดความสุขที่แท้จริงไม่ เพราะอบายมุขและทุจริตต่าง ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป ล้วนเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ และที่ว่าจิตตนครร่ำรวยขึ้น ประชาชนมีรายได้ดีขึ้น อยู่ดีกินดีขึ้น ถ้าดีขึ้นในส่วนน้อยแต่ส่วนใหญ่ยากจนลง ก็ชื่อว่าขัดสนนั่นเอง

นครสามิเมื่อเผชิญหน้ากับคูบารมี ก็มองเห็นความจริงตามที่คูบารมีกล่าว และเรียกร้องให้ศีลและหิริโอดตัดปะกลับมาปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ ระลึกถึงคุณของ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งได้โปรดประทานศีลและหิริโอดตัดปะ ฝ่ายคูบารมี รู้สึกว่าลำพังศีลกับหิริโอดตัดปะมีกำลังไม่เพียงพอจะต่อสู้กับสมุทัยและพรตพวก จำจะต้องเพิ่มกำลังเข้าอีก จึงเสนอนครสามิขอให้เรียกเข้ามาประจำการช่วยเหลืออีก ๓ คือ

๑. อินทริยสังวร
๒. สติสัมปชัญญะ
๓. สันโดษ

นครสามิถามว่าทั้ง ๓ นี้สามารถอย่างไร จะให้ทำหน้าที่อะไร ตอบว่าอินทริยสังวร มีความสามารถในทางระวังรักษาทางสื่อสารแห่งจิตตนครทั้งชั้นนอกชั้นใน มิให้คนร้าย หรือข้าศึกศัตรูหมุ่บัจจามิตรทั้งปวงเข้ามา จึงควรมอบหน้าที่ให้รักษาทางสื่อสารตาม ที่ถนัด

สติสัมปชัญญะมีความสามารถในทางอยู่ยามเฝ้าอิริยาบถทุกแห่งของจิตตนคร จึงควรมอบหน้าที่ให้เฝ้าอิริยาบถทุกแห่งตามที่ชัดเจน ส่วนสันโดษมีความสามารถ ในทางจัดปันส่วนทรัพย์สินเงินทองที่ดินเรือกสวนไร่นาบ้านเรือนเครื่องอุปโภคบริโภค ทุกอย่าง สามารถทำให้ผู้ที่ได้รับเกิดความพอใจตามส่วนของตน จึงควรมอบหน้าที่ให้เป็น ผู้ปันส่วนให้เกิดความพอใจในส่วนของตน ๆ นครสามิได้ตกลงรับให้เข้าปฏิบัติหน้าที่ ในจิตตนครทุกคนตามที่คูบารมีแนะนำ ศีลกับเพื่อนวินัยก็เข้าประจำรักษาไตรทวาร ของจิตตนคร ฝ่ายหิริโอดตัดปะก็เข้าประจำหน้าที่เป็น ‘นครบาล’ ของจิตตนคร อินทริยสังวรก็เข้ารักษาระบบสื่อสารทั้งชั้นนอกชั้นใน สติสัมปชัญญะก็เข้ารักษาอิริยาบถ ของจิตตนครทุกแห่ง และสันโดษก็เข้าเป็นผู้จัดปันส่วนสิ่งต่าง ๆ โดยสุจริตยุติธรรม แก่ทุก ๆ คน เมื่อบุคคลของคูบารมีเข้าปฏิบัติหน้าที่ในจิตตนคร เหตุพิบัติต่าง ๆ ก็เริ่มลดน้อยถอยลงโดยลำดับ

คู่อาสวะ

ฝ่ายสมุทัยผู้ซึ่งต้องถอยร่นหลบหน้าออกไปนั้น ก็มีใจว่าจะยอมพ่ายแพ้ สมุทัยแถลงว่า ถอยเพื่อจะตั้งตัวที่จะรุกให้มาก เหมือนอย่างถอยหลังครั้งก้าวเพื่อที่จะกระโดดไกลไปที่เดียวหลายก้าว แต่ก็เป็นถ้อยแถลงกู่หน้าเท่านั้น เพราะสมุทัยไม่กล้าอยู่สู้หน้าคู่บารมีจริง ๆ ฉะนั้น จึงคิดว่า จะหาใครให้เป็นคู่ปรับกับคู่บารมีได้ ไม่เช่นนั้นก็ต้องคอยถอยอยู่เรื่อย สังเกตดูคู่บารมีชักจะเข้ามายุ่งมากขึ้น มิใช่นาน ๆ จึงจะเข้ามาสักครั้งหนึ่ง

นึกขึ้นมาได้ถึง คู่อาสวะ ซึ่งเป็นอีกฝ่ายหนึ่งของนครสามิ เห็นว่าจะมีกำลังต้านทานคู่บารมีได้ จึงเข้าพบคู่อาสวะชักชวนให้การาบปราบปรามคู่บารมีลงเสียให้ได้ คู่อาสวะแถลงว่าได้คอยช่วยสมุทัยอยู่ตลอดมาแล้ว แต่ได้ช่วยอยู่ลับ ๆ ในภายใน เมื่อคู่บารมีแนะนำอะไร คู่อาสวะก็คอยคัดค้านอยู่ทุกครั้งด้วยวิธีกระซิบเบา ๆ ที่กกหูหรือที่ใจ บางทีก็เหมือนอย่างมาอภิปรายโต้วาทะกันต่อหน้านครสามิ อันที่จริงคู่อาสวะเป็นคนต่างเมือง ต่างถิ่น คือมิใช่เป็นชาวจิตตนครโดยตรง แต่เป็นคนจรหมอนหมิ่นมาจากต่างเมืองที่ห่างไกล เป็นผู้สามารถทำให้นครสามิเกิดความรักใคร่ เกิดความเป็นเราเป็นเขา และเกิดความงงงวยหลงไหล จึงกลายเป็นคนใกล้ชิดสนิทสนม จนถึงเข้าอยู่ประจำองค์นครสามิ ไม่ยอมออกห่าง เหมาะที่จะยืมคำว่า 'คู่' มาเรียก ดังที่เรียกว่า 'คู่อาสวะ' นั้นแหละ คู่อาสวะถือว่าตนเป็นคนในเช่นเดียวกับคู่บารมี จึงไม่คอยถอยถอยหลังกรูดเมื่อคู่บารมีเข้ามา ยังคอยกระซิบใจนครสามิโต้แย้งคัดค้านมิให้เชื่อคู่บารมี แต่ให้เชื่อสมุทัย

คู่มือมีเองเมื่อถูกปะทะบ่อยเข้าก็ยิ่งเข้มแข็ง ยิ่งเข้าประจำนครสามีและแนะนำ
ตักเตือนบ่อยครั้งเข้า เมื่อถูกโต้แย้งมา ก็โต้ตอบกลับไปตามสัจจะคือความจริง
เป็นเหตุให้นครสามีเกิดความลังเลสับสน เรียกใช้ฝ่ายนี้บ้าง ฝ่ายโน้นบ้าง บางทีก็เรียก
ใช้ทั้งสองฝ่ายโดยแบ่งปันขอบเขตหรือส่วนสิ่งกัน เช่น ไตรทวารของจิตตนคร บางคราว
ศีลและวินัยเข้ารักษาทั้งหมด บางคราวทุจริตเข้ายึดไว้ได้จากศีลทั้งหมด บางคราว
ศีลวินัยรักษาไว้ได้แต่บางส่วนบางสิ่ง ทุจริตยึดไปได้บางส่วนบางสิ่ง

อนึ่ง หิริโอตตัมปะทาน้ำที่ 'นครบาล' เทียวตรวจตราทั่วจิตตนครในบางเวลา
แล้วก็ถูกพวกกิเลสตัณหาพรรคพวกของสมุทัยมารังแกขับไล่ไปเสียได้ในบางเวลา
อินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ สันโดษ ก็เช่นเดียวกัน ปฏิบัติหน้าที่ได้ในบางคราวหรือ
ในบางส่วนของจิตตนคร เพราะพรรคพวกของสมุทัยเข้ายึดหน้าที่ในบางคราวหรือ
บางส่วน ฉะนั้น สถานะของจิตตนครจึงมีทั้งสงบสุข ทั้งทุกข์เดือดร้อน ถ้าเป็นสีก็
เปรียบเหมือนสีชาวดำ มีทั้งดี ทั้งชั่ว ถ้าต้องการจะมองให้เห็นเป็นภาพ ก็น่าจะเทียบ
ได้กับบ้านเมืองทั่วไป เพราะบ้านเมืองทั่วไปก็สร้างถอดแบบออกมาจากจิตตนครนี้แหละ

บ้านเมืองทั้งปวงถอดแบบจิตตนคร

ในบ้านเมืองทั่วไป มีกฎหมายห้ามการทำร้ายร่างกายและชีวิตคน แต่ไม่ห้ามการทำแก่วัตถุสัตว์ดิรัจฉานเหมือนอย่างคน และคนโดยมากบริโภคเนื้อสัตว์เป็นอาหาร สัตว์ดิรัจฉานจึงถูกฆ่าเป็นอาหารวันละมากมาย นอกจากนี้ในคราวสงครามคนยังประหัตประหารกันเอง และคนทั่วไปเมื่อโตขึ้นก็ต้องทำงานหาเลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัว บางทีก็โดยทางสุจริต บางทีก็โดยทางทุจริต และบางคนก็ซื้อตรงต่อครอบครัว บางคนก็ประพฤตินอกใจ บางคนรักษาสัตย์ บางคนไม่รักษาสัตย์ บางคนไม่ดื่มสุรายาเมา บางคนดื่มสุรายาเมา

ในบ้านเมืองที่เรียกกันว่าเจริญในปัจจุบัน มักจะมีสิ่งที่เรียกว่าอบายมุขทุกอย่าง แต่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง นอกจากกฎหมายยังมีศาสนาเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจและความประพฤติ ศาสนาย่อมสอนศีลธรรมแก่ประชาชน บางทีก็ดูเหมือนขัดกันเช่นทางบ้านเมืองส่งเสริมอาชีพบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการใช้เนื้อสัตว์เป็นอาหาร แต่ทางศาสนาห้ามการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทางบ้านเมืองตั้งโรงต้มกลั่น แต่ทางศาสนาห้ามดื่มสุราเมรัย ดูขัดกัน ดั่งนี้น่าจะอยู่ด้วยกันไม่ได้ แต่ก็อยู่ด้วยกันได้ ทั้งทางบ้านเมืองยังอุปถัมภ์ศาสนาอีกด้วย ก็เพราะการปฏิบัติศาสนาเป็นไปตามศรัทธาของแต่ละคน ใครยังไม่ศรัทธาจะยังไม่ปฏิบัติก็ได้ หรือยังไม่สะดวกก็ยังไม่ต้องปฏิบัติ

ส่วนกฎหมายเป็นการบังคับ เมื่อชาติต้องการใช้หรือต้องการให้ช่วยก็ต้องรับใช้ชาติช่วยชาติก่อน ว่างจากกิจจำเป็นของชาติจึงปฏิบัติกิจทางศาสนาได้สะดวกตามศรัทธา ศาสนาจึงไม่ขัดขวางต่อชาติ ทั้งยังช่วยชาติโดยเป็นเครื่องอบรมจิตใจคนให้ดีงามต่าง ๆ ที่กฎหมายไม่อาจทำได้ และคนในบ้านเมืองทั้งปวง ย่อมมีระดับแตกต่างกัน แม้จะอยู่ใต้กฎหมายเหมือนกัน ดังนั้น ผู้ที่ต้องการจะปฏิบัติให้ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่ากฎหมาย ก็มาปฏิบัติศีลธรรมในศาสนาได้ จะปฏิบัติเร็วหรือช้าเท่าไรก็สุดแต่ใจสมัคร ลักษณะและสิ่งที่เป็นไปในบ้านเมืองทั้งปวงก็ถอดแบบมาจากจิตตนครทุกอย่างไม่มีผิดเพี้ยน เพราะนครสามีเชื่อฟังทั้ง *คูบารมี* และ *คู่อาสวะ* จึงได้สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ตลอดถึงวัดวาอารามขึ้นด้วยคำแนะนำของคูบารมี และได้สร้างโรงอบายมุขต่าง ๆ ขึ้นด้วยคำแนะนำของคู่อาสวะ

ทั้งสองต่างเป็นคู่ปรับของกันและกัน ทั้งต่างก็ชวนชายที่จะให้พรรคพวกเข้ามาสู่จิตตนครให้มากยิ่งขึ้น ชาวจิตตนครจึงมีสิ่งหรือทางที่จะเลือกทำเลือกปฏิบัติเลือกเดินได้ทุกสิ่งทุกประการทุกทาง จะไปทางมนุษย์ ทางอบายภูมิ ทุกคติภูมิก็ได้ จะไปทางสุคติภูมิตลอดถึงนิพพานก็ได้ คู่อาสวะและสมุทัยพยายามชักชวนเต็มที่ให้เดินไปตามทางของตน ใช้อารมณ์ที่น่าปรารถนาและสวรรค์เป็นเครื่องโฆษณาล่อใจคนให้นิยม ซึ่งก็ได้ผลเป็นอันมาก

ศาสนาในจิตตนคร

ในจิตตนคร ก็มีศาสนา ดูจากข้างนอก ก็คล้ายจะมีครบทุกศาสนาเหมือนดังที่มีอยู่ในโลก พระพุทธศาสนาก็ได้มีอยู่ในจิตตนครเช่นเดียวกัน ศาสนาทั้งหลายที่มีมาก่อนและที่มีในภายหลังก็ดูคล้าย ๆ กับมีในจิตตนครโดยครบถ้วน แต่ชาวจิตตนครนับถือศาสนากันอีกแบบหนึ่ง ต่างจากโลกภายนอก เมื่อพระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์ยังมีได้ตรัสรู้ ได้มีพระปณิธานต่อพระโพธิญาณ ทรงบำเพ็ญ *พระบารมี ๑๐ ประการ* คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตา อุเบกขา อย่างเต็มที่ เมื่อพระบารมีแก่กล้าขึ้น ก็ได้ทรงละทางที่ผิด ทรงพบทางที่ถูกต้องขึ้นโดยลำดับ จนถึงได้ทรงพบมัชฌิมาปฏิปทา คือทางสายกลาง ไม่ข้องแวะด้วยทางที่พัวพันด้วยสุขสุดโต่งในกาม และไม่ข้องแวะด้วยทางทรมาณตนให้ลำบากเปล่า คือ ทางมืองค์ ๘ ประการ

ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ พยายามชอบ สติชอบ สมาธิชอบ ในวันที่จะตรัสรู้พระโพธิญาณ ได้ทรงตั้งจาคูระคมมหาปธาน คือ ความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔ ว่า เลือดเนื้อ จะเหือดแห้งไปทั้งหมด เหลือแต่หนัง เอ็น กระดูก ก็ตามที ยังไม่ทรงบรรลุธรรมที่จะพึงบรรลุได้ด้วยกำลังเรี่ยวแรงของบุรุษก็จะไม่ทรงลุกขึ้นจากที่นั่งอันนี้ ทรงตั้งความเพียรยกเอาเลือดเนื้อ ๑ หน้ำ ๑ เอ็น ๑ กระดูก ๑ รวม ๔ ประการขึ้นอ้างอิง จึงเรียกว่าประกอบด้วยองค์ ๔ ฝ่ายสมุทัยกับพรรคพวกได้เห็นพระโพธิสัตว์ทรงปฏิบัติดังนั้น ก็ไม่พอใจเพราะเป็นการปฏิบัติที่จะให้พ้นจากอำนาจของตน จึงได้พยายามขัดขวางต่าง ๆ ตั้งแต่เบื้องต้น

ดังที่พระอาจารย์ได้เขียนเล่าไว้ว่า เมื่อพระมหาสัตว์ (คือพระสิทธัตถราชกุมาร) ได้ทรง
ละรัชชสิริสมบัติ ทรงมักัดณฐกะ มีนายฉันทะเป็นสหาย เสด็จออกจากพระนคร

ฝ่าย มาร ได้มายืนที่ประตูนคร กล่าวห้ามว่า “กลับเสียเถิด สิทธัตถะ
จักรัตนสมบัติ จักมีปรากฏแก่พระองค์ในวันที่ ๗ แต่วันนี้”

พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนมาร เราจักทำน เราไม่ต้องการด้วยจักรัตนสมบัติ”

“ถ้าอย่างนั้น พระองค์ต้องการอะไร”

“เราต้องการพระสัพพัญญุตญาณ (ความตรัสรู้ธรรมทั้งปวง)”

“ถ้าอย่างนั้นตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ถ้าพระองค์จักคิดไม่ดีสักอย่างหนึ่งเป็นต้น
ว่าคิดไปในกาม ข้าพเจ้าจะรู้จักที่พึงทำแก่พระองค์”

มารที่พระอาจารย์เล่าถึงในเรื่องนี้ก็คือ สมุทัยกับพรรคพวก นี้แหละ เพราะเป็น
ผู้คอยขัดขวางทำลายความเพียรเพื่อโพธิญาณของทุก ๆ คน แต่สมุทัยไม่ยอมรับคำนี้
ไม่ชอบคำนี้เช่นเดียวกับคนทำชั่วทำทุจริตทั้งหลายที่ไม่ชอบให้ใครตราหน้าตนว่าเป็น
คนชั่วทุจริต สมุทัยชอบแสดงตนว่าเป็นผู้สร้างเสริมความสุขความดีงามทั้งปวง พอใจ
ให้ใคร ๆ เข้าใจตนไปเช่นนั้น และพูดถึงเช่นนั้น ก็เหมือนอย่างคนชั่วคนทุจริตทั้งหลาย
ที่มักชอบแสดงตนว่าเป็นคนดี ชอบที่ใคร ๆ จะพูดถึงว่าเป็นคนดี สมุทัยได้ติดตามหา
ช่องโอกาสที่จะทำลายความเพียรและความตั้งใจของพระมหาสัตว์ตั้งแต่เสด็จออกผนวช
เรื่อยมาถึง ๖ ปี

พระมหาสัตว์ผจญมาร

พระมหาสัตว์ คือพระโพธิสัตว์ได้ทรงมีสติสำรวมระวังความคิดของพระองค์เองมิให้เป็นอกุศลวิตก (คือคิดไม่ดี) อยู่ตลอดเวลา แม้จะมีความคิดไม่ดีแวบเข้ามาบ้าง ก็ทรงมีสติพิจารณาระงับเสียโดยเร็วพลัน ดังที่พระองค์ได้ตรัสแสดงถึงการปฏิบัติของพระองค์เมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ว่าได้ทรงทำวิตกคือความคิดเป็น ๒ ส่วน คืออกุศลวิตก ส่วนหนึ่ง กุศลวิตกส่วนหนึ่ง โดยทรงทำความรู้ทันความคิดที่เกิดขึ้นตามเป็นจริง พร้อมทั้งรู้โทษและคุณ อกุศลวิตกจึงระงับดับหายไปเหลือแต่กุศลวิตก แต่ถ้าคิดไป แม้จะเป็นกุศลมากไปก็จะเกิดโทษเช่นความเหน็ดเหนื่อยฟุ้งซ่าน จึงทรงสงบความคิด ทำพระจิตให้ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว

สมุทัยจึงไม่ได้โอกาสที่จะแทรกซึมเข้าไปทางความคิดที่ไม่ดี และเมื่อเห็นพระองค์ทรงปฏิบัติจริงไม่หวั่นไหวก็เกิดหวั่นไหวขึ้นเองว่า พระองค์จะทรงพ้นไปจากอำนาจของตนเป็นแน่แล้ว จึงได้ระดมพลเสนาทิ้งสิ้นเข้าโจมตีพระโพธิสัตว์ ณ ควางไม้โพธิพฤกษ์ในวันที่พระองค์จะตรัสรู้ เพราะเห็นว่าจะรอช้าต่อไปอีกมิได้แล้ว พระมหาสัตว์ได้ทรงตั้ง *จาดุรงคมหาปธาน* แล้ว พระองค์ได้ทรงเสียดู *พระบารมี* ทรงเรียกพระบารมีทั้งปวงมาช่วย พร้อมทั้ง *บุรุษโยธาอีก ๗* จำพวก คือ สัทธาพล วิริยพล สติพล สมာธิพล ปัญญาพล หิริพล โอตตปปพล พระบารมีทั้ง ๓๐ ทศ พร้อมทั้ง *บุรุษโยธา* ก็มาประชุมพร้อมกันป้องกันพระมหาสัตว์ สมุทัยกับพรรคพวกที่เรียกว่า “มารและเสนามาร” ไม่อาจจะเข้าใกล้ถึงพระองค์ได้ แต่ก็พยายามแสดงอาการคุกคามด้วยอาการต่าง ๆ อย่างน่าสะพรึงกลัว

ฝ่ายพระมหาสัตว์ก็มีได้ทรงพรันพริ้งมีพระหฤทัยตั้งมั่นไม่หวั่นไหว และเพื่อที่จะทรงเผด็จศึกมาร จึงทรงยกพระดัชนีชี้ที่พื้นมหินทราเพื่อเป็นสักขีพยานแห่งการที่ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาครบถ้วน ๓๐ ทัศ ด้วยอำนาจแห่งโพธิสัมภาร ธรรมก็ปรากฏขึ้นมาเป็นสักขีพยาน และด้วยอำนาจแห่งน้ำพระหฤทัยอันเปี่ยมไปด้วยพระเมตตา กรุณา ก็ปรากฏอุทกธาราจากธรรม์หลังไหลพัดพามารและพลพยุหเสนาออกไปจนหมดสิ้น ดังที่ปรากฏในภาพคิดเขียนเป็นรูปพระพุทธเจ้าผจญมาร พระองค์ประทับบนบัลลังก์หุ้ม้าคาภายใต้โพธิพฤกษ์ พระหัตถ์ขวาพาดขี้ผึ้ง มีรูปนารียืนอยู่ใต้พระบัลลังก์ บิดน้ำในมวยผมไหลหลั่งออกมาเป็นท่อธาราทะเลหลวง เนื่องนองท่วมหมู่มารเสนาทั้งหลาย

รูปนารีนี้นี้หมายถึงธรรม์ จึงเรียกรู้กันว่า 'พระนางธรรม์บิดมวยผม' ในภาพเขียนเป็นรูปหมู่มารเสนาอยู่ข้าง ๆ พระพุทธองค์ ข้างหนึ่งกำลังเงือดเงื่ออาวุธนานาชนิดเพื่อทำร้ายพระองค์ มีพญามารสถิตอยู่เหนือคอช้างชื่อคิริเมขละ มีพาหาข้างละพันทรงอาวุธต่าง ๆ อีกข้างหนึ่ง ถูกล้ำท่วมพ่ายแพ้ไป และน้ำในมวยผมนั้นหมายถึงน้ำทักษิณาทกที่พระโพธิสัตว์ผู้ทรงบำเพ็ญทานบารมีหลังลงบนแผ่นดินตั้งแต่เบื้องต้น มากี่มากมายยิ่งกว่าน้ำในมหาสมุทร พระมหาสัตว์ทรงชนะมารและเสนาตั้งแต่เวลาเย็นก่อนที่อาทิตย์จะอัสดง

พระมหาสัตว์ชนะมารและตรัสรู้

เมื่อพระมหาสัตว์ทรงผจญมารและทรงชนะมารตั้งแต่อ่อนชาติตักในวินาที
จะตรัสรู้ ทรงดำเนินปฏิบัติต่อไปในมัชฌิมาปฏิปทาที่ทรงบรรลุถึงพระญาณทั้งหลาย
ดังที่ได้ตรัสเล่า กล่าวโดยย่อว่า ทรงได้สมาธิแน่นแล้วทรงน้อมจิตที่เป็น *สมาธิ* ไป
เพื่อรู้ ก็ทรงได้พระญาณคือความรู้ขึ้นโดยลำดับจนถึงพระสัมโพธิญาณ คือความตรัสรู้
ในพระจตุราริยสัจจ์ ทรงทำลายกิเลสอาสวะอนุสัยในสันดานให้สิ้นไปหมด เรียกว่าได้
ตรัสรู้พระธรรมในปัจจุบันยามนั้น บังเกิดพระนามพิเศษขึ้นว่า *พระสัมมาสัมพุทธเจ้า*
หรือพระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ พระสัมโพธิญาณนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า *พระสัพพัญญุตญาณ*
แปลว่าพระญาณคือความรู้ธรรมทั้งหมด และเรียกพระนามพระพุทธองค์ผู้ทรงได้
พระญาณนี้ว่า *พระสัพพัญญู* แปลว่าพระผู้รู้ธรรมทั้งหมด

ไทยเราเรียกกันมาแต่โบราณกาลว่าพระสรรพัชญ์หรือพระสรรเพชญ์ และ
เรียกพระญาณว่าสรรเพชดา ครั้นตรัสรู้แล้ว ได้ประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้ต่าง ๆ
ต่อมาหลายสัปดาห์ ในสัปดาห์ที่ ๕ ท่านแสดงว่าได้ประทับที่ควงไม้ชบาลนิโครธ
ซึ่งมารยังได้พยายามกวนอีก ดังเรื่องเล่าว่า มารนั่งเสียใจอยู่ที่หนทางใหญ่ว่า เสียแรง
ได้ติดตามหาช่องทางที่จะขัดขวางความตรัสรู้มานานถึงเพียงนี้ ก็ไม่พบความผิดพลาด
อะไร บัดนี้ พระองค์ทรงล่วงวิสัยอำนาจของตนไปเสียแล้ว คำว่ามารตามที่เราเรียกในที่นี้
เป็นการเรียกตามพระพุทธเจ้า ดังได้กล่าวแล้วว่าผู้ที่ถูกเรียกคือสมุทัยหาได้ชอบใจไม่
สมุทัยไม่ปรารถนาจะให้ใคร ๆ รู้จักเข้าใจตนว่าเป็นมาร แต่ไม่อาจจะปิดบังสัญชาติ

แห่งตนจากพระสรรเพชญ์ญาณได้ พระองค์ทรงเรียกระบุตรง ๆ ว่า มาร ๆ ทุกครั้ง
ที่เข้ามา

ในขณะที่มารหรือสมุทัยนั่งคิดระทมใจอยู่นั้น ธิดาทั้งสามของมารคือ นางตัณหา
นางอรดี และนางราคาเห็นบิดาหายไปจึงเที่ยวค้นหา ก็ไปพบบิดานั่งระทมทุกข์อยู่
จึงไต่ถามทราบความแล้ว ก็รับอาสาจะพานำพระองค์มาไว้ในอำนาจของบิดาอีก
ฝ่ายสมุทัยกล่าวห้ามว่าไม่มีใครจะสามารถทำพระองค์ไว้ในอำนาจได้ ธิดาทั้งสามก็กล่าว
ว่าพวกตนเป็นสตรีย่อมรู้วิธีที่จะผูกใจบุรุษเพศ จะใช้บ่วงราคะเป็นต้นผูกจูงมาให้จึงได้
ขอให้บิดาอย่าได้คิดวิตก

ครั้นแล้ว นางทั้งสามได้เข้าไปหาพระพุทธองค์กล่าวทูลว่า จะขอบีบนิ้ว
พระยุคลบาท พระพุทธองค์ไม่ทรงใส่พระหัตถ์ในถ้อยคำของนางทั้งสาม ไม่ทรงลืม
พระเนตรขึ้นทรงดู ธิดามารคิดว่าอันความประสงค์ของบุรุษทั้งหลายย่อมสูงต่ำต่าง ๆ
กัน บางคนชอบเด็ก ๆ บางคนชอบสตรีวัยแรก บางคนชอบวัยกลาง บางคนชอบคน
แก่ก็มี จำจะประเล้าประโลมพระองค์ด้วยประการต่าง ๆ จึงแสดงจำแลงตนเป็นสตรี
เพศเป็นอันมาก เช่นเด็กธำมณีผู้ยังไม่มีบุตร ผู้ที่มีบุตรแล้วคนหนึ่ง สองคน คนวัยกลาง
จนถึงคนแก่ ครบทุกอย่าง เข้าไปเฝ้าพระองค์ ๖-๗ ครั้ง

พระพุทธองค์ทรงเข้าผลสมาบัติเสวยวิมุตติสุข ไม่ได้สนพระทัยเลยตรัสว่า
“ผู้ใดชนะกิเลสเด็ดขาดแล้วไม่กลับแพ้ ไม่มีกิเลสอะไรในโลกจะมาต่อแยะได้ ผู้ใดไม่มี
ตัณหาที่เหมือนอย่างตาข่ายคล้องใจให้ติดนำไปที่ไหน ๆ เจ้าทั้งหลายจักนำผู้นั้นซึ่งเป็น
ผู้รู้ มีที่เที่ยงไปแห่งพระญาณไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีร่องรอย ด้วยร่องรอยอะไรเล่า”
ธิดามารทั้งหลายก็อันตรธานไป

สองศาสนาในจิตตนคร

เรื่องพระพุทธเจ้าทรงผจญมารตลอดจนถึงทรงผจญธิดามาร เป็นเรื่องของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงอุบัติขึ้นในโลกเมื่อประมาณ ๔๕ ปีก่อนพุทธศักราช และพระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในสมัยนั้น พุทธบริษัทก็ได้เริ่มมีขึ้นในสมัยนั้นเช่นเดียวกัน ก่อนแต่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ก็ได้มีศาสนาอื่น ๆ อยู่แล้วหลายศาสนา และยังมีศาสนาต่าง ๆ เกิดตามหลังพระพุทธศาสนาไปอีกหลายศาสนา ในปัจจุบันนี้ได้มีศาสนาต่าง ๆ สันสกนกันอยู่ในโลกหลายศาสนา แต่เป็นข้อที่แปลกอย่างยิ่งที่ในจิตตนครมีอยู่เพียงสองศาสนาเท่านั้น คือ พุทธศาสนา และ สมุทัยศาสนา กับยังมีข้อที่ยิ่งแปลกคือพระพุทธเจ้าในจิตตนครหาได้เสด็จดับขันธปรินิพพานเหมือนองค์พระพุทธเจ้าในโลกไม่ พระพุทธองค์ยังทรงดำรงอยู่ ซึ่งผู้ที่เห็นธรรมเท่านั้นจึงจะเห็นพระองค์ได้ดังที่ได้ตรัสไว้ว่า

“ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา” ดังนี้

ข้อที่แปลกข้อหลังนี้จะได้กล่าวเมื่อถึงตอนที่ควรจะกล่าวต่อไปอีก ในตอนนี้จะกล่าวถึงแต่ข้อแรก คือสองศาสนาดังกล่าว พุทธศาสนานั้น คือศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าตามที่เข้าใจกันนั้นแหละ ส่วนสมุทัยศาสนา คือศาสนา คำสั่งสอนของสมุทัยที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ‘มาร ๆ’ นั้นเอง จึงเกิดปัญหาว่ามารหรือสมุทัยก็มีศาสนาด้วยหรือ เรื่องเป็นอย่างไร จึงขอเล่าเสียเลยว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธศาสนาในจิตตนคร ฝ่ายสมุทัยเกรงว่าพระองค์จะทรงทำชาวจิตตนคร

ให้เป็นพุทธบริษัทไปเสียหมด และตนก็จะเสื่อมถอยอำนาจ จะสิ้นอำนาจครองใจคนต่อไป จำจะต้องตั้งศาสนาขึ้นต่อต้านไว้

แต่การที่จะตั้งศาสนาขึ้นนั้น จำจะต้องแสดงตนเป็นศาสดา กล่าวสั่งสอนลัทธิปฏิบัติที่ชวนให้โลกโกรธหลง หัวใจใหญ่ทั้งสามนี้สมุทัยได้ใช้ให้คนและคอยสอดแทรกอยู่ในใจคนอยู่แล้ว สมุทัยจึงแสดงตนเป็นศาสดากล่าวสั่งสอนลัทธิปฏิบัติดังกล่าว สอดแทรกโลกโกรธหลงหรือกิเลสตัณหาพร้อมทั้งอารมณ์ล่อให้เห็นเป็นรูปนิมิตจริงจัง เช่นเห็นเป็นเทพเจ้ามาปรากฏองค์ได้ยินเสียงกระซิบกระซาบบอกกล่าวข้ออนุสาสน์บางอย่าง เมื่อใส่โลกเข้าไปในใจแล้ว สมุทัยก็รู้ว่าสอนวิธีให้ได้สมโลกบ้างก็จะเกิดความนับถือ เมื่อใส่หลงเข้าไปในจิตใจแล้วสมุทัยก็รู้ว่าหลงไหลในโลกไม่อยากจะตาย อยากจะเกิดเสวยสุขอยู่ตลอดนิรันดร ก็สอนเรื่องภูมิแห่งสุขนิรันดรเช่นนั้น จึงเกิดเป็นศาสนาขึ้นอีกศาสนาหนึ่ง เรียกให้ต่างจากพระพุทธศาสนาว่า 'สมุทัยศาสนา หรือมารศาสนา'

มารศาสนานี้ตรงกันข้ามกับพระพุทธศาสนา เหมือนอย่างว่าพระพุทธศาสนาสอนให้ไปทางทิศตะวันออก มารศาสนาก็สอนให้ไปทางทิศตะวันตก สอนค้ำกันอยู่ดังนี้ เพราะพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พ้นจากอำนาจสมุทัย ส่วนสมุทัยสอนผูกพันไว้ ไม่ปล่อยให้หลุดพ้นไปได้ ชาวจิตตนครจึงพากันพะว้าพะวัง บางคนนับถือทางนี้ บางคนนับถือทางโน้น คนเดียวกันนั้นแหละบางคราวนับถือพระ บางคราวนับถือมาร ด้วยเข้าใจว่าเป็นเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ไปก็มี

ผู้นำศาสนาทั้งสองเข้าไปในจิตตนคร

น่าจะมีใครสงสัยบ้างก็ได้ว่าใครเป็นผู้นำศาสนา ทั้งสองเข้าไปสั่งสอนในจิตตนคร ก็น่าจะบอกเสียทีเดียวว่า สำหรับมารศาสนาหรือสมุทฺยศาสนานั้น *คู่อาสวะ* นั้นเองเป็นผู้นำ เข้าไปและคอยแนะนำนครสามิให้นับถือ ส่วนพระพุทฺธศาสนาก็ *คูบารมี* ของนครสามิเป็น ผู้นำ เข้าไปและก็คอยแนะนำนครสามิให้นับถือ ชั้นแรกนครสามิเอนเอียงไปทางคู่อาสวะมาก สมุทฺยกับพรรคพวกครองอำนาจในจิตตนครเต็มที่ คูมระบบสื่อสารทั้งหมด คูมชาวจิตตนครทั้งหมดทุกบ้านทุกตัวคน คูมไตรทวารของจิตตนครดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อมาเมื่อความยุ่งยากความทุกข์เดือดร้อนเกิดมากขึ้น เพราะพรรคพวกอาสวะเกิดชะล่าใจประพฤติทุจริตจะแจ้งมากขึ้นทุกที จนชาวจิตตนครเริ่มรู้สึกถึงความชั่วร้ายของพรรคพวกสมุทฺย

คูบารมีจึงได้โอกาสเริ่มเข้าพบแนะนำนครสามิให้เรียกศีลและหิริโอตตปปะมาใช้ในกิจการบ้านเมืองดูบ้างตามคำแนะนำสั่งสอนขององค์พระบรมครู คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นครศาสนาจึงได้เริ่มเข้าไปสู่จิตตนคร เป็นเหตุให้สมุทฺยหวาดสะดุ้งหาโอกาสเข้ายุแหย่นครสามิให้เลิกใช้ศีลและหิริโอตตปปะกลับไปใช้พรรคพวกของสมุทฺยตามเดิม ครั้นความทุกข์เดือดร้อนกลับเกิดขึ้นมากอีก คูบารมีก็เข้าไปให้สติตักเตือนนครสามิให้เรียกศีลกับหิริโอตตปปะกลับมาใช้อีก และคราวนี้คูบารมีเสริมกำลัง โดยเพิ่มอินทริยสังวรและสันโดษมาช่วยศีลกับหิริโอตตปปะเข้าอีก ฝ่ายสมุทฺยก็เข้าขอให้คู่อาสวะช่วยให้แข็งแรงขึ้น เพราะสมุทฺยนั้นไม่มีปกติแล้วคูบารมีไม่กล้าสู้หน้า ต้องอาศัย

คู่อาสวะซึ่งนับว่าเป็นฝ่ายข้างในนครสามิเข้าช่วยสนับสนุนตน และคู่อาสวะนั้นเป็นคู่ปรับสำคัญของคูบารมีเป็นพวกสมุทัย จึงได้เข้าช่วยสมุทัยโดยแนะนำนครสามิให้เลิกใช้ผู้ที่คูบารมีนำเข้ามาเสียทั้งหมด เมื่อเห็นว่าจะไม่อาจให้นครสามิเลิกใช้ได้ทั้งหมด เพราะนครสามิก็พึ่งคูบารมีอยู่มาก ก็แนะนำให้เรียกใช้ฝ่ายสมุทัยด้วย เพราะจะทำให้บ้านเมืองสนุกสนานและเจริญ

ฝ่ายนครสามิฟังทางโน้นบ้างทางนี้บ้างในที่สุดก็เรียกใช้ทั้งสองฝ่าย เพราะมีอยู่ทั้งคู่อาสวะทั้งคู่บารมี ในจิตตนครซึ่งมีทั้งฝ่ายกุศลทั้งฝ่ายอกุศล ศาสนาก็มีทั้งพระพุทธศาสนาและมารศาสนา ต่างก็แสดงสั่งสอนแก่ชาวจิตตนครกันอย่างเต็มที่

ข้อความที่กล่าวมานี้ดูน่าจะซ้ำกับที่ได้กล่าวเล่ามาแล้ว เป็นข้อความที่ซ้ำจริงด้วยความจงใจกล่าวเพื่อทบทวนข้อความที่กล่าวมาแล้วมากและนานโดยย่อสักครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะเล่าต่อไป และน่าจะคิดว่าชาวจิตตนครก็น่าจะเหมือนกับชาวโลกทั่ว ๆ ไป ซึ่งต่างก็ทำดีบ้างชั่วบ้าง เพราะความดีความชั่วย่อมมีอยู่ตามธรรมดาโลก แต่ก็มีข้อต่างกันที่ชาวจิตตนคร เป็นผู้นับถือศาสนาด้วยกันทั้งนั้น ถ้ามิใช่พุทธศาสนิกก็มารศาสนิก ที่จะไม่นับถือศาสนาอะไรเลยนั้นหาไม่มี และข้อที่น่าเห็นว่าแปลกอีกข้อหนึ่งก็คือ โดยมากนับถือกันทั้ง ๒ ศาสนาอย่างเปิดเผย

ความต่างแห่งสองศาสนา

น่าจะได้เล่าสักเล็กน้อยว่าพระพุทธศาสนาสอนอย่างไร มารศาสนาสอนอย่างไร พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติดังนี้ ให้มีศีล คือให้เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การประทุษร้ายร่างกาย การทรมานทรมานสัตว์ เว้นจากการลักขโมยฉ้อโกงต่าง ๆ เว้นจากความประพฤติผิดในทางกาม เว้นจากการพูดเท็จหลอกลวง เว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยทุกชนิด ให้มีหิริคือความละอาย รังเกียจความชั่วหรือบาปทุจริตต่าง ๆ เหมือนอย่างชายหนุ่ม หญิงสาว ผู้รักสวयรักงาม รังเกียจสิ่งที่สกปรก ให้มีโอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่วหรือบาปทุจริตต่าง ๆ เหมือนอย่างบุคคลผู้รักชีวิต เกรงกลัวต่ออสรพิษ ไม่อยากที่จะเข้าไปใกล้

ส่วนมารศาสนาสอนให้ปฏิบัติดังนี้ ให้ฆ่า ให้ประทุษร้าย ให้ทำทรมานทรมานสัตว์ ให้ลักขโมยฉ้อโกง ให้ประพฤติผิดในทางกาม ให้พูดเท็จหลอกลวง ให้ดื่มน้ำเมา เมื่อมีกฎหมายห้ามและมีบทลงโทษผู้ประพฤติละเมิด กลัวจะถูกลงโทษตามกฎหมาย ก็ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย หากจะฝ่ากฎหมายก็ทำอย่าให้ถูกจับได้ เมื่อยังไม่มีโอกาสจะฝ่ากฎหมายก็ให้ปฏิบัติตามกฎหมายไปก่อน มีโอกาสเมื่อใด ก็ให้ทำตามที่ยากจะทำ ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงศีลธรรมอะไร ให้นิยมยินดีในการทำ ความชั่วหรือบาปทุจริตต่าง ๆ ให้กล้าทำความชั่วหรือบาปทุจริตต่าง ๆ ไม่ต้องอาย ไม่ต้องรังเกียจ ไม่ต้องกลัวเกรงอะไร

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติในธรรมเหล่านี้ ให้มีอินทรีย์สังวร ความสำรวมอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาที่ตาเห็น รูปหูได้ยินเสียงเป็นต้น มีสติรักษาใจมิให้ซัดส่ายขึ้นลงเพราะความยินดียินร้ายในอารมณ์ต่าง ๆ ให้มีสติสัมปชัญญะ คือ มีสติ ระลึก สัมปชัญญะ รู้ตัว ในเวลายืนเดินนั่งนอน หรือในอิริยาบถเล็กน้อยหรือในอากัปกิริยาต่าง ๆ ให้มีสันโดษ คือความยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่ แต่ก็มีใจเพียรปฏิบัติในเหตุหรือในกรณียะ (กิจที่ควรทำ) ให้ยิ่งขึ้น ท่านอธิบายสันโดษดังกล่าวออกไปเป็นความยินดีตามได้ ความยินดีตามกำลัง ความยินดีตามสมควร

แต่มารศาสนาสอนให้ปล่อยตาให้ดู ปล่อยหูให้ฟัง ตลอดถึงปล่อยใจให้คิดไปตามสบาย ให้ยินดีในสิ่งที่น่ายินดี ให้ยินร้ายในสิ่งไม่ชอบ อย่าไปฝืนจิตใจให้เป็นทุกข์ เดือดร้อน สนุกสนานไปในรูปเสียงกลิ่นรสโผฏฐัพพะดีกว่า สอนให้ปล่อยสติสัมปชัญญะ ไม่จำเป็นต้องไปพะวงทำความรู้ตัวอยู่ในอาการเดินยืนนั่งนอนของตนในอากัปกิริยาต่าง ๆ สอนให้โลภ ออยากได้ให้มาก ๆ เมื่อยังมีน้อยอยู่ก็อย่าเพิ่งไปอ้อมไปพอเสียก่อน แม้เมื่อมีมากขึ้นแล้ว ก็อย่าเพิ่งพอเช่นเดียวกัน เพราะจะสู้คนอื่นเขาไม่ได้ ให้อุดหนุนความโลภให้เกิดขึ้นมาก ๆ นอกจากโลภ ก็ให้เพิ่มความโกรธความหลงให้มากขึ้น จะทำให้ชีวิตมีรสชาติผาดโผนสนุกสนาน ไม่เจียบเหงาซบเซาอยากจน

กล่าวได้ว่าศาสนาทั้ง ๒ นี้ต่างสอนกันไปในทางตรงกันข้าม คู่บารมีนับถืออุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ส่วนคู่อาสาจะนับถืออุปถัมภ์มารศาสนา ผู้อุปถัมภ์ทั้ง ๒ นี้ ต่างก็แข่งด้วยกัน และดำเนินการประกาศเผยแผ่ศาสนาของตนในจิตตนครอย่างเต็มที่

เสรีภาพในการถือศาสนาของจิตตนคร

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่า ชาวจิตตนครส่วนใหญ่พากันนับถือทั้งพระพุทธศาสนา และมารศาสนากันอย่างเปิดเผย และได้มีกระบวนการประกาศเผยแผ่ศาสนาทั้ง ๒ นั้นในจิตตนคร โดยมีคู่อารมีและคู่อาสวะของนครสามี่ต่างอุ้มภัก์กันข้างละหนึ่ง จึงเป็นเหตุให้นครสามี่ผู้เป็นเมืองจิตตนคร ต้องรับเป็นศาสนูปถัมภกทั้ง ๒ ศาสนา และประชาชนชาวจิตตนคร ย่อมมีเสรีภาพในการนับถือและปฏิบัติลัทธิพิธีกรรมศาสนา ตามที่นับถือ ในเมื่อการนับถือปฏิบัตินั้นไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ก็ดูจะเหมือนกับประชาชนแห่งชาติเสรีประชาธิปไตยทั้งหลายในโลก ที่ประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาตามศรัทธาของแต่ละคน แม้ใครจะไม่นับถือศาสนาอะไรก็ได้ แต่ในจิตตนครดังกล่าวแล้วทุกคนนับถือศาสนาทั้งนั้น

ดูก็น่าเห็นว่าแปลกจากในโลกทั่วไป อันที่จริงถ้าดูเข้าใจถึงจิตใจแล้วก็ไม่น่าจะแปลก เพราะทุกคนจะต้องมีความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่งและนับถือความเห็นนั้น เช่นนับถือความเห็นทางลัทธิอย่างหนึ่ง นับถือความเห็นของตนว่า ควรนับถือหรือไม่ควรนับถือศาสนาแม้ทั้งหมด ความเห็นนั้นแหละเท่ากับเป็นศาสนาทางจิตใจโดยตรง ถ้าเป็นสัมมาทิฎฐิ ความเห็นถูก ก็เป็นพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นมิฉฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด ก็เป็นมารศาสนา

ฉะนั้น เมื่อพูดด้วยภาษาของจิตตนครทุกคนจึงนับถือศาสนาทั้งนั้น ไม่พระพุทธศาสนาก็มารศาสนาหรือทั้งสอง และจะต้องอธิบายการนับถือหรือผู้^๕นับถือพระพุทธศาสนา

ต่างออกไปจากที่เข้าใจและถือกันทั่วไปบ้าง เพราะตามที่เข้าใจและถือกัน เมื่อแสดงตนเป็นผู้นับถือก็เชื่อว่านับถือได้ หรือแม้เกิดในตระกูลของผู้นับถือก็เชื่อว่านับถือตามกันมา แต่ตามภาษาของจิตตนครอยู่ที่ความเห็นดังกล่าว ไม่ใช่อยู่ที่การแสดงตนดั่งนั้น ฉะนั้น แม้แสดงตนว่านับถือหรือเกิดในตระกูลของผู้นับถือพระพุทธศาสนาแต่มีความเห็นผิด ยืนยันอยู่ในความเห็นผิดนั้น เช่นเห็นว่าทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว หรือเห็นกลับกันว่าทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี เห็นว่าศีล หิริ โอตตบปะ เป็นต้นไม่อำนวยประโยชน์ มัรวัชชาศีลจะต้องยากจนดั่งนี้เป็นต้น ก็หาเชื่อว่า นับถือพุทธศาสนาไม่ แต่โดยที่แท้กลายเป็นนับถือมารศาสนาต่างหาก

ถ้ามีความเห็นถูกต้องกันข้าม เช่น มีความเห็นถูกต้องตามหลักของกรรม เป็นเหตุให้ละกรรมที่ชั่วที่ผิดประกอบกรรมที่ดีที่ชอบ แม้จะมีได้แสดงตนว่านับถือพระพุทธศาสนา ก็เชื่อว่านับถือพระพุทธศาสนา เพราะมีความเห็นชอบถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นเหตุให้ปฏิบัติถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระองค์ด้วย

นำพิศวงที่จิตตนครนี้คล้ายกับเป็นเมืองชั้นในที่ตั้งซ่อนอยู่ในจิตใจนี้เอง ทำนองเป็นเมืองลับแล มิใช่เป็นเมืองลับแลภายนอก เป็นเมืองลับแลภายในจิตใจ มีอะไร ๆ ที่ดูเหมือนต่างจากโลกภายนอก เป็นอย่างนี้ในโลกภายนอก แต่เป็นอีกอย่างหนึ่งในจิตตนคร เช่นที่เกี่ยวกับศาสนา ในโลกภายนอกมีมากมาย แต่ในจิตตนครมี ๒ เท่านั้น ในโลกภายนอกใครจะนับถือหรือไม่นับถือเลยก็ได้ ในจิตตนครนับถือทั่วหน้าหมด ในโลกภายนอกเชื่อว่านับถือตามที่แสดงตนเป็นต้น ในจิตตนครเชื่อว่านับถือศาสนา ไหนก็เป็นตามทิวฏฐิมืออยู่จริง ๆ ของแต่ละคน ลองมนสิการให้ดี ๆ จะรู้สึกว่าการจิตตนครมิใช่เมืองซ่อน มิใช่เมืองลับแล แต่เป็นเมืองเปิดเผย จริงแท้แน่นอน

สมุทัย เทพแห่งชั้นปรนิมิตวสวัตติ

ฝ่ายสมุทัยหรือมารตามที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียก เมื่อกล่าวตามตำนานทางศาสนาสายหนึ่ง เป็นเทพผู้เป็นราชาแห่งกามาจรสวรรค์ชั้น ๖ คือ ชั้นปรนิมิตวสวัตติ ท่านว่าสวรรค์ชั้นนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งไม่ขัดขวางโลกุตตระ อีกฝ่ายหนึ่งขัดขวางโลกุตตระ ฝ่ายหลังนี้ เป็นพวกมารซึ่งมีราชาชื่อ 'วสวัตติ' มักเรียกในหนังสือเก่า ๆ ว่า 'พญาวสวัตติมารอิราช' พญามารนี้เองที่น่าพลเสนามาผจญพระพุทธเจ้าในวันที่จะตรัสรู้ และยังได้มาอีกหลายครั้งจนถึงได้มาทูลให้เสด็จปรินิพพาน และยังได้เที่ยวรังควานผู้อื่นอีก เช่นคลายพระอานนท์มิให้ได้สติที่จะกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้ทรงเจริญอิทธิบาทภาวนาเพื่อจะทรงดำรงพระชนม์อยู่กับหนึ่ง (คือประมาณ ๑๐๐ ปี) หรือเกินกับหนึ่ง

เมื่อพระเถระอรหันต์บางองค์ปรินิพพาน มารจะเที่ยวค้นหาว่าวิญญาณของท่านไปข้างไหน ก็ไม่สามารถจะพบได้ ตามประวัติ มารได้มาเกี่ยวข้องกับแทรกแซงเรื่องต่าง ๆ หลายครั้งหลายหน เมื่อกล่าวตามเรื่องราวแห่งจิตตนคร มารหรือสมุทัยสถิตอยู่ในจิตตนครนี้เอง ทั้งอยู่ในสำนักของนครสามินั้นแหละ เป็นผู้ที่นครสามิไว้เนื้อเชื่อใจ มอบหมายให้ดำเนินการปกครองและจัดแจงสิ่งต่าง ๆ ทางบ้านเมือง และสมุทัยยังมีคู่อาสวะผู้เป็นฝ่ายในสนิทกับนครสามิสนับสนุนอยู่เต็มที จึงมีอำนาจครองใจชาวจิตตนครทั่วไป

แต่สมุทัยเป็นชาวต่างถิ่น มิใช่ถิ่นกำเนิดเป็นชาวจิตตนครมาตั้งแต่ดั้งเดิม จึงเป็นอาคันตุกะมาสู่จิตตนคร ได้เข้าถึงนครสามีทำให้เป็นที่โปรดปรานได้แล้ว ก็ทำท่ายึดจิตตนครเป็นที่อาศัยอยู่ถาวร และได้ยึดครองจิตตนครไว้จริง ๆ ตามที่เล่ามานี้ แสดงว่ามารหรือสมุทัยมิใช่เป็นบุคคลต่ำต้อย ตามประวัติสายหนึ่ง ก็เป็นราชาแห่งฝ่ายหนึ่งในสวรรค์ชั้นที่ ๖ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดแห่งกามาวจรสวรรค์ ตามเรื่องแห่งจิตตนครก็เป็นผู้ที่มีอำนาจมากอยู่ในจิตตนครดังกล่าว

สมุทัยหรือมารต้องการให้ใครเรียกยกย่องเช่นว่า 'นันทากร บ่อเกิดแห่งความบันเทิง สุขากร บ่อเกิดแห่งความสุข' หรือแม้เรียกว่า 'วสวัตตี ผู้ใช้อำนาจ' อันที่จริงคำนี้มีความแรงพอ ๆ กับคำว่า 'จักรวตตี หรือ จักรพรรดิ ผู้ใช้จักร' ถ้ามองอีกแง่หนึ่ง ก็เป็นคำที่แรงกว่า เพราะพระเจ้าจักรพรรดิเป็นพระราชาเอกในโลก มนุษย์มีอำนาจครอบครองมนุษย์โลกเท่านั้น ส่วนพระเจ้าวสวัตตีหรือวสพรรดิมีอำนาจครอบครองทั้งมนุษย์ทั้งเทพแห่งสวรรค์ทุกชั้น และมีอำนาจครอบครองไปในอภายภูมิทุกชั้นด้วย เป็นอันว่าไม่มีใครในไตรภูมิ คือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ที่จะพ้นไปจากอำนาจครอบงำของสมุทัยหรือมาร ทั้งนี้เว้นแต่โลกุตตรภูมิของพระพุทธเจ้าเท่านั้น มารพยายามรักษาสัตว์โลกทั้งหมดให้ตกอยู่ในภูมิทั้ง ๓ ข้างต้น พยายามป้องกันสุดฝีมือมิให้ไปสู่โลกุตตรภูมิ ซึ่งเป็นภูมิที่อยู่นอกเหนืออำนาจของมารหรือสมุทัย.

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖
ที่ ๔/๒๕๕๖

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ งานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

.....

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๙๙/๒๕๕๕ ลงวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ และคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๔๓/๒๕๕๖ ลงวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ เรื่อง แต่งตั้งที่ปรึกษาและกรรมการรองประธานกรรมการ และกรรมการ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ เพิ่มเติมซึ่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ มีอำนาจหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร นั้น

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษาสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๖ ได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ

ดังนั้น อาศัยอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี และมติที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ ดังกล่าว จึงให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุ งานฉลองพระชันษา ๑๐๐ ปี สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ

๑.๔	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๖	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๗	นางสายไหม จบกมลศึก	กรรมการ
๑.๘	นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๙	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๑๐	ผู้แทนวัดบวรนิเวศวิหาร	กรรมการ
๑.๑๑	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ และเลขานุการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ ดำเนินการจัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- ๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์และพิจารณาถ่วงถ่วงหนังสือที่ระลึกของหน่วยงานที่เสนอขอร่วมจัดทำ
- ๒.๓ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
- ๒.๔ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ เพื่อทราบ
- ๒.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๖

(นางสาวยงลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองพระชันษา

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ๑๐๐ ปี ๓ ตุลาคม ๒๕๕๖

